

VII. DİNÎ YAYINLAR KONGRESİ

Genliğe Yönelik Yayıncılık

19-21 Nisan 2019 - İSTANBUL

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 1723
İLMİ ESERLER - 248

Genel Koordinatör
Prof. Dr. Huriye MARTI

Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih KURT

Koordinasyon
Bünyamin KAHRAMAN

Tashih
Ramazan ÖZALPDEMİR

Grafik
Ahmet Hilmi ÇUHADAR

Baskı
TÜRKİYE DİYANET VAKFI YAY. MAT. TİC. İŞL.
Ostim OSB Mah. 1256 Cad. No:11 Yenimahalle/ANKARA
Tel.: 0312 354 91 31 (pbx) Faks: 0312 354 91 32
e-posta: bilgi@tdv.com.tr

1. Baskı, Ankara - 2019

Eser İnceleme Komisyonu Kararı: 25.09.2019/40

2019-06-Y-0003-1723
ISBN: 978-605-7730-95-4
Sertifika No:12930

© T.C. Cumhurbaşkanlığı
Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı
No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA
Tel: (0 312) 295 72 93 - 94
Faks: (0 312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

VII. DİNÎ YAYINLAR KONGRESİ

-GENÇLİĞE YÖNELİK YAYINCILIK-

(19-21 NİSAN 2019 / İSTANBUL)

Eserde yer alan tebliğ ve müzakerelerde ileri sürülen görüşlerin
her türlü sorumluluğu sahiplerine aittir.

İÇİNDEKİLER

Takdim	9
Açılış	11
Açılış Konuşmaları	13
Dr. Fatih KURT.	13
Prof. Dr. Hasan Kâmil YILMAZ	17
Prof. Dr. Huriye MARTI	21
Prof. Dr. Ali ERBAŞ	23

BİRİNCİ OTURUM

Gençlik Yayıncılığının Tarihsel Gelişimi

Türkiye’de Gençlik Yayıncılığının Dünü ve Bugünü.	29
Doç. Dr. Aliye USLU ÜSTTEN	
Türkiye’de Gençliğe Yönelik Dinî Kitapların Tarihi, Değişimi ve Dönüşümü	45
Ayşen BAYLAK GÜNGÖR	
MÜZAKERE	55
Mehmet Nuri YARDIM	
İslam Dünyasında Gençlik Yayınları	63
Doç. Dr. Abdulhameed MAJEED	
Gençlik Yayıncılığının Tarihsel Gelişimi, Batı’da Gençliğe Yönelik Dinî Yayıncılık/ Almanya Örneği	77
Sami ALPHAN	
MÜZAKERE	93
Mehmet DOĞAN	

İKİNCİ OTURUM

Gençliğe Yönelik Dinî Yayıncılık

Yarına Köprü Kurmak: Klasik Eserlerimizde Gençliğe Yüklenen Anlam	99
Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ	
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarındaki Kazanımları	
Destekleyen Yayınlar Üretmek	107
Doç. Dr. Ali KUZUDİŞLİ	
MÜZAKERE	121
Ahmet BELADA	
Küreselleşme Bağlamında Gençlerin Okuma Alışkanlıkları ve Dini Yayınlara Bakışı.....	127
Tuba TÖRNÜK	
Diyanet İşleri Başkanlığının Gençliğe Yönelik Yayınları	143
Dr. Elif ARSLAN	
MÜZAKERE	159
Dr. Mehmet BULUT	

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Dijital Yayıncılık ve Gençlik

Dijital Gençlik ve Yeni Mahremiyet	169
Prof. Dr. Mete ÇAMDERELİ	
Popüler Elektronik Yayıncılık ile Şekillenen Gençlik Terminolojisi.....	181
Ayşenur Elif ÜNAL	
MÜZAKERE	191
Bilal EREN	
Dijital Yayıncılıkta Din Söylemlerinin İçerik Problemleri: Bireysel Örüntü Temelinde	
Geliştirilen Dini Söylem ve Gençlik İlişkisinin Analizi	193
Doç. Dr. Bahset KARSLI	
Dijital Dünya ve Gençlere Yönelik Dini Yayıncılık-İmkân ve Sınırlılıklar.....	205
Fatma EKİNCİ	
MÜZAKERE	215
Doç. Dr. Soner DUMAN	

Dördüncü OTURUM

Gençlik Yayıncılığında Sorunlar

Gençliğe Yönelik (Dini) Yayınlarda Bir İçerik ve Yöntem Meselesi Olarak	
Rasyonelleştirme: Tespitler ve Öneriler	223
Doç. Dr. Ömer BOZKURT	
Mizah Ürünlerinin Dinî Değerlere Etkisinin Popüler Sosyal Medya Ürünleri	
Üzerinden İncelenmesi	239
Doç. Dr. Hasan MEYDAN	
Büşra GÜGEN	
MÜZAKERE	255
Doç. Dr. Lütfi SUNAR	
Din Karşıtı Akımların Gençlik Yıllarındaki İzdüşümleri	259
Doç. Dr. Mustafa ÜNVERDİ	
MÜZAKERE	285
Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU	

BEŞİNCİ OTURUM

Gençliğe Yönelik Yayıncılıkta Gelecek Perspektifi

Lise Gençliğinin Diyanet İşleri Başkanlığının Dini Yayınlarından Beklentileri ve	
Durum Analizi	291
Prof. Dr. Muammer CENGİL	
Dinî Yayıncılıkta Gözden Kaçan Bir Husus: Gençliğimiz ve İslâm Edebiyatı Estetiği:	
Tespitler ve Öneriler	309
Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ	
MÜZAKERE	323
Prof. Dr. Turan KARATAŞ	
Gençliğin İnanç Problemleri Bağlamında Dini Yayıncılık: Tespit ve Öneriler	327
Dr. Fatih KURT	
Millî Şuur ve Manevî Değerlerin Gençliğe Özgün Dinî Eserlerle Kazandırılması	341
Dr. Emine Elif ÇAKMAK İGALCI	
MÜZAKERE	359
Doç. Dr. Abdülnasır SÜT	

ALTINCI OTURUM

Genç Oturumu

İslam Tarihinde Gençlere Yönelik Yayınların Tarihi Süreci	369
Merve KISA	
Günümüz Gençliğinin Yetişmesinde Dini Yayınların Katkısı	383
Abdusselam WAMİMBİ	
Cami Musikisi'nde Ezan ve Selâlar.	387
Ali TÜFEKÇİ	
Gençlik Yayınlarında Tasarım Boyutunun Önemi	393
Zeynep Erva ALKOÇ	
Gençlere Yönelik Dini Yayınların Yeterlilik Sorunu	397
Bekir Eren YILMAZ	
Gençlere Yönelik Görsel, Sesli ve Süreli Yayınlarda Nitelik-Nicelik Sorunu.	401
Rümeysa YEME	

YEDİNCİ OTURUM

Değerlendirme ve Sonuç Bildirgesi

Dr. Fatih KURT.	407
Prof. Dr. Hasan Kâmil YILMAZ	409
Sonuç Bildirgesi	413

Takdim

Başkanlığımız, yayıncılık alanındaki gelişmeleri takip etmek, yayın hizmetleri alanında kısa, orta ve uzun vadede hedef ve yeni projeler oluşturmak, konunun uzmanlarından istifade etmek, kendi bilgi ve tecrübelerini özel sektör ile paylaşarak dini yayıncılık alanındaki gelişmelere katkı sağlamak için 2003 yılından bu yana altı dini yayın kongresi düzenlemiş olup, yedincisini ise 19- 21 Nisan 2019 tarihlerinde İstanbul'da düzenlemiştir.

Düzenlenen ilk dinî yayın kongresinin ardından sırasıyla “Sesli ve Görüntülü Dinî Yayıncılık”, “Türkiye’de Çocuk Yayıncılığı”, “Dinî Klasikler”, “Kadın Konulu Dinî Yayınlar” ve “İslam, Sanat ve Estetik” konulu kongreler gerçekleştirilmiştir. 19-21 Nisan 2019 tarihinde yedincisi düzenlenen kongrenin konusu ise “Gençliğe Yönelik Yayıncılık” olarak belirlenmiştir. Kongrede gençlerin kendi kişilik ve kimliklerini oluşturmada onlara rehberlik etmek, manevi gelişimlerine katkıda bulunmak, çağdaş inanç sorunlarıyla başa çıkmalarını sağlamak, temel dini bilgiler ve ahlaki değerler kazandırmak, kültürel mirasımızı tanıtmak hedeflenmiştir.

20 tebliğci ve 10 müzakerecinin sunum yaptığı, yazar, akademisyen, araştırmacı, çeşitli sivil toplum kuruluşları, dergi ve yayınevi temsilcileri ile Başkanlığımızın farklı kademelerinde görevli personelinin katılımıyla gerçekleştirilen kongrede, “Gençlik Yayıncılığının Tarihsel Gelişimi”, “Gençlere Yönelik Dinî Yayıncılık”, “Dijital Yayıncılık ve Gençlik”, “Gençlik Yayıncılığında Sorunlar”, “Gençliğe Yönelik Yayıncılıkta Gelecek Perspektifi” konuları beş oturumda değerlendirilmiş ve “Gençliğe Yönelik Yayıncılık”

VII. Dinî Yayınlar Kongresi

konulu bir de panel düzenlenmiştir. Ayrıca kongrenin son günü farklı lise ve üniversitelerden öğrencilerin katılımıyla “Genç Oturumu” yapılmıştır.

Kongreye tebliğ sunmak ve müzakere yapmak üzere, 50 akademisyen, araştırmacı, edebiyatçı, sanatçı, yazar, gazeteci ve eleştirmen; 300 katılımcı ve 25 yayınevi temsilcisi, 35 STK temsilcisi katılmıştır.

Diyanet İşleri Başkanlığı olarak gençliğe yönelik dini yayınlarda gelecek perspektifine ilişkin yön verici değerlendirmelerin ve kuşatıcı öngörülerin, dinî yayıncılığın ortak bir dille meydana getireceği eserlerde önemli açılımlar sağlayacağına ve küresel ölçekte nitelikli dinî yayınlar üretmede bize rehberlik edeceğine inanmaktayız. Kongrenin, hayırlı sonuçlar vermesini, ortak bir duyarlılığa ve yeni farkındalıklara vesile olmasını temenni ediyor, düzenlenmesinde emeği geçenlere teşekkür ediyoruz.

Diyanet İşleri Başkanlığı
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü

Açılış

Sayın Bakanım, Sayın Diyanet İşleri Başkanımız, Sayın Kaymakamım, Sayın Başkan Yardımcılarımız, Sayın Rektörüm, ilahiyat fakültelerimizin kıymetli dekanları, Diyanet İşleri Başkanlığımızın değerli yöneticileri, Sayın Belediye Başkanım, değerli bilim insanları, yayınevleri ve STK'larımızın kıymetli temsilcileri, değerli katılımcılar, hanımefendiler, beyefendiler; Diyanet İşleri Başkanlığı Dinî Yayınlar Genel Müdürlüğünce düzenlenen “Gençliğe Yönelik Yayıncılık” konulu 7. Dinî Yayınlar Kongresinin açılış programına hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.

Açılış Konuşmaları

Dr. Fatih KURT
Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Genel Müdürü

Doğru ve güvenilir kaynaklara dayanan sahih dini bilgiyi insanımıza sunma vazifesinin bir gereği olarak Başkanlığımızın yayın faaliyetleri her geçen gün artmaktadır. Başkanlığımız kaynak eserlerden mesleki eserlere, halk kitaplarından çocuk kitaplarına farklı kategorilerde çalışmalar yaparak toplumun bütün kesimlerine ulaşmayı hedeflemektedir.

Bu amaçla;

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğümüz, yayıncılık alanındaki gelişmeleri takip etmek, yayın hizmetleri için kısa, orta ve uzun vadede hedefler belirleyerek yeni projeler üretmek, konunun uzmanlarından istifade etmenin yanı sıra kendi bilgi ve tecrübelerini kamuoyu ile paylaşarak dini yayıncılık alanındaki gelişmelere katkı sağlamak amacıyla 2003 yılından bu yana geniş katılımlı yayın kongreleri düzenlemektedir. Bu bağlamda;

1. DİNİ YAYINLAR KONGRESİ

31 Ekim-02 Kasım 2003 – (Ana tema yok / Genel) Dini Yayıncılık

2. DİNİ YAYINLAR KONGRESİ

05-07 Kasım 2004 – Sesli - Görüntülü Dinî Yayıncılık

3. DİNİ YAYINLAR KONGRESİ

28-30 Ekim 2005 Türkiye’de Çocuk Yayıncılığı

4. DİNİ YAYINLAR KONGRESİ

30-31 Ekim 2009 - Klasik Nedir, Klasığı Fark Etmek, Klasığın Güncel Değeri, DİB ve Dini Klasiklerin Neşri

5. DİNİ YAYINLAR KONGRESİ

02-04 Aralık 2011 - Kadın Konulu Dini Yayınlar

6. DİNİ YAYINLAR KONGRESİ

29 Kasım-01 Aralık 2013 - İslam, Sanat ve Estetik başlıklarıyla kongreler düzenlenmiştir.

Bugün sizlerin değerli katılımlarıyla 7. Yayın Kongremizi başlatmış bulunmaktayız.

Ömrün en kıymetli çağı olan gençlik döneminde kendi kişiliklerini oluşturmalarında gençlerimize rehberlik edecek, manevi gelişimlerine katkıda bulunacak, çağdaş inanç sorunlarıyla başa çıkmalarını sağlayacak, temel dini bilgiler ve ahlaki değerleri kazandıracak, kültürel mirasımızı tanımlarını sağlayacak yayınları üretmenin en önemli sorumluluklarımızdan olduğu bilinciyle kongremizin başlığını “Gençliğe Yönelik Yayıncılık” olarak belirledik.

Kongremizden alacağımız güçle dil ve muhteva açısından gençlerin dünyasında karşılık bulabilen nitelikli ürünler ortaya koyabilmek ve bunları günümüz teknolojinin imkânlarını kullanarak özgün tasarımlarla sunmak suretiyle gençlere yönelik yayıncılığımızı daha da geliştirmeyi hedefliyoruz.

Muhterem Başkanım, değerli katılımcılar!

Kongremiz, açılış oturumu ardından değerli Bakanımız Sayın Nabi AVCI Bey’in moderatörlüğünü yapacağı, Ali URAL ve Ömer LEKESİZ Beyler’in katılımıyla gerçekleşecek paneller devam edecektir.

Bugün öğleden sonra 15’te “Gençlik Yayıncılığının Tarihsel Gelişimi”nin ele alınacağı 1. Oturumu gerçekleştirecek olup bugünü tamamlamış olacağız.

Cumartesi günü 3 oturum gerçekleştirilecektir. Öğleden önce

2 oturumda “Gençlere Yönelik Dini Yayıncılık”,

Öğleden sonra gerçekleştirilecek oturumlarda ise “ Dijital Yayıncılık ve Gençlik”

ve “Gençlik Yayıncılığında Sorunlar” konuları ele alınacaktır.

Pazar günü saat 09:30 başlayacak 5. oturum “Gençliğe Yönelik Yayıncılıkta Gelecek Perspektifi” ana başlığıyla gerçekleştirilecektir.

12 - 13 arasında 5 öğrencinin katılacağı “Gençlik Oturumu”

ve 14:30 – 16:00 arasında yapılacak “Değerlendirme Oturumu” ile kongremiz tamamlanacaktır.

20 tebliğci ve 10 müzakerecinin sunum yapacağı, yayınevleri ve sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin de takip edeceği kongremize Başkanlığımızdan Başkan Yardımcılarımız, Genel Müdürlerimiz, Din İşleri Yüksek Kurulu Üyelerimiz, Birimlerini temsilen katılan Daire Başkanlarımız, Başkanlık Müşavirlerimiz,

İl müftülerimizi, ihtisas ve eğitim merkezi müdürlerimizi, il müftü yardımcılarımızı, ilçe müftülerimizi, eğitim görevlilerimizi ve her unvanında personelimizi temsilen

katılımcılar bulunmaktadır. Ayrıca Başkanlığımızın gençlik hizmetlerini yürüten İstanbul ve büyükşehirlerimizden gençlik koordinatörlerimiz de aramızda bulunmaktadır.

Kongremizin kurumumuza ve tüm yayın dünyasına katkı sağlayacağını ümit ediyor, çalışmalarımızda bize rehberlik eden Muhterem Diyanet İşleri Başkanımıza, hazırlık aşamasından bugüne fedakarca çalışan mesai arkadaşlarıma, kongremize ev sahipliği yapan İslami Araştırmalar Merkezinin değerli Başkanı Raşit KÜÇÜK Hocamıza ve çalışma arkadaşlarına, destek ve katkılarından dolayı İstanbul İl Müftümöze, tebliğ ve müzakereleri ile bilimsel katkı sağlayacak bilim insanlarına, bilim ve düzenleme kurulunun değerli üyelerine ve tüm katılımcılarımıza ayrı ayrı teşekkür ediyor, saygılarımı sunuyorum.

TAKDİM – Biz de konuşmalarından ötürü Dinî Yayınlar Genel Müdürü Sayın Dr. Fatih Kurt Hocamıza teşekkür ediyoruz.

Değerli misafirlerimiz, şimdi de konuşmalarını yapmak üzere İstanbul Müftüsü Sayın Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz Hocamızı huzurlarınıza arz ediyorum.

Buyurun Hocam.

Prof. Dr. Hasan Kâmil YILMAZ
İstanbul Müftüsü

İnsanoğlunu yeryüzünün gözde varlığı kılan, ilahî hitabını kitaplarıyla insanlığa ulaştıran ve sayısız nimetlerle perverde kılan Yüce Rabb'ımıza sayısız ve sonsuz hamd ve senâlar olsun.

Suhuf ve kitaplarıyla yolumuzu aydınlatan bütün peygamberlere ve özellikle Kur'an'la hayatımıza yön veren kurtarıcımız, müjdecimiz, efendimiz aziz Muhammed Mustafa'ya salat ve selam olsun.

Saygıdeğer Bakanım, saygıdeğer Başkanım, Diyanet İşleri Başkanlığımızın Başkan Yardımcıları, daire amirleri ve çok değerli katılımcılar; hepinizi Allah'ın selamıyla selamlıyorum. Allah'ın selamı, rahmeti, feyzi, bereketi üzerinize olsun; toplantımız, kongremiz hayırlara vesile olsun inşallah.

İnsanoğlunun kitapla serüveni hiç şüphesiz suhuflarla başlamıştır. İlki Adem Aleyhisselam'a, ikincisi Şit'e, sonra Nuh ve İbrahim Aleyhisselam'a indirilen suhuflar insanoğlunun yazılı metinle ilk karşılaşmasıdır ve ilk ilahî mesajları almasıdır.

Vâkıa, yeryüzünde insanoğlunun okuyacağı üç temel kitaptan bahsedilebilir. Bunlardan ilki, mikrokozmos gibi gördüğümüz insanın bizzat kendisidir. Çünkü insan, kendi başına ayrı bir kitap ve ayrı bir âlemdir. İkincisi, makrokozmos dediğimiz uçsuz bucaksız evrendir, kâinattır. Üçüncüsü ise Hakk'ın bize gönderdiği kitab-ı kerimdir, Kur'an'ı mübindir. ^۱ فَيَا كُتُبَ قَيِّمَةٍ

İnsanoğlunun okuma yolculuğu önce kendini okumakla başlar, kâinat ile kitap aslında insanın kendisini okumasını, kendisini okuması da kâinat kitabını ve münzel kitabı oku-

yup anlamasını kolaylaştırır. Nitekim, kitab-ı kerimimizde ilk nazil olan ayet-i kerimenin “Seni ana rahminde tutunan embriyodan yaratan Rabb’inin adıyla oku” mesajı, insanın kendisini okumasını âmir ilahî bir hükümdür.

Kur’an’daki “Görmez misiniz, bakmaz mısınız?” sorularıyla başlayan göklere, yer-yüzüne, hayvanata ve insana bakmayı ve onu okumayı emreden ayetler aslında dikkatimizi âlemi, kâinatı ve evreni okumaya yönlendirmektedir. Şairin ifadesiyle;

“Bir kitabullahı âzamdır seraser kâinat,

Hangi harfi yoklasan manası hep Allah çıkar.”

İnsanoğlunun okuyacağı üçüncü kitap, hiç şüphesiz ilahî hitap olan Kur’an’dır. Kur’an ve insan tev’emdir yani ikiz kabul edilmiştir. Kur’an insana kendini ve âlemi okuyup sırları çözmesini sağlamak üzere gelmiştir. Âlem ve kitap insanı tanıtır, insan ise hem âlemi hem kitabı anlamak ve anlatmak durumunda olan mümtaz bir varlıktır.

Bu yüzden bütün kitaplar âlemi ve insanı, nihayetinde bir kitabı anlamak için yazılır; Kur’an’ın şifrelerini çözmek ve engin mana okyanusuna dalmak için okumaya ve tefekküre ihtiyaç vardır. İnsanoğlu Kur’an’ı, onu okuduğu ve ona hizmeti kadar anlar, anladığı kadar yaşar, yaşadığı kadar da huzur bulur. Hem kâinat kitabını hem insan kitabını hem de gerçek kitabı göz, kulak ve kalp ile okumak, anlamak gerekir. İnsanoğlunun bu üç organının yaptıklarından sorumlu olduğunu bildiren Kur’an ayeti, aynı zamanda okumanın bu üç organımızla olması gerektiğine işaret etmektedir. **وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِ عِلْمٌ إِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولٌ** Şüphesiz kulak, göz, kalp bunların hepsi yaptıklarından sorumludur.

Hazret-i Mevlânâ Mesnevi’sinde Kur’an’daki gözle gerçekleşen “oku” emri yerine kulakla gerçekleşen bir okumaya işaret ederek “dinle” demektedir. Okumak, kulakla da olur ama eksik olur. Doğrusu, okumanın, göz, kulak ve kalple birlikle olmasıdır.

Biz Şark milletleri, biraz da şifahi kültürden geldiğimiz için gözle okumayı kaybettiğimiz zamanlar olmuştur. Söz ve kitabın yerini, günümüzde imaj almıştır. Bugün imaj ve görselliğin egemen olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Okumanın ve dinlemenin yerini seyretmek almıştır. Zihinler tembelleşti, kalpler maalesef duyarsızlaştı.

Sizlere Japonya ve Avrupa’da kitap okuma düzeyleriyle ilgili bilgi verecek değilim, onlar sizin malumlarınız zaten. Ama okuma konusunda yeni bir seferberliğe ihtiyacımız var. O da medyayı seyretmenin, sosyal medyaya göz atmanın yerine kalp ve gözle yeniden kitapla buluşmaktır.

Gençliğe yönelik yayıncılık kongresinde, gençlerimizi yeniden kitapla buluşturmanın yollarını konuşacağız. Bu yüzden yeni bir seferberliğe ihtiyacımız var. Göz, kulak ve kalple okuma seferberliğine ihtiyacımız var.

Bu beraat gününde, teberraya ve tevellaya ihtiyacımız var; teberra edeceğimiz şeyler var, tebevella edeceğimiz şeyler var. Teberra edeceğimiz, uzak kalacağımız, beri duracağımız şeyler bugün bizi kuşatan, gönlümüzü işgal eden, zihnimizi tarumar eden şeylerdir. Hiç olmazsa beraat ve Ramazan vesilesiyle bunlardan teberra etmeliyiz. Tevella edeceğimiz şeyler ise; Allah'a, kula, millete, vatana, gençliğe yönelik hizmetler olmalı yani tevella etmenin derdinde olmalıyız.

İnşallah beratla başlayan bu toplantımız, bu kongremiz, yeni tevellaların ve yeni teberraların gerçekleşeceği bir kongre olacak ve gençlerimizin okumayla buluşmasını ve oradan gönül dünyalarına ihya edip kalp, göz ve kulakla okuyan insanlar olarak kemale ermelerini sağlayacak. Böyle olmasını ümit ediyor, niyaz ediyoruz.

Toplantının hayırlara vesile olmasını diliyor, emeği geçen bütün mesai arkadaşlarımızı, hocalarımızı, genel müdürlerimizi tebrik ediyor, saygı ve sevgiyle hepinizi selamlıyorum.

TAKDİM – Biz de konuşmalarından ötürü İstanbul Müftüsü Sayın Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz Hocamıza teşekkür ediyoruz.

Değerli misafirlerimiz, şimdi de konuşmalarını yapmak üzere Kongre Bilim Kurulu Başkanı ve Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Sayın Huriye Martı'yı kürsüye arz ediyorum.

Buyurunuz efendim.

Prof. Dr. Huriye MARTI
Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı

Kıymetli Bakanım, Saygıdeğer Başkanım, zatı alilerinizin şahsında hazırunu hürmetle selamlıyorum.

Hanımefendiler, beyefendiler; 7. Dinî Yayınlar Kongremize hoş geldiniz, sefalar getirdiniz.

Kıymetli misafirler, gençlik çağı nasıl hassasiyet ve samimiyet yüklü bir dönemse gençliğe yönelik yayıncılık da bir o kadar itina gerektiriyor. Doğrusu, başarılı bir yayıncılık yapmak ancak genci tanımakla, onu anlamakla ve onun diliyle konuşmakla mümkün olabiliyor. Hem gencin zihnine hitap ederek onun aklına takılan sorulara doğru cevaplar verebilmek hem de onun gönlüne dokunarak, manevi ve ahlaki gelişimine katkıda bulunabilmek için başarılı bir yayıncılığa ihtiyacımız olduğu ortada. Zira, her genç bizim geleceğimizdir, umudumuzdur ve idealimizdir diyoruz.

Gençlerin var oluş gayelerini idrak etmeleri, kendileriyle ve Rab'leriyle sağlıklı bir ilişki kurabilmeleri, kâinatla ve sosyal çevreyle dengeli hayatlar sürdürebilmeleri, ancak dinî yayıncılıkla mümkündür.

Bu niyetle bir araya geldik ve gençlere yönelik dinî yayıncılığı konuşurken gençlerimiz için, yarınlarımız için bir aradayız.

Bu vesileyle her birinizin mübarek Berat Kandilini tebrik ediyor, gölgesi üzerimize düşen Ramazan ayının bereketlere vesile olmasını diliyorum. Bu bereketin gençliğe yönelik yayıncılığımızı da en derinden etkilemesi ümidiyle tekrar hoş geldiniz diyorum efendim.

TAKDİM – Biz de konuşmalarından ötürü Kongre Bilim Kurulu Başkanı ve Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Prof. Dr. Sayın Huriye Martı hanımefendiye teşekkür ediyoruz.

Değerli misafirlerimiz, şimdi de konuşmalarını yapmak üzere Diyanet İşleri Başkanımız, Muhterem Hocamız, Prof. Dr. Sayın Ali Erbaş'ı huzurlarınıza arz ediyorum.

Buyurunuz Sayın Hocam.

Prof. Dr. Ali ERBAŞ
Diyanet İşleri Başkanı

بسم الله الرحمن الرحيم.

الحمد لله رب العالمين

والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى آله وصحبه أجمعين.

Bizleri en güzel şekilde yaratan, bizlere sayısız nimetlerle lütufta bulunan, Kur'an-ı Kerim ile hidayetini ve iyiliğin yollarını gösteren Rabbimize sonsuz hamd-ü senâlar olsun.

Hiz. Âdem'den beri hakkın-hakikatin öncüsü bütün peygamberlere ve bilhassa getirdiği değerlerle insanlığın ufkunu aydınlatan, sünnetiyle en güzel hayatı gösteren sevgili Peygamberimiz Hiz. Muhammed Mustafa'ya sonsuz salat ve selam olsun.

Değerli katılımcılar, kıymetli basın mensupları, hanımefendiler, beyefendiler;

Sözlerime başlarken hepinizi saygıyla, sevgiyle, hürmet ve muhabbetle selamlıyorum. Allah'ın selamı, rahmeti ve bereketi hepimizin üzerine olsun.

Diyanet İşleri Başkanlığı olarak yedincisini düzenlediğimiz ve konusunu "Gençliğe Yönelik Yayıncılık" olarak belirlediğimiz dinî yayınlar kongremize hoş geldiniz, safalar getirdiniz.

Değerli misafirler;

Malumlarınız olduğu üzere gençlik, kimlik ve kişilik açısından toplumda var olmaya kapı aralayan belirleyici bir dönemdir. Bu açıdan gençlik devresini, ömür sermayesinin

en önemli kazanımı ve ilerleyen yaşlardaki kemal dönemi için oldukça bereketli bir havza olarak kabul etmek gerekir. Fakat geleneksellikten modernliğe geçişte hem bireysel hem de toplumsal olarak köklü bir zihniyet değişiminin gerçekleştiği günümüzde, farklı bir gençlik profili ile karşı karşıyayız. Evet, bugün farklı yaklaşım ve hareketleri analize tabi tutmadan kabullenebilen, çağın ilgi ve algılarına karşı edilgen bir tutum sergileyen, bitmeyen enerjisiyle tüketim kültürünün hızına yetişmeye çalışan bir gençlik var karşımızda. Bunda, dünyayı zaman ve mekân açısından küçülten küreselleşmenin yanında, toplumsal hayatı tüm yönleriyle etkisi altına alan bireysellik, dünyevileşme, sanal yaşam, popüler kültür pratikleri gibi gençliği ideal boyuttan uzaklaştıran faktörlerin etkisi yadsınmaz.

Geçmişe göre oldukça farklı veçheleri, imkânları ve problemleri olan modern zamanın, insanoğlunu neredeyse bütünüyle değiştirip dönüştüren tarafını hayatın her aşamasında derinden hissetmekteyiz. Zira bugün baş döndürücü bir hızla değişip gelişen iletişim ortamı, her türlü kimlik, kültür ve alışkanlıkları aynı süratle sosyal dolaşıma dâhil etmektedir. Özellikle kültürel çatışma ve kimlik bunalımına sebebiyet veren değişimlerden doğrudan etkilenen genç kuşakta daha çok gözlemlenen bu olgu, kongremizin konusunu belirlememizde birincil derecede etken olmuştur.

Kıymetli misafirler;

Bugünkü birlikteliğimiz, modernleşmenin yan etkileri arasında sayılabilecek popüler kitle kültürünün, gençlik açısından ne ifade ettiğini ve gençliği nasıl kuşattığını iyi analiz etmek için önemli bir imkândır. Öte yandan bu dayatmacı yüzeyselliğin gençler arasında yükselen değer haline gelmesinde hangi etkenlerin rol oynadığı sorusuna mantıklı, açık ve uygulanabilir cevaplar üretmemiz gerekmektedir. Zira kitle iletişim araçları, ikna kabiliyetiyle yaşam şartlarını belirlemede başat unsur olmakta ve teknolojik istibdatla insanı adeta tüketmektedir. Geline nokta, bahse konu ettiğimiz sürecin aktif olmadığı bir yaşam alanından söz etmek neredeyse imkânsızdır.

Bu noktadan hareketle, modern dünyanın krizlerinde boğuşan ve yarını omuzlarına yüklediğimiz gençliğe dair zihnimde tebarüz eden bazı soruları buradaki seçkin heyetin ıtılama arz etmek istiyorum:

Öncelikle, birçok medya aracı vasıtasıyla vizyona konulan, eğlence ve gösteri endüstrisi tarafından özellikle gençliği merkeze alarak servis edilen imajlar karşısında, yayın hizmetinde bulunanlar olarak neler yapabiliriz?

Zamanın ruhu olarak gördüğümüz gençliği, her türlü mecrada oluşturulan karmaşanın gölgesinde, salim fitratıyla nasıl buluşturabiliriz?

Hız. Peygamber (s.a.s.)'in emaneti olan gençliğin; kendisini, insanı, eşya, tabiat ve kâinatı hangi perspektiften ve ne şekilde görüp algıladığını kavrayabilmek için hangi muhkem yollara başvurabiliriz?

Bu dünyanın umudu olan gençliğin potansiyelindeki heyecan ve idealizmi, İslam'ın insana hayat veren ilkeleri ışığında nasıl pratiğe dönüştürebilir, nasıl ideal istikameti tahkim edebiliriz?

Kongre sürecinde bu sorulara verilecek cevaplar, Diyanet İşleri Başkanlığı olarak icra edeceğimiz yayın faaliyetlerinde bizlere rehberlik edecek, çalışmalarımıza ivme kazandıracaktır. Yeri gelmişken, gençlerin kendi öz varlıklarına ilişkin bakışlarının, tutum ve davranışlarının, değer, duygu ve düşüncelerinin günümüzde nasıl biçimlediğine yönelik kongre çerçevesinde yapılacak saptamaları, rehberliği ve geleceğe dair somut önerileri oldukça önemsediğimi ifade etmek istiyorum.

Değerli Hâzirûn;

Diyanet İşleri Başkanlığı olarak şimdiye kadar ortaya koyduğumuz, özellikle gençlerimize yönelik yayın hizmetinin bizden beklenen düzey ve yeterlilikte olmadığını farkında olduğumuzu ifade etmek isterim. Bu bağlamda gençlerin anlama, kavrama ve yorumlama becerilerine doğrudan hitap edebilen, onların iç dünyalarına daha çok temas edebilen, sıradanlıktan uzak yayınlarla onları buluşturmak bizim için önemli bir sorumluluktur.

Bu itibarla, basılı ve süreli yayın hizmetlerimizle birlikte, hemen her türlü eylemi ni ve ilişkisini teknoloji üzerinden gerçekleştiren bir topluma, bir gençliğe sahih dinî bilgiyi en iyi şekilde sunma mecburiyetinde olduğumuzun altını çizmek istiyorum. Bu sorumluluğu omuzlarımızda hissederek, söz konusu kongrenin yayıncılık açısından önemli açılımlar getireceğine, dinî yayın hizmetinin daha da verimli hale getirilmesine katkı sunacağına yönelik inancımı ifade etmek istiyorum.

Bu duygu ve düşüncelerle, kongrenin istifadeye medar olmasını temenni ediyorum. Cenâb-ı Hak'tan, bu birlikteliğimizi rızasına uygun samimi bir çaba olarak kabul buyurmasını niyaz ediyorum, hepinize saygılar sunuyorum.

BİRİNCİ OTURUM

Gençlik Yayıncılığının Tarihsel Gelişimi

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Ramazan MUSLU

Konu : Türkiye’de Gençlik Yayıncılığının Dünü Bugünü

Tebliğ : Doç. Dr. Aliye USLU ÜSTTEN

Konu : Türkiye’de Gençliğe önelik Dinî Kitapların Tarihi, Değişimi ve Dönüşümü

Tebliğ : Ayşen BAYLAK GÜNGÖR

Konu : İslam Dünyasında Gençlik Yayınları

Tebliğ : Doç. Dr. Abdülhameed MAJEED

Konu : Gençlik Yayıncılığının Tarihsel Gelişimi, Batı’da Gençliğe Yönelik Dinî
Yayıncılık/Almanya Örneği

Tebliğ : Sami ALPHAN

Müzakereciler : Mehmet Nuri YARDIM

Mehmet DOĞAN

Diyanet İşleri Başkanlığımızın düzenlemiş olduğu 7. Dinî Yayınlar Kongresinin ilk oturumu gençliğe yönelik yayıncılık bağlamında “Gençlik Yayıncılığının Tarihsel Gelişimi” başlığını taşıyor.

Birinci Oturumu açıyorum.

Tebliğcilerimiz, Doç. Dr. Aliye Uslu Üstten Hanımefendi, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi. Türkiye’de Gençlik Yayıncılığının Dünü Bugünü başlıklı tebliğlerini sunacaklar.

İkinci tebliğcimiz Ayşen Baylak Güngör Hanımefendi, Boğaziçi Üniversitesinde doktora adayı.

Bu iki tebliğin müzakeresini Mehmet Nuri Yardım Hocamız yapacaklar, edebiyat araştırmacısı, yazar.

Üçüncü tebliğcimiz Doç. Dr. Abdülhameed Majeed, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi. İslam Dünyasında Gençlik Yayınları başlıklı bildirilerini sunacaklar.

Dördüncü tebliğcimiz, Batı’da Gençliğe Yönelik Dinî Yayıncılık, Almanya Örneği başlıklı. Tebliği sunacak olan Sami Alphan Bey, DİTİB Yayınlar Sorumlusu.

Bu iki tebliğimizin müzakeresini Mehmet Doğan Bey yapacaklar, siyaset bilimci.

Vakti iyi kullanmak adına, ben sözü uzatmadan birinci olarak tebliğini sunacak olan Doç. Dr. Aliye Uslu Üstten Hanımefendiye bırakmak istiyorum. Aliye Hanım buyrunuz.

Türkiye’de Gençlik Yayıncılığının Dünü ve Bugünü

Doç. Dr. Aliye USLU ÜSTTEN
Gazi Üniversitesi Türk Dili Bölümü

Özet

Gençlik edebiyatı ile ilgili dile getirilen en önemli mesele gençlik edebiyatı kavramının ve gençlik yayınlarının niteliklerinin tam olarak belirlenmemesi, bu alanda yeterli çalışmanın bulunmamasıdır. Çocuk yayıncılığıyla ilgili hatırı sayılır çalışma yapılmış olsa da gençlik yayıncılığına yönelik kapsamlı çalışmalar yok denecek kadar azdır. Gençlik yayınları denince tür, biçim ve konu bakımından konuyu değerlendirmek gerekir ancak bizde gençlik edebiyatı kavramı yeni yeni literatüre girdiğinden son dönem yayımlanan eserlere kadar gençlik edebiyatı ve gençlik yayınlarından bahsetmek mümkün değildir. Zira Türkiye’de 19. yüzyıla kadar doğrudan çocuk ve gençler için yazılmış eserlere rastlanmaz. Edebiyat eserlerini değerlendirirken her dönemi kendi içinde ele almamız gerekir çünkü dönemin sosyal, siyasi ve İslam’a yaklaşımı yazar ve şairlerin fikirlerine, yayımlanan eserlerine de etki etmiştir. Bu çalışmamızda çocuk ve genç ayrımının kesin çizgilerle yapılamadığı 19. yüzyıldan önceki dönem sözlü edebiyat ürünleri ve yazılı edebiyat eserlerinden başlayarak konusu gençler olan veya gençlerin de okuyabileceğini düşündüğümüz eserler hakkında bilgi verilmiştir. Dönemin olaylarının gençlik yayınlarında meydana getirdiği sosyal ve dinî değişimlere kısaca değinilmiştir.

Tanzimat’la birlikte Türk Edebiyatı’na giren dergi ve gazetelerden gençlik süreli yayınları gençlik yayıncılığında önemli bir eksikliği tamamlamıştır. Bunlardan birçoğu, okur kitlesinin çocuk veya genç olduğu belli olmayan ancak muhteva bakımından gençlere hitap eden dergilerdir. Yayın politikaları ve ele aldıkları konu bakımından da gençler için hazırlanmış yazı ve bölümler bulunmaktadır. Bu yönüyle süreli yayınlar, Tanzimat’la başlayıp Cumhuriyet’e kadar ve Cumhuriyet’in ilanından sonraki süreçte

“gençlik” kavramının ele alınışı ve gençliğe bakış açısını göstermesi açısından önemli kaynaklardır.

Günümüz gençlik yayıncılığının nitelikli bir çizgide yol alması için gençlerin fiziksel gelişimlerinin yanı sıra bilişsel ve ahlaki gelişimleri de göz önünde bulundurulmalıdır çünkü gençlerin karar verme ve düşünme becerilerini belirleyen bu durum; onların ahlaki gelişimlerinde, inançla ilgili meselelere yaklaşımlarında da etkilidir. Bu nedenle gençlik edebiyatı eserlerinde, ders kitaplarında gençlere edebî zevk kazandıracak, aynı zamanda onların beyinlerindeki kontrol mekanizmalarını geliştirici, suçun veya kural dışı davranışların yaratacağı olumsuzlukları vurgulayan uyarıcı metinlerden yararlanılması gençlik döneminde suç işleme ve hata yapma payını azaltmada ve ergenlik dönemini daha az sıkıntılı geçirmelerinde etkili olacaktır.

GİRİŞ

Gençlik yayınlarından bahsedebilmek için öncelikle edebiyat, gençlik, gençlik edebiyatı, gençlik edebiyatının edebiyattaki yeri ve önemine değinmek gerekir. “Gençler niçin okumuyor?” veya “Gençler hangi kitapları okumalıdır?” sorularını sorarken aslında gençlerin dışında, onlar adına karar veren bir yayıncılık anlayışı ortaya çıkmaktadır çünkü gençlerimiz bizim istediğimiz veya belirlediğimiz nitelikli kitapları okumadıkları için bu tür sorulara gün geçtikçe yenileri eklenmektedir. Gençler, hayatlarının her anında edebiyatla iç içeyken; her an duygu, düşünce ve hayallerini dil vasıtasıyla anlatmaktayken bize düşen, onlara dilin imkânlarını en iyi şekilde kullanmalarının yolunu göstermek ve onların zihinsel ve ahlaki gelişimlerine destek olacak nitelikli eserler okumalarını sağlamaktır çünkü edebiyat, bireyin hayatının her döneminde, özellikle gençlik döneminde etkisini hissettirmektedir.

1. Gençliğin Tanımı, Kapsamı ve Gelişim Özellikleri

Batı’da ergenlikle ilgili önemli çalışmaları olan Stanley Hall’e göre ergenlik dönemi, öğrenme için ayrıcalıklı bir zaman dilimidir (Muuss, 1995). Gençlik çağı ise “ergenlikle erişkin arasında yer alan gelişme dönemidir. Ruhsal bakımdan çalkantılı, duygusal, iniş çıkışları çok, davranışların çelişkili olduğu bir çağdır.” (Yörükoğlu, 1987: 13).

Gençlik yaşı, yetişkinlikten önce yaşanan yılları kapsar. UNESCO’nun tanımına göre gençlik, bireyin öğrenim gördüğü ve henüz ekonomik bağımsızlığına kavuşmadığı ve medenî olarak evli olmadığı 15-25 yaşları arasında gösterilirken Birleşmiş Milletlerin standart tanımında 15 ile 24 yaşları arasındaki kişiler gençtir.

Gençlik, üst yaş sınırının ergenliğe göre daha geniş olduğu bir dönemdir. Bu dönemde toplumsal kabuller de biyolojik unsurlar kadar ayırıcı özelliğe sahiptir. Türk toplumunda askerlik, üniversiteden mezun olmak, iş veya meslek sahibi olmak, evlilik gibi olaylar yetişkinlik algısı oluştururken; lisansüstü eğitim, iş hayatına geç atılma,

geç yaşta evlenme gibi durumlar “uzamış gençlik”i meydana getirir (Tezcan, 1981: 4). Sanayileşme ile birlikte ergenlikten yetişkinliğe geçiş uzamıştır ve ekonomik gelişmenin yaşandığı ülkelerde bu durum devam edecektir.

Gençler denince sadece okula giden büyük şehirlerdeki bir grup akla gelmemelidir. Gençlik kesiminde okula gitmeyen, çalışan, işsiz, köyde yaşayan, askerlik yapan, suç işlemiş, engelli, üstün yetenekli ve gecekondü gençliği olarak gruplandırabileceğimiz bireyler de vardır (Kulaksızoğlu, 2008: 35-36).

İnsan ömrünün belki de en zor çağı olan gençlik, aynı zamanda en verimli dönemdir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) Allah'ın arşından “başka bir gölgenin bulunmadığı kıyamet gününde” gölgelendirilecek yedi kişi arasında Rabbine kulluk ederek temiz bir hayat içinde serpilip büyüyen genç”i sayar.¹ A'râf, 43. ayetle ilgili olarak da şöyle buyurmuştur: “Cennet ehline şöyle seslenilecektir: Sizin için gençlik vardır, ihtiyarlamayacaksınız.”²

Böylesine önemli bir dönemi yaşayan gençleri tanımak ve anlamak için fiziksel gelişimlerinin yanı sıra bilişsel gelişimleri de göz önünde bulundurulmalıdır çünkü gençlerin karar verme ve düşünme becerilerini belirleyen bu durum; onların ahlaki gelişimlerinde, inançla ilgili meselelere yaklaşımlarında etkilidir.

Yüzyıllar önce Hz. Peygamber gençlere nasıl yaklaşılması gerektiğinin en güzel örneklerini göstermiştir. Hurma ağaçlarını taşıyan Ebu Rafi b. Amr el-Gıfari'ye ağaçları neden taşıdığını sormuş, acıktığı için yaptığını öğrenince şefkatle ona nasihatle bulunarak “Allah'ım bunun karnını doyur!” duasında bulunmuştur.³

Peygamberimizin gençlere yaklaşımı Batı'da yüzyıllar sonra bilimsel araştırmalarla desteklenmiştir. California Üniversitesi Ulusal Zihinsel Sağlık Enstitüsünden Giedd ve meslektaşlarının 10 yıl süren araştırma sonuçları beynin gelişimi ile ilgili önemli bilgiler sunmaktadır. 5 ve 20 yaşlarında 13 sağlıklı çocuk ve gencin 10 yıl boyunca her iki yılda beyin gelişimlerinin takip edildiği araştırma sonuçlarına göre beynin arka bölümünden öne doğru bir gelişme olduğu görülür. Beynin ilk gelişen bölümleri hissetme ve hareket gibi temel işlevlerin gerçekleştiği arka loblardır. Ardından mekânsal ve dil becerilerine ait yan loblar, son olarak da akıl yürütme gibi idari işlevlerin gerçekleştiği ön beyin gelişir. Beynin gelişimi sırasında gri maddenin arkadan öne doğru azalışı aşağıdaki şekillerde görüldüğü gibidir:

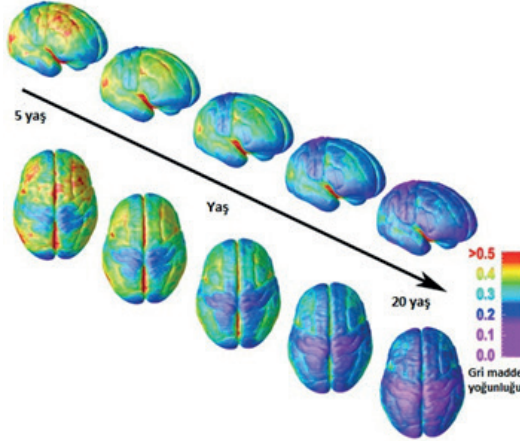
Yandaki MRI görüntüleri, gri maddenin kademeli olarak azalışını göstermektedir. Gri maddedeki inceltme ergenlik döneminde başlar. Gri maddenin inceltmesi ile gereksiz

1 Buhari, Ezan, 36; Tirmizî, Zühd, 53.

2 Müslim, Cennet, 22.

3 Ebû Davud, Cihad, 85.

bağlantıları budama ve beyin hücrelerinin iletişimini sağlayan beyaz maddede artış görülür. Bu da gelişmiş sinir organizasyonunu yansıtır.

Şekil 1. Yaşlara göre beyin gelişimi

(Kaynak: 15 Eylül 2008, New York Times. Fotoğraf: Paul Thompson, University of California, Los Angeles)

Son çalışmalar göstermiştir ki ön beyin 25-30, hatta daha geç yaşlara kadar gelişimini tamamlamaya devam eder. Bu, gençlerin davranışlarını anlama ve anlamlandırmada üzerinde durulması gereken bir durumdur.

Ahlaki düşünce, soyut düşüncenin gelişimine koşturuk olarak gelişir. Piaget, ahlaki düşüncenin bilişsel gelişimle eş zamanlı olgunlaştığını belirtir. Bu nedenle ergenlik döneminden önce tamamlanmış bir ahlaki yapının varlığından söz etmek mümkün değildir (Koç, 2004: 236).

Batı'da ise bu yaklaşım gençlere verilen cezalarda uygulanmaya başlanmıştır. 20 Mart 2005 yılında Amerikan Psikoloji Derneği ile Profesör Laurence Steinberg'in sundukları açıklama neticesinde Amerikan Yüce Mahkemesi, 18 yaşın altındakilere ölüm cezasını yasaklamıştır. Steinberg (2007), 18 yaşın altındaki gençlerin beyinlerini, hızlı gidebilen ancak frenleri zayıf bir arabaya benzetir. Bu durum, gençlerin hata yapmalarına ve bazen de suç işlemelerine neden olur. Ergen beyninin 20'li yaşlardan önce akıl yürütme ve karar verme becerileri açısından tam olarak olgunlaşmadığına dair bilimsel kanıtlar mahkemenin bu kararında etkili olur. 2010 yılında da benzer bir davada, bilimsel araştırma sonuçlarına dayanarak cinayet dışında suç işleyen gençlerin ölüm cezasını kaldırma kararı alınır (Fassler, 2012).

Sonuç olarak birbirinin yerine kullanılan ergenlik ve gençlik kavramlarının ayrımı yapılmalıdır. Gençlik, ergenlik dönemini de kapsayan bir süreç olarak değerlendirilme-

lidir. Ortaöğretim öğrencilerinin 13 yaş ve üstü, ilk gençlik çağı içerisinde yer alır. Dolayısıyla gençlik dönemini 13 yaştan itibaren ilk gençlik, gençlik ve genç yetişkinlik çağı olmak üzere üç kategoride sınıflandırabiliriz. Gençlik edebiyatı kitaplarının tasnifinde bu yaş aralığındaki ilk gençlik, gençlik ve genç yetişkinlik çağını yaşayan bireylerin özelliklerinin bilinmesi; gençlik edebiyatı eserlerinin özelliklerini belirlemede fiziksel, bilişsel ve ahlakî gelişim süreçlerinin ortaya konulması önemli unsurlardır.

2. Gençlik Edebiyatı

Çocuklar ve gençler için özel eserler yazılması gerektiği düşüncesi Platon'un Devlet adlı eserinde gençler için uygun bir edebiyat istemesine kadar dayanır (Ülkü, 1985:459). Kavram olarak Gençlik edebiyatı, gençlere yönelik yazılmış, edebî değeri olan eserlerdir. Gençlerin yazdıkları eserleri de bu edebiyata dâhil etmek gerekir çünkü yetişkinler tarafından belirlenen ölçütler içinde yazılan kitapların hedef kitesini gençler oluşturmaktadır.

İlköğretim çağının sonundan itibaren öğrenciler yetişkinlere yönelik yazılmış, kendi yaş seviyelerinin üstündeki kitapları okumaya başlarlar çünkü yakın zamana kadar gençlik edebiyatı çocuk edebiyatı içinde değerlendirilmiş ve bu süreçte farklı şekillerde tanımlanmıştır. Sonrasında kimi yazarlar gençlerin kullandıkları dil ile yazılması gerektiğini, kimileri ise gençlik edebiyatının genel edebiyatın içinde değerlendirilebileceğini belirtmiştir. Bazı yazarlar gençler için yazılan kitapların tarihi mesajlar içermesi gerektiğini düşünürken bazıları da eğitsel yönü olan, merak uyandıran kitapları öne çıkarmıştır. Tüm bu tartışmalar devam ederken teknolojinin imkânlarını en iyi şekilde değerlendiren gençler, kendi sanal dünyalarında bir edebiyat meydana getirdiler.

Aronson, gençlik edebiyatını yetişkin kitaplarına geçişte bir basamak olarak görür (1997: 19). England ve Mertz, yavaş öğrenenler için yazılmış romanlar, cinsellik, zararlı madde ve gençlik sorunlarından bahseden ve özellikle sınıf içi etkinliklerde değeri olmayan edebiyatın bir alt türü olarak değerlendirir (1983: 119). Kay Vandergrift (2010) ise gençlik edebiyatını şöyle tanımlamaktadır: "Gençlik edebiyatı, çoğu kez, harikulade heyecan verici ve albenisi olan çocuk materyalleri ile yetişkinlerin materyalleri arasında büyük dipsiz kuyu olarak düşünülür-tıpkı kütüphane olanakları ve hizmetleri planlanırken gençlerin sık sık görmezden gelindiği gibi. Hâlbuki sadece ergenler için yaratılmış, çağdaş yaşamın olasılıkları ve sorunları ile uğraşan bu yaş grubu ile ilgili çok sayıda roman vardır".

Helmut Melzer'e göre gençlik edebiyatı; gençler için yazılan edebiyat, gençler tarafından yazılan edebiyat ve hem gençler hem de yetişkinler tarafından okunan eserlerin tümünü içerir. Alman edebiyatı ile ilgili çalışmalarıyla aynı zamanda Türk gençlik edebiyatına da katkı sağlayan Vural Ülkü, Nuran Özyer, Necdet Neydim ve Hikmet Asutay

gibi akademisyenlerin konuya yaklaşımları, gençlik edebiyatı kavramının yerleşmesinde oldukça önemlidir.⁴

Bütün bu görüşlerden hareketle gençlik edebiyatını, gençlerin bilişsel ve ahlaki gelişimlerine uygun; duygu, düşünce ve hayal dünyalarına hitap eden ve aynı zamanda edebî ve estetik zevk kazandıracak nitelikte eserler olarak tanımlamak mümkündür.

Gençlik edebiyatının özellikleri genel olarak şu şekildedir (Uslu Üstten, 2018: 37):

- İlk dönem hedef kitlesine göre düşünüldüğünde kahramanı çocukluktan ergenliğe adım atmış bir kişidir.
- Aile ve diğer yetişkinler, genci yönlendiren kişiler olarak geri planda kalırlar.
- Mekân, olayın içinde önemsiz bir unsur olarak görülse de genellikle okul veya ev çevresidir.
- Diyaloglara ve komik ifadelere sıkça yer verilir, ancak uzun ve detaylı tasvirlerden kaçınılır.
- Yazıda verilmek istenen mesaj doğrudan okuyucuya söylenmez; okuyucunun kendisinin bunu algılaması sağlanır.
- Kötü ve karamsar olaylar yaşansa bile, olaylar mutlu sonla biter.
- Genç yetişkinlik ve gençlik dönemleri kitaplarında ise daha karmaşık olaylar, karakterler yer alır.

Gençlik edebiyatı, yetişkin edebiyatı eserlerine geçişte önemli bir basamaktır. Bu basamağın sağlam bir şekilde atılması, okuma alışkanlığının sürdürülmesinde ve gençlere nitelikli eserler sunmada önemli bir aşamadır.

Dünya gençlik edebiyatı literatürde 50 yıllık bir geçmişe sahip olmasına rağmen çok daha öncesine dayanan bir süreç içinde değerlendirilebilir. Dünya gençlik edebiyatı, iki evrede gelişme göstermiştir. Birinci evre, din ve ahlak öğretiminin ön planda olduğu, gençlere Hristiyanlık menkıbelerinin ve ders verici romanların okutulduğu, dogmatik fikirlerin aşılandığı bir dönemdir. İkinci evre ise gençlik sorunlarını ve ahlaki yozlaşmayı yansıtır. Batı Avrupa'da 18. yüzyıldan önce çocuk ve gençlere okutulan edebiyat ürünleri, dinî eserler ve okul kitaplarıdır, ancak bu tarihten sonra çocukları eğlendirmek amacıyla da kitaplar yazılmaya başlanır. Bunlar arasında matbaanın icadıyla basılan Kitab-ı Mukaddes ve Havarilerin Menkıbeleri yer alır (Meriç, 1986: 312-313). 1802'de Sarah Trimmer, gençlik edebiyatını 14-21 yaş arasını kapsayan farklı bir alan olarak

4 Nermin Yazıcı'nın "Çocuk Edebiyatı Alanında Üniversitelerde Yapılan Lisans Sonrası Çalışmalar" başlıklı makalesinde çalışma kapsamına giren 249 teze ulaşılmıştır. Bunlardan 215'i yüksek lisans, 33'ü doktora, 1'i ise sanatta yeterlilik tezidir. 1990'larda başlayan hareketlilik, 2000'li yıllarda artış göstermiştir. 2000 ile 2009 yılları arasında yapılan çalışmaların sayısı daha önce yapılanların iki katıdır. 2010-2012 yılları arasında ise 2000-2009 yılları arasında çalışılan tezlerin yarısından fazla tez çalışılmıştır (s. 445).

tanımlamış ve kitapları, 14 yaş altı “çocuklar için kitaplar”, 14 ve 21 yaş arası “gençler için kitaplar” olarak iki gruba ayırmıştır (Owen, 2003). O tarihte başlayan bu ayrımın geldiği nokta, günümüzde Batı’da çocuk ve yetişkin edebiyatlarından kesin çizgilerle ayrılmış gençlere yönelik yazılan kitapların yayımlanmış olması ve sayısının giderek artmasıdır.

3. Türkiye’de Gençlik Yayınlarının Dünü ve Bugünü

Gençlik yayınları denince tür, biçim ve konu bakımından konuyu değerlendirmek gerekir ancak bizde gençlik edebiyatı kavramı yeni yeni literatüre girdiğinden son dönem yayımlanan eserlere kadar doğrudan bir gençlik edebiyatı ve gençlik yayınlarından bahsetmek mümkün değildir. Zira Türkiye’de 19. yüzyıla kadar doğrudan çocuk ve gençler için yazılmış eserlere rastlanmaz.

Edebiyat eserlerini değerlendirirken her dönemi kendi içinde ele almamız gerekir çünkü dönemin sosyal, siyasi ve İslam’a yaklaşımı yazar ve şairlerin fikirlerine, eserlerine de etki etmiştir. Günümüzde çocuk kabul edilen yaş grubunda olanlar, bazı dönemler yine günümüzün yetişkinleri gibi davranmış, idealist düşünmüş ve ideolojileri için çalışmıştır. Bu nedenle gençlik yayınlarını her dönemi kendi dönemi içinde değerlendirerek ele almak daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Dolayısıyla çocuk ve genç ayrımının kesin çizgilerle yapılamadığı 19. yüzyıldan önceki dönemlerde sözlü edebiyat ürünlerimizi ve yazılı edebiyat eserleri her yaşta insanın okuduğu ortak eserler olarak kabul etmek gerekir (Zengin, 2012: 983). Destanlar ve Dede Korkut Hikâyeleri ile başlayan sözlü edebiyatımızın örnekleri, halk edebiyatı ürünleri ve divanlar, mesneviler, seyahatnameler gibi yazılı edebiyat eserleri her yaşta okunan ve okutulan eserlerdir. Çocuk ve gençten bahseden eserlerde de nasihat etme ve yol gösterme ağırlıktadır. Bu nedenle geçmişten günümüze gençlik yayınlarını incelediğimizde günümüz edebiyatına kadar olan döneme ait gençlik edebiyatı örnekleri, konusu gençler olan veya gençlerin de okuyabileceğini düşündüğümüz eserlerdir.

İyiye, doğruyu göstermek, topluma ve devlete yararlı bireyler yetiştirmek amacıyla yazılan nasihat-nâme veya pend-nâmeler; (Devellioğlu, 2003: 808), ailede anne, baba ve çocuğun neler yapması gerektiğinden de bahseder. Yusuf Has Hâcib tarafından 11. yüzyıl’da kaleme alınan ahlak ve siyaset eseri Kutadgu Bilig’de “Ay-Toldı’nın Oğlu Öğdülmiş’e Öğüt Verdiğini Söyler” başlığı altında “Her türlü iyiliği ve kötülüğü Tanrı hükmü bil; Tanrıya inan ve ona kulluk et... Doğru ol, dürüst hareket et; doğruluk insanı mes’ûd eder. Hareketi doğru olan insan ne der, dinle; doğru insan her iki dünyayı kazanır... Kötü arkadaşla yaklaşma, sana zarar getirir; kötülük yılandır, dikkat et, seni sokar...” (Arat, 1988: 102-106). gibi öğütler yer alır. Yine 11. yüzyılda Keykâvus’un oğlu Geylanşah için yazdığı Kabus-nâme’de “Oğul Terbiyetin ve Beslemeğin” başlığı

ile kız ve erkek çocuklarının yetiştirilmesinde dikkat edilmesi gereken hususlar yer alır (Gökyay, 1966: 202-213).

17. yüzyılda Nâbî, İslam ahlakını ve başarılı olma yollarını öğretmek amacıyla oğlu Ebu'l-Hayr Mehmet Çelebi için Hayriyye'yi yazmıştır. Bu eser, gençlere dikkat çekmesi yönüyle önemli ve ilk eserlerden biri olma özelliği taşımaktadır. Hayriyye, 1647 beyit, 34 bölüm ve 223 sayfalık bir nasihat kitabıdır. Osmanlı Devleti'nin çöküş döneminde kaleme alınan bu eser, Nâbî'nin oğlundan hareketle tüm gençliğe nasihat etmesi, gençlere dikkat çekmesi ve medreselerde ders kitabı olarak okutulması bakımından önemlidir.

18. yüzyıl şairlerinden Sümbülzâde Vehbi de Lutfiye adlı manzum eserini oğlu Lutfi için yazmıştır. Eserde, hayatta başarılı olmak için nasıl bir yol izlenmesi gerektiğinden bahsedilerek tüm gençlerin eğitilmesi vurgulanmaktadır (Beyzadeoğlu, 1994: 17). Çocuk edebiyatı içinde değerlendirilen bu nasihatnameler, gençlere dikkat çeken ilk eserler olması bakımından gençlik edebiyatı alanına dâhil edilmesi gereken önemli eserlerdir.

19. yüzyılda çeviri eserler vasıtasıyla Batı edebiyatı ürünleri edebiyatımıza girmeye başlar. Gençler tarafından ilgiyle karşılanan bu eserlerin, çocuk ve gençlik edebiyatının örnekleri dışında, doğrudan gençlere yönelik yazıldıklarını söyleyemeyiz. Batı'dan yapılan ilk edebî tercüme, Münif Paşa'nın Fransızca'dan çevirdiği Muhaverat-ı Hikemiye'dir. Muhaverat-ı Hikemiye (1859); kadın eğitimi, toplum, vatanperverlik ve ahlak temalarını ele almaktadır. Tanpınar, eserin “insan yaratılışı, şöhret telakkisi, ferdi ihtiras, vatan sevgisi, cemiyet ahlâkî, genç kız ve kadın terbiyesi” gibi konularda farklı bir görüş tarzıyla ilk defa karşılaşan genç okuyucuların düşüncesinde ihtilal yapmamış olmasının imkânsız olduğunu belirtir (Tanpınar, 1997: 180).

Bir taraftan Batılı düşünceye, diğer taraftan milliyet, vatan, hürriyet gibi konulara yönelmiş Tanzimat sanatçılarının hedef kitlesi gençlerdir. Onlara yönelik yazdıkları şiir ve yazılarda bu duyguları vermeye çalışmışlardır. Şinasi, Şair Evlenmesi; Namık Kemal, Vatan Yahut Silistre adlı tiyatro oyunu ve Cezmi romanıyla gençlerin dikkatini çekmiştir. Bu eserlerde siyasi, sosyal, ekonomik ve hatta sosyo-kültürel hürriyet ön plandadır. Ahmet Mithat Efendi'nin halka okuma alışkanlığı kazandırmak amacıyla yazdığı romanlarında toplumun gençlere bakış açısını da ortaya koyar. (Özyer 1994, 63), Türk edebiyatında “içinde gençlerin konu edildiği” eserlerin gençler için yazılmış eserlerden daha çok olduğunu ve Ahmet Mithat Efendi'nin Küssadan Hisse adlı uzun hikâyesinin bu alanda ilk olduğunu belirtir.

Ahmet Mithat Efendi'nin hikâye Gençlik, Bekarlık Sultanlık mı Dedin?, Bahtıyarlık, Yaş On Yedi gibi hikâye ve romanlarında Türk toplumunun ve Batı'nın değerleri arasında sıkışıp kalmış, sosyal hayata uyum sağlayamayan yalnız gençlere rastlanır. Şemsettin Sami'nin Taaşşuk-ı Talat ve Fitnat adlı romanı, gençlik sorunlarını içermesi

bakımından gençlik edebiyatı eserleri arasında yer alır. Roman, Batılı ve geleneksel eğitim gören gençlerin toplum ve aile içi çatışmalarını ele almaktadır. Tanpınar ise Recaizâde Mahmut Ekrem'in Araba Sevdası romanını ilk gençlik romanı olarak kabul eder ve "Eğer muharririn kudretinin çok üstünde olan devrin ve alafrangalığın tenkidi uğruna harcanmasaydı o devirde bundan güzel bir ilk gençlik kitabı olamazdı. Zâten kitap, yer yer devir tenkidıyla bu çağ psikolojisi arasında sallanır." der.

Tanzimat dönemi eserlerinde gençlerden, özellikle genç kızlara yönelik nasihat içeren hikâye ve romanlar da dikkat çekicidir. Ahmet Mithat'ın, Bahtiyarlık adlı eserinde görücü usûlü evlenmeye karşı çıkan mutsuz bir Nusret Hanım görürüz. Diplomalı Kızlar'da ise Ahmet Mithat, genç kızların eğitilmesi gerektiği üzerinde durur.

Sami Paşazâde Sezaî'nin Bedia Hanım'ı ve Halid Ziya Uşaklıgil'in Bir Yazın Tarihi, şımarık genç kızların hikâyeleridir. Mehmet Rauf'un Eski... Eski Hikâye'sinde işlediği hataların bedelini gençlik yıllarını hapiste harcayarak ödeyen gençten bahseder. Ömer Seyfettin'in Antiseptik ve Çirkinliğin Esrarı adlı hikâyeleri, farklı görünmek uğruna yanlış davranışlar sergileyen şımarık genç kızları anlatır. Hikâyelerde kızların yaşadıkları mutsuzluklar ön plandadır (Daşcıoğlu, Koç, 2009: 34). Muallim Naci'nin Medrese Hatıraları ve Samipaşazâde'nin Küçük Şeyler adlı hikâye kitapları da gençlere yönelik eserler arasında sayılabilir. Servet-i Fünûn dönemi şair ve yazarları devrin siyasi yapısı gereği aşk, aile hayatı, gençlere yönelik konular işlemelerine karşılık kullandıkları dil bakımından yetişkinlere hitap etmektedirler. Tevfik Fikret, 1911 yılında Hâlûk'un Defteri adlı şiir kitabıyla gençlere de seslenmektedir. Halit Ziya Uşaklıgil, Mai ve Siyah'ında Ahmet Cemil'in şahsında gençlere örnek bir karakter işler. Hüseyin Cahit Yalçın, Muallim adlı hikâyesinde, genç bir öğretmenin gözünden "idealist genç düşündüğünü, inandığını söyleyememenin, haksızlıkları dile getirememenin de acısını duyar." diyerek gençlere nasihatte bulunur (Huyugüzel, 1982: 60). Mehmet Akif Ersoy, Safahat'ın altıncı kitabı olan Asım'da ideal Türk gençliğini ele alır ve vatansever Türk gençliğine vurgu yapar (Zengin, 2012; 984). Mehmet Akif'in genç kahramanlarından Asım'ın diğerlerinden farklı ve özel bir yeri vardır. Mehmet Akif, Asım'ın kişiliğinde yetiştirmek istediği zeki, inançlı, memleket sorunlarına çözüm üretecek Türk gençliğini anlatmıştır.

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, II. Meşrutiyet'ten sonra Turancılık akımına bağlı olarak yerli ve millî konulara eğilim gösteren ilk yazarlarımızdandır. Çağlayanlar, (1922) Türkçülük fikrinin işlendiği, gençleri etkileyen bir eserdir.

Millî Edebiyat akımı ile birlikte gençlere vatan ve millet sevgisini aşılamaya çalışan eserler yazılır. Ziya Gökalp (Türkçülüğün Esasları), Ali Canip, Yahya Kemal (Akıncı, Mohaç Türküsü, Süleymaniye'de Bayram Sabahı, Kendi Gök Kubbe, Aziz İstanbul, Eğil Dağlar) eserlerinde vatan sevgisinin yanında tarih sevgisi ve edebî zevk aşılayan şiirler ile gençlere yol göstermişlerdir. Millî mücadele döneminde Yakup Kadri Karaosmanoğlu (Millî Savaş Hikâyeleri, Vatan Yolunda, Okun Ucundan ve Atatürk Monografisi),

Halide Edip Adıvar (Sinekli Bakkal, Mor Salkımlı Ev, Türk'ün Ateşle İmtihanı), Refik Halid Karay (Memleket Hikâyeleri, Gurbet Hikâyeleri) günlük hayatı mizahla birleştiren bir üslupla gençlerin ilgisini çekecek özelliktedir.

Milliyetçilik duygularını en fazla işleyen yazarlarımızın başında Ömer Seyfettin gelmektedir. Milliyetçilikle birlikte İslamcılık da Ömer Seyfettin'in eserlerinde göze çarpar. Ferman, Forsa, Başını Vermeyen Şehit gibi hikâyelerinde kahramanlık duygusunu şehitlik ve gazilik mertebeleri ile bir arada işler (Akyüz, 1999: 188).

Peyami Safa'nın güçlü üslubunu yansıtan Dokuzuncu Hariciye Koşuşu, Fatih Harbiye, Sözde Kızlar, Matmazel Noralya'nın Koltuğu, Yalnızız, Biz İnsanlar gibi eserlerinin dışında Server Bedi imzalı ve Maurice Leblanc'ın Arsen Lupen isimindeki hırsız roman karakterinden etkilenerek yazdığı Cingöz Recai dizisi, gereksiz bilgi içermemesi ve doğrudan konuyu anlatması özelliğiyle genç okuyucuların zevkle okudukları kitapları arasındadır.

Yazıldığı dönemde geniş okuyucu kitlesine sahip olan Kemalettin Tuğcu'nun romanlarında değişen Türkiye'yi görürüz. Bu nedenle çocuklar ve gençler tarafından ilgiyle okunur. Kerime Nadir ise aşk teması ile genç kızları etkilemeyi başarır. Tahsin Demiray'ın çıkardığı Yavrutürk ve genç kızlar için hazırlanan Ev-İş dergileri, gençlere yönelik hazırlanmış yayınlardır.

Abdullah Ziya Kozanoğlu'nun Kızıltuğ (1925), Türk Korsanları (1926), Seyyid Battal (1929), Kolsuz Kahraman (1930), Malkoçoğlu (1933), Battal Gazi (1946), Cengiz Han'ın Hazineleri (1962) ve Bozkurt'un İntikamı (1963); Nizamettin Nazif Tepedenlioğlu'nun Kara Davut (1928), M. Turhan Tan'ın Cehennemden Selam (1928), Nihal Atsız'ın Bozkurtların Ölümü (1946) adlı tarihî romanları da ilk gençlik ve genç yetişkinlik dönemlerine hitap eden gençlik edebiyatı eserleri arasında sayılır.

50'li yıllar edebiyatta sosyal gerçeklik anlayışının ele alındığı dönemdir. Bu dönemde Talip Apaydın, Fakir Baykurt, Yaşar Kemal, Orhan Kemal gibi yazarlar değişik kesimlerdeki gençlerin sorunlarını ele alan eserler yazmıştır. 1960 ve 1970'li yıllarda, gençliğin politik huzursuzluğun içinde yaşadıkları bunalımlar, genç kuşağın kendini gerçekleştirebilme savaşı ve çabası ön planda işlenmiştir (Özyer, 1986: 64).

Mustafa Necati Sepetçioğlu'nun yetişkinler için yazdığı, Türk tarihini hikâyeleştirerek anlatan Türkiye'nin Türk yurdu oluşunu ve Malazgirt Zaferi'nden Osmanlı'nın Fetret Devri, İstanbul'un fethi ve günümüz Türkiye'sine kadar Türk tarihini işleyen üçlemeler hâlindeki 12 kitaplık Düñki Türkiye Dizisi, Kilit (1971), Anahtar (1973), Kapı (1973), Konak (1974), Çatı (1974), Üçler-Yediler-Kırklar (1975), Bu Atlı Geçide Gider (1977), Geçitteki Ülke (1978), Darağacı (1979), Ebem Kuşağı (1980), Sabır (1980), Gecevak-tinde Gündönümü (1980) kitapları gençler tarafından da okunmuştur.

70 ve 80'li yıllar Türkiye'de siyasal hareketlerin kamplaşmalara neden olduğu, dolaşısıyla gençlik hareketlerinin de bu yönde etkilendiği bir dönemdir. Bu dönemde siyasi içerikli kitaplar ağırlıkta, dinî kitaplar ise sayıca azdır. Bu dönemin dinî söylemi Necip Fazıl'da görülür (Tekin, 2018:33). Yakın dostu Cahit Zarifoğlu, güçlü edebiyatçı kişiliğini İslami duyarlılıkla birleştirmeyi başarmış edebiyatçılarımızdandır. Ahmet Zarifoğlu, babası Cahit Zarifoğlu'na son dönemlerde okumak için hangi kitapları tavsiye ettiği sorulduğunda "Kur'an ve ilmihal" yanıtını verdiğini söyler.⁵

Günümüz yazarlarından Yavuz Bahadıroğlu'nun Buhara Yanıyor, Elveda Buhara gibi tarihî romanları da gençlerin tercih ettikleri kitaplar arasındadır. İpek Ongun'un, Bir Genç Kızın Gizli Defteri serisinin okuyucu kitlesi doğrudan gençlerdir. Gülsen Dayıoğlu, Yeşil Kiraz, Sekizinci Renk, Mo'nun Gizemi ve Kıyamet Çiçekleri adlı romanlarıyla gençlere hitap etmektedir. Mizahî öykü türünde önemli bir isim olan Muzaffer İzgü'nün Kaçak Kız, İçimde Çiçekler Açınca, Bütün Sabahlarım Senin Olsun romanlarında lise çağındaki gençlerin yaşadığı sorunlardan bahsedilir (Zengin, 2012: 986).

Bir bilim adamının ülkemizde nasıl yetiştiğini gözler önüne seren Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romanı; Orhan Pamuk'un Cevdet Bey ve Oğulları, Yeni Hayat, Benim Adım Kırmızı; Murathan Mungan'ın Kırk Oda, Lal Masalları; Buket Uzuner'in Uzun Beyaz Bulut Gelibolu; Cumhuriyet değerlerini yansıtan Turgut Özakman'ın Diriliş, Şu Çılgın Türkler, Cumhuriyet (I-II); Ayşe Kulin'in Veda; Ahmet Ümit'in Bab-ı Esrar gençler için yazılmamış olmakla birlikte son dönem gençlik edebiyatı yaş grubuna yönelik olarak gençlik edebiyatına dâhil edebileceğimiz eserlerdir.

2000'li yılları önceki dönemlerle kıyasladığımızda günümüz gençlik edebiyatına yaklaşım ile geçmişteki yaklaşım arasında farklılıklar bulunmaktadır. Gençlere yönelik yazılmış eserler geçmişe kıyasla daha canlı ve özgündür. En çok satılan kitaplara baktığımızda fantastik türde yazılanların ağırlıkta olduğunu görürüz. Gerçek unsurların fantastik unsurlarla iç içe kurgulandığı bir anlatım, gençlerin roman ve hikâyeye olan bakışını da değiştirmektedir. Bu yönüyle gençlik edebiyatı yazarları, gençlerin içinde bulundukları psikolojik ve sosyo-kültürel durumları sürekli yenilenen yaşam koşullarıyla harmanlayarak yazma yoluna gitmektedir.

Altunbay (2017) tarafından Türkçe öğretmeni adaylarından oluşan gençlerle yapılan araştırmada, son yıllarda özellikle fantastik türde olan Amerikan ve İngiliz edebiyatındaki eserlerin (örneğin Alacakaranlık Serisi, Yüzüklerin Efendisi vd.) sinemaya aktarılmasıyla birlikte Amerikan ve İngiliz edebiyatının gençler arasında daha fazla takip edildiği sonucuna ulaşılmıştır.

5 Ahmet Zarifoğlu, "Babamın Akşam Eve Geliş Saatini İple Çekerdik", Makas dergisi, Ekim-Kasım 2018, sayı. 4.

Teknolojinin gelişmesiyle yazın türlerine yenileri eklenmektedir. Gençlerin kendilerini ifade etme ortamı buldukları bloglardan, Wattpad gibi android uygulamalarla kendi okuma ve yazma alanlarını meydana getirmişlerdir. Ticari amaç güden yayınevleri tarafından blog ve Wattpad’de yazılanları kitaplaştırmak gençlik edebiyatının yönünü de değiştirmiştir. Son zamanlarda gençlerin ilgi odağı hâline gelen yeraltı edebiyatı ise gençlik edebiyatının üzerinde durulması gereken en önemli yanındır çünkü bu edebiyatın çıkış noktası isyan, suskunluğunu bozma, birçok kimsenin dile getirmek istemediği istediği veya getiremediği konuları işleme gibi anlayışlardır. Bu yönüyle birçok duyguyu aynı anda yaşayan gençler için ilgi çekicidir. Yeraltı edebiyatı sıradışılığı, alkolizmi ve cinselliği işleyen, derininde sadizm düşüncesinin yer aldığı dışa vurum edebiyatı olması nedeniyle gençlerde güzel duygular uyandıracak, gençlerin düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirecek nitelikten çok uzaktır. Bu nedenle, yeraltı edebiyatını gençlik edebiyatına dâhil etmek uygun değildir, ancak gençliğin ilgi gösterdiği kitaplar arasında yer alması sebebiyle dikkat çekilmesi gereken bir durumdur.

Ergen ve gençlerin psikolojik sorunlarıyla baş etme yolları, hukuk sisteminin ergen ve gençlere yaklaşımı, gençlerin eğitim ve işsizlik sorunları, madde bağımlılığı, ahlaki yargı gibi birçok sorunun cevabı ergenlik ve gençlik dönemleriyle ilgili biyolojik, sosyolojik, dinî ve kültürel bakış açılarının değerlendirilmesiyle verilecektir. Bu yaş döneminde karar verme becerisi gelişmemiş, duyguları, kaygıları ve gelecekle ilgili planları sürekli değişen gençlerden yetişkin gibi hareket etmelerini, düşünmelerini beklemek yanlış bir tutum olmakla birlikte, bu durum onların kimlik gelişimini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, genç kavramı ele alınırken fiziksel ve psikolojik gelişmelerin bütün olarak anlaşılması ve değerlendirilmesi gerekir. Bu değerlendirmeler, aynı zamanda gençlik edebiyatının ve gençlik yayınlarının niteliklerini belirlemede yol gösterici olacaktır.

4. Gençlik Dergileri

Tanzimat dönemi ve sonrası çıkan dergiler incelendiğinde doğrudan gençlere yönelik dergi anlayışının olmadığı görülür. Bunda, daha önce belirttiğimiz çocuk ve genç ayrımının olmaması etkilidir. Kadın ve çocuklara yönelik dergiler olmasına karşılık adında “genç” veya “gençlik” geçen dergiler II. Meşrutiyet’le başlar. İslamî dünya görüşünün hâkim olduğu Osmanlı’da Batı düşüncesinin esmeye başlaması, yazar ve şairler içinde önemli bir dönüşüm süreci olmuştur. Bu süreçte, genç yaşta memleket meseleleri üzerine düşünen, yazılar kaleme alan gençler, henüz ergenlik dönemindeki diğer yaş grubunu etkilemiştir. Bu nedenle adında genç kelimesi geçmese bile yayımlanan dergi ve gazetelerin hedef kitesinde gençlerin de bulunduğunu söylemek mümkündür (İnan, 2016: 311). Başlık olarak genç ve gençlik kelimeleri tarandığında ise şu dergilerin yayımlandığı görülür:

Genç Anadolu, Genç Düşünceler, Genç Kadın, (İstanbul, 4 Kanunisanı 1334-8 Mayıs 1335, I, 1-10), Genç Kadın (İstanbul, 24 Teşrinievvel 1334-24 Teşrinievvel 1334, I, 1), Genç Kalemler (Bursa), Genç Kalemler (Selanik. Derginin ilk sekiz sayısı Hüsn ve Şiir adıyla çıkmıştır.), Genç Kimyager, Genç Mektepliler, Genç Müslüman, Genç Sanatkâr, Genç Tabib, Genç Türk, Genç Yolcular, Gençler Defteri: Gençler İçin Çalışır, Gençler Derneği, Gençler Dünyası, Gençlik (Ankara), Gençlik (İzmir), Gençlik Âlemi, Gençlik Duygusu, Genç Fikirler, Gençlik Vahdeti, Genç Şayegân, Genç Mühendis.⁶

Osmanlı'nın son döneminden günümüze kadar, İslamî düşüncenin gelişiminde dergiler önemli bir işleve sahip olmuştur. Bunlardan Genç Müslüman dergisinin alt başlığı "İlmi, Dini, Felsefi Mecmuadır. Şimdilik on beş Günde Bir Neşrolunur." olarak belirtilmiştir. Derginin eldeki tek nüshasındaki "Mukaddime" başlıklı sunuşta, "... Hürriyet, müsavat, uhuvvet, adalet mefhumlarından biraz bahsetmeye lüzum gördük." ifadesi geçmektedir. İttihat ve Terakki'nin iktidarı döneminde, bu partinin görüşlerini savunmak üzere yayımlandığı düşünülmektedir. Derginin baskı tarihi verilmemekle birlikte 1908 ya da 1912 yılında basılmış olabilir.⁷

II. Meşrutiyet'ten sonra, Trablusgarp ve Balkan savaşlarında yaşanan yenilgiler sonucu ülke çöküşün eşiğine gelir. Bunun nedeni olarak da ahlaki çöküş gösterilir. Ahlaki değerleri kazandırma görevi üstlenen dergiler, vatan sevgini aşılama çalışırken, yaşanan yenilgiler sonrasında intikam duygularını ön plana çıkarır. 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla ve ardından Millî Mücadele döneminde dergiler kesintiye uğrar. Millî mücadele döneminde çıkan dergi ve gazeteler zor şartlar ve baskı altında çıkmıştır. Bunlarda yer alan şiirler vatan sevgisi, bayrak, ümit, zafer, şehitler, gurbet, hasret, cephe ile ilgili, dua ve yalvarış, matem konularındadır. Hikâye ve piyesler ise öğretici, eğitici özellikte kahramanlık konusunu işler. Hem Millî Mücadele'yi bütün yönleri ile anlatma hem de çocuk ve gençlere vatan, millet ve bayrak sevgisini aşılama hedeflenir.

1939-1982 yılları arasında çıkarılan Hareket Dergisi Tek Parti döneminde ılımlı muhalefet yapması bakımından da önemlidir. Nurettin Topçu ve Hareket Dergisi, Ziya Gökalp'ın milliyetçiliğinden farklı olarak Türklüğün İslam dini içerisinde ve sayesinde inkişaf ettiğini benimseyen bir milliyetçilik anlayışına sahiptir. 23 Nisan 1948'de başladığı yayım hayatına 17 Haziran 1949'a son veren Doğru Yol gazetesi "En Açık İfadeli Müslüman Gazetesi" alt başlığını taşır. Çok partili siyasi hayata geçilmesiyle birlikte gelen görece serbestlik ortamında ortaya çıkan diğer birçok İslamî dergi gibi iman ve ibadet esasları, önemli dinî âlimler, siyer, Kur'an-ı Kerim dersleri olmak üzere ders nitelikli bir yayım politikası sürdürmüştür. Bu politika çerçevesinde bilhassa genç nesle hitap etmeye çalışılmıştır.

6 İstanbul Kütüphaneleri, Arap Harfli Süreli Yayınlar Toplu Kataloğu, 1828-1928, (Haz. Hasan Duman), İstanbul 1986, s. 117.

1951-53 yılları arasında çıkarılan İslam'ın Nuru, teknik kalitesi kadar görselliği ve muhtevasıyla kendi devrinde öne çıkmış bir yayın organı olarak görülmektedir. İslamî değer ve ahlakın hâkim olduğu bir gençliğin yetişmesini, toplumsal huzur ve tam kuruluş için kesin çözüm olarak görmüştür.

1950-1957 arasında çıkan Din Yolu dergisinde, tefrika, fıkra, bilgi içeren sabit köşeler vasıtasıyla gençlere yönelik dinî bilgiler çoğunlukla önemli yer tutmaktadır. “İmanlı Türk Gençliğinin Sesi” sloganıyla çıkan Seher Vakti, 15 Kasım 1969'da Şule Yüksel Şenler tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. Millî Gençlik dergisi, 1970'li yıllarda İslami çizgi dâhilinde yayınlar yapmıştır. Derginin hitap ettiği kesim öncelikle İslami hassasiyetlere sahip üniversite gençliği olmuştur. Millî Gençliğin Sesi Millî Türk Talebe Birliği'nin aylık yayın organı olarak 1969'dan Şubat 1971'e kadar çıkarılmıştır. Dergide millet, millîlik, gençlik, kültür gibi başlıklar üzerine fikir yazılarına yer verilmiştir.

Edebiyat dergisi, Nuri Pakdil'in öncülüğünde M. Akif İnan, Rasim Özdenören ve Erdem Bayazıt tarafından kurulmuştur. Cahit Zarifoğlu, Alaeddin Özdenören, Bahri Zengin, İsmail Kılıçoğlu gibi isimlerin de katkılarıyla yayın hayatını sürdürmüştür. 1969'dan Aralık 1984'e kadar yayımlanmıştır. Edebiyat'ta, İslam medeniyetiyle şekillenmiş bir toplumda Batıcılığın ideal olarak sunulmasına karşı çıkmıştır.

Şubat 1975 ile Mart 1978 tarihleri arasında yayımlanan Çatı dergisi de, Millî Gençlik gibi imkânsızlıklar ve siyasi zorluklar sebebiyle düzenli olarak yayımlanamamıştır. Daha çok lise dönemindeki öğrenciler olmak üzere gençliği hedef almıştır. Genç kalemlerin yetişmesine katkıda bulunmuştur.

1976'dan 1990'a kadar aylık edebiyat dergisi olarak yayımlanan ve Rasim Özdenören, Cahit Zarifoğlu, Erdem Bayazıt, Akif İnan, Nazif Gürdoğan, Bahri Zengin ve Hasan Seyithanoğlu'ndan oluşan yayın ekibi Maveria dergisinde İslam kültür ve medeniyetinin kodlarına bağlı kalarak Türk edebiyatında Anadolu'nun gerçek kimliğini ve şahsiyetini temsil etmeye çalışmışlardır.

Aralık 2008'den Eylül 2014'e kadar çıkan Genç Doku, gençliğe hitap eden bir dergidir. Dergide genç neslin ahlaki, ilmi, sosyal meselelerini gündeme alan yazılar bulunmaktadır. İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi öğrencileri tarafından Mayıs 2015 tarihinden itibaren çıkarılmaya başlanan “İlla Makamının Yolcuları” edebiyat ağırlıklı olmakla beraber kültür, sanat ve fikir alanında çalışmalara yer vermektedir.

Bunlardan başka Müslüman Genç 1991-1992 (22 Sayı), Gençlik 1993-1996 (55 Sayı), Anadolu Gençlik 2000-2016 (202 Sayı), Genç Öncüler 2003-2016 (113 Sayı), Çatı 2010- 2016 (7 Sayı), Genç Düşünce 2010-2012 (12 Sayı), Müslüman Genç Davetçi 2013-2015 (6 Sayı), Genç Adam 2013-2016 (15 Sayı), Lâ Dergisi 2015-2016 (6 sayı) dergileri yayımlanmıştır.

Sonuç

Uzun süre çocuk edebiyatı içinde değerlendirilen gençlik yayıncılığını dönemlere göre ele aldığımızda 80'lerin sonu ve 90'lı yılların önemli bir bölümünde, sorun odaklı anlayışla eserler verilmiştir. Yetişkinler dünyasında kendine yer arayan gençlerin kendilerini sınırlar içinde görme, çeşitlenen sorunlarla baş etme zorluklarına karşılık gençler, onları hayata hazırlama amacı taşıyan eserlerle sınırlı kalmıştır. 2000'li yıllara girildiğinde çocuk ve gençlik edebiyatında değişim görülür. Kavramların üzerinde düşünen yazar, akademisyen ve yayıncılar; Batı'dan çeviri eserler yoluyla eğitici özelliğinin yanında estetik ve edebî değeri olan eserlere yönelirler. Bu arada hedef kitlesi doğrudan gençler olan yayınlarda, aile ve okul gibi aracı ve denetleyici kurumlar aradan kalktığına, için ele alınan konuların rahat ve sınırlardan uzak, gerçekçi bir dille anlatılması daha rahat ve kolay olmuştur. Denetimin azaldığı bir alanda, günlük hayatı ve sorunları işleyen, gençlerin duygularına dokunan ama ahlaki gelişimlerini dikkate almayan yayınların arttığı da bir gerçektir. Birçok yayınevi, gençlerin gelişim özelliklerine, topluma ve dine görelilik ilkesini dikkate almadan tercüme yoluyla ticari maksatlı kitaplar yayımlamaktadır. Ancak çocuk edebiyatından sonra üzerinde durulan ve çalışmalar yapılan bir alan hâline gelmiş gençlik edebiyatının şekillenmesi ve geliştirilmesi için gençlik yayıncılığında doğru bir politika izlenmesi gerekmektedir. Bunun için yazarlar, akademisyenler, psikologlar ve yayıncılar arasında işbirliğine gidilmelidir. Gençlik edebiyatı eserlerinde, ders kitaplarında öğrencilerin beyinlerindeki kontrol mekanizmalarını geliştirici, suçun veya kural dışı davranışların yaratacağı olumsuzlukları vurgulayan uyarıcı metinlerden yararlanılması, bireylerin gençlik döneminde suç işleme, hata yapma payını azaltmada ve ergenlik dönemini daha az sıkıntılı geçirmelerinde etkili olmaktadır.

Kaynakça

- AKYÜZ, Kenan. (1999). *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- ALTUNBAY, M. (2017). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Dünya Edebiyatını Takip Etme Düzeyleri. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 5(3), 433-449.
- ARAT, R. R. (1988). *Yusuf Has Hâcib-Kutadgu Bilig II Çeviri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ARONSON, Marc (1997). "The Challenge and Glory of the Young Adult Literature". *Book List*. Vol: 93. Issue:16. p. 1418.
- BEYZADEOĞLU, S. A. (1994). *Vehbî, Lutfiye*. İstanbul: Bedir Yayınları.
- DAŞÇIOĞLU, Y.; KOÇ, O. (2009). "Batı Tarzı Türk Hikâyesinden Doğu ve Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Ana Temalar". *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume, 4/1-I. S. 800-900.
- DEVELLİOĞLU, F. (2003). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- FASSLER, D. (2012). Adolescent Brain Development and Life Without Parole. *The Huffington Post*. (Erişim: http://www.huffingtonpost.com/david-fassler-md/adolescent-brain-developm_b_1300091.html)

- GIEDD, J. N., Snell, J. W., Lange, N., Rajapakse, J. C., Casey, B. J., Kozuch, P. L., Viatuzis, A. C., Vauss, Y. C., Hamburger, S. D., Kaysen, D., Rapoport, J. L., (1996). "Quantitative magnetic resonance imaging of human brain development: ages 4–18". *Cerebral Cortex*, 6: 551–560.
- GIEDD, J. N., Blumenthal, J., Jeffries, N. O., Castellanos, F. X., Lui, H., Zijdenbos, A., Paus, T., Evans, A. C., Rapoport, J. L. (1999). "Brain Development during Childhood and Adolescence: A Longitudinal MRI Study". *Nat. Neurosci.* 2 (10), 861–863.
- GÖKYAY, O. Ş. (1966). *Keykâvus. Kabusnâme* (Çev. Mercimek Ahmed). İstanbul: Maarif Matbaası.
- HUYUGÜZEL, Ö. F. (1982). *Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı, Hikâye ve Romanları Üzerinde Bir Araştırma*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- İNAN, R. (2016). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Gençlik Süreli Yayınları*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9 (43): 310–325.
- KULAKSIZOĞLU, A. (2011). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- MUUSS, R. E. (1995). *Theories of Adolescence*. New York: McGraw–Hill.
- OWEN, M. (2003). "Developing a Love of Reading: Why Young Adult Literature is Important.". Orana, Volume 39. No:1.
- ÖZYER, N. (1994). *Edebiyat Üzerine*. Ankara: Gündoğan Yayınları. 52.
- STEINBERG, L., Scott, E. S. (2003). "Less Guilty by Reason of Adolescence: Development Immaturity, Diminished Responsibility, and the Juvenile Death Penalty". *American Psychologist*. 58 (12), 1009–1018.
- TANPINAR, A. H. (1997). *19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Çağlayan Kitabevi.
- TEKİN, M. (2018). *Gençlik ve İletişim*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- TEZCAN, M. (1981). *Kuşaklar Çatışması*. Ankara: Kadioğlu Matbaası.
- USLU ÜSTTEN, A. (2018). *Gençlik Edebiyatı*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- ÜLKÜ, Vural. (1985). "Almanya'da Çocuklara ve Gençlere Yönelik Edebiyat.". *Türk Dili. Gençlik Yılı Özel Sayısı*. 459.
- VANDERGRIFF, K. E. (2010). Vandegrift's young adult literature page. (<http://www.scils.rutgers.edu/~kvander/YoungAdult/index.html>). Erişim tarihi: 1.8.2014.
- YÖRÜKOĞLU, A. (1987). *Öğrenciler, Öğretim Üyeleri, Anne ve Babalar Yönünden Gençliğin Eğitimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ZENGİN, N. (2012). "Türk Gençlik Edebiyatının Tarihsel Gelişimine Bakış". 3.Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu 05–07 Ekim 2011. Ankara Üniversitesi Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Uygulama ve Araştırma Merkezi (ÇOGEM). 981–987.

OTURUM BAŞKANI – Doç. Dr. Aliye USLU ÜSTTEN Hanımefendi'ye biz de teşekkür ediyoruz bu tebliğinden dolayı.

Şimdi ikinci tebliği sunmak üzere Ayşen BAYLAK GÜNGÖR Hanımefendi'ye sözü bırakıyorum.

Buyurun.

Türkiye’de Gençliğe Yönelik Dinî Kitapların Tarihi, Değişimi ve Dönüşümü

Ayşen BAYLAK GÜNGÖR
Boğaziçi Üniversitesi Atatürk Enstitüsü Doktora Adayı

Hem dinî bilginin üretimi ve yayılması hem de belli dinî söylemlerin üretilme ve iletilmesinde önemli rol oynayan matbuat ve yayıncılık alanı Cumhuriyet tarihi boyunca gerek kolektif dinî gurpların gerekse bireysel girişimlerin önemli bir etkinlik alanı olmuştur. Matbuat ve yayın dünyası gelişen teknoloji ile birlikte pek çok farklı tür ve mecra da bilgi üretmi, iletimi ve yayma fonksiyonlarını icra etmektedir. Bu türler içerisinde en başat materyallerden birisi kuşkusuz kitaplardır. Geç dönem Osmanlı ve Cumhuriyet Türkiye’si’nde pek çok araç (kitap, süreli yayın, dergi, gazete, teyp ve video kasetleri, sesli görüntülü yayınlar, kartpostallar, takvimler, afişler ve internet ortamında üretilen metin ve her türlü hiper-metin içerik) dinî bilgi ve söylemin iletildiği medium(media) olarak iş görmekte ve çeşitlenip çoğalarak devam etmektedir. Dinî yayıncılığın en önemli motivasyonlarından ve hedef kitesinden biri de gençler ve çocuklar olmuştur. Gençliğin biyolojik ve sosyolojik tanımını yapmak çok kolay olmasa da, matbuat veya matbu formattaki bilgi, düşünce ve söylemler bütünüünün insanların kalp ve zihinlerini değiştiren ve dönüştüren bir güç olduğu varsayımı bu faaliyetlerin en temel mekanizmasını teşkil etmektedir. Yazıya ve yazılı metne atfedilen bu güç, bir dönem Türkiye’de “hidayet romanı” tanımlamasıyla binlerce anlatı metnin üretilmesine de sebep olmuştur. Anlatılan bu hikayelerin okuyucunun zihninde hedeflenen yönde bir değişim ve/ya dönüşüm yahut bir perçinlenme ve onaylanma hissi oluşturarak dinî kimliğin pekişmesine, grup ve aidiyet hissinin oluşmasına veya güçlenmesine vesile olacağı varsayılmıştır.

Osmanlıyı da kapsayan geniş Türkiye tarihinde matbaa teknolojisinin adaptasyonu yaklaşık 300 yıllık bir döneme tekabül etse de, dinî yayın basımı için bu teknolojinin yani muharrik harflerin kullanımı 200 yılı biraz aşan bir maceradır. Dinî yayınların matbuat macerasını dönemlendirecek olursak şöyle bir dönemlendirme izleyebiliriz. 1. İlk dinî

kitabın basıldığı 1803 yılından ilk mushaf basımının gerçekleştiği 1970 yılına kadar olan beşik dönemi veya incunabel. 2. 1870- 1923/28 yılları arasındaki gelişme ve yaygınlaşma dönemi. Bu hem II. Abdulhamid hem İttihad ve Terakki yönetimini (1. ve II. Meşrutiyet) kapsamaktadır. 3. Dönem ise 1923/28'den bugüne kadar devam eden olgunluk ve gelişim dönemidir. Bu dönemi Cumhuriyet'in kuruluşu ile başlatmak mümkün olduğu gibi alfabe değişiminin gerçekleştiği 1928 ile başlatmak da makul ve mümkün görünmektedir.

Ben bu çalışmada yaklaşık son 100 yıla tekabül eden bu gelişim ve olgunluk dönemi ele alacağım. Pek tabi ki bu 90 yıllık dönem de tekdüze bir dönem değildir ve kendi içerisinde iniş ve çıkışlarla, duraklama ve ilerlemelerle müşahhasır.

İstatistiksel olarak bu dönemlerin ne kadar dinî kitap ürettiğine bakacak olursak şu rakamlarla karşılaşırız. Müteferrika'yı takip eden yüz yıl süreyle toplam 180 kadar kitap basılmıştır. 1829-1928 arası ikinci yüzyılda ise 27.227 kitap basılmıştır. (Alpay,) Özellikle meşrutiyet dönemleri için yapılan detaylı çalışmalar eksik olsa da erken döneme dair Jale Baysal'ın yaptığı tasniften ilk dönem basılan bu kitaplardan yaklaşık yüzde 20 ila 25'inin dinî konuları kapsayan kitaplar olduğunu çıkarıyoruz. Aynı oranın Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadar devam ettiğini varsayan hesaplamalarla, dinî eserlerin matbuatta var olmaya başladığı bu 125 yıllık dönemde yaklaşık 6-7 bin kadar dinî eser basıldığını tahmin edebiliriz. Elbette o dönemde el yazması geleneğinin kısmen de olsa halen devam ettiğini, henüz kitabın kitleleşen bir nesneye dönüşmediğini ve el yazması eserlerin de şahıs kütüphanelerinde yer edindiğini düşünürsek bu rakam az olmayabilir. Ancak Tanzimat ve sonrasında yaygınlaşan okullaşma ve eğitim politikalarına rağmen okur yazar oranının düşüklüğü de bu rakamın çok olmadığı çıkarımına sebep olmaktadır.

Cumhuriyet döneminde dinî kitapların nasıl seyir izlediğine baktığımızda ilk 30 yıla dair epey kısır bir tablo ile karşı karşıya kalıyoruz.

Tablo 1 Erken Cumhuriyet Döneminde Kitaplar ve Dinî Eserler

Years	# of Books Produced	# of Books on Religion*	% of Books on Religion in Total	# of Books on Religion**
1938	2590	17	0,65	15
1945	1899	27	1,42	24
1950	2260	68	3	67
1956	3080	118	3,83	84

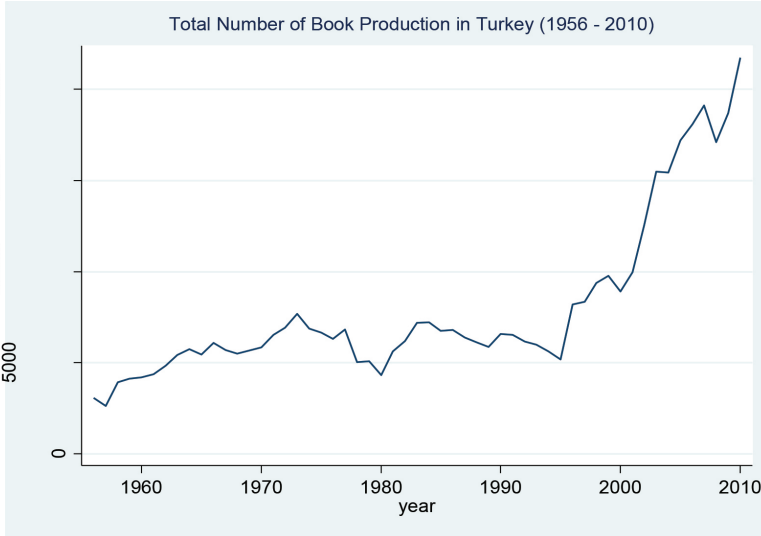
* Figures provided by Statistical Yearbooks of Turkey

** Figures derived and calculated from Öztürk & Topaloğlu Bibliography

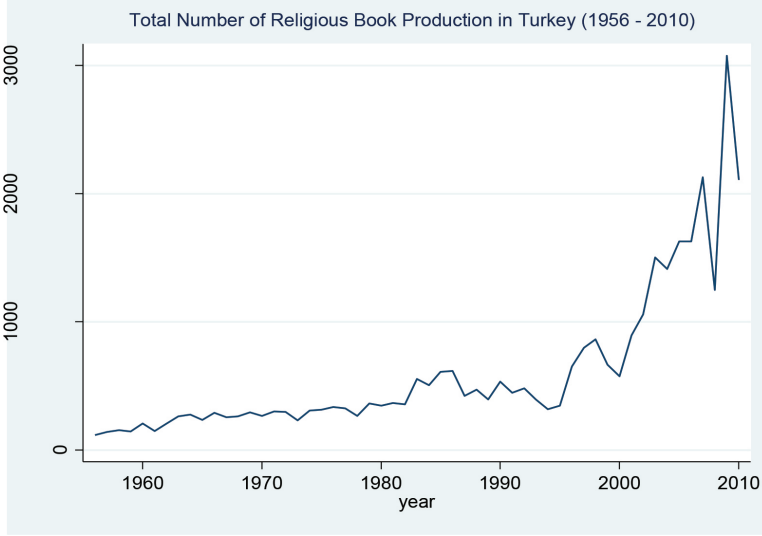
Ancak 1950 yılına gelindiğinde dinî içerikli kitaplar Türkiye’de basılan tüm kitaplar arasında yüzde 3’lük bir orana tekabül etmeye başlıyor. Ne ki, aynı dönemde ciddi bir devlet çabasına rağmen üretilen kitap miktarının da çok düşük olduğunu bu tablodan görmek mümkündür.

Ben 1956’dan itibaren yıllık bazda verilen Türkiye İstatistik Yıllıklarında yer alan kitap üretim verileri ve bunların içinde yer alan din konulu kitapların sayısal olarak nasıl geliştiğini grafiklerle ortaya koymaya çalıştım.

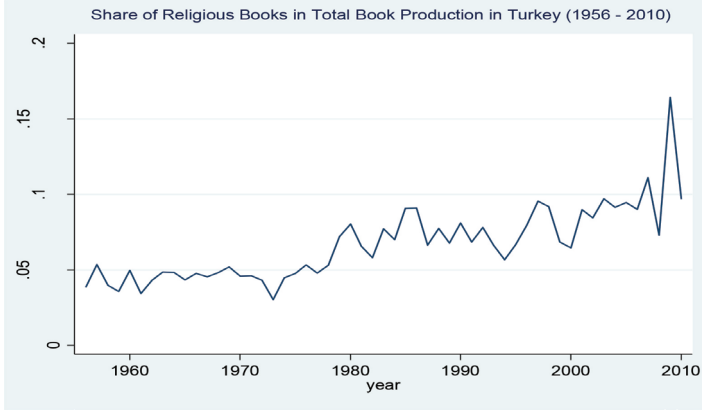
Aşağıdaki tablolarda (bkz. Figür 1 ve Figür 2) Türkiye’de 1956-2010 yılları arasında genel kitap üretimi ve dinî kitap üretimi rakamlarının grafiğe yansıtılmış hallerini görebiliyoruz. Buna göre dinî yayıncılığın ciddi bir sıçrama yaptığını varsaydığımız 1950 ve 60’lı yıllardan sonra bile aslında ciddi bir kitap varlığından söz etmek güç görünüyor. Yılda 1000 sayısına dinî kitap üretiminde ulaşılması için değil 1980’ler 2000’li yılları beklemek gerektiğini de sözlerimize eklememiz lazım. Ve tüm bu süreçte dinî yayınların genel kitap üretimi içerisindeki oranına baktığımızda ise (bkz. Figür 3) uzunca bir dönem (1980’e kadar) yüzde 5 civarında seyrettiğini, 1990’larda ve 2000lerde yüzde 10 civarına ulaştığını ancak son dönemde de bu oranın genelde yüzde 6-8 arasında seyrettiğini ifade etmek gerekir. Günümüzde de yıllık üretilen dinî kitap sayısı 3000 ila 4000 başlık arasındadır. Bunların tekrarlı basımları da kapsadığı düşünülürse üretilen orjinal başlık sayısı çok daha azdır.

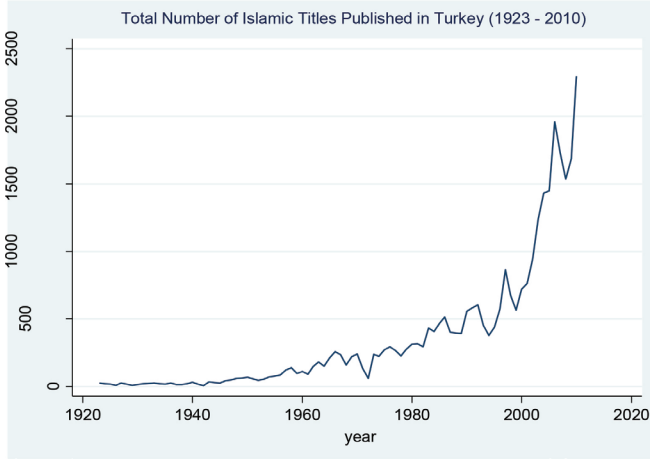
Figür 1: Türkiye’de Toplam Kitap Üretimi (1956-2010)

Figür 2: Türkiye’de Toplam Dini Kitap Üretimi (1956-2010)

Figür 3: Türkiye’de Dini Kitapların Toplam Kitap Üretimi İçindeki Oranı (1956-2010)

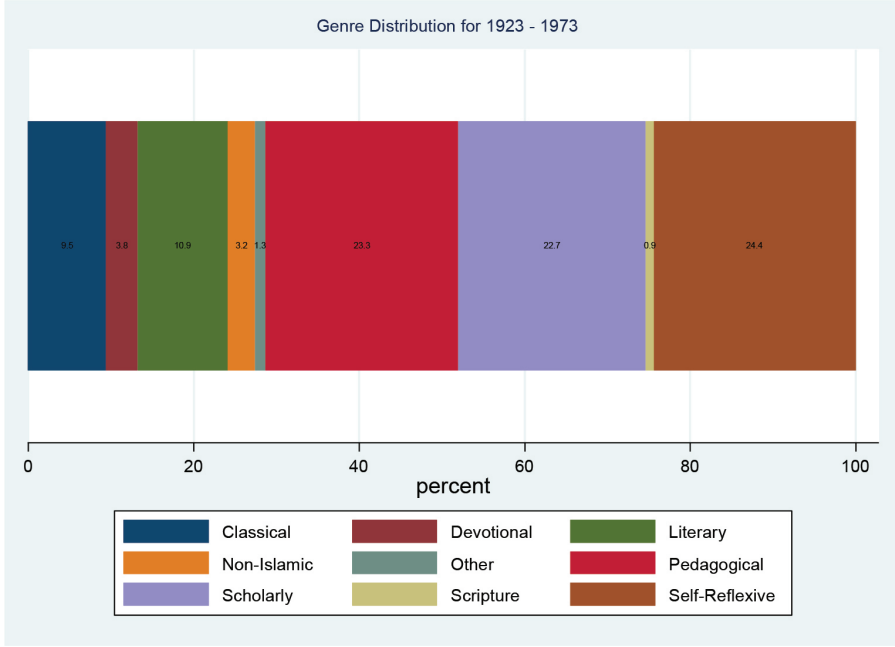

Figür 4: Türkiye’de Yayınlanan İslami/dinî Kitapların Sayısı (1923-2010)

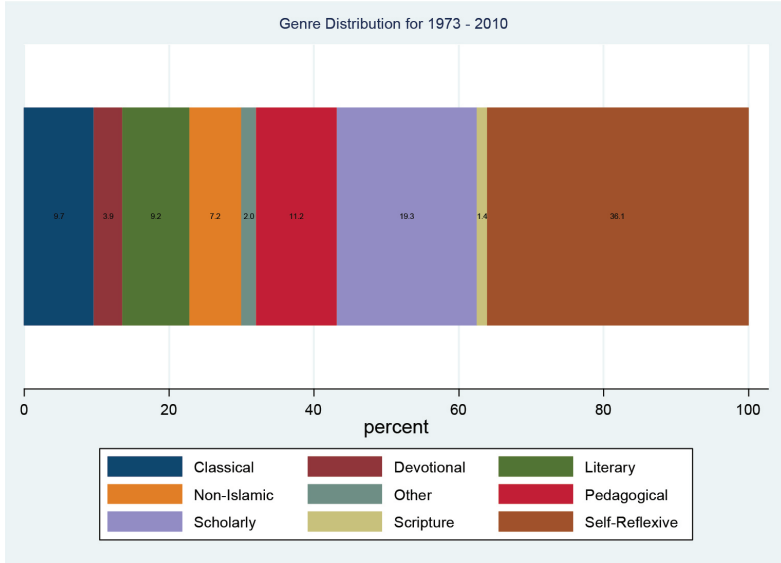
Figür 4 1923-2010 yılları arasında yıllık kitap üretimi rakamları dikkate alınarak hazırlanan bir grafik olarak dinî yayınların yaklaşık 100 yıllık seyrini göz önüne sermektedir. Bu grafik iki farklı dönem için toplanan verilerin birbiriyle uyumlandırılması sonucu oluşturulmuştur. Bu grafikten de açıkça görüleceği sürece sayısal olarak dinî yayınların patlaması veya ciddi bir artış sergilemesi aslında 2000’li yıllarla birlikte gerçekleşmiştir ki bu da genel ekonomik zenginleşme, politik rahatlama ve ekonomik sermaye kadar sembolik/kültürel ve beşeri sermaye artışının bu gelişmede etkili olduğunu gösteren bir tablodur. Ayrıca Cumhuriyet dönemi boyunca üretilen dinî kitap sayısı aşağı yukarı 30 bin civarındadır. Buna veriye dahil edemediğimiz, ulaşamayan yaklaşık yüzde 10’luk bir rakam ilave eder ve son on yılda üretilen yaklaşık 20-25 bin rakamını da eklersek 50-60 bin arası bir rakama ulaşırız. Ancak bu veriler de gösteriyor ki son 10-20 yılda Cumhuriyet tarihinin 80 yıllık sürecinde üretilen toplamdan neredeyse çok daha fazlası bu alanda üretilmiştir.

Peki bu kitaplar ne kitaplarıdır? Türkiye’de İslamî kitap veya dinî yayın denilince genelde belli bir siyasi veya dinsel söyleme referans olarak kurgulanmış düşünömsel diyebileceğimiz literatür dahil edilmektedir ancak aslında sanıldığından çok çeşitli bir koleksiyon bulunmaktadır. Ben hem bibliyografyaya dahil edilmiş hem de Milli Kütüphane veri tabanında İslam kodu ile kayda sokulmuş bu literatürü incelemek için iki tür endeks oluşturdum. Birine eserleri daha genel anlamda ve fonksiyonel olarak nitelenmesi ve ayırıştırması için Tür (janr) endeksi diğerini de Konu endeksi olarak kodladım ve yaklaşık 31 bin bibliyografik künyeyi bu iki endeks temelinde tek tek tasnif ettim. Bu tasniflerin istatistiksel analizleri aşağıdaki sonuçları ortaya çıkardı. (Süre kısıtlılığından

dolayı bu endekslerin nasıl oluştuğunu ve hangi eserleri kapsadığını burada aktaramıyorum ancak son basılı metinde ilgili okuyucular bu bilgiye ulaşabileceklerdir.)

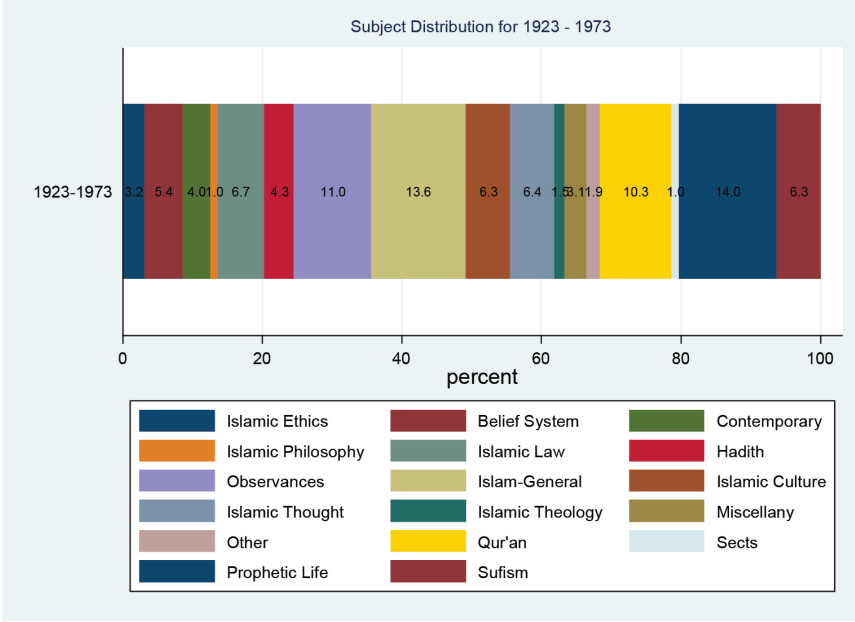

Figür 5: 1923-1973 İslami Kitaplarda Janr Dağılımı

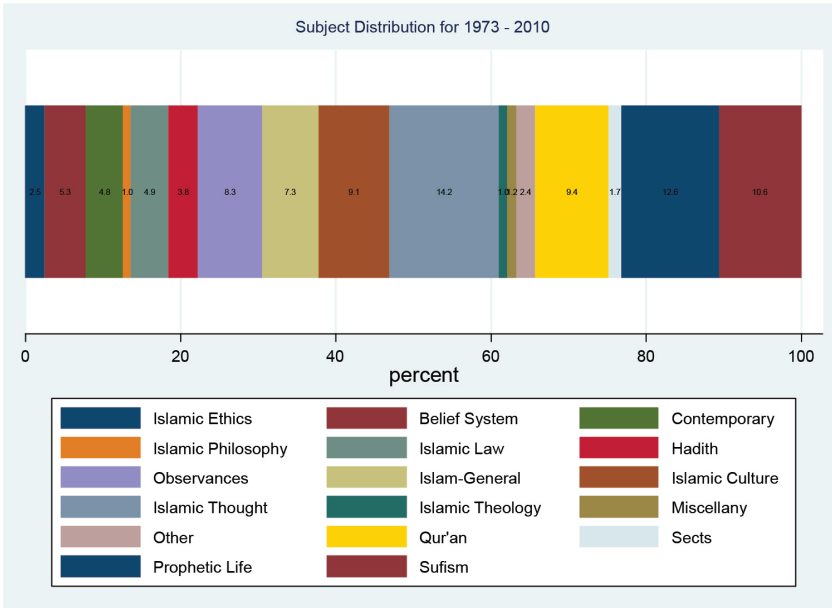

Figür 6: 1973-2010 İslami Kitaplarda Janr Dağılımı

Bu tasnifin konu endeksine dayalı sonuçları ise iki dönem için aşağıdaki grafikleri ortaya çıkardı.

Figür 7: İslamî Kitaplarda Konu Dağılımı 1923-1973

Figür 8: İslamî Kitaplarda Konu Dağılımı 1973-2010

Bu grafiklerden pek çok çıkarım yapmak mümkün olmakla birlikte ben temel birkaç trendi ve çıkarımımı sizlerle paylaşıp gençlik kitaplarının değişim ve dönüşümüne dair de birkaç kelam ederek bu sunumu tamamlayacağım.

Türkiye’de dinî yayınların genel olarak içeriği, yapısı, şekli ciddi değişim ve dönüşümüne uğramıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında daha homojen ve belli alanlara, türlere yönelik (ihtiyaca da binaen) eserler üretilirken, günümüzde çok çeşitli tür ve tarzda, sadece geç dönem ulema, son nesli veya Amit Bein’in çeper/kenar uleması dediği şahsiyetlerin ürettiği değil yeni Müslüman entelektüel tanımına uyan, kendi üzerinde hem eleştirel hem onaylayıcı üslup ve retorikle yazılmış, hem geleneksel ilimleri hem de modern konuları mevzu edinen çok çeşitli eserler üretilir hale gelmiştir.

Hatta artık üretilen eserleri salt dinî literatür çerçevesinde tanımlamaktan ziyade İslam üzerine üretilen literatür olarak tanımlamak analitik açıdan daha doğru görünmektedir. Üstelik dinî veya din üzerine üretilen bu literatür akademik veya jurnalistik çalışmaları da içine almakta, yazarları veya yayıncıları eskiden olduğu gibi dindar ve belli dinî amaçlara hizmet motivasyonu ile yayıncılık yapan insanlar da değildir. Bu minvalde eser içerikleri kadar, üreticiler de heterojen bir kimliğe bürünmüş ve sekülerleşmiştir.

Klasik ve geleneksel tür ve eserlerin yeniden üretimi devam etmekle birlikte yaygın eserlerin birçoğu güncel/çağdaş ve yerel/ulusal yazarlar tarafından yazılmış eserlerdir. Sufizm veya tasavvuf, İslamî Hareketler ve Düşünce alanı gibi son 30-40 yılda popülaritesi artan konulardan birisidir. Kur’an’la ilgili konular, Akaid, Fıkıh, Ahlak gibi konular belli bir oran teşkil etmekte ve pozisyonlarını korumaktadırlar. Siyer ve İslam tarihi ise belli türlerde yayınların en popüler konuları olmakla birlikte Türkiye’deki dinî yayınlar içerisinde önemli bir yer tutmaktadır.

1923-1973 yılları arasını kapsayan bibliyografyada 3851 eserden başlığında genç ifadesi geçen sadece 27 esere rastlayabildim. Bunların en eski tarihlisi 1933 yılında basılan “Misyonerlere Cevap ve Gençliği İkaz” başlıklı olup yazar ibaresinde Ali Ulvi ismi bulunan kitaptır. M. Asım Köksal’ın “Gençlere Din Kılavuzu, İman ve İbadet Yolu, Gençlere Ahlaki Öğütler, Gençlere İman ve İnanç Dersleri, Gençlere Tam ve Mufassal Namaz Hocası” başlıklı kitaplar da aslında ilk dönem dinî yayıncılığın genel karakteristiğine uygun dinî bilgi ve pratikleri öğretmeye dair temel rehber kitaplardır. Ayrıca 1947 yılında ilk kez Latin harfleriyle basılan Said Nursi’nin Gençlik Rehberi de yine bu dönemde yerini alan kitaplardandır. 1973-2010 arası bibliyografik veri tabanında yaptığım araştırmada 225 kadar başlığın da genç, gençlik vb. ifadeler içerdiğini gördüm. Bunlardan en yaygın olanları; Gençlere Öğütler, Nasihatler, Gençler ve Çocuklara En güzel Dinî hikayeler gibi yarı anlatı yarı edebi nitelikte serbest yazılardan ve benim de edebi İslami Literatür olarak tanımladığım türde kitaplar ile Gençler için Din Kılavuzu, Gençlik

ve Namaz, Gençlere Yönelik İlmihal vb. pedagojik İslamî Literatür başlığı altında tasnif ettiğim kitaplardan oluşmaktadır. Bu alanda şüphesiz Gazali'nin Gençliğe Öğütler adı altında toplanan klasik literatürden seçmelere rastlamak da mümkündür. Said Nursi'nin Gençlik Risalesi de daha çok ilmî literatürün Çağdaş düşünce altında yer alan eserleri olarak önemli başlıklar arasında sayılabilir. Bunun dışında Emine Şenlikoğlu'nun Gençliğin İmanını Sorularla Çaldılar kitabı ile Şule Yüksel Şenler'in Gençliğin İzdırabı da yerli bir düşüncesinin temsili olarak bu alanda yer bulurken, Seyyid Hüseyin Nasr'ın Genç Müslümana Modern Dünya Rehberi, düşünümsel literatürün evrensel örneklerinden biri olarak Türkiyeli genç müslüman okuyucuya hitap etmektedir.

Bugün bir gençlik kitapları envanteri çıkarılabilir mi veya bunu yapmanın kriterleri nelerdir, sorusunu cevaplamak teorik ve metodolojik meydan okumaları kendisinde fazlasıyla barındıracağından zorlu bir iş olarak görülmelidir. Ancak elimizdeki bibliyografya koleksiyonu, tanımı ve birtakım yapısal eksikliklerden dolayı (Milli Kütüphane kayıt sistemi, İslam konulu kitaplarda tasnif sorunu vb.) özellikle son 10 ila 20 yılda üretilen ve gençliği hedefleyen pek çok kitabı dışarda bırakmaktadır. Bu veri tabanında isim/başlık temelli yaptığımız arama ve tarama toplamda yüzde 1'in altında bir orana tekabül eden bir sayıya ulaşabilmemize ancak olanak sağlamıştır. Günümüzde birtakım marka yayınevleri gençlik kitapları için yeni alt marka yayınevleri de oluşturmuştur. (Bkz. Timaş-Carpe Diem, Zafer- İlkgençlik) Bu tip yayınların içeriği, dili, üslubu, genel gençlik literatüründen neleri alıp dönüştürdüğü veya neleri yeniden ürettiği noktasında daha detaylı inceleme ve araştırmaları hak etmektedir. Ancak bu, sunumun da takdir edersiniz ki maksadını ve boyutunu aşmaktadır. Gençlik yayınları yayıncılık dünyasında yeni bir janr olarak son 20 yılda daha yoğun şekilde bir kategori niteliğiyle literatüre nüfuz etmektedir. Açıkçası genç veya gençlik olgusu da zaten modern zamanlara ait biyo-politik diyebileceğimiz insan yaşamının dönemlerine dair bir kategorizasyondur. Ortalama yaşam süresinin 50 yaş altı olduğu bir dönemde 25 yaş gençlik sınırı sayılabilirken günümüzde gençlik ve orta yaş sınırları daha muğlak ve yukarı doğru seyrederek görünmektedir.

Aslında kitap veya yayın dünyasında da okuyucusunun genç olması gerektiği faraziyesi görece yeni bir olgudur ve çocuk veya gençlerin (ki aslında bu kategori genelde anglosaxon gelenekte teenager denilen 13-19 yaş arası ergenlik döneminin betimleyicisidir.) algılama şekillerinin, arzu ettikleri yazım, üslup ve içeriğin, yetişkin zevk ve tercihlerinden farklı olduğu varsayımına dayanmaktadır. Gençlere hitap eden veya özellikle genç okuyucu için üretilmiş dinî içerikli metinler -dediğim gibi- oldukça yeni bir olgudur. 1950'li yıllarda çocuklara veya gençlere yönelik üretilen eserler "Çocuklarımıza Din Kitabı" veya Çocuklar/gençler için Namaz Hocası gibi temel iman ve ibadet esaslarını anlatan pedagojik eserlerdir. Bugün müslüman kimliğini öne çıkaran veya dindar yazarlar tarafından üretilen farklı türlerdeki eserler ise dinî literatür kapsamında çerçevelenmesi zor olan eserlerdir.

Ve hem sadece belli bir cemaatsel/dinî kimliğe hapsolmadan genel/evrensel okuyucu kitle-sine hitap etmek hem de alışlageldik dinî anlatım ve öğretim teknik ve yazın üslubunun dışında üretilmiş bu eserleri dinî olarak nitelemek pek mümkün görünmemektedir. Dinî gençlik literatürü veya İslami gençlik kitapları belki yeni bir tür janr olarak gelişip kendine has bir üslup ve format geliştirebilir ancak bunun tam olarak oluştuğunu söylemek şu an için pek mümkün görünmemektedir.

Ancak şunu son olarak dile getirmek isterim ki, gençliğe yönelik dinî yayıncılık artık bu tamlamadaki “dinî” kelimesini dışta bırakmamızı gerektirecek kadar kozmopolit, melez ve küresel kültürün çanağında pişip eriyerek veya kokusuna bulanarak daha amorf ve kimliksiz bir hal almaya başlamıştır. Bunu illa kaçınılması gereken normatif bir değerlendirme olarak sunmadığımı da belirtmek isterim.

OTURUM BAŞKANI – Ayşen Hanım’a biz de teşekkür ediyoruz bu tebliğinden dolayı.

Şimdi, müzakereci hocamızı kürsüye davet ediyoruz, buyurun Hocam.

MÜZAKERE

Mehmet Nuri YARDIM
Edebiyat Araştırmacısı - Yazar

Efendim, hepinizi hürmetle selamlıyorum. Toplantımızın hayırlara vesile olmasını diliyorum. Hani gençlerin çok kullandığı bir kelime var “aynen” diye... Meselâ bir genç bir şeyler anlatır anlatır, yanındaki hiç yorum yapmaz “aynen” der. Bu söz, konuyu onayladığını gösterir. Maşallah iki akademisyen hanımefendi de (Doç. Dr. Aliye Uslu Üstten, “Türkiye’de Gençlik Yayıncılığının Dünü ve Bugünü” ile Ayşe Baylak Güngör “Türkiye’de Gençliğe Yönelik Dinî Kitapların Tarihi, Değişimi ve Dönüşümü”) meseleyi o kadar güzel anlattılar ki bana da sadece “aynen” deyip kürsüden inmek düşerdi. Ama yine de buraya çıkmışken bir-iki kelâm etmek isterim, sözlerim tenkit anlamında değil aksine takviye ve tahsin mahiyetindedir.

Yayıncılık dünyamızda çocuk edebiyatı ve gençlik edebiyatı son derece önemlidir. Diyanetimizin bu konuya el atması bence yerinde ve çok isabetli olmuştur. Bu güzel teşebbüs, aslında ilim dünyamıza da ciddi bir katkıdır; yayın âlemine ve gençliğimize mühim bir hizmettir.

İnsanlar yaşlandıkça gençleri tenkit etmeyi sever ne hikmetse, sanki kendisi hiç genç olmamış, o dönemden geçmemiş gibi... Ben yazılarımda ve konuşmalarımda gençleri hep destekledim. Şöyle biraz yaşı ileride olan hocalarımız eleştirince, “Hayır diyordum gençlerimiz sağlamdır; evet internete biraz bağımlılıkları var ama gençlerimiz yine de sağlam.” Bazen tartışırdık. Peki, beni teyit eden hadise ne zaman oldu? 15 Temmuz 2016’da o malum ihanet gecesinde oldu. Hepimizi ferahlandıran, o ümit kestiğimiz, ‘Hayır bunlar adam olmaz.’ dediğimiz gençler meydanlara indiler, Köprü’ye çıktılar, gece boyunca evlerine girmediler ve Türkiye’mizi -Allah’a şükürler olsun- büyük ihanet örgütü FETÖ’den ve dış hâmilerinden kurtardılar. Kan bahasına, can bahasına bunu yaptılar.

Dolayısıyla, gençlerin üstümüzde hakları çok. Onlardan hiç bir zaman ümit kesemeyiz. Zira onlar bizim geleceğimiz. Elbette kusurları olacak, bizim de vardır, noksanlıkları olacak, bizim de çoktur. Hepimizin geçmiş yıllarda isyanları olmuştur ama gençlik her zaman bizindir Allah’a şükür.

ALİ FUAD BAŞGİL’E RAHMET

Şimdi, kısa kısa bir iki hususu paylaşmak istiyorum. Öncelikle Aliye Hocamızın “Türkiye’de Gençlik Yayıncılığının Dünü ve Bugünü” başlıklı tebliğine temas etmek istiyorum. Gerçekten doyurucu bir metindi. Benim aldığım bir iki not var. Onları paylaşmak istiyorum. Meselâ çocuk ve gençlik edebiyatımız Mehmed Şemsettin’le başlıyor, Ömer Seyfettin’le güçleniyor. Bu arada çocuk edebiyatı olmasa bile gençlere ulaşan bir eser var, kanaatimce onu da zikretmekte fayda var. Merhum Ali Fuat Başgil’in Gençlerle Başbaşa isimli eseri. Fikrimce her gencin, hatta yetişkinlerin de okuması gereken kıymetli bir eserdir Gençlerle Başbaşa. Zaten çok okunmuştur, çok yayılmıştır, hâlâ da okunuyor. Hatta birkaç yayınevi birden basıyor. Bu kadar kuşatıcı bir değere sahiptir. Ali Fuad Başgil Hocayı bu vesile ile rahmetle, minnetle yad ediyoruz.

GENÇLİK OKUYOR

“Gençler niçin okumuyor?” diye soru soruyor hocamız ve cevabını da kendisi veriyor: “Gençlik okuyor.” Gerçekten böyle yaygın bir hata var. “Gençliğimiz okumuyor, insanlarımız okumuyor.” diye. İsmi zikretmemeyim bir ünlü şairimiz, yazarımız var. Her yerde yaptığı konuşmalarda “Türkiye dünyada en az kitap okunan ülke çünkü bizim dinimiz ‘sakın okuma!’ diye başlar.” diyor ve ironi yapıyordu. Bir gün kendisine dedim ki: “Efendim, yanlış düşünüyorsunuz, o söylediğiniz dönem 1980’li yıllar sonrasındı, evet o yıllarda gerçekten kitap az okunuyordu. Ama şimdi 2020’ye yaklaştık, aradan 40 yıl geçti, insanlarımız şimdi okuyor, yapılan istatistiklere göre - Ki Basın Yayın Birliği Başkanı bunu açıkladı- Türkiye, dünyada en çok kitap okunan 11’inci ülkedir.” Bu sözleri duyan şair bir hayli şaşırmişti. Evet gerçek bu. Ama yine de yeterli değil bu. İnşallah birinci ülke de oluruz, hatta olmamız gerekiyor. Dolayısıyla, ümitsiz olmaya hiç gerek yok. Neden? Çok çarpıcı deliller var, ispatı da son derece kolay. 1980’li yıllarda -aramızda yayıncılar var, bilirler- koca Türkiye’de sadece iki fuarımız vardı. Dinî Yayınlar Fuarı ve TÜYAP. Ama şimdi, maşallah 81 ilimizde kitap fuarları açılıyor, birçok ilçede fuarlar düzenleniyor. Bu, muazzam bir gelişmedir. Demek ki talep var, insanlarımız, gençlerimiz okuyor, okumayı seviyor. Malum arz-talep meselesi. Talep olmazsa arz olmaz. İstek olmazsa yayıncılar o kadar yükleriyle Anadolu’ya gitmez.

GENÇLİK YAŞINA DAİR...

Efendim, gençlik yaşı olarak burada verilen tebliğde 15–25 arası zikredilmişti. Tabii biraz da mizah katarak söylüyorum ve bu düşünceye şiddetle itiraz ediyorum. Gençlik yaşı 15 – 95 arasındır. Yani kitap okuyan herkes bence gençtir, genç kalır. Bu yaşı bir yerde sınırlandırmazsınız. Sanatla/edebiyatla uğraşan, yazı yazan, okuyan ve düşünen insanlar her zaman, her daim civandır. Evet biyolojik olarak bu sınırlama, belki doğrudur ama gerçekten benim 90 yaşında dostlarım var. İnanın bazı gençlerimizden daha çalışkanlar, okuyorlar ve hâlâ üretiyorlar. Tabii asıl gençlik yılları, çok önemlidir. Gözlerin tembelleşmediği, vücudun zinde olduğu, cevval, heyecanlı ve hızlı gençlik dönemi... Biraz geçmişe gidelim. Mesela Cumhuriyet dönemindeki genç edebiyatçılara bakıyoruz Necip Fazıl, Orhan Veli, Ziya Osman, Cahit Sıtkı, hepsi de 20’li yaşlarda ilk kitaplarını yayınlamışlar ve sanatlarını ortaya koymuşlar. Hızlarını alamamış, dergi çıkarmışlar. Demek ki o yaşlar, en verimli ve atak yaşlardır. Edebiyat bakımından da bu böyledir.

ÇOCUK/GENÇLİK EDEBİYATI VAR MI?

“Çocuk edebiyatı var mıdır, gençlik edebiyatı var mıdır?” şeklinde sorular soruluyor zaman zaman ve bunlar tartışılıyor. Hatta bazı akademisyenlerimiz ilk başlarda şöyle itiraz ettiler: “Hayır efendim yok, edebiyatın çocuğu genci, yetişkini olmaz, edebiyat edebiyattır.” Ama sonradan gördüm ki o akademisyenler hocalarımız bile gençlik edebiyatını da kabul ettiler, çocuk edebiyatını da... Evet, bu bir realitedir. Çocuk edebiyatı da vardır, gençlik edebiyatı da.... Onlara dönük yazılan pek çok yazarımız vardır. Kemalattin Tuğcu, Gülten Dayıoğlu, Sadettin Kaplan, Sara Gürbüz Özeren ve diğerleri... Ama bazı eserler vardır ki gerçekten yetişkinlere de hitap eder, çocuklara da, gençlere de. Mesela Ömer Seyfettin’in hikâyelerini çocukken de okuduk, gençken de. Hatta yetişkinler bile zaman zaman dönüp okumaktadır.

Yazarların şöyle bir talihi var. Toplumla içiçeler. Bazı yazar dostlarla görüşüyoruz, hatıralarını anlatıyorlar. Mesela biri demiştik ki: “Kitap fuarlarına, imza günlerine gidiyoruz, gençler geliyor, ‘Hocam biz sizin eserlerinizle büyüdük, çocukken şu kitaplarınızı okuduk ama şimdi yetiştik, genç olduk, lütfen bizim için de yazın.’ diyorlar. ‘Haklılar, diyorum. Madem ki çocukken elinden tutmuşum, yazmışım, kitaplarımı okumuş. Şimdi de gençler için yazmaya başlamalıyım ve başlıyorum, gençler için yazıyorum. Daha sonra fuarlara gittiğimde, bu sefer yetişkinler geliyor, ‘Hocam gençliğimizde sizin eserlerinizle büyüdük, artık yaşlandık, ellili-altmışlı yaşlara geldik, bizi de ihmal etmeyin.’ diyorlar. Bu sefer yetişkinler için de yazma ihtiyacı hissediyorum.” Demek ki aslında yazarlar yetiştirdikleri nesillerle beraber yaşıyorlar, onlarla birlikte yaşıyorlar. Bu da bir güzel tarih, hoş bir kader aslında...

ÖMER'İN ÇOCUKLUĞU UNUTULAMAZ

Hocalarımız gençlik edebiyatının tarihçesinden, bizdeki gelişmesinden hep bahsettiler, onları tekrarlamayacağım. Meselâ Muallim Naci'nin Ömer'in Çocukluğu isimli bir eseri vardır ki gerçekten mükemmel. Bir solukta okunuyor. Çocuklara da hitap ediyor yetişkinlere de ve bakıyorsunuz yaklaşık bir asırdır ellerden düşmüyor, okunuyor. İşte, ölümsüz eser ve ölümsüz yazar budur. Muallim Naci ve Ömer Seyfettin gibi yazarlar, yüzyıl önce yazdıkları eserleriyle hâlâ aramızdalar, gündemdeler, okunuyorlar.

BİLGİSAYAR VE KİTAP

Şimdi, bilgisayar yazarlığından bahsettiler. Evet, bazı gençler maalesef hiç kitap okumadan yazarlığa başladılar. O da doğru ne yazık ki... Peki nasıl olur bu, çok enteresan değil mi? Ben bir yayınevinde editörlük yapıyorum. Bir gencimiz geliyor ve bana diyor ki: "Hocam benim bir romanım var, müthiş!" Soruyorum, kimleri okudun, mesela Tanpınar'ı, Yahya Kemal'i, Mehmed Akif'i, Sezai Karakoç'u okudun mu?" Şu cevabı veriyor: "Hayır hocam hiç birini okumadım ama yazıyorum." Tabii ki bu da çok bir garip hâldir. Çünkü bir insan okumadan yazamaz. Ben de o gencimize diyorum ki "Mutlaka okuman lazım. Ustaları oku ki sen de ustalaşasın. Çıraklıktan ustalığa geçesin. Usta olmak istiyorsan önce çıraklık, sonra kalfalık yapmalısın." Bütün sanatlar, zenaatler böyledir. İnsan önce ustalarını tanır, hatta usta olmadan kalfa olur, çıraklıktan kalfalığa, kalfalıktan ustalığa geçilir, yazı hayatında da hakikat böyledir. Tabii bilgisayar yazarlığı bir hevestir, bir dönemdir gelip geçer. Fakat şöyle bir şey de görüyoruz ne yazık ki. Fuarlara gidiyoruz bazen. Mesela Üstat Necip Fazıl'la beraber çalışmış yazarlarımız var, anlı şanlı müellifler isimlerini vermeyeyim. Fuarlarda âdeta sinek avlıyorlar, bekliyorlar ama o 17 yaşındaki nevezir gençlerimizin önünde uzun uzun kuyruklar oluşuyor. Aman Allah'ım, 100 kişi, 200 kişi. Geçenlerde o yazarlardan birisi dedi ki "Yahu! bu gençler ne yazıyorlar merak ediyorum, biz ömrümüzü tükettik, 80 yaşına geldik bizim fuarda kuyruğumuz yok ama gençlerin önünde kuyruklar var, maşallah." Evet bu acı ve gerçek bir tespit ne yazık ki. Ancak yine de bunu bir moda olarak görüyorum, bunlar gelip geçer, hakikat kalır. Herkes fabrika ayarına geri döner.

HER KİTABIN BİR KADERİ VARDIR

Tabii her kitabın, her yazarın bir kaderi vardır. Mesela Ahmet Hamdi Tanpınar otuz-kırk yıl önce pek tanınmayan, okunmayan bir yazardı, bugün dünya çapında bir değerimiz olmuştur. Eserleri muhtelif dünya dillerine tercüme ediliyor. Dolayısıyla yazarların da sabırla hareket etmesi lazım, yazarlıkta hiç acele edilmemeli. Zira kitabın da yazarın da ilgi görmesi bir kader meselesidir. Bu konuda telâşa, teşvişe hiç gerek yok. Su akar, yolunu bulur.

Gençlik dergilerinden söz edildi ve tabii ki gençler için hazırlanan kitaplardan bahsedildi. Eskiden, -Ben kırk yıldır Babıali'deyim, gözlemliyorum- çocuklarımız için, gençlerimiz için kurulan iki üç yayınevi vardı sadece, hatta bunların ilki Damla Yayınevi'dir, çocuklar ve gençler için 1974 yılında kurulmuştur. Sonra bir kaç yayınevi daha kuruldu. Ama son birkaç yıl içinde bakıyorum hemen hemen her yayınevi çocuk kitapları yayınlamaya başladı. Her yayınevinden gençlik kitapları çıkıyor. İşte, Genç Damla, Genç Hayat gibi markalar oluşmaya başladı. Bu da bence sevindiricidir. Demek ki artık yayınevlerimiz çocukları ve gençleri ihmal edemiyorlar.

OKULLAR VE FUARLARIN ÖNEMİ

Fuarların tabii çok tesiri var. Şu anda Türkiye genelinde fuarlar elbette gençlik yayınlarının çoğalmasına katkıda bulunuyorlar. İstanbul'da "Yazarlar Okullarda" projesi vardı, son derece önemliydi. Çünkü çocuklar yazarlarla okullarında tanıştılar, onlara kitaplarını imzalatmaya başladılar. Bu güzel hizmeti, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarlarımızdan Dr. Muammer Yıldız Bey, İstanbul Milli Eğitim Müdürü iken başlatmıştı. O dönem yüzlerce yazar, binlerce okulu gezdi, öğrencilerle tanıştı. Onlara hitap etti, kitap imzaladı. Yani âdeta bir rönesans. Yıllarca devam etti bu muhteşem şölenler. Sonra yeni gelen Milli eğitim Müdürü bunu hemen kaldırdı. Bence yanlış yaptı. Aksine bütün yurt sathına yayılmalıydı "Yazarlar Okullarda Projesi"... O projesinin bir değerlendirme toplantısına katılmıştım. Tanınmış pek çok yazar vardı. Muammer Yıldız orada bir konuşma yaptı ve unutamadığı şu hatırasını anlattı:

"Bir ara bu projenin faydası var mı yok mu, merak ettim. Okulları dolaşıp öğrencilerin görüşlerini almaya başladım. Çocuklara soruyorum: 'Yazarlar Okullarda projesini beğeniyor musunuz, iyi mi oluyor, kötü mü oluyor düşüncelerinizi merak ediyorum?' Bir öğrencimiz parmak kaldırdı ve şöyle dedi: 'Efendim çok iyi oldu, çünkü biz bütün yazarları ölü zannediyorduk. Derslerde Namık Kemal, Mehmet Âkif, Yahya Kemal, Ömer Seyfettin'i işliyoruz. Bunların hepsi ölü. Sonra yazarlar okullarımıza gelmeye başlayınca anladık ki bütün yazarlar ölü değil. Bir kısmı da yaşıyor. Üstelik bizim gibi insanlarmış, elimizle onlara dokunabiliyoruz, fotoğraf çektirebiliyoruz. Dolayısıyla, yazarları bize tanıttığınız için size çok teşekkür ederiz.'" Muammer Yıldız bunları tebessüm ederek anlatmıştı o gün, salondaki herkes de gülmüştü. Çünkü çok ilginç bir hatıraydı.

GENÇLİK ANSİKLOPEDİSİNE İHTİYAÇ

Evet, yazarların ölmediğini ispatlamak lazım. Gerçi vefat etmiş yazarlarımız da eserleriyle yaşıyor ama o başka. Bunun için bence Diyanet İşleri Başkanlığı, Millî Eğitim Müdürlükleriyle irtibat kurarak bütün okullara yazarları taşımalıdır. En büyük hizmetlerden biri bu olacaktır. Diyanet, Türk bilim hayatına çok büyük bir eser kazandırmıştır: İslam Ansiklopedisi. 80'li yıllarda hasbelkader ben de bu ansiklopedide çalıştım.

Şimdi aslında bir ansiklopediye daha ihtiyaç var Gençlik Ansiklopedisi. Böyle bir ansiklopedi de hazırlanırsa çok iyi olur. İSAM gibi kültür merkezlerinde bu ortam hazır. Mekân da hazır, bilim adamları ve yazarlarımız da... Gençler için hazırlanacak böyle bir eser unutulmaz bir hizmet olacaktır. Hatta bu ansiklopedi, gençler için internette de olmalı ve ücretsiz ziyaret edilebilmelidir.

GELİŞMELER ÜMİT VERİCİ

Yayıncılığımız iyi yolda ilerliyor. Az önce gördüğümüz istatistik bilgileri umut vericidir. 1920’de başlayan dinî yayıncılık, giderek ilerleme kaydediyor. Bugünlerde ise zirvede. 2020’li yıllardan sonra çok daha iyi olacak. Meselâ Demokrat Parti döneminde, merhum şehit Başvekil Adnan Menderes zamanında dinî yayıncılığımız bir hayli mesafe kaydediyor ama 2000 yılından sonra yükselişe geçiyor. Demek ki ümitvar olmak lazım. Yani böyle üzölmeye, yok efendim ‘Gençlerimiz okumuyor!’ gibi sızlanmalara hiç gerek yok. Dinî yayıncılığımız da gençlik yayıncılığımız da son derece iyi gidiyor, inşallah daha da iyi olacak.

Dinî yayıncılık anlamında, tabii istatistiklerde bazı bilgiler var ama bir de baskısı bilinmeyen bazı eserler var. Mesela Gençlik Rehberi’nden bahsedildi, Bediüzzaman Said Nursi’nin eseri. Baskı rakamlarına baktığınızda 10 defa veya 20 defa basılmış görünüyor ama inanın bu eserler yüzbinlerce basıldı, neşredildi. Diyanetimiz de bastı. Yaklaşık 10 ayrı yayınevi basıyor bu gençlik kitaplarını. Kitapların içine bakıyorum, kaçınıcı baskı olduğı belirtilmiyor, belki 99 uncu baskıdır. Dolayısıyla o sayılar, bence çok daha fazladır. Yani verilerdeki artışlar kanaatimce gerçeğı tam yansıtmıyor. Çok daha yükseklerde, ilerdedir basılan ve okunan kitap sayısı. Hele gençliğe hitap eden dinî eserler çok fazla okunuyor, çok fazla satılıyor. Bunun altını bilhassa çizmek istedim.

ELLE ÇOĞALTILAN ESERLER

Bir de tabii Cumhuriyet’ten önce ve sonra sivil halkın, kendi imkânlarıyla gönüllü olarak hazırladıkları kitaplar var. Meselâ Risaleler... Sadece Isparta’nın Sav köyünde “bin kalem” kitap yazıyor, istinsah ediyor, çoğaltıyor. Bunları düşündüğümüzde dinî neşriyatın ve gençlik yayıncılığının muazzam rakamlarını daha doğru hayal edebiliriz. Bütün bunları istatistiklere dahil ettiğimizde çok daha gerçekçi rakamlara ulaşırız. İstatistikler hakikaten enteresan, sürekli yükseliyor. Hocalarımız da o ilmî verileri çok güzel tespit etmişler.

Seksen yıllık süre içerisindeki yayıncılık gelişmelerine baktık. Muhteva olarak da şunu söylemek istiyorum: “Dinî eser diyoruz, peki ama neye göre dinî?” Bazı kitapların adı dinî değil ama içinde mükemmel dinî mesajlar var. Hani Tanpınar diyor ya “Edebî eserde fikir, sütteki yağ gibi olmalı.” Sütte yağ var mı, var. Ama yağı göremiyoruz. Edebî eserde de fikir olmalı ama yağ gibi, görünmemeli. Ben edebî birçok eserde dinî

mesajların verildiğini düşünüyorum. Mesela Abbas Sayar'ın Yılkı Atı romanı var, görünüşte edebî bir eser ama orada merhamet duygusu anlatılıyor, dinimizin en büyük emirlerinden birisi olan merhamet hissi çarpıcı bir şekilde dile getiriliyor. Mümkün olsa, Yılkı Atı'nı da dinî eser kategorisine eklerim. Çünkü orada bizim değer verdiğimiz duygular, düşünceler, kavramlar aktarılıyor. O gözle de bakılabilir aslında. Yani edebî eserlerde dinî duygular, mesajlar, ahlak ve fazilet telkinleri ne ölçüde vardır? İnanın birçok yazarımızda vardır; Reşat Nuri'de de var, Halide Edip'te de var, Abbas Sayar'da da var. Üstat Necip Fazıl'ın bütün eserlerinde zaten mevcuttur.

Akademisyenlerimize naçizane bir tavsiyede bulunmak istiyorum. Bu tür araştırmaları yaparken saha çalışmasını unutmazınlar. Bizzat bire bir yayıncıları dolaşıp, “Kaç kitap yayınladınız, kaçar baskı yaptınız, ilgi nasıl?” şeklinde anketler düzenlemeliler. Sadece Damla Yayınevi, 3 bin 500'e yakın kitap çıkarmış 1974'ten bu yana. Kurucusu emekli Eminönü Müftüsü Mehmet Doğru'dur. Demek ki bir yayınevi 3 bine yakın gençlik ve çocuk kitabı basıyor ve bunlar talep ve ilgi görüyor, satılıyor. Türkiye'nin her yerinde bu kitaplar var. Böyle bir saha araştırması yapılırsa bence daha gerçekçi sonuçlar ortaya çıkar. Bu şekilde dinî yayıncılığımızın ve gençlik yayıncılığımızın ne kadar çok revaçta olduğunu bizzat sahada görmüş olurlar diye düşünüyorum.

Din insanın fıtratında var ve yazarlar da fıtrat üzere yazar. Bence dinî meseleleri edebiyatçılarımıza, yazarlarımıza tam aktarabilirsek, inanın birçok vaiz gibi, birçok hoca gibi o dinî duygu ve düşünceleri eserlerine aktaracaklardır. Hani kızıyoruz ya böyle bazı zararlı kitaplar var diye. Vardır, doğrudur. Elbette onlar da olacaktır, her şey zıddıyla kaimdir. Keşke olmasa ama biz yeni çocuk yazarları yetiştirmeliyiz, yeni gençlik yazarları yetiştirmeliyiz. Bunun için Diyanet zaman zaman öncülükler yapıyor. Bu sempozyum da bu hayırlı çalışmalardan biridir. Yolunuz ve bahtınız açık olsun.

Teşekkür ederim efendim, hürmetlerimle...

OTURUM BAŞKANI – Mehmet Nuri YARDIM Hocamıza bu değerli katkılarından dolayı biz de teşekkür ediyoruz.

Şimdi üçüncü tebliği Doç. Dr. Abdülhameed MAJEED Hocamız sunacaklar.

Buyurun.

İslam Dünyasında Gençlik Yayınları

Doç. Dr. Abdulhameed MAJEED
İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ÖN SÖZ:

Yüce Allah'a hamd olsun, salat ve selamların en üstünü, alemlere rahmet olarak gönderdiği elçisi Hz. Muhammed'in, onun pak ailesinin ve ashabının üzerine olsun.

Kuşkusuz toplum hareketlerinde gençler başat ve öncü bir rol oynamakta, cemi-yetin ilerlemesinde bu grubun büyük etkileri bulunmaktadır. Gençler, bir medeniyetin üzerinde durduğu dayanaklar ve gelişimin en önemli araçlarından biri olarak değerlendirilmektedir. Ancak söz konusu potansiyelin olumlu bir tesire dönüşmesi için gençlik sağlam bir temele, sağlıklı yönelimlere ve tutarlı fikirlere sahip olmalıdır. Bu doğrultuda kültürel faktörlerin bahsedilen doğru temelin inşasına katkısı, diğer unsurlara göre çok daha belirgindir.

Dolayısıyla kültür ediniminin en önemli kaynaklarından biri olan okuma faaliyetlerinin de sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu tebliğde Arap dünyasında gençlere dönük yayınların ele alınmasına çalışılmaktadır. İstatistiklere göre Arap dünyası başlığı altındaki ülkelerin toplam nüfusunun yaklaşık %20'si gençlerden meydana gelmektedir.

Bu bilgidен hareketle nüfus dengesinin etüt edilmesi gerekmekte, Arap ülkelerindeki mevcut realiteye genç nüfusun olumlu ve olumsuz etkilerinin araştırılması önem kazanmaktadır. Bu noktada yapılacak bir incelemeyle, gençlerin şu aşamadaki eğilim ve yönelimleri hakkında bilgi oluşturulacağı gibi gelecekteki durumlarının önceden tespiti de mümkün olacaktır. Ayrıca genel olarak toplumun; hükümetlerin, din ve eğitim

kurumlarının, kültürel müesseselerin, cemiyetin önemli bir kesitini oluşturan gençlere yönelik görevleri bilinecektir.

Konu Arap dünyasındaki gençlerdir ancak bütün Arap ülkelerini kuşatıcı bir etüdü bu tebliğde ortaya konması imkansızdır. Dolayısıyla bu bağlamda çarpıcı bulunan bazı örnekler ile yetinilmiştir. İlgili örneklerin Arap coğrafyasının tamamı için geçerli olmasına, kültürel ve sosyal çevreyi yaklaşık olarak yansıtmaya çalışılmıştır.

Bu bildiride aktarılabilecek bilgilerde başarı ve tutarlılığa ulaşılması arzulanmakta, ele alınan konunun aydınlatılmasına katkı sunulması hedeflenmektedir. Yüzleşilen problemler ve toplumun tamamını tehdit eden riskler karşısında gençliğin güçlendirilmesine yardımcı olmak amaçlanmaktadır. Özellikle gençlerin çarpık davranışları sebebiyle oluşabilen tehlikelere onların dikkatini çekme noktasında bir destek sağlanması umulmaktadır.

GİRİŞ:

Toplumla ilgili taksimler, amaçlarına göre farklılaşmaktadır. Bazı taksimler, sınıf ve tabaka temelinde gerçekleştirilirken bazı tasnifler eğitim ve kültür seviyesine göre yapılmaktadır. Yaşlara göre toplumun belirli gruplara ayrılarak incelenmesi de süregelen bir uygulamadır. Bahsedilen son ayırım, bu tebliğin konusu ile bağlantılıdır. Yaş temelli sınıflandırmada, maddi imkanlar ve eğitim durumu göz önüne alınmamakta, insan gelişiminin doğal seyri ve bir aşamadan başka bir aşamaya geçişi temel kabul edilmektedir.

Böylelikle toplum içinde bulunduğu zaman dilimine bağlı olarak birtakım kesitlere ayrılmakta; birbirini takip eden çocukluk, ergenlik, gençlik, olgunluk, orta yaş ve yaşlılık/ihhtiyarlık gibi aralıklar belirlenmektedir. Kur'an-ı Kerim, ilgili aşamaları sadece üç dönemle açıklamaktadır. Yüce Allah Kur'an'da şöyle buyurmuştur: “Ey insanlar! Öldükten sonra dirileceğinizden kuşku duyuyorsanız şunu unutmayın ki, biz sizi topraktan, sonra nutfeden, sonra alakadan, sonra belli belirsiz et parçasından yarattık ki size (kudretimizi) açıkça gösterelim; ve biz dilediğimizin rahimlerinde belirli bir vakte kadar kalmasını sağlarız, sonra sizi bebek olarak çıkarırız, ki daha sonra yetişkinlik çağınıza erişesiniz. İçinizden kimi erken vefat ettirilirken kimi de önceden bildiklerini bilmez hale gelinceye kadar ömrün en düşkün çağına erştirilir. Öte yandan yeryüzünü kupkuru ve cansız görürsün; üzerine yağmur indirdiğimizde ise (bir de bakarsın) canlanıp kabarrır ve her cinsten güzel bitkiler çıkarır.” (Hac 22/ 5.) Bu bağlamda herhangi bir çelişki söz konusu değildir. Kur'an'daki üslup, genel hatlarıyla hayatın akışını açıklarken, yaş temelli sınıflandırmada detaylı bir inceleme vardır.

Anılan taksimin uygulanma amacı, insan hayatı ve toplum katmanlarının birbiri ile ilişkisinde yaş faktörünün tesirini ortaya çıkarmak, halkın herhangi bir kesimi ile diğer topluluklar arasındaki etkileşime bu unsurun nasıl yön verdiğini bulmaktır. Bu etki, bir

gruptan diğerk bir gruba değışmektedir. Gençlerin toplumun kalan kesimlerinden daha hareketli ve aktif oldukları ve çoğunlukla nüfus içerisinde daha büyük bir orana sahip oldukları bilinmektedir. Dolayısıyla sosyal yapılarda görülen değışimlerde onların esas faktör olması gerekmektedir.

Bahsedilen kesimin yüksek aktiflik özelliğine, iş ve hareket yeteneğine karşın duygusal düşünme, akılla duyguların birbirine karışması gibi özelliğı bulunmaktadır. Ayrıca çoğı zaman duygularına hakim olamamaktadır. İyi ve kötüyü, dost ve düşmanı, faydalı ve zararlı hususları bazen ayırt edememektedir.

Bu özelliklerinden ötürü gençler, kendilerine belirli bir istikamet kazandıracak ve amaçlarını yönlendirecek, eğilimlerini dengeleyecek kişilere ihtiyaç duymaktadır. Bu noktada toplumun daha olgun fertlerine, onlara nasihat sunarak gençliğı yönlendirme sorumluluğı düşmektedir. Gençliğı yolları üzerinde duran kötülüklerden, onlara karşın kurulan tuzaklardan korumak için sağlıklı bir biçimde kültürel ve fikri olarak beslemek cemiyetin ödevidir. Onların hatalarını arayan ve duygularını suiistimal eden ve onları ters yönle çekerek toplumda olumlu bir rol edinmekten uzak tutan, belki de topluma yük ve halkın kalanı için ifsat unsuru olmalarını sağlayan düşmanlara karşın uyarmak yetişkinlerin bir görevidir.

Bu bağlamda gençlerin güçlendirilmesi herkesin ve esas olarak hükümetlerin, ardından günümüz için ehli- hal ve'l-akd olarak nitelendirilebilecek aydınların, fikir ve ilim adamlarının vazifesidir. Eldeki bütün imkan ve araçları seferber ederek bu grubu doğru bir tarzda kültürlendirmek ve onlar için koruyucu hatlar oluşturmak elzemdir. Ancak bu sırada fikirler kısıtlanmamalı, yaratıcılık köreltilmemelidir. Kültürlendirme ile sınırlama ve akılları taşlaştırma arasında fark vardır. Zira anılan son husus, kültürel çözölme kadar tehlikelidir. Çünkü sağlıklı toplum, gençlerden bağlilar - tabiler değıl, yaratıcı ve üretken güçler çıkaran bir yapıdır. Düşünsel donukluk akılı öldürmekte, kişinin buna isyan ederek karşın kamplara ve saflara geçmesine yol açabilmektedir. Baskı ise gerek fertler gerek cemiyet için genel anlamda yıkıcı faktörlerdendir.

KÜLTÜRÜN ARAÇLARI:

İnsanlar, iletişim araçları ve toplumlar arası irtibatlarla dair konular başta olmak üzere bugün teknik ve endüstriyel bir patlama yaşamaktadır. Bu çağda iletişim araçları oldukça artmış ve yeni türler kazanmıştır. Farklı sosyal yapılardan değışik insan toplulukları özellikle dünyayı “küresel bir köy”e dönüştüren internet aracılığıyla birbirleri ile bağlantı kurar hale gelmiştir. İnternet olgusunun yanında tamamına cep telefonlarından ulaşılabilen sosyal medya araçları ortaya çıkmıştır.

İlgili gelişme, kültür araçlarının kolay bir biçimde, her birey tarafından erişilebilir olmasını sağlamıştır. Ancak iki yönü bulunan bu durum, iki ucu keskin bir silaha

benzemektedir. Çeşitli kültür kaynaklarına ulaşımın basit bir hal almasına karşılık söz konusu farklılaşma önünde de bir açılım bulunmaktadır. Burada coğrafi ve itikadi sınırlar yoktur, her şey herkese açık durumdadır. Bir çaba, vakit ve para harcanmasına ihtiyaç duyulmaksızın bütün insanlar, tüm bilgilere ulaşabilmektedir.

OKUMADAN UZAKLAŞMA:

Gençleri okumaktan alıkoyan nedenler çok çeşitlidir. Bu sebepler arasında fiyasko -başarısızlık hissinden meydana gelen psikolojik hususlar bulunduğu gibi zevk ve eğlenceye yönelmekten, oyun ve özellikle elektronik oyunlara bağımlılıktan ve vaktini tümüyle bu aktivitelere ayırmaktan kaynaklanan nedenler de vardır. Aynı şekilde şarkı ve müzikleri aşırı dinlemekten ötürü okuma engellenebilmektedir. Oyun ve müzik türleri cep telefonunda veya dijital araçlarda belge ve dosya saklamaya olanak sağlayan sistemlerle taşınabilmektedir.

Başka bir yönden bakıldığında modern teknik ve olanakların, geçmişin okul, gazeteler, dergiler ve kitaplar ile ifade edilebilecek geleneksel kültür araçlarına güçlü bir rakip olarak çıktığı görülmektedir. Bilhassa elektronik kitapların temini ve ücretsiz olarak sunulması ile daha ucuz ve kolay bir yolla enformasyona erişme imkanı, gençlerin basılı yayınları okumaktan uzak durmasındaki temel gerekçelerinden biri olmuştur.

Bu bağlamda bahsedilen olgunun önemsenmesi ve ilgili gelişime ayak uydurulması gerekmektedir. Böylesi bir çaba da, kağıt üzerine basılı kaynaklarla sınırlı bir şekilde çalışmamayı, elektronik yayınlara standart usulü birleştiren bir tarzda işlerin yürütülmesini gerektirmektedir. Ancak bu süreçte yayıncıların fikri mülkiyetleri ve telif hakları korunmalıdır, ayrıca fiyatlarda kolaylığa gidilerek gençlerin alternatiflere yönelmesinin önü kesilmelidir.

Arap dünyasındaki okuma faaliyetlerine ilişkin raporları inceleyen, diğer ülkelerdeki okuma ve kültür seviyesine oranla sarsıcı olan bazı rakamlar bulacaktır. Örneğin Muessesetu'l-Fikr el-'Arabi adlı kurumun hazırladığı "2011 Tahrir et-Tenmiye el-Beşeriyye/ İnsani Kalkınma Raporunda, bir Arabın yıllık okuma ortalamasının altı dakika olduğu belirtilirken Avrupalıların senelik okuma ortalaması iki yüz saat olarak verilmektedir.¹ UNESCO 2003 İnsani Kalkınma Raporu'na göre Arap vatandaşları, bir yılda bir kitaptan oldukça az okumakta, seksen kişiye bir kitap düşmektedir. Öte yandan bir Avrupalının senelik düzlemde bitirdiği eser sayısı otuz beştir.²

1 <http://www.saaaid.net/Doat/hamza/255.htm>

2 <http://www.saaaid.net/Doat/hamza/255.htm>

KÜLTÜREL AÇILIM:

Bu başlık altında kültürel serbestlikten, farklı ve yabancı kültürlerle ait kaynakların erişilebilirliğinden bahsedilmektedir. Bu çerçevede söz konusu kaynakların birçoğunun inançsal arka planları olduğu unutulmamalıdır. Yine gençliği zehirlemek isteyen, onları erdemsiz davranışlara, kötülük ve bozgunculuğa itmeye çalışan yapıların olduğu vurgulanmalıdır. Fikri karışıklık oluşturan, gençler başta olmak üzere tüm insanları şehvani arzularla oyalamayı dileyen ve onları İslami bazı sabitelerden ve dini temellerinden uzak tutmak arzusunda olan odaklar bulunduğu hatırdan çıkarılmamalıdır.

Bu realiteye karşı durmak için gerek gençler gerekse kurumlar bazında çaba harcanmalıdır.

İlk olarak gençler, mevcut tehlikeyi kavradıklarında yayınlanan aldatıcı – saptırıcı hususlarla baş etmek için nefsanî isteklerini yenmelidir. Asılsız iddialar ve yalanlara dikkat kesilmeli, bilimsel gerçeklermiş gibi sunulan ancak saptırmalar içeren savlara, bilimsel metod sloganı altında ilimden uzak bir biçimde meseleleri çarpıtan tezlerle karşı uyanık olmalıdır. Nitekim düşünce savaşlarında bazı olgular, çok parlak söylemler altında sunulmakta ancak içinde tuzaklar ve zehir barındırabilmektedir.

Kamu ve özel nitelikli kuruluşların sorumluluğu ise; kötü niyetli çevrelerin çalışmalarının izlenmesi hakkında denetleme ve kontrol vazifelerini yerine getirmesi ve onların gerçeğini topluma açıklamasıdır. Aynı şekilde gençleri etkilemek üzere ortaya atılan şüpheler doyurucu bir biçimde yanıtlanmalı ve onlara faydalı ve tutarlı olgulardan oluşan bir alternatif sunulmalıdır. Kendilerini korumalarına olanak sağlayan ve kuşkuvarı delille yanıtlamaya imkan tanıyan bir müfredat hazırlanmalıdır.

Buraya kadar anlatılanlar, sapkın İslami akımlar için de geçerlidir. Bu gruplar içerdikleri tehlike bakımından İslam düşmanı gayrimüslim cereyanlardan aşağı kalmaktadır. Özellikle gençlerin etkin olduğu yapılar, İslam toplumu için İslam düşmanı hareketlerden daha zararlı olabilmekte ve böylelikle cemiyeti içeriden çürütmektedir. Gençlerin bu topluluklardan etkilenme nedeni, konuştukları dili konuşan ve kendi jargonlarına benzeyen bir üslubu onlarda bulmalarıdır. Anılan akımlar, gençleri ıslah ve reform sloganlarıyla ve iyilik için çalıştıkları bahanesiyle kandırmaktadır. Dolayısıyla aşırılık yanlısı kitle ve örgütlerin tehdidi ile başa çıkmak için özel çabaların ortaya konması ve bu çerçevede farklı gayretlerin birleştirilerek bütün imkanların seferber edilmesi gerekmektedir.

ARAP DÜNYASINDAKİ YAYIN TÜRLERİ:

Arap âleminde bulunan devletlerde yayınların durumu, diğer coğrafyalar ve ülkelerden farklı değildir. Kağıt kullanımı ile yapılan yayıncılığa ek olarak elektronik yayıncılık da vardır. Ancak basılı yayınlar bu alanda temel kabul edilmektedir, elektronik yayınların

birçoğu aslında basılı eserlerin kopyalarından oluşmaktadır. Yayınları, genel olarak iki başlıkta incelemek mümkündür: 1) Gazete ve Dergiler, 2) Kitaplar.

1) GAZETE VE DERGİLER:

Pek çok ülkede gazete ve dergiler üzerinde, devlet tarafından denetim ve sansür uygulanmaktadır. İlgili denetimin iki yönü vardır, bu yapı aracılığıyla bir yandan toplum yıkıcı fikirlerden ve sapkın inançlardan bir ölçüde korunmakta, diğer yandan düşünsel anlamda çölleşme yaşanmakta, yaratıcılığın önüne geçilmekte ve siyasi iktidarın aleyhinde bir muhalif görüş olması yasaklanmaktadır.

Denetim seviyeleri bir ülkeden diğer bir ülkeye değişmektedir. Kimi devletler belirli bir konuda çok yumuşak bir duruş sergilerken diğer bazı ülkeler aynı konuda sert bir tutum takınmaktadır. Örneğin birtakım ülkelerde dini şüphe ve sorgulamaların toplumla paylaşılması, müstehcen nitelikte olup zina vb. davranışlara çağırان ve cinsel arzulara hitap eden yayınlar yapılması; resim ve video paylaşım özgürlüğü kapsamında serbest bırakılmaktadır. Ancak hükümetin politik tutumlarını eleştiren yahut bir yolsuzluğu açığa çıkaran herhangi siyasi görüşün basında ve kitaplarda yer alması çok zordur, bu noktada millî güvenlik ve istikrarı korumak gerekçesiyle sıkı tedbirler alınmaktadır.

Bu bağlamda Irak örneğinde bir çözölme görölmektedir, gazete ve dergiler de dahil olmak üzere yayınlar hakkında herhangi bir denetimden bahsetmek imkansızdır. Her partinin bir veya daha fazla gazete veya dergisi bulunmaktadır, ayrıca bazı partilerin uydu kanalları da vardır. Ancak bu iletişim araçlarının birçoğu insanlar arasında mezhepçiliğı ve grupçuluğı yaymakta, toplumun birliğınin bozulmasına sebep olmakta, Irak toplumunun bileşenlerini birbiri ile savaşı çağırılmaktadır. Yönetimde yer alan bazı kliklerin etkisiyle resmi belge ve gazetelerde dahi mezhepçi - grupçu söylemler bulunabilmektedir.

Irak'ta sadece politik süreci ve onun kurallarını eleştiren yayınlar yasak kapsamındadır. Siyasilerin performansını tenkit eden yazılar ve yayınlar ise politikaya katılımın oluşturduğu rekabetten kaynaklanmakta, gazetenin arkasında duran kurumun kimliğı ve gücüne bağılı olarak sürdürölmektedir. Bağımsız ve himayesiz kişilerce yöneltilen politik eleştirilerde ise tenkit sahipleri genelde tutuklama, kaçırma ve öldürmeye varabilen çeşitli yıldırma taktiklerine maruz kalmaktadır.

Konusu çeşitli uzmanlıklar olan kültür dergilerinin sayısı ise günlük ve haftalık gazetelere; moda, televizyon ve mutfak gibi başlıkları işleyen dergilere oranla oldukça azdır. Ayrıca söz konusu dergiler, farklı düşünsel eğilimleri yansıtmaktadır, içlerinden bazıları laik, bazıları İslamcı kökenden kişilere ve bu dünya görüşlerine aittir. Bundan dolayı her bir dergi yayınlarında kendi mesajını iletmeye ve bu çerçevede ufak çaplı bir fikri sistem üretmeye çalışmaktadır.

2) KİTAPLAR:

Elektronik ortamların kendisi ile olan güçlü rekabetine karşın kitaplar hala varlığını korumaktadır. Arapça yayın yapan kitabevi ve matbaalar bu alandaki görev ve rollerini sürdürmektedir. Fakat raporlarda geçen verilere göre basım masraflarının artışına bağlı olarak kitap satışlarında gerileme yaşanmaktadır. Bu durum da genel olarak matbaa ve yayın faaliyetlerine olumsuz yansımaktadır. Arap dünyasındaki ülkelerin basılı eser miktarı ile başka bölgelerden devletlerin standart kitap yekunları karşılaştırıldığında arada devasa boyutlarda bir uçurum olduğu ve büyük bir fark bulunduğu anlaşılmaktadır. UNESCO'nun 2003 tarihli İnsani Kalkınma Raporu'na göre Arap devletlerinde 1991 yılında 6500 kitap üretilirken buna karşılık ABD'de de 102000, Latin Amerika ve Karayipler'de 42000 kitap basılmıştır.³ Söz konusu yılı izleyen süreci ele alan raporlar bulunmasa da bazı bulgulardan hareketle günümüze değin yıllık bazda sürekli bir düşüş olduğu gözlemlenmiştir.

Farklı devletlerde küresel ölçekte düzenlenen yıllık fuarlar, gerek Arap yayın evleri gerekse Arap okurlar için önemli bir sezon niteliği taşımakta, her iki taraf da amaçlarının gerçekleşmesi arzusuyla bu programı beklemektedir.

Kitabevleri, bilhassa yeni çıkan ürünlerini sergilemek için bu fuarlara ayrı bir değer vermekte, bu mekanlar aracılığıyla mevcut ürünlerini satıp bitirmeyi ve yenilerine başlamakta hedeflemektedir. Sözü edilen pazarlara farklı görüş ve yönelimlerden, toplumun çok çeşitli kesimlerinden insanlar büyük bir rağbet göstermektedir. Bunlara ilaveten fuarlar yayınevleri için de ürün değişimi ve alışveriş için ortam sağlamakta, ev sahibi ülkede pazarlama ve satış kanalları oluşturulmasına imkan tanımaktadır. Kitabevleri bazı ülkelerde anılan sergiler için belirlenen bazı kolaylıklardan da yararlanmaktadır. Bu süre zarfında çok sayıda ofisin bir sahada bir araya gelmesinden ötürü yaşanan müşteri bolluğu sebebiyle kargo ücretleri nispeten düşmektedir.

Vatandaşlar, uluslararası fuar imkanını; aynı an ve mekanda birden fazla yayınevini tanımak ve fiyatlardaki indirim yarışından istifade etmek için bir fırsat olarak görmektedir. İndirim reklamları ile ilgisi kazanılan insanlar; mal, çaba ve vakit tasarrufu yapmak ve bunun yanında fuar bünyesindeki kültürel ve ilmi faaliyete eşlik eden ilmi atmosferi solumak amacıyla kitapların sergilendiği adreslere yönelmektedir.

Bütün türleriyle uluslararası fuarların çıktılarını inceleyen kamuoyu araştırmalarında ve raporlarda şu hususlara işaret edilmektedir.

1. Arap ülkelerinin tanık olduğu savaş ve iç çatışmalardan ötürü Arap dünyasındaki kitap fuarlarının sayısı azalmış, bu kapsamda geçmişte çok önemli bulunan bazı faaliyetler, Libya, Suriye ve Yemen'deki iç karışıklıklardan dolayı tamamen iptal edilmiştir.

3 <http://www.saaaid.net/Doat/hamza/255.htm>

2. Kitap satış oranında geçmiş yıllara kıyasla düşüş gözlemlenmektedir. Bu durumun yukarıdaki paragraflarda belirtildiği fiyatların pahalılığı, okumadan uzaklaşma, İslam ülkeleri ve özellikle Arap devletlerinin yaşanan problemler neticesinde belirsiz bir halde olması gibi pek çok sebebi vardır.

3. Bazı hükümetler tarafından politik sebeplerle yayın üzerinde uygulanan baskılar, önemli sayıda eserin söz konusu fuarlarda sergilenemeyen yasaklı ürünler kategorisine girmesine yol açmıştır. Özellikle bazı devletlerce iç güvenlik için tehdit unsuru sayılan ve siyasal İslam düşüncesi ile ilgili olan yapıtlar bu kategoride değerlendirilmekte ve kimi fuarlara katılmaktan men edilmektedir.

4. Gençlere satılan kitap türleri arasında romanlar ve bilhassa polisiye romanlar genellikle ilk sıradadır.

5. İslam kültürüne ait olan klasikler ve yeni telifler hususunda ise şunları söylemek mümkündür: Bu çalışmalar, daha ziyade ciltlerden oluşan hacimli eserlerdir. Basım kalitesi, ciltleme faaliyetleri, müellif ve muhakkiklerin ücretleri nedeniyle matbaada hazırlanan diğer parçalara oranla daha pahalıdır. Ancak fiyatına rağmen büyük bir kitle onları okumayı sürdürmektedir. Söz konusu kitle de ilahiyat ve dini ilimlerde uzmanlaşmak isteyen ve belirli ilmi merkezlerde eğitim alan insanlardan meydana gelmektedir, bu kesimin dışında kalan ve gençlerin çoğunluğu demek olan yığınlar ise anılan kitaplara nadiren iltifat etmektedir.

Arap dünyasında geçmiş yirmi yıl boyunca ünlenen bazı usta yazarlar gençliği muhatap alma ve onlara yönelik eserler oluşturma noktasında büyük çabalar sergilemiş, böylelikle çok sayıda gencin dikkatlerini kendilerine çekmişlerdir. Onlarla toplumun bu grubu arasında hatırı sayılır bir etkileşim yaşanmıştır. Çarşı ve fuarlarda bahsedilen müelliflerin kitaplarına yoğun ilgi gösteren gençler onların konferanslarına katılmaya ve onları dinlemeye yüksek değer atfetmiştir. Arap dünyasında “Arap Baharı” adıyla bilinen devrim hareketleri meydana geldiğinde aydınlar iki gruba ayrılmıştır. İlk grup özgürlük talep eden halka karşı yönetimlerin yanında durmuş ve bu gelişme neticesinde gençlerin yanında saygınlıklarını yitirmişlerdir. Gençler onlardan vazgeçmiş, onlar hakkında büyük bir hayal kırıklığına düşmüştür. Öyle ki içlerinden bazıları tüm bilgin ve aydınlara tavrı almıştır. İkinci grup ise halkların özgürlüğünü açık bir şekilde desteklemiş, dengeli ve özgün metotları ile kalmayı başarmışlardır. Bu tutumla gençler nezdindeki konumlarını korudukları gibi bazı durumlarda kredibilitelerini de yükseltmişlerdir. Ancak bu gruptaki birçok alim; kovuşturma, baskı, tutuklama ve hapis gibi uygulamalarla yüzleştikleri için ülkesinden kaçmaya veya kayda değer bir etkinlik düzenlemekten uzaklaşarak eve kapanmaya mecbur olmuştur. Bu hal, gençlerin ihtiyaçlarını karşılayan, problemlerini ele alan ve onları fikri tehlikelere karşı güçlendirmeye çalışan yayınların hazırlık sürecine olumsuz yansımıştır.

YAYINEVLERİ VE MATBAALAR:

Kitapların basım ve yayınlanma sürecini ağırlıklı olarak özel sektör üstlenmektedir. Devlet kurumlarının bu alandaki çalışmaları, kamu sektörü dışındaki işletmelere kıyasla çok cılızdır. Basılanların miktarı veya türü açısından iki taraf arasında devasa boyutta farklar bulunmaktadır. Kamu faaliyetleri pek çok başlık için yetersizken özel yayıncılık her alanda ondan daha geniş bir yelpazede çalışmaktadır.

Doğal olarak her yayınevi, sahiplerinin zihinsel arka planına göre bir metot belirlemekte ve farklı düşüncelerin varlığı, yayın türlerinin çeşitliliğine yansımaktadır. Ancak bu durum matbaa ve yayınevlerinin önceliğinin finansal boyutlar olduğu gerçeğini değiştirmemektedir. Dolayısıyla çoğu kitapevi ekonomik yarardan yoksun bir faaliyet olmasından ötürü bir eserin basım masraflarını ve dağıtımını üstlenmeyi kabul etmemektedir. Kitapların merkezlerce karşılıksız verilmesi için genellikle basım giderlerini karşılayacağını belirten, bilimsel çabaları destekleyen kurumlarca ödenek ayrılması gerekmektedir, böylesi bir olay da nadiren gerçekleşmektedir. Ayrıca bu çerçevede kültür hayatına kazandırılan ürünler, daha ziyade eski kültür mirasıyla alakalı yapıtlar - klasikler veya gençlerin çoğunluğunu hedef almayan sadece şer'i ilimlerde uzmanlaşanları ilgilendiren ansiklopediler olmaktadır.

Her ülkede çok sayıda yayınevi bulunduğu için yerel düzeyde kitabeveleri ve matbaaları barındıran federasyonlar ve derneklerin kurulması fikri gündeme gelmiştir. Bu bağlamda Arap dünyasında kitabevi ve matbaalardan oluşan dernek ve yerel birlikler, kuşatıcı bir çerçeve ve çatı örgüt olan "İttihadu'n-Nâşirin el-Arab" adlı birliği başarı ile kurmuşlardır. Söz konusu kurumun merkezi Kahire'dedir, genel sekreterliği ise Beyrut'tadır. Düzenlediği ve danışmanlık hizmeti verdiği fuar benzeri etkinlikler hakkında bilgi almak ve Arap devletlerindeki ilgili bakanlıklarla bağlantılarını öğrenmek için resmi internet sitesine bakılabilir.⁴

Savaş ve iç çatışmalar nedeniyle ülkesini terk etmek zorunda kalanlara kapılarını açan Türkiye'de Arap göçmenlerin - diasporasının artışı ile birlikte Arapça kitap basımına yönelik çabalar ortaya çıkmıştır. Yeni yayın evleri kurulmuş, mevcut merkezler, el-Cemi'yyetu'd-Duveliyye li-Nâşiri'l-Kitabi'l-'Arabi adlı kuruluşla birlikte Arapça eserlerin matbaa ve neşir süreçleri gerçekleştirilmiştir.⁵ Türkiye'de konuya dair kanunlarda düşünce kısıtlaması olmaması ve büyük bir özgürlük alanı tanınması nedeniyle kitabeveleri, çalışma sahası olarak Türkiye ile yetinmemiş, hazırlanan materyaller Arap ülkelerine de yollanmıştır.

4 Resmi elektronik adres için bkz: <http://www.arab-pa.org/Ar/StaticPages/HomeAr.aspx>

5 Facebook sitesinde onlara ait bir sayfa bulunmaktadır. <https://www.facebook.com/Arabicbook.publishers/>

KAMU KURUMLARININ SORUMLULUĞU:

Arap aleminde yayın faaliyetlerinden sorumlu olan veya gençlerin bakımını, kültürel gelişimlerine yardımcı faaliyetleri üstlenmesi gereken resmi kurumlar çeşitli dairelerle ifade edilmektedir. Bununla birlikte üç müessese (Vakıflar ve Dini İşler Bakanlığı, Kültür Bakanlığı ve Gençlik Bakanlığı) ile konuyu sınırlandırmak mümkündür. Aşağıda, anılan kurumların bu çerçevedeki rollerine değinilmiştir:

VAKIFLAR VE DİNİ İŞLER BAKANLIĞI:

Vakıflar Bakanlığı (Vizaratu'l-Evkaf), Arap ülkelerinde mescitlerin ve vakıf mallarının yönetimini üstlenen kurumdur. Bununla birlikte söz konusu idarenin görev tanımı bir ülkeden başka bir ülkeye değişmektedir. Arap dünyasının kimi coğrafyalarında namaz haricinde, kandil ve bayram gibi dini mevsimlerdeki törenler dışında camilerde yapılacak tüm etkinlikler yasaklıdır. Ancak bazı Arap devletlerinde mescitlerin rolü namaz ve merasimleri aşmakta, mescitler ve diğer dini merkezler; eğitim müesseselerinin idaresinde ve hatta lisansüstü eğitim kuruluşlarının yönetiminde kullanılmaktadır. Ayrıca belirli camilerde İslami yayınların denetimi gerçekleştirilmekte ve bu çerçevede özgün yayınevleri kurulabilmektedir.

Anılan hususlara rağmen gençliğe dönük yayınlar konusunda Vakıflar Bakanlığının rolünün özel yayın evlerine oranla zayıf kaldığı aşikardır. Bu olumsuzluğa ilaveten gençlerin sadece bir kesimi ile ilgilenmekte ve daha da önemlisi, yayın planlarında gençlerin eğilimlerini ve onları kuşatan tehdit ve problemleri hesaba katmamaktadır. Yayın çabalarının genelinde böylesi bir planlamadan uzak durulmakta, ilgili bakanlıklarda görevli bazı şahsiyetlerin isteklerinin gerçekleştirilmesine ve onlara ait ilmi eserlerin basımına öncelik verilmektedir. Söz konusu neşriyat politikasının hazırlanmasında, satış temel hedef olmadığı için ekonomik fayda önemsenmediği gibi eserin ilmi değeri de kararı şekillendirmemekte, şahsi bağlantılar ve hatır ilişkileri ise büyük rol oynamaktadır. Vakıflar Bakanlığının dini yayınlarında esas amaç kar olmadığı için kitapların büyük bir kısmı nispeten ucuz fiyatlarla alıcıya sunulmakta veya ücretsiz dağıtılabilmektedir. Bu durum, değişik materyallerin yayımı ve farklı çevrelere ulaştırılması bakımından olumlu bir faktör anlamına gelmektedir. Ancak eserlerin gençlikle ilgisi ve onların dert ve sorunlarına ne kadar temas ettiği, fikri ihtiyaçlarını doyurup doyurmadığı gibi konularda dini yayınların problemleri bulunmaktadır.

KÜLTÜR BAKANLIĞI:

Arap dünyasında kültürle ilgili bakanlık bağımsız bir kurum olarak inşa edilebildiği gibi kimi hallerde iki veya daha fazla uzmanlığı içeren “Kültür ve Enferyasyon Bakanlığı” benzeri oluşumlarla yönetilebilmektedir. Ne yazık ki Kültür Bakanlığının

aktüel rolü, varsayılan misyonundan oldukça uzaktır. Arap dünyasındaki kültür bakanlıklarının çalışmaları incelendiğinde onların ağırlıklı olarak tiyatrolarla, sahnelerle farklı şölen ve şenliklerle ilgilendiği anlaşılmaktadır. Şenlik ve festivallerde konserler ve müzik törenleri düzenlenmekte, çeşitli gösteri sanatlarının icrasına odaklanılmaktadır. Edebiyat, hitabet ve kültüre dair büyük çaplı etkinlikler, diğer tür çalışmalara kıyasla nadiren görülmektedir.

Yayınlarla ilişkin Kültür Bakanlığınca yapılanlar ise sınırlı sayıdaki resmi dergi ve günlük gazete üzerinde uygulanan denetimden ibarettir. Kitaplara dair izleme faaliyetleri de neredeyse sıfır denebilecek kadar azdır, bu konunun anılmaya değer pek örneği bulunmamaktadır. Daha önce vurgulanan gençliğin ihtiyaçları ve karşılına çıkan tehlikelere dair güçlendirilmeleri problemi; gençlerin şüphe ve sorgulamalarına kültürel ve fikri istekleri çerçevesinde makul ve yaşlarına uygun olan yanıtlar sunulması benzeri hususlar Bakanlığın yayın politikasında gözetilmemektedir. Dolayısıyla basım yayın çalışmaları bu haliyle sahadaki ihtiyaç açısından elverişsiz ve yetersizdir.

Kültür Bakanlığına ait basılı eserleri denetleyen bir teftiş ve izleme biriminin gerekli bir daire olduğu varsayılmaktadır. Zira basılan veya yayınlanan eserlerin yanlışlarının düzeltilmesi amacıyla ve hedef kitle ve konjonktürün gereksinim ve isteklerine uygun olup olmadığını tespit için denetleme ayrı bir önem taşımaktadır. Ancak Arap ülkelerindeki fiili durumda bu tip dairelerde esas alınan düşünsel prensipler, siyasi boyutlardan etkilenmekte ve hakim politik güçle anılan birim arasındaki ilişkiye göre şekillenmektedir. Belirlenen standarda uymayarak iktidara muhalif olan yayınlar reddedilmektedir.

GENÇLİK BAKANLIĞI:

Gençlik Bakanlığının, gençlerin fikri ve bedensel ihtiyaçlarının tamamını karşılamaktan ve onların kapasitelerini geliştirmekten sorumlu olan makam olduğu düşünülmektedir. Ancak realite böyle değildir, bu bakanlık daha çok fiziki etkinliklerle ilgilenmekte, farklı spor dallarına dair kurs ve faaliyetler düzenlemektedir. Gençlerin enerji ve kapasitelerinin bu yönde güçlendirilmesine odaklanmaktadır. Ayrıca beden eğitimi ve spor ile bağlantılı tüm kamu hizmetleri ve tesislerinin yönetimini üstlenmektedir. Fiziki aktivitelerle yetinilmesinden dolayı gençlere yönelik kültürel konularda büyük bir ihmal baş göstermektedir.

MERKEZLER VE GİRİŞİMLER:

Pek çok Arap ülkesinde gençler için büyük kültür merkezleri açıldığını belirten ve toplumun bu kesimine yönelik girişimler bulunduğunu anlatan haberler sıklıkla duyulmaktadır. Gençler için yapılan çalışmalar, ekseriyetle Kültür Bakanlığı veya Gençlik Bakanlığı'na bağlı birimlerde olmaktadır. Ayrıca bu çerçevedeki projelerde gerek hedef

genç sayısı gerekse ayrılan bütçelere ilişkin devasa rakamlar telaffuz edilmektedir. Fakat söz konusu çabalar, sahaya kısıtlı bir şekilde yansıtılmakta, çalıştay ve konferans düzenlemekten pek öteye geçmemektedir. Sempozyum ve toplantıların kararlarının bilimsel planlara dönüştürülmesi için atılması gereken adımlar uygulanmamaktadır. Konferansların çoğu zaman tek fiili neticesi, medyada halka faaliyetlere dair sunulan bilgiler olmaktadır. Yayıncılık ve kitap basım faaliyetleri söz konusu programların aksiyon planlarında genelde son sırada yer bulmakta ve bazen sadece kağıt üstünde tartışılan bir fikir olarak kalmaktadır. Anılan kurumların ajandaları, şölen ve şenlikler aracılığıyla; yarışmalar ve dramalar yoluyla kültürü yaymaya odaklanmaktadır.

Bu bağlamdaki girişimler arasında Arap Birliği gözetiminde ALECSO (Arap Eğitim Kültür ve İlim Örgütü) işbirliği ile gerçekleştirilen ve el-Kımmetu'l-Arabiyyetu's-Sekafiyye (Arap Kültür Zirvesi olarak) adlandırılan toplantılardan bahsetmek mümkündür. Söz konusu zirveler kapsamında yüksek hazırlıklarla yürütülen yıllık konferansların birinde alınan tavsiye kararlara bakıldığında mevcut ihtiyacı ele alan ve sahadaki kültürel boşluğun altını çizen önemli öneriler bulunduğu görülmektedir.⁶ Ancak ilgili tekliflerin uygulanmasına yönelik bir sürecin var olup olmadığı, hangi hedeflerin yüzde kaçlık oranlarla gerçekleştiği sorgulandığında söz konusu tekliflerin zirve tutanaklarını aşmadığı gözlemlenmektedir.

Yine bu çerçevede El-Munazzame el-Arabiyye li't-Terbiye ve's-Sekafe adlı örgütün uluslararası kongreler düzenleme ve benzeri faaliyetlerde bir rolü olduğunu belirtmek mümkündür.⁷

Bu meseleden herkes sorumludur ve sorumluluklar birbirini tamamlamaktadır:

SONUÇ:

Makalenin bitiminde realitenin kısaca anlatılmasından sonra aşağıdaki sonuç ve önerilere ulaşılmıştır:

1- Arap dünyasında gençliğin kültürel ihtiyaçlarının ele alınması açısından büyük bir eksiklik görülmektedir. Gerek toplum çalışmalarına öncülük yapması gerektiği düşünülen kamu kurumları gerekse özel sektör düzeyinde mesele yeterince irdelenmemiştir.

6 Zirve hakkında Muessesetu'l-Fikri'l-'Arabi'nin raporuna bakınız <https://www.arabthought.org/ar/researchcenter/archive-detail?id=36>

7 Söz konusu raporun elektronik nüshası için bkz. [http://culture.alecso.org/ministrescongress/wpcontent/uploads/2018/10/%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%82%D9%80%D9%80%D9%80%D8%B1%D9%8A%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D9%86%D9%87%D9%80%D8%A7%D8%A6%D9%8A-%D8%AF21-%D9%85%D8%A4%D8%AA%D9%85%D8%B1-%D9%88%D8%B2%D8%B1%D8%A7%D8%A1-%D8%A7%D9%84%D8%AB%D9%82%D8%A7%D9%81%D8%A9.pdf](http://culture.alecso.org/ministrescongress/wpcontent/uploads/2018/10/%D8%A7%D9%84%D8%AA%D9%82%D9%80%D9%80%D9%80%D9%80%D8%B1%D9%8A%D8%B1-%D8%A7%D9%84%D9%86%D9%87%D9%80%D8%A7%D8%A6%D9%8A-%D8%AF21-%D9%85%D8%A4%D8%AA%D9%85%D8%B1-%D9%88%D8%B2%D8%B1%D8%A7%D8%A1-%D8%A7%D9%84%D8%AB%D9%82%D8%A7%D9%81%D8%A9.pdf)

Aşırılık yanlısı radikal örgütler, sapkın akımlar, dış kaynaklı yabancı düşünceler ve ateizm temelli ekollerce kullanılabilen boşluğun doldurulması zorunludur.

2- Gençlerin eğitim ve yetiştirilmesi ile ilgili bakanlıkların tamamı, kusurlu oldukları anlaşılan bu meselede sorumluluk almalı, toplumun ana kesimlerinden biri olan bu gruba dikkatlerini yöneltmelidir.

3- Konu ile ilgili üç bakanlık arasında çalışmaların birbirini tamamlayan bir nitelikte icra edilmesi ve bir devlet kurumunun bağımsız bir şekilde diğer kamu müesseseleri ile koordinasyon olmaksızın işler yürütmekten uzak durması gerekmektedir. Zira söz konusu çabalar, ancak bir araya getirildiğinde anlamlı bir bütün oluşmaktadır. Bu bağlamda verilmek istenen kültürün doğru İslami kaynaklara dayalı olması ve sağlıklı bir yapı içermesi, aşırılık ve zorlaştıracılıktan uzak olup İslami esasları yumuşatmayan ve çarpıtmayan bir mahiyette bulunması, gençliğin ihtiyaçlarına ve onlara ulaşma yollarına uygun olması da elzemdir.

4- ılımlı ve orta yol temelli fikirlere dayanan özel projeler desteklenmeli ve projelere, onların uygulanmasını engelleyen ve bazen de onları tamamen ortadan kaldıran siyasi baskıların olmadığı bir özgürlük alanı tanınmalıdır.

5- Kültürün yayılmasındaki fiili araçlar olan özel yayın evleri bu meseleyle destek için kendilerine düşen sorumluluğu yerine getirmelidir. Toplumun genç kesimine odaklanması ve sahadaki mevcut ihtiyacın karşılanması gerekmektedir.

Allah'ın salat ve selamı efendimiz Muhammed'in, onun ailesinin ve ashabının üzerine olsun.

OTURUM BAŞKANI – Lokman Bey'e biz de teşekkür ediyoruz.

Şimdi, dördüncü tebliği sunmak üzere sözü Sami ALPHAN Bey'e bırakıyorum. Buyurun.

Gençlik Yayıncılığının Tarihsel Gelişimi, Batı'da Gençliğe Yönelik Dinî Yayıncılık/Almanya Örneği

Sami ALPHAN

DİTİB Almanya Yayınlar Sorumlusu Master

Tanım ve Tarihçe

Gençliğe yönelik dini yayıncılık kavramı değişik ülkelerde farklı üst başlıklar altında değerlendirilmektedir. Dil ve kültür bütünlüğünden hareketle Avustralya'dan, Avrupa üzerinden Kanada'ya kadar uzanan geniş bir coğrafyada gençliğe yönelik dini yayıncılığı toplamak zor olmakla beraber bu kültür havzasında genel eğilimler çerçevesinde benzerlikler bu tanıımı kolaylaştıracaktır.

Türkçede yayıncılık kavramı altında değerlendirilen matbuat, söz konusu kültür havzasında edebiyatın bir alanı olarak kabul edilmekte ve bu alandaki yayıncılığa genel üst başlık olarak "Çocuk ve Gençlik Edebiyatı" ismi verilmektedir. İki değişik yaş grubunu bir arada toplayan bu tabir zamanla daha da daraltılarak birbirinden ayrıştırılmış ve "Gençlik Edebiyatı" ismi yaygınlık kazanmaya başlamıştır. Buna rağmen birçok ülkede bu alanların geçişken olduğu görülmekte, birbirine yakınlığının arttığı yaş aralıklarında sınırlamaların kolay olmadığı ortaya çıkmaktadır. Mesela 12 veya 13 yaşındaki okuyucular için hazırlanan kitap bir çocuk edebiyatı ürünü müdür yoksa bunu gençlik edebiyatı altında mı değerlendirmek gerekir? Aynı şekilde üst sınır konusunda da sorunlar vardır. Konuları itibariyle pekâlâ ergen yaştakileri de ilgilendirecek kitaplar büyük genç edebiyatına mı ya da yetişkin edebiyatına mı sayılacaktır? Bu sorular zamanla esere gösterilen ilgiye bağımlı olarak kendiliğinden oluşan sınıflandırmalar çerçevesinde kendi mecrasını bulmakta, kesin çizgilerle bunları önceden ayırmak bazen gereksiz veya yanlış bile olabilmektedir. Çok okunan ve sınırlama yapılmadan piyasaya sürülmüş romanların birçoğu zamanla çocuk edebiyatının en karakteristik ürünleri sayılmıştır. Aynı

şekilde çocuklar için hazırlanan birçok kitap, yetişkinlerin de ilgisini çekmiş, sınırlı bir okuyucu kitlesi yerine her yaşa hitap eden çok satanlar arasına girmiştir.¹

Gençlerin okuduğu kitaplar kategorisi, ismi konulmamış olsa da Antik Çağ'a kadar uzatılabilir. Homer'in eserlerinin gençler için hazırlanmış uyarlamaları bulunduğu bilinmektedir. Orta Çağ'da ise gençlerin iyi bir Hristiyan ve ait olduğu sınıfın iyi yetişmiş bir bireyi olarak eğitim ile ilgili gerekli kitapları, okumaları bekleniyordu.²

Gençlik edebiyatı terimi ilk defa bağımsız bir okuyucu grubuna hitap eden bir edebiyat türü olarak İngiliz yazar Sarah Trimmer tarafından 1802'de dile getirildi. Bu edebiyatın ilk tanımına göre gençlik (genç yetişkinlik) 14 ila 21 yaşları arasını kapsamaktadır. Bu tanımsal ayrıştırma tabii ki edebiyat dünyasında hemen karşılık bulmuş değildir. Zamanla gençlerin severek okuduğu, okuyucu kitlesi olarak öyle hedeflenmemiş olsa da, gençlere hitap eden romanlar ortaya çıkmış ve bu alan kendini hissettiren bir ağırlık kazanmaya başlamıştır.³

Modern tür, "Gençlik Edebiyatı" adıyla 1950'lerde ve 1960'larda, özellikle 19 yaşındaki Susan E. Hinton'ın "The Outsider" (ABD, 1967) adlı romanının yayınlanmasıyla kendine yer edinmeye başladı. Eski yazarların yazdığı daha sonra gençlik romanı olarak sınıflandırılan benzer kitapların aksine, bir grup gençle ilgili bu roman, eskiye özlemli bir tonda yazılmamış, literatürde geleneksel olandan daha çok yeni alanlara açılmış ve böylece gençlik edebiyatının tipik konularının da işlendiği ilk kitaplardan olmuştur.⁴

Aktüel olarak Almanya'da 12 ile 18 yaş arasındaki gençler için yazılan, yayınlanan veya pazarlanan kurgusal edebiyata "Gençlik Edebiyatı" (Jugendliteratur) denilmektedir.⁵ Almanya'da somut olarak ve adı konularak 1950'lerin ortalarında Gençlik Edebiyatı için gerçek bir pazar ortaya çıkmaya başlamış ve bu pazar yayıncılar tarafından da keşfedilmiştir. Kitapçılar ve kütüphaneler⁶ de bu genç okuyucu kitlesi için özel olarak bölümler oluşturmuşlardır. 1970'ler ve 1980'lerin ilk yarısı, Almanya'da gençlik edebiyatının en yoğun olduğu dönemi olmuştur. Bu süre zarfında, genç okuyucuların ilgi alanları ve

1 http://www.schule-bw.de/themen-und-impulse/ideenpool-lesen/buchtipps-und-links/klassiker_der_kinder_und_jugendliteratur, 29.03.2019

2 Kautt, Annette: Kinder- und Jugendliteratur. In: Rossipotti-Literaturlexikon; hrsg. von Annette Kautt; https://www.literaturlexikon.de/sachbegriffe/kinder_und_jugendliteratur.html; Stand: 18.06.2012.

3 <https://de.wikipedia.org/wiki/Jugendliteratur>, 30.03.2019

4 https://de.wikipedia.org/wiki/Die_Outsider, 25.03.2019

5 https://de.wikipedia.org/wiki/Kinder-_und_Jugendliteratur, 29.03.2019

6 <https://www.ijb.de/home.html>. 01.04.2019

konuları, provokatif romanlarla dile getirilmeye başlanmış ve bu eserlerle hedef kitlenin sorun ve ilgi alanları işlenerek gündem oluşturmuştur.⁷

Çocuklar, gençler ve yetişkinlere yönelik edebî türler arasında belirgin farklar vardır. Gençlere yönelik edebiyat akıcıdır, tarihsel değişime tabidir ve konusunun ucu açıktır. Genellikle hangi kitapların artık GE ürünü olmadığına kararını yetişkinlerin tercihi belirler. Esasen yetişkinler için yazılmış olan bazı romanlar zaman içinde gençlik romanları olarak da kabul edilmiştir. Bunun tersi de mümkündür. Gençler için yazılmış bir eser, konusunun ilginçliği ve akıcılığı nedeniyle -Harry Potter serisinde olduğu gibi- yetişkinlerin de en çok okuduğu kült kitaplar listesine girebilir.⁸

İngilizce konuşulan ülkelerde, kurmaca edebiyatın yaş grubuna göre farklılaşması, Almanca konuşulan ülkelere göre daha ileri düzeydedir.

Gençlik Edebiyatının Karakteristik Özellikleri

Gençlik edebiyatı kahramanları gençtir. Aslında gençler için yazılmamış romanların daha sonra bu tür kapsamında değerlendirilmesinin sebeplerinden biri de budur. Aksiyon ve tema, ana karakterin yaşındaki birinin normal hayattaki ilgi ve deneyimlerine tekabül eder. Kahraman genelde yaşının gereğine uygun olarak sosyalleşme süreci içinde kendini keşfetme, kimlik oluşturma ve özgürleştirici olaylar yaşar. Çoğu zaman gençliğin zorluklarına ve sorunlarına odaklanılır, böylece GE bazen “sorun edebiyatı” olarak da adlandırılır. Gençlik romanları genelde kısadır. 16 bin kelimelik/70 sayfa kadar olanları da vardır.⁹ Son yıllarda ortaya çıkan Harry Potter serisi 300’den fazla sayfa hacmiyle bu konuda yeni bir çığır açmıştır.

Konuları

1950’lerden bu yana gençlik edebiyatı sayılan eserlerde, o zamana kadar hassas veya tabu gibi algılanıp pek gündeme getirilmeyen konular da dâhil olmak üzere gençlere yönelik konular merkeze alınmıştır. Bunların en başında da şu konular gelmektedir:

- Gençlik ve cinsellik, kürtaj, hamilelik, trans cinselliği
- Nazi Almanyası’ndaki Yahudilere zulüm
- Nükleer savaş
- Zihinsel engellilik
- Fiziksel aykırılık
- Arkadaş baskısı

7 Ayrıca: <https://www.buecher-wiki.de/index.php/BuecherWiki/Kinder-UndJugendliteratur>, 01.04.2019

8 <https://www.br.de/themen/kultur/harry-potter-20-jahre-buch-literatur-100.html>, 25.03.2019

9 <https://de.wikipedia.org/wiki/Jugendliteratur>, 25.03.2019

- Kendine zarar verme
- Çocuk istismarı, cinsel istismar:
- İntihar
- Madde bağımlılığı
- Etnik/kültürel kimlik
- Beslenme sorunları
- Zorbalık¹⁰

Ödüller

Gençlik edebiyatı teşvik ve yönlendirme uluslararası ödüllerle 1950'li yıllardan beri yapılmaktadır. Katolik kilisesi gençlik edebiyatı ödülü de zaman içinde ilmiyal ve mane-vi destekçi bir yönlendirmeden bugün genel bir yaşam yönlendirmesine teşvik ve dinler ve kültürlerarası etkenlerin entegresini teşvik şeklinde gerçekleşmektedir.

Ödüller aynı zamanda hangi konulara ağırlık verildiğinin de göstergesidir.

Bu ödüllerin en tanınmışları ilk verilmeye başlandığı yıllarla beraber şunlardır:¹¹

Nils-Holgersson-Plaketi (İsveç, 1950)

Deutscher Jugendliteraturpreis / Almanya Gençlik Edebiyat Ödülü (Almanya, 1956)

Hans Christian Andersen-Ödülü (Uluslararası, 1956)

Katholischer Kinder- und Jugendbuchpreis / Katolik Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Ödülü (Almanya, 1979)

Evangelischer Buchpreis / Protestan Edebiyat Ödülü (Almanya, 1979)

Premio Andersen (İtalya, 1982)

Michael L. Printz Ödülü (ABD, 2000)

Ayrıca gençlik edebiyatı dalında da ödül verilen yerler:

Edgar Allan Poe Award (ABD, 1989)

Los Angeles Times Book Prize (ABD, 1998)

Başlıca Tanınmış Gençlik Edebiyatı Romanları

19. Yüzyıl¹²

10 https://de.wikipedia.org/wiki/Jugendliteratur#Jugendromane_mit_kontroversen_Inhalten, 20.03.2019

11 <https://www.bildungsserver.de/Kinder-und-Jugendbuchpreise-5321-de.html>, 01.04.2019

12 https://de.wikipedia.org/wiki/Liste_internationaler_Kinder-_und_Jugendb%C3%BCcher, 29.03.2019

Gençlik edebiyatı tanımı 19. yüzyılda henüz yerleşmemiş olmasına rağmen o yıllarda gençlerin severek okudukları romanlar artık gençlik edebiyatının başyapıtları arasında sayılmaktadır. Bunlar özellikle gençlik hedeflenerek yazılmış romanlar değildi. Konusunun akıcılığı ve o zamana göre serüvenlerle dolu olması, bu kitapları gençliğin ilgi merkezine çekmiş ve en çok satılan ve dünya dillerine tercüme edilen kitaplar arasına girmelerini sağlamıştır. Kahramanlarının yaşadığı hayat ve cinsiyetleri de kız ya da erkek gençler tarafından daha fazla tercih edilmelerini de sağlamıştır. Bunların başlıcaları şunlardır:

Swiss Family Robinson / İsviçreli Robinsonlar (İsviçre, 1812)

Yazarı: Johann David Wyss

Konusu: İsviçreli Robinsonlar, Avustralya Port Jackson yönünde seyretmekte iken Doğu Hint Adalarında deniz kazasına uğrayan İsviçreli bir aileyi konu alan ve ilk defa 1812 yılında yayınlanan bir romandır. İsviçreli çoban Johann David Wyss tarafından kaleme alınan ve oğlu Johann Rudolf Wyss tarafından gözden geçirilen bu roman ile yazar, dört oğlunu aile değerleri, vahşi doğada yaşam ile özgüven konularında eğitmeyi amaçlamıştır. Kitaptaki birçok bölüm Hristiyanlık temalarıyla ilgilidir.¹³

Oliver Twist (İngiltere, 1838)

Yazarı: Charles Dickens

Konusu: İlk olarak aylık bir dergide seri olarak yayınlanmıştır. Bir yetimhanede büyüyen Oliver Twist ve diğer çocuklar, açlık çekmektedir. Daha fazla çorbayı kimin isteyeceğini belirlemek için aralarında tartışır. Oliver seçilir. O akşam her zamanki yemek paylaşımından sonra Oliver, yetimhane müdürüne daha fazlasını istediğini belirtir. Yetimhane müdürü Mr. Bumble, Oliver'ı bir "sorun çıkarıcı" olarak nitelendirmiştir ve yetimhane kurulu Oliver'i evlat edinecek kişiye para verileceğini duyurur. Bir tabutçunun yanına cıracı olarak verilir. Olaylar, Oliver'in başından geçenlerin anlatılmasıyla gelişir.¹⁴

Le Comte de Monte-Cristo / Monte Christo Kontu (Fransa, 1844)

Yazarı: Alexandre Dumas

Konusu: Alexandre Dumas ile Auguste Maquet'nin ortaklaşa çalışmalarının ürünüdür. 1844 yılında yazımını bitirmesinden sonraki 2 yılda, 18 bölümlü bir seri olarak yayınlanmıştır. Romanda yer alan olaylar 1815-1839 yıllarında Fransa, İtalya ve bazı Akdeniz adalarında geçer. Düşmanlarının hazırladığı bir tuzakla suçsuz yere hapse atılan Edmond Dantés'nin 14 yıllık mahkûmiyetten sonra, hapishaneden maceralı şekilde kaçması ve kendini hapse attıranlardan intikam almasını konu edinir.¹⁵

13 https://de.wikipedia.org/wiki/Der_Schweizerische_Robinson, 28.03.2019

14 https://tr.wikipedia.org/wiki/Oliver_Twist, 25.03.2019

15 https://de.wikipedia.org/wiki/Der_Graf_von_Monte_Christo, 29.03.2019

Alice Harikalar Diyarında (İngiltere, 1865)

Yazarı: Lewis Carroll

Konusu: Alice, Lewis Carroll'un Alice Harikalar Diyarında (Alice's Adventures in Wonderland, 1865) ile başlayan ve Aynanın İçinden (Through the Looking-Glass, 1871) adlı çocuk romanlarında yer alan kurgusal bir karakteri ve romanların kahramanıdır. Kraliçe Victoria devrinin ortalarında yaşayan bir çocuk olan Alice, bir tavşan deliğinden Harikalar Diyarı'na düşmesiyle istemeden de olsa kendini bir yeraltı macerasında bulur. Fantastik karakterler ve hayvanlar arasında geçen kurgu, romanın en karakteristik özelliğidir.¹⁶

The Adventures of Tom Sawyer / Tom Sawyer'in Maceraları (ABD, 1876)

Yazarı: Mark Twain

Konusu: Mark Twain'in en sevilen yapıtlarından biri olan Tom Sawyer'ın Maceraları, Mississippi Nehri kıyısındaki küçük bir kasabada, belirtilmeyen bir dönemde geçer. Ancak evlerde siyahi kölelerin bulunmasından hikâyenin 1830'larda ya da 1840'larda geçtiği sonucuna varılabilir. Olaylar, herkesin herkesi tanıdığı, yetişkinlerin çocukları eğitmek ve disipline sokmak için birlikte çalıştıkları küçük bir kasabada geçmektedir. Twain, iyi kalpli, ancak her daim haylazlık peşindeki Tom ve arkadaşlarının maceralarını gerçekçi bir dille aktarır.¹⁷

Heidi (İsviçre, 1880)

Yazarı: Johanna Spyri

Konusu: Teyzesinin yanında büyüyen Heidi küçük yaşta anne ve babasını kaybetmiştir. Heidi 5 yaşına geldiğinde teyzesi onu İsviçre'nin bir dağ köyünde yaşayan dedesi Almöhi'nin yanına bırakır. Tek başına yaşayan yaşlı ve huysuz biri olarak tanınan dedesi marangozluk yaparak ve keçilerinden elde ettiği süt ürünleriyle geçimini sağlamaktadır. Başlangıçta Heidi'yi istemeyen dedesi, teyzesi onu bırakıp gidince onun bakımını üstlenir ve Heidi onun hayatının en önemli parçası olur. Sevimliliği, yaşama sevinci ve tükenmeyen coşkusuyla kısa sürede kendini dedesine sevdiren. Köyde çoban Peter ile tanışan Heidi dağlara alışı ve tam bir dağ kızı olur.¹⁸

Treasure Island / Define Adası (İngiltere, 1883)

Yazarı: Robert Louis Stevenson

Konusu: Roman tropikal adalar, x işaretli hazine haritaları ile tek gözü kör ve bantlı, bir eli kancalı, omuzunda papağanı ile korsan tanımını okuyucunun belleğine

16 <http://www.kinderundjugendmedien.de/index.php/werke/929-carroll-lewis-alice-im-wunderland>, 24.03.2019

17 <https://librivox.org/die-abenteuer-tom-sawyers-by-mark-twain/>, 30.03.2019

18 <https://tr.wikipedia.org/wiki/Heidi>, 26.03.2019

yerleştirmiştir. Kitapta, İngiltere’de bir hancının oğlu olan Jim Hawkins’in eline geçen bir define haritası üzerine çıktığı define avı konu edinilir. İlk on beş bölüm 1881’de, yazarın eşi ve üvey oğlu ile birlikte yaşadığı İskoçya yaylalarında bulunan Braemar’da yazıldı.¹⁹

Huckleberry Finn’in Maceraları (ABD, 1884)

Yazarı: Mark Twain

Konusu: “Huckleberry Finn’in Maceraları” romanında Huck, özgürlüğüne kavuşmak isteyen Jim adlı kyleyle Mississippi Nehri’nde bir sal ile yolculuk ederek yeni serüvenlere atılır. Arkadaşlık ilişkilerinin ve Amerikan ideallerinin işlendiği roman, Amerika doğasında geçen heyecanlı maceralarla doludur.²⁰

20. Yüzyıl

19. yüzyılda olduğu gibi 20. yüzyılda da en çok okunan gençlik edebiyatı ürünleri vardır. Bu romanlar da yazarların daha çok kadınlardan oluşması ve kahramanlarının kız olması dikkat çekicidir.

Anne of Green Gables / Yeşilin Kızı Anne (ABD, 1908)

Yazarı: Lucy Maud Montgomery

Konusu: Roman kahramanı olan Anne’nin küçüklüğünden başlayarak evlenip çocuklarını yetiştirmesine kadar tüm hayatını anlatan bir seridir. Anne Shirley, kimsesiz bir kızıdır. Kanada’da Prens Edward Adası’nda yaşayan bir ifti ailesi Anne’ye acıyıp evlat edinir. Anne; kızıl saçlı, illi, mavi gözlü ve konuşkan şirin bir küçük kızıdır. Anne, hayal gücü çok gelişmiş, zeki bir kız olarak dikkat çekmektedir. Anne’in en büyük özelliği hayallere daldığı anda her şeyi unutabilmesidir. Anne kızıl saçlarından nefret etmekte pembe rengi çok sevdiği halde saçlarına uymadığı için giyememektedir. Saının rengini değiştirmek için, yoldan geçen bir satıcıdan siyah bir saç boyası satın almış ama ne yazık ki saçları yemyeşil olmuştur. Seri annenin büyüyüp evlenmesine kadar olan olayları konu edinir.²¹

The Secret Garden / Gizli Bahçe (ABD 1909)

Yazarı: Frances Hodgson Burnett

Konusu: 10 yaşında küçük bir kız çocuğu olan Mary Hindistan’da ailesiyle birlikte yaşıyor ama ruhen yalnızdır. Babası ve annesinin ilgisizliğinden yüzü gülmez ve mutsuzdur. Anne ve babasının ölümünden sonra tamamen yalnız kaldığını düşünürken İngiltere’de bir dayısı olduğu haberinden sonra oraya gönderilir. Dayısının evinde ilk kez sevildiğini hisseder. İlerleyen zamanlarda bahçivan, Martha’nın kardeşi Dickon ve

19 https://tr.wikipedia.org/wiki/Define_Adas%C4%B1, 25.03.2019

20 https://de.wikipedia.org/wiki/Die_Abenteuer_des_Huckleberry_Finn, 20.03.2019

21 [https://de.wikipedia.org/wiki/Anne_auf_Green_Gables_\(Buch\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Anne_auf_Green_Gables_(Buch)), 28.03.2019

dayısının oğlu Colin ile tanışır. Hasta olduğunu düşündüğünden dolayı dışarı çıkmayan Colin sürekli odasında kalarak zamanını kitap okuyarak geçirmektedir. Bu nedenden dolayı da öfkeli ve huysuz bir çocuktur. Mary ile tanıştıktan sonra Colin'in yürümeyi başarması ve dayının yasakladığı gizli bahçenin çocuklar tarafından yeniden canlanmasını görmesi üzerine kitap mutlu sonla biter.²²

Nesth kchen / Tekne Kazıntısı Serisi (Almanya 1913–1925)

Yazarı: Else Ury

Konusu: On ciltlik bir seride doktor kızı sarışın Anne Marie Brown'un hayatı anlatılmaktadır. Anne Marie Brown el sanatlarında pek mahir değil ve daha sonra da mükemmel bir ev kadını değildir. Liseyi bitirerek tıp eğitimine başlar. Ailesi nedeniyle eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalır. On cilt boyunca Anne Marie'nin hayatı yaşlanana kadar anlatılır.²³

Emil und die Dedektive / Emil ve Dedektifler (K   k Hafiyeler) (Almanya, 1929)

Yazarı: Erich K  stner

Konusu: Melon  apkalı k  t   bir adam, k   k Emil'in parasını  alar. Emil'le arkadaşları da bir dedektif  etesi kurarak hırsızın peşine d   erler. Dedektifler Berlin'deki hırsız takip altına alarak ipu ları toplarlar. Dedektifler arasında bazı  ocuklar kendilerine verilen g  revi yerine getirmek istemediklerinden kavga  ıkar. Emil akrabalarına da haber verdi i i in kuzeni Pony H  tchen de dedektiflere katılır. Hırsız,  alınan banknotları bir banka şubesinde bozdurmak istedi inde, dedektifler ve  ok sayıda  ocukla kar  ıla ır ve hırsız yakalayıp polise teslim ederler. Emil hırsız yakalattı ı i in para   d  l   alır.²⁴

The Yearling / Yavru Geyik (ABD, 1938)

Yazarı: Marjorie Kinnan Rawlings

Konusu: 1870'lerde anne-babasıyla ABD'nin Florida eyaletinin engin ormanlarındaki bir  iftlikte ya ayan 13 ya ındaki Jody'nin hayatını anlatır. Penny Baxter, baba olarak o lunun hayatını istemeden, ama  st  n bir bilgelikle y  nlendiriyor gibi g  z  k  r. Roman, ilkbahardan ilkbahara kadar sadece bir yılı kapsar. Bu s  re zarfında Jody ergenli e adım atar ve olgunla ır. Buldu u terk edilmi  bir geyik yavrusu vardır. Jody, geyikle samimi ve e siz bir dostluk kurmuştur.  iftlikte ya am zordur. Bununla birlikte, geyikte takip etme do al d  rt  s   başlar ve ailenin zahmetli bir  ekilde ekti i tarım arazisine b  y  k hasar verir. Geyik bir kafese kapatılamadı ından ve uzakla tırıldı ında  iftli in

22 https://de.wikipedia.org/wiki/Der_geheime_Garten, 25.03.2019

23 [https://de.wikipedia.org/wiki/Nesth%C3%A4kchen_\(Kinderbuchreihe\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Nesth%C3%A4kchen_(Kinderbuchreihe)), 23.03.2019

24 https://de.wikipedia.org/wiki/Emil_und_die_Detektive, 22.03.2019

yolunu bulduğundan, ebeveynler çaresiz bir karar vermek durumunda kalırlar. Jody Baxter geyiği vurur ve bu, oğul ve baba arasında bir kopuşa yol açar.²⁵

Die Rote Zora und ihre Bande / Kızıl Zora ve Çetesi (Almanya, 1941)

Yazarı: Kurt Kläber

Konusu: Hırvat sahil kasabası Senj'de gezgin bir kemancı ve bir tütün işçisinin on iki yaşındaki oğlu Branko annesini kaybeder ve evi yoktur. Hırsızlıkla suçlanır ve hapse atılır. On üç yaşında kızıl saçlı bir kız olan Zora onu kurtarır. Branko, Zora liderliğinde güçlerini birleştiren çeteye dâhil olur. Şehirde yaşayan insanlar yoksul çocukları dışlarlar. Çocuklar da hırsızlık ve şehir ahalisinin mallarına zarar vererek tepkilerini gösterirler. En büyük öncelikleri aralarındaki dayanışmadır. Bu başlangıçta bazı üyeler tarafından reddedilen Branko için geçerli değildir. Başlarından geçen olaylar sonucunda çetenin tamamı tutuklanır ama iyilik yaptıkları balıkçı ve fırıncının sayesinde, topluma geri kazanılırlar ve esnaf tarafından çırak olarak kabul edilirler.²⁶

Das doppelte Lottchen/ İkizler Neyin Peşinde (Almanya, 1949)

Yazarı: Erich Kästner

Konusu: Viyana'lı Luise ile Münihli Lotte dokuz yaşındadır. Bu iki kız çocuğu, Alp-ler'deki Bühlsee'de hayali Seebühl kasabasında bir tatil evinde buluşurlar. İkiz olduklarını anlayan kızların ebeveynlerinin ayrılmasıyla birbirinden ayrıldıkları ortaya çıkar. Tatilin sonunda ikizler rollerini değiştirirler. Luise annesine Münih'e, Lotte, babasına Viyana'ya gider. Babası yeniden evlenmek istediğinde, Lotte üzüntüden hastalanır. Gazetede çalışan anneleri yaz tatilinden Luise ve Lotte'nin bir resmini bulur. Kızının hastalığını öğrenen annesi Viyana'ya gidip eski kocasıyla tekrar buluşur.²⁷

The Catcher in the Rye / Çavdar Tarlasında Çocuklar (Gönülçelen) (ABD 1951)

Yazarı: J. D. Salinger

Konusu: Hikâye ilk ağızdan anlatılır. Holden Caulfield'in üç gününü kapsayan kitap, Holden'ın okuldan kovulmasıyla başlar. Daha önce, iki okuldan daha kovulmuştur ve bu sefer ailesiyle yüzleşmemek için eve gitmek istemez. İlk önce eski tarih hocası Mr. Spencer'ı ziyaret eder. Canını sıkkan hocasından kurtulan Caulfield, yurda döner fakat orada da yurt arkadaşlarıyla kapışır ve orayı da terk eder.

New York'ta dolaşırken tanıdıklarıyla rastlaşır. Sürekli olarak etrafındaki her insanın "samimiyetsiz/yapmacık (phony)" olduğunu söyler.

Holden daha sonra eskiden arkadaşı olan Sally Hayes ile buluşur. Beraber tiyatroya ve buz pateni yapmaya giderler. Bir süre sonra yalnızlığı tercih eden Coulfield, kaçıp

25 https://de.wikipedia.org/wiki/Fr%C3%BChling_des_Lebens, 24.03.2019

26 [https://de.wikipedia.org/wiki/Die_rote_Zora_und_ihre_Bande_\(Roman\)](https://de.wikipedia.org/wiki/Die_rote_Zora_und_ihre_Bande_(Roman)), 26.03.2019

27 https://de.wikipedia.org/wiki/Das_doppelte_Lottchen, 26.03.2019

vardığı yerde sağır taklidi yaparak bambaşka bir hayat sürer. Fakat önce bitirilmesi gereken bir iş vardır, kız kardeşinin parasını geri vermek. Holden'nin başarısızlıklarla geçen hayatı sonunda psikiyatride son bulur.²⁸

Lord of the Flies / Sineklerin Tanrısı (İngiltere, 1954)

Yazarı: William Golding

Konusu: Issız bir adaya düşen ve kitapta sayıları tam olarak belirtilmeyen bir çocuk grubu yaşam savaşı vermek için kendi aralarında kuvvetlenirler. Kendi aralarında iş bölümü ve uyum sorununda anlaşılır. Bu arada bu gruba adanın başka köşelerine düşen çocuklar da katılınca, bir yönetim ihtiyacı doğar. Kargaşanın çözümünü lider seçmekte bulurlar. Bununla beraber Katolik Lisesi öğrenci grubu da deniz kenarındaki gruba yaklaşır ve bu gruba katılırlar. Liderlik ciddi anlamda sorun olmaya başlar. Çare olarak ise liderliği bölmekte bulurlar. Grup dinamiği ve yönetimi konusunu işleyen roman gençlerin adaya gelen bir gemi tarafından kurtarılmasıyla son bulur.²⁹

Die Outsider / Dışarıdakiler (ABD, 1967)

Yazarı: Susan E. Hinton

Konusu: Romanda farklı sosyal geçmişlere sahip iki rakip gençlik çetesinin arasında geçen olaylar anlatılır. Sosyal farklılıklar ve kişisel düşmanlıklar çoğu zaman Gresler ve Socs isimindeki iki çetenin arasında çatışmalarla sonuçlanır.³⁰

Din ve Gençlik Edebiyatı İlişkisi

Gençlik edebiyatı hedefindeki okuyucular olarak gençler yaşlarının gereği, dünyayı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmaktadırlar. Bu önemli ama zor uğraş içinde ise karmaşık konuların basit açıklamalı hikâyelerle anlaşılabilmesine yönelik inançları da genelde kalmamıştır. Kriz, kırılma ve gelişme anlarını konu edinen ve birebir yönlendirici olmasa da çözüm ipuçları veren hikâyelere ihtiyaçları vardır. Sembolik düzeyde olsa bile açıklamalara ve yol göstermelere ihtiyaç duyan gençler, ergenlik yaşlarında artık yavaş yavaş okudukları hikâyelerdeki boşluklar ve ucu açık sonlarla başa çıkma, onlardan kendilerine yöntem çıkarabilme kabiliyetlerini geliştirecek yaşa girmiş bulunmaktadır. Bu yaşlarda artık olaylara birçok açıdan bakabilir, tarihi bağlantıları anlayabilir ve tarihsel ilişkileri sınıflandırabilirler. Hayatın temel ilkesi olarak adalet inancını kırdıktan veya buharlaştıktan ve daha yüksek bir elin müdahale edip adaleti tesis etmediğini fark ettikten sonra, hayatı hep korunma altında yaşanan bir tozpembe ortamdan daha çok gerçekçi 'iyi' ve 'kötü', 'doğru' ve 'yanlış' yeni bir zorlayıcı tanım arayışına girerler.

28 https://de.wikipedia.org/wiki/Der_F%C3%A4nger_im_Roggen, 28.03.2019

29 https://de.wikipedia.org/wiki/Herr_der_Fliegen, 22.03.2019

30 https://de.wikipedia.org/wiki/Die_Outsider, 27.03.2019

Bu noktada dine atfedilen bir misyondan söz etmek mümkündür. Ama burada din denildiği zaman otomatik olarak akla Hristiyanlık gelmektedir. Oysa burada konu, Hristiyanlığın veya Kilisenin telkin ettiği din modeli veya çözümleri değil, daha çok maneviyat ve açıklaması seküler bilimlerde bulunamayan sorulara çözümler bulmaktır. Bu çözümleri sadece Hristiyanlıktan değil bu konuda söyleyecek sözü olan birçok din ve görüşten devşirilebilen yazarlar, günümüzde konuların dini boyutunu kendilerinden emin ve tabii bir şekilde eserlerinde kullanabilmektedirler. Bunu yaparken de din konusu çok da ön plana çıkmamaktadır. Din birçok alandan biri olarak ele alınmakta ve tabii bir kimlikle konuların içine yerleştirilmektedir. Tanrı konusundaki sorular da yine aynı paralelde olmak üzere genelde günlük hayattaki krizlerden ortaya çıkmaktadır. Hastalık, ölüm, kayıplar, ömrün sonuna gelmiş olma veya bir üst seviyeden dünyanın sonunun gelmiş olmasının yanında ağır suçluluk duyguları karşısında son ümit olarak tanrı ve ahiret ümidi bağlamında konu tartışılmaktadır.

Her ne kadar toplumda kilisenin tanımladığı bir dindarlıktan ve din anlayışından uzaklaşılsa bile gençlik edebiyatının din konusunun alanına giren veya dinden yardım aldığı başlıca üç alandan söz edilebilir:

1. Allah ve yaratılış hakkındaki tüm insanları ilgilendiren temel sorular
2. Acı ve ölüm konularındaki sorgulamalar ve anlamlandırma arayışları.
3. Çok dinli bir toplumun yaşam alanımızdaki konumunun tanımı ve konu hakkında bilgilerin sağlanması³¹

Gençlik Edebiyatında Yeniden Ortaya Çıkan Din Unsuru

Din konusunun olağan bir şekilde işlenmesi veya kitaplara konu olması aslında hiç de öyle normal bir durum değildir. 1960'lı yıllardan sonra Kilisenin çıkardığı ilmiyal türü kitapların dışında din ve dini olan Gençlik Edebiyatında pek de konu edilmiyordu. Bunun kendine göre haklı sebepleri de vardı; 1950 ila 1970'li yıllar arasındaki dini kitaplar gerek estetik gerek pedagojik hatta teolojik olarak bile zamanın ruhuna uygun bir özellik göstermemektedir. Dini konular eski anlayışların yeniden sıkıcı şekilde gündeme getirilmesiyle hedef kitlenin gerçeklerinden uzak bir şekilde ele alınıyordu.

1968 yılında dini ve özellikle Hristiyanlık ile ilgili konuların Gençlik Edebiyatında hem 68 kuşağının sınırları zorlayıcı ve otorite tanımaz yapısından hem de Kilisenin klasik kalıplar içinde dönüp durmasından dolayı ikincil rol oynadığı dile getirilir. Bunun böyle olmadığı durumlarda ise Kilisenin sorunları basitleştiren ve geçiştiren bir tavır izlediği görülmektedir.

31 https://www.erzbistum-koeln.de/export/sites/ebkportal/kultur_und_bildung/koeb/.content/.galleries/downloads/Langenhorst_Beitrag_Dioezesantag_2013.pdf, Langenhorst, sayfa 6 vd.

Yayınlarda neden Tanrı ve din konusuna yeniden ağırlık verildiğine dair değişik sebepler ön plana çıkmaktadır. Toplumda gelenekten, dini yaşantıdan ve inancın aktarılmasında radikal şekilde kopmalar yaşandığı günümüzde birçok veli ve eğitici çocukların dini bilgi ve maneviyattan yoksun şekilde büyümesini istemiyorlar. Gençlik edebiyatı bu noktada bir telafi fonksiyonu biçilmektedir veya en azından bu ümit edilmektedir. Aynı şekilde Gençlik Edebiyatı kitaplarının dindarlığın gelişmesi, teşviki ve yaşanması konusunda destekleyici bir fonksiyonu olması da beklenmektedir.

1990'lı yıllardan beri bu konuda da yeni gelişmeler kaydedilmiş, “kahraman olarak” Tanrı, yeniden gençlik edebiyatı sahnesine çıkmıştır. 1990'lı yılların sonuna doğru Tanrı konusunun gençlik edebiyatında bir patlama yaptığından söz etmek mümkündür.³²

Gençlik Edebiyatında Din Konusunun İşlendiği Alanlar

Bu eğilim içinde birçok yazarlar çok farklı ağırlık ve özellikte din konusunu işlemeye veya kullanmaya başladılar. Bu gelişmelerin gözlemlendiği gençlere yönelik konuları içeren kitapları şu kategoriler altında toplamak mümkündür:

1. Eski Ahit anlatı ve şahsiyetlerinden esinlenen kurgusal kahraman ve konuların ana tema olduğu kitaplar
2. Yeni Ahit konu ve kişilerinin uyarlandığı veya konu kahramanı olduğu kitaplar
3. Melek konusunun çok yoğun şekilde işlendiği kitaplar. Melek konusu yapısı itibariyle aşkın olana dini kesin ifade ve sonuçlar gösterilmeden bir bağlantının kurgulanabileceği, hayal gücüne geniş bir alan bıraktığı için de tercih edilmektedir.
4. Gençlerin günlük yaşamından Tanrı ile ilgili bir soruya veya soruna cevap ve çözüm aranan kitaplar.
5. Geleneksel olarak ölüm ve hayatın anlamı hakkında düşünülen kitaplar. Bunlar da Tanrının neden elem ve acıya izin verdiği üzerinden teodise konusu da işlenmektedir.
6. Kimlik, arkadaşlık, aşk veya suç konusunun merkezde olduğu kitaplarda konunun dini boyutu da işlenmektedir.
7. Dinler arası konuların ve soruların, çeşitli dinlerin özelliklerini veya bir konunun diğer dinlerde nasıl işlendiğini anlatan kitaplar.
8. Hem kiliselerin tebliğ ettiği anlamda inanç tasdiki hem de dinlerin bu konudaki anlayışlarının karşılaştırmalı yaklaşımlarını ortaya koyan kitaplar.
9. Sapkın dinsel gruplaşmaların mahiyetini ve yapılarını ortaya koyan aydınlatıcı ve uyarıcı kitaplar.

Yeni nesiller din olgusuna, gündemlerinde din, onları bıktırarak kadar yer almadığından ya da Demokratik Doğu Almanya'da olduğu gibi programlı bir din düşmanlığı

32 Aynı yerde, sayfa 8 vd.

yapılmadığından daha açıklar. Böyle olunca da bağlayıcı olmadan konuya yaklaşarak tecrübe alanı oluşturabilmektedirler. Bu konuda kişilerin kendi inançlarını kendi oluşturmak gibi bir gayret ve istek içinde olmaları da göz önünde tutulmalıdır. Almanya'da din konusundaki tercih hukuken 4 yaşında yapılabilmektedir. Böyle olunca klasik Hristiyanlıkta bulamadığı cevapları başka dinî konularda söyleyecek sözü olan düşüncelerin kaynaklarında da arama çabasına girdikleri söylenebilir.

Yazarlar açısından da bu konu işlenmemiş boş bir alan olduğu için Kiliseye mal edilmek veya kilise tarafından sahiplenilmek korkusu olmadan din ve tanrı konusuna sadece kendi anlayışlarının sınırlarını ve estetik kaygılarını gözeterek yaklaşmaktadırlar.

İkinci bir sorun alanı ise kitaplarda bu sorulara kim din konusunda yetkin bir şekilde bilgi verebilir? Nasıl bir kurgu kurulmalıdır? Arayış içinde olan gençlerin sorularına tatmin edecek şekilde kim cevap verecek? Yazarlar genelde bu sorulara kitaplardaki kahramanların kendilerinin cevap veremeyeceği konusunda yeterince gerçekçiler. Böyle bir durumda çocukların kendilerine hem bilgi verecek hem de değer ve rol modeli olacak kişilere ihtiyaçları var. Kendileri bu modelleri alıp değerlendirmeden ve gözden geçirerek kendileri için verimli hale getirebilirler. Bu nedenle güvenilir ve güven telkin eden kişilere ihtiyaç var: Anne, baba, büyük baba, büyük anne ama aynı zamanda öğretmenler, din görevlileri veya uzak akrabalar bu konuda gündeme gelebilir. Bu ortamda sorun alanlarında bilgi sahibi özellikle akıllı, eğitilmiş ve dini bilgisi olan gençleri kullanmak ve sunmak, aynı ilgi alanları olan bir grubun sözcüleri gibi birilerinin öne çıkarak hikâyedeki diğer gençleri ve okuyucuları bilgilendiren kişilerin olması, sorunlu olarak görülmektedir. Çokbilmiş ve din hakkında fazlaca bilgiye sahip kahramanlar yazarların vermek istediği mesajı aktaranlar olarak itici ve gerçekçi olmayan kişilere dönüşmektedirler. Bu dini bilginin Gençlik Edebiyatında aktarılmasında hala en büyük problem olarak karşımızda durmaktadır. Öğreticilikten öte soru ve cevapları konunun içine makul şekilde yedirmek gerekmektedir. Soru cevap şeklinde bir bilgicinin dizinin dibinde oturan akıllı bir çocuğun aklına gelenleri sorması ve akıllıca kabul etmesi şeklindeki kurgu okuyucular için en itici öğrenme şeklini almaktadır.

Kiliselerde telkin edilen geleneksel din anlayışından ne derece kopulduğunu da buna benzer bir kurgusu olan ve Kiliseye yakın yayınevleri tarafından üretilen kitaplar göz önüne sermektedir. Kilise tarafından geliştirilen ve tipik dini semboller olan, inayet, günah, kutsallar, kurtuluş veya felah gibi kavramlar gençlerin din ve düşünce dünyasında artık önemli bir rol oynamıyor. Sadece kilise içindeki bir cemaate hitabeden yayınlar bile bu kavramları anlaşılmaz, ilginç olmayan ve can çekişen bir yabancı dil ve kavrayıştan alınma oldukları için kullanmamaktadır. Anlatım dilinde kilisenin anlatım dili ile normal hayattaki anlatım dili arasında artık çok büyük mesafeler oluşmuştur.³³

33 Aynı yerde, sayfa 10 vd.

Din Konulu Gençlik Edebiyatı ve Okul Din Derslerine Katkısı

Gençlik Edebiyatının aynı zamanda din dersine yardımcı olma gibi bir fonksiyonu da vardır. Söz konusu sorunların din dersinde işlenmesi hassas ve kişisel konuların sınıfta gündeme gelmesi ve işlenmesi demektir. Bu konuların işlendiği Gençlik Edebiyatı bu konuda çok daha farklı yaklaşımları olduğu için kullanılması fayda sağlayacaktır. Özellikle ölüm ve hayatın manası konularındaki sorular cevabı kolayca verilemeyen sorulardandır. Her yıl bu konularda sayısız kitap çıkmasına rağmen bunların din dersinde nasıl kullanılacağı, derse nasıl uyarlanacağı hakkında yeterli çalışmalar yapılmamaktadır. Önemli konuların başında yaratılış ve sorumluluk konusu, hastalık ölüm ve yas konusunun irdelenmesi ve bu durumlarda nasıl davranılacağı, şiddet, zorbalık ve medeni cesaretin yanında ikili ilişkiler, arkadaşlık ve aşk, hayatın manası konularında neler yapılması gerektiği de bu kitapların yardımıyla derste daha kolay işlenebilir. Dini konulara daha kolay bir şekilde bağlantı kurabilen, konusu insan ve insanın dünyada ve toplumda sorumluluğu olan ve gençlerin mana arayışının anlatıldığı ama her şeyin birebir verilmeyip okuyucuya da kendi düşünceleri ve fikirleri ile doldurabileceği alanları sunması açısından da bu kitaplar yardımcı olabilirler.³⁴

Din Konulu Gençlik Edebiyatına Örnekler

Geçmiş yüzyıllarda eğitim aynı zamanda Hristiyan dininin dindarlığını telkin ve talimini de otomatik olarak kapsadığı için din konusu gençliğe yönelik yayınlarda açık-tan veya içkin olarak işleniyordu. Günümüzde bu daha çok karşılaştırma, sorgulama, cevap arama ve öğrenme bağlamında yapılmaktadır. Günümüz eğilimini gösteren üç ana karakteristik kitap örnek verilebilir:

1. "Was, wenn Gott einer, keiner oder viele ist?" (Tanrı, ya bir, ya da hiç veya birden fazla ise?) Oscar Brenifer ve Jacques Despres, 2013

Resimli olan bu kitap değişik din ve görüşlerden 12 kişinin görüşlerini iki tam sayfada karşı karşıya koyarak sunar. Bunun yaparken de herhangi bir değerlendirme yapmadan sadece görüşler sunulmakta, en sonunda da "sen ne düşünüyorsun?" sorusuyla çocuk baş başa bırakılmaktadır.

34 http://www.religion-im-kinderbuch.de/fileadmin/user_upload/kinderbuch/Sandra_Pfeiffer_ethische_Dimension_

Rezension.pdf, Pfeifer, sayfa 1 vd.-

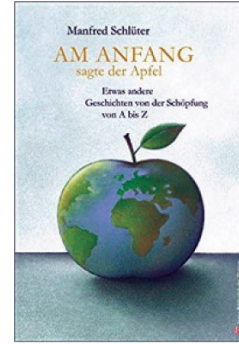
2. “Annas Himmel” (Anna’nın Cenneti), Norveçli Stian Hole, 2014.

2015 Katolik Çocuk ve Gençlik Edebiyatı ödülünü alan kitap, ölmek ve ölüm konusunu işliyor ve bıktırmadan teselli veriyor, yormadan ve zorlamadan ciddi kalabiliyor, gizlemleri kayıtsızlığa düşmeden de sembolik kalabiliyor. Çocuğun annesinin ölümünü, hem maddi olarak somut adımları anlatarak hem de ahiret inancına atıfta bulunarak Hristiyan inanışını da çok inceden işleyerek aktarıyor.

3. “Etwas andere Geschichte der Schöpfung von a bis z” (A’den Y’ye yaratılışın biraz başka bir hikâyesi), Manfred Schlüter. 2016

Alfabetik olarak çocuğun hayatından birçok eşyanın yaratılmasını gündeme getirerek yaratılışlarının nasıl olabileceğini düşünüyorlar. En sonunda da “okuyucuya sen nasıl oldun sence” sorusu sorularak ona düşünme alanı açılmaktadır.³⁵

Gençlik Edebiyatı Eserlerinde Ortak Özellikler

Gençlik edebiyatında dinin işlendiği kitaplarda dini boyut çok tabii bir şekilde konuyla bütünleştirilebilmektedir. Bu durum uluslararası hızlı şekilde birbirinden haberdar olan ve hızlı çeviri yapılan bir edebiyat dünyasından dolayı tüm dünyada görülebilen bir gelişmedir.

Son zamanlarda günlük hayatta diğer dinlerin de kendilerini bariz şekilde hissettirmelerinden dolayı İslam ve Yahudilik ile ilgili kitaplar da yoğun şekilde yayınlanmış, diğer dinleri konunun merkezine alan kitaplar da çok dinlilik veya günlük hayatın gereklerinden dolayı gündeme gelmeye başlamıştır.

Yahudilik ile ilgili sadece Nazi soykırımı bağlamında yapılan çalışmalar, hem Yahudiğin geçmişte kalan bir olgu olduğu ve hem de kendine özgü bir karakterinin gündelik hayata yansımalarının olmadığı sonucuna vardır. Almanya bağlamında geçmişle yüzleşme konusunda sıkıntılı ve tek taraflı bir durum arz etme tehlikesi olduğu için daha çok Yahudi dini hayat ve kutlamalarından örneklemelerle yazılan kitaplar hayatın içinden kurgularla yapılmaktadır.

Ayrıca nadiren de kurumsal olarak kilise kutlamaları ile doğrudan ilgili kitaplar da mevcuttur. Bunlarda genelde kiliseye girme seremonisi veya Noel yortusu etrafında yazılan hikâyelerden oluşur. Kimlik, arkadaşlık, sevgi ve suç gençlik edebiyatının merkez

35 http://kopaed.ciando.com/img/books/extract/D71864144X_lp.pdf, Ritter, sayfa 1 vd.

konularından olmakla beraber, burada dini bir boyuttan söz etmek mümkün mü sorusu akla gelmektedir. Bu konularda daha çok etik boyut konu edilmektedir. Yeni kitaplarda ise doğrudan dini boyut da gündeme getirilmektedir. Yeni dinler arası tartışmalara doğru da bir açılım gerçekleşmektedir.

Sonuç:

Din artık karar verici pozisyonda değil ama aynı zamanda önemsiz de değildir. Hayattaki karşılığını yansıtacak şekilde başka boyutlarla yan yana bir öneme haizdir. Bu şekilde edebi olarak da uyarlanabilmektedir. Devletin dine yaklaşımı ve Aydınlanma sonrası dine karşı tutum çerçevesinde özel olarak mücadele edilmesi gerekmediği gibi, tahkir ve görmemezlikten gelinmesi de mümkün değildir. Toplumdaki din anlayışını yansıtan çalışmalar da bu konuda ihtiyaca binaen gerçekleşmekte, günümüzde değişen din anlayışını da yansıtmaktadır. Ama din tüm postmodern sekülerleşmelere rağmen kendi başına cevabı verilemeyen sorulara cevap aranan mecra olarak hala ayakta durmaktadır.

OTURUM BAŞKANI – Sami Bey’e biz de teşekkür ediyoruz bu tebliğinden dolayı.

Şimdi, her iki tebliğin müzakeresini yapmak üzere Mehmet DOĞAN Bey’i kürsüye davet ediyoruz.

Buyurun.

MÜZAKERE

Mehmet DOĞAN

Değerli Başkan.. Kıymetli Akademisyen Arkadaşlarım..

Sevgili Katılımcılar..

Hepinizi en içten kalbi duygularımla selamlıyorum, hürmet ediyorum.

Kongremizin verimli, bereketli geçmesini diliyorum. Emeği geçen, katkı sunan bütün çalışanlara teşekkür ediyorum; hayırlara vesile olmasını temenni ediyorum.

Dini Yayınlar Kongresinin şahsım adına anlamlı ve dahi değerli bir kongre olduğunun altını çizmek isterim.

Tebliğ sunan arkadaşların farklı konu başlıklarında sunum yaptıkları tebliğ içeriklerinin düşündürücü ve bilgilendirici olduğunu tekrardan ifade etmek isterim. Avrupa’da Dini Yayınlar üst başlığında tebliğini sunan sevgili kardeşim Sami Alphan Bey ciddi bir hazırlık yapmış.

Değerlendirmelerini tarihsel bir arka plan bilgisiyle güçlendirmiş. Sosyo-kültürel veri tabanları ile dikkatimize sundu.. Teorik bir bilgilendirme yaptı. Kendilerine teşekkür ediyorum

Müsaadenizle teorik bilginin pratiğe yansımaları bağlamında birkaç söz söylemek isterim.

Avrupa’nın Batı yakasında kırk yıl yaşamış bir kardeşiniz olarak sözlerimi değerlendirmenizi isteyeceğim. Yüksek tahsilimi Almanya’da yaptım. Gençli yıllarımı orada tamamladım.. Çocuklarım Almanya diasporasında doğdu. Ana okulu dahil üniversitelerini, master ve doktora çalışmalarını orada tamamladılar..

İslami-dini yayınlar konusunda Avrupa'da yaşayan Müslüman-Türkler olarak oldukça yetersiz yayına sahibiz. Almanca ya da İngilizce İslami yayın bulmak imkansız gibi bir şeydir..

Hele ki benim gençlik dönemime tekabül eden 1980'li yıllarda yok denecek kadar azdı. Almanya, Fransa, Hollanda, Avusturya hiç fark etmez, basit dini kuralları, ritüelleri öğrenecek yayınları bulmamız mümkün değildi.

Almanca Kur'an-ı Kerim Meali nedir bilinmezdi. Hiç unutmam 80'li yıllarda Almanya'da doğan çocuklarıma İslam'ı sevdirecek Almanca çocuk kitaplarını nasıl aradığımı bir ben bilirim.. İletişimin günümüz gibi olmadığı bir dönemi tahayyül edin!

İranlıların Hamburg'da İslam Merkezleri vardı. Bir anlamda burası İran Devletinin Diyanet İşleri Avrupa Teşkilatı idi.. Al Fecr ve Selam Kinder isimli aylık Almanca dilde dergiler yayınlıyorlardı. Hemen abone olmuştuk.. Dört gözle çocuklarım kargodan gelecek Almanca dergilerini beklerlerdi.

Ancak bu dergiler Şii Mezhebinin kurallarını, kaidelerini anlatırlardı. Şia'nın tonları hakimdi bu dergide. O dönem Almanca okuyacak dini yayınlarımız hiç yok denecek kadar azdı.

Türkiye Müslümanlarının Almanca Dini Yayınları yoktu..

İngilizce Kur'an Mealleri İngiltere'de marjinal grupların-seleflerin çevirileriydi, ki halen baskın yayın olarak selefi ekolin mealleri bulunmaktadır.. Hadis Külliyyatı, Kur'an Mealleri.. Tefsir Tercümeleri, İlmihal gibi temel dini yayınlar Avrupa/Almanya'da sosyo-kültürel dokusu, mezhepsel anlayışı birbirlerine benzemeyen, Almanya'da yaşayan Müslümanların realitesi ile örtüşmeyen bir ekol tarafından tedarik edilmeye çalışılıyor..

Bu olgu kritik bir durumdur.. Önemsenmeli ve çözüm odaklı projeler geliştirilmelidir.. İnternet ve sosyal medyadan Almanca dini yayın yapan DEAŞ'ın Avrupa'da ciddi taraftar bulmasının bir nedeni de yayın ve propaganda konuşmalarını Almanca yapmasıdır.

Değerli başkan, kıymetli konuklar!

Almanya'da gençliğe yönelik dini yayınlar konusunda Avrupa'daki varlığımızla, potansiyelimizle, etkinliğimizle dini yayınlar realitemiz çalışmakta; taban tabana zıtlık arz etmektedir. Almanca ya da İngilizce veya Fransızca dini yayınlarımızı saysak, inanın iki elin parmaklarını geçmez.

Batı'daki dini yayınlar literatürünü ve süreçleri Sami Alphan bey tebliğinde sundu.

Bırakın literatürümüz ve süreçlerimizi, dini yayınıımız yok. Temel Kitabımız Kur'an-ı Kerim Melalimiz yok. Ne edebiyat, ne tarih, ne de dini literatüre sahibiz.. Bu gerçekliği bilmeliyiz, görmeliyiz.

Bugün iki elin parmakları kadardır dini yayınlarımızın sayısal karşılığı..

Almanca Kur'an-ı Kerim Meali dahil dini, sosyal, kültürel yayınlarımız çocuklara, gençlere, orta yaşlılara hitap etmemekte, yaşanan coğrafyanın gerçekliğini yansıtmamaktadır.

Batı Avrupa'da 5 milyon civarında Müslüman Türk yaşamaktadır. Avrupa'nın Batı yakasındaki beş Milyon Türk'ten bahsediyoruz. Batı Avrupa'daki Müslüman diasporanın merkez ülkesi Almanya'dır. Almanya'da Türk pasaportlu 2 milyon 800 bin civarında vatandaşımız var. Bir milyondan fazla Alman vatandaşlığına geçmiş Türk kökenlileri de dahil ederseniz buna, Almanya'da 4 milyon Müslüman-Türk bulunduğu anlaşılır.

Avrupa'daki Müslüman-Türklerin 80 bin orta ve küçük ölçekli iş verenleri-şirketleri var. Bunlar 400 bin insana iş, istihdam alanı oluşturmaktadır. Şirketlerinin yıllık cirolar, 80 milyar Euro civarındadır.

50 binin üzerinde sadece üniversite tahsili yapan gençlik var. Nufusun %80'i genç ve çocuklardan oluşmakta, Almanya'da ikinci kuşağı benim çocuklarım, diaspora da üçüncü kuşağımızı temsil ediyor. Onların çocukları dördüncü kuşağı temsil edecekler. İki dilli hatta üç dilli olarak yetişiyorlar. Rüyelerini Almanca, Flemance, İngilizce görüyorlar.

Türk orijinli milletvekili, bürokrat, teknokrat, yönetici, öğretim üyesi, işadamı... gibi farklı toplum kesimlerinden insanımızı görmek mümkündür.

Sosyal hayatın içerisinde, siyasal katılımı, seçme seçilme hakları olan milyonlardan söz ediyoruz.

Bu durum Türkiye için çok önemsenmesi, değer verilmesi gereken bir realitedir. Türkiye'nin önünü açacak potansiyeli yüksek bir "sivil güçtür" bu.

Almanya, Fransa, Hollanda, Avusturya gibi ülkelerin ulus devletlerin "yumuşak karınları" olabilir. Ancak Türkiye için bu potansiyel önemli ve değerli bir güçtür!

Böylesine potansiyeli yüksek güç hiçbir gelişmiş Avrupa ülkesinde de yoktur.

Sadece 2009 yılı ile 2012 yılları arası Almanya'da doğmuş, üniversite okumuş, meslek sahibi on binlerce genç insan Türkiye'ye çalışmak için gelmiştir. Ne yazık ki Türkiye bu zihinsel gücün kıymetini bilmediği için bu gençler 2014 yılından itibaren tekrar Almanya'ya peyder pey dönmüşlerdir.

Kıymetli Katılımcılar,

Bu gerçekleri bilerek Avrupa'da gençlere yönelik dini yayıncılık konusu ciddiyetle ele alınmalıdır. Ben ikinci kuşağın temsilcisiyim ve bizim dönemimizde Dini-İslami yayınlar bulmak samanlıkta iğne aramaya benzerdi.

Bugün de durum dünden farklı değildir diye düşünüyorum.

Dün olduğu gibi bugün de behemehâl diasporadaki Müslüman-Türk azınlığın milli ve dini literatüre ihtiyacı vardır. Avrupa'da yaşayan nüfusumuzun %70'i gençlerden oluşuyor. Gençlik tanımını yeniden revize etmeliyiz. Ölüm oranının ortalama yaşı

85'lerde olduğu günümüzde gençlik tanımlaması günümüz gençliğine göre yeniden yapılmalıdır.

Almanca literatürde şiirlerimiz, öykülerimiz olmalı.. Şairlerimiz, hikayecilerimiz olmalı.

Sürekli şikayet eden değil hikâye eden olmalıyız.. Almanya'daki DİTİB başta olmak üzere diğer teşkilatlarımız sosyo-kültürel konuları gündeme alarak gereğini yapmalıdır. Türkiye olarak da bu girişimler desteklenmeli, teşvik edilmelidir.

Yıl ve gün itibarıyla Avrupa'daki koşullarımız sosyolojik değişim ve gelişim olarak iyi bir noktadadır. Ancak dini yayınlar dün nasıl zayıf, kurak, kıraç ise bugün de dünden farklı değildir. Bu konuda bir an önce adımlar atılmalıdır.

Kongreyi organize eden arkadaşların bunları dikkate almasını istirham ediyorum. Bu tür kongrelerin, sempozyumların Avrupa'da yapılmasını öneriyorum. Eğer Türkiye'de yapılacaksa, Avrupa'daki diasporanın dini yayınlara olan ihtiyacına yönelik tebliğler, müzakereler yapılmalı diye düşünüyorum.

Bu tür kongreleri, sempozyumları, dini yayınların her türünü Diyanet İşleri Teşkilatı yapabilir. Bu konuda öncülük yapmasını beklerim! Bu öncülüğü Türkiye Diyanet İşleri Teşkilatı da Avrupa Diyanet İşleri Türk İslam Birliği-DİTİB de yapabilir.

İslam Dünyası'ndaki gençlere yönelik dini yayınları Avrupa'daki Müslüman gruplar üzerinden değerlendirdiğimde diasporadaki Türklerden iyi olmalarına rağmen kendi işlerinde durum o kadar da iyi gözükmemektedir.

Suriye savaşı çıkmadan önce Almanya'da 50 bin civarında Suriyeli yaşamaktaydı. Bunlar işçi olarak gelmemişler Almanya'ya. 80 sonrası siyasi sığınma haklarını almışlar.. Bu 50 bin Suriyeliden sadece 24 bini burada doktorasını yapmış. Yani kültür seviyesi oldukça yüksek.. Suriyeliler kurdukları İslam Merkezlerinde sosyo politik ve kültürel faaliyet yapmaktadırlar. Dini yayınları Almanya'daki nüfuslarına oranla bizden daha iyidir.

İranlı göçmenler de zihinsel bir göç neticesinde Almanya'da bulunmaktadır. Rejim taraftarı kuruluşlar olduğu gibi rejim muhalifi İranlılar da Almanca yayınlar yapmaktadır.

Kongrenin başarılı olmasını tekrardan temenni ediyorum.

Beni dinlediğiniz için de sizlere teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI – Teşekkür ediyoruz Mehmet Bey.

Efendim, oturumumuzun sonuna geldik.

Ben her dört tebliğcimize de tebliğlerinden dolayı, müzakerede bulunan hocalarımıza da katkılarından dolayı teşekkür ediyorum.

İKİNCİ OTURUM

Gençliğe Yönelik Dinî Yayıncılık

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN

Konu : Yarına Köprü Kurmak, Klasik Eserlerimizde Gençliğe Yüklenen Anlam

Tebliğ : Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ

Konu : Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarındaki Kazanımları Destekleyen Yayınlar Üretmek

Tebliğ : Doç. Dr. Ali KUZUDİŞLİ

Konu : Küreselleşme Bağlamında Gençlerin Okuma Alışkanlıkları ve Dinî Yayınlara Bakışı

Tebliğ : Tuba TÖRNÜK

Konu : Diyanet İşleri Başkanlığının Gençlere Yönelik Yayınları

Tebliğ : Dr. Elif ARSLAN

Müzakereciler : Ahmet BELADA

Dr. Mehmet BULUT

OTURUM BAŞKANI-Prof. Dr. Hamdi DÖNDÜREN (Karatay Üniversitesi Öğretim Üyesi)

– Bismillahirrahmanirrahim. Değerli misafirler, değerli meslektaşlarımız, tabii bu iki – üç gün içinde çok güzel konular müzakere ediliyor. Özellikle gençliğe yönelik dinî yayınlar ve Diyanet İşlerinin kontrolünde yapılan bu yayınların bugünkü durumu çeşitli yönleriyle ele alınıyor. Bu konularla ilgili çok güzel bildiriler sunuluyor, müzakereler yapılıyor. İnşallah bu tebliğler-müzakereler bundan sonraki hizmetlerin daha kapsamlı, daha nitelikli olmasına katkı yapacaktır ve zannediyorum bundan sonrasında tebliğ görevi bu anlamda daha güzel yürüyecektir. Malum Türkiye’de dinî işleri yönetme ve tebliğ görevi Diyanet İşlerine resmî olarak tevdi edilmiştir. Evet bu tebliğ sorumluluğu Diyanet İşlerinin üzerinde ama tabi ki ilahiyat fakülteleri, imam – hatip liseleri ve diğer birtakımları bu faaliyetlerin içindeler. İlahiyat konularının içinde olanlar da elbette bu tebliğin bilimsel tarafının tartışılması, müzakeresi edilmesi anlamında birlikte hareket etmektedirler. O yüzden bildiri sunan, müzakere yapan kardeşlerimiz ilahiyat fakültelerinden ve diğer kurumlardan bu oturumlara katılmış oluyorlar.

Bugün de çok değerli hocalarımızdan sunumlar dinleyeceğiz inşallah. İlk olarak Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ Bey’in bildirisiyle başlanacak.

Bilal KEMİKLİ Hocamız buyurun.

Değerli hocamın, “Yarına Köprü Kurmak, Klasik Eserlerimizde Gençliğe Yüklenen Anlam” başlıklı bir sunumu olacak.

İkinci sırada,

“Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programında Kadınları Destekleyen Yayınlar Üretmek” konulu bildirisini sunmak üzere Doç. Dr. Ali KUZUDİŞLİ kardeşimizi buraya davet ediyoruz.

Üçüncü olarak ise “Küreselleşme Bağlamında Gençlerin Okuma Alışkanlıkları ve Dinî Yayınlara Bakışı” konusunda bildiri sunacak olan Tuba TÖRNÜK Hanımefendiyi de kürsüye davet ediyorum.

“Diyanet İşleri Başkanlığının Gençlere Yönelik Yayınları” başlıklı dördüncü bildiri de Dr. Elif ARSLAN Hanımefendi tarafından sunulacak, ben Elif Hanım’ı da kürsüye davet ediyorum.

İki tane de müzakereci var. İlk iki bildiriden sonra müzakereci Ahmet BELADA Diyanet İşleri Başkanlığı Başkanlık Müşaviri. İkinci müzakerecimiz de son iki bildiriden sonra müzakeresini yapacak, Dr. Mehmet BULUT, Diyanet İşleri Başkanlığı, Başkanlık Müşaviri.

Tebliğcilere 15’er dakika süre düşünüyorum. Tabii iki üç dakikalık bir müsamaha da olabiliyor sunumların toparlanması bakımından.

Yarına Köprü Kurmak: Klasik Eserlerimizde Gençliğe Yüklenen Anlam

Prof. Dr. Bilal KEMİKLİ
Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Gençlik, geleceğe köprüdür. Bu köprüyü sağlam bir zemin üzerinde, doğru malzemelerle, hendeseyle uygun bir imarla ve mahir ustaların elinde inşa eden toplumlar, zamana karşı mukavemetli, muteber ve mesut bir yarın kurmuş olacaklardır. Bu itibarla, hemen her millet milli gelirinin büyük bir kısmını eğitime, kültüre ve sanata ayırır. Çünkü bu köprü, eğitimle, kültürle ve sanatla inşa edilecektir. Nitekim köprünün zemini dil yani söz varlığıdır; şantiyesi, okul ve aile; ustası, ebeveynler, öğretmenler, din adamları, ustalar ve sanatkarlardır. Köprünün aynası, millî tarihtir; milletlerin zaman içinde yetiştirdikleri kahramanları, ilim ve fikir öncüleri, hakîm zatları, kâşifleri, rehberleri... Nurettin Topçu'nun ifadesiyle “büyük ruhlar”.

Evet, “köprü ustası”, bu “büyük ruhlar”a nazar ederek muvazene geliştirecektir. Zira ayna, makyastır; ölçüdür, terazidir... Oraya bakarak kendimize çekidüzen vereceğiz. Bu bakımdan düne ait söz varlığı, kutsal metinler, din ulularının ve hakîm kişilerin nutukları, mektupları, hatıraları ve nasihatnameleri; klasik eser olarak tavsif ve tarif edilen edebî metinler, meşhur şiirler, beyitler, kıssalar ve diğer yazılı metinler üzerinden bu köprü inşa edilecektir. Bu bakımdan, tarih, evvelemirde bu metinlerle buluşmak demektir. Toplum değerlerini ifade eden bir kavram olarak “tarih bilinci” de bu metinler etrafında sağlıklı analizler yaparak zamanın ruhuna uygun bir şekilde yeni fikirler oluşturmak demektir. Tarihe metin eksenli bakarak, “köprü inşa etme” metaforunu yani bu toprakların gençliğe yüklediği anlam/ları üzerinden tartışmak mümkündür.

Bu tartışmada iki temel kaynağımız vardır: Bunlardan ilki, Âşık Paşa'nın Garibnâme'si¹; ikincisi ise, Keykâvus'un Mercüme Ahmet çevirisi olan Kabusnâme'²dir. Bu iki temel eserin yanında, hikemi tarzın öncüsü olan Nâbî'nin Hayriyye'si ve onu takip eden Sümbülzâde Vehbî'nin Lutfiyye'si gibi doğrudan doğruya nasihati esas alan metinleri de hatırlamak lazım. Keza, Batı'da benzeri konuları Nâbî ile aynı zamanlarda ele alan Fénelon'un Telemak -Les Aventures de Télémaque- ya da Telemak'ın Maceraları -ki, bu eser bizde Tanzimat döneminde tercüme edildi- adlı eserin etkilerini de düşünmek lazım. Gençlere hayata dair temel kavramları, tecrübeleri, dünya tasavvurunu sunmayı esas alan bu türden nasihatnamelerden başka, doğrudan doğruya dinî-ahlâkî ilkeleri telkin eden metinler³, görgü kurallarını öğreten metinler⁴ de yazılmıştır. Bu minvalde daha başka eserler de yazıldığı gibi, şiirler de nazmedilmiş; böylece “ideal genç” fotoğrafı verilmek istenmiştir. Mesela Mehmet Âkif'in “ilim ve irfan sahibi, millî ve manevî değerlere bağlı” genç ideali Asım'da ortaya çıkmıştır. Keza Tefvîk Fikret Şermin ve Haluk örneğinde, yeni bir gelecek tasavvurunda bulunmak istemiştir. Nihayet Sezai Karakoç'un Taha'sı, diriliş iksiriyle kendi hakikatini idrak yolunda olan bir ideal gence dikkatimizi çekmektedir.

Garibnâme: Fütüvvet ve Alperen

Medeniyetimiz ve bu medeniyetin yetkin bir temsilcisi olan Âşık Paşa'nın insan telakkisinin temelinde “mânâ” vardır. O şekil ve surete değil, öze; yani insanın şahsiyetine dikkat çeker. Bu bakımdan da şahsiyetli insanın yetişmesini önceler.

Âdemi sen nakş u sûret sanmagıl

Degme sûret görüben aldanmagıl

- 1 Garibname, Osmanlı'nın kuruluş döneminde nazmedilen mühim bir eserdir. Osmanlı devletinin zihni yapısını inşa eden temel serlerden biridir. Kemal Yavuz'un titiz çalışmasıyla neşredilen eser (Ankara, 2000), zihniyet ve din kavramları etrafında yapılan pek çok çalışmaya kaynaklık etmiştir.
- 2 Eserin yeni neşri için bkz: Kabusnâme (Haz. O.Ş.Gökyay), İstanbul, 2006.
- 3 Bu türden eserlerin Osmanlı'nın son döneminde arttığını, nasihatnamelerden başka, ahlâk manzumelerinin de telif edildiğini ve mevlid metinlerine Ahlâk-ı Muhammediyye bölümlerinin hususen konduğunu görmekteyiz. Bu meyanda bir örnek okuma için Maksûd-ı Nasihat (Haz. Murat Ak, Konya, 2018)'a bakılabilir. Nazımı tespit edilemeyen bu metinde, doğrudan anlatımla ve didaktik yöntemle ahlâkî ilkeler telkin edilir.
- 4 Geçen asırda “akıllı ve iyi insan”ı yetiştirmeyi amaçlayan bazı nasihat ve âdâb kitapları da yazılmıştır. Bu meyanda Muallim Naci'nin Mekteb-i Edeb (Bu kitap, Edeb Eğitimi adıyla M. Necip Yılmaz tarafından yeniden yayınlanmıştır: İstanbul, 2016) isimli eseri mühimdir. Kavramları makul bir düşünce ekseninde açıklayan Muallim Naci, çağın gereği olarak Şark'tan örnekler verdiği gibi, Garbı da ihmal etmez. Bilhassa Thomas More ve Erasmus gibi yazarlara da müracaat etmektedir.

Bu şahsiyetli insan, onun eserini nazmettiği dönemde fütüvvet bilincine sahip insandır⁵. Fütüvvet, kelime olarak, cesaret, yiğitlik ve mertlik anlamına gelir. Cesaretli, yiğit ve mert genç... Kelimenin anlamı zaman içinde, diğerkâmlık, cömertlik ve şefkati de içine alarak genişlemiş; genellikle başkasını kendine tercih etmek, engin bir mürüvete sahip olmak gibi anlamlarda kullanılmıştır. Kelimenin kazandığı bu geniş anlam, fütüvvetnâmeler ile sistematik bir mahiyet kazanmış; böylece Hz. Ali'nin örneğiğinde, ilimle yiğitliği cem eden, üreten, kazanan ve kazandıklarını toplumun hizmetine sunan, mürüvvetli, salih ve sadık insan tipini ifade etmiştir. Bu şekilde toplumun derdiyle dertlenen, iyi ve faydalı yani nitelikli insanı yetiştirmek amaçlanmıştır.

Âşık Paşa, bu insanı yetiştirmenin öyle kolay bir husus olmadığına dikkat çeker. Onun “Ademilik” diye nitelendirdiği fütüvvet ehli insan olmak öyle kolay bir hâl değildir; ulu bir yoldur... Hak rızasını kazanmak için çabalamak esastır. Bu çaba neticesindedir ki, onun gönlünden Allah'a yol açılır. İşte o vakit, o “gerçek er” olur.

Âdemilik key ulu menzil-durur

Hazret'e yavlak yakın mahfil-durur

Bu “gerçek er”in onun lisanındaki adı Alperen'dir. Garibnâme'nin “pehlevanlar ve bahadırılar ahvâlin beyan eder” serlevhasıyla takdim edilen dokuzuncu bölümünün dokuzuncu kıssasında “alp” ve “alperen” kavramlarını birlikte kullanır. Alp, yiğit ve cesur insanı ifade eder. Malum eren ise, Kur'an-ı Kerim'de muhsin, sâlih ve sadık gibi sıfatlarla tanımlanan İslam'ın ideal insanını yani veliyi temsil eder.

Âşık Paşa, burada alp ve alperenin sahip olması gereken erdemleri teker teker sıralar. Gerek konunun pehlivanlık ve bahadırılık açısından ele alınması, gerekse ahlak penceresinden bu kavramların tahkim edilmesi, ideal genç tipini ortaya koymaktadır: Bedenen güçlü, hamiyetli ve asil olduğu kadar ilmen ve ahlâken de tekâmül eden bir gençlik... Bu gençliğin maddi / zahiri açıdan şu dokuz özelliğe sahip olması arzulanır:

- Muhkem /sağlam yürekli,
- Pazusu kuvvetli,
- Daima gayretli,
- İyi bir at / binek sahibi,
- Kalbini ve vücudunu oktan ve kılıçtan koruyan bir zırhı,
- Sağlam bir yayı
- Suyu iyi verilmiş bir kılıcı,
- Güzel bir süngüsü

5 Âşık Paşa'nın tasavvuf ve fütüvvet konusuyla alakasına dair ilk değerlendirmeleri yapanlardan birisi merhum Ali Alparslan'dı. Bkz. Ali Alparslan, «Âşık Paşa'da Tasavvuf», İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 12, (2012), 143-156.

- Sadık bir dostu olmalıdır.

Bir genç, bu nesnelere sahip olacak şekilde büyütülür. Ancak bütün bunlar alplığın dış görünümüdür; o, bununla hayat içinde (âfâk) mücadele edecektir. Fakat bir de iç âlemde (enfüs) sahip olması gereken özellikler vardır. Bunlar, onun manevî âletleridir. Bu âletler de tıpkı maddi âletler gibi, dokuz tanedir. Alp, bu iç âlemi huzura kavuştur-
ran, onu şahsiyetli ve onurlu kılan özellikleri de taşımaktadır. Bahse konu olan özellikler muvacehesinde alp,

- Velî / Hakk’a dost,
- Nefsini tanıyıp tezkiye eden,
- Kanaat ehli,
- Aşk ehli,
- Mütevekkil,
- Şeriatı bilen / temel dini bilgilere sahip ve bunları uygulayan,
- İlim tâlibi,
- Himmetli,
- Doğru yâr / dost edinen olmalıdır.

Cihâd-ı ekberi müdrik olmayan, kendi hayatına çeki düzen veremediği gibi, toplu-
ma da faydalı olamaz. Evvela yarına köprü olacak gence kendi hakikatini idrak edecek bilgiler sunulmalıdır. Bu meyanda daha sonra Sümbülzâde Vehbî çıkacak ve şunu söyleyecektir:

Virmeyen hânesine hüsn-i nizâm

Göremez rûy-ı safâ vü ârâm

İçine nizam veremeyen, dışarıyı mamur edemez. Bu sebeptendir ki, tekke ve zaviyeler, Garibnâme’nin yazıldığı dönem içerisinde ve daha sonraki dönemlerde, evvelemirde gönül şehrinin imar etmeyi öğreten mektepler olarak hizmet ifa etmişlerdir. Sağlam köprü, iradesi sağlam ve idraki açık nesilleri yetiştirmekle mümkün olacaktır. Böyle bir özelliğe sahip olan genç, ileride yetişkin hale geldiğinde, liyakat ve sadakat kavramlarının günümüzdeki gibi birer dilemma olmadığını fark edecek; tâlib değil matlûb olmanın yolunu arayacaktır. Nâbî’nin dediği gibi, müstağni olmayı temin eden bu yüksek ahlâkî seviye, adaletin tecellisine vesile olarak toplumda huzur ve güveni tesis edecektir.

Mansıb u câha heveskâr olma

Taleb-i izzet için hâr olma

Kabusnâme: Nasihat geleneği ve gençlik köprüsü

Gençlik köprüsü, sadece inşa edilerek zaman ırmağının dalgalarına terk edilmez. O köprünün zaman zaman bakıma ihtiyacı olur. Onu zamanın deli dalgalarına karşı korumak, yarını korumaktır. Peki, onu nasıl koruyacağız? Bu “nasıl” sorusu etrafında zengin bir edebiyat oluşmuştur. Bunlar, nasihat-name, pend-nâme, siyâset-nâme gibi isimlerle anılan eserlerdir. Balasagunlu Yusuf Has Hacib’in Kutadgu Bilig’i ve Yükenekli Edip Ahmed’in Atabetü'l-Hakâyık'ı ile başlayan bu yürüyüş, Yunus Emre'nin Risâletü'n-Nushiyyesi ile Anadolu'da yurt edinmiştir. Türkçenin yanı sıra İmâm-ı Gazzâlî, Feridüddin-i Attar, Sa'dî-i Şirâzî, Ataullah İskenderî ve Keykâvus gibi muhakiklerin eserlerinin tercümesi ile yeni bir mahiyet kazanmıştır⁶.

“Din nasihattir” fehvasınca telif edilen bu türden eserler, tamir ve tecdit edici niteliğe sahiptir. Bu eserlerden en çok okunanlardan birisi, II. Murat'ın talebiyle Mercüme Ahmed'in tercüme ettiği Keykâvus'un Kabusnâme'sidir. Bu eser, yaşlanmış bir hükümdarın tâc ve tahtını teslim edeceği genç oğlu için yaptığı nasihat ve bu nasihatlar etrafında anlattığı kıssalardan müteşekkildir. Feleğin çemberinden geçen, iktidarı, şanı ve şöhreti yaşamış bir hükümdarın doğrudan doğruya anlatımla hikmetâmiz bir üslup ile hayata dair tecrübelerini aktarmaktadır. Bu bakımdan kıymetlidir.

Esasen o, doğrudan doğruya kendisi oğlunu terbiye etmesi için bir “mürşit” aradı. Bu mürşidi de dışarda aramadı; kendi tecrübesi ve birikiminde aradı. Bu birikim, Kabusnâme adıyla bir kitabın ortaya çıkmasına fırsat verdi. Dolayısıyla onun kitabı “mürşit” olarak vassetmesi önemlidir. Kitabı telif ettikten sonra oğlunu çağırarak ona şunu söyledi:

“Ey oğul, bilmiş ol kim ben kocaldım, zaif ve azıksız işte yol ağzına geldim. Zira kim azil nâmesini elime sundular. Ol name sakal ağarmaktır kim adamın sakalı ağarsa çalaptan yanadan nida gelmektir kim ey kulum, yarağlan bu mülkü koyup anda varmağa. İmdi ey çiğergüşem bu mazulluk gelecek define çare yoktur.”

Artık ihtiyarladığını, ölüm haberinin geldiğini söyleyerek kendisinin buna alıştığını söyleyen Keykâvus, oğluna “zaman elinde sille yememesi için” ona iyilik yolunu öğreten bir yadigâr vermek istediğini söylemektedir. Kabusnâme, bu mürşit / yadigârdan ibarettir. Ama burada dikkat çeken hususu şudur: Yazar, her nasihatın kolay kolay kabul edilemeyeceğinin farkındadır. Hatta bazı gençlerin gaflete kapılarak, “ben babamdan daha iyi biliyorum” düşüncesinde olduklarını da tespit ediyor. Bu sebepten sana sözle bir konuyu anlatmak yerine, susmayı tercih ettim; yazdığım ve sana hediye ettiğim şu kitapla kendin halleşirsin diyor.

6 Bu tür hakkında kısa bir değerlendirme için bkz. Bilal Kemikli, “Öğüt Almak: Nasihat Geleneğine Dair”, Peygamberimiz ve Gençlik, (Ed. E. Erdem-H. Şahin), Ankara, 2018, 167-173.

Keykâvus, bu tavrıyla sadece gençlere değil, ebeveyne de ders veriyor: Bir baba, hükümdar da olsa, öncelikle babadır... Çocuklar da babalarının sözü karşısında bazen muhalif kalabilirler. Bu bakımdan ebeveynlerin doğrudan sözünden ziyade, yazılı metinler daha tesirli olacaktır. Ancak sözü çok uzatmadan, az ve öz bir metin yazmak gerekir. Keykâvüs bunu yapmış; tevhit ilkesinden başlayarak inanç ve amele taalluk eden hususlarla birlikte hayatın hemen her alanına dair nasihatler kaleme almıştır. Bu nasihatlerin ortak özelliği: İyi insanı yetiştirmektir. Peki, iyi nedir? Şöyle izah ediyor:

“İmdi ey oğul, cehdeyle kim senin şikârın iyilik olsun ki ol cihanda gerek ola. İyilikden murad Allahu teâlânın taatidir kim kula hiç taatten yahşî şikâr yoktur. Zira taat yoluna varanların misali oda benzer. Ne denli kim odu alçak yerde yandırırsalar şu’lesi ve himmeti yücelmektedir. Ve ol kim taat yoluna varmaz, misali suya benzer, ne denli kim suyu yukarı kaldırırsan ol aşağı düşer. İmdi ey oğul, taati üzerine vacip bil tâ şu’len daima yücelmekte ola.”

Öneriler ve Tespitler

Klasik dönem edebiyatımızdan geriye, hikemi tarzda hayata ilişkin tecrübeleri genç kuşaklara aktaran zengin bir miras kalmıştır. Bu mirası dikkatlice incelediğimizde, fütüvvet, alp ve alperen kavramları etrafında bir gençlik yetiştirme projesine tanık oluruz. Bu genç, cesur, gayretli, hamiyetli ve samimi bir gençtir. Fizik itibarıyla o, güçlü, devrin savaş tekniklerini bilen ve her zaman sıcak mücadele içerisine girebilecek yetkinlikte bir “yiğit”tir. Ama aynı zamanda ruh cephesiyle de olgun, araştıran ve öğrenen, kendini bilen, etrafına karşı duyarlı ve dost olabilen bir kişidir. Yazılan metinlerden hareketle, bu iki yönü yani ilim ve ahlakın yanında mücadelecilik ve savaşçı yönü tahkim eden bir gençlik tasavvuruna ulaşıyoruz. Bu tasavvur, özgüveni olan, Ömer Seyfeddin’in Pembe İncili Kaftan’da anlatılan Muhsin Çelebi gibi kahramanlara hayat vermiştir. Köprü, bu özgüvenle inşa edilmiştir.

Şimdi meselemiz nedir? Meselemiz, klasik dönemin tecrübesini ve kaynaklarını değerlendirerek günümüz gençlerini zamanın ruhuna uygun bir şekilde yetiştirmektir. Âşık Paşa’nın yahut Keykâvus’un öngördüğü “ideal genç” tipi, kendi zamanları dâhilinde erdemli, dirayetli ve liyakatli gençtir. Peki, bugün nasıl bir genç tipi yetiştirme niyetindeyiz? Bu soruya sağlıklı bir cevap vermeden yapılacak olan her analiz eksik kalacaktır. Nasıl bir gelecek tasavvurumuz var? Bu geleceği hazırlayacak olan gençlik köprüsünden neler bekliyoruz? Bu sorular etrafında, hemen her kesimi kuşatan bir “gençlik politikası”na sahip olmamız gerekiyor. Değişen zaman aralığı, toplumsal değişmeyi, ihtiyaçları, itibar kaynaklarını ve yarın tasavvurunu da değiştirdi. Üretilecek gençlik politikası, zikredilen değişimi kontrol edecektir.

Şu halde şu soruyu soralım: Fütüvvet teşkilatının yerine neyi ikame ettik? Halkevleri başlangıç döneminde gençlik çalışmaları yaptı; izci kulüpleri ve gençlik dernekleri

zamanın ruhuna uygun bir şekilde yeniden yapılandırılabilir mi? Bunu bilemiyoruz; ancak, erdemli, hayatta başarılı, mutlu, çevresine yararı dokunan, diğerkâm, vatan ve millet sevgisiyle dolu, yarına ilişkin makul düşünceleri, proje ve önerileri olmalı. Bu vesileyle burada bazı önerilerimizi dile getirebiliriz:

- Gençlerin klasik metinlerin manasını idrak etmeleri için, bu metinlerin onların zevkle okuyup anlayacağı bir dil ve üslup ile yeniden yazılmasını temin etmek gerekir. Zira klasiklerin her seviyede okuyucuya hitap edecek şekilde farklı formlarda yeniden yazılmasında yarar vardır.

- Bu metinlerden hareketle, film / dizi, müzik, tiyatro ve bilgisayar oyunları üretilmeli.
- Bu metinlerden hareketle yeni hikâyeler yazılmalı, masallar kurulmalı ve şiirler tanzim etmeli.

Bu öneriler, akademik bir ortamda derinlemesine tartışılabilir. Böylece ihtiyaca uygun bir gençlik yetiştirme müfredatı tertip edilebilir. Ancak en azından yazılan yeni metinlerde bu eserlere atıfta bulunmak, gençlerin klasik metinlere ilgisini tahkim edeceğinden önemlidir. Keza asıl yapılması gereken, Akif'in Asım'ında olduğu gibi, "yeni zamanların ideal genci"ni tavsif eden, onu aklen ve fikren geliştirecek, ahlaki nitelik ve kişiliğini tahkim edecek eserler yazılmalıdır. Ama bu ideal genç, birilerinin öngördüğü evsafı değil, ortak aklın arzuladığı bir vasıfta olmalıdır.

Netice-i Kelâm

Netice itibariyle, klasik dönemde "erdemli genç", dünyayı olduğu kadar ve ahireti de düşünen ve buna göre hayatı anlamlandırmaya çalışan bir gençlikti. Onun için eğitim ve öğretim, aklen ve fikren tekâmül etmeyi temin etmenin yanında fiziken de güçlü ve kuvvetli olmayı öngörmekteydi. Bu da fütüvvet, ahilik, alplik ve alperenlik gibi tarihe mal olmuş kurumlardan mülhem yeni gençlik kurumlarının ihdasını gerekli kılmaktadır. Diğer bir ifadeyle bugün bu tecrübeden mülhem, nasıl bir gelecek tasavvurumuz var ise, o minval üzere bir gençlik köprüsü inşa etmemiz icabeder. Gençlikle ilgili yayınlar, sanat ve edebiyat ürünleri bu tespit edilen ufuk çerçevesinde ikame edilir. Ancak bu tespiti yapmak, küresel kültür enstrümanlarının tüketildiği, bilgiye kolayca ulaşma imkânının olduğu ve çok kültürlü yapılanmaların ağır bastığı bir dönemde, öyle kolayca tahakkuk edecek bir husus da değildir. Hattı zatında, bu tespit "tek tip insan modeli"ni de öngöremez. Zamanın ruhuna uygun, "biz" olarak kalabilmenin ve bize ait bir "yarın"ı inşa etmenin yolunu yordamını aramamız iktiza eder.

OTURUM BAŞKANI – Bilal Hocamıza teşekkür ederiz bu güzel sunumundan dolayı.

Gerçekten, tarihî süreç içinde gençlikle ilgili, Aşıkpaşa başta olmak üzere klasik ve yakın dönemde kaleme alınan eserlere atıfla çok güzel bir değerlendirme yaptılar. Tabii, benim saham fıkıh, İslam hukuku, biz kitap, sünnet, icma, kıyas diye bir sıralamayı ma-lum bütün araştırmalarımızda esas alırız. Bu konu tabii kitaba, Kur'an-ı Kerim'e dayalı

olarak, çok güzel değerlendirilmiş, tarihte yaşanmış ve hayata yansıtılmış. Şimdi, kitaba baktığımız zaman, Lokman Suresi'ni buluyoruz. Orada 12 – 19 arası ayetler tamamen gençliğe yönelik, Lokman Aleyhisselam'ın ağzından, onun konuşması şeklinde Yüce Allah tarafından oraya vahiy olarak intikal etmiş. Dolayısıyla, oraya baktığımızda çok güzel şeyler buluyoruz. Lokman Aleyhisselam'ın ilk tavsiyesi –hikmet ehli kendisi- şirk koşmadan uzak durmasını yani tek Allah'a inanmasını birinci madde olarak ortaya koyduktan sonra, biz anne babaya itaati tavsiye ettik, bunun arkasından eğer ailede anne-baba çocuğuna eğitim veremiyorsa, ters yönde eğitim veriyorsa, onun İslami eğitimini engelleyecek bir noktadaysa anne babaya itaat edilmemesi ayeti kerimede ifade edilmiş. Yani evladın anne babayla bile irtibatını kesmesi, eğer şirke düşürecek şekilde oğlunu, kızını yanıltıyorsa itaat edilmemesi istenmiş. “Vela tutl'uhuma” ayeti kerimesinde. Fakat devamında “vesahibhuma fiddünya” yine de dünyada onlarla iyi geçin, böyle bile olsa. Yani aranızda dinî anlamda kopukluk olsa bile yine de onlarla iyi geçin şeklinde ayeti kerimede yer verilmiş. Hemen devamında, namaza sıra geliyor bakıyoruz.

Kur'an-ı Kerim'deki sıralama gerçekten çok ilginç. Tabii burada “akimis salate.” Lokman Aleyhisselam, Eyüp Aleyhisselam'ın yeğeni malum, Davut Aleyhisselam döneminde yaşamış, aynı dönemde, hikmet ehli birisi. Kur'an-ı Kerim'de takdim edilen bu. Hikmet ehli de bu konuları en iyi bilen, kendisine bu konular öğretilen kişi anlamında olduğu belli. Dolayısıyla, İsrailoğullarına hâkimlik yapmış, yargıçlık yapmış birisi, fetva ehli birisi. Davut Aleyhisselam tabii onun peygamberliği döneminde biraz geriye çekilmiş, kadılıktan çekilmiş falan ama hikmet ehliliğini devam ettirmiş. Peygamber oluşu veya hikmet ehli oluşu tarzında tefsirlerde değerlendirmeler var bildiğiniz gibi.

Şimdi “akimis salate” Ey oğlum, namaz kıl. O devirde namaz geldi bakınız. “Emri bil maruf ve nehyi anil münker. İnsanlara iyiliği emret, kötülüğe engel olmaya çalış.” Ne zaman? Ta Davut Aleyhisselam devrindeki öğüt. Tabii günümüze mesaj olduğu kesin. “Bir musibet başına gelince de sabret.” Musibetlerle karşılaşınca sabretmesini bil. “Bu azmedilmesi gereken çok önemli işlerdendir.” Musibetlere sabredebilmek. Ondan sonra “İnsanları küçümseyerek onlardan yüz çevirme.” Tasavvuf başladı bakınız. Nefis terbiyesi de arkadan hemen geliverdi. “Yolda yürürken gurur ve kibirli yürüme.” Nefis terbiyesi olduğu kesin, tasavvufun işi gücü bu malum, nefsi terbiye etmek. Daha o dönemde bakınız, tasavvuf devreye girdi. Ondan sonra “Allah çok övünen, kendisini beğenen gururlu, kibirli kimseyi sevmez.” “Yolda yürüyüşünde mutedil ol.” “Sesini yükseltme.” İnsanlarla konuşurken onlara gururlu, kibirli şekilde hitap etme tarzında kısaca eğitimin bir bölümü de hemen yerini alıvermiş.

Yani kısaca bu 12 – 19 arası ayetler aslında Yayınlar Kurulu tarafından bütün tefsirlerde taransa, bir ciltlik, belki iki ciltlik bir eser çıkar. Yani sadece bu 12 – 19 arasındaki ayetlerin içine aldığı eğitim bile yönlendirebilir diye düşünebiliriz.

Şimdi, ikinci sunumumuzu Doç. Dr. Ali Kuzudişli Bey.

Buyurun Hocam.

Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi Öğretim Programlarındaki Kazanımları Destekleyen Yayınlar Üretmek

Doç. Dr. Ali KUZUDİŞLİ
Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Özet

Güncel verilere göre ülkemizde, gençlere yönelik yayın üreten kuruluşların hedef kitlesi yaklaşık 20 milyondur. Bu rakamın yarısından fazlası Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı örgün eğitim kurumlarında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi almakta ve dersin kazanımlarını elde etmek için başarılı olmaya çalışmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün, dini kültür ve değerleri öğretimde önemli birikimleri ve deneyimleri bulunmaktadır. Öğretim programları, sahada bilfiil uygulanmakta, programları uygulayan öğretmenlerden ve dersi alan öğrencilerden gelen geri bildirimler müdürlük tarafından değerlendirilmektedir. Bu anlamda Milli Eğitim Bakanlığı Din Öğretimi Genel Müdürlüğü, gençlerle doğrudan temas halinde olduğundan, eğitim süreçlerinde elde edilen deneyimler, bu alanda faaliyet gösteren yayıncılar için de önem kazanmaktadır.

İlk ve ortaöğretim çağında bulunan 10 milyonu aşkın günümüzün genç insanlarını millî ve manevî motivasyonlarla geliştirebilmek için; onları ilgileri ve yönelimleriyle çok iyi tanımak, onların frekanslarını yakalayabilmek ve onlarla iletişim kurabilmek gerektiği açıktır. MEB'in örgün eğitim kurumları, saha itibarıyla bu konuda çeşitli fırsatlar oluşturmaktadır. Ortaya çıkan bu fırsatların verimli biçimde kullanılması hem DİB Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün hem de MEB Din öğretimi Genel Müdürlüğü'nün ortak hedeflerine hizmet edecektir.

İlk ve ortaöğretim DKAB öğretim programında belirlenen ve gençler tarafından elde edilen kazanımların bilgidен tutum ve davranışa dönüşebilmesi için onların çok yönlü yayınlarla desteklenmesi yararlı olacaktır. DİB Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün

doğrudan DKAB öğretim programlarının kazanımlarını desteklemeye yönelik projeler üretmesi DKAB dersinde ihtiyaç duyulan kaynakların zenginleşmesini sağlayacaktır. Bu girişim aynı zamanda, din eğitim ve öğretimiyle alakalı resmi kurumlar arasında, arzu edilen koordinasyonun güçlenmesine de yardımcı olacaktır.

Gençlere yönelik dini yayınlarda doğrudan MEB öğretim programlarının kazanımlarını destekleyen yeter sayıda kaliteli materyal bulunmamaktadır. Bundan daha büyük sorun, bu alanda kalitesiz hatta zararlı çok sayıda yayın olmasıdır. İlk ve ortaöğretim DKAB ders programında ön görülen her bir kazanımla ilgili, alanında uzman kişilerce hazırlanacak ve yetkili kurullarca titizlikle incelenecek edebi veya popüler eserler hem büyük bir boşluğu dolduracak hem de kalitesiz ve zararlı yayınların önünü kesecektir.

Giriş

İslam'ın genç kuşaklara doğru, gerçekçi ve etkin bir biçimde kavratılması hem gençlerin hem de ülkemizin bugünü ve geleceği açısından büyük öneme sahiptir. Yabancılaşmanın önüne geçilmesi, kültürel kimliğin korunması ve güçlendirilmesi, milli ve manevi değerlere sahip çıkılması, modern yaşamın insan ve toplum üzerindeki yıpratıcı etkilerinin azaltılması, geleceğe güvenle koşmak için moral gücün artırılması ve benzeri pek çok gerekçe, bu büyük önemin makul ve açık göstergeleridir.

Öneminin yanı sıra İslam'ı genç kuşaklara taşımanın önünde birçok engeller bulunmaktadır. Kadim gelenekle çağdaş yönelimler arasında belirli noktalarda yoğunlaşan uyumsuzluk ve çatışmalar; özün yerine şeklin ön plana çıkarılması, gençlerle uygun frekansların yakalanamaması, çalışmalarındaki özensizlik ve amatörlik, pazarlama sorunları gibi engellerle birleştiğinde aşılması güç zorluklar ortaya çıkarmaktadır.

İslam'ın yeni nesillere ulaştırılmasında özel olarak ele alınması gereken bir başka zorlu engel dini inanç ve değerlerin, art niyetli kişi ve gruplarca istismar edilmesidir. Binbir zahmetlerle yetişen dini hassasiyete sahip gençlerin belirsiz aralıklarla çalınıp karanlık mecralarda telef edilmesi hem bu alanda emek harcayan kesimde hem de hedef kitlede derin travmalar oluşturmaktadır. Bu nedenle genç kuşaklara İslami değerler aktarılırken aynı zamanda onların istismar yollarına ve biçimlerine de dikkat çekmek önem arz etmektedir.

Sorunların çözümünde, gençliğe yönelik yayıncılığın hedef kitlesi olan genç nüfusun iyi analiz edilmesi, öncelikle yapılması gereken bir iştir. Hedef kitlenin toplam sayısı, yaş gruplarına göre oranları, kadın-erkek sayıları, eğitim düzeyleri, okuma alışkanlıkları ve benzeri konularda yayımlanmış veriler oldukça önem arz etmektedir. 20 milyonu bulan genç kitle her ne kadar "Gençlik" kavramıyla bir bütün olarak ifade edilse de yaşın gereği eğilimlerden eğitim düzeylerine, sosyo-ekonomik şartlardan kavrama yeteneklerine kadar aralarında çok yönlü farklılıklar bulunmaktadır. Bu nedenle gençlik kavramında

birleşen kitleyi işlevsel ölçütler gözeterek gruplara ayırmak ve bütünle bağlantılarını koparmadan belirli gruplar üzerine yoğunlaşmak akılcı bir yöntem olacaktır.

Hedef Kitle: Gençler

Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre, 2017 yılı sonu itibarıyla Türkiye’de 15-24 yaş arasındaki genç nüfus 12 milyon 983 bin kişi olup Türkiye genel nüfusunun %16,1’ini oluşturmaktadır.¹ Ortaokul düzeyindeki (10-14 yaş) herhangi bir örgün öğretime kayıtlı 5 milyon 590 bin öğrenci² genç nüfusa dâhil edildiğinde, rakam 18 milyon 573 bine ulaşmaktadır. Bu rakama yurt dışında yaşayan genç Türk nüfus da katıldığında “Gençliğe Yönelik Yayın” hareketinin yaklaşık 20 milyonluk bir hedef kitlesi olduğu söylenebilir.

MEB’in raporundaki verilere göre ortaokul seviyesindeki öğrencilerin ortalama 5 milyonu resmi kurumlarda öğretim almaktadır. İmam Hatip ismine sahip kurumlarda okuyan ortaokul çağındaki öğrenci sayısı yaklaşık 7 yüz bindir. Ortaokullarda erkek öğrenci sayısı ortalaması kız öğrencilere göre bir puan öndedir ancak bu fazlalık İmam Hatip ismini taşıyan kurumlarda tersine olup kızların oranı bir puan fazladır.³

Ortaöğretim çağında (15-19 yaş) bulunan öğrenci sayısı, aynı raporun verilerin göre yaklaşık 5 milyon 7 yüz bindir. Bu rakamın ortalama 1 milyonu açıköğretim lisesinde öğretim görmektedir. İmam Hatip isimli eğitim kurumlarında öğretim gören öğrenci sayısı 514 bindir. İmam Hatip liselerinde kız öğrenci oranı erkek öğrenci oranından bir iki puan öndedir. 112 bin kişinin kayıtlı bulunduğu Açıköğretim İmam Hatip Lisesi’nde bu oran, kızlar lehine neredeyse iki katına çıkmaktadır (Erkek öğrenci 42,5 bin; kız öğrenci 70,1 bin).⁴

Ortalama 6 milyon civarındaki 20-24 yaş arasındaki genç nüfus, kendine özgü nitelikleri nedeniyle önem taşımakla birlikte, bu çalışmamızın kapsamı dışında tutulmuştur. Bu çalışmada, dini yayınlar politikasında Milli Eğitim Bakanlığı’nın örgün öğretim programlarında belirtilen hedef ve kazanımları desteklemeye yönelik özel bir alan açılmasının gereği üzerinde durulacak ve özel olarak Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programındaki kazanımların desteklenmesi yönünde yayınların üretilmesi düşüncesi üzerinde durulacaktır.

- 1 TUİK, İstatistiklerle Gençlik, 2017. www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=27598 E.T. 26.02.2019.
- 2 MEB, Milli Eğitim İstatistikleri 2017-2018, <https://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2017-2018/icerik/327> (E.T. 26.02.2019).
- 3 MEB, Milli Eğitim İstatistikleri 2017-2018.
- 4 MEB, Milli Eğitim İstatistikleri 2017-2018.

Çalışmaya Açık Bir Alan

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2018 yılında yayımlanan 9-12. sınıflar için Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (DKAB) Dersi Öğretim Programı'nda da vurgulandığı gibi öğretim programının arka planında büyük bir deneyim ve bilgi birikimi bulunmaktadır. Program hazırlanırken yurt içinde ve yurt dışında eğitim öğretim programları üzerine yapılan akademik çalışmalar taranmakta, Türkiye'nin resmi ve sivil kuruluşları tarafından hazırlanan dokümanlar analiz edilmekte, bransa yönelik anket verileri ve illerden gelen zümre raporları değerlendirilmekte, eğitim alanıyla ilgilenen akademik çevreden ve kamuoyundan gelen bütün görüş, öneri, eleştiri ve beklentiler Bakanlığın ilgili birimlerindeki uzman personel, öğretmen ve akademisyenlerden oluşan çalışma gruplarınca incelenmektedir.⁵

DKAB programının sahadaki uygulamalarından da önemli bir tecrübe birikimi bulunmaktadır. Ortaokul ve lise seviyesindeki okullarda eğitim veren öğretmenler bu programı öğrencilere uygulamakta, orada ayrıntılı bir biçimde belirtilen kazanımları sağlamaya çalışmaktadırlar. Her eğitim öğretim yılında on binlerce DKAB öğretmeni 10 milyondan fazla gençle doğrudan ve periyodik biçimde sürekli iletişim içinde bulunduktan onları yakından tanımakta; eğilimlerini, ilgilerini, dini konulara yaklaşımlarını onlarla birlikte yaşayarak müşahade etmektedir.

Öğretmen olmanın saygınlığı, DKAB programındaki kazanımların sağlanmasında öğrenciler üzerinde olumlu yönde etkili olmaktadır. Bir öğretmenin bir konuyu işlerken, o konuyla doğrudan alakalı ve konunun kazanımlarını pekiştiren, seviyeye uygun bir kitabı öğrencilere sunması, o kitabın tanınmasına ve okunmasına büyük katkı sağlamakta, aynı zamanda o kitabın öğrenci tarafından okunması, kazanımların elde edilmesinde öğretmene yardımcı olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında DKAB programındaki kazanımları doğrudan destekleyen edebi veya popüler yayınlara duyulan ihtiyaç açık biçimde görülmektedir. Gençlere yönelik dini yayınlar üreten kuruluşlar için, talep olan bu alanı, daha net ve detaylı biçimde şöyle açıklamak mümkündür:

Talep

DKAB öğretim programlarında, hedef ve kazanımlarıyla çerçevesi belirlenmiş, ünitelendirilmiş konular yer almaktadır. Bu programlara uygun biçimde hazırlanmış ve MEB'in yetkili kurullarınca titiz kontrollerden geçmiş ders kitapları öğrencilere ücretsiz olarak ulaştırılmaktadır. Ders kitapları, yapısı gereği tanımlayıcı ve öğretici bir dile sahip olduğundan öğrenciler tarafından ancak belirli bilgileri öğrenme ve sınavlarda başarılı olma amacıyla okunmaktadır. Bu amacın elde edilmesi, özellikle davranış kazandırmayı

5 MEB, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9-12. Sınıflar) Öğretim Programı, Ankara 2018, s. 7. https://dogm.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=14 E.T. 04.03.2019.

hedefleyen konularda, istenilen kazanımların gerçekleşmesi açısından yeterli olmamaktadır. Kazanımların yüksek seviyede elde edilebilmesi için öğretim programının hedeflerine uygun, öğrencilerin zevkle ve isteyerek okuyabilecekleri kaliteli, edebi veya popüler yayınların desteğine büyük oranda talep bulunmaktadır.

Kuşkusuz, DKAB dersinin öğretim programında yer alan konulara benzer başlıkları taşıyan birçok yayını piyasada bulmak mümkündür ancak bu yayınların öğretmenler tarafından öğrencilere tavsiye edilmesi, pek çok problemi de beraberinde getirebilmektedir. Başlıca problemleri şöyle sıralamak mümkündür:

Yayının içeriği bir kazanıma uygun gibi gözükmeyle birlikte birçok kazanımı yok edebilmektedir. Dini yayınların bir bölümü insan iradesini sıfırlayan, yaşama sevincini körelten, çalışmayı boş sayan, geleceğe yönelik planlama yapmayı yeren içeriklerle doludur. Yer yer; kötü kurgulanmış, olağanüstü abartılmış, bir tarafı yapmaya çalışırken onlarca bölgeye zarar veren hikâyelerle desteklenen, genç bir insanı daha yolun başındayken yaşamdan bezdiren bu tür yayınlar, gençlere fayda yerine zarar vermektedir.

Dini yayınlarda diğer önemli bir sorun, dini-ahlaki mesajların içine, gençler üzerine gizli emelleri olan bazı grupların propagandasının gizlenmiş olmasıdır. Bazı yayınlar, satır aralarına gizlenmiş, belli belirsiz işaretlerle yapılan yönlendirmeler yoluyla gençleri sorgusuz sualsiz itaat eden neferler haline getirmenin aracı olarak kullanılabilir.

Güncel yaşamdan kopukluk, dini yayınların birçoğunda rastlanan önemli sorunlardan bir başkasıdır. Bu yayınlarda ideal olarak gösterilen karakterler, bir gencin kendisini özdeşleştiremeyeceği niteliklere sahip olarak nitelendirilebilmektedir.

Dini yayınların çoğunluğunda kullanılan dilin eski olması genç insanları bu tür yayınlardan uzak tutmaktadır. Nasihat üslubunda yazılmış olan veya anlatımda çeşitli yollarla okuyucuya uzun öğütler veren kitaplar, genç okuru sıkılmaktadır.

Yukarıda anlatılanlar doğrultusunda gençlere yönelik dini yayınlardaki başka problemleri de dile getirmek mümkündür.⁶ Bu problemlerden bir bölümü özel olarak dini yayınlar için geçerliken çoğunluğu gençlere yönelik tüm yayınları ilgilendirmektedir.⁷

6 Şirin, M. Ruhi (edt.) *Türk Dili, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, Sayı: 756, 2014, [Birikim, 1996, c. 91, ss. 89-95; Gül, Mutlu, "Hadislerin Ma'nen Rivayeti Bağlamında Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatında Siyerin Kurgusal Anlatımı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 25, 2016, ss. 60-80.](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=539:aralk-2014&catid=44:suereli-yaynlarzm E.T. (21.03.2019); Çalışkan, Koray,)

7 Gençliğe yönelik yayınlar ve bu alandaki sorunlarla ilgili bkz. Soysal, Mine, "Çağdaş Çocuk ve Gençlik Edebiyatımızın Öğretimdeki Yansımaları", 3. *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara Üniv. Yay. Ankara 2012, ss. 229-232; Aslan, Canan, "Türkiye'de Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Duyarlı Konuların Ele Alınışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım", *Eleştirel Pedagoji*, Yıl: 6, Sayı: 32, 2014, ss. 51-56; Öz, Samiye, "Sanatçı ve Yayıncı Bakış Açısıyla Çocuk Edebiyatı", 3.

DKAB öğretim programı çerçevesinde yayın üretme ihtiyacını gören bir kurum, yukarıda bahsedilen türden problemleri detaylı biçimde tespit edip onları aşmanın çareleri üzerinde çalışacak birimler oluşturacaktır. Burada asıl dikkat çekmeye çalıştığımız konu net olarak; piyasadaki dini yayınlar, yaklaşık 10 milyon gençle yüz yüze muhatap olan DKAB öğretmenlerine yardımcı olmaktan uzak olduğu için DKAB öğretim programında tespit edilen kazanımlara uygun yayınlara önemli derecede talep olduğudur. Bu nedenle dini yayınların problemlerini tartışmak yerine bu konuyu ilgili birimlere bırakarak, DKAB öğretim programı doğrultusunda yayın üretme düşüncesinin ayrıntılarına girmek istiyoruz.

Detaylar

1. Dini Yayınların Amaçlarını, Perspektifini ve Genel Değerleri Belirlemek

DKAB öğretim programında açıklanan programın amaçları ve perspektifi, ortaöğretim çağındaki gençlere yönelik yayın üretmeyi planlayan kuruluşlara, hareket edecekleri alanı belirlemek için yeterli ipuçları vermektedir. Programın “Değerlerimiz” başlığında yer alan maddeler, dini yayınların genel çerçevesini çizmede oldukça yardımcı olacak içeriktedir. Dini yayınlar üretirken hedef kitleye kazandırılmak istenen yetkinlikler için de programın özellikle 1, 5, 6, 7, 8. maddeler dikkate alınabilir. “Programın Temel Felsefesi ve Genel Amaçları” kısmında da gençlere yönelik dini yayıncılığın programlanmasında yararlı olacak birçok ifadeler yer almaktadır.

2. Kazanımların Belirlenmesi

Kazanımdan kast edilen, genç takipçinin, bir yayını takip ettiğinde; bilgi, tutum, kanaat, duygu vb. yönlerden elde ettiği kazançlardır. Gençlere yönelik üretilen her bir yayın için, hedeflenen kazanımların detaylı biçimde belirlenmesi yararlı olacaktır. Öğretim programında belirlenen kazanımların çoğu, aslında gençlere yönelik yayınlarda gözetilmesi kaçınılmaz olan hususlardır. Bu konudaki önerimiz, yayınevinin kendince belirleyeceği politikalarda MEB’in programındaki kazanımları göz önünde bulundurmasıdır. Bu öneri dikkate alındığında hem programın paydaşları konumunda olan MEB, öğretmen, öğrenci ve veli açısından, hem de yayıncı açısından karşılıklı fırsatlar doğacaktır. Öğretim programında belirlenen kazanımların çok yönlü hazırlanmış yayınlarla desteklenmesi örgün eğitimdeki başarının artırılması için önemli bir destek olacaktır. Yayıncılar için ise hedef kitleyi doğru ve net biçimde tespit edebilme ve ona daha kolay

Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üniv. Yay. Ankara 2012, ss. 509-511; Yazıcı, Vedat, *Çocuk Romanlarında Yayınevi*, Editör, Yazar Üçgeninde Yaşanan Denetim Sorunlarına Bir Yaklaşım Denemesi”, 3. *Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu*, Ankara Üniv. Yay. Ankara 2012, ss. 517-520; Asutay, Hikmet, *Gençlik Kültürleri Gençlik Edebiyatı ve İlk Gençlik Romanları*, Kriter Yay. İstanbul 2012.

ulaşabilme yönünde Din Öğretimi Genel Müdürlüğü'nün bilgi birikimi ve deneyimi, yol gösterici olacaktır.

Öğretim programında belirlenen başlıca kazanımlar ve bu kazanımlar doğrultusunda üretilebilecek yayınlar, örnek olarak aşağıda tablo halinde gösterilmiştir:

Kazanımlar	Düzeyi	Yayın Önerileri
Genel olarak bilginin korunması, kaynakları, önemi; iman, ikrar, amel, bilgi kavramları arasındaki ilişkiler konularında bilgi ve farkındalık kazandırılması hedeflenmektedir.	9. Sınıf 1. Ünite	- Öğretici yayınlar: Kazanımları elde etmeye yönelik, seviyeye uygun bilgiler veren yayınlar. - Edebi, kurgusal, popüler yayınlar: Örneğin bilgi kaynakları konusunda çeşitli soruları olan bir genç üzerinden bir hikâye, roman vb. türde kitaplar kurgulanabilir. - Sınıf içi etkinliklere yönelik yayınlar: Örneğin konuyla alakalı skeç, oyun senaryoları üretilebilir.
İslam medeniyeti kavramını ve bu kavramın kuşattığı coğrafyayı tanımaya, önemini kavramaya ve sevmeye yönelik kazanımlar belirlenmiştir.	9. Sınıf 5. Ünite	Bu ünitenin kazanımları macera ve tarihi roman türünde yazınlar için oldukça uygundur. Gençlerin zevkle okuyacakları hikâye, roman, çizgi roman serileri üretilebilir.
“Din ve Hayat” başlığını taşıyan ünitenin kazanımları; aile, kültür, sanat, çevre, sosyal adalet vb. konularda, bilgi, farkındalık ve tutum kazandırmaya yöneliktir.	10. Sınıf 3. Ünite	Din ve güncel yaşam ilişkisini ve bu alanda ortaya çıkan sorunları konu edinen, seviyeye uygun farklı türde eserler üretilebilir.

Kazanımlar	Düzeyi	Yayın Önerileri
Ahlaki tutum ve davranışlar hakkında bilgi vermeye, bu davranışları benimsetmeye ve sevdirmeye yönelik tutumlar belirlenebilir.	10. Sınıf 4. Ünite	Din, ahlak ve insan davranışları ilişkilerini işleyen seviyeye uygun farklı türde eserler üretilebilir.
Cihat kavramı; anlam genişliği göz önünde bulundurularak salt savaş ile sınırlandırılmadan tüm boyutlarıyla ve Mekki ve Medeni ayetlerin bu kavrama yüklediği anlamlar bağlamında ele alınır. Cihadın bir ibadet olarak farzı ayın ve farz-ı kifaye olduğu durumlara değinilir. Bu kapsamda ceht, mücahede, davet, tebliğ, irşat, emr-i bi'l-maruf ve nehy-i ani'l-münker, kıtal/mukatele ve şehadet kavramlarına yer verilir.	11. Sınıf 3. Ünite Kur'an'da Bazı Kavramlar	Tutum ve davranışlar açısından önem arz eden bu ünitenin konuları arasında "İslam'ın Aydınlik Yolu: Hidayet", "Allah'ı Görüyormuşçasına Yaşamak: İhsan", "Allah İçin Samimiyet: İhlas", "Allah'ın Emir ve Yasaklarına Riayet: Takva", "Dosdoğru Yol: Sırat-ı Müstakim", "Allah Yolunda Mücahede: Cihat", "İyi, Doğru ve Güzel Davranış: Salih Amel" konuları yer almaktadır. Farklı çevreler tarafından değişik yön- lere çekilen kavramların doğru bir biçimde öğrenilmesini hedefleyen kazanımlarla ilgili olarak yanlış anlayışı düzelten, yerine doğru anlayışı yerleştirmeye çalışan seviyeye uygun yayınlar üretilebilir.

Kazanımlar	Düzeyi	Yayın Önerileri
11.4.1. İnançla ilgili yaklaşımları tartışır. - İnançla ilgili yaklaşımlardan teizm, deizm, materyalizm, pozitivizm, sekülerizm, agnostisizm, ateizm ve nihilizme yer verilir. İnançla ilgili yaklaşımlar ele alınırken “kö-tülük problemi” üzerinde durulur ve problemin inançla ilgili yaklaşımlarla olan ilişkisine değinilir. 11.4.2. Yeni dinî akımların özelliklerini değerlendirir. - “Milenyum Tarikatları”, “Kıyamet Tarikatları” gibi adlarla sınıflandırılan yeni dinî akımların ortak yönlerine, ortaya çıkma ve yaygınlaşma sebeplerine ve ülkemize olan yansımalarına güncel örneklerle yer verilir. - Dinî değerlerin istismarının olumsuz sonuçlarına değinilir; din istismarının siyasi, ekonomik ve sosyal sebepleri üzerinde durulur. Bu kapsamda FETÖ gibi illegal, çıkarıcı yapı ve gruplara değinilir. - Batı’da ortaya çıkan “İslamofobi/İslam karşıtlığı” gibi ırkçı akımların gelişmesine sebep olarak gösterilen, hem söylemleri hem de eylemleriyle başta Müslüman halklar olmak üzere dünya üzerinde yaşayan pek çok halka zarar veren, DEAŞ gibi şiddet odaklı, terörist, illegal ve marjinal gruplara değinilir.	11. Sınıf 4. Ünite İnançla İlgili Meseleler	İnançla ilgili günümüzde tartışılan önemli konuları içeren bu ünitenin kazanımları doğrultusunda yayınların üretilmesi oldukça yararlı olacaktır. Üretilen yayınlarda doğrudan veya dolaylı biçimde bu ünite için belirlenen kazanımlar desteklenebilir. Ateizm, agnostisizm, deizm ve nihilizm günümüz gençliğini çok yönlü sıkıştıran akımlardır. Bu konularda güçlü popüler yayınların hazırlanması yararlı olacaktır. Yerli ve yabancı modern tarikatlar ve cemaatler gençler için büyük tehlike arz etmektedir. Onların iç yüzünü ifşa eden, tuzaklarına karşı bilinçlendiren ve farkındalık oluşturan yayınların üretilmesi yararlı olacaktır. FETÖ; inanç, maneviyat, güven ve teslimiyet konularında gençlerde ağır zedelenmelere neden olmuştur. Hasarın boyutlarıyla ilgili ciddi bilimsel çalışma yeteri kadar yapılmamıştır. FETÖ’nün gençlerde neden olduğu travma, tahmin edilenden daha büyük ve uzun süreli olabilir. Bu nedenle etkileri zayıflatacak, istismara karşı uyaracak kaliteli yayınlara ihtiyaç bulunmaktadır. Gençlerin şiddet yanlısı radikal gruplara karşı korunması da hayati derecede öneme sahiptir. Art niyetli güç odakları tarafından örgütlenen “Sera ürünü” bu gruplar, doğrudan gençleri hedeflediklerinden, onların propagandalarına karşı koruyucu ve boşa çıkarıcı yayınlar üretmek gerekmektedir. İslamofobi propagandaları, Müslüman gencin öz güvenliğini sarsmaya yönelik etkilere sahiptir. Bu tür propagandalara karşı mutlaka kaliteli popüler yayınlar üretme ihtiyacı bulunmaktadır. Karanlık odakların bir taraftan şiddet yanlısı sözde dinî gruplara destek verip diğer yandan dünya kamuoyunda İslam düşmanlığı yayma peşinde oldukları gerçeğini genç insanlara, gösteren çarpıcı, etkileyici yayınlar üretilmelidir.

Yukarıdaki tabloda yer alan bilgiler öğretim programının kazanımlarını desteklemeye yönelik yayınlar üretme önerisini açıklar mahiyette olduğundan, programın her bir kazanımıyla ilgili detaylara girilmemiştir. Bununla her bir kazanımın nasıl çerçeve içine alındığını göstermek üzere bir örnek vermek yararlı olacaktır:

9.5. Gönül Coğrafyamız adlı ünitenin 2. kazanımında “İslam medeniyetinin, dünyanın farklı bölgelerindeki etkilerini fark eder.” şeklinde bir hedef konulmuştur. Bu kazanım beş maddede çerçeve içine alınmıştır. Maddelerden biri öğretimle ilgili olduğundan onu dışarıda tutarak, yayıncılığı da ilgilendiren diğer dört maddeyi şöyle sıralayabiliriz:

- “Hicaz Bölgesi, Kudüs ve Çevresi, Şam ve Bağdat Bölgesi; İran, Horasan, Türkistan ve Mâverâünnehir Bölgesi; Hint Alt Kıtası; Anadolu ve Balkanlar; Kuzey Afrika (Mısır ve Mağrip Bölgesi) ve Endülüs gibi İslam medeniyetinin tarihî süreçte hayat bulduğu ilim ve kültür havzaları ele alınır.
- İslam medeniyetinin bu havzalara İslam’ın taşınmasına öncülük eden âlimler, komutanlar ve tüccarlara kısaca yer verilir.
- İslam medeniyetine değer katan ana dillere (Türkçe, Arapça, Farsça) değinilir.
- İslam medeniyetinin Anadolu ve Balkanlara taşınmasında Horasan, Anadolu ve Rumeli erenlerinin de rolüne kısaca değinilir.”⁸

Yukarıdaki maddeler gençliğe yönelik dini yayın üretmeyi düşünen yayınevlerine fikir verebilecek mahiyettedir. Örneğin Horasan, Anadolu veya Rumeli alperenlerinden, gençlerin kendilerini bulabilecekleri kahramanlar üretilebilir; bu kahramanların maceralarının anlatıldığı seri kitaplar yayınlanabilir.

DKAB öğretim programının, dini yayıncılığa yol gösteren bir başka yönü, her üniteye öğrenilmesi gereken temel kavramları belirlemiş olmasıdır. Programa uygun olarak üretilen yayınlarda bu kavramların öne çıkarılması ve sıkça tekrarlanması beklenir. Örneğin 9.1. Bilgi ve İnanç ünitesinde İslam, inanç, akide ve vahiy kavramlarının öğrenilmesi planlanmıştır. Bilgi ve inanç konusunda üretilecek bir eserde bu dört kavrama değişik biçimlerde ve farklı yollarla değinilmesi uygun olacaktır.

Öğretim programında yer yer kısıtların belirlenmiş olması da, dini yayın üretenler için kullanışlı uyarılardır. Bu uyarılar göz önüne alınarak, hedef kitlenin seviyesi daha başarılı biçimde tutturulabilir. Örneğin 10.5. İslam Düşüncesinde İtikadi, Siyasi ve Fıkhi Yorumlar başlıklı üniteye ikinci kazanım olarak “İslam düşüncesindeki yorum farklılıklarının sebeplerini tartışır.” hedefi konulmuş ancak “Yorum farklılıkları; insan unsuru;

8 MEB, DKAB Öğretim Programı, s. 18.

sosyal, siyasi, kültürel ve coğrafi ortam ile dinî metinlere yaklaşım ve onları yorumlama farklılıklarından kaynaklanan sebepler ile sınırlandırılır.” denilerek konunun başka taraflara çekilmesi engellenmiştir.⁹ Bu tür belirlemeler, alandan gelen sorunlar üzerine geliştirilmiş önlemleri yansıttığı için değerli olup gençlere yönelik yayın yapan kuruluşlar için de yol göstericidir.

Sonuç

Gençlere yönelik dini yayıncılıkta, yayınevlerinin DKAB öğretim programına uygun yayın politikaları geliştirmelerinin ve buna göre yayın üretmelerinin hem yayınevleri açısından hem de DKAB öğretim programının kazanımlarının desteklenmesi açısından uygun olacağı görülmektedir.

Gençliğe yönelik yayın yapan kuruluşların yaklaşık 20 milyon hedef kitlesi bulunmaktadır. Bu rakamın yarısından fazlası MEB eğitim kurumlarına kayıtlıdır. İlk ve orta eğitim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin tamamına yakını zorunlu dersler arasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi de görmektedir. Gerek DKAB öğretim programlarının hazırlanmasında gerekse uygulamada MEB, önemli bir birikime ve deneyime sahiptir. Öğretim programları hazırlanırken farklı kesimlerin eleştiri ve önerileri, öğretmen ve öğrenciler üzerinde yapılan araştırmalar, sahada yapılan araştırmadan elde edilen veriler dikkate alınmakta ve bu bilgiler doğrultusunda din kültürü ile ilgili edininilmesi gereken kazanımlar yaş ve sınıf seviyelerine uygun biçimde dağıtılmaktadır.

Gençlere yönelik dini yayın üreten kurumların, yayın politikalarını belirlerken DKAB öğretim programının kazanımlarını dikkatli bir biçimde incelemelerini ve onda belirlenen kazanımları temel alarak yayın üretmelerini, hedef kitleye daha başarılı biçimde ulaşmaları açısından gerekli olduğu görülmektedir. Diğer taraftan önerilen çerçevede üretilen yayınların, DKAB programındaki kazanımların sağlanmasında öğretmen, öğrenci ve velilere büyük destek sağlayacağı da öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

- Aslan, Canan, “Türkiye’de Çocuk ve Gençlik Edebiyatında Duyarlı Konuların Ele Alınışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, *Eleştirel Pedagoji*, Yıl: 6, Sayı: 32, 2014, ss. 51–56.
- Asutay, Hikmet, *Gençlik Kültürleri Gençlik Edebiyatı ve İlk Gençlik Romanları*, Kriter Yay. İstanbul 2012.
- Çalışkan, Koray, “Özenilesi Yaşamlar: İslami Romanlar Üzerine bir İnceleme”, *Birikim*, 1996, c. 91, ss. 89–95.

9 MEB, DKAB Öğretim Programı, s. 23.

- Gül, Mutlu, “*Hadislerin Ma’nen Rivayeti Bağlamında Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatında Siyerin Kurgusal Anlatımı*”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 25, 2016, ss. 60-80.
- MEB, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9-12. Sınıflar) Öğretim Programı, Ankara 2018, s. 7. https://dogm.meb.gov.tr/www/icerik_goruntule.php?KNO=14 E.T. 04.03.2019.
- MEB, Milli Eğitim İstatistikleri 2017-2018, <https://sgb.meb.gov.tr/www/mill-egitim-istatistikleri-orgun-egitim-2017-2018/icerik/327> (E.T. 26.02.2019).
- Öz, Samiye, “*Sanatçı ve Yayıncı Bakış Açısıyla Çocuk Edebiyatı*”, 3. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üniv. Yay. Ankara 2012, ss. 509-511.
- Soysal, Mine, “*Çağdaş Çocuk ve Gençlik Edebiyatımızın Öğretimdeki Yansımaları*”, 3. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üniv. Yay. Ankara 2012, ss. 229-232.
- Şirin, M. Ruhi (edt.) *Türk Dili, Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*, Sayı: 756, 2014, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=539:aralk-2014&catid=44:suereli-yaynlarmz E.T. (21.03.2019).
- TUİK, İstatistiklerle Gençlik, 2017. www.tuik.gov.tr/PdfGetir.do?id=27598 E.T. 26.02.2019.
- Yazıcı, Vedat, *Çocuk Romanlarında Yayınevi*, Editör, Yazar Üçgeninde Yaşanan Denetim Sorunlarına Bir Yaklaşım Denemesi”, 3. Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu, Ankara Üniv. Yay. Ankara 2012, ss. 517-520.

OTURUM BAŞKANI – Teşekkür ederiz bu güzel sunumundan dolayı. Gerçekten, ilköğretim, orta, lise öğretimindeki din eğitiminde gençlere nelerin verilmesi gerektiği hususu büyük önem taşıyor. Konuya kitap, sünnet açısından baktığımız zaman, mesele malumualiniz, Enes Bin Malik Medine döneminde aşağı yukarı sekiz – on yıl kadar eğitim görsün, Allah Resulünü yakından izlesin, onun hizmetinde bulunsun diye annesi tarafından görevlendiriliyor. Dolayısıyla, Enes'in bu süre içinde ve daha sonraki hayatında bütün dönemle ilgili naklettikleri var. Enes Bin Malik rivayetleri diyoruz buna biz. Kütübü Sitte'ye bakıverdiğimiz zaman, Enes Bin Malik diye girsek, inanınız bütün hadisleri şu anda naklediverme imkânı var bilgisayar ortamında. Tercüme de edildi zaten Kütübü Sitte. Bunlar toplansa, eğitimle ilgili olanlar süzülse, Enes Bin Malik bir model olarak Allah Resulü'nün evinin içinde yetişmiş bir genç olarak takdim edilse, güzel olur diye düşünüyorum.

Kitap, sünnet, icma ile bağlantılar kurularak bunlar ele alınsa ve gençliğe örnek olarak sunulsa faydalı olur diye düşünüyorum.

Biraz önce söylediğimiz mesela Hazreti Ebubekir'in hanımı İslam'a girmemiş, müşrik olarak kalmış Mekke'de. Ondan sonra kızını özlüyor Medine dönemindeyken, 450 kilometre o yolu bir kervanla kat ediyor, Medine'ye geliyor, Esmâ annesini eve alacak mı? Peygamberimize geliyor, böyle böyle annem Mekke'den gelmiş, bana birçok hediyeler de getirmiş, nasıl davranmamı tavsiye edersiniz, diyor. “Annene ikram et, hediyelerini de al” diyor Peygamberimiz. Zaten bir gün kalacakmış, ertesi gün kervanla geri dönecekmiş. Dolayısıyla Esmâ bu şekilde annesini hiçbir şey olmamış gibi misafir ediyor, iyi davranıyor. “Vesahibhüma fiddünya ma'rufen” ayeti de zaten bunu bildirdi Lokman Suresi'nde.

Bunun gibi Kur'an ve sünnette gerçekten böyle eğitimle ilgili güzel dersler, temel bilgiler var. Zaten bunlara dayalı olarak tarihî süreç içinde ulemamız ve daha sonraki eğitimciler bu bilgileri değerlendirmişler ve bu bilgiler günümüze kadar gelmiş. Tabii bunları güncelleştirmek ve günümüz gençliğine en güzel biçimde ulaştırmak gerekiyor.

Şimdi, Ahmet BELADA kardeşimizin bir müzakeresi olacak.

Buyurun hocam.

MÜZAKERE

Ahmet BELADA
Diyanet İşleri Başkanlığı
Başkanlık Müşaviri

Gençlik ve Kitap

Kitap; üzüldüğümde teselli eden, hırçınlaştığımda dinginleştiren, yorulduğumda dinlendiren; hatta acıktığımda doyuran, susadığımda susuzluğumu gideren iyi bir yol arkadaşımıdır.

Kitaba ortaçağ/İslam dünyası açısından bakacak olursak, kitaplaşma sürecini Kur'an'la başlatabiliriz. Kur'an'ın oluşumu daha sonraki kitaplara da örneklik teşkil etmiştir.

Daha önce kitap yok muydu? Elbette vardı. Fakat var olan kitabı günümüzdeki kitap gibi algılamamak gerekir.

Nitekim hadisin tedvini esnasında rahmetli Fuat Sezgin Hoca "Buhari'nin Kaynakları" isimli kitabında henüz Mekke döneminde bile yazılı metinlerden "kitap/defter" bahseder.

Zaten İslam öncesi çağlarda bahsi geçen kitaplar da sadece bir veya birkaç sayfadan müteşekkil varaklardan, hatta bazen de şekil veya resimlerden oluşuyordu.

Kendi dünyamıza dönecek olursak İSMAIL E. ERÜNSAL hoca "Ortaçağ Dünyasında Kitap ve Kütüphane" isimli kitabında Muaviye döneminden itibaren hadis, tarih biyografi türünden kitapların bulunduğu gecenin 3/1'ne kadar bu kitaplardan okuduğuna dair rivayetin varlığından söz eder.

Gene o ve hemen sonrası dönemler için;

"Deve yükü defter/kitap" (İbni Abbas)

"Birkaç yük defter" (Zühri)

"Tavana kadar çıkan bir oda dolusu kitap" (İbni Âla)

"Birkaç sandık dolusu kitap" (Süfyan-ı Sevri) tabirleri kullanılmaktadır. S.39...

Kitapların oluşumunda her ne kadar Rıhle'den çokca bahsedilirse de sema ve kıraat/ arz yöntemiyle de olduğu bilinmektedir. (İsmail E. Erünsal s.51)

Konumuzun kitap tarihinden bahsetmek olmadığını biliyorum. Sadece söyleyeceklerime örneklik teşkil etmesi açısından kısa bir girizgâhta bulunmak istedim.

Her iki tebliği de okuduğumda özellikle Ali Kuzudişli'nin neyi kastettiğini sormadan edemedim. Yalnız tebliğini kendi okuyunca daha bir anlaşılır oldu. Fakat genel olarak maksat hâsıl oldu mu denirse, doğrusu çok da olumlu beyanda bulunamayacağım.

Bilal Kemikli Bey'in tebliği daha anlaşılır, daha somut bilgi ve önerilere sahipti. Kısa açıklamanın ardından ayrı ayrı izahatta bulunmak istiyorum.

Bilal KEMİKLİ

Böylesine önemli bir Kongrede önemli kitaplardan yani klasiklerimizden bahsettiği için Bilal Bey'e çok teşekkür ederim. Hocamız tebliğinde kültürümüzün temel dinamiği klasiklerimizden hareketle gençlerimize hayırhah öğüt verilmesinin gereğinden bahsetmektedir. Elbette bu konuda yazılmış olanlar kendilerinin de bahsettiği gibi bunlarla mukayyet değildir. Bu alanda çok sayıda eserler mevcuttur.

Mesela; her ne kadar gençler ve siyasetçileri/idarecileri ilgilendirse de Nizamülmülk'ün "Siyasetname"si,

Gazali'nin "Eyyühe'l Veled"i,

Ayrıca çok önemli değerlerimiz olan Mevlana'nın Mesnevisi,

Ahmet Yesevî'nin Divan-ı Hikmet'i,

Yunus Emre'nin Divan'ı

Şeyh Bedreddin'in Varidat'ı

Hatta Akif'in Safahat'ı da bu kategoride değerlendirilebilir.

Bilal hoca Âşık Paşa'nın Garipnamesi'nden hareketle; "Mana"ya dikkat çekerek bunu da Hz. Ali örneğinden vermiş. "Alp" ve "eren" sözcükleri üzerinden Alperen'i izah ederken de 9+9 şeklinde Alp ve Erenlerin maddi ve manevi vasıflarını saymıştır.

II. Murat'ın talebiyle Mercüme Ahmet'in tercüme ettiği Keykavus'un Kabusnâme'sinde oğlunu terbiye edecek mürşit olarak kitabı seçmiş olması önemlidir.

Oğlunu karşısına alıp nasihat etmekten ziyade yazılı nasihatte bulunmaktadır. Bu da bizim için bir model olabilir. Eğer bu yöntemi değil de şifahi öğüt vermeyi esas alsaydı o değerli bilgilere ulaşamamış olacaktık. Burada asıl olan "iyi insanı" yetiştirmektir. İyi nedir? Allah'a itaattir.

Kitapta ayrıca gençlerimize; yılgınlık göstermeden, mücadele edilmesi gerektiği verilmektedir. Kısaca ilim ve ahlakın yanı sıra mücadelecilik ve savaşçı olmanın öğütlendiği görülmektedir.

KATKI VE ÖNERİLER

Hocamın zikrettiği ve diğer bahsedilebilecek tüm klasiklerimiz gençlerimizin okuyup anlayabileceği hale getirilmelidir.

Ayrıca bunları sadece okutmak değil, ayrıca bunlardan kısa hatta uzun film, skeç ve tiyatrolar yapmak suretiyle gençlerimize izletmeli ve tanıtmalıyız.

Çünkü doğruluk, dürüstlük, adalet, cömertlik ve ahlakın birçoğunu yazarlarında ve yazdıklarında görmek mümkündür.

Dünya çapında bu değerlerimizi yeterince tanımadığımız ve tanıtmadığımız gerçektir. Klasiklerimiz de onlardan biridir. Mümkün olsa da tüm klasiklerimiz herkesin, özellikle de gençlerimizin anlayabileceği şekilde neşredilebilse. Bu tür eserlerimiz anlaşılır şekilde elimizde olmadığından olacak ki, kendimizden ziyade Batılı klasiklere rağbet daha fazladır.

Günümüzde uzun makale ve hacimli kitaplardan ziyade kısa izahlı kitaplar daha çok rağbet görmektedir. Bu yönüyle de klasiklerimiz iyi bir tercih olabilir.

En azından Bilal hocanın tebliğine aldığı kitaplar bu açıdan değerlendirilebilir.

Genelde çok olumlu bulmakla beraber, sınırlı sürede ancak bu kadar oluyorsa da, kitaplardan gençleri bire bir ilgilendiren bazı örnekler verilebilseydi çok daha iyi olurdu diye düşünüyorum.

Ayrıca bahsi geçen klasiklerimizin yanı sıra diğer klasiklerimizin isimleri de verilebilirdi.

Ali KUZUDİLİ

Ali Bey sunumunu ağırlıklı olarak teknik bilgi ve istatistiklere tahsis etmiş. Tebliğinde yurt içi ve yurt dışında muhtelif yaşlarda yirmi milyonluk genç hedef kitlesinden bahsetmekte.

Diğer taraftan Ali Bey, gerek Diyanet'in ve gerekse sair yayın evlerinden çıkan kitapların özellikle diline ve işledikleri konulara dikkat çekmiş.

Özellikle tebliğin "Kazanımların Belirlenmesi" başlığı altındaki konuların tasnif ve açıklamalarını ileriye yönelik olması gerek Diyanet ve gerekse Milli Eğitimce değerlendirilirse gayet güzel olabileceğini söylemeliyim.

Teşhis için her ne kadar bu ve buna benzer bilgiler gerekli ise de tebliğde bire bir gerek din dersi hocalığı yapan öğretmenlerimiz ve gerekse talebelerimizin istifade edebilecekleri eserlerin nasıl olması gerektiği konusunda daha somut bilgiler verilebilirdi.

Gençlerimiz, bırakınız gençlerimizi, orta ve ileri yaştaki insanlarımız dahi bugün uzun yazı ve kitabı okumamaktadır. Birçok insanımız yazdığı mesajları dahi kısaltarak yazmaktadır. Okuma tembelliğine tutulmuş vaziyeteyiz.

Muhtemel basılı ve görsel yayınlarda kendi mekânlarımız olan, günümüzde birçoğu “gönül coğrafyamız” diye tanımladığımız ülke ve bölgelerde bulunan şehirler, şehirlerin içinde bulunan medeniyet şaheserlerini tanıtıcı bir yol mutlaka bulunmalıdır.

Gene bu mekânlarda feda-i can eden gönül erlerini, cihat fedailerini önce bizlerin, saniyen gençlerimizin/talebelerimizin tanımlarını sağlayacak yollar aramalıyız. (Abdürreşid İbrahim vs.)

O halde bu gerçekleri göz ardı ederek yayın yapamayız. Her ne kadar tüm yazdıklarımızı genç kesime göre yazmasak ta 20 milyonluk bu kesimin de dikkate alınması gerektiğini bilmeliyiz.

Eskiden okunacak kitap bulamazken (Tahsin Banguoğlu) şimdi de okutacak insan bulmakta zorlanıyoruz.

Önder ve rehberimiz olan Efendimizin İslam’ı anlatma konusunda çektiği sıkıntıyı bizim de dikkate almamız gerektiği belirtilerek, başta Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenleri olmak üzere tüm din görevlilerinin sorumlulukları daha bir vurgulanabilir, hatırlatılabilir.

Ayrıca tavsiye edilebilecek bazı kitaplardan bahsedilebilirdi.

Garipnâme

Asıl adı Ali olan Âşık Paşa, mutassavıf bir şairdir. Anadolu’da “Paşa”, “Beşe”, “Başağa” diye adının sonuna eklenen lâkaplar, babasının ilk oğlu olduğunu belirtmek için “ilk” anlamında kullanılmaktadır. Kırşehir’de doğan sanatçı, yine burada vefat etmiştir. İyi bir eğitim görmüş, Kırşehir’e yerleşerek burada bir tekke kurmuştur. Selçuklu sarayında Farsçanın konuşulduğu bir dönemde Türkçeyi savunmuştur.

Edebî Kişiliği

• Eserlerini sade bir dille yazarak Türkçenin Anadolu’da bir edebiyat dili olarak yerleşmesinde önemli hizmetler görmüştür.

- Hem aruz hem hece ölçüsüyle şiirler yazmıştır.
- Şiirlerinde ve “Garibnâme”sinde büyük ölçüde Yunus Emre ve Mevlana etkisi hâkimdir.
- “Garibnâme” (1329) adlı mesnevisiyle “Mevlid” yazarı Süleyman Çelebi’yi etkilemiştir.
- Hece ölçüsüyle yazdığı şiirlerde Yûnus’un etkisinde kalmıştır.
- Çok iyi Farsça ve İbranice bildiği hâlde Türkçeye bağlı kalan sanatçı, o devirde hâkim olan “Türkçeyle eser yazılmaz” anlayışına karşı çıkarak eserlerini Türkçe yazmıştır.
- Mevlid ve Miracnâme türünün ilk örneklerini vermiştir.

Eserleri:

Garibnâme, Fakrnâme, Hikâye, Vasef-ı Hâl

Garibnâme

12.000 beyitlik bu mesnevi, on bölümden oluşmaktadır. Dinî, tasavvufi ve öğretici nitelikler taşıyan eser, halkı eğitmek maksadıyla Türkçe olarak yazılmıştır. Eser, sade dili sayesinde asırlar boyunca çok geniş bir okur kitlesine hitap etmiştir. 1330 yılında aruzla yazılan eserin sade bir dili vardır. Dinî, tasavvufi ve öğretici nitelikte olup halkı eğitmek amacıyla Türkçe olarak yazılmıştır ve pek çok nüshası bulunmaktadır. Bazı nüshaların sonunda Âşık Paşa'nın gazelleri yer alır.

Hikâye

Elli dokuz beyitlik küçük bir mesnevidir. Bu mesnevide bir Müslüman, bir Hristiyan ve bir Yahudi'nin başından geçenler anlatılmaktadır.

Fakrnâme

Âşık Paşa'ya ait olduğu sonradan tespit edilen eser, tasavvufi içerikli 161 beyitlik bir mesnevidir.

KÂBÛSNAME (KAABUSNAME)

Mercimek Ahmet'in yapıtı. II. Murat'ın buyruğuyla Türkçeye çevrilen yapıt, Ziyâr oğullarından Emir Unsurü'l-Maâli Keykâvus b. İskender Kâbûs b. Veşmgir'in, oğlu Gilânşah'a yol göstermek amacıyla 1082'de yazdığı bir nasihatnamedir.

Genel anlamda bir ahlak kitabı olan Kaabusname, kapsadığı konular bakımından çok yönlü bir yapıttır. Temelde bir öğütler kitabı; siyasetle ilgili bilgiler verildiği için bir siyasetname; çeşitli sanatları ve bunlarla uğraşanların halini, meslekleri ve fütüvvetin ilkelerini bildirdiği için bir fütüvvetname; toplumsal yaşayışla ilgili kimi kuralları, çağının bilimsel ve düşünsel görüşlerini yansıttığı için de dini-tasavvufi bir yapıttır.

Kaabsname, XIV. yüzyıldan başlayarak beş kez Türkçeye çevrilmiştir, sonuncusu Mercimek Ahmet çevirisinin gözden geçirilmesi ve zamanın diline uygulanmasıdır. Mercimek Ahmet çeviride tuttuğu yolu şöyle açıklamaktadır. “İşte ben hakir de çalıştım, gerçi bu kadar gücüm yoktu, ama onun himmetinin bereketiyle Kaabusname'yi Türkçeye çevirdim. Şöyle ki, bir sözü aralayıp geçmedim, aklımın erdiğince kimi anlaşılması güç sözleri de basit olarak açıkladım, ta ki düşünerek okuyanlar anlamından haz alsınlar ve bu güçsüzü hayır dua ile ansınlar.”

Böylece Mercimek, yalnız çeviricilikle kalmamış, işe kendi bilgisini de katmış, yoruma gitmiş, açıklamış, eklemiş, neredeyse telif sayılabilecek bir yapıt ortaya koymuştur. Atasözleri ve deyimlerle açık bir anlatımı yeğlemiş, herkesin anlayabileceği bir dille içinde yaşadığı çağın düşüncesini yansıtmıştır. Edebiyat tarihi açısından asıl üstünde durulan konu da Mercimek Ahmet'in dili, başka bir deyimle dil tutumudur.

1431/32'de yazılan ve XV. yüzyıl nesir dilinin en başarılı örneklerinden sayılan Kaabusname ilk kez Orhan Şaik Gökyay tarafından yayımlandı (1944), günümüz Türkçesiyle yeni basımı da yapıldı (A. Özkırımı, 2 cilt, 1974).

OTURUM BAŞKANI – Ahmet BELADA Hocamıza bu güzel değerlendirmelerinden dolayı teşekkür ederiz.

Konu tabii eğitim. Eğitim ailede başladığı için iş aslı gelip ailedeki eğitime dayanıyor. Burada Bilal Hocamız da sunumunda güzel bir cümle kullandı yani ailede düzen kurulamıyorsa dışarıda düzen kurulamaz. Ailede düzeni kuramayan dışarıda nasıl düzen kuracak manasında, daha önceki yüzyıllarda olan değerlendirmelerden bahsetmişti.

Bununla ilgili Hazreti Aişe'den gelen bir hadisi nakletmek istiyorum. Hazreti Aişe'nin Allah Resulü'nden naklettiği bir hadisi şerifte, erkek bir evin gelirini temin ediyorsa hanım bu konuyla alakalı, aileyle ilgili harcamaları yaparken kesada düşmeksizin, yerli yerinde evi güzel yönetebilirse sadaka sevabı alır, ev için yaptığı bütün harcamalarından sadaka sevabı alır. Kocası da kazancından dolayı sadaka sevabı alır. Malumualiniz aile ekonomi düzeni demektir. Ekonomi kelimesi doğrudan doğruya aile düzeni demek. Aileyi organize ederken, harcamalar yaparken, ekonomik şekilde, ailenin ihtiyaçlarına göre davranmak gerekiyor. Kur'an-ı Kerim'de maruf olarak ifade edilir bu malumunuz. Dine, örfe göre, gelir düzeyine göre, sosyal seviyesine göre harcama yapmak anlamına geldiği belli marufun. Ekonomi kelimesi de buradan alınmış, Batılı ekonomistler tarafından. İslam zaten, bu hadisi şerifte bunu ortaya koymuş yani ekonominin tam karşılığıdır bu hadisi şerif.

Hadisi şerifin sonu çok ilginç bitiyor “hazin” diyor, veznedar. Elinin altında emanet paralar veya mallar bulunan kimse de bunları yerli yerinde, gözü kalmadan sarf ederse sadaka sevabı alır. Akşamlara kadar bir veznedarın, muhasebecinin, elinin altında yüklü paralar bulunan kimsenin bu paralarda gözü kalmaksızın yerli yerinde yaptığı ödemeler sonucu sadaka sevabı alacağı buyurulmuş.

Bir cümle daha ilave edeyim. Abdullah bin Mesud'un hanımı Zeynep (ra) bir sahabe hanımla beraber Peygamberimize gelmiş, ya Resulallah son zamanlarda kocalarımız işsiz kaldı, eve bir şey getiremez durumdalar, bizim ise imkânımız var. Herhâlde anne babadan miras yoluyla gelen paraları var. Biz eve harcasak bize ecir olur mu? Allah Resulü, elbette, kocanız getirdiği zaman bir sadaka sevabı alırken siz mecbur olmadığınız hâlde eğer eve harcarsanız iki sadaka sevabı alırsınız buyuruyor Peygamberimiz. Birisi normal sadaka sevabı, diğeri de nikâha bağlı akrabalıktan dolayı olan sadaka sevabı olmak üzere iki kat ecir alırsınız buyuruyor. Yani buna benzer, aile içinde boşa gitmeyen, ecir kaynağı olan hareketler var.

Dolayısıyla aile içindeki bu huzur ve düzen, gerek maddi gerek manevi, aynı zamanda dışarıya da yansıyan eğitimin devamı olmuş oluyor.

Şimdi, üçüncü sunuma geçiyoruz.

Tuba TÖRNÜK Hanımefendi “Küreselleşme Bağlamında Gençlerin Okuma Alışkanlıkları ve Dinî Yayınlara Bakışı” konusunda sunum yapacaklar.

Hocam buyurun.

Küreselleşme Bağlamında Gençlerin Okuma Alışkanlıkları ve Dini Yayınlara Bakışı

Tuba TÖRNÜK
Tepebağ Dutluk Camii Kur'an Kursu (KYK Manevi Danışman)
Zeytinburnu İlçe Müftülüğü

ÖZET

Küreselleşme sözcüğü, dünya üzerindeki ilişki ve bağlantılara etki eden ve yaşanan hızlı değişim ve dönüşüm süreçlerini tasvir etmek üzere kullanılmaktadır. Bugünün dünyasındaki olağanüstü değişimleri özetlemek üzere kullanılan bir terimdir. İçinde yaşadığımız yüzyılda, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin baş döndürücü bir hızla eriştiği, bunun sonucu olarak da coğrafi sınırların hızla ortadan kalktığı görülmektedir. Küreselleşme olarak adlandırılan bu süreç toplumlar arasındaki coğrafi sınırları ortadan kaldırmakla birlikte, toplumlardaki hızlı değişimler insanların dünya görüşleri, alışkanlıkları, talepleri ve değer yargıları konularındaki farklılaşmaları da artırmaktadır.

Bu araştırmada gençlerin okuma alışkanlıkları, dini kimlik algılarının şekillenmesindeki temel etmenlerden birinin dini yayınlar olup olmadığı, küreselleşmenin bakış açıları üzerindeki etkileri, çalışma çerçevesinde ele alınmıştır. Bu kavramsal çerçeve ile desteklenen açık uçlu sorular ve katılımlı gözlemler yoluyla veriler toplanmıştır.

Çalışmanın soruları:

1. Soruda gençlerin kitap seçmelerine etki eden faktörlerin tespiti yapılmaya çalışıldı.
2. Soruda gençlerin okudukları kitapların değişik açılardan onları etkileme seviyesi belirlenmeye çalışıldı.
3. Soruda gençlerin dini yayınlar hakkındaki düşüncelerinin tespiti yapılmaya çalışıldı.
4. Soruda küreselleşme ve yaşanan toplumsal değişimlerin gençleri nasıl etkilediği anlaşılmaya çalışıldı.

Çalışmamız nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bir durum çalışmasıdır. Araştırma, gençlerin okuma alışkanlığına fenomenolojik bir perspektiften bakmaya ve gündelik hayatta gençlerin okuma oranını ve dini yayınlara bakış açısını kavramaya yönelik bir çalışmadır. Çalışmada, amaçlı örneklemlerden ölçüt örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Araştırmanın evrenini İstanbul'da yaşayan, 20-25 yaş aralığında, farklı eğitim alanlarına sahip 65 bayan üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Gençler ile yarı yapılandırılmış, yüz yüze bireysel görüşmeler gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır. Araştırmada bireylere 4 adet açık uçlu soru sorulmuştur. Ayrıca demografik bilgileri edinilmiştir. Transkript edilen veriler içerik analizi yöntemi kullanılarak çözümlenmiş ve çıkarımlarda bulunulmuştur. Verilerin analizinde betimsel analiz yaklaşımı kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Genç, küreselleşme, okuma, dini yayınlar

GİRİŞ

Son zamanlarda yaşanan toplumsal değişimlerin en temel belirleyicilerinden biri olarak küreselleşme kavramı gündeme gelmektedir. Küreselleşmeden farklı anlamlar çıkarılmakla beraber özünde dünyanın dengelerini değişime zorlayan ekonomik, politik, teknolojik ve kültürel gelişmelerin dünyanın tüm bölgelerinde hissedildiği, teknolojik ve manevi kültür öğelerinin paylaşımının güçlendirildiği bir süreç anlaşılmaktadır. Küreselleşme ile birlikte insanlığın bilgi birikimi gün geçtikçe artmakta, bunları takip etmeksiz gittikçe zorlaşmaktadır. Geçmişten bugüne elde edilen bütün bilgilerin kaydedildiğini düşünürsek ve bilgi çağında yaşayan bir insanın bu gelişmelerden habersiz kalması da düşünülemez ise okumak kaçınılmaz hale gelmektedir. İlerleme ve gelişmişliğin göstergesi olan bilgiyi edinmenin en sağlam yolu ve ön koşulu okumaktır. Okuma beceri ve alışkanlığını edinmiş bireylerin yaygın olduğu toplumlar, her bakımdan ileri gider.

Okuma, görme, algılama, dikkat, hatırlama, anlamlandırma, yorumlama, sentez ve çözümleme gibi farklı zihinsel işlemlerin bir arada gerçekleştiği; insanın kendisini, çevresini ve dünyayı tanımak için bilgi ve kültür kazanmasında ve eleştirel bilince ulaşmasında rol oynayan çok önemli bir eğitim aracı ve dil becerisidir (Coşkun, 2002). Okuma alışkanlığı ise en kısa ve öz tanımıyla okuma eyleminin sürekli tekrar edilmesi ve bireyin günlük hayatının vazgeçilmez bir parçası haline gelmesidir. (Kayalan 2000).

İnsan dünyaya gelirken bazı ihtiyaçları da beraberinde getirmiştir. Tüm insanlık doğumdan ölüme kadar geçen sürede bu ihtiyaçları gidermek için çaba sarf eder. Hayatlarını idame ettirebilmeleri için bu ihtiyaçların karşılanması gerekir. İnsanın en önemli gereksinimlerinden biri de anlama, anlatma ve anlaşılma isteğidir. Bunun için öncelikle yapılması gereken şey okumaktır. Okumak; gelişmek ve geliştirmektir. Okumayı öğrenmek ve bunu hayat boyu devam ettirebilmek ise ancak eğitim ile mümkündür. Genç nüfusu fazla olan bir millet olduğumuzu göz önüne alırsak ve eğitimi bir bütün olarak ele alırsak, üniversitelerin ve üniversiteli gençlerin okumayı sevmesi,

okumayı alışkanlık haline getirmesi, okumaya değer vermesi ve bir edebi zevklerinin oluşması gerektiği sonucuna ulaşırız. Bunun için de gerekli çalışmaların yapılması gerekmektedir.

Modernizmle birlikte toplumun her kesiminde olduğu gibi gençlik te değişime uğramış ve geleneksellikten beslenen çocukluğun yerini modern, teknolojik unsurlarla ve tüketim kültürü ile beslenen, modernizmle şekillenen, medya kültürüne entegre olan, yaşam biçimlerinin modern yaşam pratiklerine uyum sağladığı, değişim ve dönüşümün hızlı olduğu gençlik almıştır. Gençler modern süreçlerle ve küreselleşme ile birlikte sanal kimliklerin tahakküm kurduğu ütöpik bir atmosferin içine sürüklenmişlerdir. Böyle bir ortamda bireyin kişiliğini geliştiren, düşünce dağarcığını zenginleştiren ve dolayısıyla onun toplumda daha iyi bir yer edinmesini sağlayan en önemli araç okuma alışkanlığıdır. Okuma alışkanlığının, temeli aile içinde atılmakta ve devamı eğitim sisteminde öğrenciye kazandırılmaktadır (Yılmaz, 2006, MEB 2015). Okumak, insanda olumlu ilgilerin ve etkilerin uyanıp gelişmesine yardım etmekte ve kendi kendini eğitmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca okuduğunu tam ve doğru olarak anlama, okuyucunun okunanları yaşantı ile değerlendirmesini, onlara dil ve düşünce yönünden eleştirel yargılama gibi bazı alışkanlıkları kazandırmasını da gerektirmektedir (Arı ve Demir 2013).

Araştırma, üniversitede eğitim gören, İstanbul'da yaşayan, 20-25 yaş aralığında, farklı eğitim alanlarına sahip 65 bayan üniversite öğrencisinin okuma alışkanlıklarını, dini kimlik algılarının şekillenmesindeki temel etmenlerden birinin dini yayınlar olup olmadığını, küreselleşmenin bakış açıları üzerindeki etkilerinin neler olduğunu belirlemek amacıyla yapılmış bir nitel araştırmadır.

YÖNTEM

1- Araştırmanın Modeli

Araştırmada, nitel araştırma türlerinden görüşme tekniğinin bir çeşidi olan yarı-yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşmelerde araştırmacı sorular hazırlar, bunları görüşme sırasında katılımcının vereceği cevapları açmasını ve detaylandırmasını sağlamak için de sonda sorular da ekleyebilir. Görüşme sırasında bazı soruların cevaplarını katılımcı diğer soruları yanıtlarken vermişse sonda sorular ya da yanıtı hâlihazırda verilmiş olan sorular iptal edilebilir (Türnüklü, 2000) .

Öğrencilerin araştırma konusuyla ilgili görüşlerinin ortaya çıkarılmasının amaçlandığı bu araştırma, nitel çalışma olup, bu yaklaşıma uygun olan olgubilim (fenomenolojik) desen kullanılmıştır. "Olgubilim (fenomenoloji/phenomenology) deseni farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar,

yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgularla günlük yaşantımızda çeşitli biçimlerde karşılaşabiliriz. Ancak tanışıklık, olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmez. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamıyla kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturur” (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

2- Çalışma Grubu

Örnekleme grubunda İstanbul’da yaşayan tamamı üniversite öğrencisi olarak eğitim yaşamına devam eden birbirinden farklı eğitim alanı ve kültür düzeylerine sahip katılımcıların belirlenmesine özen gösterilmiştir. Örnekleme içinde bulunan her bir katılımcı İstanbul’a farklı şehirlerden gelmişlerdir. Katılımcılar 20-25 yaş grubunda 65 kişiden oluşmaktadır ve tamamı bayandır

Araştırmanın çalışma grubu seçilirken, amaçsal örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, rastgele olmayan bir örnekleme yaklaşımıdır.

Bu doğrultuda araştırmanın çalışma grubu seçilirken amaçlı örneklemede kolay ulaşılabilir örnekleme yaklaşımından yararlanılmıştır. Bu örnekleme yöntemi araştırmaya hız ve pratiklik kazandırır. Çünkü bu yöntemde araştırmacı, yakın olan ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçer (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

3- Veri Toplama Araçları

Araştırmanın nitel boyutu için öğrencilere uygulanan veri toplama aracı, içerisinde demografik bilgiler ve 4 adet açık uçlu soru bulunan yarı yapılandırılmış görüşme formudur. Görüşme soruları hazırlanmadan önce, araştırma konusu ile ilgili alan yazın taraması yapılmış, konuyla ilgili nitel desenli çalışmalardan yararlanılmıştır. Formun iç geçerliliğini sağlamak için ve amaç, uygulanabilirlik ve anlaşılabilirlik açısından 2 alan uzmanının görüşüne başvurulmuştur. Bu aşamalardan sonra elde edilen bilgilerden yararlanılarak forma son hali verilmiş, oluşturulan görüşme soruları araştırma kapsamındaki 65 bayan üniversite öğrencisi katılımcıya yöneltilmiştir. Öğrencilerle ayrı ayrı görüşme yapılmış olup görüşmeler ortalama 30 dakika sürmüştür. Katılımda gönüllülük esas alınmıştır. Uygulama sırasında öğrencilerin görüşleri kayıt altına alınmış, daha sonra gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Bu yöntem sayesinde nitelikli görüşler elde edilmekte ve katılımcılar konuya yönelik düşünceleri rahat bir şekilde ifade edebilmektedir.

Görüşme formunda yer alan ve katılımcılara yöneltilen sorular şu şekildedir:

Soru 1- Kitap seçiminde dikkat ettiğiniz faktörler nelerdir?

Soru 2- Okuduğunuz kitaplar sizde nasıl etkiler bırakmaktadır?

Soru 3- Dini içerikli yayınlar hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

Soru 4- Toplumsal değişimlerin gençler üzerindeki etkisini nasıl açıklarsınız?

4- Verilerin Analizi

Verilerin analizi betimsel ve içerik analizi yöntemleri ile gerçekleştirilmiştir. Verilerin betimsel analizi görüşme formunda yer alan sorular dikkate alınarak sunulmuştur. Betimsel analizde, elde edilen bulguların düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde sunulmasına dikkat edilmiştir. Görüşme yapılan öğrencilerinin görüşlerini yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara da yer verilmiştir.

Araştırmanın nitel verileri üzerinde içerik analizi yapılmıştır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları anlaşılır bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Temel de yapılan işlem ise; birbiri ile bağlantılı verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir şekilde yorumlamaktır (Yıldırım, Şimşek, 2005).

Görüşmelerden elde edilen veriler toplanıp tamamlandıktan sonra görüşme sırasında konuşulanlar hiçbir değişiklik yapılmadan dijital ortamda yazıya aktarılmıştır. Nitel tekniklerden içerik analizi yoluyla incelenmiş ve çözümlenmiştir. Çözümlemelerde ifadeler benzerliğine göre gruplanarak tasnif edilmiştir. Maddeler ile ilgili belirli alt temalar oluşturulmuş ve yorumlanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, araştırma sonuçlarına ilişkin elde edilen bulgular yorumlanmış, bulguların sunumunda temalar tablo üzerinde gösterilerek verilmiştir.

Tamamı bayan öğrencilerden oluşan katılımcıların yaş grubu 20-25 arasındır. Öğrencilerin devam ettiği bölümler şu şekilde sınıflandırılabilir:

19 Sağlık Bilimleri (5 Tıp Fakültesi, 1 Ebelik, 2 Hemşirelik, 1 Ergoterapi, 3 Sağlık Yönetimi, 4 Sosyal Hizmet, 1 Odyoloji Bölümü, 2 Beslenme ve Diyetetik),

29 Sosyal Bilimler ve Din Bilimleri (10 İlahiyat, 2 Sınıf Öğretmenliği, 6 Türk Dili ve Edebiyatı, 1 Coğrafya Öğretmenliği, 3 İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü, 6 Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik, 1 Tarih),

6 Sanat ve Spor Bilimleri (1 Grafik Tasarımı, 2 Fotoğraf ve Video, 3 Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği),

7 Fen Bilimleri (1 Biyokimya Mühendisliği, 1 Matematik Öğretmenliği, 2 Gıda Mühendisliği, 3 İnşaat Mühendisliği),

4 Dil Bilimleri (1 Rus Dili ve Edebiyatı, 3 İngiliz Dili ve Edebiyatı).

Öğrencilerin tamamı devletten burs ya da kredi desteği almaktadır. Ayrıca, aileleri de maddi olarak desteklemektedir. Öğrencilerden 22'si çeşitli yarı zamanlı işlerde çalışmaktadır.

1- Gençlerin Kitap Seçimlerine Etki Eden Faktörler

Tablo 1. Öğrencilerin kitaplara ulaşma biçimleri

Kişisel kütüphaneler (arkadaş ya da hocalardan ödünç alma)
Okul kütüphanesi
Satın alma
İnternet

Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel kütüphaneleri sınırlı sayıda kitaptan ve çoğunlukla mesleğe yönelik olan kitaplardan oluşmaktadır. Daha çok ders kitabı okuyorlar ve bunları da arkadaşlarından veya hocalarından ödünç alıyorlar. Öğrenciler arasında boş zamanlarını kütüphanede kitap okuyarak değerlendirenlerin oranı oldukça düşük. Öğrenciler okul kütüphanelerini ders çalışmak ve ödev hazırlamak amacıyla kullanıyorlar.

Kitaba ulaşmada yaşanan en büyük sıkıntı ekonomik nedenler. Mali sorunlar doğrudan okuma alışkanlığına etki eden nedenlerden biri. Öğrenciler kitaba satın alma yoluyla ulaşmada ciddi sıkıntılar yaşadıklarını belirtmiştir. Bu nedenle öğrenciler “Okuyacağım kitabı ilk önce tanıdık çevreden araştırırım” demişlerdir.

İnternette okuma konusunda ise öğrenciler “istediğim kaynağa daha çabuk ve daha az maliyetle ulaşıyorum; hazır ve fazla bilgiye ulaşabiliyorum; arşivleme imkanına sahibim; okuma konusunda her türlü ihtiyaca cevap bulabiliyorum” şeklinde açıklamalar yapmıştır.

Tablo 2. Kitap seçimindeki belirleyiciler

Okul dersleri ve ödevlerle ilgili oluşu
Güncel ve popüler oluşu
Çok satanlar listesinde oluşu
İlgi alanına uygunluğu
Tavsiye oluşu
Yazarı

Gençlik, toplumun yansıması olduğu için gençleri inceleyerek tüm toplum hakkında bilgiye ulaşılabilir. Dolayısıyla, gençler içinde bulunulan sosyal ve kültürel yapıyı

yansıtır. Öğrenciler arasında okuma kültürünün gelişmiş olması, okuma alışkanlığının oluşmuş olması, okuma eyleminin sürekli, düzenli ve eleştirel olarak sürdürülüyor olması o toplumun gelişmiş olduğunun göstergesidir. Okuma her ne kadar, bireysel gibi görünse de sonuçlarıyla doğrudan toplumu etkilemektedir. Bu nedenle bireysel ve toplumsal açıdan okumanın önemi ve işlevi kabul edilen bir gerçektir (Tepebaşı, 1998).

Öğrenciler öncelikle mesleğe ve alana yönelik okumalar ve verilen ödevler için araştırmalar yaptıklarını belirtmişlerdir. İster ders çalışmak için ister ödev hazırlamak için, hangi sebeple olursa olsun kitap okumanın okuma becerisi üzerinde olumlu bir etkiye sahip olması beklenir. Ancak, bir kişinin okuma sıklığını gerçek anlamda belirlemek için, bu tür zorlayıcı sebepler olmadan gerçekleşen okumalarının esas alınması gerekir. Çünkü yapılan araştırmalar, öğrencilerin bu tür zorlayıcı sebepler ortadan kalktığı anda kitap okumaz olduklarını, dolayısıyla sadece bu tür sebeplerle kitap okuyanların okuma alışkanlığını gerçek anlamda kazanmadıklarını ortaya koymaktadır (Bamberger, 1990).

Araştırmaya katılan öğrencilerin cevaplarına göre okumalarında etkili olan unsurlarda ilk sırada “arkadaş tavsiyesi” yer almaktadır. Türkiye Okuma Kültürü Haritasına (2013) göre de katılımcıların çoğunluğu okuma tercihlerini tavsiye edilen kitaplardan yana kullanmaktadır. Okumada etkili olan diğer unsurlar şu şekilde açıklanabilir:

1. Kişisel tercihler-konuya ilgi duyma: Bir şeyler öğrenmek için okuduğunu söyleyen öğrencilerin mesleki ve alanlarıyla ilgili okuma oranının oldukça yüksek olduğu görülmektedir.
2. Kişisel gelişim, edebi tür olarak roman ve öykü, dini kitaplar, ilgi duydukları konulara göre tercih ettikleri türler arasındadır.
3. Yazar: “Okurken, kitabı yazarından bağımsız düşünemem.” “Okuduğum yazarın dünya görüşünün, benimkine yakın olması önemlidir.” “Yazarın sosyal medyada bilinirliği tercih nedenimdir.” Kitap alırken yayın evine dikkat eden öğrencilerin oranı oldukça düşüktür. Ama “kitap alırken özellikle yazara dikkat ederim.” diyenlerin oranı oldukça yüksektir.
4. Güncel ve popüler oluşu: Popüler kitapları nasıl takip ettiklerini öğrenciler, “Yeni çıkan kitapları internet ortamında takip ederim.” “Ayda en az bir kez kitapçıya giderim.” “Arkadaş ortamında görürüm.” şeklinde açıklamışlardır.
5. Çok satanlar listeleri: “Çok satan listelerini takip ederim. Kitap seçimimde önemlidir.”

Tablo 3. Kitap okumadaki öncelikli amaçlar

Öğrenmek
Boş zamanları değerlendirmek
Kişisel gelişim
Alışkanlık

Öğrenmenin düşünmenin temel ögesi olan okumanın belirli bir amaca göre yürütülmesi gerekir. Akyol'a (2006) göre "Amaçsız okuma, okuma değildir. Amaç olmadan okuma olmaz, iyi okuyucuların her zaman bir okuma amaçları vardır. Okuma amacı, okuyucunun kullanacağı stratejiyi seçmesini ve metinden ne öğrenmek istediğini etkilemektedir."

Her okuma belli bir amaca yönelik gerçekleştirilir. Öğrencilere kitap okumadaki öncelikli amaçları sorulmuş, %35 i öğrenmek, diğerleri sırasıyla boş vakitleri değerlendirmek, kişisel gelişimlerine katkı sağlamak ve alışkanlık cevabını vermiştir. Bilgilenme amacı ile okumak diğer okuma amaçlarına göre daha çok sayıda öğrencinin tercih ettiği bir durumdur.

Öğrenciler okumanın bilgi edinmede, kafalarında oluşan sorulara cevap bulmada öncelikli olduğunu söylemiştir. Sonra eğlenmek, boş vakitleri yararlı geçirmek, günlük yorgunluğu atmak, gündemdeki olaylardan haberdar olmak için ve okumanın düşünce donanımı sağlamakta ve duyarlılığın artmasında önemli bir araç olduğunu gördükleri için okuduklarını belirtmişlerdir.

Öğrenciler "Okuduğum kitap bana yeni fikirler kazandırmalı; kitaplar sayesinde çok şey öğrenebiliyorum; okumak daha çok düşünme, beyin jimnastiği yapma, fikir yürütebilme becerileri kazandırıyor" şeklinde okuma amaçlarını açıklamışlardır.

Görüşme sırasında öğrenciler gün içerisinde belli zaman dilimlerini, sadece kitap okumaya ayırmadıklarını belirtmiştir. Öğrencilerin 5 tanesi düzenli bir şekilde gün içerisinde kitap okuduğunu ifade etmiştir.

2- Okunan Kitapların Bıraktığı Etkiler

Tablo 4. Kitap okuma alışkanlığı

Haftada 1 kitap
Ayda 2 – 3 kitap
Ayda 1 kitap
Yılda 3- 5 kitap

Okuma alışkanlığı düzeyini Amerika Kütüphane Derneği (ALA, 1978) kişinin bir yılda okuduğu toplam kitap sayısına göre belirlemektedir. Bu standartlara göre yılda

21 kitaptan fazla okuyan okurlar, çok okuyan okur tipi olarak kabul edilmektedir. Öğrencilere ne kadar sıklıkla kitap okudukları sorulduğunda %25'i ayda 2-3 kitap okuduğunu, diğerleri ayda 1 kitap okuduğunu ve haftada 1 kitap okuduğunu ifade etmiştir. Buna göre araştırmaya katılan öğrencilerin dörtte biri iyi düzeyde okuma alışkanlığına sahiptir.

Öğrencilerin tamamı okudukları kitap sayısını yetersiz bulduklarını ifade etmişlerdir. Okumalarının önündeki engelleri de zaman bulamama, derslerin engel olması, okumayı sevmeme, kitapların maliyeti, okumanın eğlendirici olmayışı, internette oyun oynamanın ve sosyal medyada zaman geçirmenin daha cazip oluşu, kitap okumanın değerinin bilinmeyişi, eğitim sisteminin okuma bilinci kazandırmada yetersiz oluşu olarak sıralamışlardır.

Tablo 5. Okunan kitap türleri

Ders kitapları
Kişisel gelişim
Biyografi
Dini kitaplar
Edebiyat ve sanat kitapları

Üniversite eğitimi bireyin yalnızca öğrenim gördüğü alanda uzmanlaşmasını değil, aynı zamanda yaşam ve genel kültür bilincinin artmasını, olgunluk kazanmasını sağlayan önemli bir eğitim sürecidir. Öğrenciler bilimsel ve meslek gruplarına yönelik kitapların dışında kişisel gelişim, sanat, edebiyat, biyografi ve dini kitapların okunması gereğini dillendirmiştir. Kendilerini geliştirmek ve toplumun ilerlemesine katkı sağlamak için çok yönlü okumak gerektiğini belirtmişlerdir.

Öğrenciler siyasi içerikli, tarihi ve bilim kurgu kitaplarından hoşlanmadıklarını belirtmişlerdir.

Okunan kitapların etkileri

Okuma süreci bireyin duygusal ve düşünsel açıdan gelişmesini destekler. “Okuma, davranış ve başkalarıyla ilişkileri yönlendirir, bireyin iç dünyasını zenginleştirir; bakış açısını genişletir, çevresine önyargısız, yansız ve hoşgörülü bakmasını sağlar; beğeni düzeyini artırır, düşünme ve yaratma özgürlüğü ile değerlendirme alışkanlığı kazanmasını destekler” (Odabaş & Odabaş, Polat, 2008). “Okuma, okuyucu ve yazar arasında uygun bir ortamda gerçekleşen görüş alışverişidir. Bu süreçte okuyucu metni anlamaya uğraşmakta ve anladıklarıyla ön bilgilerini birleştirerek yeni anlamlar ortaya koymaya çalışmaktadır” (Akyol, 2009).

Bu başlıkta verilen cevaplar şu şekilde sıralanabilir:

- Kitap okuma insanları ve dünyayı daha iyi anlamamızda etkilidir.
- Okuma çok yönlü düşünme becerisi geliştirir. Düzenli ve etkili kitap okuma alışkanlığıyla yaratıcı düşünmek ve problemlere farklı bakış açıları geliştirmek mümkündür.
- Okumanın vizyonumuzu geliştirebileceği inancındayım.
- Okuma kelime haznesi, telaffuz, yazma ve dilbilgisi konularında gelişmemizi sağlar.
- Kitaplar sayesinde toplumun her kesimini, ulaşamayacağımız ve bilmediğimiz çevreleri tanımak mümkündür. Dolayısıyla okuma toplumu tanıma, fark etme ve anlama fırsatı sunar.
- Çok okumak, okuduğunu anlamak ve sorgulamak ile eleştirel düşünme yeteneği gelişir.
- Okumak zihni rahatlatır, zihnimiz açılır anlayışımız ve kavrayışımız gelişir ve motivasyon sağlar.
- Okuma, insanlara önyargısız ve hoşgörü ile bakmamıza imkan verir.

3. Dini Yayınlara Bakış

3.1. Dini yayınları tercih etme nedenleri

Öğrencilere yöneltilen görüşme sorularından elde edilen verilere göre öğrencilerin çoğunluğu %80'i dini konular üzerinde düşündüklerini ve araştırma yaptıklarını ifade etmişlerdir. Dini konuları öğrenme aracı olarak da internet, Tv, hocalar, yazılı kaynaklar olarak belirtmişlerdir. İnterneti daha yoğun kullanmalarına rağmen yazılı kaynakları ve hocaları daha fazla güvenilir bulmaktadırlar.

Neden dini eserler okumayı tercih ediyorsun sorusuna “Aklıma takılan fikhî ve imani konulara cevap bulabilmek; hayatıma anlam kazandırmak; din beni asıl yaşanacak olan mekâna yani ahrete hazırlar, bunun için okurum; dini kitaplar vazgeçilmezim, dini tasavvufi kitaplar ilgimi çeker; dini konularda bilgi sahibi olmak ve kendimi geliştirmek; dinlendirici olduğu için, rahatlattığı için” gibi ifadelerden oluşan cevaplar verilmiştir.

Öğrencilerin dini soru ve sorunlarına cevap ararken referans aradıkları anlaşılmıştır. Referans arayan öğrenciler özellikle Meal ve Tefsir alanında Hak Dini Kur'an Dili (El-malılı Hamdi Yazır), Kur'an Yolu (Diyanet İşleri Başkanlığı - DİB), Safvetü't Tefasir (Sabuni), Feyzü'l Kur'an (Hasan Tahsin Feyizli), İlmihal alanında, Hanımlara Özel İlmihal (Faruk Beşer), DİB İlmihali (2 cilt), Hakları ve Saygınlığıyla İslam'da Kadın (Huriye Martı). Hadis alanında Hadislerle İslam (DİB). Kişisel (Manevi) Gelişim alanında Doğan Cüceloğlu ile Kemal Sayar'a ait eserler sayılmıştır.

Öğrenciler; dini yayın denilince akıllarına DİB Yayınları geldiğini ve dini konularda temel eserlere ve referans kaynaklara DİB yayınlarından ulaşmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir.

“Okumak istediğini dini içerikli bir kitapta öncelikle nelere dikkat edersin?” sorusuna öğrenciler, yazarı, konusu, yayınevi, kalınlığı, içeriği ve üslubu şeklinde cevap vermiştir.

Öğrencilere en son okudukları dini kitap sorulduğunda verilen cevaplara birkaç örnek şöyledir: Hak Din İslam (Osman Nuri Topbaş), Hayatın Tekrarı Yok (Ülfet Görgülü), Siyer-i Nebi (Adem Apak), Peygamberimiz’in Şemaii (Ali Yardım) ve Dirilt Kalbini (Nouman Ali Khan).

Öğrenciler dini araştırma yaparken şüphe ve tereddüt yaşadıkları konularda ve tepki çekeceğini düşündüklerinden herkese sormadıkları konularda interneti kullanmayı tercih etmektedirler. En çok bilinen site DİB’nin resmi web sitesidir. İnterneti tercih nedeni ise; erişimin kolay ve hızlı oluşu, birçok bilgiye aynı anda ulaşım, dijital kütüphanelerin mevcudiyeti, sahip olunan kitap sayısının yetersizliği ve kütüphanede araştırma yapmanın zor gelmesi. Bütün bunlara rağmen dini bilgilere güven noktasında internet tercih edilen bir araç olarak görülmemektedir.

3.2. Okunan ve araştırılan dini yayınlar

Tablo 6.

İtikat – fıkıh Konuları
Ahret inancı
Kader
Yaratılış
Dinler
Peygamberimizin hayatı
Dini şahsiyetler

Dini inançlarını yaşamaya çalışan öğrenciler öncelikle Namaz, Oruç gibi ibadet konularında bilgi edinmek, dinin emir ve yasaklarına uygun davranışlar geliştirebilmek, Dinin insandan taleplerini yeterince ve gerektiği gibi öğrenebilmek, kişisel hayatlarını dini motiflerin belirlemesi için dini kitaplar okumaktadır. İtikat ve fıkıh konularında tercih edilen Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınlarıdır. Akıllarına takılan ahret inancı, kader, yaratılış gibi sorulara cevaplar aramaktadırlar. Diğer dinleri ve başta Hz. Muhammed (s.a.s) olmak üzere peygamber hayatlarını merak etmektedirler. Mevlana, Yunus Emre, Mehmet Akif Ersoy gibi şahsiyetlerin hayatları da merak konusudur.

3.3. Dini içerikli yayınların gençlerin dini tutum ve davranışlarına etkisi

Dinin emirlerine ve yaşamın sınırlarını (helaller-haramlar) belirlemesine bakarak kendi yaşam tarzını beğenmeyen ya da arzu ettiği gibi dindar bir hayata sahip olmadığını düşünen öğrenciler dini yayınlara yönelmişlerdir. Kişiye hoş, güzel ve kolay

gelen fakat dine uygun olmayan bir yaşam tarzı öğrencileri iç dünyalarında çatışmaya sokmaktadır. Çünkü görüşme yaptığımız öğrencilerin çoğunluğu dini ritüelleri yerine getirme noktasında eksiklik gösterebilir bile dini değerleri bilen ve dinin kendilerinden istediği emirlerin farkında olan öğrencilerdir. Öğrencilerin dini yayınları okuma stratejileri zaman geçirmek veya belirli bir amaca yönelik olmayan okumalar değildir. Aksine eserin içeriğini kendi görüşleriyle karşılaştırma, yaşantısıyla ilişkilendirme, yazılanları analiz etme, yorumlama, fikir yürütme şeklindedir. Dini metinlerde altını çizme, kalemle işaretleme dönüp yeniden okuma, tekrar etme daha fazladır. Okurken motive olma ve dikkatini yoğunlaştırma daha fazladır. Okunan eserin güvenilir olmasına azami dikkat edilmektedir.

Dini içerikli yayınları okumak dinin algılanma ve yaşanma biçimlerini etkilemiştir. Bireysel olarak dinsel hayatta değişikliklere neden olmuştur. Öğrencilerin anlam arayışlarına ve kaygılarla baş edebilmelerine yardımcı olmuştur. Dindar olduklarını söylemelerine rağmen dine sorgulayıcı bir tarzda yaklaşan gençler kitaplar aracılığı ile sorularına cevaplar bulabilmişlerdir.

Kısaca dini yayınlara yönelen gençler aynı zamanda dine de yönelmişlerdir, bu da dünyayı anlamlandırmalarına, dini davranış modelleri geliştirmelerine, hayatlarının tanzimine, sosyal ilişkilerde dini değerler üretmelerine neden olmuştur.

4. Küreselleşme ve Toplumsal Değişimlerin Etkileri

İnternet – sanal dünya, oldukça etkili ve güçlü yapısı ile sosyal değişimi tetikleyen bir unsurdur. Bilişim toplumunun nüvesini oluşturan üniversiteli genç nesil de sosyal medya kullanımı, işlerinin büyük kısmını ağlar üzerinden halletme, akıllı telefon olmadan neredeyse yaşayamama gibi özelliklere sahiptir. Özellikle sosyal medya hayatın her alanına girmiş durumdadır. Gençler sosyal medyayı, eğlenme, öğrenme ve iletişim kurma amacıyla kullanmaktadır. Öğrencilerin hepsinin sosyal medya hesapları mevcuttur. Katılımcıların verdiği cevaplara göre çıkan sonuç;

İnterneti araştırma yapmak, film- dizi seyretmek, müzik dinlemek, haber okumak, ilgi alanlarına giren konuları araştırmak, kitap okumak, alışveriş yapmak gibi amaçlarla kullanmaktadır. Ayrıca arkadaşlarla sohbet etmek, takip ettiği kişilerin neler yaptığından haberdar olmak, e-posta, online oyun ve video yükleme gibi nedenlerle de kullanmaktadır.

Öğrencilerin çoğunluğu iletişim teknolojisindeki yenilikler ve internetin hayatlarını kolaylaştırdığını, zaman kazandırdığını, bilgiye daha çabuk ve daha kolay ulaştıklarını söylemiştir. Büyük çoğunluk okumayı alışkanlık haline getirmediği için kitabı eline almak aklına gelmiyor. Kitaplar da yerini bilgisayarlara, akıllı telefonlara bırakıyor, bilgiyi üretme, kaydetme, depolama, bilgiye erişme ve bilgiyi paylaşma biçimlerimiz

teknolojiyle birlikte hızla değişiyor. Basılı kitaplar da elektronik ortama aktarılıyor. Aslında bilgi, aynı bilgi fakat teknolojik değişimlerle birlikte kitaplar da biçim değiştiriyor.

Yazarlar, kitaplarını elektronik ortam üzerinden daha fazla okuyucuya ulaştırabiliyor. Yayınevleri mevcut basılı kitaplarını elektronik ortama aktararak daha uygun bir maliyetle satışa çıkarabiliyor. Eğitim sektöründe özellikle internet aracılığıyla uygulanan uzaktan eğitimle elektronik yayınlar (kitap, dergi vb.) giderek artıyor. Kütüphaneler koleksiyonlarına e-yayınları ekliyor ve e-kitapların yer aldığı veritabanlarına üye oluyorlar. Okullarda pahalı ve ağır basılı kitaplar yerine yüzlerce kitabı hafızasında taşıyabilen e-kitap okuyucular kullanılıyor. Bilgiye erişimde köprü görevi üstlenen kütüphaneler elektronik yayınlarını internet üzerinden hizmete sunuyor ve böylelikle araştırmacılar bilgiye zamandan ve mekândan bağımsız olarak ulaşabiliyorlar. Bilişim sektöründe, küreselleşmenin etkilerini lehine çevirerek dünyada lider duruma gelen teknoloji devleri, özellikle e-kitapların yaygınlaşmasıyla e-kitap okuyucu yazılım ve donanımları üretmeye başladılar (Önder, 2010).

Gençler kimlik oluşturmak, bir gruba ait olmak ve sosyalleşmek için de sanal alemini kullanıyor. Teknolojik bir dil geliştiriyorlar. Kendilerine oluşturdukları profil için kimlikleri, ilgi alanları, yakın hissettikleri gruplar, dini inançları hakkında düşünmelerine neden oluyor.

Öğrenme amaçlı izlenen videolar öğrenmeyi hızlandırıp, görsel dikkati ve koordinasyonu geliştiriyor. Buna karşın teknolojiyi yanlış ve aşırı şekilde kullanmak başta sanal bağımlılık olmak üzere, yaşam işlevlerini etkileme ve depresyona neden olmaktadır.

Öğrenciler internet için; “Teknolojiyi takip etmek iyi geliyor, yenilikleri takip edebiliyorum, birkaç işi aynı anda yapabiliyorum, mesela yemekhanede yemek sırasındayken ‘maillerime’ bakabiliyorum, uzak yakın bütün arkadaşlarımdan haber alabiliyorum, fotoğraf paylaşabiliyorum, sevdiğim insanları takip edebiliyorum, alışveriş yapmak daha kolay, ürün seçeneği fazla” şeklinde cevaplar vermişlerdir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Üniversiteli gençlerin okuma alışkanlıklarını ve dini yayınların dini kimlikleri üzerindeki etkisini küreselleşme bağlamında araştırmak için hazırlanan yarı yapılandırılmış soru formunun üniversiteli bayan öğrenciler üzerinde uygulamasından elde edilen bulgulardan hareketle;

Okuma alışkanlığı yaşam boyu öğrenmenin temelidir. Bireyin yaşam boyu öğrenen bir kişi olabilmesi için okuma eylemini ömür boyu düzenli olarak gerçekleştirmesi gerekmektedir. (Odabaş, Odabaş ve Polat, 2008). Toplumumuzda üniversite öğrencileri güçlü okuma alışkanlığına sahip olması beklenen bir gruptur. Ancak çalışma sonucunda

görülmüştür ki, öğrenciler zayıf bir okuma alışkanlığına sahiptir, güçlü okuma alışkanlığına sahip olanlar azınlıktadır. Düzenli kitap okumadıkları, daha çok ders amaçlı okudukları, boş zamanlarında kitap okuyanların oranının az olduğu, okuma işini daha çok internet üzerinden yaptıkları, kitaba ulaşmak istediklerinde kitapları daha çok satın aldıkları ve ödünç aldıkları görülmüştür. Öğrenciler, genelde zaman yetersizliği nedeniyle okuyamadıklarını, ders çalışma haricinde kütüphaneye gitmediklerini belirtmişlerdir.

Okumaya özel zaman ayırmadıkları, daha çok gece yatmadan önce okudukları, gelişmiş okul kütüphanelerine sahip olmalarına rağmen kütüphaneden ödünç kitap alma oranının çok az olduğu görülmüştür. Öğrencilerin çoğunluğu yeterince kitap okumadıklarını düşünmektedirler. Öğrencilerin çoğunluğu düzenli okuma alışkanlığına sahip olmanın gerekli olduğunu düşünmektedir.

Öğrencilerin kitap tercihini kitabın konusu, yazarı, popüleritesi, çok satıp satmadığı belirlemektedir. Dini kaynaklara kendilerini dini anlamada geliştirmek, din hakkında sahibi olmak ve kafa karıştırıcı konularda cevap bulabilmek için başvurmaktadırlar. Dini yayınlarda güvenilirliğe, referansa önem vermektedirler.

Öğrencilerin tamamına yakınının ellerinde “halen” okudukları bir kitap bulunmaktadır.

Gençliğin etrafını kuşatmış olan teknolojik gelişmeler ve internet onları tablet ve akıllı telefonlara sahip olmaya, kitap okumak yerine e-kitapları dinlemeye, gezmek ve hayal kurmak yerine video izlemeye itmiştir. Bilgi akışının hızlanması, teknolojinin anlık değişimleri, paylaşımların zamansız ve sınırsız olması gençlerin olaylara ve olgulara bakış açılarını farklılaştırmıştır.

Araştırmaya katılan öğrenciler sevdikleri yazarları sosyal medyadan takip ettiklerini, e-kitaplar okuduklarını, çok satanlar listelerini ve kitaplar hakkındaki yorumları takip ettiklerini, kafalarına takılan soruları Google üzerinden aradıklarını söylemişler ama kitap okumanın önemine inandıklarını, kitabı eline almanın yaşattığı hazzı, okumanın değerinin bilinmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır.

Araştırmadan elde edilen verilere göre şu önerilerde bulunulabilir:

1. Okuma alışkanlığı sürdürülebilir hale getirilmelidir. Yani, bireyin yaşamının her döneminde okuma eylemini kalıcı ve düzenli olarak devam ettirmesini sağlamak gerekir.
2. Özellikle dini içerikli kitaplar ilgi çekici hale getirilmelidir.
3. Kitap fiyatları makul hale getirilmelidir.
4. Öğrenciler okumaya ve araştırmaya yönlendirilmelidir.
5. Kütüphaneler kitap okuma ve kitap ödünç alma faaliyetleri için nasıl daha etkin olabilir, konusu düşünülmelidir.

6. Diyanet İşleri Başkanlığı, daha fazla ve çeşitli, ilgi çekici, gençlere hitap eden ve amaca uygun içerikte popüler eserler yayınlamalıdır.

7. Bilişim toplumu yolunda hızla değişime ve dönüşüme maruz kalan internet nesli gençlere yol gösterici ve yardımcı olunmalıdır. Üniversite gençliği bu teknolojiyi hayatının amacı değil bir aracı olarak görmelidir.

8. İnterneti, sosyal ağları, videoları amaca uygun, süreli ve bilinçli kullanmaları konusunda öğrencilere yardımcı olunmalıdır.

Sonuç olarak, öğrencilerin okuma kültürüne, kitaba, dini yayınlara ilgisinin istenilen düzeyde olmasa da yazın dünyasından çok da uzak olmadığını görmek sevindiricidir.

KAYNAKÇA

- Akyol, H. (2009) “İlköğretimde Türkçe Öğretimi” (Ed. A. Kırkkılıç, H. Akyol) İlköğretimde Türkçe Öğretimi, Pegema Yayıncılık.
- Arı, E. & Demir, M.K. (2013). İlköğretim bölümü öğretmen adaylarının kitap okuma alışkanlıklarının değerlendirilmesi. Ana Dili Eğitimi Dergisi, 1(1),116-128.
- COŞKUN, E. (2002). Lise Hızlı Okuma Teknikleri Öğretim Programı ve Uygulamalarının Değerlendirilmesi, Eğitim Araştırmaları, Yıl: 3, S. 9, s. 41-51.
- Odabaş, H., Odabaş, Y. Polat, C. (2008) “Üniversite Öğrencilerinin Okuma Alışkanlığı”, Ankara Üniversitesi Örneği, Bilgi Dünyası 2008, 9(2):431-465
- Önder, I. (2010) E-kitap olgusu ve Türkiye’de durum, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tepebaşı, F. (1998). Okuma ve metin seçimi sorunu, VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi (9-11 Eylül 1998), Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- Türnüklü, A. (2000). Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme, Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi, Sayı:24. Ankara: Pegema Yayıncılık.

EK 1: YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

A. DEMOGRAFİK BİLGİLER

1. Yaş
2. Üniversite/Bölüm
3. Memleket
5. Gelir Durumu (Burs/kredi/aile/iş vb.)

B. KİTAP SEÇİMİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

- 1- Kitaba ulaşma şekilleri
- 2- Kitap seçimindeki belirleyiciler
- 3- Kitap okumadaki öncelikli amaçlar

C. OKUNAN KİTAPLARIN BIRAKTIĞI ETKİLER

- 1- Kitap okuma alışkanlığı
- 2- Okunan kitap türleri
- 3- Okunan kitapların etkileri, etkinin boyutu, yönü vb.

D. DİNİ YAYINLARA BAKIŞ

- 1- Dini yayınları tercih etme nedenleri
- 2- Okunan – araştırılan dini yayınlar
- 3- Dini içerikli yayınların geçlerin dini tutum ve davranışlarına etkisi

E. KÜRESELLEŞME VE TOPLUMSAL DEĞİŞİMLERİN GENÇLERE ETKİSİ

OTURUM BAŞKANI – Hocahanıma teşekkür ederiz bu güzel sunumundan dolayı.

Tabii, yine okumayla ilgili örnek alınan birileri oluyor çocukluğumuz döneminde, birilerini okurken görerek, seyrederek oradan başlıyor mesele. Bundan kırk, kırk beş yıl önce, rahmetli babam köyde haftada bir veya iki kez gelen gazeteyi yatmazdan önce okurdu. Bir de İslam tarihine çok meraklıydı, evde İslam tarihiyle ilgili kitaplar vardı. İslam tarihi kitabı veya gazete elinde uyuyor ve uyurken elinden düşüyordu. Bunu defalarca gördüğüm için bizde bir bilinç meydana geldi. Ben her gün günlük gazeteyi veya dergiyi gündüz zamanım olmadığı için muhakkak elimdeyken uykuya varırım, çocukluğumda gördüğüm bu şeyi devam ettirme alışkanlığı oluyor. Yine demet arabasının üzerinde okuduğumu hatırlıyorum. Öbür taraftan yeldeğirmenimiz vardı, değirmeni çalıştırırken yazın, önümde kitap, değirmenin faaliyeti devam ediyordu. Buna benzer, ailede gördüğünüz bir şey örnek alınabiliyor. Bugünün gençleri de birilerini örnek alıyorlar, anneyi, babayı, çevresinde gördüğünü örnek alıyor, sistem böyle devam edip gidiyor.

Şimdi, son sunumu “Diyanet İşleri Başkanlığının Gençlere Yönelik Yayınları” konusunda Dr. Elif ARSLAN sunacaklar. Kendileri Diyanet İşleri Başkanlığı Süreli Yayınlar ve Kütüphaneler Daire Başkanı.

Buyurunuz hocam.

Diyanet İşleri Başkanlığının Gençliğe Yönelik Yayınları

Dr. Elif ARSLAN
Süreli Yayınlar ve Kütüphaner Daire Başkanı

GİRİŞ

Önemli görevlerinden biri toplumu din konusunda aydınlatmak olan Diyanet İşleri Başkanlığının bu görevi yerine getirmesinde en önemli imkânlarından biri yayın hizmetleridir. Başkanlık, kurulduğu 3 Mart 1924'ten itibaren, daha önce Şeriyye ve Evkaf Vekâleti'nce yürütülmekte olan dinî yayın hizmetlerini yürütmeye başlamış ve o günün kısıtlı imkânlarında kıymetli çalışmalara imza atmıştır.

Başkanlığın yayın faaliyetleri, bünyesinde Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı, Süreli Yayınlar ve Kütüphaneler Daire Başkanlığı, Yabancı Dil ve Lehçelerde Yayınlar Daire Başkanlığı, Radyo ve Televizyon Daire Başkanlığı ile Döner Sermaye İşletme Müdürlüğü bulunan Dini Yayınlar Genel Müdürlüğüne yürütülmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, kuruluş yılı olan 1924'te Ahmet Hamdi Akseki merhumun “Ahlak Dersleri” isimli eseriyle dinin sahih bilgisini yayınlar yoluyla halkımıza ulaştırma anlamında ilk adımını atmıştır. Daha sonra devam eden kitap basımları Türkçe eserlerle sınırlı kalmamış, yabancı dillerde ve Orta Asya Türk cumhuriyetlerinde yaşayan soydaşlarımıza yönelik farklı lehçelerde eserler de yayınlanmıştır ve basılı yayınlarda günümüzde 10 ayrı serideki yayın çeşitliliği 1555'e ulaşmıştır.

Bunların yanı sıra 1 Nisan 1956'da Başkanlık yayınlarında bir ilk gerçekleşmiş ve Diyanet İşleri Reisliği Mecmuası Ramazan nüshası (Diyanet İlmi Dergi) yayımlanmış, ancak bunun sonraki sayıları yayınlanamamıştır. Daha sonra 1960 ve 1961 yıllarında yıllık olarak iki dergi yayınlanmıştır. 1 Ocak 1962 tarihinde ise Diyanet Dergisi Aylık periyotlar halinde çıkmaya başlamıştır. 22 Kasım 1968'de Diyanet Gazetesinin ilk sayısı yayımlanmış, bu dergi 1991'den itibaren yeni içeriğiyle Diyanet Aylık Dergi adıyla

yayın hayatına devam etmiştir. Diyanet Aylık Dergi, Başkanlık personelinin mesleki gelişimlerine katkı sağlamak ve halkımızı güncel dini meseleler konusunda aydınlatmak noktasında bir hizmet görmektedir. Günümüzde aile konusunda yaşanan değişim, problem ve ihtiyaçlar göz önünde bulundurularak 2013 yılında Diyanet Aylık Dergi, “Aile” ekiyle birlikte yayınlanmaya başlamıştır. 2019 yılı ocak ayından itibaren ise Diyanet Aile, müstakil bir dergi olarak yayın hayatına devam etmektedir. Başkanlığımızın yayın alanındaki bir başka ilki ise 1979 yılında Diyanet Çocuk Dergisini yayımlamaya başlamasıdır. O zamandan bu yana yayın hayatına devam eden Diyanet Çocuk Dergisi, en uzun soluklu çocuk dergisi olma unvanına sahiptir.

1995 yılında Sesli ve Görüntülü Yayınlar Şubesi Müdürlüğü kurularak bu alanda ilk çalışmalar başlatılmış, TRT’ye belli saatlerde yayınlanmak üzere içerik hazırlanmıştır. 2012 yılında Diyanet Televizyonu, 2013 yılında Diyanet Radyo, 2015 yılında Diyanet Kur’an Radyo, 217 yılında ise Risalet radyonun kurulmasıyla yayıncılık alanında önemli bir mesafe kat edilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığının yayıncılık alanında yaşadığı gelişmeleri ilkler üzerinden ve çok özet şekilde anlatmaya çalıştığımız bu girişten sonra Başkanlığın gençliğe yönelik yayınlarını sırasıyla basılı yayınlar, süreli yayınlar, radyo ve televizyon yayınları üzerinden ele almaya çalışacağız. Ancak gençlere yönelik yayıncılık, tıpkı çocuklara yönelik yayıncılıkta olduğu gibi üzerinde ittifak edilen bir alan değildir. Bu sebeple bir tanıma göre gençlere yönelik bir yayın olarak gençlik edebiyatı içerisine dâhil edilebilen bir eser, bir başka bakış açısından ve bir başka tanıma göre gençlere yönelik bir eser olarak tanımlanmayabilmektedir. Çocuk edebiyatı ile yetişkin edebiyatı arasında bir köprü vazifesi gören gençlik edebiyatı üzerinde çok farklı görüşler olmakla birlikte bir görüşe göre gençlik edebiyatı, gençler için yazılan, gençler tarafından yazılan ve hem gençler hem de yetişkinler tarafından okunan eserlerin tamamını içerir.¹ Başkanlığımız da bu noktada yakın zamanlara kadar doğrudan gençlere yönelik olarak veya gençler tarafından yazılan eserlerden ziyade hem gençler hem de yetişkinler tarafından okunacak eserler ortaya koymuştur.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ GENÇLERE YÖNELİK BASILI YAYINLARI:

Başkanlığın gençleri konu edinen veya konu itibarıyla gençlere de hitap edecek kitaplarının olduğunu başlangıcından bu güne görmekteyiz. Bunun yanı sıra az sayıda da olsa doğrudan gençlere hitap eden yayınlara yer verilmiştir. Biz Başkanlığın gençlere yönelik basılı yayınlarını üç kategoride ele almayı uygun gördük. Bunlar:

a. Halk kitapları, cep kitapları, ilmi eserler ve mesleki eserler arasında yayınlanan

1 Üstten, Aliye, Gençlik Edebiyatı, Nobel Yay., Ankara 2018, s. 33-34.

kitaplar (ki bunların arasında bir kısmı doğrudan gençlere hitap etmektedir.) b. Edebi eserler arasında yayınlanan kitaplar c. Gençlik Kitapları serisinde yayınlanan kitaplar.

HALK KİTAPLARI, CEP KİTAPLARI, İLMİ ESERLER VE MESLEKİ
ESERLER ARASINDA YAYINLANAN KİTAPLAR:

Başkanlık yayınları arasında gençlere hitap eden ilk kitap olarak 1925 yılında merhum Ahmet Hamdi Akseki'nin kaleminden, Askere Din Dersleri isimli kitap yayınlanmıştır. Başkanlığın yayınladığı bu ilk kitap gibi gençlere yönelik yayınlanmış ilk kitabı da merhum Akseki'nin kaleminden çıkmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları arasında 1941'de yayınlanan bu eserin adı Yavrularımıza Din Dersleri'dir. Beş kitap bir arada yayınlanan bu eserin ön sözünde Merhum Akseki, bu beş kitaptan birincisinin sekiz dokuz yaşındaki çocukların rahatlıkla okuyup anlayabileceği bir tarzda yazıldığını, ikinci kitabın, dokuz-on iki yaşlarındakiler için; üçüncü, dördüncü ve beşinci kitapların ise on iki- on beş yaşlarındakiler için olduğunu ifade ediyor ve ekliyor: “Bunlar sıra ile takip edildiği takdirde bir Müslüman için bilinmesi zaruri olan İslam itikadı, İslam ibadeti, ahlakı ve İslam terbiyesi güzelce belenmiş olur.... Aynı sadelik içinde derece derece yükselecek olan bu kitaplarda, yavrularımız gibi, gençlerimiz ve hatta her Müslüman dinimizin hayata, insanlığa verdiği yüksek kıymet hakkında esaslı malûmat bulacaktır.”² ifadelerinden de anlaşılacağı üzere merhum Akseki'nin çocuklara ve gençlere yönelik dini yayınlar konusunda ihtiyacın çok, imkânların az olduğu o dönemlerde bu ihtiyacı karşılama yolunda hemen adım attığını göstermektedir. Bunu İslam itikadı, İslam ibadeti, ahlakı ve İslam terbiyesi konularında hikâyeler, özlü sözler, şiirler, soru cevaplar, diyaloglar, Atalar sözü gibi farklı etkinlik ve farklı üsluplarla ilgi çekici hale getirmiştir. Her ne kadar kitabın ismi bir çocuk kitabı olduğunu düşündürse de o günün şartları içerisinde geniş bir yaş grubuna ve gençlere de hitap edecek tarzda yazılmış bir eser olduğunu görmekteyiz.

Merhum Akseki'nin bu eserinden sonra 2018 yılına kadar doğrudan gençlere yönelik olarak halk kitapları, cep kitapları ve ilmi eserler arasında yayınlanan şu eserleri sayabiliriz:

Ey Oğul! – Gazzali/ Ahmet Serdaroğlu, 1963, Halk Kitapları

Müslüman Gençlere Din Bilgisi, Seyfettin Yazıcı- 1999, Halk Kitapları

Gençlerle Söyleşi, Mehmet Erdoğan, 2003 Halk Kitapları (2006'da Kırgızca'ya, 2009'da Kazakça'ya, 2010'da Bulgarca ve Türkmençe'ye çevrilmiştir.)

İslam'a Giriş- Gençliğin İslam Bilgisi, Editör Prof. Dr. Hayati Hökelekli, 2006, İlmî Eserler.

2 Akseki, Yavrularımıza Din Dersleri, 1968. S. 3-4.

İsimleriyle de hedef kitle olarak doğrudan gençleri işaret eden bu eserler, İslam'a Giriş ve Müslüman Gençlere Din Bilgisi eserlerinde olduğu gibi dini konularda gençlerin merak edeceği konular üzerinden bilgi veren ya da Gençlerle Söyleşi'de olduğu gibi sosyal, kültürel, dini, ailevi vb. konulardaki denemelerden oluşmaktadır.

Başkanlığın yayınladığı bir kısım eserler ise doğrudan gençleri hedef kitle olarak almamakla birlikte konusu itibarıyla gençlere de hitap eden yayınlardır. Bu eserlerin halk kitapları, edebi eserler, ilmi eserler, cep kitapları ya da kartela ve broşürler arasında yayınlandığını görüyoruz.

Başkanlığın yayınladığı 1555 eser arasında doğrudan genç kitleyi hedef gözeterek yayınlanmasa da gençlere de hitap eden, onların ilgisini çekecek başka eserler olduğu söylenebilir. Zira gençlere yönelik yayınlarla ilgili kabul ettiğiniz tanımlamaya göre değişebilir bu liste. Biz burada bize verilen kısıtlı sürede konu itibarıyla öncelikle gençlerin hedeflendiğini veya içerik olarak gençlerin de ilgisini çekeceğini düşündüğümüz kitaplardan bazı örnekler vererek konuyu anlatmaya çalışacağız. Bu konuda tespit ettiğimiz kitaplardan bir kısmını şöyle sıralayabiliriz:

Temel Dini Bilgiler, Seyfettin Yazısı, 1991, Mesleki Kitaplar (Eser, 40 dile çevrilmiştir.)

Ana Babaya Karşı Hürmet-Mustafa Runyun- 1955- Halk Kitapları

İslamiyet'te Spor ve Önemi- Dr. Ahmet Turan-1985- Halk Kitapları

Çanakkale'de Bir Çocuk, Muammer Açıkgöz, 2002, Halk Kitapları

Pencereyi Işığa Açmak, Doç. Dr. Halil Altuntaş, 2007, Halk Kitapları

Çanakkale Unutulmasın, Sezgin Çevik, 2009, Halk Kitapları

Bir Fiil Yaratmak Eserden Esmaya, Ümit Şimşek, 2012, Halk Kitapları

Güzel Ahlak, 2012, Halk Kitapları

Bir Milletin Yeniden Dirilişi: Çanakkale 100. Yıl Anısına, Komisyon, 2015, Halk Kitapları

Hayatın Tekrarı Yok, Ülfet Görgülü, 2017, Halk Kitapları

Din İstismarı, Komisyon, 2017, Halk kitapları

Hızlı Peygamber ve Güven Toplumu, Komisyon, 2017, Halk kitapları

Dini İstismar ve Tedhiş Hareketi DEAŞ, Komisyon, 2017, Halk kitapları (2017'de İngilizce'ye, 2018'de Rusça'ya çevrilmiştir.)

FETÖ Terör Örgütünün Din İstismarı, 2018, Halk Kitapları

DEAŞ Dehşete Dayalı Bir Din İstismarı, 2018, Halk Kitapları (Aynı yıl, İngilizce, Arapça ve Fransızca'ya çevrilmiştir.)

FETÖ Din İstismarının Arkasına Gizlenen Terör Örgütleri (İngilizce, Arapça, Fransızca), 2018, Halk Kitapları

Din İstismarı ve Fetö Gerçeği, 2018, Halk Kitapları

Eğitim Ahlakı- Prof. Dr. M. Şevki Aydın, 2018, Halk Kitapları

Müslümanın Edinmesi Gereken Ahlaki Değerler ve Erdemler- Cafer Sadık Yaran, 2018, Halk Kitapları

Ayet ve Hadislerin Işığında Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Zararları ve Dini Hükmü- Prof. Dr. İsmail Karagöz, 2018, Halk Kitapları

Her Gün Özetidir Ömrün, Selim Gündüzalp, 2018, Halk Kitapları

Sahabe Hatıraları, Elif Erdem, H. Şahin, Rukiye Aydoğdu Demir, 2018, Halk Kitapları

Halk kitapları arasında yayınlanan bu eserlerde dini, milli, ahlaki ve toplumsal alanda geniş yelpazede bir konu dağılımı olduğunu görmekteyiz.

EDEBİ ESERLER ARASINDA YAYINLANAN KİTAPLAR:

Gençlik kitapları olarak isimlendirilmeseler de özellikle gençler düşünülerek hazırlanan ve yayınlanan kitaplar olarak ele alabileceğimiz bu eserler, gençlerde edebi zevk uyandırmak, okumayı sevdirmek ve dini, ahlaki ve milli değerleri gönüllere yerleştirmek amacıyla yayınlanan eserlerdir. Edebi tür olarak büyük oranda roman, deneme, piyes, şiir ve hikâye kitaplarından oluştuğunu gördüğümüz bu eserlerin sürdürülebilir okuma alışkanlığı kazanma ve çocuk edebiyatı ürünlerinden yetişkin edebiyatına geçiş aşamasında gençler için yol açıcı olacağı kanaatindeyiz.

Edebi eserler serisinde yayınlanan kitaplar arasında özellikle gençlere hitap ettiğini düşündüğümüz kitaplar şunlardır:

Bizi Yaşatanlar- Hamdi Mert, 1974, Edebi Eserler

Höyük, Ramazan Atılğan, 1974, Edebi Eserler

Gönül Doktoru, M. Yaşar Kandemir, 1974, Edebi Eserler

Alparslan Piyesi, M. Aslan Öner, 1987, Edebi Eserler

Mümtaz Hoca, Yaşar Çalışkan, 1992, Edebi Eserler

İki Derste İstiklal Marşı, Yılmaz Tartan, 1998, Edebi Eserler

Cephe Gerisinde Savaş, Yılmaz Tartan, 1999, Edebi Eserler

Bulutlardan Yıldırım Sağdıç, Yılmaz Tartan, 1999, Edebi Eserler

Çiçekli Park (Piyese) Yaşar Koca, 2008, Edebi Eserler

Hikmet Burcundan Şiirler, Sadık Yalsızuçanlar, 2013, Edebi Eserler

Ağıtlar Evinde Uyumak- Abdülbaki İşcan, 2018, Edebi Eserler

Bir Dağ Bir Çocuk, Sümeyra İkiz, 2018, Edebi Eserler

Dünün Ardından: Öyküler, Komisyon, 2018, Edebi Eserler /Kitap Takvim 2018'den Seçme Öyküler

Dünün Ardından: Denemeler-1, Komisyon, 2018, Edebi Eserler/ Kitap Takvim 2018'den Seçme Yazılar

Dünün Ardından: Denemeler-2, Komisyon, 2018, Edebi Eserler/ Kitap Takvim 2018'den Seçme Yazılar

Sinsi Ateş, Yaşar Koca, 2018, Edebi Eserler

Kitap Takvim 2017, 2018, 2019

1974'te başlayan gençlere yönelik edebi eser sayısının 2018'e gelindiğinde 20 civarında olduğunu görmekteyiz. Bu rakamlar gençleri hedef alan edebi eserler konusunda almamız gereken mesafeyi gösterse de söz konusu eserlerin yarıya yakınının 2018 yılında yayınlanmış olmasının Başkanlığın bu konudaki niyetini göstermesi açısından önemli olduğu kanaatindeyiz.

GENÇLİK KİTAPLARI SERİSİNDE YAYINLANAN ESERLER:

2018'den önce doğrudan gençler için ya da gençlerin de okuyacağı düşünülerek yayınlanan eserler var olmasına rağmen -ki yukarıda isimlerine yer verdik- "Gençlik Kitapları" altında bir sınıflandırma bulunmamaktadır. 2018 yılında Diyanet İşleri Başkanlığı yayınları arasında Gençlik Kitapları serisinin yayınlanmaya başladığını görüyoruz. Bu durumu, gençlere yönelik yayıncılık konusunda Başkanlığın iradesinin somutlaşmış bir göstergesi olarak kabul edebiliriz.

2018 yılında "Gençlik Kitapları" arasında yayınlanan eserlerin denemeler, hikâyeler ile Peygamberimiz, var oluş bilinci ve iletişim gibi farklı konuların gençlik üzerinden ele alındığı eserler olduğunu görmekteyiz. Başkanlığın Gençlik Kitapları serisinin ilkleri olan bu kitapları şöyle sıralayabiliriz:

Tutunmanın Öyküsü, Azize Rüya, 2018, Gençlik Kitapları

Gençlik ve İletişim, Komisyon, 2018, Gençlik Kitapları

Bitmeyen Hikâye, Dr. Lamia Levent Abul, 2018, Gençlik Kitapları

Kalbe Dokunan Hikâyeler, Betül Şatır, 2018, Gençlik Kitapları

Peygamberimiz ve Gençlik, Komisyon, 2018, Gençlik Kitapları

Var Oluş Bilinci ve Gençlik, Prof. Dr. Soner Gündüzöz, 2018, Gençlik Kitapları.

Yayınlanan bu eserlerin yanı sıra Başkanlığımız, gençlere yönelik kitap çalışmalarına devam etmektedir. Din İşleri Yüksek Kurulumuzun yaptığı bir proje çerçevesinde gençlere

yönelik yayınlar üzerine birtakım çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların oluşturduğu fikri zeminden de güç alarak Dini Yayınlar Genel Müdürlüğümüz, bir dizi eseri yayına hazırlamaktadır. Bunlardan 2019 yılı içerisinde yayınlanmak üzere çalışmaları devam eden eserler şunlardır:

Bilinç Serisi:

İletişim Ahlakı

Tüketirken Tükenmemek

Beden Algısı ve Mahremiyet

Adab-ı Muaşeret

İnanç Problemleri Serisi:

Deizm

Ateizm

Nihilizm

Sorularla Temel Konular Serisi:

Sorularla İtikat

Sorularla İbadetler

Sorularla Ahlak

Sorularla Sosyal Hayat

Kitap Medeniyeti

Gençlerle Hasbihal

Gençler İçin Siyer

Genç Sahabiler

İnanç, temel dini bilgiler, tarih, sosyal hayat, ahlak, kültür, medeniyet gibi temel konularda eserlerle gençlerin zihin ve anlam dünyalarına katkıda bulunmak üzere çalışmalar devam etmektedir.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ SÜRELİ YAYINLARINDA GENÇLERE

YÖNELİK İÇERİKLER:

Başkanlığımızın henüz gençlere doğrudan hitap eden bir süreli yayını bulunmamakla birlikte, gençlerin toplum için önemine binaen dergilerimizin gündem konularında gençlik ve gençlerle ilgili konulara ve dergi içeriklerinde gençlere hitap edecek bölüm ve yazılara yer verilmiştir.

A. DİYANET AYLIK DERGİ'DE GENÇLERE YÖNELİK YAYINCILIK:

Temel anlamda din görevlilerimizin mesleki gelişimlerine katkıda bulunmak ve halkımızın dini konularda bilgilenmesi amacıyla yayınlanan Diyanet Aylık Dergi'de gençlik konusu farklı zamanlarda çeşitli yönleriyle ele alınıp işlenmiş, bu konuda bir farkındalık oluşturulmaya çalışılmıştır. Diyanet Aylık Dergi'de özellikle 2000'lerin ilk on yılından sonra gençlik konusunu ele alan kapaklar şunlardır:

Eylül 2009, 225. Sayı, Hayatın Nevbaharı Gençlik ve Sorunları

Mayıs 2010, 233. Sayı, Gençlik ve Kimlik

Şubat 2013, 266. Sayı, Popüler Kültür ve Gençlik

Ekim 2014, 286. Sayı, Cami ve Gençlik

Kasım 2018, 335. Sayı, Hz. Peygamber ve Gençlik

Kapak konularının yanı sıra Diyanet Aylık Dergi'nin içeriğindeki kimi bölümler de gençlere hitap edecek, dinî konulardaki sorularına cevap sunacak, onların okuma zevkini geliştirecek, tarihi, bugünü, dünyada ve İslam âleminde yaşanan gelişmeleri takip edip anlama ve analiz etmelerine katkı sunacak tarzda yapılandırılmıştır. Bu bölümlerden bazıları şunlardır:

Kültür Sanat Edebiyat: Edebi denemelerin, kültür ve sanat içerikli yazıların, edebiyat ve fikir dünyamızda iz bırakmış isimlere dair makalelerin ve İslam sanatları üzerine incelemelerin yer aldığı bölüm, doğrudan gençlere hitap etmemekle birlikte gençlerin ilgisini de gözetmekte, onlarda edebi bir zevk ve sürdürülebilir okuma alışkanlığı kazandırma konusunda bir işlev görmeye talip olmaktadır.

Kafama Takılanlar: İnanç konusunda kafa karıştıran konuların soru-cevap şeklinde işlendiği bölümdür. Bu bölümde konular, gençlerin anlayacağı, sade, anlaşılır, ilgi çekici ve güncel bir dille ele alınmaktadır.

Geçmiş Zamanın İzinde: Tarihi olayların, ilgi uyandıran bir yönüyle ele alındığı bölümdür. Tarihi konuları gençlerin ve okurun ilgisini çekecek sade ve aktüel bir dille vermeyi amaç edinir.

Ahval-i Dünya: Dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan Müslümanlar ile İslam ülkelerinden haberlere ve onların sorunlarına değinen yazılara yer verilir. Bölümde biraz haber-yorum tadında ama o ülkenin tarihi, kültürel ve sosyal öğeleriyle de zenginleştirilmiş akıcı ve edebi üslupta yazılara yer verilerek gençlerin de ilgisi hedeflenmiştir.

Büyüteç: Dünyada İslam ve Müslümanlarla ilgili yaşanan gelişmeleri, olayları, krizleri, tartışmaları kendi perspektifimizden yorumlayan ve analiz eden yazıların yer aldığı bölümdür.

Tebdil-i Mekân: Gezi yorum ve mekân odaklı yazıların yer aldığı bir bölümdür. İslam dünyasında simgesel anlamda etkili ve güçlü özelliklere sahip olan mimari yapıların, mekânların tarihi arka planları ve hikâyeleriyle birlikte anlatıldığı yazılardır.

B. DİYANET AİLE EKİ VE DİYANET AİLE DERGİSİ'NDE GENÇLERE YÖNELİK İÇERİKLER:

2013 yılında Diyanet Aylık Dergi'nin eki olarak yayın hayatına giren Diyanet Aile'de gençlik konusu özel bir hassasiyetle ele alınmış, gündemde tutulmuş, gerek kapak konusu, gerek bölümler, gerekse yazı içerikleri olarak gençlere hitap etmek, onların dilinden konuşmak önemsenmiştir.

2013 yılında yayınlanmaya başlayan Aile Dergisi'nde 2018 sonuna kadar geçen altı yılda dört kapak konusunun gençlerle ilgili olduğunu görmekteyiz. Bu konular öncelikle hitap edilmek istenen gençlerin doğru anlaşılması ve gençlikten yetişkinliğe geçişte önemli bir aşama olan ergenliğin ve gençliğin doğru değerlendirilmesi noktasında bir bilince, hassasiyete işaret etmektedir. Söz konusu kapak konuları şunlardır:

Kasım 2014- Gençlerde Benlik Algısı

Mayıs 2015- Zamanın Ruhu ve Gençlik

Şubat -2016 Fırsat ve Zorluklarıyla Ergenlik

Eylül 2018- Gençliği Anlamak

Diyanet Aile'de sadece gençler hakkında söz söylenmemiş, onların ilgisini çeken, dünyalarında yer edinen konular gerek kapakta (dergideki pencere bölümünde) gerekse dergi içeriğindeki farklı bölüm ve yazılarda yer bulmuştur. Dergi kapağında öncelikle gençlere hitap eden kapak konuları şunlardır:

Ağustos 2014- Sanal Âlemin Getirdikleri

Mart 2017- Tutkuya Tutunmak Bağımlılık

Eylül 2017- Güncellenmiş Yalnızlık: Sosyal Ağlar

Kapak konularının yanı sıra Diyanet Aile eki ve sonrasında Diyanet Aile Dergisi'nde gençlere yönelik içerik üretmek, gençlerin dünyasına onların ilgilerini, sorunlarını, sorularını ve edebi zevklerini dikkate alarak hitap etmek önemsenmiştir. Derginin içeriği ve üslubu gençlerin ilgisini çekecek tarzda oluşturulmaya özen gösterilmiştir.

Diyanet Aile Eki ve Aile Dergisinde gençlere hitap eden bazı bölümler şunlardır:

Gençlik: 2013 yılı Ocak, Mart, Mayıs, sayılarında (dergi iki ayda bir neşredildiği dönemde) yer alan köşedir. İşlenen konular: Gençlerle Baş başa, İyilik Kapısını Aralamak, Gençlere Meslek Seçiminde Altın Öğütler.

Serbest Kürsü: 2014- 2017 yılları arasında yayınlanan köşede belirlenen bir soru önce gençlere, ardından da o gençlerin ailelerine yöneltilerek verilen cevaplar dergi

sayfalarına taşınmış, en nihayetinde anne babaların ve gençlerin verdiği cevaplar konunun uzmanı tarafından değerlendirilmiştir. Gençlerin kendilerini ifade etmeleri, ailelerinin o konudaki görüşlerini değerlendirmeleri, anlamaları, aynı şekilde ailelerin de gençleri anlamaları noktasında katkı sunması amacıyla üç yıl boyunca derginin sayfaları arasında yer alan bir bölümdür.

Misafirimiz Var: 2016-2017 yıllarında farklı coğrafyalardan ülkemize gelerek eğitim gören Müslüman genç öğrencilerin hayat hikâyelerine yer verilen köşedir.

Kalbe Dokunan Hikâyeler: 2017'den itibaren her yaştan insanımızın özellikle gençlerimizin rahatlıkla okuyabileceği hikâyeler Diyanet Aile'de neşredilmektedir.

Gülümseten Yazılar: 2014'te yayınlanan, gençlere yönelik, ismi ile müsemma yazılardan oluşur. Çoğunlukla bir gencin dilinden ve bakış açısından mizahi ve ironik anlatımlarla farklı konuların ele alındığı bir bölümdür.

Yuvarlak Köşe: 2015-2017 yılları yayınlanan köşe, zaman zaman mizaha meyilli dili ve anlatımda tercih ettiği ironik bakış açısıyla Diyanet Aile'nin gençlere hitap eden köşelerindendir.

Akliyat: 2018'den itibaren dergi sayfalarında yer alan köşede bilimsel ve teknolojik gelişmelere değinilerek gençlerin ilgi duyduğu alanlarda kısa ve doğru bilgilere yer verilmektedir.

Atalar ne Söyler: Atasözlerini merkeze alarak şiirsel bir dille hazırlanan, zamanın ruhunu ve gençliğin dilini yakalayan köşedir.

2018 ile birlikte Diyanet Aile'de yer alan "Kahve Molası", 2013'ten bu yana Dergide yer alan "Kırkambar" ve 2019'da yayınlanmaya başlayan "Birkaç İyi Fikir" gibi köşeler de parçalı yazıları, renkli tasarımları ve pek çok farklı konuda verdiği kısa ve öz bilgileriyle gençlerin ilgisini hedefleyen köşelerdendir.

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞININ GENÇLERE YÖNELİK RADYO VE TELEVİZYON YAYINLARI:

A. DİYANET TV'DE YAYINLANAN GENÇLERE YÖNELİK PROGRAMLAR:

Diyanet Televizyonunda gençlere yönelik içerik hazırlamak, gençlere hitap eden programlar yayınlamak önemsenmiş ve bu doğrultuda farklı programlara yer verilmiştir. Bu programlara kısaca değinecek olursak:

a. 2018-2019 Sezonundan Önce Yayınlanan Programlar

Bizden Konuşalım: Sözcüklerin farklı kültürlerdeki gençlerin dilinde can bulduğu bir sohbet programıdır. 2016- 2017 yılında ekranda olan bu programda farklı coğrafya ve kültürden gençlerin samimi sohbeti ekranlara getirilmiştir.

İlim Yolcuları: Dünyanın dört bir yanından Türkiye'ye eğitim için gelen öğrencilerin renkli ve sıra dışı öyküleri, eğitim hayatları, Türkiye'ye nasıl geldikleri, ülkemiz hakkındaki düşüncelerinin, Elif Zeynep Yılmaz'ın sunumuyla ekrana geldiği programda ilginç etkinliklere de yer verildi. 2015-2016 yapımı olan programın tekrarı 2017 yılında yayınlanmıştır.

Hattı Mizah: Hatt-1 Mizah'ta karikatür sanatının incelikleri anlatılırken, Anadolu'nun ince mizah anlayışından esintiler sunuldu. Mehmet Saim Bilge'nin karikatürleri, Zekeriya Öztürk'ün sunumuyla, çizginin eğlenceye dönüştüğü Hattı Mizah, Diyanet TV'nin alternatif programları arasında yer almıştır. 2016 yapımı olan programın tekrarı, 2018 yaz döneminde yayınlanmıştır. Bir kültür sanat programı olarak sadece gençleri hedef kitle olarak gözetmese de gençlerin de ilgiyle takip edeceği bir programdır.

Benimle Resim Yapar mısın?: Osmanlı ve Cumhuriyet dönemi ressamlarımızın fırça izlerini takip eden ressam Akın Gömleksiz tarihe bugünden bakarak, bugünden tarihi resmediyor. 2018 yaz döneminde tekrarı yayınlandı. Bu program da genel kitleye hitap eden bir kültür sanat programı olarak gençlerin de ilgisine taliptir. 2015-2016 yapımı olan program, 2017 yılında da yayınlamıştır.

Şehr-i Ramazan: Dünyanın dört bir yanından farklı İslam şehirlerinde Ramazanlar nasıl yaşıyor? Endonezya'dan Makedonya'ya, Estonya'dan Moritanya'ya, İslam'ın tüm renkleri ile şehrin insanlarının ve şehirlerin Ramazanları Gençlerin gözüyle Şehri-i Ramazan'da izleyiciyle buluşmuştur. 2018 ramazanında yapılmış ve yayınlanmıştır. Konuklar ve sunucuları Üniversite öğrencisidir. Toplam 15 bölüm çekilmiştir.

Memlekete Selam Söyle: Libya, Senegal, Bosna, Ürdün, Kazakistan, Yemen, Suriye, Mısır gibi ülkelerden ülkemize, kimisi okumak için, kimisi savaştan kaçarak, kimisi iş bulma umuduyla gelen öğrenciler bu programda aileleriyle memleketlerinde geçirdikleri bayramları anlattılar, gurbete selam yolladılar. 2018 yapımı olup 9 bölümdür. 2018 Ramazan Bayramında yayınlanmıştır.

b. 2018-2019 Sezonunda Yayında Olan Programlar

Kitap Okuyoruz Forum: İmam hatip liselerinde öğrencilerle beraber öncülerimiz ve medeniyet kurucularımız üzerine, bir sunucu ve üç konukla gerçekleştirilen, samimi sohbetlerin yer aldığı bir programdır. 2018-2019 sezonunda yayınlanmaya devam etmektedir.

Film Okumaları: Günümüz dünyasının en etkili kitle iletişim aracı olan sinemanın, toplumlar üzerindeki yansımalarının ele alındığı bir programdır. Her hafta bir film üzerinden, seçkin konuklarla sinemanın konuşulduğu programda, sinema bir propaganda aracı mıdır, sinema toplumlarda tahribata yol açar mı, gelişen film teknolojisiyle, sinema endüstrisi genç zihinlerde hangi etkiyi bırakıyor, yerli sinema kendisini bu endüstride nerede konumlandırıyor, dini yayıncılık sinemada kendisine yer bulabiliyor mu gibi

sorulara cevap aranıyor. Sinemanın ve film endüstrisinin enine boyuna konuşulduğu programda simge ve sembollerin filmlerde kullanımının perde arkasında taşıdığı amaç-tan dünya dengelerinin film endüstrisi üzerinden dizaynına kadar birçok konunun da sektörün temsilcileri, sinemacılar, alanında uzman iletişimciler tarafından konuşulduğu program, genel izleyiciye hitap etmekle beraber gençlerin de ilgi duyduğu bir program olmuştur. 2018-2019 sezonunda yayınlanmaya devam etmektedir.

Oruç Kardeşliği: İyilik yalnız Ramazan'da değil her zaman yolunu aydınlatmalı insanın, hayrın mahremiyetini koruyarak sessizce yürümeli insan kardeşliğe, hayra ve güzelliğe düşüncesinden hareketle hazırlanan Oruç Kardeşliği geçmiş ramazanlarda olduğu gibi bu Ramazan da yeniden kardeş olmayı hatırlatmayı hedefliyor... Dört gencin ihtiyaç sahibi insanlara yardım götürmeleri üzerine kurgulanmış bir program.

Gençlerin dilinden yeniden yazılan bir iyilik hikâyesi Oruç Kardeşliği Ramazan ayında Diyanet TV ekranlarında izleyicisiyle buluşacak. 2018 Ramazan ayında yayınlanan bu programın 2019 Ramazanı için de çekimleri yapıldı ve yayınlanması planlanmaktadır.

Kitaplarla Ramazan: Entelektüel dünyanın usta kalemlerinin ramazan tecrübeleri ile eserlerinde yer verdikleri ramazan temalarının aktarıldığı, bugünün gençleri için tavsiye olabilecek anılar ve paylaşımların yer aldığı bir sohbet programıdır. 2018 Ramazan ayında 4 bölüm yayınlanan program 2019 Ramazanı için de 4 bölüm çekildi ve yayınlanması planlanmaktadır.

Sosyal Mesaj: Bir sosyal medya bilinci oluşturabilir miyiz ya da sosyal medyayı kullanarak nasıl bir farkındalık oluşturabiliriz sorularından hareketle seçilen videolar, bir konu bütünlüğü içerisinde yeniden yorumlanarak izleyiciye aktarılmaktadır. 2017 yapımı olan program, 2018 yılında da yayınlandı ve 13 bölüm olarak çekildi.)

Yazar Kafa: Kültür- sanat dünyasını farklı bir üslup ve sunumla izleyiciyle buluşturan program kitap okuma bilincine ve alışkanlığına katkıda bulunmayı hedeflemektedir. Doğrudan gençlere yönelik bir program olmamakla birlikte bir kültür sanat programıdır. 2017 yapımı olan program, 2018 yılında tekrar olarak yayınlanmıştır.

Fotoğrafçı: Fotoğraf Sanatçısı Hasan Yazanel her hafta fotoğraf sevenlerle farklı bir yerde buluşuyor. İslam sanatının önemli eserlerini konukları ile fotoğraflarken bir yandan da fotoğraf sanatı hakkında bilgiler veriyor. 26 bölüm çekilmiştir. Sadece gençlere yönelik bir program değildir, bir kültür sanat programıdır. Yapım yılı 2016-2017 olan program, 2018-2019'da tekrar olarak yayınlanmıştır.

Gençlerle Başbaşa: Prof. Dr. Saadetin Ökten her bölümde üniversite gençliği ile buluşuyor ve sosyoloji üzerine sohbetler gerçekleşiyor. 52 bölüm çekilen ve yapım yılı 2013 olan bu programa bu sene tekrar yayın olarak ekranlarımızda yer verilmiştir.

c. Yeni Sezon İçin Hazırlığı Devam Eden Programlar

Gençlerin Dilinden Tebliğ: Dini konuları, ilgi çekici, sade bir anlatım ve ekranda animasyon ve görsellerle destekleyerek sunacak şekilde planlanan bir program.

Hatibin Kum Saati: Türkiye genelinde yapılacak olan İmam-hatipler arası münazara yarışmasına ön elemeyi geçen her okuldan 3 öğrencimiz belirlenen konu üzerinde sunumlarını yapacaktır.

Gençlerle Dinden Konuşalım: Programda, günümüz gençliğinin dine bakış açısı, İslam hakkında görüşleri yine gençlerin gözüyle anlatılacaktır. Her bölümde, bölümün konusuna göre alanında uzman biri programa konuk olmaktadır.

B. DİYANET RADYOLARINDA YAYINLANAN GENÇLERE YÖNELİK PROGRAMLAR:

Radio programları iletişim kanallarının çok fazla çeşitlendiği günümüzde, dinlemek için özel bir zaman ayırmak gerektirmemesi, çoğunlukla başka meşgaleler sırasında takip edilebilir olması gibi birtakım özellikleri sebebiyle önemini sürdürmektedir. Başkanlığımızın hali hazırda yayın yapan üç radyo kanalı da genel izleyici kitlesine hitap etmekle birlikte özellikle Diyanet Radyo'da yayınlanan programlara gençlerin teveccüh ettiği görülmektedir. Program adlarında gençlik ya da genç kelimeleri yer almasa da gençlerin dünyalarına hitap eden, onların ilgisini çekecek içerik ve üslupla hazırlanan, bunun sonucunda da özellikle gençlerin teveccühünü kazanan programlar bulunmaktadır. Gençler tarafından takip edilen bu programlardan bazıları şunlardır:

İste Dinle: Özellikle genç dinleyiciler, programın Whatsapp hattından kendi sesleriyle mesaj bırakarak, günde iki kez yayınlanan İste Dinle programına yoğun ilgi göstermektedir.

5+1: Özellikle gençlerden yoğun ilgi gören bir yarışma programı olan 5+1, hafta içi her gün Diyanet Radyo'da yayınlanan bir program.

Hayırlı Akşamlar: Özellikle gençlerimize yönelik konuların analiz edildiği, onların da mesajlarıyla katkıda bulunduğu Hayırlı Akşamlar, hafta içi her gün Diyanet Radyo'da yayınlanmaktadır.

Cümle Âlem: Varlıkların, hayatımızdaki maddi yönlerinden başlayarak, manevi dünyamızdaki yansımalarına bir seyahate çıkaran Cümle Âlem, gençlerimize "Sen kendini küçük bir cisim sanırsın, ama en büyük âlem sende gizlidir." mesajı vermekte. Cümle Âlem, Hafta içi her gün Diyanet Radyo'da yayınlanan programlardan.

Hayat Okumaları: Hayat Okumaları, gençlerimizin, sahip olduğu güzellikleri yeniden tefekkür etmelerini amaçlayan bir program olarak hafta içi her gün yayınlanmaktadır.

Radio Mikrofonu: Müslümanların gündeminde olan konular hakkında dinleyicilerle röportajlar yapılan Radio Mikrofonu aracılığıyla gençlerin düşüncelerini tüm dinleyicilere

iletme imkânı sağlanmakta. Radyo Mikrofonu, da hafta içi her gün yayınlanan programlardandır.

Söz Sanatı: TRT Başspikeri Şener Mete, Söz Sanatı'nda özellikle gençlerimize güzel konuşmanın inceliklerini ve iletişim konularını anlatmakta. Program her gün yayınlanmaktadır.

Kelime Hazinemiz: Medeniyetimizi inşa etmiş kelimelerimizi yeni neslin lisanında tekrar kullanılır hâle getirmeyi amaçlayan bu program, hafta içi her gün yayınlanmaktadır.

SONUÇ:

Diyanet İşleri Başkanlığının kurulduğu 1924 yılından itibaren toplumun her kesimine hitap eden yayınlar yapmaya giriştiğini özet bir şekilde de olsa ele almaya çalıştık. Toplumu din konusunda aydınlatma görevi kendisinde bulunan Diyanet İşleri Başkanlığı, toplumun her kesimi ve her yaş grubu için acil bir ihtiyaç olan dinî içerikli yayın üretmek gayretine girmiş ve bu konuda adım atarken çocuk ve gençleri de öncelikle dikkate almıştır. Gençlere yönelik olarak yayınlanan ilk eserler diyebileceğimiz Merhum Ahmet Hamdi Akseki'nin "Askere Din Dersleri" ve "Yavrularımıza Din Dersleri" gibi eserlerin ise esasında o zamanın şartları içerisinde gençlere yönelik olarak yapılması elzem olan yayın türünü ve içeriğini de ortaya koyduğunu söyleyebiliriz: Doğrudan dini bilgilerin ele alındığı, amacı temel dini bilgilerin öğretilmesi olan yayınlardır bunlar. Zamanla temel dini bilgilerle ilgili yayınların yanı sıra gençlerin dünyalarına hitap edecek başka tür ve içerikte eserlerin de yayınlandığını biliyoruz. Ancak bu yayınların büyük bir kısmı genel okuyucu kitlesine hitap eden yayınlardır. Aralarında gençlere yönelik olarak yayınlanan eserler bulunsa da hassaten gençlere yönelik bir yayıncılık anlayışı için 2018'i beklemek gerekmiştir.

Başkanlık yayınlarında eserin neviyle ilgili bilgiler 1952 yılında Halk Kitapları'nın ilki olarak yayınlanan Ağaç Sevgisi ile verilmeye başlanmışken çocuk kitapları ayrımının 1972'de yayınlanan Allah Zulme Razi Olmaz³ ile yapıldığını görmekteyiz. Nispeten erken diyebileceğimiz dönemde başlayan doğrudan çocuklara yönelik kitap yayınlama, bunun için bir seri oluşturma fikri gençlere yönelik yayıncılık için hemen söz konusu olmamıştır. Bunun, yetişkinler için üretilen içeriklerin büyük oranda gençlere de hitap edebileceği görüşünden kaynaklandığını düşünüyoruz.⁴ Nitekim yaptığımız çalışmada halk kitapları, cep kitapları, edebi eserler hatta ilmi eserler arasında içerik, üslup hatta eser başlığı itibarıyla gençlere de hitap eden çeşitli yayınların bulunduğunu ortaya

3 Cahit Yazar, Allah Zulme Razi Olmaz, 1972.

4 Nitekim bu düşünce başlangıçta bütün dünyada böyle olmuştur. Ülkemizde de gençlik edebiyatının öncelikle yetişkinlere yönelik olarak yayınlanan eserlerin kimi zaman sadeleştirilerek, kimi zaman kısaltılarak yayınlanmasıyla başladığını söyleyebiliriz.

koyduk. Ancak günümüzde gençler bir yandan kendi edebiyatlarını ortaya koyarken bir yandan da kendilerine yönelik hazırlanan yayınları ve içerikleri talep etmektedir. Bunun yanı sıra çocukluktan çıkıp yetişkinliğe geçerken okuma zevkini geliştirecek, sürdürülebilir okuma alışkanlığı kazanmalarına yardımcı olacak, yetişkinlerin dünyasına ait kavramlara onların zihinlerini hazırlayacak çalışmalara ihtiyaç olduğu ortadadır.

Basılı, süreli ve radyo televizyon yayınlarıyla gençlere yönelik içerikler ortaya koymaya çalışan Başkanlığımız, bu konunun üzerinde daha fazla durulması gerektiği anlayışı ve mevcut durumun ötesine geçme amacıyla yayın konusunda gençlere yönelik daha başka neler yapabiliriz ve yapmalıyız sorularını kendisine sorarak tebliğimde bahsetmiş olduğum bazı çalışmalara başlamıştır. Nitekim şu an gerçekleştirmekte olduğumuz Dini Yayınlar Kongresi'nin konusunun "Gençliğe Yönelik Yayıncılık" olması da Başkanlığın bu konuda ortaya koyduğu iradenin ve kararlılığın bir göstergesidir.

Bu kararlılık doğrultusunda yapılması düşünülen bir çalışma da gençlere yönelik olarak yayınlanması planlanan bir süreli yayındır. Bu süreli yayının nasıl ve hangi platformda yayınlanacağı, içeriği ve üslubu ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

Ayrıca günümüzde gençlerin en çok kullandığı ve mesajın en hızlı yayıldığı mecralar olan sosyal medya ve dijital yayın konusu da Başkanlığımızın gündeminde özel bir yere sahiptir. Yayın alanında yaptığımız çalışmaların daha da güçlü olması, daha çok kişiye ulaşması açısından yeni medyanın kullanılmasına önem verilmekte, sosyal medya birimiz çalışmalarını büyük bir gayretle sürdürmektedir.

Gençlik için, gençler için yapılacak her çalışma çok kıymetli ve önemlidir. Geleceğin yetişkinleri olacak gençlerin zihin ve maneviyat dünyaları şekillenirken doğru kaynaklardan beslenmesi, düzgün bir edebi zevk geliştirmeleri ve hemen her platformda dile getirilen sürdürülebilir okuma alışkanlığı kazanmaları yönünde yapılacak her türlü işin daha iyisi, daha güzeli vardır. Biz Başkanlık olarak saydığımız amaçlar doğrultusunda hep daha iyisine talibiz. Temennimiz seçkin heyetinizin katıldığı bu Dini Yayınlar Kongresinin Başkanlığımız dahil olmak üzere ülkemizde gençlere yönelik yapılacak bütün yayınlar için yol açıcı olmasıdır.

OTURUM BAŞKANI – Dr. Elif ARSLAN Hanımefendi'ye çok teşekkür ederiz bu güzel sunumundan dolayı, çok güzel bir değerlendirme yaptı Diyanet yayınlarıyla ilgili gençliğe yönelik.

Şimdi, son müzakereci Dr. Mehmet BULUT Hocamız.

Buyurun.

MÜZAKERE

Dr. Mehmet BULUT
Diyanet İşeri Başkanlığı
Başkanlık Müşaviri

Öncelikle, her iki tebliğin müzakeresinde, müzakere için tarafıma gönderilen yazılı metinleri esas alacağımı belirtmek istiyorum. Önce tebliğlere ilişkin düşüncelerimi belirtip sonra her iki tebliğe dair ortak kanaatlerimi arz etmeye çalışacağım.

Müzakereme ikinci tebliğe başlamak istiyorum. Dr. Elif Arslan, “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Gençlere Yönelik Yayınları” başlıklı tebliğinde, kanaatimce, genelde Başkanlığın yayın faaliyetlerini ve özelde de basılı, süreli, sesli ve görüntülü yayın faaliyetlerinde gençlere yönelik yayın çalışmalarını başarılı bir şekilde özetledi. Bir iki husus dışında, ilave edeceğim çok fazla bir şey yok.

Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarının belli kategoriler/diziler altında toplanması teşebbüsü, yanlış hatırlamıyorsam, 1980’li yılların sonlarıyla, 1990’lı yılların başlarına rastlamaktadır. Başkanlığın, “Gençlere Yönelik”, “Gençlik Dizisi” veya benzeri başlıklar altında yayın faaliyetinde bulunması ise, Elif Hanım’ın da belirttiği gibi henüz yenidir. Durumun böyle olması, özellikle basılı yayınları göz önünde tuttuğumuzda, Başkanlığın yakın zamana kadar gençlere yönelik yayınlarının olmadığı anlamına gelmemektedir. Adı veya muhtevası itibarıyla hedef kitle olarak gençlerin alındığı ya da kısmen de olsa gençlerin de istifade edeceği bir hayli yayınıımız vardır ki, Dr. Arslan bunlardan örnekler verdi.

Elif Hanım, tebliğinde yer vermemiş; ama kanaatimce gençlerin de yoğun olarak faydalandığını düşündüğüm Başkanlığın meal, ilmihal ve tefsirlerinin de zikredilmesi yerinde olacaktır. Keza, siyer, Hz. Peygamberin hayatını anlatan kitaplar... Gençlerin gerek münferit gerekse toplu olarak meal, tefsir ve ilmihal okumaları yaptıklarını ve kaynak olarak da önemli ölçüde Başkanlık yayınlarını seçtiklerini düşünüyorum. Kapsamlı meal kitapları

yanında, bunları okumaya zaman bulamayacak okuyucu kitleleri düşünülerek Başkanlık küçük çaplı, rehber kitaplar da yayınlamıştı. Bu konuda Mehmet Soyman tarafından hazırlanan “Cep İlmihali”ni örnek olarak zikredebilirim. 1954’ten 2000 yılına kadar 30’dan fazla baskı (bazen bir defada 100 bin nüsha basılıyordu) ve milyonlarca nüsha basılmıştı ki, gençlerimizin de bu kitapçıktan bir hayli faydalandıkları muhtemeldir.

Gençlere yönelik yayın faaliyetlerinde Başkanlığımızın yeni teşebbüslerini de şahsen önemseydiğimi ifade etmek istiyorum.

İkinci tebliğe gelince;

Tuba Törnük’ün “Küreselleşme Bağlamında Gençlerin Okuma Alışkanlıkları ve Dini Yayınlara Bakışı” başlıklı tebliği, bir alan araştırmasına dayanıyor. Bu tebliğ konusundaki düşüncelerimi de -ki daha çok araştırma tekniği açısından bazı mülahazalarım olacak- şöylece özetlemek istiyorum:

Tebliğci, tebliğin konusunu, “üniversitede eğitim gören, İstanbul’da yaşayan, 25-20 yaş aralığında, farklı eğitim alanlarına sahip 65 bayan üniversite öğrencisinin okuma alışkanlıkları, dini kimlik algılarının şekillenmesindeki temel etmenlerden birinin dini yayınlar olup olmadığı, küreselleşmenin bakış açıları üzerindeki etkilerinin neler olduğunu belirlemek amacıyla yapılmış bir nitel araştırma” şeklinde ifade etmektedir. Ayrıca, bu “nitel çalışma”ya uygun olan “olgubilim (fenomenoloji) desen” kullanıldığını belirtmektedir. Ancak, yapılan çalışma, kanaatimce, bir fenomenoloji (olgubilim) çalışması olmasından ziyade kısmen demografik ve kısmen içerik analizi çalışması olarak görülüyor. Olgubilim çalışmalarında toplanan verinin analizi üzerinden belirlenen olgunun derinlemesine incelenmesi beklenir. Hatta bu araştırma yöntemine “özün özü çalışması” da deniyor. Bu çalışmada, veri üzerinden çıkarsama yapılmış bir desen veya bir tema da göremiyoruz. Buna göre, burada, demografik ve içerik analizi yönteminin kullanıldığını söylemek daha uygun olabilir.

Araştırmannın evreni için, “İstanbul’da yaşayan, 20-25 yaş aralığında, farklı eğitim alanlarına sahip 65 bayan üniversite öğrencisi oluşturmaktadır” ifadesi kullanılmıştır. Bunun yerine, “Araştırmannın örneklemini, ölçüt yöntemi ile seçilen 65 bayan öğrencidir” demek daha uygun olurdu.

Çalışma grubu olarak sadece genç kızlar seçildiğine göre, bu husus bir şekilde tebliğin başlığına yansıtılmalıydı; böylece konunun sınırlandırılması da yapılmış olurdu. Çünkü genç erkek ve genç kızların okuma alışkanlıkları ve yönelimleri farklılık arz edebilir.

Tebliğde bir eksiklikten söz edilecekse, bence en başta geleni, bulgular raporlanırken neredeyse hiç sayısal veri paylaşılmamış olmasıdır. Sayısal değerler olmayınca örneklemin eğilimlerini kestirmek de çok zor oluyor.

Metin içinde referans göstermede yaygın bilimsel metot tam uygulanamamış, kaynakların sayfa numaraları yazılmamıştır. Ayrıca, metinde kullanılan referansların çoğu kaynakçada belirtilmemiştir.

“Giriş” kısmının 1. ve 3. paragraflarındaki bilgiler tebliğcimizin kendi görüşleri değilse ilgili referanslar verilmeliydi.

Tuba Hanım, “Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel kütüphaneleri sınırlı sayıda kitaptan ve çoğunlukla mesleğe yönelik olan kitaplardan oluşmaktadır. Daha çok ders kitabı okuyorlar. Öğrenciler arasında boş zamanlarını kütüphanede kitap okuyarak değerlendirenlerin oranı oldukça düşük. Öğrenciler okul kütüphanelerini ders çalışmak ve ödev hazırlamak amacıyla kullanıyorlar” diyor. Keza sonuç bölümünde de, gençlerin ders çalışma haricinde kütüphaneye gitmediklerini belirttiklerini söylemektedir. Maalesef hepimizin gözlemleri de bu istikamettir.

Tebliğde yer verilen bir alıntıda da ifade edildiği gibi, öğrenciler zorlayıcı sebepler; yani sınıf geçme, imtihan kazanma gibi amaçlar ortadan kalktığında kitap okumuyorsa, sadece zorlayıcı sebeplerle yaptığı okumaların ona bir okuma alışkanlığı kazandırmayacağı açıktır.

“Kütüphane”den söz edilince; Ankara’da bizim Başkanlık Kütüphanesine bir cümleyle temas etmeden geçemeyeceğim. Şu andaki kütüphanemiz, tabir yerindeyse beş yıldızlı konforda. Ne var ki, açılalı bir iki yıl olmasına rağmen bilhassa gençleri henüz kütüphanemize yeteri kadar çekemedik. Bu konu üzerinde teemmül etmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Öğrenciler, kitaba ulaşmada yaşanan en büyük sıkıntı olarak ekonomik nedenleri göstermişler. Kanaatimizce bu mazeret fazla gerçekçi değil.

Gençlerin okumalarına engel olan hususlar arasında, “internette oyun oynamanın ve sosyal medyada zaman geçirmenin daha cazip oluşu” da gösterilmiş. İşte günümüzde problemin püf noktası burası kanaatimce. Bu olgunun, gençlerin ellerine kitap almalarını sıfırlamıştır desek, abartılı olmaz sanırım. Kuşkusuz sadece gençlerle de sınırlı değildir; aynı hal yetişkin insanlarda da müşahade edilmektedir. Yasaklama bir çözüm olmadığına göre, bu alanı faydalı bir şekilde nasıl dolduracağımız konusunda kafa yormamız gerekiyor.

Tebliğde, çalışma grubunu oluşturan öğrencilerin yüzde sekseninin dini konular üzerinde düşünüp araştırma yaptıklarını söyledikleri belirtiliyor; yalnız çalışma grubu seçilirken, bir şekilde, din ile, dini yayınlarla yolu kesişmiş genç kızların seçildiği anlaşıyor. Bu durum yanlış örneklem problemine yol açabilir; dolayısıyla bulunan sonuçları genellemeye imkân vermeyebilir.

Basit bir bilgi notu olacak; ama, şahsen gördüğüm ve gençler için de son derece faydalı bulduğum Huriye Martı’nın “Hakları ve Saygınlığıyla İslam’da Kadın” adlı eseri,

tebliğci tarafından öğrencilerin dini soru ve sorunlarına cevap ararken referans aldıkları “ilmihal” kitapları arasında gösterilmiş; söz konusu eserin bir ilmihal kitabı olmadığını bu arada belirtmiş olalım.

“Dini yayın” deyince öğrencilerin aklına Diyanet yayınlarının geldiği bulgusu sevindiricidir. Esasen öteden beri halkımız bilhassa dini konuları öğrenmede Başkanlık yayınlarını tercih etmiş, Başkanlık yayınlarına güvenmiştir. Kanaatimce bu güven yersiz değildir; bu tür kitapların Başkanlık Din İşleri Yüksek Kurulu’nun tetkikinden geçtikten sonra basılmaları da bu güvende etkili olmalıdır.

Tuba Hanım’ın önerileri arasında “özellikle dini içerikli kitaplar ilgi çekici hale getirilmelidir” ifadesi de var. Günümüzde Diyanet yayınlarının görsel açıdan bir hayli cazip hale getirildiğini düşünüyorum. Artık kitaplarımızın, dergilerimizin grafik tasarımı, sayfa düzeni gayet güzelleşti. Ayrıca kaliteli kâğıtlara basılıyor. Yine öneriler arasında yer alan, “Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları daha fazla ve çeşitli, ilgi çekici, gençlere hitap eden ve amaca uygun popüler eserlerin basımını yapmalıdır” önerisi çerçevesinde, son yıllarda bu yolda da hayli bir mesafenin kat edildiğini söyleyebilirim. Bu konferansın konusunun gençlere yönelik yayınlar olarak seçilmesi bu yöndeki çabaları da ortaya koymaktadır.

Başkanlığın mevcut yayınlarıyla yetişkinler kadar gençlerimizin de dini bilgi ihtiyaçlarını karşılayacak kemiyet ve keyfiyette olduğu inancındayım. Bu, hiçbir eksikliğimiz yok anlamında değildir. Bununla birlikte, içerik ve görsel yönüyle bilhassa gençlerimize yönelik daha nitelikli eserler yayınlamak için çaba sarf edildiğini de rahatlıkla söyleyebiliriz.

Özetle belirtmek istersek, gençler başımızın tacı. Bütün mukaddesatımızı emanet edeceğimiz insan kaynağımız... Onların sahih İslam bilgisiyle donanımlı hale gelmesini arzu ediyoruz. Kitap, dergi, radyo, TV vasıtalarıyla yaptığımız yayınların öncelikli amaçlarından biri bu. Bu etkinliğin adının “Gençliğe yönelik yayıncılık” olarak belirlenmesi de...

Sonuçta gençlerimize de önemli görevler düşüyor: Dini bilginin sunumunda, yayın yoluyla yaptığımız İslam’ı anlatımda Diyanet olarak bizim eksikliklerimiz, kusurlarımız nelerdir? Gençlerimizin beğenmedikleri yönler hangileridir? Bu konuda bize müşahhas veriler getirmelidirler. Ancak, Başkanlık yayınları hakkında bize öneride bulunabilmeleri, eksikliklerimizi bildirebilmeleri için öncelikle mevcut yayınlarını takip etmeleri gerekir. Okumadığı kitap ve dergi, izlemediği TV programı hakkında müspet-menfi nasıl kanaat bildirebilir ki?... Aksi halde, yetersiz bulduğunu söylemek ya da beğenmemek peşin hüküm kapsamına girer. Mesela, Tuba Hanımın konuştuğu 65 genç kardeşimizin acaba kaç, Başkanlık yayınları olarak ilmi hallerimizi, meallerimizi, tefsirlerimizi, diğer

yayınlarımızı okumuşlardır? Tabii, bunları öğrenemiyoruz; öğrenemeyince teşkilat olarak yapacağımız çalışmalarda elimizde yeterli veri olmayabiliyor.

Son olarak, bu konularla ilgili daha kapsamlı ve derinlikli alan araştırmalarına ihtiyaç olduğunu belirtmek istiyorum. Bu anlamda da ilahiyat fakültelerimizin desteğine ihtiyacımız var. Tabii, bu gibi konularda alan araştırması yapmanın kolay olmadığının da farkındayım. En önemli engel de, yukarıda belirtmeye çalıştığım gibi, genel anlamda insanımızın düzenli bir okuma alışkanlığına sahip olmamasıdır.

Her iki tebliğcimize de emekleri için teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI – Sayın Mehmet BULUT’a bu değerlendirmesinden, müzakeresinden dolayı teşekkür ederiz.

Konuyla ilgili ben de bir iki cümle söylemek istiyorum.

Malumualiniz “... yessirû vela tuassirû.” Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız. Bu ilkelere hareketle gençlerimize kolaylık göstermek gerektiğini düşünüyorum. Mesela, mezhepler arasında bir tercih yapılabilir yeni bir içtihadı bile gerek olmadan. Zaten fetvası verilmiş, içtihadı yapılmış bir konunun kendi mezhebimize mal edilmesi zor bir hadise değil. Çünkü arka planda delil var; Kur’an, sünnet, icma, kıyas... örf, âdet gibi deliller var diğer mezheplerin görüşlerinin dayanağı olarak. Dolayısıyla bu gibi kolaylaştırmalarda diğer mezheplerden görüş alma konuları üzerine düşünmemiz gerekiyor.

Ben bir örnek vereyim. Mesela günümüzde yolculuk namazların cem edilmesi konusu var. Diğer mezheplerde çok yaygın olarak uygulandığı hâlde bizim Hanefi Mezhebinde buna biraz müsamaha edilmemiş. Biri son vaktinde, diğeri ilk vaktinde gibi bir yorum üzerinde ağırlıklı olarak durulduğundan dolayı zorluk meydana geliyor. Mesela, yolculuk sırasında öğle ve ikindiye, akşam ve yatsıyı cem etmek meselesi var. Son zamanları belirtilmediği için, öğle namazının sonu ile ikindi namazının başlangıcı gibi konularda müphemlikler var. Bu, akşam-yatsı için de geçerli. Dolayısıyla geniş bir alanda ikisinin birlikte kılınabileceği yolunda Peygamberimiz zamanında defalarca uygulamalar var. Tebuk Gazvesi yolculuğu sırasında defalarca cem yapılmış. Zaman olarak kesin şu saatte denemiyor, erken saatte veya geç saatte yapıldığı kesindir. Dolayısıyla bir defa bu var.

İkincisi, çorap üzerine mesih meselesi var. İmam Azam Ebu Hanife, Ebu Yusuf, İmam Muhammed, her üçü de çorap üzerine mesh etmiş, diğer mezhepler zaten bunu işin başlangıcında kabul etmişler. Biz hâlâ bunun üzerinde farklı fikirler sarfedip efendim kalın çorap, kalın örgüyle örülmüş çorap meselesini tartışıyoruz. Acaba öyle mi, sıcak iklimde kalın çoraplar mı vardı sahabenin ayağında? Bu sadece altını göstermesin, toz toprak geçirmesin anlamında.

Bir avukat arkadaşımız bizde yüksek lisans yapıyor, danışmanı bendim. Bir gün bu konuyla ilgili söz açılınca şöyle dedi: Avrupa’ya turist olarak gittiğimizde bir Hristiyan

bizi abdest alırken seyretse muslukta, çoraplarımızı çıkararak ayaklarımızı yıkadığımızı, kurulamadan çoraplarımızı giydiğimizi görse, İslam'a girmekten vazgeçer, demişti. Ben ona hak verdim, doğru. Bu gibi yolculuklarda, sabah abdestli giymek kaydıyla üzerine mesh edilebilir denilmiş.

Buna benzer, hanımların yolculuğu meselesi var. Mesela şu anda hanım kardeşlerimiz rehber olarak hacca gidiyorlar Diyanet kafilesıyla, yanında akrabası mı var? Hanefi Mezhebi ne diyor? Kadın üç günden fazla yolculuğa gidecekse yanında mahrem akrabası olması gerekir diyor. Bunu nasıl uygulayacağız? Dolayısıyla, diğer mezhepler bunu çözmüş. Nasıl çözmüş? Buhari hadisiyle çözmüş, bakınız. Adiy Bin Hatim İslam'a girdiği zaman Allah Resulü'ne geliyor, o sırada Medine dışında saldırıya uğrayan birileri de gelmiş, Allah Resulü onları dinlediğini fark edince, "Ya Adi şu anda Medine çevresinde güvenliği henüz sağlayamadık, ileride öyle bir zaman gelecek ki Rey kentinden bir kadın tek başına hac için yolculuğa çıkacak, atı veya devesi üzerinde Allah'tan başka kimseden korkmadan haccını yapacak, tekrar memleketine dönecek." Böyle demiş Peygamberimiz. Buhari hadisi. Fakat Buhari öyle bir yere koymuş ki ben bulabilmek için akla karayı seçiyorum. Dolayısıyla bu hadise dayanak Şafi Mezhebi ve diğer mezhepler hükmünü vermiş.

Buna benzer tercihler yapmak yoluyla kolaylaştırma yoluna da gitmek gerekiyor. Gençlerimiz İslam'ı nasıl daha rahat yaşayabilirler, özellikle o konularda da düşünülmesi, tefekkür edilmesi gerekiyor.

Beni sabırla dinlediğiniz için teşekkür ediyorum. Oturum burada noktalanmıştır. Hepinize hayırlı günler diliyorum.

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Dijital Yayıncılık ve Gençlik

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mürteza BEDİR

Konu : Dijital Gençlik ve Yeni Mahremiyet

Tebliğ : Prof. Dr. Mete ÇAMDERELİ

Konu : Popüler Elektronik Yayıncılık ile Şekillenen Gençlik Terminolojisi

Tebliğ : Ayşenur Elif ÜNAL

Konu : Dijital Yayıncılıkta Din Söylemlerinin İçerik Problemleri, Bireysel Örüntü Temelinde Geliştirilen Din Söylemi ve Gençlik İlişkisinin Analizi

Tebliğ : Doç. Dr. Bahset KARSLI

Konu : Dijital Dünya ve Gençlere Yönelik Dinî Yayıncılık, İmkân ve Sınırlılıklar

Tebliğ : Fatma EKİNCİ

Müzakereciler : Bilal EREN

Doç. Dr. Soner DUMAN

OTURUM BAŞKANI-Prof. Dr. Mürtaza BEDİR – Herkesi hürmetle selamlıyorum. “Dijital Yayıncılık Gençlik” ikinci günün öğleden sonraki oturumunun başlığı.

Dört konuşmacımız var, ben hiç zaman kaybetmeden konuşmacılarımızı buraya davet ediyorum.

Prof. Dr. Mete ÇAMDERELİ, “Dijital Gençlik ve Yeni Mahremiyet” başlığındaki sunumunu yapmak üzere hocam buyurun.

Ayşenur Elif ÜNAL, buyurun.

Doç. Dr. Bahset KARSLI, buyurun.

Fatma EKİNCİ Hanımefendi, buyurun.

Yayıncılıkta yeni dönem, herhâlde en heyecan verici alan bu dijital yayıncılık alanı; hem yeni hem de nereye doğru evrileceğini hâlâ daha kestiremediğimiz çok hızlı bir gelişim gösteren, potansiyeli en fazla olan alandan bahsediyoruz dijital yayıncılık dediğimizde. İşte, biz bilgisayar öncesi çağdan geliyoruz. Henüz daha bilgisayarın olmadığı yıllarda en azından benim öğrencilik hayatım geçti, bilgisayar henüz yoktu. Biz üniversite yıllarındayken bilgisayarla tanıştık. Ondan önce, matbaanın, el yazısının daha çok var olduğu bir dünyadaydık ve dijital yayıncılık diye bilgisayarla beraber ortaya çıkan Yeni Dünya 90’lı yıllardan itibaren bütün dünyada hızlı bir biçimde gelişmeye başladı. Ama cep telefonu teknolojisinin, el dijital aletlerinin ortaya çıkmasıyla beraber çok daha farklı bir dünyaya, internetle beraber farklı bir dünyaya doğru evrildi. Muhtemelen şu anda hepimiz etrafımızda artık görüyoruz, belirli bir yaşın altında olan gençler hemen hemen bizim o bilgisayar öncesi dünyadan hiç haberi olmadan böyle bir dünyaya doğuyorlar ve direkt olarak dijital dünyanın içerisinde doğdukları için de farklı bir nesil olacakları kaçınılmaz, öyle görünüyor. Biz sabah kalktığımızda giderdik bir gazeteye ulaşmaya çalışırdık, gazeteyi alıp birgün öncesinin haberlerini okurduk. Şimdiki gençlik öyle bir şeyle uğraşmıyorlar, direkt olarak hemen telefonlarından bütün gazetelere, istedikleri bilgilere çok kolay bir biçimde ulaşabiliyorlar. Neredeyse basılı gazete unutulmaya yüz tuttu, artık para verip de gazete alan var mı, bilmiyorum. Vardır muhtemelen ama, çok asgari düzeylere inmiş durumda gazete tirajları. Zaten şu anki tirajlar da bunu gösteriyor. Eskiden tirajın bir önemi vardı, bugün artık sosyal medyadaki tıklama veya diğer alanlardaki tıklamalar önemli.

Böyle bir konuyu konuşacağız, çok farklı bir yayıncılık alanı ve biz bu gençleri, bu dijital dünyada doğmuş olan gençleri muhtemelen anlayamayacağız, öyle zannediyorum veya onlar bizi anlayamayacak, tersinden de bakabiliriz ama böyle bir dünyadayız. Şimdi, buraya yönelik olarak dinî yayıncılık veya Diyanet ne yapabilir, ne yapmalıdır sorusunu belki bu çerçevede tartışmaya açıp konuşmaya başlamanın zamanı geldi, belki geçti bile. Buna bir an önce yönelmemiz lazım.

Şimdi ben birinci konuşmacımız, Prof. Dr. Mete ÇAMDERELİ'ye “Dijital Gençlik ve Yeni Mahremiyet” konusunda sunumunu yapmak üzere sözü bırakıyorum. Kendisi İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesinden. Hocam, buyurun. Belki bize bu yeni durumu, yeni mahremiyeti ve dijital gençliği anlamamıza dönük ufuk açıcı bir konuşma yapacak.

Dijital Gençlik ve Yeni Mahremiyet

Prof. Dr. Mete ÇAMDERELİ
İstanbul Ticaret Üniversitesi İletişim Fakültesi

Tarım toplumu, sanayi toplumu, bilgi toplumu süreçleri yaşanırken makineleşme, elektrik, elektronik ve sonunda dijital teknolojilerle tanışan günümüz dünyası yepyeni bir uygarlık diliminin içine sürüklendi. Mevcut durumu anlamaya ve irdelemeye çalışırken dijital ürünler hızla hayatımıza girdi. Yaşam biçimini kökten dönüştüren ve yeni yaşama alışkanlıkları geliştiren bu yeni teknoloji bilinen yaşamın kurallarını sorgulanır hale getirdi. Anlama ve sorgulama sürerken, yeryüzünün her köşesinde ve her yaştan insan, bir yandan da dijital ağlar ve sensörlerle örülü bir dünyaya adapte olmaya çalışıyor. Dijital entegrasyon, tüm yaşam pratiklerini yeniden gözden geçirmeyi gerektiriyor. Mahrem de mahremiyet de bunlardan biri.

Biz burada, mahremiyet ve dijitalleşme ilişkisini gençler üzerinden düşünmeye çalışacağız. Ancak hiç kuşku yok ki konuyu gençlerle sınırlamak mümkün ve yeterli değildir. Gençlere odaklanarak burada yapılacak mahremiyet değerlendirmeleri konunun hacmi nispetince tüm insanlığa teşmil edilmelidir. Kim nerede bulunuyorsa bulunsun, ne yapıyorsa yapsın, nereyi ziyaret ediyorsa etsin, bıraktığı izlerin dökümünü çıkarıp algoritmik veriye dönüştüren ve onları istendik amaçlar doğrultusunda kullanan ve alıp satan bir dijital sistemin tüm insanlığı ilgilendirdiği aşikardır. Dijital sistem işletim gücünü -genç yaşlı çocuk kadın erkek ayırt etmeden- o topladığı bilgi/verilerden -kurumsal ya da bireysel paylaşım ve yayınlardan- alır¹.

1 Bir marketten alışveriş yapan bir kadının satın aldığı şeylerden hamile olduğunu anlayan marketin, bir iletişim çalışması olarak, daha kadın evine varmadan tebrik mesajı ya da bir hediye göndermesi, sistemin gücünü anlamak bakımından basit bir örnektir.

Dijitalleşme kültürünün vücut bulduğu böyle bir yayın ortamına, dijital yayın ortamı diyelim ve dijital çağın gençlerinin yaşam biçimini ve mahremiyet tutumlarını, -mecra, ürün ve uygulama farkı gözetmeden- dijital yayıncılık üzerinden okumaya çalışalım. Ama önce yayıncılıktan dijital yayıncılığa uzanan süreci kısaca betimleyelim.

Yayıncılık ve Dijital Yayıncılık

Geçmişî hatırlamak gerekirse, insanlık önce sadece sesiyle iletişim kurdu, sonra sözlü kültür birikimini yazıyla buluşturdu. Yazı sözü çoğalttı ama bir yandan da kendisini çoğalttı. Sözlü kültürün birikimi artık yazıyla yoğruluyor, yazıyla harmanlanıyor, yazıyla dönüşüyordu, yani yazı kendi imkanlarını söze dayatmış, sözü genişletmişti. Sözlü kültür yazıyla şekillenirken yazı da kendi sözünü üretmiş oldu. İnsanlık görüntüleri üretmeye başladığında söz ve yazı imkanlarıyla karılmış üçlü bir kültürün dili ve söylemine doğru yürüyordu. Görüntü yazının söze galebe çalmasından çok daha güçlü olarak kendini gösterdi. Görüntü çağı ya da görsel çağ dediğimiz dönemleri idrak etmeye başladık. Görselin söz ve yazıya baskın geldiği ama onların imkanlarını da içkinleştirdiği görüntü kültürü teknolojinin hızlı üretimiyle matbaadan elektroniğe oradan dijitale doğru evrildi. Söz de yazı da görüntü de evrildi, dijitalleşti tabi.

Matbaayla birlikte basılı kağıdı çoğaltan insanlık dijital teknolojiyle her ses-yazı-görüntüyü sınırsızca çoğaltabilecek duruma geldi. Artık görüntüye türlü türlü şekiller verebilen, deyim yerindeyse ses-yazı-görüntüye hükmedebiliyor, çeşitli yayınlar kolaylıkla istenilen şekil ve ölçülerde yayınlanabiliyordu. Üstelik artık yayın zemini olarak kağıda da ihtiyaç kalmamış, kağıt yerini ekranlara bırakmıştı. Kitaplar, dergiler, katalog ve broşürler gibi tüm basılı evrak ya da fotoğraflık baskılar gibi kadar her yayın faaliyeti dijital ortamda yeniden şekilleniyor, yeniden tanımlanıyor, onların dijital versiyonları çeşitleniyor ve gelişıyordu. Kullanıcısını da bir yandan dijital kültürün ürün ve tasarımlarına alıştırmaya başlayan dijital yayıncılık geçmiş birikimi çoğaltırken bir yandan da, yeni mecranın doğasına ve isterlerine uygun yeni tasarımlarla kullanıcı karşısına çıkıyordu.

Bugün artık dijital yayıncılık dendiğinde, yayınlanan içerikleri artık hiç zahmet çekmeden sıralayabiliyoruz: E-kitap, etkileşimli e-kitap, web yayınları, bloglar, sosyal medya yayınları... dijital yayıncılık kısaca içeriğin internet ortamında yayınlanması sürecidir. Bu süreç bir web sitesinin tasarımılanması, tasarımılanan web sitesinin çevrim içi ortama yüklenmesi, gerekli güncellemelerin yapılması ve hazırlanan içeriklerin çevrim içi ortamlarda yayınlanması adımlarını içerir.

Dijital yayın, muhatabı dijital okur olan dijital yayın ürünlerden onları üreten dijital yayıncılara, dijital yayınları arşivleyen dijital kütüphanelere kadar geniş bir alanı kapsar. Dijital yayıncılık geleneksel yayıncılıkla karşılaştırılabileceği gibi, kendi içindeki türlerle de karşılaştırılabilir. Geleneksel ya da dijital olsun, biri diğerine karşı kimi avantaj ve

dezavantajlara sahiptir. Örneğin, bilindiği üzere, geleneksel yayıncılıktaki kağıt kullanımı dijital teknolojilerde işlevsizdir. Aynı şekilde yapılan harcamalar açısından dijital teknolojiler daha maliyetsiz olarak öne çıkmaktadır. Çoğaltma sayısı yine dijital ortamda sonsuz sayıda olabilirken geleneksel medyada sınırlıdır. Çoğaltılan yayın dijitalde ebat serbestliği ve hızlilik yaşarken geleneksel medyadaki yayın ebatı sabit, çoğaltımı yavaş ve okuyucu tarafından değiştirilemezdir. Dijital yayıncılık sırasında geleneksel yayıncılıktan farklı üretim modelleri, sınırsız bilgi dolaşımı, yoğun kullanıcı etkileşimi de söz konusudur. Dijital mecranın içindeki türler -sosyal medya, bloglar, siteler...- de kendilerine özgü avantaj ve dezavantajlar barındırır². Bloglar ile e-kitaplar örneğin her ikisi de güncellenebilme imkanına sahipken, e-kitabın içerik yayınlama maliyeti blogdan farklılaşır.

Dijital yayıncılığın imkan listesi böyle uzar giderken matbu ve matbu olmayan yayıncılığın -video ve film yayıncılığı dahil- çeşitli düzey ve türleri de artık dijitalleşmiş, dijital yayın türlerinin yelpazesi alabildiğine sınırsızlaşmıştır. Dijital ortamda karşılaşılan bireysel ya da kurumsal tüm içerikler, akışkan ve sürdürülebilir bir dijital yayın içerikleri haline gelmiştir. Bu meyanda üretim, çoğaltma ve serbest dolaşım sorunları da yeni bir boyut kazanmıştır.

Gençlik ve Dijital Gençlik

Genç, biyolojik olarak ömrün başlangıç kısmını tamamlamış, ortalarına doğru ilerleyen insan tekidir. Ömrü ortalamaya yakın bu insanların yaş aralıkları genellikle 13 ila 24 yaş arası olarak kabul edilmekle birlikte farklı aralıklar da zikredilmektedir. Yaş aralığı ne olursa olsun gençlik dönemi, ömrün en dinamik, en hareketli, yola koyulmuş olmanın farkındalığıyla belki en zor dönemidir. Çocukluk çağını tamamlamış, henüz ileri yaşlara erişmemiş bir insan olarak genç, toplumda ve toplumun demografik bir üyesi olarak bulur kendini. Çeşitli sosyokültür gruplarından birine aittir ve toplumsal etkileşimini henüz filizlenen kimliğiyle gerçekleştirir.

Gençler sosyolojik olarak tekil ve tekin bir yapı serdetmezler. Çeşitli toplumsal gruplara aidiyet ya da kimlik tercihleri gençliğin kimliklenmesi için kaçınılmazdır. Her genç kendi tercihlerinde yaşam alanı bulur, bireyselleşir. Bu yüzden homojen bir gençlikten söz etmek mümkün değildir. Gençleri bütüncül olarak anlayabilmek için oluşturdukları yaşam alanlarında kümelenirler. Feminist gençler, çevreci gençler, dindar gençler, ateist gençler, aktivist gençler ya da coolar, clubberlar, trendyler gibi yaşam departmanlarına yerleşirler. Ama biyolojik ve fizyolojik yapıları dışında onları bugün birleştiren, tekilleştiren belki de tek araç, iletişimin teknolojik ürünleridir. Gençlik en heyecanlı, en hareketli günlerini gelişen dijital teknolojiyi yanlarına alarak erişkinliğe adımlarını atarlar. Onları besleyen reel yakın çevreleriyle birlikte dijital teknolojilerdir. Bir başka

2 Avantaj ve dezavantajlar için bak. a.g.e., s.102-106.

deyişle dijitalleşme gençliğin mütemmim bir cüzü olarak karşımızda durmaktadır. Mütemmim cüz zamanla rol değiştirerek dijitalleşmenin lehine gerçekleşir ve karşımıza bu kez neredeyse her anını dijital ortamda geçirmek isteyen dijitalleşmiş bir gençlik çıkar.

Böylesi bir seyrinde, gençliğin tanımlanması müşkül ve her türlü mülahazaya açıktır. Ama bu durum, onun, toptancı bir yaklaşımla, dijitalleştiğini görmeyi de engellemez. Dijitalleşen gençliğin dijital ortamdaki çoğul konumu, onları tekil bir kimliğe hapsedemez ve ayırt edilebilir hale getirir. Reel/fiziki hayattaki türsel farklılaşma kendini dijital ortamda da gösterir ve gençler orada, reel/fiziki hayattaki gibi ilgi ve kimlik alanları itibariyle -ama aracın isterleri doğrultusunda- yeniden şekillenirler. Ve bu kez, emo-gençler, app kuşağı, ağ tabanlı avatar nesiller, ağ nesli, sanal nesiller, alfa nesli... olarak dijital dünyada yaşayan geniş bir dijigençlik yelpazesini oluştururlar.

Günümüzün gençlerinin dijitalleşme sürecini belirleyen başat aktör mobil ekranlardaki uygulamalardır. Dijital gençlik yalnızca mobil uygulamalara boğulmakla kalmaz, aynı zamanda dünyayı bir uygulamalar topluluğu olarak algılama, yaşamlarını sıralanmış uygulamalar dizisi olarak görme ya da belki çoğu zaman, beşikten mezara kadar uzanan, tek bir uygulamanın parçası olma noktasına vardılar. Bu durumda, genç insanın isteyebileceği her şeyi süper bir uygulama temin etmelidir. Bütün uygulamaları mündemiç olarak her şeyi yapabilen süper bir uygulamanın gençler için tasarlanması gerekir. Uygulamalar ya da tasarlanacak süper uygulama sıradan meseleleri halleder de, gençlere yeni yollar keşfetmek, ilişkilerini derinleştirmek, yaşamın en büyük sırlarını ortaya çıkarmaya uğraşmak, eşsiz ve anlamlı bir kimlik var etmek için özgür bırakırsa, sorun yok şüphesiz. Ama ya tersi olur da uygulamalar gençleri düşünmeyen miskinlere dönüştürürse ya da kendi kimliğini dayatır da gençlerin dinamik kimliğini imha eder, kendine göre bir benlik duygusu oluşturursa, o zaman uygulamalar, gençliği uygulama bağımlısı haline getirerek, psikolojik köleliğe giden yolun taşlarını döşemiş olurlar³. Gençlerin son yıllarda hissettiği acziyet, çaresizlik, faydasızlık, değersizlik ve doğal olarak kronik kaygı duygusu da olası dijital köleliği doğrulayıcıdır⁴.

Dijitalin devasa ifade imkanları karşısında özgürleşirken köleleşen, kahramanlaşırken uygulama bolluğunun devasa imkanlarıyla yetinen ve bu yüzden de dijital köleliği günden güne artan gençliğin hayal gücü ve yaratıcılık eğilimlerini gelişmesini beklemek safdillik olur. Resimden müziğe, dinden eğitime kadar mevcut sorunlara hazır çözümler ve tasarımlar, gençlerin hayal güçlerini geliştirmekten çok tembelleştirici ve uygulamalara bağımlılıklarını artırıcı bir işlev görür. Dijital gençliğin uygulama tutsaklığı, aynı zamanda onların hayal güçlerini ve yaratıcılığını örseleyici ya da en

3 Howard Gardner, Katie Davis, App Kuşağı, Çev. Ümit Şensoy, İstanbul, Optimist Yay., 2014, s. 18-22.

4 Jean M. Twenge, İ-Nesli, Çev. Okhan Gündüz, İstanbul, Kaknüs Yay., 2018, s.9.

azından sınırlayıcıdır. Tüm bu olumsuz tabloya rağmen tersi senaryolar üretmek de mümkündür. Aplikasyonların, ağ tabanlı dijital öznelere olarak gençlere daha derin ve daha kapsamlı bir benlik anlayışı ve aynı zamanda insanlarla tam anlamıyla gelişkin yakın ilişkiler kurma imkanı sunduğu da düşünülebilir⁵. Ters senaryolar noktasında, dijitalin gençliğe sunduğu belki de en önemli imkanın, salt kullanıcı/tüketici gençlerin aynı zamanda üretici haline gelebilmesi, bireysel ya da kolektif olarak kendi sözünü söyleyebilmesi imkanı olduğu da göz ardı edilmemelidir⁶.

Dijital gençliği daha iyi anlayabilmek için onların aplikasyonları ya da daha genel anlamda interneti kullanım biçimlerine göz atmakta yarar var. Hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre, 16-24 yaş grubundaki gençlerin internet kullanım oranı, 2016 yılında %87,5 iken 2017 yılında %90'a yükselmiş. İnternet kullanım oranı, 2017 yılında genç erkeklerde bir önceki yıla göre 0,9 puan azalarak %93,3, genç kadınlarda ise 6 puan artarak %86,7 olmuş⁷.

Gençlerin dijital davranışlarını bulgulamaya çalışan bir başka araştırma sonuçları da şöyle: Türkiye'deki online popülasyonun dörtte biri (%24,3) 13-19 yaş arası gençlerden oluşuyor. Bu grubun %52'si kadın iken, %48'i ise erkek. Bu grubun en çok ziyaret ettiği site kategorileri arama motorları, sosyal ağlar ve video/tv siteleri olarak sıralanıyor⁸. Gençliğin sosyal medya kullanımını anlamaya çalışan bir başka araştırma da internetten alışveriş yapma %31 olarak gerçekleşirken bu oranın % 51'lik bir dilimini gençler işgal ediyor; sosyal medya kullanımında ise %93'e varan rakamlara rastlamak mümkündür⁹.

Gençlerin dijitalleşmesi, dijital yayınlara maruz kalması ya da onları üretmesi konusunu anlamaya çalışırken, bunun yetişkinlerin ya da çocukların dijitalleşme süreçlerinden ayrı tutulamayacağını, dijitalleşme olgusunun tüm insanlığı kucakladığını da belirtmiş olalım. Dijital insanlık, çünkü, dijital teknolojinin belirlediği kültürel değişimlere dayalı küresel bir görünüm arz eder¹⁰ ve gençliğe odaklanarak burada belirlemeye çalışacağımız olumlu ya da olumsuz tüm senaryolara maruzdur. Mahremiyet konusu da aynı şekilde sadece gençlerin değil doğrudan insanlığı ve insan oluşu ilgilendirmektedir.

5 Howard Gardner, a.g.e., s. 148-160.

6 Bu imkan dijital emek ya da tüketici emeği -sayısal emek, izleyici emeği...- bağlamında üretici (prosumer) terimiyle ifade edilmekte ve tartışılmaktadır.

7 TÜİK, "İstatistiklerle Gençlik 2018", Haber Bülteni, Sayı: 27598, 16 Mayıs 2018.

8 Compaigne Türkiye, "Türkiye'deki gençlerin dijital davranışları", <https://www.campaigntr.com/turkiyedeki-genclerin-dijital-davranislari>, 25.03.2018.

9 Konda, "Gençlerde Ne Değişti", <https://interaktif.konda.com.tr/tr/Gencler2018/#firstPage>, 25.03.2015

10 Michaël E. Sinatra et Marcello Vitali-Rosati, *Histoire des humanités numériques*, <https://core.ac.uk/download/pdf/55655888.pdf>, 09.03.2019

Mahremiyet ve Dijital Mahremiyet

Dijital mahremiyetin güncel durumunu anlayabilmek için mahremiyetin kavramsal alanını anlamakta yarar var. Mahremiyet, en genel ifadesiyle, bireyin kamusal alan üzerindeki var olma, dolayısıyla tüm otoritelerden azade olarak bireyliğinin bilincine varma hakkıdır¹¹ ve köken itibarıyla Arapça mahrem'den türemiştir. Mahremen kavramsal yapısı, gizliliğin çağrışımları üzerine kuruludur. Birinin, bir şeyin, ya da bir işin gizliliği mahrem ile ifade edilir. Nikah düşme de düşmeme de, mahrem ile namahrem kapsamında alınlanır. Hürmet de mahremle ilişkilidir, yasak da, yakınlık da, harem de, haram da, mahrum da... Mahrem olan, biraz da hürmet duyulan ya da duyulması gereken sınırları belirler. Mahremen yasak olma durumu hürmetendir ve mahrem, hürmet bekler. Öte yandan, haram da harem de hürmet gibi mahremi fehmeder. Mahremen harem ve haram -gizlilik ve yasak- imgesinin keskinliği, hürmet ile sakinleşir. Gizlilik ve sınırlılık, hürmet hükmüne tabidir; ölçüyü büyük ölçüde -gönüllü/gönülsüz- hürmet belirler. Bir şeyin ya da bir kimsenin gizlilik sınırları, hürmeti gerektiren zımni sınırlar, hürmeti için yasaklamalardır.

Gizlilik sınırlarına saygı göstermek mahremiyetin temel ölçütüdür. Mahrem sınırlar yoksa aleni sınırsızlık var demektir. Aleni sınırsızlık mahrem sınırların imhası, mahremiyetin ilgasıdır. Mahremiyetin aleniyeti, şeffaflık kamuflajıyla işler. Şeffaflık kamuflajı mahremiyetin ihlaline hükmederken mahrem sınırları bulanıklaştırır. Kaotik mahrem sınırlar zamanla tamamen ademiye sürüklenir. Böylece, ihlal edilecek mahrem sınır kalmaz. Aleniyet ve şeffaflığın dayattığı mahremiyet ademiye, sonunda ayarsızlık, ölçsüzlük ve mahcubiyetsizlik olarak kendini gösterir.

Mahremi bilmek insanın sınırlarını bilmektir; ama aynı zamanda, kendi sınırlarını bilen insanın hür ve iradi bir varlık oluşunu tasdik etmektir¹². Mahremiyetin mevcudiyeti, insanın sınırlarını kendiliğinden ihsas ve tahkim eder. Mahrem sınırlar, bir şeyin ya da bir kimsenin zımni ya da bildik mahrem sınırlarıdır ve beden mahremiyeti, mülkiyet mahremiyeti, mekan mahremiyeti, zaman mahremiyeti, bilgi/veri mahremiyeti, duygusal/düşünsel mahremiyet, resmi mahremiyet gibi çeşitlenerek kişilerden topluma oradan kültürlere, kamusal kurumlara dek uzanır.

Son tahlilde, çerçevelenmesi ve tanımlanması müşkül soyut kavramlar -kamu yararı, kamusal alan, genel ahlak gibi- arasında yerini alan mahremiyet olgusu, kabaca, "başkalarının sınırlarını ihlal etmeyen ve kendi sınırlarını belirleyen bedensel, duygusal

11 Emel Arık, Dijital Mahremiyet, Konya, Literaturk Yay., 2018, s.187.

12 Ayrıntı için bak. Erol Göka, Bir Direniş Hattı Mahremiyet, <https://www.yenisafak.com/yazarlar/erolgoka/bir-direnis-hatti-mahremiyet-2049410>. 25.03.2019.

düşünsel ve sosyal özerklik¹³ olarak tanımlanabilir. Terimin aynı zamanda hürmet, yakınlaşma, samimiyet, hürmete matuf sınırlı alanlar, gizliliği koruma gibi bir anlam alanını kuşatıcı olduğunu da unutmamak gerekir.

Gizliliğine saygı duyulması gereken şey ve mekanlar mahrem şey ve mekanlardır. Mahrem olan hürmete dönük bir sınırlandırma, hürmet gerektiren bir gizliliklerdir. Birinin mahremini bilmek onun gizliliğine ermek, sırrına vakıf olmaktır. Sırrını paylaşmak kendi mahremini açmak, mahremine hürmet beklemek anlamına gelir. Sırrın muhatabına güvenle ifşası, muhatabından yeni/den mahremiyet talebidir.

Dijital Mahremiyet

Mahremiyet doğrudan bir gizlilik içerir. Gizliliğin ifşası mahremiyet ihlalidir. Medya faş edicidir, gizliliği faş eder ve ihlali sıradanlaştırır, kanıksatır. Mahremin ihlali daha çok medya marifetiyle böyle gerçekleşirken dijital teknolojilerle iyiden iyiye meşrulaşır. Sınırları zorlanan mahremiyet kalıpları örselenir ve dijital ile kamusunun iradi isterleri doğrultusunda dönüşür. Mahremin isterleri, kültürel ve toplumsal farklılıklar gözetilmeden ötelenir ve dışlanır. Mahremiyet ihlal ifşaya maruz kalırken dijital şeffaflığın kontrolüne geçer ve onun kontrolünde apaçıklığın yaşam alanı olur. Mahremiyet dijitalleşirken sınırlarını da dijital şeffaflığın kontrolüne bırakır ya da şeffaflık dijital mahremiyetin kontrolünü eline alır¹⁴. Mahremiyet yaşam kültürünün bir parçasıyken şeffaflık içkin dijital mahremiyet kültürünü parçalayıcı hale gelir. Durum bu olunca dijital mahremiyet bildik mahremiyet ile uzak yakın bir ilgi kurmaz.

Mahremiyet çoktan öldü ya da yok olmaya yüz tuttu¹⁵ gibi yorumlar bildik mahremiyetin imhası biçimindeki değerlendirmeleri doğruluyor. Mahremiyet olmadığından ihlal de edilmiyor demektir. Yapılan hiçbir şeyi mahremiyet olarak bilinen kalıplardan süzerek sorgulama imkanı kalmamıştır. Mahremiyet ihlal edilmiyorsa, yeni/den inşa edilmiş ya da ediliyor demektir.

Yeni mahremiyet dijital mahremiyettir ve dijital yayınlar arasında, özellikle sosyal ağlardaki paylaşımlardan kolaylıkla izi sürülebilir. Gönüllü ve iradi kullanıcıları aralıksız besleyen yeni dijital mahremiyet olguları şöyle derlenebilir¹⁶:

- Gözetleme ve gözetlenme makbuldür: başkasının özel hayatını gözetleme ve başkası tarafından gözetlenme isteği yadırganmaz. Gözetleyenin bir gözetleneni olduğuna göre,

13 Ercüment Erbay (ed.), Mahremiyet Eğitimi Çalıştayı Sonuç Raporu, Ankara, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yay., 2017, s.13.

14 Şeffaflık toplumu, azalan güven nedeniyle kontrole önem veren bir güvensizlik ve şüphe toplumdur. Byung-Chul Han, Şeffaflık Toplumu, İstanbul, Metis Yay., 2017, s.70.

15 Nihal Kocabay Şener, İletişimin Tekno-Sosyolojisi, Kocaeli, Volga Yay., 2016, s.207.

16 Ayrıntı için bak., a.e., s.195-211

gözetlenen de gözetleyen olarak işlev görme hakkına sahiptir ve mutlaka bir gözetleyen olarak gözetişim eylemine katılmalıdır. İlkesel olarak gözetişim iyidir.

- Şeffaflık, teşhir ve görünürlük vazgeçilmezdir: kendini teşhir ederek görünür kılmak şeffaflığın gereğidir. Varoluşun kanıtlanması için mutlak surette görünülmeli ve görünenleri de görmeli. Varoluş görünmeyle mümkün olunca kiminle, nasıl ve nerede görünüldüğünün de önemi yoktur. Görünebilen her şey ve her yer görünen öznenin tahakkümünde olmalı ve herhangi bir izne tabi olmadan görünür hale getirilebilmelidir¹⁷. Teşhir ve görünürlük şeffaflığın önkoşuludur ve teşhir edilecek ne varsa teşhir edilmelidir¹⁸. İlkesel olarak şeffaflık ve teşhir iyidir.

- Görünürlük için gösteri ve gösteriş olmazsa olmazdır: siber hayatın isterleri fiziki hayattan farklı olarak daha fazla ve daha serbesttir; çok takip ve çok katılım ister. Varoluşu diri tutmak ve sürekli görünebilmek gösteri ya da dijital festivale aralıksız katılmak gerekir. Sosyal ağlar başta olmak üzere herhangi bir norm ve sınıra tabi olmadan en dikkat çekici tasarımlarla siber gösteride yer alınmalı, doğallığı bulunmadığı zaten bilinen gösterişten asla sakınılmamalıdır. İlkesel olarak gösteri ve gösteriş iyidir.

- Çıplaklık, aleniyet ve sınırsız ifşa siber topluluğu birbirine bağlar: Paylaşım ortamındaki aleni çıplaklık -bedensel çıplaklık dahil- ve ifşanın büyüyle kullanıcılar birbirlerini baştan çıkarmalı, sorgusuz sualsiz topluluğun ifşa edimine katılmaları konusunda birbirlerini harekete geçirmelidirler. İlkesel olarak çıplaklık ve ifşa iyidir.

- Sosyal birey olmak esastır: sosyal birey olmak için özeli olmamak önkoşuldur: ister profillerden ister kişisel sayfalardan ister sosyal medyadan özel olanın görünmesi yalnız kalmayı ve yalnızlığın bunalımlarını engelleyicidir. Siber uzama katılmadan ve paylaşım-sız yaşamak, muhtemel özel alan baskısıyla bunalımlı bir hayattır. Sosyal bireyselleşme için yalnızlık, yalnız kalmak, özeli olmak söz konusu bile değildir. Yalnız kalarak bireyselleşmek, özel alan yaratmak endişe vericidir ve anlaşılabilir değildir. Üretkenlik sosyalleşmekle mümkündür. Üstelik sosyalleşilen siber uzamda çekinmeyi gerektirecek yabancı bir kimse de yoktur. Herkes, orada, sosyalleşme gereğince tanıdık ve mesafesizdir. İlkesel olarak sosyal birey olmak iyidir.

- Özel hayata dair her şey kayda geçerek kamusallaşmalıdır: Hiçbir şey şifrelenmemeli, kayda geçerek unutulmaması sağlanmalıdır. Örtülmesi ya da kayıttan düşülmesi gereken

17 Bir genç kızın kendini teşhir ederken başkalarını teşhir etmekte beis görmemesi ve bunu bir kahramanlık gösterisine dönüştürmesi, buna örnektir. Bak. Beth Coleman, Hello Avatar, Dijital Neslin Yükselişi, Çev. Emrah Bilge, İstanbul, Mediacat Yay., 2012, s.130.

18 Teşhircilik toplumunda her özne kendi reklam nesnesidir. Her şey sergilenme değeriyle ölçülür. Teşhircilik toplumu pornografik bir toplumdur ve teşhir edilen şeyi sömürür. Byung-Chul Han, a.g.e., s.27,28.

bir özel hayat yoktur ve olmamalıdır¹⁹. Geçici olarak silinse bile küresel ana bellekte mutlaka korunmalıdır. İlkel olarak özelin kayıtlanması ve kamusallaşması iyidir.

Dijital mahremiyetin özelde gençlere genelde insanlığa sunduğu yeni davranış kalıpları böyle özetlenebilir. Dijital mahremiyet paradigmasından anlaşılacağı üzere, gözetişimden kamusallaşmaya, aleniyetten ifşaya oradan sınırsız paylaşım uzanan dijital aidiyet sürecinde bildik mahremin imha edildiğini teyit edecek bolca veri bulmak mümkündür.

Sonuç: Dijital gençliğin yeni mahremiyet ile imtihanı

Dijital yayınların ürettiği dijital mahremiyete maruz dijital gençlerin -genelde insanlığın- meşru mahremiyeti bildik mahremiyetin ötesinde ve dijital yayınların çizdiği sınırlar çerçevesindedir. Dijital gençlik, konvansiyonel yayıncılığa ihtiyaç duymadan kendi yayınlarını kendisi yaparken bir yandan da ayırdına varmadan yeni mahremiyetin hüküm ve dayatmalarını yerine getirir. Dijital ortama içerik üretirken geliştirdikleri tutum ve davranışlarsa, aynı zamanda, yeni mahremiyeti betimleyici ve besleyicidir. Genelde tüm insanlığın özelde gençlerin dijital ortamdaki tutum ve davranışlarından gözlenebilen yeni mahremiyet şöyle özetlenebilir:

Gençler de her insan teki gibi dijital ortamda genel olarak

- beğenmek ve beğenilmek isterler,
- gözetlemeyi/izlemeyi sever, gözetlenmeyi/izlenmeyi talep ederler,
- teşhir ettikleri şeyleri kendileri seçer ve onları istedikleri şekilde sergilerler,
- ifşa ederler ve yapıp ettikleriyle ilgili sınırsız ifşadan yana tutum geliştirirler,
- yalnızlıklarından ve can sıkıntısından kurtulmanın yolu olarak sosyal ağlara tutunurlar,
- dijitalin kamusuna/ahalisine dahil olabilmek için mecranın kayıt yaptırımına rıza gösterirler ve mecra adına kendi kayıtlarını kendi tutarlar.

Dijital ortamda yürürlüğe giren yeni mahremiyetin ana çizgilerini böyle betimledikten sonra sonuca varmak için şöyle bir değerlendirme yapılabilir:

- Gençliğin içinde yaşadığı dijital sarmal, onlara yeni mahremiyet olarak sıralanan bu özelliklerin doğruluğu ya da yanlışlıklarını farketme imkanı vermeyecektir. Gençler varoluşlarını dijital mecranın isterleriyle inşa etmek zorunda kalmışlardır. Yanlış ile doğrunun ayırt edilebileceği dijital olmayan başka bir mekanları da giderek tükenmektedir.
- Dijital mecra sınırları imha ettiği için genç kuşaklar bu sınırların farkında olmadan mecranın sınırsızlığına bırakırlar kendilerini. Bilinen mahremiyet ölçülü ve sınırlıdır,

19 Özel hayat, korunması ve muhafaza edilmesi gereken bir değer olmaktan ziyade, bilinirlik karşılığında verilebilecek toplumsal bir bedel gibi görünür. Nazife Şişman, Mahremiyet Hayatın Sırları ve Sınırları, İstanbul, İnsan Yay., 2019, S.19.

dijital mecranın ölçü ve sınırlarıysa sınırsızlığında belirsizdir. Belli olan, bir ölçüye ya da bir sınıra sığdırılamayacağıdır. Sınır yoksunu dijital mecra, sınırları bulunan mahremiyetin düşmanıdır ve onu imha etmekte gecikmemiştir. Tüm coğrafi ve kültürel mekanların ötesinde mahremiyet adına ikame edilen tek doğru, egemen dijital evrenin koyduğu ve dayattığı namahrem doğrulardır.

- Yeni mahremiyet, mahremiyetsiz mahremiyettir; bilinenden uzak, içi boşaltılmış ve içinde hiçbir bildik mahrem unsur kalmamış mahcubiyetsiz bir mahremiyet. Bugünün dijital aklın aktörleri ve içerik sağlayıcıları, dünyanın yüksek yetkili censor'ları²⁰ gibi, geleceğin erişkinlerine rehberlik ettikleri sürece mahremiyet ahlakını da belirlemeye devam edecekler, hangi bilginin yürürlükte kalacağını da. Dahası, hiçbir şeyin gizli/mahrem kalmaması gerektiğini de onlar belirleyecek.

- Dijital mahremiyetsizliğin meşruiyeti ifşa mecburiyeti üzerine kuruludur ve bir ölçüsü bulunmamaktadır. Tek ölçü, herkes ve her kurumun ifşa rekabetinde mümkünse ölçüsüzce yer alması gerektiğidir. Dijital sisteme entegrasyon, kendiliğinden ifşa arz/talebi anlamına gelecek ve ifşa üretimi havsalaya zarar verecek denli büyük dijital veri/bilgi deposunu sürdürülebilir biçimde besleyecektir. Böylelikle, dijital yeni mahremiyetin hükmü altındaki ölçüsüz ve mahremsiz halvet alanı, artık ne gençliğin ne de insanlığın kendi mahremlerini koruyamayacakları bir alan haline gelecektir. Mahremiyet hakkı da mahremsiz mahremiyeti belirleyenin olacaktır. Mahremiyeti belirleyen, kendisi hep mahrem kalırken, kullanıcılara mahremiyet hakkını reva görmeyecektir. Ayrıca, unutulma hakkı da teslim edilmezken, tek hak, mahremiyetsizliği koruma hakkıyla sınırlı hale gelecek, unutulmak ya da silinmek haklarını savunabilecek zihinsel birikimden mahrum kalınacaktır. Sonunda, gönüllü paylaşımlara zımni zorunluluk gelecek, mahrem/gizli bir şey kalmaması gerektiğinden her şeyin apaçık kaydedilmesi meşru ve mecbur olacaktır. Tersine bir tutum, yani kaydetmemek ayıp ve suç haline gelecektir²¹.

Dijital yeni mahremiyetin gençliğe ve insanlığa dayattığı mahremiyetsiz bir hayatı dillendirerek ağıt yakmaktansa, eleştirel ve tepkisel çabaların artmasına ve çözüm getirici yaklaşımların üretilmesine özen göstermek elzem görünmektedir. Topluların ve kültürlerin farklı mahremiyet tutumlarına hürmet ile bütünleşecek bir yeniden mahremiyete son derece ihtiyaç vardır. Çok vakit geçirmeden, mevcut dijital teknolojiyi ve yayın içeriklerini içselleştirmiş, onları geliştirmeye ve deyim yerindeyse terbiye etmeye hazır bir nesle destek vermek kaçınılmazdır. Kendi ahlaki kodunu ve mahrem standardını

20 Censor'lar, Roma'nın idari yapısında toplumun ahlaki, iktisadi, askeri, siyasi, idari denetimden sorumluydular. Bak. Ziya Umur, Roma Hukuku Lügatı, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yay., 1983, s.36. Ayrıntı için ayrıca bak. Gökçe H. Türkoğlu, "Roma Cumhuriyet ve İlk İmparatorluk Dönemlerinin İdari Yapısı", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, 2009, s. 251-289.

21 Bu durumu, Dave Eggers'in Çember adlı romanı apaçık betimler.

üretecek bir neslin ihtiyaçlarını tespit edip, zihinsel sermaye desteğiyle önleri açılmalı ve bu konudaki bilincin oluşması için onlar ayrıca teşvik edilmelidirler. Dijital gençliğin yeniden kendi mahremiyet anlayışını belirleyebilecek güç ve iktidarının bulunduğunu vehmetmek gerekir. Dijital cinnetten dijital terbiyeye -haya, edep, etik ve ahlaka- uzanan yolda yeniden sahih bir mahremiyet inşa etmelerine yardımcı olmaktan başka çare yok gibidir.

Üretici olmayan, sadece ve sadece kullanıcı olmayı sürdürecektir dijital nesiller, olsa olsa dijital kulluğu artırmaktan öteye geçemez; insanlığın yaşadığı mahremiyet sorunsalıyla birlikte yeryüzü sorunlarına çare üretme sorumluluğunu da askıya almış olurlar. Dijitalleşmeyi bir araç olarak kullanan ve yayın içeriğini sahih düzleme taşıma sorumluluğunu üzerinde hisseden bir gençliği yine gençler kuracaktır. Dijital kulluktan dijital verimliliğe giden yolda gençliğe destek olmaksa yetişkinlerin sorumluluğu alanındadır. Kendi teknolojisini ve uygulamalarını üreten bir gençlik için yetişkinler hiçbir şekilde sorumluluktan kaçamazlar ve nesillerin emniyeti için zaten kaçmamalıdır.

Fiziki dünyada olduğu gibi siber alemde de iyilik ve fazilet peşinde olabilecek yegane sermaye ise insan olmaktır ya da insan fıtratıdır. Mahremiyet fitridir, varoluşsalıdır. İnsan var oldukça mahremi de olacaktır, mahreminin ölçüsü de. İnsanlıktan umut kesmedikçe mahremiyetten umut kesilmez.

OTURUM BAŞKANI – Aslında süre 20 dakika, kendisi de talepte bulunduğu için, ben birkaç dakika soru için, hem de zamanını kullanması için fırsat vereyim istiyorum.

Hocam çok güzel bir özetleme yaptı, her satırı yazmam gerekiyorsa ikinci sayfadan sonra bıraktım. Biz köyden şehre geldik, şehirde bir ahlak kuralı diye uğraşırken, daha biz onu kurmadan şimdi başka bir ahlak gelişmeye başladı. Bu ahlak gördüğünüz gibi hepimizi korkutuyor. Neredeyse İslami olan her şeyle çelişen bir ahlaktan bahsediyoruz, bu diji ahlak, diji mahremiyet neyse inanılmaz bir Yeni Dünya kuruluyor ve burada gençler bizim hayâ, mahcubiyet, hicap, halvet gibi değer verdiğimiz bütün kavramları artık değerli bulmuyorlar. Dolayısıyla da değerli bulmayan bu kadar örfün yayıldığı dünyada sizin ayetteki, hadisteki bütün peygamberlerin ortak paydası hayâdır hadisini okuyarak anlattığınız vaazın çok karşılık bulmayacağı da anlaşılıyor. Yani inanılmaz bir değişim içerisindeyiz ve buna yönelik olarak bir an önce tefekkürü geliştirmek durumundayız. Bu tespitleri daha fazla yapıp bu yöndeki bilinci uyandırarak, farkındalığı uyandırarak daha çok belki yayınlarımızda o bilinçle üretimler yapıp ya da çalışmalarımızda, dinî açıklamalarımızda, fetvalarımızda, görüşlerimizde bunu çok daha fazla dikkate almamız ve ona göre yeni bir dil ve söylem geliştirmemiz gerektiği gayet açık, net bir biçimde ortaya kondu ve burada çok geri kaldık. Dediğim gibi daha modernitenin boğuşmasını yapmadan artık dijital boğuşmaya girmiş durumdayız.

Şimdi ikinci konuşmacımız Ayşenur Elif Ünal. Ben kutluyorum bu toplantıyı düzenleyenleri, gençlerle ilgili toplantı ama gençler az konuşmacı demesinler, bence onlara da fırsat verilmiş, güzel bir şey. Ayşenur Elif Ünal, Hacıbayramveli Üniversitesinde araştırma görevlisi, yüksek lisans öğrencisi. “Popüler Elektronik Yayıncılık ile Şekillenen Gençlik Terminolojisi” konusunda konuşacak.

Buyurun.

Popüler Elektronik Yayıncılık ile Şekillenen Gençlik Terminolojisi

Ayşenur Elif ÜNAL
Hacıbayram Veli Üniversitesi Araştırma Görevlisi

Özet

Yazı, insan bilincini etkileyen en önemli faktörlerdendir. Her nesil içinde yaşadığı çağı okuyarak büyümektedir. Öğrendiği kelimeler, insanın düşünme ve anlatım biçimini şekillendirmektedir. Dolayısı ile kullanılan dil ile sağlıklı iletişim arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır. Günümüzde e-kitapların, dünya genelinde popüler hikâye paylaşma sitelerinin bu denli yaygınlaşması, gençlerin düşünce dünyasının şekillenmesinde, belki de kültürel, dini ve ailevi faktörlerden daha etkili bir başka platformun olduğunu göstermiştir. İnternet çağının çocukları olan gençler için erişimi son derece kolay, yetişkinler için ise henüz tam olarak keşfedilmemiş bir alan olan bu platformlar, gençler arasında adeta ortak bir dil oluşmasına sebep olmaktadır. Ayrıca “wattpad” gibi, çok sayıda okuyucuya ulaşan hikâyeleri kitap olarak bastırma fırsatı tanınması, bu siteleri daha cazip hale getirmektedir. Bu tarz sosyal medya platformları, herkese yazar olma şansı tanımakta, dünyanın her yerinden hikâyeleri okuyucuya ulaştırmaktadır. Bu makalede de “wattpad” üzerinden yayımlandıktan sonra basılmış olan kitaplarda kullanılan dil incelenmektedir. Diğer popüler gençlik romanları ile benzer öğeler taşıyan bu kitaplarda genellikle ailesinden sevgi göremediği için sevgi arayışına giren bir genç konu edilmektedir. Bu arayışların fiziksel bir şekilde betimlenmesi, kişiler arasındaki diyalogların son derece sert, kaba ve sığ bir üslup ile ifade edilmesi bu eserlerdeki ortak özelliklerdir.

Anahtar Kelimeler: Popüler yayınlar, gençlik romanları, wattpad.

GİRİŞ

Yazı, insan bilincinin yapısını değiştiren bir buluş olarak tanımlanmaktadır.¹ Çünkü dil ile varlık arasında, dil ile düşünme arasında sıkı bir ilişki vardır.² Heidegger'in "kelimeler kaynaktır/pınardır" sözü de, kelimelerin anlamı taşımakla kalmayıp onlara şekil vererek yoğurduğunu ifade etmektedir.³ Bu minvalde, toplumların geleceğini şekillendiren gençler ve onların zihin dünyasını şekillendiren kelimeler büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmanın amacı da bu iki önemli olguyu popüler gençlik romanları üzerinden birleştirerek analiz etmektir. Özellikle son yıllarda revaçta olan internet sitesi "wattpad" aracılığıyla basılan kitapların gençler tarafından büyük bir rağbet gördüğü bilinmektedir. Her yaştan insanın yazılarını çok sayıda okuyucuya ulaştığında bir yayınevi aracılığıyla bastırma imkânına sahip olması, bu platformu daha da cazip hale getirmektedir. Bu araştırmada "wattpad" isimli sitedeki kitapların basımıyla ün salmış Ephesus Yayınları'ndan çıkmış gençlik romanları içerik açısından incelenmektedir.

Bu platformun gençlere yazma, kendilerini ifade etme imkânı sağlaması, kitap okumayı sevdirecek okuma alışkanlığı kazandırmakta yardımcı olması gibi olumlu yanları bulunmaktadır. Ancak, kitap okuma alışkanlığı kazanmak kişisel gelişim için yegâne amaç kabul edilemez. Site üzerinde 45 milyon okuyucuya ulaşmış, 22. baskıları gerçekleşmiş serilerin de içinde bulunduğu bu kitapların birçok çocuk ve genç tarafından takip edildiği düşünüldüğünde, muhtevasının, kullanılan dilin ne kadar önem arz ettiği de anlaşılmaktadır. Bu nedenle tebliğin birinci bölümünde muhtevaya dair bir inceleme, ikinci bölümünde ise eserlerin diline dair bir inceleme yapılacaktır.

Eserlerin Muhtevasına Dair Bir İnceleme

Romanlarda bazı dini kavramların farklı anlamlarda kullanıldığı görülmektedir. Aslen dini içeriğe sahip olmayan romanlardaki bu kavramlar, bir inanç paradigmasına ait düşüncelerin bilinçli veya bilinçsiz olarak kullanıldığını göstermektedir. Örneğin "...ve tabii ki evren benim duygusallaşmama izin vermeden başıma bela saracaktı"⁴, "Doğa birbirleri için hata gibi görünen iki genci bile kurnazca biraraya getirebilirdi"⁵ gibi cümlelerde insanüstü güç olarak Tanrı yerine evren ve doğa kavramları yerleştirilmiştir.

1 Walter J. Ong, *Sözlü ve Yazılı Kültür*, çev. Sema Postacıoğlu Banon (İstanbul: Metis Yayınları, 2014), s. 97.

2 Mustafa Özkan, *İnsan İletişim ve Dil*, (İstanbul: Akademik Kitaplar, 2010), s. 30-31.

3 Tanıl Bora, *Zamanın Kelimeleri*, (İstanbul: Birikim Kitapları, 2018), s. 8.

4 Zeynep Sey, Umut, (İstanbul: Ephesus Yayınları, 2018), s. 125.

5 Fatih Murat Arsal, *İki Mükemmel Hata*, (İstanbul: Ephesus Yayınları, 2017), s. 575.

“Emare-Sarmaşık” adlı romanda ise şöyle geçmektedir: “Kalbimiz bizim dünyamızın bütün iyiliklerini ve kötülüklerini içinde barındıran fakat bir kıyameti anımsatarak her atışında bütün acıları ve güzellikleri içinde barındırması demekti. Kalbim kıyametimdi. Benim kıyametim, dünyanın iyilikleri ve güzellikleri, kötülükleri ve çirkinlikleriydi.”⁶

Yukarıdaki cümleler belki içinde anlatım bozukluğu barındırmasından, belki yazarın dini-felsefi altyapısı olmayan bir zemine, bu minvalde kullanılan kelimeleri koyarak tekrarlamasından dolayı zihinde yavan bir tat bırakmaktadır. Böyle muğlak ifadelerle başlayan metin, aynı ağıdalı, aforizmik cümlelerde ilerlemektedir.

“Sarmaşık Emare” adlı kitabın bir bölümünde ise güncel bir olay, Yunan mitolojisinin tanrının ateşini çalan Prometheus isimli bir başka tanrı üzerinden anlatılmaktadır. Bu hikâyeye göre bir anne çocuğuna cehennemi, tanrıdan ateşi çalarak tanrıyı yaktıkları yer, cenneti ise bunun sonucunda hissettikleri olarak anlatmıştır. Böylece tanrıyı önce var edip sonra kendi cehenneminde yok ederek tanrı korkusunu alt ettiğini ifade etmiştir.⁷ Bu hikâye de materyalist bir paradigmayı yansıtmaktadır.

Zeynep Sey’in “Mavinin Küçük Vedası” isimli romanının girişinde başkarakter yeniden doğduğundan bahsetmektedir. Ancak romanların genelinde hâkim olan melankoli burada da görülmekte, yazar, yeniden doğuşun, ölüm gibi can yakan bir aşama olduğunu ifade etmektedir. İfadelerin haddinden fazla aforizma ve melankoli yüklü olması anlamı tıkHzlaştırmaktadır. Örneğin; “Sonunu çoktan görüp bildiğim yaşamımı sorgulamadığım onca ayın sonunda yanımda hiç kimse kalmadığında vazgeçmişim” cümlesinde karakterin tam olarak neyden vazgeçtiğini ne bağlamdan ne de cümlemin kendisinden anlamak mümkündür.⁸ Yine bir başka kitap çocukları anne babanın günahı olarak gören şu ifadelerle son bulmaktadır: “Çocuklar geleceğin anneleri ve babaları. Bizim ise en büyük günahımız.”⁹

Romanlarda dikkat çeken bir başka nokta, karakterlerin ailelerinin onlara değer vermediğini hissetmesi, yalnızlaşması ve sevgi açlığını başka yollarla gidermesidir. Günümüz gençlik dizilerinde olduğu gibi gençlik romanlarında da büyük bir bunalım içinde olan genç ve etrafında asla onu anlamayacak olan yetişkinler tablosu karşımıza çıkmaktadır. Şu ifadelerde bu durum net bir şekilde görülmektedir: “Gözlerinin önünde ölen benim, biricik kızlarının, ölürken ne kadar acı çektiğini asla hissedememiş, asla tahmin edememişlerdi”¹⁰, “Aramızdaki diyaloglar genellikle emir ve yalvarmalardan ibaret olurdu; ben yalvarırdım, o emir verirdi. Babamla aramızda bunlar olmazdı; ben susardım, o

6 Aslı Arslan, Emare Sarmaşık, (İstanbul: Ephesus Yayınları, 2017), s. 11.

7 Aslı Arslan, Emare Sarmaşık, s. 172-173.

8 Zeynep Sey, Mavinin Küçük Vedası, (İstanbul: Ephesus Yayınları, 2019), s. 7.

9 Aslı Arslan, Emare Sarmaşık, s. 608.

10 Zeynep Sey, Mavinin Küçük Vedası, s. 7.

emir verirdi. Ortak noktaları ikisinin de bana emir veriyor oluşuydu.”¹¹, “Sürekli ağlayan bir Minel vardı ve amcamın sağır olmadığını sadece beni önemsemediğini söylüyordu. O sesi dinlemedim, dinlemek istemedim. Ağlayan Minel’in düşündüklerinin canı cehennemdi! Hem biliyordum ki, sesimi duyup odama gelirse zarar verdiğim kişi kendim değil, amcam olurdu. Amaçsız ve amansız bir katile dönüşüyordum”¹², “Hiçbir şey konuşmadan öylece bana baktığında gülümsedim ve odamın üst katta olduğunu söyledim. Basamakları çıkarken annemin önümü keserek “Kim bu çocuk?” diye söylenmesini diledim fakat öyle bir şey olmadı. Ne babamı ne de annemi görmeden odama girdik.”¹³

Çoğu karakterde yalnızca ailenin değil bütün dünyanın onlara karşı olduğu düşüncesi hâkimdir: “Düşüğüm o boşluktan kendi başıma kurtulabilmek için yeniden doğuyorum. İnsanlar hala kör; insanlar hala sağır; insanlar hala bencil ve insanlar hala acımasız. İnsanlar gerçekten de çok acımasız ama benim artık onlara ihtiyacım yok. Biliyorum, ruhumu kaybetmişim ben, kaybolmuştum; başka biri olmuştum artık...”¹⁴ Bu depresif ifadeler sofizmin kendine güven duygusunu yitirmiş ve gelecekte ümidini kesmiş toplum modelini hatırlatmaktadır. Oysa bu model kişiyi özgürleştirmek yerine onu adeta umutsuzluğun kölesi haline getirmektedir. Çağdaş Batı felsefesinde de bulunan bu derin umutsuzluk temasının ele alınan gençlik romanlarında da izleri görülmektedir.¹⁵

Romanlarda, yukarıda ifade edilen sevgisizliği tatmin etmek için bir erkek arkadaş arayışı içerisine giren genç kızların genel itibarıyla serseri ruhlu, gece hayatı olan, karanlık tiplere âşık olduğu gözlemlenmektedir. Kız, erkek arkadaşı ile çeteler arasında bir pazarlık aracı olmakta, şiddet görmek, bütün bunları normalleştirerek hikâye etmektedir. Hikâyelerin genelinde, serseri erkeğin peşinden giden kız figürü, zor durumlarda kaldığında da çaresizlik içinde peşinden gittiği çocuğun gelip kendisini kurtarmasını beklemektedir.¹⁶

“Ertesi gün ikinci ders olan biyoloji dersinde, Deniz büyük bir dikkatle resmini çizdiği kadın veya adamla uğraşırken ve Irmak kafasını masasına koymuş uyukluyorken, ben sıkıntıdan patlıyordum”¹⁷ gibi satırlardan karakterlerin okul ve derslerle ilişkilerinin zayıflığı da anlaşılmaktadır.

11 Zeynep Sey, Umut, s. 123.

12 Aslı Arslan, Emare Sarmaşık, s. 16.

13 Zeynep Sey, Umut, s. 92.

14 Zeynep Sey, Mavinin Küçük Vedası, s. 7.

15 Dücane Cündioğlu, Söz’ün Özü, (İstanbul: Kapı Yayınları, 2016), s. xiii-xviii.

16 Zeynep Sey, Mavinin Küçük Vedası, s. 209; Zeynep Sey, Umut, s. 51, 125, 130; Aslı Arslan, Emare Sarmaşık, s. 265-269.

17 Zeynep Sey, Umut, s. 106.

Ayrıca roman karakterleri arasındaki sosyal ve insani ilişkileri belirleyen faktörün fiziksel özellikler olduğu göze çarpmaktadır. Fiziksel özellikleri nedeniyle bazı karakterler hakarete uğramakta, bazıları ise övülmektedir: “Deniz’in çizdiği ne olduğu belirsiz şeye bakıp dudaklarımı büktüm ve fısıldayarak, “Ne bu?” diye sordum. Çizdiği şeyin göğüsleri yoktu fakat üzerindeki çiçekli elbise çizdiği şeyin bir kadın olduğunu düşündürüyordu bana. Uzun saçları, parmakla sayılabilecek kadar azdı, beline kadar uzanıyordu ve bu da o şeyin bir kadın olduğunu bana düşündürmüştü fakat dudaklarının çevresindeki küçük siyah noktacıklar, o şeyin sakalı ve bıyığı da olduğunu anlamamı sağlayıp, erkek olduğuna dair içime bir şüphe düşürmüştü. Bir kez daha çizdiği bu şeyin ne olduğunu soracağım sırada, kız veya erkeğin kafasındaki çiçek tacını görmemle adeta haykırarak, “İrmak!” demem bir oldu”¹⁸ , “O çok fazla ... âşık olunacak bir çocuktü. Boş bakışları, ifadesiz çehresi, umursamaz sözleri... Kötü bir çocuk gibi görünse de aslında iyi bir çocuk olması... O benim için kusursuz biriydi. Filmlerde ya da kitaplardaki güzelliğiyle çok çok övülen çocuklar gibiydi ve bu beni bir rüyaydaymışım gibi hissettiriyordu.”¹⁹

“Yüzümün azalarına tek tek bakıldığında güzeldim ama hepsine birden bakılınca sıradan bir yüzüm vardı ve güzel değildim. Değişmem gerekiyordu. İnci’ye yaptığımız şu büyük değişim oyununu bana da yapabilirdik aslında... Belki Kıvanç’ı kazanırdım.”²⁰, “Gözlerimin üzerinde siyah bir çizgi vardı, dudaklarım her zamanki gibi renksiz değildi. Saçlarım ıslıl ıslıl parlıyordu ve güzeldim. Gerçekten güzeldim... En basitinden yüzüm artık temiz görünüyordu yahu!”²¹ gibi cümlelerle güzellik algısını yöneten fiziksel kalıplara çokça yer verilmiş, ancak makyaj ile “daha temiz” ve “daha güzel” olunabileceği fikri sunulmuştur.

Romanlardan birinde erkek arkadaşının karanlık işler yaptığı mekâna gittiğinde kızın başına gelenler şöyle aktarılmaktadır: ““Kıvanç’ınki değil mi bu?” diye sorduğunda, başıma Kıvanç yüzünden bir bela geleceğini anlayarak, kaçabilmek için an kollarıma başladım”²², “Önümdeki yaklaşık on beş adama dizlerimin üzerinde otururken bakakaldığımda, en öndeki sarışın adam Ushan’a bakıp güldü... Kendimi kullanılmış ve satılmış hissediyordum. Bu hissiyata nereden kapıldığımı anlamadığım o saniyede sarışın adam bana doğru yürümeye başladı.”²³

18 Zeynep Sey, Umut, s. 107.

19 Zeynep Sey, Umut, s. 117.

20 Zeynep Sey, Umut, s. 136.

21 Zeynep Sey, Umut, s. 139.

22 Zeynep Sey, Umut, s. 125.

23 Zeynep Sey, Umut, s. 130.

Bir başka romanda şöyle geçmektedir: ““Bıçak oyunu oynayacaksınız, kim kazanırsa kızı alacak”...“Ne bu?” diye sorduğunu duydum Büge’nin Gürkan’a. “Bizim motosiklet yarışının kurallarından biri,” dedi, sesi umursamaz geliyordu. “Eğer bir kızı iki kişi isterse bıçak oyunu oynarlar ve kazanan kızı yanına alıp yarışa katılır.”” Bu kanlı bıçaklı kavganın sonu, başkarakterin ağzından şu şekilde hikâye edilmektedir: “Korel’in bakışları benimle kesişti, ardından Erdem’in kulağına doğru eğildi. “Üçüncüsü ve en önemlisi. Ne olursa olsun bir Sırtlan’ın leşine göz koyma.” Ellerimle ağzımı kapatırken, kanımın çekildiğini hissediyordum. Leş olarak bahsettiği bendim, Sırtlan kendisiydi.”²⁴

Karakterlerin çoğunun ailevi problemleri bulunmaktadır. Kimi, evlilik dışı hamilelik sonrasında annesini terk eden babasından “biyolojik gereksiz” şeklinde bahsetmekte²⁵, kimi ailesinin kendisine emir vermesinden şikâyet etmektedir.²⁶ Ancak kendisini ailesi dışında başkalarının aşağılamasına izin vermekte, kimi zaman serseri erkek arkadaşı için çetelere teslim olmaktadır.

Romanların neredeyse hepsinde asıl gaye dünyevi aşktır. Ana karakterler genellikle aşk için nelerden vazgeçebileceğini anlatan kızlar olmaktadır. Bir Türk kızının Kore’de tanışıp âşık olduğu DongHo isimli bir Koreli ile yaşadıklarının anlatıldığı “Kore’deki Çatı Katından Sesleniyorum” romanı da bunlardan bir tanesidir.²⁷ Türkiye’de de bir furya haline gelen Kore dizileri ve artan Kore hayranlığı düşünülecek olursa, romanın konusu ve yazılış gayesi daha anlaşılır olmaktadır. Romanın hayatı dizi mantığıyla ele aldığı “ikinci sezonumuz başlıyor”²⁸, “Hayatımızın “üçüncü sezonu” için kolları sıvamış DongHo”²⁹ gibi cümlelerden de anlaşılmaktadır.

Romanlarda farklı cinsel eğilimlere de yer verilmiş, hatta toplumsal olarak kategorize edildikleri görülmüştür: “Normal şartlarda Bal Kız’ımı başka erkekle görmeye tahammül edemezdim ama Baran’ın gey oluşu pek de sorun arz etmiyordu”³⁰ Müstehcen birçok ögenin bulunduğu “İki Mükemmel Hata” isimli roman ise iki insan arasındaki mahremiyeti tüm ayrıntılarıyla anlatmaktadır.³¹ Ortaokul-lise çağına kitabı okuyan birçok çocuğun yaşına uygun olmayan bir içeriğe sahiptir.

24 Aslı Arslan, Emare Sarmaşık, s. 269.

25 Büşra Küçük, Kötü Çocuk, (İstanbul: Ephesus Yayınları, 2015), s. 12.

26 Zeynep Sey, Umut, s. 123.

27 Didem Duygu Demir, Kore’deki Çatı Katından Sesleniyorum 2, (İstanbul: Ephesus Yayınları, 2018), s. 77.

28 Didem Duygu Demir, Kore’deki Çatı Katından Sesleniyorum 2, s. 139.

29 Didem Duygu Demir, Kore’deki Çatı Katından Sesleniyorum 2, s. 308.

30 Emre Gül, Nar, (İstanbul: Ephesus Yayınları, 2018), s. 270.

Zeynep Sey, Umut, s. 92.

31 Fatih Murat Arsal, İki Mükemmel Hata, s. 573.

Tıpkı eskiden şahısların birbirine yazdığı mektupların romanlarda yer alması gibi, bu kitaplarda da bazen diyaloglar sayfalarca telefon mesajları üzerinden gerçekleşmektedir.³² Dikkat çeken bir başka nokta ise “Kimliği kirlenmişler Mabedi” adlı kitapta her bölümün başında verilen İngilizce pop şarkı isimleridir.³³ Yazar belki de o bölümdeki duyguyu verebilmek için fon müziklerden yardım almakta yahut metroda, toplu taşıma araçlarında kulaklıksız göremediğimiz gençlerin müzik dinleme alışkanlığını romanla aralarında bir köprü olarak kullanmaktadır.

Fantastik türde yazılmış romanlar da bir hayli çoktur. Bunlar Batı’daki kurt adam ve vampir efsanelerine öykünen içeriktedir. Öyle ki kullanılan isimler dahi “Amona”, “Creon”, “Astrid”, “Melany” gibi isimlerdir.³⁴

Romanların Dili Üzerine Bir İnceleme

İlk bakışta romanların dili içerisinde çokça argo ve küfür ifadelerinin kullanıldığı göze çarpmaktadır.³⁵ Ayrıca anlatımda hep aynı kalıptaki ifadelerin kullanılmasından kaynaklanan bir tekdüzelik söz konusudur. Örneğin: ““Yanılmıyorsam... Sen de üçüncü sınıfı okuyorsun?” diye konuştuğunda sadece başımı salladım... “Soyadın ne?” diye sorduğunda, ilk kez bu kadar meraklı bir erkekle sohbet ettiğimi fark ettim. “Aksoy.” diye cevapladığımda, yüzüne memnun olmuş gibi bir ifade yerleştirdi; bu da benim canımı sıktı. “Yazgı.” dediğinde, ilk başta şive yaparak, yaz kız, dediğini sandım, sonrasında konumuz aklıma geldiğinde, soyadının Yazgı olduğu kanısına vardım. “Ushan Yazgı.” diye devam ettiğinde, doğru bir kaniya vardığım için kendimi tebrik ettim. ... diye sorduğunda, sağ kaşı havaya kalkmıştı ve pişkin bir şekilde sırtarak bana bakıyordu”³⁶ gibi cümleler bir sayfa içerisinde art arda gelmekte, kitabın tamamında tekrar etmektedir.

Romanlardaki espri anlayışı da “laf sokmak”, “trip atmak”, “kapak yapmak” şeklinde argo ifade edilen cümlelerle sınırlı kalmaktadır. ““İyi para kazanıyor mu?” Kaşlarını çatı Baran. “Ney?” “Egonun diyorum, maaşı ne kadar?””³⁷ diyalogunda kullanılan dil ince bir espri anlayışının ürünü olmaktan çok, “atarlı giderli” diye tabir edilen sözlerden oluşmaktadır. Bu dilin insanlar arasında sağlıklı iletişim kurmaya katkısı ise tartışmaya açıktır.

32 Zeynep Sey, Mavinin Küçük Vedası, s. 73-75.

33 Koray Yersüren, Kimliği Kirlenmişler Mabedi, (İstanbul: Ephesus Yayınları, 2016), s. 12, 330.

34 Büşra Toraman, Kanın Büyüsü, (İstanbul: Ephesus Yayınları, 2019), s. 11; Buse Pendaz, Armoni Elementleri 2: Kül ve Ateş, (İstanbul: Ephesus Yayınları, 2019), s. 51, 444.

35 Zeynep Sey, Mavinin Küçük Vedası, s. 209-210; Zeynep Sey, Umut, s. 39, 44, 111; Aslı Arslan, Emare Sarmaşık, s. 269; Emre Gül, Nar, s. 36.

36 Zeynep Sey, Umut, s. 134.

37 Emre Gül, Nar, s. 271.

Sonuç

Ülkemizde öğrencilerin okuma alışkanlıkları üzerine yapılan çalışmalar okumama sebeplerinden birinin öğrencilerin okudukları kitaptan sıkılmaları olduğunu göstermektedir. Öğrenciye okuma alışkanlığı kazandırmak için onları zorlamadan okumayı sevdirecek materyallerin hazırlanması salık verilmektedir.³⁸ Popüler gençlik romanları kolay okunması, rengârenk ve son derece kaliteli ve pahalı baskılara sahip olması itibarıyla gençlerin ilgisini çekmeyi başardıysa bile, bu kitapların içerik açısından onlara bir katkı sunmaktan çok zararı dokunduğu düşünülmektedir.

Yalnızca bu kitapların değil; Türkçe, Türk Dili ve Edebiyatı kitaplarının çoğunun da gençlerin söz varlığını geliştirmede, yaş ve gelişim seviyelerine uygun olmadığı görülmektedir.³⁹ Dolayısıyla hitap ettiği kitlenin seviyesine uygun, ona ifade zenginliği katacak kitaplar kazandırmaya ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Bu romanların gençler tarafından çokça okunması aynı zamanda günümüz gençliğinin okuma alışkanlığı hakkında da bir fikir vermektedir. Gençlerin okuma alışkanlığı, yeme alışkanlığı ile son derece benzerlik göstermektedir. Nasıl ki, ana kaynaklara yabancı olan gençler hazır gıdayla besleniyorsa, genellikle zahmetsiz ve bir o kadar da kalitesiz bilgi elde ettiği yayınlar okumaktadır. Gençlerin hem vaktini hem nakdini çokça almasına rağmen protein değeri düşük olan, zihin dünyamızda yaralar açan bu yayınlar gün geçtikçe artmaktadır. Böylece damak zevki olmayan, iyi kitabın tadını almadan büyüyen insanlar yetişmektedir. Bu çalışma, ülkemizin hem içerik açısından hem dil yönüyle zengin ve sürükleyici, kendi kültürel-dini değerlerinden beslenen gençlik romanlarına olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Zira yıkım fikrini temel alan, üretkenlikten uzak Dadaist bir isyana teşvik eden değil, Nurettin Topçu'nun tarifindeki, insanı esaretten kurtararak bizzat insan kılan, onu harekete geçiren, sorumluluk bilincinden bağımsız düşünilemeyen bir isyan ahlakını⁴⁰ temel alan eserlere gereksinim duyulmaktadır.

OTURUM BAŞKANI – Elif kardeşimize çok teşekkür ediyorum.

Aslında, ne kadar bilmediğimiz bir dünyayla karşı karşıya olduğumuzu ucundan gösterdi. Milyonlarca satan kitaplar veya dijital ortamlar veya milyonların izlediği diziler ve bunlar da ağırlıkla gençler tarafından izlenen diziler, bahsettiği diziler ve yayınlar.

Bir yemekte İskender Pala'yla yan yana oturmuştuk. Dedim, hocam yeni romanınız ne olacak? Herhâlde açıklamama izin verir, direkt söylediği için benim de söylememde mahzur yok. Dedi ki, peygamberler tarihine merak sardım. Hayrola hocam, niye peygamberler? Dedi ki, enteresan bir şey görüyorum, dünyada yaygın olarak okunan

38 Mehralp Calp, "Ortaokul Öğrencilerinin Kitap Okuma Alışkanlıkları: Ağrı İl Örneği", Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 22 (2018): 897-924.

40 Nurettin Topçu, İsyân Ahlakı, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016), s. 29-39.

romanlara ve dizilere, çalışmalara baktığım zaman, gittikçe tarih öncesi efsanevi, mitolojik yayınlara doğru yönelmiş durumdalar. En çok satanlar işte Harry Potter dizisinden tutalım, diğer şeylere kadar. Bütün bunlar ciddi anlamda dinî kimliği erozyona uğrattıyor, çok ciddi bir erozyon söz konusu ve bu alanı biz büyük ölçüde boş bıraktık. Bize eskiden hep peygamberler tarihi öğretilirdi, niye öğrendiğimizi çok bilmiyoruz ama aslında o kimliğimizi inşa eden bir şeydi. Şimdi gençliğimiz onları çok yavan ve eski tip yayın olarak görüp okumuyor. Gençlerimizin okuduğu çok kalbine, gönlüne nüfuz edemeyen türden yayınları gençlerimiz böyle yayınları okuyorlar, bu türden çalışmaları takip ediyorlar. Ben de onun için bu alanın çok önemli olduğunu düşünüyorum ve peygamberleri yeniden yazmamız gerektiğini düşünüyorum, dedi. Gerçekten çok büyük bir tehdit ve tehlike bu dinî kimliğe, düşünceye.

Düşünün ki siz bu türden mesajların bolca verildiği eserlerle büyüyen gençlere İslam'ın mahremiyetle ilgili, cinsellikle ilişkili kurallarını anlatıyorsunuz. Hiçbir karşılığı olmayacak şekilde muhtemelen... Hiçbir karşılık bulmuyor o gönülde veya o beyinde. Böyle bir durumla karşı karşıyayız ve bunu dikkate almadan ürettiğiniz her yayın da ister istemez bunların gündeminin dışına çıkacak gibi geliyor.

Ayşenur Elif ÜNAL kardeşime teşekkür ediyorum, bu alandaki çalışmasını devam ettirmesini temenni ediyorum, istiyorum çünkü bu çok önemli bir alandır. Bu alanda bizim çok daha fazla çalışma yapmamız gerekiyor, öyle anlaşılıyor.

Şimdi, ilk iki konuşmanın müzakeresini yapmak üzere Bilal EREN'i buraya davet ediyorum. Kendisi Medipol Üniversitesi İletişim Fakültesinden.

Buyurun Bilal Bey.

MÜZAKERE

Bilal EREN

Medipol Üniversitesi İletişim Fakültesi

Bu konuşmalardan ve gündemden aklıma gelen şeyi sizlerle paylaşmak istiyorum. Bundan yaklaşık 2 500 yıl önce Aristoteles şöyle bir şey demiş yaşadığı dönemle ilgili olarak: “Bugünlerde gençler kontrolden çıkmış durumdalar, kaba bir şekilde yemek yiyorlar, yetişkinlere karşı saygısızlar, ebeveynlere karşı çıkıyorlar ve öğretmenleri sinirlendiriyorlar.” 2 500 yıl önce Antik Yunan’da yaşayan Aristoteles o günün gençleri için bunları söylemiş. Ne kadar benzer cümleler kuruyoruz her mecliste. Aslında görüyorum da, bir önceki nesil bir sonraki nesli veya bir sonraki nesil bir önceki nesli beğenmiyor. Herhâlde bu böyle devam edip gidecek.

Yine bir başka örnek var. Bundan yaklaşık 450 yıl önce Alman Filozof Hesoidides “Günümüz gençleri öyle umursamaz ki ileride ülke yönetimini ele alacaklarını düşündükçe umutsuzluğa kapılıyorum. Bizlere, büyüklere karşı saygılı olmayı, ağırbaşlı davranmayı öğretmişlerdi, şimdiki gençler kurallara boş veriyorlar, çok duyarsızlar, beklemesini bilmiyorlar.” diyorlar ki aynı şeyler.

Bugün bir veliyle konuşun, siz de bunları deneyimliyorsunuzdur, çocukları olanlar var aramızda, aynı şikâyetleri duyarsınız onlardan.

Bunu şu yüzden söyledim: Candan Erçetin’in güzel bir parçası var “yalan” diye. Sözleri ona ait değil ama çok hoşuma gidiyor. “Açmadığın dalda sözün geçer mi?”

Biz sanırım İslam dünyası olarak, belki eskiden beri, düşünce, fikir üretmiyoruz. Başkalarının oluşturduğu imgeler, kurallar, jargonlar üzerinden konulara yaklaşıyoruz. Mesela burada yaklaşık ikiden beri “dijital” kelimesi herhâlde 150 defa geçmiştir. “Dijital ne demek? Bu jargonu kim oluşturdu?” gibi bu örnekleri çoğaltabiliriz. Önce bizim, anlamak kıymetli, konuşmak kıymetli ama kendi jargonumuzu, kendi ekosistemimizi

oluşturmamız lazım. Onların baktığı pencereden bakmamamız, onların ürettiği jargonla meselelere yaklaşmamamız lazım. Bunu önemsiyorum genel olarak. Bu bir.

İkincisi de, yalnız değiliz inanın. Bugün Avrupa’da, Amerika’da bu konuştuğunuz diziler veya dijital teknolojilerin hayatımıza etkileriyle ilgili, sorunlarla ilgili çok fazla STK var, iş birliği yapabiliriz. Örneğin, geçen hafta, belki gündemi takip edenler sosyal medyadan görmüşlerdir. Julian Asange diye bir adam, Ekvador Büyükelçiliğinden yaka paça dışarı atıldı. Mesela o bence zamanın önemli bir şahsiyeti. Kişisel hayatıyla değil, yaptığı mücadelesiyle. Batı’nın, hükümetlerinin birçok şeyini ifşa etti kendi dünya görüşü çerçevesinde. Hiçbir Müslüman ülke, biz de dâhil, buna sahip çıkmadık. Biz bunlardan çok şikâyet ediyoruz, işte Metin Hocam çok güzel söyledi, gözetleme toplumu, buraya giden... Bunu kim sağladı, bunlar bir proje, işte Amerikan hükümetinin facebook, instagram, whatsapp, Google gibi şirketleri eliyle yaptığı bir toplum. Panektopton toplumu diyorlar, gözetim toplumu. Kendi dünya görüşü çerçevesinde bir yol buldu ve wikileaks adı altında bunları ifşa etmeye çalıştı.

Şunu anlatmaya çalışıyorum: Yalnız değiliz bu örneklerde. Fransa’da, Almanya’da bu konuda çok fazla STK var, ortak çalışmalar yapabilir Diyanet İşleri Başkanlığıyla.

Söyleyeceğim bu iki şeyden sonra, dijital içerik ve yayıncılıkla ilgili şunu söyleyebilirim: Özellikle bugün gençlerin var olduğu platformlardan biri –yazarlık ve roman açısından söylüyorum- wetfet diye bir platform var, bilenler biliyordur. Mesela burada içerik üretebiliriz, biz kendi kahramanlarımızı, kendi hikâyelerimizi buraya koyabiliriz. Bu da ancak birbirimizi destekleyerek olacaktır. Dünyada da bu işler böyle geliyor, herkes birbirinin elinden tutuyor. Özellikle Kapop örneğini verecek olursam, bu muhteşem bir Güney Kore projesi. Hükümet, Kültür Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı beraber oturmuş, yetkili kurumlarla, bundan on sene önce bütün iletişim stratejilerini ortaya çıkarıp sattan müziğe, kültürden sinemaya kadar bunu nasıl büyütebiliriz diye bir strateji üzerinde çalışmış. Aynı şekilde yayıncılıkta da, sadece Diyanet İşleri Başkanlığına atamayız bu şeyi, bacaklarından biri olur ve bu çalışmayı yapabilir. Bu anlamda Metin Hocamın influancelar dediği etkileyiciler –ben onlara kahramanlar diyorum- bunları çok kıymetli buluyorum. Kendi kahramanlarımızı çıkaracak hikâyeler, teknolojiye sanata, bilimden akıl adamlara, kanaat önderlerine kadar öne çıkarmamız lazım.

Söyleyebileceklerim bunlar. Herhâlde on dakikayı da çok aşmadım.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI – Hocam çok teşekkür ederiz katkılarınız için.

Şimdi, üçüncü konuşmacımıza geçeceğiz, Doç. Dr. Bahset KARSLI, Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden, “Dijital Yayıncılıkta Din Söylemlerinin İçerik Problemleri, Bireysel Örüntü Temelinde Geliştirilen Din Söylemi ve Gençlik İlişkisinin Analizi” konulu tebliğini sunacaklar

Buyurun Hocam.

Dijital Yayıncılıkta Din Söylemlerinin İçerik Problemleri: Bireysel Örüntü Temelinde Geliştirilen Dini Söylem ve Gençlik İlişkisinin Analizi

Doç. Dr. Bahset KARSLI
Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Sosyolojisi

ÖZET

Dijital çağ, 16. yüzyılda başlayan 'basım' teknolojisi, telgraf, radyo, televizyon, video kayıt cihazları ve nihayet internet gibi yeni elektronik medya/iletişim teknolojisiyle farklı boyutlara ulaşarak toplumsal hayatı her an yeniden biçimlendirme etki ve gücüne sahip kitle iletişim araçlarına dönüşmesi zemininde süregelen anlamlandırmalardır. Teknolojik gelişim özellikle de kitle iletişim araçlarının çok hızlı dönüşümü, sosyal hayatı her an yeniden biçimlendirirken fark yaratan fark anlamında internetin bu çağı anlamada özel bir öneme sahip olduğu unutulmamalıdır. İnternet ve daha özeldir sosyal medya, geleneksel din anlayışlarını değişime zorlarken kendi mecrasının ürettiği bir söylemle din anlayışını dijitalleştirmekte ve geleneksel dini söylem şeklinde geliştirilebilecek araçsallaştırmaları da zorlaştırmaktadır. Bu anlamda teknolojik değişim ve gelişimde din, geleneksel söyleminden uzaklaşmakta ve bireysel örüntü temeline indirgenen bir sorumlulukla hikayeleşen formata bürünmektedir.

Tebliğ, bu kuramsal zeminde dini yayıncılık ve gençlik ilişkisine yönelik içeriklerin niteliğini ele almayı planlamaktadır. Nitel paradigmaya dayalı içerik analiziyle kaleme alınan çalışmada; ilk önce gençliğe yönelik dijital yayıncılık açısından önemli olan nesil segmentasyonlarından, daha sonra bireyselleşmiş toplum temelinde bireysel örüntü kavramını içerisinden ve son olarak dijital yayıncılığın doğasında olan karşılıklı ve cevap üretme örneklerinden bahsedilmiştir. Tebliğde bireysel örüntü kavramı, bireyselleşen toplumsallıktan hareketle dijitalliğin gündelik hayatta tüketim, statü, beden algısı, sosyalleşme pratiklerine gönderme olarak kullanılmıştır. Yine çalışmada dinin kendisinden ziyade dini söylemler ve dinsellik üzerine analiz yapılmıştır. Gerçek alemle sanal alemin

ontolojik ve epistemolojik farklılığı, dijital dini yayınlarda içerik üretmeyi zorlaştırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Yayıncılık, Gençlik, Başörtüsü, Sosyal Benlik, Özgürlük

Dijital Toplum

Sanayi devrimi sonrası sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik değişimler çok farklı toplumsal yapı ve işleyişler üretmiştir. Modernleşme sonrası bu yeni toplumsallığı sosyal bilimciler postmodern toplum, tüketim toplumu, risk toplumu, enformasyon toplumu, küresel toplum veya akışkan toplum şeklinde tanımlarken şu aşikâr ki bugünün toplumu, farklı bir paradigma ve anlayışa, yaşama biçimine, sosyal ilişkilere ve değerler sistemine sahiptir (Şentürk, 25 :2017). Teknolojinin özellikle de internetin şaşırtıcı hızı sonunda ortaya çıkan veya çıkması muhtemel olan toplumsallığı anlama çabasına karşılık gelen bir kavramsallaştırma olarak bugün en yaygın kullanılan isim ise dijital medeniyet veya dijital çağdır (bk. Akgül, 2017: 191-208). Diğer taraftan ağ toplumu, şeffaflık toplumu, teşhircilik toplumu, apaçıklık toplumu, teklifsiz toplum, enformasyon toplumu, ifşa toplumu ve kontrol toplumu (Byung-Chul Han, 2018a; Byung-Chul Han, 2018b) gibi isimlendirmelerle dijital medeniyet spesifik bazda analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Esasında bizler hala klasik fizik tabanlı bir dijitalliği tartışıyoruz. Dünya şu an kuantum fiziğine dayanan yeni yazılım ve yapay zeka ilişkisinin teknolojik imkanı, ütopyik ve distopik geleceğini tartışmaktadır. Bildiğiniz gibi bilgisayar sistemleri genel olarak donanım, yazılım ve çevre bağlantılar gibi yapılardan oluşuyor. Donanım bilgisayarı oluşturan maddi unsurlar iken, yazılım belli bir işlevi yerine getirmek için uygun bir dil ile kodlanan komutlar dizini olarak biliniyor, program da deniliyor. İşletim sistemi de bir yazılım olmakla birlikte genel anlamda donanım ve uygulamaları (diğer özelleşmiş yazılım ve programları) yöneten ana yazılım olarak da adlandırılabilir, yardımcı yazılım ve programları donanımlar ile birlikte yöneten, işleten ana sistem. Yapay zekada, donanımsal olarak şu anda çok fazla bir değişiklik yok. Mevcut donanımlar kullanılıyor. Önümüzdeki beş yıl içinde kuantum bilgisayarlar kullanılmaya başlanırsa ve verimli olursa donanımsal yeniliklere yazılım da eklenecek gibi görünüyor. Yazılımlarda son yıllarda değişiklikler oldu. Kuantum bilgisayar sistemi kadar olmasa da ona bir adım yaklaşabilen, özellikle klasik 1-0 yanında yani siyah ve beyaz yanında gri renk, ara ihtimalleri de hesaplayan bulanık mantık gibi ya da istatistiksel ihtimalleri hesaplayan yapay sinir ağı gibi yazılımlar yapay zekanın, düşünen bilgisayarın temellerini oluşturdu (bk. Churchland, 2018). Düşünen dijitallikte çok daha farklı toplumsallığı tartışacak gibi gözüküyor.

Gençlik ve dini yayıncılık açısından hem dijital toplumun anlaşılması hem de dini söylem üretirken gençliğin özellikleri ve dilinin keşfedilmesi zorunlu gözükmektedir. Dijital toplum ve gençlik kaygısının analizinde kuramsal alt yapıyı ise toplumun bireysel

örüntü temelinde geçirdiği dönüşüm oluşturmaktadır. Bu noktada dijital toplumu salt yapıbozumcu bir çözümlemeden ziyade toplumun bireyselleşmiş tercihlerini ön plana çıkarmaya evrilmesi temelinde ele alınması daha metodolojik gözükmemektedir. Bauman'a göre, Marx ve Engels'in katı/ağır olan her şey buharlaşıyor anlayışının da ötesinde bir takım yeni ve değişik yollarla katı modernlik, likit/akışkan moderniteye dönüşmektedir (Bauman, 2013: 11). Bauman, insanın kendisiyle ve toplumla kurduğu ilişkinin artık etik bir hüviyete büründüğünü ve modernitenin, bu soruna cevap veremeyecek kadar ağır bir ontolojik krizde olduğunu söyler. Onun sosyolojik yaklaşımlarındaki en dikkat çekici yanı moderniteyi eleştirdiği bağlamıyla hakikat, gerçek ve doğruluğun mutlak ve değişmez olmadığına, bunların gündeliğin yaşam pratiklerine ve bireyin ideolojik konumlanışlarına göre sürekli değiştiğine dair vurgu yapmasıdır. Toplum sürekli değişirken birey de durmaksızın değişmektedir. Toplumun bireyselleşme sürecinde hem koşullar hem de anlatılar aralıksız bir biçimde bireyselleştirme sürecinden geçer: Kişi, biçimleri ne olursa olsun koşulların etkisinden kaçamaz; onlar, davetsiz misafirlerdir, kişi onların ortadan kalkmasını istese de kalkmazlar. Yine koşullar, insani seçimlere karşı ilan edilmiş ve benimsenmiş bağımsızlıklar zemininde, kendilerini hayat eylemlerinin hedefler ve araçlar oyunundan muaf tutarak insanların seçimlerini sınırlandırır. Bauman, Marx'ın tarihi insanlar yapar, ancak kendi seçtikleri koşullar altında değil sözünü gündelik hayat ve yaşam tarzı gibi hayat siyaseti bağlamında insanlar kendi hayatlarını kendileri yapar, ancak seçtikleri koşullar altında değil diye güncelleştirir (Bauman, 2015: 17). Soğuk savaş dönemi koşullarının ürettiği yaşam tarzıyla tüketim, moda, internet, teknoloji ve iletişim gibi insan ilişkilerinin seyrini değiştiren diğer bir ifadeyle akışkan modernlik sürecinin parametreleri olan koşulların yaşam tarzı kaçınılmaz olarak aynı olmayacaktır.

Dijital Toplumda Nesil Segmentasyonunun İz Düşümleri

Dijital çağda toplum; coğrafya, iletişim ve kültürün kavşak noktasında dururken artık elektronik mekanlar ile fiziksel sınırlar arasında çevrimdışı hayatlar ve topluluklar söz konusudur. Geleneksel toplum anlayışından çevrimdışı toplulukların kişiyi online organize edeceği öngörüsü sosyolojik literatürde yaygınlaşmaktadır. Bu anlamda toplum örgütlenmesi, salt değer ve ortak hafıza üzerinden değil artık zayıf ilişkiler ve bu ortak hafızaların bireysel örüntüler temelinde inşalarından oluşmaktadır. Mekanların elektronik kablolarla sınırsızlaşması, ileri teknolojik bir toplum tipolojisini üretmekte ve birey yeni düşünüş biçiminde örüntü oluşturmaya çalışmaktadır. Çünkü dijital medeniyet bireyin merkeze alındığı bir toplumsallığa tekabül etmektedir (Kara, 2017: 11-12). Çağ böyle olmakla birlikte yaş aralıkları bağlamında tasnif edilen muhataplarının bu toplumsallıktaki konumları farklılaşabilmektedir.

Dini söylem ve gençlik kavramsallaştırmasında kuşak/nesil kategorilendirmeleri, yayınların içeriği açısından önemli çıkarımlar sunmaktadır. Bir kuşak/nesil, bir toplumun yaklaşık olarak aynı zamanlarda doğan, benzer hayat ve yaş dönemlerini paylaşan ve belirli dönemin sosyo-kültürel atmosferi içinde eğilimleri şekillendirilmiş yaş gruplarını tanımlamak için kullanılır (Marshall, 1999: 439). Kuşak üzerine yaygın çalışmayı Mannheim'in *The Problem of Generation* (1952, 291-300) adlı eserinde bulmaktayız. Sosyolojik tanımlara göre kuşaklar, belli tarihlerde doğmuş, sosyalleşme sürecinde ortak sosyal, politik, ekonomik vb. olaylardan etkilenmiş, koşullar gereği benzer sorumluluklar yüklenmiş oldukları için ortak değer, inanç, beklenti ve davranışlara sahip gruplar olarak açıklanabilir. Mannheim, aynı kronolojik zaman dilimindeki tarihsel sosyal olaylara muhatap nesil için kuşak durumu, bu neslin tarihsel ve sosyal olaylara karşı birlikte verdiği somut tepkilerle oluşan bağa kuşak bütünü ve kuşak bütününden farklı olarak bir tarihsel sosyal olay karşısındaki özel ve belki de muhalif durumu ifade etmek içinse kuşak birimi gibi kuşağı (nesli) üç aşamaya ayırır (371-401).

Biyolojik temellendirmeden hareketle yapılan açıklamalarda kuşak kavramı, ebeveynlerin ve çocukların doğumları arasındaki ortalama zaman aralığını ifade ederken her bin yıllık döneme 20-25 yıl aralıklarla bir nesil yerleştirilmekteydi. Fakat günümüzde ortalama olarak ebeveynler ve çocukların doğumları arasındaki zaman on iki yıldan on üç yıla düşmüştür. Bunun başlıca nedenleri arasında insanların geçmişe kıyasla daha geç evlenmeleri ve daha geç çocuk sahibi olmalarıdır. Özellikle günümüz nesli değişen teknoloji, farklılaşan kariyer ve çalışma seçeneklerinden dolayı çok hızlı pozisyon üretmeleri göz önüne alındığında biyolojik temellendirmelerden ziyade sosyolojik yaklaşımlar kuşak/nesil çalışmalarında daha verimli sonuçlar üretebilmektedir (Odabaşı, 2016: 26).

Kuşak/nesil çalışmalarının en nihayetinde sosyo-kültürel değişimleri anlamak için bir segmentasyon olduğu unutulmamalıdır. Teknolojik ve sosyal ilişkilerin hızlı olduğu dönemlerde sosyo-kültürel değişimleri anlamak ve analiz etmek için çok uzun bir zaman diliminden ziyade daha yakın tarih aralığına ihtiyaç duyulmuştur. Hem yakın dönem tasniflerinde çok kullanılması hem de sosyolojik zeminden ideolojik boyuta uzanan içerik taşıması dolayısıyla nesil isimlendirmesi artık daha çok tercih edilmektedir. Diğer taraftan dayandığı sosyolojik içerikten hareketle yakın dönem nesil tasnifi şu şekildedir:

- 1946 öncesi doğanlar: Gelenekçiler-Sessiz Nesil
- 1946-64 arasında doğanlar: Bebek Patlaması Nesli
- 1965-1979 arasında doğanlar: X Nesli
- 1980-2000 arasında doğanlar: Y Nesli

• 2001 ve sonrası doğumlular: Z Nesli (Zhang ve Bonk 2010; Elmore, 2011; Başal, 2014: 23- 25; Yiğit, 2010: 11-12; Odabaşı, 1996: 35; Keleş, 2011: 131; Altundağ, 2012: 2003-212; Çabuklu, 128 :2010).

Yıl aralıkları temelinde sosyo-kültürel içeriklerinden hareketle yapılan bu tasnifler, nesillerin farklılaşma zemininin yanında çatışmaya evrilen dinamiğini de içermektedir. Dijital medeniyet döneminde özellikle de internet ve sosyal medyayla artık nesiller aynı sanallıkta ve pratikte buluşurken aradaki keskin ayrımların kaybolması anlamında bugünün çocukları için minyatür yetişkinler veya yaşlıları için ergen yaşlılar tanımlamaları yapılmaktadır. Fakat teknoloji sayesinde her ne kadar nesiller belli bir düzlemde buluşsalar da yani bütün nesillerin bireysel örüntüye sahip olduğu iddia edilse de teknoloji ve internet dünyasıyla ilişkileri yine internetin kültürel ve toplumsal dinamikler üzerine oluşturduğu köklü etkiyi anlamak adına farklılaşmalar söz konusudur. Literatürde bu farklılaşma dijital yerliler ve dijital göçmenler kavramsallaştırmasıyla ifade edilmektedir. Prensky (2001: 3), 1980 sonrası doğumlu olup interneti, sanal oyunları, akıllı telefonları dijital bir dile çevirerek iletişim kuranları dijital yerliler, 1980 öncesinde doğanları ise dijital göçmenler olarak kategorilendirilmektedir. Dijital yerliler, (millennials) bin-yılın öğrencileri, internet nesli, yeni nesil, siber çocuklar, zaplayan insan, çekirge zihin şeklinde isimlendirilmektedir. Yine bu kaşağın ana dilinin dijital olması münasebetiyle dijital yerliler diye adlandırıldığı belirtilmektedir. Dijital göçmenlik tanımlaması ise milenyum (internet ve web çağı) öncesinde doğan, teknoloji ve ürünleriyle ergenlik sonrası dönemde tanışmış olan bireyler için kullanılmaktadır. Dijital göçmenlikte teknolojiyle tanışma yirmili yaş sonrası olduğu için dijital yerlilere oranla dijital göçmenler'in teknoloji okuryazarlığı düşük düzeyde ve teknoloji tabanlı öğrenmede güçlükler veya çeşitli uyum sorunlarıyla karşılaşmaktadırlar (Prensky, 2001: 5; Karabulut, 2015: 11-23). Dijital yerliler ve göçmenlerin karşılaştırıldığı çalışmalarda farklılıkların olduğu ölçülmüştür (Karabulut). Dijital yerlilik ve göçmenlik açısından Türkiye özelinde ise 1997 tarihi baz alınmaktadır (Barbarosoğlu, 2017).

Nesil tanımlamasında kullanılan bir diğer kategori ise M Neslidir. Dijital alanda ortaya çıkan Müslüman bireyleri, İngiliz Müslüman yazar Shelina Janmohamed yazdığı "Generetain M: Young Muslim Changing the World (M Nesli: Dünyayı Değiştiren Genç Müslümanlar) adlı son kitabında Y neslini, Generetain M, yani M Nesli olarak tanımlamaktadır. Dünyanın en genç nüfusuna sahip olan İslam dini, 1.6 milyar Müslüman'ın üçte ikisi 30 yaşın altında olup M Nesli tanımına girmektedir. Janmohamed'e göre M nesli; küresel alanda görünürlük kazanan, dinlerini hayatlarının merkezine yerleştiren ve varlıklarını her yerde gösteren nesildir. Bu nesil, belli bir coğrafyaya ait olmayıp, kendi inanç değerleri çerçevesinde oluşan bir karaktere sahiptir. Janmohamed; genç Müslümanların değişimini ise haklarındaki klişeleşmiş yaklaşımları yıkan, geleneğe ve kalıplaşmış kültüre meydan okuyan, en yeni trendlere liderlik eden, dinamik, enerjik ve

girişimci düşünce ve eylemleri gerçekleştiren şeklinde açıklamaktadır. Janmohamed'in açıklamaları çerçevesinde Müslüman M Jenerasyonu, gerçek dünya ile dijital alanı bir araya getirmektedir. M Jenerasyonu kendini ifade etmek ve dikkat çekmek adına gerçek dünyalarını dijital alanda göstermektedir. Dijital alan M Jenerasyonu için yeni bir alan açma, küresel kimliklerini inşa etme ve büyütme imkânını sağlamıştır (<https://www.yenisafak.com/ekonomi/dunyayi-degistiren-genc-musulmanlar-2541491>). Bu doğrultuda M Jenerasyonu; blog yazmak, sosyal ağları kullanmak, eş bulmak, yeni müzikler keşfetmek, yenilikçi olduklarını göstermek, dinleri ile ilgili bilgi edinmek, kendileri için güvenli alanlar oluşturmak ve kendilerini göstermek gibi amaçlarla dijital alanı kullanmaktadır.

X, Y, ve Z nesli, dijital yerliler ve göçmenler tasnifinde yıllar baz alınırken M Neslinde yaşam tarzı kriter olarak kabul edilmiştir. Fakat bütün nesillerde yaşanan dönemin sosyo-kültürel zeminini belirleyici bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumsallığın bireysel örüntüye indirgenmesi ise teknolojik değişime şahit olmakla içinde doğmak ve dönüşümün farkında olmamak inceliğinde ortaya çıkmaktadır. Teknolojinin dönüşüme şahit olmak ürettiği problemin farkına vardırma ve geçmişle kıyas imkânını sağlamaktadır. Diğer taraftan değişimin bizatihi kendisi problem üreten merkez olmakla birlikte üst nesillerin normalliklerinin farklılaşıyor olması ve yeni neslin de bu normallikleri değiştirmede temsilci addedilmesi, nesiller arası algıyı derinleştirmektedir.

Genç nesillerin bireyselleşmiş toplumsallıkta maruz kaldıkları kişisel örüntü, dijital dünya ile bağlantılı olarak beden, söylem, geleneksel yapıların ve dinin sanallaşması temelinde yeni dijital ve sanal bir gerçeklik algısını ifade etmektedir. Zaman ve mekanın dijital üretimde sanallaşması, bu dönüşümün içinde doğan yerlilerin önceki nesillerden koptuğu anlamına gelmemekte ve yeni hiper gerçeklikte bir algıya tekbül etmektedir. Dijitalleşen dünyayla birlikte geleneksel yaşam biçimleri elektronikleşmekte ve akışkan içeriği dolayısıyla önceki nesiller tarafından eleştirilse de toplumsal yaşamlar, yapı ve aktör ilişkisinde sürekli bir inşa sürecinde evrilmektedir. Nesiller özelinde aile algısı yapıların dönemsel üretimine örnek verilebilir. Nesil farklılaşması bağlamında aile, gerekli veya gereksizliği üzerinden değil içeriğinden hareketle farklılık üretmektedir. Bütün nesillerde aile önemli görülmekte ve kutsallık kavramının türevleriyle kavramsallaştırılmaktadır. Aile özelinde farklılaşma dinamiği ise, bu kavramların sosyo-kültürel dünyalardan hareketle algılanmasında yatmaktadır. Bauman, Ulrich Beck 3 Şubat 1999'da Jonathan Rutherford'a verdiği bir röportajındaki ifadesini şu şekilde açıklar (<http://sk.sagepub.com/books/individualization/n14.xml>):

Günümüzde aile deyince aklınıza ne geliyor, kendinize sorun. Aile ne demek? Elbette çocuklar var; çocuklarım, çocuklarımız. Ne var ki, aile hayatının çekirdeğini oluşturan ana babalık bile boşanma koşulları altında dağılmaya, etkisini yitirmeye başlamıştır.

Büyükannele ve büyükbabalar aileden sayılırlar, fakat kendi kızlarının ve oğullarının verdikleri kararlara katkıda bulunma yolları kalmamıştır. Torunları açısından bakıldığında büyükanne ve büyükbaba ile ilişki, bireysel kararlar ve seçimlerle belirlenmesi gereken roller demektir (Bauman, 2017: 30).

Dijitalleşmeyle birlikte dinin geleneksel formlarının bireysel örüntü temelinde aksesuar olarak kullanılışın örnekliğini Instagram'da fotoğraf paylaşan dindar/muhafazakar hanımlarda da görmekteyiz. Resim paylaşarak sermaye üretmenin yeni alanı olarak Instagram'da dini sembollerden Kabe'ye çokça yer verilmektedir. Muhafazakâr kadın kullanıcı gittiği Umre ziyaretinde elini ve başını Kâbe'ye değdirerek secde yapıyormuş gibi fotoğraflar ve Instagram sayfasında paylaşır. Sonra da altına şu notu düşmektedir:

"Yüreği yangın yeri olup dilinden buraları eksik etmeyenlere de Rabbim nasip etsin en güzel zamanlarım. En güzel anılarım Umre'mden kabul olunan en güzel dualarım". "Bu yazıyı neden paylaşıyorum? Belki nasiplenene olur, özellikle insanların kalbini diliyle kırmayı huy edinenlere, ölümlü dünya"

Bireysel örüntünün kökleri Rönesans, Reform ve Aydınlanma paradigmasına dayanan dinsel bireycilikle kesişen noktaları olmakla birlikte onun dışında içeriklere sahip tanımlamaya tekabül etmektedir. Literatürde dinsel bireyciliği Lukes (2004), inançlı bireyin araçlara ihtiyacı olmadığı, ruhsal yazgısının temel sorumluluğunu kendisinin taşıdığı, Tanrısıyla kendi bildiği yolda ve kendi çabalarıyla kendisinin ilişki kurma hak ve görevinin olduğu görüşü şeklinde tanımlanmaktadır (Bk. Ünal, 2011). Daha teolojik içerikler taşıyan dinsel bireycilikte din, kutsal ve Tanrı tasavvurunda hak ve sorumluluk bireye indirgenmektedir. Bireysel örüntü ise teolojik zeminden ziyade gündelik hayatta dinin görünürlükler üzerinden tanımlanması ve sorumluluk üretmesi anlamına gelmektedir. Tüketim, estetik, statü ve beden algısı zemininde bireysel örüntüler, verili yapıları tartışmaya açmaktadır. Fakat bu toplumsallıktan bağımsız değildir. Adeta dijital habitus'u andıran bireysel örüntü, bireysel özgürlüğün inkarı olmayıp benzer bağlamlarda yetişen ve yaşayan insanların ortak bir şekilde edindikleri toplumsal olarak kazanılmış özellikler kompleksine gönderme yapar (Kasper, 2015: 130; Şentürk, 2018: 21-44). Dijital habitus'ta din veya dini söylem,- bireysel örüntüyle anlamlı hale gelmekte ve ben'in tanımlanmasında simgesel sermayeyi beslemektedir. Aile ve Kâbe örneğinde olduğu gibi bireysel örüntüde geleneksel yapılar yeni, akışkan, tüketim merkezli ve beden algısında aksesuarlaştırılmaktadır.

Gerçeklik ve Sanallık Denkleminde Dijital Dini Söylem ve Gençlik İlişkisi

Dijital dini yayıncılık ve gençlik ilişkisinde hayati nokta; gençliğe yönelik dini söylemlerin üretildiği sanal mekanla ve geleneksel dini söylemin ontolojik ve epistemik zıtlığı ve uyumsuzluklarıdır. Teolojiden ve yapıdan beslenen din/dini söylem ile akışkan ve bireysel örüntü temelinde algılanan ve üretilen dijital din/dini söylemler kaçınılmaz olarak birbirinden farklı olmaktadır. Örneğin, medya dini üzerine Çamdereli'inin dinin ekranda tüketim, popülerlik temelli ve medya merkezli tanımlamalarını, bu uyumsuzluğun yansımaları olarak okuyabiliriz. Medyada din, daha başlangıçta medyatik din olmak sıfatıyla yüzeyselleşmiştir ve gösteri toplumunun gösteri/ş dindarı üretmiş, gösteri/ş dindarlığını körüklemiştir. Dijital ortamda daha klasik ifadeyle medya ele aldığı kişi ya da konuyu çarçabuk eskitmekte ve belki bir daha geri getirmemek üzere bir kenara bırakıvermektedir. Çamdereli'ye göre bu alan medyanın alanı, dolayısıyla medyanın dogmaları geçerlidir. İster din olsun, isterse ekonomi, siyaset ve eğlence olsun medya kendi kurallarını işletecektir (Çamdereli, 2018: 21-25). Kalıcı olanla kalıcılığını sürekli yenilemeye borçlu olanın uyumsuzluğudur bu.

Z neslinin veya dijital yerliler olarak adlandırılan nesil aralığının muhatap olduğu sosyal yaşamın ontolojisi görünmek ve var olmak toplumsallığında kurulmaktadır. Yine bu toplumsallıkta teknoloji ve özellikle de internet bireysel örüntüye alt yapı sunmaktadır. İnternetin interaktif marifetleri hızlı değişim, süreksizlik, yapay, yüzeysel ve ben merkezli modern hayatın gerekliliği üzerine kuruludur (Şentürk, 2017: 29). Bireyin sanal ortamda kendi bireysel örüntüsünü sunma ve kurgulama imkanını veren internet, çevrimdışı reel hayatta başarılması zor olanı kolaylaştırır, teşvik eder ve hatta zorunlu kılar (Bauman, 2012: mektup). En geleneksel yapılar bile dijital ortamda bireysel örüntüye indirgenirken kişiselleştirme ve eğlence içe içe geçer. Diğer bir ifadeyle artık herhangi bir toplumsal bilgi internette sörf yapmanın eğlencesi olabilmekte ya da eğlence adına üretilen bir bilgi toplumsal bir söyleme dönüşmektedir (Dreyfus, 2001). Dijital ortamda geliştirilecek dini söylemlerde zorlanılan nokta akışkan ve tahmin edilemeyecek bir mecraya dönüşebilme potansiyelidir. Bundan dolayı dijital ortamda geliştirilen söylemlerin hem kendine özgü olması hem de bu alanda geliştirilen içeriklere cevap niteliği taşıması gerekmektedir.

Dijital yayıncılık ve gençlik ilişkisinde bireyselleşmiş toplum ve nesil farklılıklarından sonra sanal ortamda bir konu tartışıldığı unutulmamalıdır. Dolayısıyla dinden ziyade döneme göre üretilen dini söylem tartışılmaktadır. Dijital dünyanın hızlı, akışkan, kışkırtıcı içeriğine karşı direnç oluşturmak, dijital yayıncılığın edilgenliği gibi bir algı oluştursa da dijital gerçeklik açısından kaçınılmaz gözükmektedir. Çünkü dijitalliğin

sanal odaları, kendini sürekli yenilerken kutsallar dahil her şeyi kullanmaktadır. Hatta kutsallık atfedilenin değişimi, daha ilgi çekmektedir.

Son yıllarda bir anda Instagram, Facebook, Twitter gibi sosyal medyada 10 years challenge konusu, en çok konuşulan konulardan birisi haline gelmiş durumdadır. #10yearschallenge etiketiyle Instagram üzerinden yapılan paylaşımlarda özellikle ünlülerin paylaşımları çok beğenilmektedir. Eğer siz de bu akıma ayak uydurmak istiyorsanız tek yapmanız gereken, geçmişinizle barışık olduğunuz cesaretiyle 10 yıl önceki resminizi bulup bugünkü resminizle yan yana koyup yayınlayabilmektir. Daha sonra #10yearschallenge'a başörtüsünü çıkaranlar da katılmaya başladılar. İnsanın kendi değişimi üzerinden sanal sermaye elde etmek isterse 10 yıllık bir zaman aralığı makul gözükmektedir. #1yearschallenge furyası ise #10yearschallenge furyasına gönderme yapan ve tesettürden vazgeçerek özgürleştiğini savunan kadınların Twitter hareketi olarak başlarken değişimin hem yıl aralığının çok yakın hem de çarpıcı olmasıyla sosyal medyanın dikkat çeken konuları arasında yer bulabilmiştir. Dijital mecrada üretilen söylemler baştan çıkarıcı niteliktedir (Kara, 2018: 17). Çünkü fenomen olmak en temelde baştan çıkarıcıdır.

Dijital ortamın değişimi, klasik değişim kuramlarına yeni bir boyut getirmiştir. Yüzyıllardır değişim üzerinden geliştirilen yorumların da zaman aralığı yüz yıllara tekabül etmektedir. Sürekli yenilenmeye odaklı dijitallikte değişim çok hızlı olurken bundan din dahil bütün yapılar da nasibini almaktadır. #1yearschallenge furyasının ortak hafıza temelinde değişime direnç oluşturan dini emirlerin terki üzerinden görünür olması, trajik olduğu kadar çözümlemesi ve üreteceği sonuçları kestirmesi zor bir konu olarak karşımızda durmaktadır. Dijital zeminin sosyal medya gibi sörf alanlarında karşıtlıklar, rijitliklerle ortaya çıkmakta. Dolayısıyla derinlik istemeyen dijitalliğin sosyal medya alanında kutsala dair olan her şey oltaya yem olabilmektedir.

Yine dijital ortamda dinin epistemik ve geleneksel anlayışlarının yapıbozumcu bir şekilde yer alırken bireysel örüntü temelinde metinler üretilmektedir. Örneğin, dinin başörtüsü emri, bireysel örüntü temelinde hikayeleştirilerek travma zeminine indirgenmektedir. Bu konuda kaleme alınan yazıların başlıkları, dijital yayıncılık açısından dikkat çekici nitelikte olup dinsel geleneği tartışmaya açmaktadır. 18 Yıllık Hayatımda İlk Defa Kendimi Kendim Gibi Hissetmek İçin Bir Şey Yaptım, Buraya Yazmak İçin de Hedefimi Başarmayı Bekledim. Başardım, Şimdi de Yazıyorum, Başımdaki Örtüyü Üniversiteden Mezun Olunca Kep Atan Öğrenciler Gibi Çıkarıp Rüzgâra Bırakacağım, Sen Kendi Seçimlerini Kendin Yapmadığın Sürece Kendin Olamazsın vb. başlıklarla okuyucu cesarete çağrılmaktadır (<https://www.yalnizyurumeyeceksin.com/>).

Bireysel örüntünün olmazsa olmazı, bireyin merkezliği ve hikayeleştirilmenin kaçınılmazlığıdır. Benim İçin Kâbus Olan Bu Durumdan Sıyrılabildiğim İçin Tarifsiz Bi

Mutlulukla “Uzanıp Kendi Yanaklarımdan Öpüyorum”, 17 Yaşında Yeni Hayatımın 3. Haftasındayım, Beni Kabul Etmeyen Bir İnsanı Mutlu Etmek İçin Benliğimi Çiğniyorum, Sevdiğim İçimdeki Kadına Dönüşüm başlıklarında benlik üretiminde kişiler merkez alındığı ve hikayeletirmeler yapıldığı gözükmeğedir (<https://www.yalnizyurumeyecaksin.com/>).

Dijital yayıncılıkta konuların üst başlıkta mottolaştırılması TR bazen konunun içeriğinden daha önemli olabilmektedir. Özgürlük ve başörtüsü karşıtlığında dinsel geleneğin tartışmaya açıldığı gözükmeğedir. Ben Sadece Rahat Olmak, Özgür Olmak, Kendim Olmak İstiyorum, Neden Erkek Özgürken Ben Hava Sıcak Da Olsa Her Yerimi Örtecek Kadar Büyük Bir Yüke Mahkûm Bırakılmışım? gibi başlıklarda dini, baba figürü ve özgürlük mottolarıyla ilişkilendirilmektedir (<https://www.yalnizyurumeyecaksin.com/>).

Dijital yayıncılıkta din karşıtı bu tür üretilere de cevap verilme zorunluluğu vardır. Fakat dijital yayıncılıkta üretilen cevapların gençliğin dikkatini çekecek nitelikte olması gerekirken dinin epistemik delillerinin ön planda olmaması gerekir. Cevaplandırmanın yayıncılık açısından edilgen olmak gibi bir gerçekliği de ürettiği doğrudur. Ama dijitalde zaten aktiflik kadar cevaplandırma anlamında edilgenlik de değerlidir.

SONUÇ

Dijitalliğin sanal bir zemine sahip olduğu ve bu gerçekliğe uygun olarak dinden ziyade din/i/sel söylemlerin geliştirilmesinin gençler nezdinde itibar göreceği söylenebilir. Gençlerin yaş aralıkları ve içinde bulundukları toplumsallık, onlara örüntü oluşturma sorumluluğu verirken dijital çağın internet ve sosyal medya aracında kutsal dahil her şeyin geleneksel algıdan farklı bir algıya dönüştüğü gözlemlenmektedir. Sanallığın bu gerçekliğini bilmek ve ona uygun söylem geliştirirken dijitalliğin yeni bir dünya sunduğunu ve bu dünyanın da bazen distopik içeriklerle analiz edilmesi gerektiği karşımıza büyük bir konu olarak çıkmaktadır.

Teolojiden ve yapıdan beslenen din/dini söylem ile akışkan ve bireysel örüntü temelinde algılanan ve üretilen dijital din/dini söylemler kaçınılmaz olarak birbirinden farklı olmaktadır. Geleneksel dinde bağlam önemliyken dijital dini söylemde gönderim önemlidir. Geleneksel din, gücünü teolojik temellendirmeden alırken dijital dini söylem paylaşılma sayısından değer kazanmaktadır. Geleneksel din, kıymetini kadimliğinden alırken dijital dini söylem etkisini popülerliğinden almaktadır. Geleneksel dinde formlar içerikten daha önemliyken dijital dini söylemde formdan ziyade işlevselliği önemlidir. Geleneksel dini söylemde geniş zaman önemliyken dijital dini söylemde şimdiki zaman kipi önemlidir. Geleneksel dinde kurumsal din bireysel dindarlıktan önemliyken dijital dini söylemde bireysel örüntüyle oluşturulan dindarlık kurumsal dindarlıktan daha önemlidir. Geleneksel dinde bilgi üretimi tekrarı da içerirken dijital dini söylemde bir öncekinin aşılması ve terk edilmesi daha önemlidir.

Çalışma özelinde dijital çağın bireysel toplum pratiklerini ön plana çıkardığını, bugünün gençlerinin bu toplumsallıktan dolayı gündelik hayat pratiklerinde bireysel örüntü oluşturma sorumluluğuna sahip olduğunu, içerik üretmede karışıklık ve zıtlıkların da dijitalliğin yapısında olduğunu, dijitalliğin sanal mekanlarında dinden ziyade din/i/sel söylemlerin daha etkili olabileceğini söyleyebilir. Diyanet İşleri Başkanlığının dijital alanda kurumsal ve geleneksel din anlatımından ziyade gençlere ulaşabileceği sağlıklı dini söylemler üretebilmesi için dijitalliğin kendi gerçekliğini analiz edip içerik üretmede bireysel örüntü üzerinden düşünen neslin dilini dikkate alması gerekmektedir. Bunun için Dijital Dini Yayıncılık Daire Başkanlığı gibi birimlerin kurulup avantaj ve dezavantaj, ütöpik ve dispotik karışıklıklarda konunun akademi dünyasıyla müzakere edilmesini naçizane tavsiyemiz olarak not düşelim.

KAYNAKÇA

- Akgül, M. (2017). "Dijitalleşme ve Din", *Marife*. 17/2, 191-208.
- Aslanoğlu, H. N. (2017). "Muhafazakar Genç Kuşağı Instagram Profilleri: Mahremiyet, Moda ve Ahlakilik İlişkisi Üzerine Bir Deneme", *İlemblog*. <http://www.ilem.org.tr/blog/wpcontent/uploads/2016/09/Muhafazak%C3%A2rGen%C3%A7-Ku%C5%9Fa%C4%9F%C4%B1n-Instagram-Profilleri.pdf>, Erişim Tarihi: 03.06.2017.
- Barbarasoglu, F. (2017). "Dijital Yerliler İçin Meleklerle İman, *Yeni Şafak Gazetesi*. <https://www.yenisafak.com/yazarlar/fatmabarbarosoglu/dijital-yerliler-icin-meleklere-iman-bahsi-2038346>, Erişim Tarihi: 15.03.2019.
- Bauman, Z. (1998). *Sosyolojik Düşünmek*, Çev. A. Yılmaz, İstanbul Ayrıntı Yayınları.
- _____, (2012). *Akışkan Modern Dünyadan 44 Mektup*. Çev. P. Sıral, İstanbul, Habitus Yayıncılık.
- _____, (2015). *Bireyselleşmiş Toplum*. Çev. Y. Alagon, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- _____, (2017). *Akışkan Modernite*. Çev. S. O. Çavuş, İstanbul, Can Yayınları.
- Byung-Chul Han, (2018a). *Şeffaflık Toplumu*, Çev. H. Barışcan, İstanbul: Metis Yayınları.
- Byung-Chul Han, (2018b). *Yorgunluk Toplumu*, Çev. S. Yalçın, İstanbul: Açılım Kitap.
- Churchland, P. M. (2018). *Madde ve Bilinç*. Çev. İstanbul: Melisa Matbaacılık.
- Çamdereli, M. (2018). *Din Ekranda Nasıl Durur*. İstanbul: Ketebe Yayınları.
- Dreyfus, H. (2001). *On the Internet*. London: Routledge.
- Elmore, L. 2011. Competing for jobs when you're up against your mum, your grandpa, and your pers. *Women In Business*. Summer, ss. 37-39.
- Kara, Z. (2018). "Dijital Sosyoloji", *Sosyoloji Divanı*. 5/9, 9-20.
- Karabulut, B. (2015). "Bilgi Toplumu Çağında Dijital Yerliler, Göçmenler ve Melezler", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 11-23.

- Kasper, D. (2015). "Sosyolojiyi Dinamik İlişkilere Odaklanarak Geliştirmek, İlişkisel Sosyoloji Ontolojik ve Teorik Yönelimler. Ed: C. Powell ve F. Depelteau, Yayına Hazırlayanlar: A. Esgin ve G. Çeğin, Çev: Ö. Akkaya, Ankara: Phoneix Yayınevi.
- Keleş, N. H. (2001). "Y Kuşağı Çalışanlarının Motivasyon Profillerinin Belirlenmesine Yönelik Bir Araştırma", *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3/2, 129-139.
- Lukes, S. (2004). "Bireycilik Tipleri", *Felsefe Ansiklopedisi*. Ed. Ahmet Cevizci, Çev: L. Sevinç, II/651-663.
- Mannheim, K. (1952). "The Problem Of Generations", *Karl Mannheim: Essays*. Ed. Paul Kecskemeti, Roudledge, 227-232.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev. O. Akınhay & D. Kömürcü, Ankara, Bilim ve Sanat Yayınları.
- Odabaşı, F. (2016). *Gençlerde Din ve Sivil İtaatsizlik*. İstanbul, Rağbet Yayınları.
- Pensky, M. (2001). "Digital Natives, Digital Immigrants. On the Horizon", MCB University Pres, Vol:9, No:5, October.
- Şentürk, Ü. (2018). "Yeni Toplumsal Bir Metin Olarak internet", *Sosyoloji Divanı*. 5/9, 21-44.
- Ünal, M. S. (2011). *Dinsel Bireycilik*. İstanbul, Açılım Kitap.
- Yiğit, Z. (2010). *X ve Y Kuşaklarının Örgütsel Tutumlar Açısından İncelenmesi ve Bir Örnek Olay*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Zhang, K. & Bonk, C. J., (2010). Generational learners ve e-learning technologies. *Handbook of research on practices and outcomes in e-learning: issues and trends*. USA: IGI Global, pp. 76-92.
- <http://sk.sagepub.com/books/individualization/n14.xm>
- <https://www.yalnizyurumeyeceksin.com/>
- <https://www.yenisafak.com/ekonomi/dunyayi-degistiren-genc-muslumanlar-2541491>

OTURUM BAŞKANI – Sayın Hocama teşekkür ediyorum. Hem konuyu teorik olarak analiz etti hem de sonunda bir öneriye de dönüştürdü. Çok teşekkürler hocam.

Ben bugün çok şanslıyım, bütün konuşmacılarım zamanından önce bitiriyor, iyi bir şey Başkan için.

Son konuşmacımız Fatma EKİNCİ, Meridyen Derneği Hadis ve Siyer Araştırmaları Merkezi akademik çalışma direktörü. "Dijital Dünya ve Gençlere Yönelik Dinî Yayıncılık, İmkân ve Sınırlılıklar" başlıklı tebliğini sunacak.

Buyurun Hocam.

Dijital Dünya ve Gençlere Yönelik Dini Yayıncılık-İmkân ve Sınırlılıklar

Fatma EKİNCİ
Meridyen Derneği Hadis ve Siyer Araştırmaları Merkezi Akademik
Çalışma Direktörü

Özet

Dijital devrimle beraber internet kullanımının gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmesi, günümüzde her alanda olduğu gibi dini yayıncılık alanında da internetin sunduğu imkanlardan yararlanmayı zorunlu kılıyor. Ancak coğrafi sınırların ortadan kalktığı, zaman ve mekan unsurlarının yeniden tanımlanmasına yol açacak teknolojik dönüşümlerin yaşandığı dijital dünya, sunduğu imkanlar kadar mahremiyet algısının değişimi, dini ve milli kimliklerin tartışmaya açılması, bireyselleşmenin aile ve toplumsal değerleri alt üst etmesi gibi tehlikeleri de beraberinde getiriyor. Bazı sosyologların “Ağ toplumu” olarak nitelendirdiği günümüz toplumlarının yeni iletişim teknolojilerinin sunduğu imkanlarla akışkan ve melez kimliklere yol açtığı, sabitelerin/referans niteliğindeki toplumsal değerlerin tartışmaya açık hale geldiği ve geleneksel hiyerarşi ve otoritenin kaybı ile sonuçlandığı tezleri sıklıkla dile getiriliyor.

Karşı karşıya olduğumuz dünyanın yeni bir insan ve yeni bir dünya tasavvuruna yol açacağı, mevcut alışkanlıklar ve davranış kodlarıyla söz konusu dünyada varlık göstermenin zorluğuna dair endişelere rağmen, çocuklarımız ve gençlerimiz, şimdiden bu dünyanın bir parçası haline gelmiş durumda. Gerçeklikle bağın sanal bir düzlemde kurulduğu, etkileşimin küçük bir ekran üzerinden ve sınırsızca gerçekleştiği dijital dünyada, dini yayıncılık alanında nerede olduğumuz, yayın yapanların imkan ve sınırlılıklara ilişkin farkındalık düzeyi ve gençlerin internet kullanım alışkanlıkları bağlamında dijital dini yayınları ne ölçüde takip ettiği gibi sorulara cevap aramak önem kazanmış durumda. Ayrıca bilhassa liseli gençlere hitap edebilecek dijital dini yayınların eksikliği, bilgiye ulaşımın internet üzerinden gerçekleştiği günümüzde önemli bir boşluk

doğurmakta, gençlerin gerek merak, gerek ödev hazırlama saikiyle ulaştıkları bilgilerin sıhhatini tartışmalı kılmaktadır.

Bu çalışmada, yukarıdaki sorunlara ilaveten gençlerin kimlik edinme ve bireyselleşme süreçlerinde dijital dünyanın etkileri, dijital platformlarda dini yayınların dil ve içerik açısından ihtiyaca ne ölçüde cevap verebildiği, gençlerin beklenti ve taleplerine karşılık gelip gelmediği vb. sorulardan yola çıkarak, “dijital medyada gençlere yönelik dini yayıncılık” konusu, imkan ve sınırlılıkları açısından ele alınacaktır.

Giriş

İçinde yer aldığımız yeni yüzyıl, insan-teknoloji ilişkisinin farklı bir boyut kazandığı, teknolojinin etkisini yaygınlaşan internet ağları ve akıllı teknolojik ürünler üzerinden gündelik hayatımızda daha yoğun bir şekilde hissettiğimiz bir zaman dilimi olarak tarihsel dönemlendirmedeki yerini alıyor. Adeta vücudumuzun birer uzantısı haline gelen cep telefonlarının “akıllı” hale gelmesiyle gündelik hayatımızı planlama ve düzenlemedeki alışkanlıklarımız değişiyor. Not defterleri yerini telefon uygulamalarına bırakırken hafıza ve zihnimizin bazı fonksiyonlarını da cebimize sığdırdığımız bu küçük aletlere devretmeye başladık.

Tıptan uzay bilimlerine, sanattan estetiğe kadar hemen her alanda teknolojik devrimin sarsıcı etkilerini görmeye başlamış olmakla beraber sonuçları hakkında henüz net bir bilğimiz olduğunu söyleyemeyiz.

Bu çalışmada öncelikle teknoloji-insan ilişkisinden yola çıkarak internetin hayatımızda ne kadar yer kapladığı, bireysel ve sosyal ilişkilere etki düzeyi ve zihin dünyası ve gündelik alışkanlıklarımızı nasıl dönüştürdüğü üzerinde kısaca durmak istiyorum.

Üzerinde hareket ettiğimiz zemini tanıdıktan sonra, gençlik-internet ilişkisi bağlamında ortaya çıkan sorunlar, gençlerin dinle kurduğu ilişki ve son olarak internetin dini yayıncılıkta kullanılmasının imkanı ve sınırlılıkları konularını ele alacağım.

Teknoloji-İnsan İlişkisi Bağlamında İnternet/Dijital Dünya

İnsan- teknoloji ilişkisini ele alan çalışmalardan bir kısmı teknolojinin insan hayatını kolaylaştırdığı, gündelik konforu artırdığı noktasından hareket ederek teknolojiyi yüceltirken, karşı kutupta yer alan önemli bir kısım düşünür ise teknolojinin giderek kontrolü ele geçirecek bir yapıya dönüştüğü tehlikesine dikkat çekerek distopik bir dünya öngörüsü ortaya koymaktalar.

Bu tartışmada, ne teknolojinin kaçınılmaz ve sosyal değişimin yegane itici gücü olarak gören “Teknolojik Belirlenimcilik”, ne de sosyal yapılanmaların teknolojik gelişmelere yön verdiği ve farklı sosyal yapılarda farklı sonuçların ortaya çıkabildiğini iddia eden “Sosyal Belirlenimcilik” yaklaşımı tek başına açıklayıcıdır. Bir sistem dahilinde etkileşim halindeki insani olan ve olmayan tüm aktörlerin, ortaya çıkardıkları ağ yapısı

içinde eş değer öneme sahip olduğunu söyleyen ve “durum analizini etmenler ve tanımlar üzerinden oluşturmaktansa, konsept dahilindeki aktörlerin davranışları ve özellikleri üzerinden” açıklamaya çalışan üçüncü bir yaklaşım (Aktör Ağ Teorisi) ise nisbeten daha dengeli bir izah olarak ortaya çıkmaktadır.¹

Teknolojinin, tüm olumlu katkılarına rağmen, bireyin gündelik hayatını ve yaşam biçimini değiştirmesinin yanısıra düşünce biçimlerinde, değer/inanç dünyasında farklılıklara neden olduğu ve sosyal ilişkilerini dönüştürdüğüne dair çokça yayına rastlıyoruz. Bunlar arasında bilhassa internet üzerine çalışmaları bulunan ve bu konudaki önemli bir eseri yakın zamanda Türkçe'ye de tercüme edilmiş olan Hubert Dreyfus'un şu tesbiti oldukça çarpıcı:

Teknoloji, elini değdirdiği tüm insani değerleri soğurmakta, insanı sarmalayarak maddesel özelliklerini yansıtmakta ve insanı, oluşan yeni sisteme ait çarkların parçası olacak bir değere dönüştürmektedir. Çarkların kontrolü çarklara kaldığında, insanların, o çarkların arasında ezilerek yok olması kaçınılmazdır.²

İnsanın “Teknolojik bir tasarım nesnesine dönüştüğü” veya “post-insan” olarak adlandırılan bir türe evrildiği gibi iddiaları da eklediğimizde (bunlar arasında yeni nesil teknolojilerin ve özellikle yapay zekanın daha etkin kullanımı ile yarı-makine şeklindeki yeni canlı formlarının ortaya çıkacağı şeklindeki iddiayı bir kenara bırakacak olursak) gelecek yıllarda oluşacak teknolojiyi kullanacak insanın bugünün insanının değer ve zihin dünyasından oldukça farklılaşmış bir dünyada, farklı donanıma sahip ve farklı düzeyde düşünme becerileri geliştirmesi gerektiği açıktır. Yaygınlaşan internet ağlarıyla oluşan bir dijital kültür, bu kültürün bir parçası haline gelen ve “dijital yerli” olarak nitelendirilen yeni jenerasyonun düşünme ve iş yapış biçiminin, 1980 öncesi doğan nesil olan “dijital göçmen”lerden farklı oluşu, bu konudaki tesbitleri doğrular mahiyette. Farklı düşünen ve bilgiyi de tamamen farklı bir biçimde işleyen dijital yerliler, gündelik hayatlarında teknolojiyi etkin bir şekilde kullanıyor ve kendilerine özgü bir dijital dil üzerinden iletişim kuruyorlar. Daldan dala atlayan “Hipermetin zihinler” geliştiren dijital yerlilerin düşünme kalıplarının da değiştiği, bilgiye erişim noktasında hız, görsellik ve eğlencenin önem kazandığı internet ortamında aynı anda birden fazla konu ile ilgilenmek durumunda kalan bu yeni jenerasyonun, uzun süre bir konuya odaklanamadığı gibi pek çok kültürel ve yapısal değişikliklere de maruz kaldığı ileri sürülüyor.³ Bunların yanında yeni sosyal ilişkiler, kimlik ve aidiyet yapısı, güvenlik, mahremiyet, bilginin sıhhati gibi konularda birtakım farklılıkların oluştuğu da gözlemleniyor.

1 Selçuk Artut, Teknoloji-İnsan Birlikteliği, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2014, s. 59-60.

2 A.g.e., s. 106.

3 Karabulut, B., <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/411659>, s. 16-17

Görüldüğü gibi hızla değişen teknoloji yeni bir insan modeli ve yeni bir toplum modelini üretmeye yönelmiş durumda. Dreyfus'un da ifade ettiği gibi :

İnternet sadece teknolojik bir yenilik değildir; teknolojik yeniliğin yeni bir tipidir, tam da teknolojinin özünü ortaya çıkaran bir şeydir.⁴

Bu konudaki tesbit ve tartışmalar oldukça önemli olmakla beraber bu tebliğin sınırlarını aştığı için tebliğimin bu bölümünde bizi ilgilendiren kadarıyla bilgi teknolojilerindeki gelişmeler ve dijital dünyada yer alışı biçimiyle değişen gerçeklik ve insan algısı üzerinde durmakla yetineceğim.

Bilgi Teknolojilerindeki Gelişmeler ve Değişen Gerçeklik Algısı

Teknoloji-insan ilişkisini ele aldığı bir kitabında Selçuk Artut'un da ifade ettiği gibi, “gerçekliğin göreceliğinin artık bir tasarım konusu haline geldiği ve bilgi şeklinde nesnelleştirildiği”⁵ günümüz dünyası, yaygınlaşan bilgi ağları ile, coğrafyadan bağımsız bir şekilde içinde yer alan insanların iletişimini kolaylaştıran bir topografyaya sahip.

Gerçeklikle bağın sanal bir düzlemde kurulması, artırılmış gerçeklik gibi yeni görsel gelişmelerle beraber, gerçeğin kurgulanmasına, bu yolla yoğun bilgi akışına maruz kalan internet kullanıcısının gerçek görüntüye eş zamanlı olarak ilave edilen “tasarlanmış ve planlanmış gerçeklikler”, ses, görüntü veya grafiklerle manipüle edilmesine imkan veriyor.⁶

Baudrillard'ın simülasyona dönüştüğünü iddia ettiği gerçekliği, kullanıcıya gerçeğe çok yakın bir deneyimle yaşatan ve siberuzay olarak da nitelendirilen sanal gerçeklik, gelişen teknolojisiyle gerçekte sanalın birbirine karıştığına dair tartışmaları da beraberinde getiriyor. Simülakra dönüşen yani gerçekliğin yerine ikame edilen simülasyonların insanları giderek yalnızlaştıracağı, gerçek/sahih olanın kaybına ve yerine sanalın ikamesine yol açacağı endişesine dikkat çekiyor Baudrillarda,

Öyleyse, araçların tarafsız/nötr olmadığı ve internet kullanımının fiziksel ve sosyal dünyaya katılımı azalttığı açıktır. Dolayısıyla bu durum, kişinin hayatının anlamını ve gerçeklik hissini azaltır.⁷

İfadeleriyle Dreyfus da katılır yukarıdaki görüşlere.

İnternetin bugüne kadar mümkün hale getirdiği felsefi olarak en etkileyici olgu Second Life (İkinci Hayat) denilen sanal dünyadır. Second Life evdeki bilgisayardan girilebilen üç boyutlu bir ortamdır. Bu dünyanın onbir milyon üzerinde “nüfusu” vardır.

4 Hubert L. Dreyfus, İnternet Üzerine, Çev. V. Metin Demir, Küre yayınları, İstanbul 2016, s. 13.

5 Artut, a.g.e., s. 10.

6 Artut, a.g.e., s.121.

7 Dreyfus, a.g.e., s. 150.

(...) Vatikan burada ruhları kurtarma görevini üstlenmiş ve hatta İsviçre kayıtlı sakinleri gerçek İsviçre'nin turistleri olmaları için burada bir sanal büyükelçilik açmıştır.⁸

İnternet dünyasının teklif ettiği sanal bir ikinci hayat (second life) imkanı bize nelere malolur sorusunu soran Dreyfus, şöyle devam ediyor:

Siber gerçekliğe girip duygusal, sezgisel, konumlu (stuated), hassas, bedenli benliklerimizi arkada bıraktığımızda ve böylece insanoğlunun daha önce hiç erişemediği yeni, hatırı sayılır bir özgürlüğe kavuştuğumuzda, zorunlu olarak bazı çok önemli kapasitelerimizi de kaybedebiliriz. Alakalı ve alakasız olanı ayırt edecek kadar şeyleri anlamlandırma yeteneğimizi; öğrenme için zorunlu olan başarı ve başarısızlığın ciddiyetine dair hissimizi ve dahi şeylerin gerçekliği hissini veren dünyaya azami ölçüde tutunma ihtiyacımızı vesaire, tüm bunları, kaybedebiliriz. Dahası, sahici bir bağlılığın risklerinden kaçınmak ve bu yüzden hayatımıza anlam veren hisleri kaybetmekle yoldan çıkabiliriz.⁹

Buradaki kayıpların insani varoluşla ilgili bir boyutu olduğu ve telafisinin mümkün olmayacağı ihtimalini hesaba katmak gerektiğini hatırlatarak.

İnternet-Bilgi İlişkisi Bağlamında Yaşanan Değişim/Dönüşüm

Dikey bir hiyerarşi içinde anlamlı bir bütün oluşturacak şekilde bir sınıflama sisteme dayalı geleneksel bilgi düzenleme yöntemimiz, internetin hayatımıza girmesiyle önemli bir değişikliğe uğramaya başlamıştır. Hiper-bağlantılarla yatay bir ilişki üzerinden yürüyen ve ortak bir düzlemde her tür bilgi ile eşit bir şekilde ilişkilendirilen bir bilgi ağı olan internet, “kayda değer olanı toplamak” (collecting) yerine internet bilgisinin elverdiği genişlikte “bağlantı kurma” ya (connecting) zorlar. Foreign Affairs’ın yönetici editörlerinden Fareed Zakaria’nın şu cümlesi, durumu oldukça güzel özetliyor:

İnternet, hiyerarşilere, kurulu düzenlere ve geleneklere çok ciddi bir şekilde karşıdır ve bu yüzden de daha çok Amerikalıdır.¹⁰

Görüldüğü üzere tüm hiyerarşilerin ortadan kalktığı, merkezi bir otoritenin söz konusu olmadığı bir dünya var karşımızda. Böylece bağlamından koparılmış bilginin hızla kitleselleşerek herkesçe ulaşabilir hale gelmesi, bu ortamdaki herkesin, herhangi bir tecrübeye sahip olmadan ve sorumluluk üstlenmeden “tüm kamusal meselelerde bir kanaat sahibi olması ve görüş beyan”¹¹etmesi sonucunu doğurur.

8 Dreyfus, a.g.e., s. 101.

9 Dreyfus, a.g.e., s. 19.

10 Aktaran Dreyfus, a.g.e., s.25.

11 Dreyfus. A.g.e., s. 86. “...Hiperlinkler sayesinde anlamlı farklılıklar gerçekten de dümdüz edildi. Alaka kurma ve anlam ortadan kayboldu. Aslında İnternet’in cazibesinin önemli bir parçası da budur. Hiçbir şey oraya dahil edilmek için o kadar ıvır zıvır değildir. Hiçbir şey özel

Mümkün olduğu kadar çok internet sitesini ziyaret ederek gerekli-gereksiz her tür bilgiyi toplamanın bir yaşam biçimi haline gelmesi ve olan biteni takip ederek/izleyerek herkesle iletişim halinde olmanın “-tanımlayan bir içeriği ve devamlılığı olmayan mütemadiyen yeni roller üstlenen- postmodern benlik” denilen şeyi ürettiği ifade ediliyor.¹²

Dreyfus, Turkle’a atıfla;

İnternette kendi benliğimizi akışkan, nevzuhur merkezileşmiş, çok katmanlı, değişken ve sürekli bir oluş halinde düşünmeye teşvik ediliriz.” Dolayısıyla “İnternet postmodern hayatın özellikleri olan benliğin inşası ve yeniden inşası deneyleri yapmak için muazzam bir sosyal laboratuvar haline gelmiştir.¹³

Günümüz insanını postmodern olarak tanımlamak mümkünse, internet alanındaki yaklaşımı da genel tavrının dışında olmamalıdır. Pozitivizmin indirgemeci ve kesinlikli, dikotomik yaklaşımının yerini belirsiz/müphem, çoğulcu ve sabitelerin/ilkelerin kaybıyla belirginleşen bir anlayışa bırakması, bireyin de akışkan ve çoğul kimlikler edinmesi sonucunu doğurmuştur.

Öte yandan internette bilginin dolaşıma girmesi, bilgi iletimindeki geleneksel yöntemleri değiştirmiş, yüzyüze iletişimin yerini yazılı ve görsel malzemenin bir ağ üzerinden veri akışı olarak işlenebildiği bir yapı kazanmıştır. Bu durum bilgi akışını dinamik kılmakla beraber, bilginin parçalanması ve bağlamından kopararak kullanılmasına, imge ile nesne arasındaki bağlantının zayıflamasına yol açıyor. Samimiyetten uzak, pratiğe taşınamayan yüzeysel/derinliğini kaybetmiş ve bağlamından kopararak kullanılan bilgi, malumat yığınına dönüşüyor. Bilginin değerini kaybederek metalaşmasına yol açan bu tutum daha sahih olana da güvensizliğe neden olabiliyor.

Tarihte ilk kez iletişimin yazılı, sözlü, görsel-işitsel biçimlerini aynı sistem içinde bütünleştiren yeni bir meta-dil ortaya çıkıyor ve bu dil iletişimin karakterini tümüyle değiştiriyor. Kurguya dayalı, “Gerçek sanallık kültürü” olarak tanımlanan bu yeni kültür,

bir alan gerektirecek kadar mühim değildir.(...) İnternetteki esas tehlike ve cazibe, herkesin bu tanrısal bakış açısını edinebilmesidir. Kişi Cambridge’teki bir kahve cezvesine veya son bulunan süpernovaya bakabilir, Kyoto Protokolü’nü inceleyebilir, kendi profili ile öteki insanlardan hangilerinin arkadaşlık için müsait olduğunu bulabilir veya Avusturya’daki tohum eken ve sulayan bir robotu yönlendirebilir –bu noktada tüm hepsi aynı rahatlıkta ve aynı derecede önemlilik hissinden mahrum binlerce reklamın arasında sürüklenmekten bahsetmiyorum bile... En yüksek seviyede mühim olanla tamamen ıvrır zıvrır olanlar bilgi otobanında yan yana duruyorlar, tıpkı İbrahim’in in İshak’ı kurban etmesi, kırmızı, beyaz ve mavi ayakkabı bağcıkları, çalmayan binlerce telefon ve yeni Dünya Savaşı’nın Dylan’ın nihilistik “61. Otoban”ında yan yana durması gibi.” (s. 91)

12 Dreyfus, a.g.e., s. 92-93.

13 Dreyfus, a.g.e., s. 93.

inanç sistemlerini ve gelenekleri temelden dönüştürüyor ve zaman içinde daha da fazla dönüştürecek muhtemelen.

Nabi Avcı'nın deyimiyle “bugün bütün beşeriyetin binlerce yıllık bilim, kültür ve sanat mirası, tek bir uygarlığın yapay diline tercüme edilmeye çalışılıyor.”

Gençlerin Kimlik Oluşumu, İnternet ve Din İlişkisi

30. yılını dolduran internet, muhtemelen hiçbir iletişim aracının sahip olamadığı bir etki alanı ve güce oldukça kısa bir sürede ulaştı. Bugün 4.5 milyarın üstünde kullanıcısı bulunan, coğrafi sınırları aşan, kendine özgü bir topografyası ve hatta dili olan müstakil bir dünyaya dönüştü. Mekan ve zaman algımızı değiştiren bu dünya, sunduğu imkanlar ve eşlik eden teknolojisi ile adeta sihirli bir masal diyarına taşıyor kullanıcılarını.

Hayatın vazgeçilmezleri arasına giren internet kullanımı, aynı anda aynı yerde bulunma zorunluluğunu ortadan kaldırarak dijital kimliklerin oluşumuna da imkan vermiş ve bilhassa gençlerin bu kimlikler üzerinden bir ilişki ağı geliştirmelerinin önünü açmıştır. Ancak bu dijital kimliklerin tümüyle sanal, gerçek kimlikten bağımsız olmadığı, aksine online uzamın, “insanların gündelik hayata dair bütün endişelerinden, korkularından, arzu ve ümitlerinden soyutlanarak maskeleriyle yer aldıkları bir mecra”¹⁴ olarak değerlendirilmemesi gerektiğini söyleyen isimler de var.

Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin parçalı kimliklerin oluşmasına zemin hazırladığı yönündeki tesbitler, kültürlerarası melezleşme iddiaları, bireyin toplumla kurduğu bağ vb. hususlar “kimlik” tartışmalarının bir boyutunu oluştururken, online mecraların bireyin kimlik algısına nasıl etki ettiği ve dini kimliğinin dijital ortamda nasıl tezahür ettiği hususu da bir başka tartışma konusunu oluşturmaktadır. Siber uzamda dini kimlikler konusunda doktora çalışması bulunan Derviş Dereli, gündelik hayat ve siber uzam arasında çok net bir ayrışmadan söz edilemeyeceği, dini alanla siber uzamdaki etkileşim nedeniyle online dini kimliklerin daha akışkan bir mahiyet kazandığı, dolayısıyla her iki uzam arasında bir geçişlilikten söz edilebileceğini savunmaktadır.

Kimlik inşasında dinin önemli bir yeri olduğu malum. Öte yandan yaşanan kimlik krizlerinde dinle kurulan ilişkinin sorunlu oluşunun da önemli bir payı olduğu kabul edilmekte. Gençlerin dinle kurduğu ilişki, kendilerini tanımlama biçimleri ve kimlik-aidiyet bağlamında belirleyici olurken, “ergenlik dönemi de dini bilincin uyanmasıyla birlikte dini şüphe ve tereddütlerin yaşandığı, dini değerlerin sorgulandığı bir evre” olarak öne çıkmaktadır. Bu noktada ergenlerin sorularına cevap aradığı, dini inanç ve tutumlarını belirlemede etkilendiği bir alan olarak internet kullanım alışkanlıkları ve bu mecrada karşılaştıkları dini bilginin mahiyeti önem kazanmaktadır.

14 Mustafa Derviş Dereli, Dini Kimliklerin Siber Uzamda Akışkanlaşması, İnsan ve Toplum Dergisi, 2019, 9(1), s. 108.

İnternette sanal kimliklerle yer alma imkanı bulunması, her konuda olduğu gibi dini konularda da kullanıcıların çekinmeden soru sormalarını kolaylaştırıcı bir rol üstlenmekte. Gencin dinle kurduğu ilişkinin seyri açısından büyük önem taşıyan ergenlik döneminde gencin sorularına aldığı tepki ve cevaplar, çatışma dönemi olarak da yaşanan ergenliğin yol açtığı kimlik krizlerinin nasıl sonuçlanacağı üzerinde de etkili. Sorularına ikna edici ve tutarlı cevaplar alan gencin bu krizi daha kolay atlattığı beklenir. Ancak dini anlatımda kullandığımız dilin artık günümüz ihtiyaçlarına cevap vermekten uzak oluşu önemli bir problem olarak karşımızda duruyor. Klasik kaynakların dünyasına uzak gençlerimizin onların dilini anlamakta zorlanması, kaynaklar üzerinden dine de mesafe koymasına yol açabilmekte, dinin popüler kültürün aracı veya malzemesi haline getirilerek dini alanın istismar edilmesi ise dinle kurulan ilişkinin yüzeysel ve sınırlı bir ilişki olarak kalmasına sebep olabilmektedir.

İnternette Gençlere Yönelik Dini Yayıncılığın İmkân ve Sınırlılıkları

Dijital dünyada hem üretici hem de tüketici konumundaki kullanıcının her iki açıdan da bilginin kullanımında seçici ve duyarlı olması oldukça önemli. Bu konudaki duyarlılık, eleştirel bir bakış açısını da beraberinde getirir. Çünkü dini, ahlaki ve geleneksel değerlerin aktarımında, geleneksel otoritelerin sembolik gücünü ciddi bir biçimde zayıflatan, bütün iletişim biçimlerinin elektronik olarak bütünleşmesi etrafında örgütlenen bu yeni sistem, kullanıcılarına aynı zamanda yeni dilin yanısıra yeni bir düşünme biçimini de dayatıyor.

Arama motorlarına dini bir konuyu yazdığımızda karşımıza binlerce sonuç çıkmasına rağmen, bu sonuçlar incelendiğinde büyük bir kısmının kes-kopyala-yapıştır şeklinde hemen hemen aynı içeriğe sahip oldukları ve çoğu zaman hangisinin ilk/asıl kaynak olduğu konusunda bilgi edinmekte güçlük çekildiği görülür. Birbirinden kopya içerikle hazırlanan bu sitelerin çoğunun aslında dini bir amaca hizmet etmekten çok reklam almak amacıyla dini içeriklere yöneldikleri, bu nedenle de farklı internet sitelerinin içeriklerini kullanarak ticari hedeflerine ulaşmak istedikleri söylenebilir. Dini bir meta/tüketim nesnesine dönüştüren, onu araçsallaştıran bu anlayış, dini bilginin otantikliği/sıhhatine de zarar vermekte, tahrifine yol açabilmektedir.

Burada özellikle şu soruyu sormak gerektiği kanaatindeyim: Dine hizmet amacıyla yayın yaptığı iddiasında olan internet siteleri başta olmak üzere dini yayın yapan siteler kullandıkları aracı ne kadar tanıyor? İnternetin bir iletişim aracı olarak kendi dünya görüşleri ve inançlarını insanlığa anlatmanın dışında bir işlevi ve rolü var mı? Dahası internet, sadece bir araç mıdır? Hatta belki soruyu şöyle sormak mümkün: Hayatımızı kolaylaştıran, bulunduğumuz odanın dışında muazzam genişlikte bir coğrafyaya ve inanılmaz bir hızla fikirlerimizi iletmemizi sağlayan internet gerçekten/göründüğü kadar masum bir araç mıdır?

İnternetin gündelik hayatın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiş olması, gündelik hayatta sahip olunan dini kimlik ve pratiklerin de bir şekilde bu mecrada tezahürüne imkan vermektedir. Ancak bu aşamada internetin, başat değerlerle uyumlu kültürel formlar, alışkanlıklar, değerler ve kimlikler üretme potansiyeli nedeniyle dini kimlik ve pratikleri dönüştürebileceği ihtimalini de hesaba katmak gerekir. Yine parçalı yapısı nedeniyle dini bilgiyi bağlamından kopararak bağımsız ve yoruma açık hale getirmek suretiyle bütünlüğünü tehlikeye düşüren internetin kutsalın sekülerleşmesine yol açtığı yönündeki eleştirileri de dikkatten uzak tutmamak gerekir.

Hiyerarşiyi kıran, daha özgür ve yenilikçi yapısıyla özellikle gençler için bir cazibe merkezi haline gelen dijital dünya, ortak kimlik ve kategoriler üzerinden bir “gençlik-alt kültürü” de üretmiş durumda. Toplumsal baskılardan uzak ve herhangi bir sorumluluk üstlenmeden yer aldıkları bu mecra, onların dinle kurduğu ilişkiyi de dönüştürüyor. Muhatap oldukları, bağlamından koparılmış, kaynağı belirsiz ve sıhhati tartışmalı dini bilgi, ya gündelik hayatlarında etkili olmaktan uzak ya da yanlış yönlendiren bir bilgi halini alıyor. İnterneti daha çok eğlence, oyun ve iletişim kurmak amacıyla kullandığı belirtilen gençlerin, inernet kullanım alışkanlıklarını hesaba katmadan yapılan yayınların onlara ulaşmasının mümkün olmadığını, gençlerin beklenti ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak gerçekleştirilecek yayınların ise onların kimlik edinme ve aidiyet süreçlerine katkı sağlayabileceği, dini bilgi edinmede önemli bir alternatif oluşturacağı söylenebilir. Bu noktada dini alanda yayın yapan internet sitelerinin alanın hassasiyetinin gerektirdiği özeni göstermesi beklenir.

Sonuç

Parçalı ve her tür bilgiye aynı anda farklı pencerelerle ulaşma imkanı sağlayan yapısı ile insanı adeta hipnotize eden sanal ortam, bilgi ile olan ilişkimizi de önemli ölçüde değiştiren/dönüştüren bir seyir izliyor. Kendine özgü bir dil, düşünce ve ahlak anlayışı geliştiren dijital ortam, din dahil her tür içeriği dönüştürüyor, bilgi malumata evrilirken kutsal da metalaşıyor.

İnternette görüntüye indirgenen bilgi, bir taraftan enformasyona evrilerek değerini yitirirken, öte taraftan kullanıcıyı eyleme geçmekten alıkoyarak gerçeklikle ilişkisini dönüştürüyor. Oysa bilginin hakikate ulaştırması, içselleştirilmesi, onunla amel edilmesi, hayata geçirilmesi ile mümkün. Hayata geçmeyen, varoluş biçimimiz üzerinde dönüştürücü etkiye sahip olmayan bilgi, bir malumat yığını olarak kalmaya mahkum.

İnternette dini içerikli yayın yapan internet sitelerinin yapımcılarının çoğunun kullandıkları mecranın imkan ve sınırlılıklarının farkında olmadıklarını söylemek ileri bir iddia olmasa gerek. Üstelik alanın cazibesine kapılarak çoğunlukla samimi duygularla ve heyecanla bu iletişim kanalına yöneldikleri halde, gençlere ulaşmada başarılı olup olmadıkları hususu tartışmaya açık.

İçinde yeni tehlike ve fırsatları barındıran bu yeni dünyaya gençlerimizin gerekli donanım ve savunma mekanizmalarıyla hazırlanmasının yanısıra onlara yönelik yayın yapan kurum ve kişilerin de bu yeni dünyanın imkan ve sınırlılıklarından haberdar olması, gençlerin ihtiyacı olanı onların anlayabileceği ve ilgilerini çekebilecek dil ve üslupta, ancak araca mahkum olmadan yapması gerektiğinin bilincinde olması gerektiği çok açık. Çünkü bu dilin sığlaştıran, yüzeyselleştiren doğası ve dinle kurulan ilişkiyi zayıflatan yapısı göz önünde bulundurulduğunda yapılan yayınların araçsallaştırıcı rolünün farkına varılması ve alanı tüketmek yerine mevcut dile mahkum olmadan dini bilginin sıhhatine zarar vermeyecek ve gençlerin dünyasına hitap edecek yeni bir dil ve üslup geliştirmek gerekmektedir.

İçinde yaşadığımız şartlar, insanlığın genel gidişi, yeni bir insan, yeni bir bilim ve teknoloji, yeni bir kozmoloji, yeni bir metafizik anlayışına ve yeni bir değerler sistemine ne kadar ihtiyaç olduğunu giderek daha çok hissettiriyor.

OTURUM BAŞKANI – Biz de çok teşekkür ediyoruz.

Şimdi, her iki konuşmayı müzakere etmek üzere Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Doç. Dr. Soner DUMAN Hocamıza sözü bırakıyorum.

Buyurun Hocam.

MÜZAKERE

Doç. Dr. Soner DUMAN
Sakarya Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi

Müzakeremde Sayın Bahset Karslı ve Fatma Ekinci'nin tebliğlerinin ortak noktaları üzerinden hareket ederek her iki tebliği tamamlayıcı mahiyette bazı açıklamalarda bulunmaya çalışacağım. Bu kapsamda “dijital dünya”nın mahiyeti, riskleri ve bu alana yönelik yapılması gerekenlerden söz edeceğim.

Soğuk savaş döneminden bu yana içinde bulunduğumuz zaman dilimini en iyi ifade edecek terimin ne olduğu konusunda farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bunlar arasında “uzay çağı”, “teknoloji çağı”, “bilim çağı” gibi kullanımlara rastlanmaktaysa da doksanlı yıllar sonrasında en çok öne çıkan ifade “dijital çağ” terimidir. Zira veri akışının internet aracılığıyla çok hızlı bir biçimde aktarılması, interneti teknolojik diğer bütün gelişmelerin önüne koydu.

Bu çağda gençliğe yönelik dini söylem üretirken üç konunun çok iyi analiz edilmesi ve bunlar arasında eşgüdüm içinde bir etkileşim meydana getirilmesi gerekir. Bunlar “gençlik dönemi”, “dijital çağ” ve “dijital dinî söylem” konularıdır.

Gençlik döneminin ne olduğu, ne zaman başlayıp bittiği, insan hayatında ne tür bir öneme sahip olduğu, psikolojik ve sosyolojik olarak hangi temel parametreleri taşıdığı meselesi bu tebliğlerin üzerinde durduğu ana konu olmadığından bu meseleyi bir kenara bırakarak “dijital çağ” ve “dijital dinî söylem” konuları üzerine odaklanacağız.

1. DİJİTAL ÇAĞ

İnternet teknolojisi

Dijital çağ, başka pek çok teknolojik yeniliği çağrıştırmakla birlikte bu çağın temel dinamiğini “internet teknolojisi” oluşturmaktadır. Günümüzde yazılı, görsel, işitsel veri

akışının en hızlı bir biçimde yapıldığı internet, diğer bütün veri akış araçlarını geride bırakmıştır.

İnternet ne türden bir veri akışı sağlıyor?

İnternetteki veri akışı ilk planda bilginin transferi meselesini çağırırsa da bu platform sadece enformatik amaçlı bilgi transferini değil aynı zamanda insanların fantastik meraklarına, sanatsal zevklerine, inançlarına, duygularına, arzu ve heveslerine hitap edecek akışkanlığı da sağlamaktadır. “Sosyal medya” kavramı bu ikinci türden veri akışının ana merkezi konumundadır.

Dijital yerli gençler

Dijital teknolojinin ilk baştan itibaren muhatabı olan ve “dijital yerli” olarak nitelenen zamanımız gençliği internet teknolojisinin içine doğdu. İnternet ve sosyal medya ile çocukluk döneminden itibaren tanıştı. Daha ilkokuldan itibaren verilen araştırma ödevlerini kitaplar üzerinden değil “Google” gibi arama motorları üzerinden araştırarak “kes-kopyala-yapıştır” yöntemi ile yaptı. Dinlemek istediği şarkı, izlemek istediği klip / dizi / film artık onun “bir tık kadar” yakınında.

Neyi/ne kadar/niçin/nasıl?

İnternet artık birçoğumuz açısından “neyi/ne kadar/niçin/nasıl” bilmemiz gerektiği konusunda tek ve/ya en büyük belirleyici olduğu gibi “neyden/ne kadar/niçin/nasıl” hoşlanmamız, nefret etmemiz, kızmamız, üzülmemiz, şaşırmanın gerektiği ya da bunların zıddı konusunda da tek ve/ya en büyük belirleyici konumundadır. Bir başka deyişle internet, muhatabı olan insanların hem bilgi/bilinç hem de duygu dünyalarını dizayn, koordine ve domine etme konusunda bir tür tekel halini almış konumda. İşin daha da kötüsü internetin neredeyse bağımlısı haline gelmiş olan “dijital yerliler” bu durumun farkında değil! Farkında olanlar ise bu gidişata karşı çıkmak, akıntıya kürek çekmek konusunda kendilerini yeterince cesur kılacak söylem ve eylem etkinliğinden uzak.

Sosyal Medya ile Sosyal Hayat Mukayesesi

İnternet ve çevrimiçi sosyal medya, çevrimdışı sosyal hayatla mukayese edildiğinde insanların bireysel ve toplumsal hayatında daha önce alışık olmadıkları yeni bir yaşam tarzını da beraberinde getirmiştir. Şimdi ile geçmiş arasındaki fark, iki zaman dilimindeki yaşam düzeyleri arasında derece farkı ile izah edilemeyecek ve “mahiyet farkı” ifadesini haklı kılacak bir boyuta ulaşmıştır. Bu yeni tarz hayatı eskisi ile mukayese ettiğimizde arada şu farklılıkların bulunduğunu söylemek mümkündür:

a) İnternet, “sosyal” hayatı reel olandan sanal olana nakletmiştir. Artık insanlar fiziksel olarak aynı mekânı paylaşmasa da çevrimiçi aynı ortamlarda bulunarak sosyalleşmekte, bilgi ve duygu paylaşımında bulunmaktadır.

b) İnternet, sadece “sosyal” ortamı sanallaştırmakla kalmamış, zaman ve mekânla birlikte günlük hayatımızın en önemli kavram ve kurumlarını da sanallaştırmıştır. Bu kapsamda gençlik açısından son derece önemli olan “eğitim”, gerek materyalleri (e-book, PDF) gerekse ortamı itibarıyla (uzaktan eğitim) sanal hale gelmiş, sevinç ve hüznünler fiziksel ve biyolojik olarak yaşanmaktan çıkarak emojiiler tarafından ifade edilen sanal gerçekliklere mahkûm olmuştur.

c) İnternet, bilgi akışını son derece hızlı hale getirmekle birlikte sanal ortamdaki bilgiler yığını doğru olanın yanında yanlış ve yalanı da barındırmaktadır. Dijital yerliler açısından daha kötü olan durum ise doğru ile yalanı ayırt etme konusunda bir alt yapı ve bilincin oluşmamış olmasıdır. Böyle olunca, herhangi bir konuda araştırma yapan bir kimse, aynı konuda birbirine taban tabana zıt bilgiler yığını ile karşılaşabilmekte, bu durum ise bir zaman sonra “hiçbir bilgiye güvenilemeyeceği” şeklinde bir ön yargıyı da beraberinde getirmektedir.

2. DİJİTAL/ÇEVİRİMİÇİ DİNÎ SÖYLEM

Dijital çağla birlikte hemen her şey kendisine dijital platformda bir şekilde yer bulabilirdiği gibi dinî söylem de bu alanda kısa zamanda bir yer edindi. “Dijital /çevrimiçi dinî söylem” dine ilişkin olarak dijital ortamda ileri sürülen (yazılan, çizilen, konuşulan) veri akış evrenini ifade etmektedir. Bu söylem, dijital çağ öncesi /çevrimdışı dinî söylemle esaslı birtakım farklılıklar taşımaktadır.

Dijital dinî söylemi, reel hayattaki dinî söylemden ayıran belirli hususlar üzerinde durarak bu söylemin risklerine dikkat çektikten sonra nasıl yönlendirilmesi gerektiği konusunda bazı hususlara temas etmenin gerekli olduğunu düşünüyorum.

2.1. Dijital / Çevrimiçi Dinî Söylemin Geleneksel / Çevrimdışı Dinî Söylem ile Mukayesesi

a. Söylem sahiplerinin kimliği

Geleneksel/çevrimdışı dinî söylemi üreten ve servis edenler çoğunlukla bellidir. Çevrimiçi dinî söylemleri ise bu konuda kabaca iki gruba ayırmak mümkündür. İlk grubu, belirli şahıslar tarafından koordine edilen hesaplar aracılığıyla oluşturulan ve görece homojen bir bağlılar kitlesine hitap eden söylemler oluşturmaktadır. Buna karşılık ikinci grup dinî söylemde bir tür kendiliğindenlik hâkimdir. Zira bu söylem, çeşitli sosyal medya grupları içinde çok farklı türden kimlik ve görüşlere sahip kimselerin her türden görüşünü orta yere rahatça boşaltabildiği bir tür havuz görünümü arz etmektedir. Bu havuzun içine hangi türden görüşlerin boşaltılacağını ve havuz içindeki hâkim rengin ne olacağı çoğu zaman önceden öngörülemez.

b. Söylem sahiplerinin yetkinliği

Geleneksel / çevrimdışı dinî söylem genellikle muhatap kitle tarafından otoritesi teslim edilmiş kimseler (akademisyen, hoca vb.) tarafından üretilip koordine edildiği halde çevrimiçi spontane dinî söylemin üreticileri ve servis edicileri açısından böyle bir zorunluluk söz konusu değildir. Dahası bu söyleme katkı sunanlar çoğunlukla din konusunda herhangi bir eğitim ve alt yapısı olmayan çevrelerdir. Bu söylem sahiplerinin hiçbirisi birbirinin hocası-öğrencisi değildir. Ya da tersinden söyleyecek olursak bu söyleme katkı sunanların hepsi birbirinin hem hocası hem de öğrencisidir.

c. Söylemin diyalektik karakteri

Çevrimdışı dinî söylemi teşkil eden havuza katkı yapanlar ile havuzdaki bilgiyi kullananlar arasında önceden planlanmış olmayan, şuuraltına hitaben eden bir “etki-leşim” durumu söz konusudur. Buradaki “katkı sunma” bilinçli bir şekilde olmayabilir. Dahası dine karşıt fikirler ve argümanlar ileri sürmek, dinî konuları şu veya bu düzeyde tartışmak da bu havuza katkı sunmaktadır. Çevrimdışı dinî söylemi yönlendirenler “aktif” konumunda iken muhatapları “pasif” durumundadır. Buna karşılık çevrimiçi dinî söylemde tüm taraflar “interaktif” konumdadır.

d. Söylemin amacı

Çevrimdışı dinî söylem, muhataplarını etkileme, güdüleme gibi bir saikle yönlendirildiğinden bunu sağlayabilecek enstrümanları barındırmak zorundadır. Bu sebeple muhatap kitlelerin hem bilgi hem duygu dağarcığına bir şey katma becerisine sahip olmayan söylemlerin –şartlanmışlık, belirli bir ortak amaç uğrunda örgütlenme gibi durumlar bir yana bırakıldığında- çevrimdışı ortamda kitle edinmeleri pek kolay değildir. Çevrimiçi dinî söylem ise herkesin –isteyerek ya da istemeyerek, farkında olarak ya da olmayarak- katkı sunduğu bir tür etkileşim ağı olduğu için çoğu zaman belirli bir hedef gözetme, kitleleri mobilize etme gibi bir amacı gütmeyiz. Burada din, üzerinde konuşulan, tartışılan bir obje konumundadır. Söylemin tarafları kendi düşüncelerinin haklılığını ispat etme, mukabil görüşleri kıyasıya eleştirme ile varlık gösterdiklerinden “dine ilişkin sahipsiz bilgilenme” gibi bir kaygı söz konusu değildir.

Çevrimdışı dinî söylem –söz konusu söylemi kendi şahsî hedefleri için kullanabilecek kimselerin maksatları bir kenara bırakıldığında- en azından söylem bazında, dinin gerek bireysel gerekse toplumsal hayatta etkin bir konumda olmasını hedeflemektedir. Buna karşılık çevrim için din söyleminin böyle bir hedefi yoktur.

Toplumda belirli bir karizmatik etki alanına sahip olan söylem sahipleri, dijital platformu kendi kitleleri ile olan bağlantısını mobil olarak da devam ettirebilmenin bir aracı olarak tasarlamaktadır. Bu bakımdan belirli bir söylemin çevrimiçi alanda tedavülünün artırılması, söz konusu söylem sahiplerinin temel amaçları arasındadır. Buna karşılık çevrimdışı alanda herhangi bir karizması, homojen bir kitlesi bulunmayan sosyal medya

fenomenleri, her şeyi olduğu gibi din söylemini de kendi çevrimiçi şöhretlerini pekiştirmenin bir amacı olarak kullanabilmektedir.

2.2. Dijital Çevrimiçi Din Söyleminin Sorunları

Bir kısmına yukarıda satır aralarında temas ettiğimiz çevrimiçi din söyleminin sorunlarını burada müstakil olarak ele alacağız.

a. Bilgi kirliliği / Dezenformasyon

Dijital din söylemi, dine ilişkin hemen her konuda birbirine taban tabana zıt söylemleri bir arada bulundurmaktadır. Sosyal medya ortamlarında dine ilişkin bir bilginin doğruluk ya da yanlışlığı “kitaba uygunluk” kriterine göre değil paylaşım, beğeni ve etkileşim sayısına göre belirlenmektedir. Âlimlerin ne dediği değil sosyal medya fenomenlerinin ne yaptığı / dediği daha önemlidir. Bu durum, dine ilişkin sahil bilgiyi, kontrolü mümkün olmayan devasa bir bilgi havuzu içinde eritmektedir.

b. Manipölasyon

Din konusunda toplumu –özellikle de dijital yerlileri- yanıltmak için kasıtlı yanlış bilgileri servis etmek internet ortamında son derece basit ve sıradan bir iştir. Özellikle gençlik döneminde dine ilişkin bir alt yapı oluşturmaksızın söz konusu manipölatif veri akışına maruz kalan gençler, din konusundaki tasavvurlarını bu akışa göre şekillendirdikten sonra onların bu yanlışlarını düzeltmek son derece zor olabilmektedir.

c. Denetimsizlik

İnternet üzerindeki dinî söylem hiçbir denetime tabi değildir. Böyle olunca dine ilişkin her türden bilgi, görüş, kanaat tedavüle sokulabilmekte, dahası dine yönelik karalama kampanyaları, dinin kutsallarına yönelik saldırılar organize edilebilmektedir.

d. Otoritesizlik

Dini bilginin belirli otoritelerden edinilmemesi söz konusu bilgilerin doğruluk-yanlışlık, önem derecesi / hiyerarşi gibi konularının göz ardı edilerek sanki bütün bilgiler eş derecede doğru ve eş derecede öneme sahipmiş gibi ortaya konulabilmekte, söz konusu bilgiler arasındaki bağlantılar berhava olabilmektedir. Böyle olunca dinin sabiteleri ile değişkenleri önemini kaybederek hepsi eşit düzlemde ele alınabilmekte, dinin sabitesi konusunda olan temel değerler çok rahat feda edilebilirken beşerî ictihad ürünü olan bir konu veya hüküm dinin esasındanmış gibi benimsenebilmekte veya lanse edilebilmektedir.

e. Bireysellik

Dijital dinî söylem, her ne kadar interaktif bir havuz yoluyla bütün katılımcıların takibi ve katkısına açık olsa da sonuç itibarıyla bu havuzla muhatap olan birey kendi doğrularını kendisi belirlemektedir. Böyle olunca neyin din olup olmadığı artık interaktif havuzun üyesinin şahsî inisiyatifi ile belirlenmekte, bunun sonucu olarak ortaya fert sayısının

dinî görüş ortaya çıkmaktadır. Bireyselliğin bu derece öne çıkması, bu havuzu besleyen / havuzdan beslenen fertler açısından dinin geleneksel ilimlerini ve kurumlarını gözden düşürmekte, din olgusu bireyin tamamen kendisinin şekillendirebileceği bir oyun hamuruna dönüşebilmektedir.

Dijital din söylemi, bütün bu riskleri sebebiyle gençlerin kimlik inşasında kalıcı hasarlara ve krizlere yol açabilecek dezavantajlara sahiptir. Söz konusu krizler gençlerin inanç noktasında İslam'ı reddetme yahut sahih kaynaklarla bağlantısı tamamen koparılmış “sanal ve bireysel İslam’lar üretme” gibi refleksler ortaya koymasına yol açarken tutum ve davranış noktasında da pek çok ahlakî zaafa kapı aralayabilecektir.

2.3. Dijital Din Söylemini Yararlı Hale Getirmek

Bir yandan dijital teknolojinin hayatımıza bir daha geri dönülemeyecek şekilde girmiş olması diğer yandan bu teknolojiyi kullanan dine ilişkin söylemlerin, söz konusu teknolojiye “maruz kalan” genç kesim üzerinde yıkıcı etkilere sebep olabilecek riskleri barındırması sebebiyle dijital platform, görmezden gelinemeyecek, o yokmuş gibi davranılamayacak bir hüviyet taşımaktadır. Kuşkusuz ki dijital platformun yeni nesiller üzerinde olumsuz ve yıkıcı bir etkiye sebep olmaması için başta kamu otoritesi olmak üzere diyanet, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve kanaat önderleri elini taşın altına koymalı, mevcut sorumluluktan kendi üzerine düşeni üstlenmelidir.

Diyanet ve eğitim camiasının bu söylem konusunda yapabilecekleri şeyleri şu şekilde ifade etmek mümkündür:

a) Dijital alanın her yönüyle (site tasarımı, içerik oluşturma vb.) tanıyan uzmanların yetiştirilmesi.

b) Gençlerin dijital alanla nasıl bir iletişim içinde olmaları gerektiğine dair (avantaj ve dezavantajları, riskleri vb.) eğitilmeleri.

c) Dinî eğitim ile dijital dinî enformasyonun farkı ortaya konmalı. Eğitim ve öğretim, yüz yüze olması gereken bir faaliyettir.

d) Dijital alanda din konusunda kafa karıştıran söylemlere imkân verilmemesi. (Merdivenaltı gıda üretimini nasıl ki denetleyip bunu yapanlara imkân vermiyorsak, insanların ruhlarını zehirleyenlere de imkân vermemek gerekir.)

e) Dine ilişkin gençliğin zihin, ilgi, merak, algı gibi hususiyetlerini de göz önünde bulunduran materyaller geliştirmek.

OTURUM BAŞKANI – Teşekkür ediyoruz, gerçekten önemli bir nokta. Siz çıkmıştınız, Diyanetin üst yönetimi, Başkan Yardımcımız burada duydular. Gerçekten burada artık bir dijital daire başkanlığı mı diyeceksiniz, genel müdürlük mü...

Onaylandı mı, güzel, demek ki doğru yoldayız ama biraz geç kalmış da olabiliriz, artık çok daha hızlanmamız gerekiyor.

Efendim, bütün konuşmacılara ve sabırla dinleyen siz dinleyicilerimize teşekkür ediyoruz. Bir sonraki oturum için ara veriyoruz.

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Gençlik Yayıncılığında Sorunlar

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Huriye MARTI

Konu : Gençliğe Yönelik Yayınlarda Bir İçerik Meselesi Olarak Rasyonelleştirme Teşpitler ve Öneriler

Tebliğ : Doç. Dr. Ömer BOZKURT

Konu : Mizah Ürünlerinin Dinî Değerlere Etkisinin Popüler Sosyal Medya Ürünleri Üzerinden İncelenmesi

Tebliğ : Doç. Dr. Hasan MEYDAN

Büşra Gügen

Konu : Din Karşıtı Akımların Gençlik Yayınlarındaki İzduşümleri

Tebliğ : Doç. Dr. Mustafa ÜNVERDİ

Müzakereciler : Doç. Dr. Lütfi SUNAR

Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU

OTURUM BAŞKANI-Prof. Dr. Huriye MARTI (Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı) – Kıymetli misafirler, hepiniz hoş geldiniz tekrar.

7. Dinî Yayınlar Kongresinin Dördüncü Oturumunda “Gençlik Yayıncılığında Sorunlar” konusunu ele alacağız.

Çok kıymetli tebliğ sahiplerini öncelikle sahneye davet etmek istiyorum.

Mardin Artuklu Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Doç. Dr. Sayın Ömer Bozkurt Hocamız; buyurun, hoş geldiniz.

Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Doç. Dr. Sayın Hasan Meydan Hocamız; buyurun. Hasan Hocamızın tebliği konusunda bir diğer isim de ona eşlik ediyor, yüksek lisans öğrencisi Sayın Büşra Gügen. Buyurun Büşra Hanımcığım.

Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Doç. Dr. Sayın Muhammed Vehbi Dereli Beyefendi mazereti sebebiyle katılamıyorlar.

Son olarak da Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden Doç. Dr. Sayın Mustafa Ünverdi Hocamızı davet ediyoruz, buyurun hocam.

Kıymetli misafirler, gençlik yayıncılığında ne gibi sorunlarla karşı karşıya olduğumuzu aslında bugüne kadar, bu ana kadar yapılan sunumlarda da üst üste, sıklıkla dile getirdik. Sorunlarımızın başlıklarını, en azından her birimizin zihninde belirginleşecek şekilde belirledik. Dolayısıyla, oturumlarda bu ana kadar sorun adına zikredilenlerin daha detaylı bir şekilde incelendiği bir oturum olacak bu oturum. Hem gençlik yayıncılığında gençlere dair sorunlarımız var hem yayıncılara dair sorunlarımız var. Yani hem okuyucu bazında hem de yayıncı bazında ne gibi problemlerle karşı karşıya olduğumuzu konuşmacılarımız bize daha detaylı bir şekilde dile getirecekler.

Ben çok fazla vakit almadan hızlıca söz vermek istiyorum.

Önce, rasyonelleşme, çocukların her şeyi akıllarına uydurma, akıllarıyla açıklama, akıllarıyla anlama çabalarının dinî yayıncılıkta, gerçek yayıncılıkta bizi nasıl zorladığıyla alakalı sunumun başlığı: “Gençliğe Yönelik Yayınlarda Bir İçerik Meselesi Olarak Rasyonelleştirme Tespitler ve Öneriler”dir. Bu sunumu yapmak üzere Ömer BOZKURT Hocamıza sözü veriyorum.

Buyurun Sayın Hocam.

Gençliğe Yönelik (Dini) Yayınlarda Bir İçerik ve Yöntem Meselesi Olarak Rasyonelleştirme: Tespitler ve Öneriler

Doç. Dr. Ömer BOZKURT

Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

Giriş: Bakış Açısı ve Tartışmanın Çerçevesi

Günümüz dünyası bir şeylerin üstünün örtülebileceği, baskı ve telkinlerle fikirlerin benimsettirebileceği, harikulade bir kılıfa büründürülerek kabul ettirilebileceği bir dünya olmaktan çıkmıştır. Bu dünyayla uyumlu olarak genç nesil de -sanılanın aksine- duyduğu ve okuduğu şeyleri, sorgulayan, soruşturan ve araştıran bir yapıya bürünmüştür. Türkiye’de gençlerin okuma oranı her ne kadar istenilen düzeyde olmasa¹ da gençler bir şeylere inanma ve onları kabul etme noktasında rasyonel

1 Türkiye’de çeşitli yaş grupları ya da okul düzeyleri üzerinden gençlerin okuma oranı ve kültürüne dair onlarca akademik çalışma bulunmakla birlikte (Örnek olarak bkz. Cemal Gündoğdu, Begüm Barata, Evrim Çelebi, “15-29 Yaş Arası Gençlerin Kitap Okuma Alışkanlıklarının İncelenmesi: Elazığ İl Örneği”, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Mayıs 2016 Cilt: 5 Sayı: 2, ss. 36-42; Mehmet Yıldırım, Oğuzhan Ceylan, “Lise Öğrencilerinin Kitap Okuma Alışkanlıklarının Demografik Özelliklerine Göre Karşılaştırılması (Amasya İli Örneği)”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c. 11, sy. 55, Şubat 2018, ss. 734-746) bu çalışmaların belli bir şehir ya da ilçenin okuma oranlarına yoğunlaşmış olması genel bir tablo ortaya koyma imkânı sağlamamaktadır. Kalkınma ajansları, Milli Eğitim Bakanlığı, araştırma merkezleri ve sendikaların da bu konudaki araştırmaları (örnek olarak bkz. Ömer Çaha ve diğerleri (Hazırlayanlar), TRA2 Bölgesi Gençlik Araştırması, Serhat Kalkınma Ajansı, Kars 2018; MEB Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Öğrencilerin Okuma Düzeyleri, MEB, Ankara 2007; http://cocukvakfi.org.tr/wp-content/dosya/raporlar/13_okuma_aliskanligi_karnesi2006.pdf (Erişim tarihi: 04.04.2019)) hem güncellik hem de genel geçerlik açısından yeterli veriler sunamamaktadır. Bu nedenle tümel tabloyu yansıtmaya yetmeyen tikel çalışma örneklerini bütünüyle burada zikretmeye gerek görülmemiştir. Şu var ki, mevcut araştırmalar genel manada gençlerin okuma oranının yeterli seviyede olmadığı sonucunda hem fikirdirler.

bir temellendirmeyi talep edebilmektedir. Buna mukabil olağanüstü şeylerin zorlama, yapay ve zayıf yollarla rasyonelleştirilmesi çabalarını da gereksiz ve anlamsız bulabilmektedirler. Bu doğrultuda Türkiye’de gençlere yönelik (dini)² yayınların özellikle içerik ve yöntem açısından eksiklikler barındırdığı bir sorun olarak karşımızda durmaktadır. Yayınların şekilsel özelliklerinden konularına, içeriklerinden bunları temellendirme tarzlarına kadar büyük oranda sorunları bulunmaktadır. Gençler bu noktada sanal dünya pazarından zihnine en makul geleni almaktadır. Şu var ki, her rasyonel temellendirmeye ortaya konulmuş olan hakikat olmadığı gibi, hakikat kabul edilen bir şeyin rasyonel olmayan bir tarzda sunulması da o şeyi hakikat olmaktan çıkarmaz.

Bu nedenle gençlere yönelik dini yayınlarda, doğru bilgi ve buna ulaştıran yöntemlerin, doğru bilgiyle inancına, bu inancın temel ilkelerine ulaşma, onu tartışabilme ve kanıtlamanın, ayrıca ahlak ve ahlaka dair temel sorunların rasyonel bir tarzda ortaya konulması ve irdelenmesi büyük önem arz etmektedir. Kur’an-ı Kerim’de başta inanç konuları olmak üzere, ahlaki alan da dâhil, Allah’ın çoğu öğüdünü akla hitap ederek vermesi, akla ve mantığa davet etmesi bu konuda önemli bir rehberdir. Ancak dini yayınlarda bu durumun yeterli düzeyde dikkate alındığını söylemek kanaatimizce zordur.

Bu nedenle çalışmamızda esas itibarıyla gençlere yönelik dini yayınların içeriğine ve yöntemine dair önemli bir sorun olan rasyonelleştirme meselesini ele alacak, bu meselenin farklı boyutlarını belirleyerek birtakım tespit ve önerilerde bulunacağız. Bunu yaparken biri hedef kitle olan gençlik, diğeri de bu hedef kitleye yönelik yapılan (dini) yayınlar olmak üzere iki önemli noktadan hareket edeceğiz. İlkin, hedef kitlenin farklılığı, çeşitliliği, yaşadığı zaman dilimi, zihinsel etkileşimleri, beklentileri, yapısı, çerçevesi, sınırları gibi hususların iyi belirlenmesi, hedef kitleye yönelik içeriğin oluşturulmasında önem arz ettiğinden gençliğin mahiyetine dair bir haritanın çizilmesi gerekmektedir. İkinci olarak gençliğe yönelik oluşturulacak (dini) yayınların içerik ve yöntem bakımından hedef kitleye hitap edememesi durumunda beklenen sonuca ulaşamayacağından gençlere yönelik dini yayınlarda içerik (ki biz burada rasyonelleştirme üzerine yoğunlaşacağız) ve bu içeriğin gençlerin zihin dünyalarına hitap edebilmesinin yöntemlerine dair önerileri ortaya koymak gerekli olmaktadır. İçerik hususu başta pedagoji, psikoloji, sosyoloji ve felsefe olmak üzere birçok disiplinle ilişkilidir. Ancak bu çalışmada konunun bütün boyutlarıyla ele alınması imkân dâhilinde değildir. Kanaatimizce rasyonelleştirme dini yayınlarda özellikle içeriğe dair en önemli ve en tartışmalı sorunlardan biri olarak görüldüğü için bu çalışmada içerik ve yöntem bağlamında rasyonelleştirme konusu etraflıca incelenmiştir.

2 “Dini” kavramı bu çalışmada zaman zaman parantez içerisinde ve yayınları niteleyen tarzda kullanılmıştır. Bu kullanım şekli, hem din içerikli olan hem de din içerikli olmayan yayınları ifade etmek içindir.

Kısaca aklileştirme anlamına gelen rasyonelleştirme (rasyonalizasyon / rasyonalization) genel manada olaylara akli bir perspektiften yorum ya da açıklama getirme; karışık, anlam bakımından belirsiz, kapalı ve karanlık olanı belirli, dakik, açık ve anlaşılır hale getirme çabası ve işlemi olarak açıklanabilir. Rasyonelleştirme bu içeriğiyle olumlu bir çaba anlamına gelmektedir. Ayrıca psikolojide kişinin eylem, düşünce ve duygularının gerisindeki gerçek motifleri gizlemeye yarayan işlemler ve geliştirilen savunma mekanizmalarını da ifade etmektedir. Bu son anlamıyla rasyonelleştirme, eylemleri haklı veya anlaşılır kılmak için sahte ya da düzmece açıklamalar üretme eylemi olmakta³ ve olumsuz bir içerik barındırmaktadır.

Bu çalışmada rasyonelleştirme kavramı olumlu olan birinci anlamda kullanılmış ve daha ziyade dini nitelikli konuların gençlere aktarılmasında akli açıdan temellendirme, makulleştirme, aklileştirme ve akla uygun değilmiş gibi görünen hususların da akla uygun olduğunu gösterme şeklinde içeriklendirilmiştir. Buna ilave olarak kimi zaman aşırı rasyonelleştirme bağlamında, kavramın olumsuz anlamına da işaret edilmiş ve rasyonelliği ortaya konulamayacak hususların zorlamayla rasyonel hale getirme boyutuna dikkat çekilmiştir. Bu yönleriyle çalışmamız felsefi bakışı esas alan, bununla birlikte eğitim bilimleri, psikoloji ve sosyolojinin verilerinden yararlanan, böyle bir çerçeveye gençlere yönelik (dini) yayınlarda gözden kaçabilecek hususlara dair tespit ve önerilerde bulunmayı amaçlayan bir özelliğindedir.

1. Gençliğin Mahiyetine Yönelik Bir Haritanın Temel Belirleyicileri

Çalışmamızın ilk boyutu olan hedef kitle, gençler veya gençliktir. Hedef kitlenin mahiyeti ve sınırları netleştirilmeden gençlere yönelik yayınların mahiyetinin belirlenmesinde istenen başarı elde edilemeyecektir. Bu nedenle Türkiye'deki gençlere yönelik yayınların amacına ulaşabilmesi için gençliğin mahiyet ve çerçevesine dair ayrıntılı bir haritanın⁴ hazırlanması ve bu haritanın kısa aralıklarla güncellenmesi gerekmektedir. Bu haritanın geniş bir bilimsel uzman topluluğunun kontrolünde ve gayretinde hazırlanması bir zorunluluktur. Ancak haritanın çerçevesini çizerken dikkat edilmesi gereken temel belirleyici ilkelere işaret etmek önem arz eder:

1.1. Jenerasyon Farklılıkları: Son yüzyıl içerisinde nesil/jenerasyon sınırlarının -30 40 yıllık sürelerin oldukça altına indiği, 10-15 yıllık jenerasyon farklılığından tek haneli rakamlara kadar düşebildiği görülmektedir.⁵ Bunda son yüzyılda elde edilen bilimsel ve teknolojik gelişmeler, bilgi akışı ve iletişim çeşitliliğindeki üst düzey hız gibi hususlar

3 Ahmet Cevizci, "Rasyonalizasyon", Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul 2010, s. 1318

5 Kuşaklar arası farklılıklar ve zamansal aralıklar konusundaki tartışmalar için bkz. Aykut Göksel, Gülden Güneş, "Kuşaklar Arası Farklılaşma: X ve Y Kuşaklarının Örgütsel Sessizlik Davranışı Bakımından Analizi", Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19/3

önemli etkenlerdendir. Günümüzde 5 yıl aralıklarla doğan çocukların 10-15 yaşlarına geldiklerinde hayata bakışları, hayattan beklenti ve yaşayışlarındaki önemli farklılıklar bariz olarak görülebilmektedir. Bunda 5 yıl içerisinde sosyal medya araçlarının kullanım trendlerindeki farklılaşma, bilgisayar programlarındaki değişim, teknolojik aletlerdeki kullanım tercihleri (bilgisayar kullanımından tablete, tableten telefona geçiş gibi) önemli faktörler olarak gösterilebilir. Bu durum gençlerde elyazısı yazma geleneğinden bilgi ve verileri takip etme alanlarına kadar çok büyük değişikliklere yol açmakta, gençliğin kendi bünyesinde önemli bir jenerasyon farklılığına sebep olmaktadır. Yayınlar açısından kayda değer unsurlardan biri olan bu jenerasyon sorunu, gençlere yönelik (dini) yayınları hazırlayan kesim ile gençler arasında daha büyük problem haline gelmiştir. Jenerasyonlar arasında ilgiler, beklentiler, tercihler, dil ve üslup, yol ve yöntem, görsellik, renk tercihleri ve seçimleri gibi büyük farklılıklar olduğu için, bütün bunlar hedef kitle ile onlara yönelik hazırlanacak içerik arasında önemli bir set oluşturmaktadır.

1.2. Yaşam Bölgelerindeki Farklılıklar: Türkiye’de bölgeden bölgeye, bölge içerisinde şehirden şehire, hatta köyden köye farklılık gösteren bir gençlik söz konusudur. Bu farklılık doğal olarak kültürel, ekonomik, etnik yapı, dil, sosyolojik ortam, dini hassasiyet, heterojen veya homojen yapı gibi unsurlara da dayanmaktadır ki bu kültürel çeşitlilik yaşam bölgeleriyle büyük oranda paralellik arz eder. Gençlerin bu farklılığına ülkemiz dışında yaşayan gençlerin durumları da ilave edildiğinde karşımızda oldukça büyük bir çeşitliliğe sahip kültürel ve inançsal unsurları barındıran yaşam alanlarına dayalı bir gençlik haritası çıkmaktadır. Bu rengarenk gençlik haritası Türkiye’nin her tarafında farklı tarz ve türlerle önümüzde durmaktadır. Dolayısıyla (dini) yayınlarda bölgesel farklılıklarla ilgili bu gençlik haritası, mutlak suretle dikkate alınmalıdır.

1.3. Eğitim Farklılıkları: Kendi bünyesindeki jenerasyon farklılığı ile bölgeye dayalı inanç ve kültür çoğulculuğu karşısında Türkiye’deki eğitim, tek tip ve tek süreçlidir. Başka bir ifadeyle örneğin Çankırı’daki eğitim öğretim süreç ve materyalleri ile Hakkari, Rize, Mardin, Muğla, İstanbul ve Adana’dakiler birebir aynıdır. Bu durum gençler arasındaki farklılığı azaltmak gibi olumlu görülebilecek bir işleve sahip olduğu kadar, onların farklılıklarını göz ardı etmek bakımından olumsuz bir özelliği de haizdir. Ayrıca çok sayıda tür ve mahiyette liseler, gelişmişlik düzeylerine ve eğitim kadrolarına bağlı olarak farklılıklar gösteren eğitim kurumları, gençliğin kendi bünyesindeki yaş farklılığı ile bu yaş farklılığına dayalı olarak eğitim ve öğretimden etkilenme durumu gibi hususlar da hesaba katıldığında gençlerin eğitime dayalı heterojen yapısının kompleksliği bir kat daha artmaktadır. Aile ve ailelerle ilgili sosyal, kültürel ve dini farklılıkları ilave ettiğimizde çok çeşitli nitelikte eğitim öğretim hazır bulunuşluluğu

(2017), ss. 807-828; Kübra Güran Yiğitbaşı, Çocuk Yayınları ve Dışa Açılım, Çizgi Kitabevi, İstanbul, 2018.

olan gençlik kitlesinin önümüzde durduğu görülecektir. Gençliğin dijital eğitim teknolojilerinden yararlanma düzeylerinin farklılığı da bu heterojenliğe eklenebilir. Günümüz eğitim anlayışlarında, bireylerin toplumsallaşmaları yanında kendi bireysel farklarını keşfetmeleri ve özgün kişiliklerini inşa etmeleri şeklinde ön plana çıkan hedefler de dikkate alındığında gençliğin ortaya koyduğu çoğulcu harita gerçeği, daha bir önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu gerçeğe göre stratejilerin belirlenmesi zorunluluk halini almaktadır.

1.4. Özgürlük, Hayata Bakış ve Değerler Sorunu: Yukarıdaki üç temel husus gençlerde farklı bir hayata bakış, değer ve özgürlük tarzı oluşturmaktadır. Özgürlük ve hayatı sorgulama veya sorgulamama biçimindeki bir bakış tarzı gençlerin karmaşık haritasına başka bir boyut katmaktadır. Buradaki özgürlüğün olumlu ya da olumsuz bir nitelikte olup olmadığı da başka bir tartışma konusudur.⁶ Gençlerin geçmişe dönük bilgileri ile teknolojinin etkisiyle oluşan kısa-sürelî bellek yapıları, onların daha rasyonel şeylere yönelmelerine, akıllarının ilk eleme aracı olmasına da yol açmıştır. Gerek yerleşik inanç ve ideolojilere bağlı, gerekse de modern dünyanın beraberinde getirmiş olduğu inanç trendleri ve gerekse de rasyonel eğilim, gençlerde değer ve ahlak sorununa dair birtakım problemleri beraberinde getirmiştir.⁷ Esasında bu durum sadece gençlere özgü de değildir. Ancak bu sorun gençlerde çeşitli tür ve tarzlarda özgürlük anlayışlarına, hayata bakış açılarına ve değerler manzumelerine sahip olmalarına -veya olmamalarına- neden olmuştur. Ayrıca gençler sanıldığı kadar aksine her şeyi olduğu gibi kabul eden bir yapıda değil, sorgulayıcı ve daha kolay reddedici bir özellik kazanmış durumdadır. Elbette bunun psiko-sosyal, psiko-teknolojik boyutları vardır. Ancak değişim ve dönüşüm hızının insanın yapısına doğru orantılı bir şekilde yansıdığını söyleyebiliriz.

1.5. “Kaba-Rasyonellik” Sorunu: Gençlik, teknolojik gelişimin baş döndürücü bir hal aldığı bu çağda muhatap olduğu bilgi yığınına ilk planda aklının ilk anlama düzeyiyle değerlendirmeye çalışmaktadır. Bu ilk anlama düzeyi derinlemesine bir inceleme ve araştırmayı gerektirmeyen ve büyük oranda hayat boyu edinilen birikimle şekillenen “önyargı” veya “genel kanı”lara dayalıdır. Bu yaklaşım bir tür rasyonellik olup esasında kısmen faydalı fakat gerçek manada ve burhani anlamda hakikate ulaştırıcı değildir.

6 Mustafa Tekin, “Özgürlük ve Dindarlık İkileminde Gençlik ve Güncel Sorunlar”, Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri (7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri - Sakarya 2016), Editör: Abdullah İnce, Ensar Yay., İstanbul 2016, s. 372-376.

7 Yakın zamanda gerçekleştirilen ve bildirileri yayımlanan ulusal bir sempozyumda bu konular ayrıntılı olarak tartışılmıştır. Bkz. Bayramalı Nazıroğlu, Ümit Erkan, Mehmet Şamil Baş, Hikmet Yanık (Editörler), Ahlakî Sorunlar Gençlik ve Değerler Eğitimi (Güneysu Sempozyumu II: Ahlakî Sorunlar, Gençlik ve Değerler Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı), Yediveren Kitap, Konya 2018. Kitabın dijitali için bkz. http://www.gusem.org/dosya/Guneysu_Sempozyumu_II.pdf

Bu açıdan gençlerin rasyonellikleri “kaba-rasyonellik” şeklinde ifade edilebilir. Şöyle ki; eğer gençler muhatap oldukları bir bilgiyi akıllarının ilk anlama düzeyiyle değil de enine boyuna tartışarak ve ayrıntılarına inerek değerlendirecek olurlarsa, o bilginin gerçek manada hakikatini görebileceklerdir. Bu durum, felsefi temeli açısından, Aristoteles’in diyalektik ve onun eşdeşi gördüğü veya aynı düzlemde kabul ettiği retorik ile ilgili görüşleriyle izah edilebilir. Çünkü Aristoteles’e göre diyalektik duyumsal veriden, yani oluş ve bozuluşa tabi gerçeklikten soyutlanmış genel kanılar üzerinden tümeller kurmaktadır. Ona göre diyalektik, ispatı yapılamayan ve doğruluğu sadece zorunlu olmayan bir düzeyde kalan konularda geçerli bir yöntemdir. Diyalektik geniş bir kitle tarafından kabul edilmiş ifadelerden yola çıkarak genel ilgi alanındaki konuların mantıksal bir yöntemle tartışılmasıdır. Başka bir ifadeyle diyalektik, ihtimalî öncüllerden sonuç çıkararak kıyastır. Aristoteles’e göre diyalektiğin ve retoriğin faydaları vardır ancak bunların hiçbirisi kesin öncüllere dayanan bir çıkarım yolu olan burhanın düzeyine ulaşamaz. Zira burhanın öncülleri bizâtihi ilk ve kesin doğrular iken diyalektiğin/cedelin öncülleri bütün insanların veya çoğunun yahut filozoflardan bir bölümünün ya da çoğunun veya en ünlü ve yetişkinlerin zanlarından oluşan bilgilerdir.⁸ Aynı şekilde bir tür diyalektik ve retorik düzeyinde kalan gençlerin rasyonellikleri kısmen fayda sağlasa da nihai anlamda kesin sonuç verici değildir. Bu nedenle gençlerin rasyonel değerlendirme düzeylerinin felsefi-psikolojik-antropolojik bir çerçevede değerlendirilmeye ve tespiti ihtiyacı vardır.

“Kaba rasyonellik” esasında sadece gençlere özgü bir sorun olmayıp diğer birçok insan için de geçerli kılınabilir. Bu açıdan belli bir eğitim seviyesine, birikimine ve rasyonel süreçlerde derinliğe sahip olan insanların dışında kalan diğer bütün insanlar bu bağlamda belli düzeylerde gençlerle aynı seviyede kabul edilip “kaba rasyonel” olarak değerlendirilebilirler. Dahası gençlerin sorgulayıcı sorularına yetersiz bilgileriyle geçiştirici cevaplar veren ya da vermek zorunda kalan bazı eğitimciler, din görevlileri ve din rehberi olduklarını iddia edenler de bu “kaba rasyonellik” kavramının muhatabı olabilirler.

Özetlemek gerekirse gençliğin mahiyetine yönelik oluşturulacak bir haritanın, yukarıda ifadesini bulan temel belirleyici ilkeleri çerçevesinde, çoğulcu-çeşitli-farklı-rasyonel bir görünüm arz ettiği anlaşılmaktadır. Nihayet gençlik farklı jenerasyonlardan, farklı bölgelerden ve farklı eğitim düzeylerine sahip heterojen bir muhatap kitle ve bu kitle içerisinde özgür, sorgulayıcı, kolay kabullenmeyen, akla ve

8 Cedel/diyalektik ve hitabet/retorik ilişkileri konusunda bkz. İbrahim Emiroğlu, “Cedel Nedir”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1999, sy. 12, ss.17-37; İbrahim Emiroğlu, “Cedelin İşleyişi ve Değeri”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2001, sy. 13, ss. 9-33; Yusuf Şevki Yavuz, “Cedel”, TDV İslam Ansiklopedisi, c. 7, İstanbul 1993, s. 208-210; Atakan Altınörs, “Platon ile Aristoteles’in Retorik Anlayışlarının Karşılaştırılması”, EKEV Akademi Dergisi, yıl: 15, sy. 19, (Güz 2011), s. 88-90.

mantığa önem veren, ahlaki görecelik ve değerler sorunu olan toplumsal bir kitledir denebilir. Bu harita gençlerin homojen bir yapıda olmadığını açıkça gösterirken, ilginç bir biçimde gençler için çerçevesi ve mahiyeti net bir tablo oluşturmada da zorluklara yol açmaktadır. Dolayısıyla böyle bir muhatap kitle için hazırlanacak (dini) yayınların içerikten şekle, bakış açısından yöntemle kadar birçok açıdan dikkatle hazırlanması gerekmektedir. Bu ihtiyacı karşılamak hiç de kolay değildir; fakat bu konuda bazı temel ilkeler belirlemek mümkündür:

2. Gençliğe Yönelik Dini Yayınlarda İçerik ve Yöntem Açısından Rasyonelleştirme

Gençliğe yönelik (dini) yayınları içerik ve yöntem olmak üzere iki temel başlıkta incelemek mümkündür. İçerik büyük oranda rasyonelleştirme üzerine yoğunlaşırken; yöntem, içerikle de bağlantılı olarak daha ziyade yayınların içeriğinin sunulması ve aktarılmasına odaklanmaktadır.

Gençliğe yönelik dini yayınların sadece din konularını mı yoksa dini konuların yanı sıra bilim, teknoloji, eğitim vb. gibi konuları da içerip içermeyeceğini öncelikli olarak netleştirmek gerekir. Bu durum gençliğe yönelik dini yayınların nasıl bir bakışla sunulacağıyla yakından ilişkilidir. İçerik dini konular olunca hassasiyet bir kat daha artmakta, zira din ile birlikte dünya ve dünyaya taalluk eden bilim ve bilimin temel kaynağı olan akıl ve en geniş manasıyla felsefenin karşılıklı ilişkilerini netleştirmek gerekmektedir. Başka bir ifadeyle yayınların içeriği din ise bu yayınların içerik sunumunda din ve bilim olmak üzere iki alanın ele alınmasında dikkat edilmesi gereken temel ilkelerin ortaya konması gerekmektedir. Öyleyse din/vahiy ile bilim/akıl ilişkisine dair bir bakış açısı ortaya koymak kaçınılmaz olmaktadır.

Din/vahiy ile bilim/akıl ilişkisi belli bir din ile bu dinin akıl, bilim veya felsefe ile karşı karşıya gelmesi sürecinde ortaya çıkan bir tartışma alanı veya sorundur. Zira bir tarafta dini metinlerin içeriği, diğer yanda insanların ortaya koyduğu ürünler bulunmaktadır. İslam dini özelinde ele alacak olursak, aklın sorumluluğun en temel şartı olduğu hesaba katıldığında aklı ön plana çıkaran filozofların gündemini vahiy-akıl ilişkisi oluşturmuştur. Kindî'den başlayıp Fârâbî, İbn Sina, İbn Bacce, İbn Tufeyl ve nihayet İbn Rüşd'de çeşitli tarz ve türlerle ortaya çıkan vahiy-akıl ilişkisinin, büyük oranda her iki unsur için ifade edilen açıklama tarzlarıyla uzlaştırıldığı görülmektedir: Bir taraftan vahiy ile akıllı aynı hakikatin iki farklı veçhesi, diğer taraftan her ikisini hakikatten beslenen iki sütkardeş olarak izah etmek... Bu çabaların tarzı ve türü nasıl olursa olsun, hepsindeki temel amaç vahiy ile akıllı, din ile bilim/felsefeyi uzlaştırmak olmuştur.⁹ Bu uzlaştırma, kimi zaman vahiyi rasyonelleştirmek veya aklileştirmek, kimi zaman da akıllı

9 İsmi geçen bazı filozofların din felsefe uzlaştırmaları için bkz. Mehmet Bayraktar, İslam Felsefesine Giriş, TDV Yayınları, Ankara 1997, s. 150-158. Din felsefe münasebetine dair genel

vahiyle temellendirmek olarak karşımıza çıkmaktadır. Akli vahiyle temellendirmede ve dini açıdan aklın ya da felsefenin dini temelli izahında İbn Rüşd'ün Faslû'l-Makal adlı eserindeki yaklaşımları dikkate değerdir.¹⁰ En nihayetinde vahiy-akıl, din-bilim/felsefe uzlaştırmaları ya bir tür rasyonelleştirme ya da bir tür dinileştirme çabasıdır denebilir.

Böyle bir bağlam içerisinde din/vahiy ile bilim/akıl arasında iyi dizayn edilmemiş bir ilişkilendirme, rasyonelleştirmenin mahiyetine yansımakta ve bunun sonucunda ifrat ve tefrit tarzında neticelere yol açabilmektedir.¹¹ Bu nedenle din alanındaki her konu rasyonelleştirilmeli midir? Şayet böyle bir rasyonelleştirme dinin her alanında olmayacaksa bu alana hangi konular girmektedir ve bu durum nasıl izah edilecektir? Diğer yandan, bilime ve düşünceye dair her konu mutlaka dinleştirilmeli midir? Bunda da böyle bir kapsamlı dinleştirme söz konusu değilse bunun sınırları ne olmalıdır? Bu sorulara yerli yerinde cevaplar verebilmek için dini olanla bilimsel olana dair yine rasyonel bir bakış açısı ortaya konmalıdır. Aksi takdirde sözkonusu ilişkilerin iyi tahlil edilmemesi, beraberinde ya tamamen seküler bir bakışı ya da tamamen bilimi dışlayan katı/aşırı din(c)i bir yaklaşımı ortaya çıkaracaktır.

Gençliğe yönelik yayınlarda gerek doğrudan gerekse de dolaylı olarak konuların işleniş tarz ve yöntemi açısından bilim ile din arasına bir ayırım koymak önemli sorunlar doğurabilir. Dine ayrı, akıl ve bilime ayrı bir alan belirleyerek gerçekleştirilecek kompartımancı yaklaşım, sorunları esastan incelemeyi ve değerlendirmeyi değil büyük oranda geçiştirmeyi ifade etmektedir. Kantçı bir yaklaşımla numen-fenomen ayırımı yaparak dine irrasyonel bir boyut vererek akla sınır çizmek din ile akli/bilimi karşı karşıya getirebilir. Bu ayırım ayrıca dini metinlerin talep ettiği aklın kullanılmasına dair öğütlerine, dini sorumluluğu gerektiren buluş çağı için aklın şart oluşuna ve varlıktaki hikmet ile gayeyi anlamaya uygun düşmemektedir. Böyle bir ayırım diğer yandan din ile dünya arasındaki ayırımı derinleştirmekte, dini metinlerin temel hedefi olan dünya ve ahiret mutluluğunu temin amacına muhalif olmaktadır. Din ile bilim arasındaki ayırım, bilimsel üretimle din arasına da mesafe koymaya yol açacaktır. En önemlisi de dini metinlerin bilimsel iddialarının (bir İlk Yaratıcı'nın varlığı, âlemin O'nun tarafından bir tür yaratmayla var edilişi, canlıların yaratılması, canlıların yapısı, evren ve yapısı vb.) ne şekilde değerlendirileceği ve yorumlanacağı noktasında önemli sorunlara yol açacaktır. Bu gibi sebeplerden dolayı, din ile bilim arasındaki ilişki düzeyini açık ve net olarak ortaya koymanın gerekliliği ve bu noktada rasyonelleştirmenin sınır ve mahiyetinin

tartışmalar için bkz. Hüsamettin Erdem, Problematik Olarak Din-Felsefe Münasebeti, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya 1997.

10 İbn Rüşd, Faslû'l-Makâl: Felsefe-Din ilişkisi, Çeviren: Bekir Karlığa, İşaret Yayınları, İstanbul 1992.

11 İsmail Yakıt, "Çağdaş Problemler ve İnanç Buhranına Karşı Dini Yayınlar", Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, yıl: 1995, sy. 2, s. 24-27.

belirlenmesi önem kazanmaktadır. Dolayısıyla rasyonelleştirmenin bu sınır ve mahiyetine dair dinin inanç ve ibadet gibi iki alanı üzerinden değerlendirme yaparak meseleyi somutlaştırmak gerekmektedir:

Gerek Kur'an'da gerekse de hadislerde akla vurgu yapıldığı, birçok konunun aklıleştirilerek anlatıldığı bilinen bir gerçektir. Ancak bu aklıleştirmeye ilave olarak aklın sınırlarını aşıyor ve onun bilme boyutlarının ötesine geçiyor gibi görünen bazı hususlar da bulunabilmektedir. Kur'an'da Hızır-Musa kıssasındaki üç olay, geleceğe ve meada dair ayetler ve metafiziksel bazı hususlara dair konular (melekler, arş, kürsi vb.) bu noktada örnek verilebilir. Bu örnekleri göz önüne alarak rasyonelleştirmede belli bir tutumun belirlenmesi gerekmektedir. Bu noktada ya akla bir sınır biçilecek ve onun bu konuda fazla bir şey bilemeyeceği ve bu konuları itikadî/imanî olarak kabul etmek gerekeceği belirtilecek ya da aklın var gücüyle bilimsel verilerden de yararlanarak bu hususlara izahlar getirme girişiminde bulunması istenecektir. Birinci ve yaygın olan yol aşkın alanın mahiyeti, kuralları ve yapısı ile yaşadığımız dünyanın mahiyeti, kuralları ve yapısını birbirinden ayırarak bir izah getirme biçimindedir. Bu bir yöntemdir ve temelinde -bizim ibadet alanı için öngördüğümüzden farklı da olsa- bir tür rasyonelleştirme bulundurmaktadır. Bu yaklaşım bazı açılardan avantajlar sağlasa da günümüz dünyasında bu konular üzerinden gençlerin sorularla karşı karşıya kaldıkları ve bunlara dair kabuller noktasında zorlandıkları düşünüldüğünde birtakım eksiklikler içermektedir. Diğer yol ise aşkın alanın kendisini rasyonelleştirme girişiminde bulunmaktır ki bu noktada aklın ve bilimin bütün verilerini mümkün olan en gerçekçi ve en ciddi tarzda kullanarak çözüm önerileri getirmektir. Allah'ın varlığını rasyonel ve bilimsel verilerden hareketle kanıtlama girişimleri, Allah'ın zamanda bulunmamasıyla birlikte zamanlı bir evrene müdahale etmesini kuantum ve izafiyet gibi teorilerden yararlanarak izah etmek bu çabalardan bazıları olarak örnek verilebilir. Bu durumda aklın sınırlarını aşıyor gibi gözüken hususların aklın en uç sınırlarına kadar kullanılmasıyla bu konulara dair çözümler ve açıklamalar getirilmeye çalışılmaktadır. Kesin çözüme ân itibarıyla ulaşılamasa da uzun vadede bu çabaların sonuçlar doğuracağı ve aşılmaz olarak görülen bu sorunlara dair ikna edici önerilere varılabileceği söylenebilir.

İbadetler söz konusu olduğunda imanî alanın anlaşılmasına dair yukarıda belirtilen ikinci yolun burada nasıl işleyeceği ayrı bir merak konusudur. Zira ibadetlerin şekil ve içeriklerinin hangi mantıksal bağlamla açıklanacağı gerek gençlerin gerekse de diğer insanların zihnini sıklıkla meşgul etmektedir. İnançsal/metafiziksel alanda önerdiğimiz yaklaşımdan farklı bir yaklaşımı önererek, ibadetlere dair süreçlerin birtakım hikmetlerinin bulunmasına ilave olarak bunların teşrii ve taabbudiliği yönüne vurgu yapmak gerektiğini düşünmekteyiz. Çünkü kanaatimizce ibadetler, aklın sınırlarını aşmaktan ziyade, sebeplerini bilebilme noktasında baştan aklın kısıtlandığı bir alan olma özelliğine sahiptir. Burada aklın devre dışı olması söz konusu değildir. İbadetler

hususunda iki evreli bir yaklaşımı esas alarak birinci evre yaklaşımı bir tür “yöntemsel rasyonelleştirme”, ikinci evre yaklaşımı ise “hikmetsel rasyonelleştirme” şeklinde ifade ederek bir çözüm önerisinde bulunabiliriz: Öncelikle ifade edilmelidir ki, ibadetlerin yapılış tarzı ve türü aklen sebepleri belirlenemeyecek olan bir husustur. Hatta bu durum beşeri olarak bilinen ve uzun yıllar boyunca şekillenen dinlerin ibadet ve ritüelleri için bile geçerlidir. Ancak ibadetler, bünyesinde bulundukları dinlerin sistemleri gözetilerek belli bir yere konumlandırılabilir veya bazı yorumlarla izah edilebilir ki bu izah tarzına biz “yöntemsel rasyonelleştirme” diyoruz. Yöntemsel rasyonelleştirme, insanın rasyonel bir varlık olmakla birlikte duygusal bir varlık olması ve rasyonel hayatında duygusal kararlarıyla bu rasyonelliğini bastırabilmesi ve ihlal edebilmesini izah ederken başvurduğumuz rasyonelleştirme tarzına benzemektedir. Daha net bir ifadeyle, belli bir alan içerisinde rasyonel ve “irrasyonel” (meta-rasyonel¹² demek daha doğru olacaktır) iki unsur belli bir mantıkla bir arada bulunabilir; bu “irrasyonellik”leri zorlamayla rasyonelleştirmeye çalışmak gerçekliği ortadan kaldırmaya ve onu bozmaya götürebilir ve bu sebeple anlamsız bir sonuç doğurabilir. Böyle bir durumda zıtların bir arada bulunuşu bu gerçeklik gözetilerek rasyonelleştirilebilir ki işte bu yöntemsel rasyonelleştirmenin bir ifade biçimidir. Bu bakış açısıyla söz gelimi namaz ibadetinin yapılışı ve tüm hareketleri, tıbbi bir gerekçeye bağlanarak rasyonel olarak izah edilemez. Benzer şekilde mestin altının değil de üstünün mesh edilmesi, abdestin temizlik açısından faydalı boyutu olmakla beraber, onun alınış tarzı ve bozuluş sebebi; orucun mahiyeti ve zamanı; hac ritüeli; zekatın nisabı ve verilmiş miktarları gibi hususlar rasyonel gerekçelerle ifade edilemez; ancak bu ibadetler din bünyesinde birinci evre olarak gördüğümüz yöntemsel tarzda rasyonelleştirilebilir ve belli bir yere konumlandırılabilir. Bütün bunlarla birlikte, “irrasyonel” (veya meta-rasyonel) olarak nitelenen bu durumlar ibadetlerin şekil ve mahiyetlerine dair hikmetsel bağlamda ve yorumlama düzeyinde bir rasyonelleştirmeye de tabi tutulabilir. Bu noktada “hikmetsel rasyonelleştirme” kavramsallaştırmasıyla ikinci evreye geçiş yapılmakta ve bu noktada ibadetlerin zâhiri ve bâtını yorum ve tahlillerine başvurulmaktadır. Ancak gerek yöntemsel gerekse de hikmetsel rasyonelleştirme, örneğin Allah’ın varlığını kanıtlama sürecindeki bir rasyonelleştirme düzeyinde değildir; fakat ibadetlerin doğrudan bir rasyonelleştirmeye tabi tutulması ya da büsbütün irrasyonelleştirilmesinden (ifrat ve tefrit) daha olumlu sonuçlar doğuracağı rahatlıkla söylenebilir.

12 Meta-Rasyonellik (Meta-Rationality), en genel manada, rasyonel sistemleri kesin ve durağan görmeden etkili bir şekilde kullanmak anlamına gelir. Meta-Rasyonellik; rasyonel yöntemleri değerlendirir, seçer, birleştirir, değiştirir, keşfeder ve yaratır (<https://meaningness.com/meta-rationality> (Erişim Tarihi: 10.04.2019)). Çalışmamızda meta-rasyonel kavramı ise böyle bir bakışla değerlendirilen şeyler için niteleyici bir sıfat olarak kullanılmıştır.

İmanî/itikadî mevzularla yakından ilişkili olarak imanın kendisinin nasıl olması gerektiği de rasyonelleştirmenin önemli alanlarından biridir. Sorun şudur: İman sorgulayıcı-buldurucu bir bakıştan sonra mı yapılmalıdır yoksa baştan sorgusuz kabul edici bir bakışla mı olmalıdır. Klasik ifadeyle önce tahkiki olarak mı yoksa taklidi olarak mı iman edilmelidir? Şunu hemen belirtmek gerekir ki, rasyonel olarak bir şeyi araştırmak, tanımak, sorgulamak, soruşturmak ve buldurucu bir yolla sonuca ulaşip onu kabul etmek (iman etmek) daha makul bir yoldur. Ancak dinin mahiyeti gereği, iman etmeyi öncelemesi ve gayba iman etmeye dair emirleri ve önce iman akabinde sâlih amelin kurtuluş yolu olduğunu ifade etmesi gibi hususlar düşünüldüğünde, bu durumun yukarıda sunmuş olduğumuz öneriyle çatıştığı görülecektir. Bu sorun karşısında, din felsefesindeki iman-bilgi ilişkisi, ön kabul ve akabinde tahkik etmek, kabul ve sorgulamayı bir arada bulundurmamak gibi öneri ve yaklaşımlardan¹³ yararlanarak rasyonelleştirmeye yönelmek de bir çözüm önerisi olarak ileri sürülebilir. Şurası unutulmamalıdır ki, buradaki bütün rasyonelleştirme süreçleri bir tekâmül sürecidir ve bu tekâmül süreci insanın, bilim ve düşüncenin bizzat kendisinde dahi gördüğü bir durumdur. Bu açıdan mutlak, net, açık ve kesin bir sonuç beklemek gerçekçi değildir. Fakat bunun gerçekçi olmaması bu arayış sürecinin rasyonel olmadığı anlamına gelmez. Bu tür bir rasyonellik de yöntemsel rasyonelleştirmenin bünyesine dâhil olmaktadır.

Böyle bir karmaşık tablo, gençliğe yönelik dini yayınlarda mutlak suretle din ile bilim, vahiy ile akıl arasındaki ilişkinin bütün boyutlarıyla başlı başına bir konu olarak ele alınmasını ve irdelenmesini gerekli kılmaktadır. Bu konunun hem ders kitaplarında hem de amacı öğretim olan fikir ve düşünce kitaplarında doğrudan ele alınması gerekmektedir. Ayrıca bu konuyu modern dönem tartışmaları olan deizm, ateizm, pozitivizm çerçevesinde de oldukça açık ve net bir biçimde işlemek lazımdır. Kısacası gençliğin yöntemsel bir şekilde din-bilim ilişkisinin mahiyetini öğrenmesi veya tartışabilmesi önemlidir. Öğretimden ziyade ahlak ve değer üzerine yoğunlaşan eğitsel ve uygulamalı alanla ilgili eserlerde ise din-bilim, vahiy-akıl ilişkisinin uzlaşmacı ve bütünlükçü bakışla bir alt yapı veya zemin olarak kullanılması elzem görülmektedir. Rasyonelleştirmenin bu çerçeve içerisinde yapılması, bilimsel gelişimin de önemli bir faktörü olacaktır.

Dolayısıyla biri dine dair aşırı olumlu bakışla dini savunma ve ona taraftar toplama güdüsüyle aşırı rasyonelleştirmeye giden yol; diğeri bunun tam tersine dinin mutlak ve aşkın bir yön olması nedeniyle onu tamamen akıl ötesi bir alana has kılarak aklileştirmeye karşı çıkan yol olmak üzere bu iki uç (ifrat ve tefrit) yaklaşım karşısında burada önermiş olduğumuz içeriksel rasyonelleştirme, yöntemsel rasyonelleştirme ve hikmetset

13 Hanifi Özcan, Epistemolojik Açıdan İman, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1992, s. 39 vd.; Michael Peterson, William Hasker, Bruce Reichenbach, David Basinger, Akıl ve İnanç: Din Felsefesine Giriş, Çeviren: Rahim Acar, Küre Yayınları, İstanbul 2017, s. 49-76.

rasyonelleştirme yollarını kullanarak, din alanıyla ilgili rasyonel ve “irrasyonel” alanları değerlendirip bir yandan akli bir yandan da dini metinlerin yapı ve tavsiyeleriyle muvafık bir yola yönelmek makul gözükmektedir. Özetle içeriksel rasyonelleştirmeyle imanî hususların makul oldukları ortaya konarken; yöntemsel ve hikmetsel rasyonelleştirmeye de ibadetler alanının “irrasyonel”miş gibi olan yönleri olumsuz ve yadrganabilecek bir durum olmaktan çıkarılmıştır. Şu bilinmelidir ki, hayatımızın her alanı, bir an dinden soyutlansa da, rasyonel ve “irrasyonel” bir boyuta yine de sahip olacaktır ve bu durum insan için çoğunlukla bir sorun teşkil etmemektedir. İnsan rasyonel ve “irrasyonel” olan şeyleri tek bir bünyede sürekli rasyonelleştirerek yaşamını sürdürmektedir. Dinden tamamen yalıtılmış bir hayat için geçerli olan bir durum, din devreye sokulduğunda da yadrganmamalıdır.

Gençliğe yönelik dini yayınlarda bir içerik sorunu olan bu rasyonelleştirme, bir taraftan içeriğin kendisi olarak ele alınan konuların rasyonel tarzda izahını ifade ederken, diğer yandan bu içeriğin yorumlanması ve sunulması noktasında bir yönetime dönüşmüş olmaktadır. Gençliğe yönelik yayınları sunma yolunda bu yönetime ilave olarak daha somut ve kapsayıcı nitelikte ve sadece gençliğe yönelik yayınlara hasredilemeyecek derecede genel geçer özelliklere sahip başkaca hususlara da işaret etmek gerekir. Bu hususlar şöyle sıralanabilir:

1. Gençlere yönelik haritanın temel ilkeleri göstermiştir ki; gençlerin sorunları, onlara yönelik (dini) yayınlar, bu yayınların içerikleri ve kısaca bütün sürecin değerlendirilmesi, tartışılması ve belirlenmesinde bu haritayı kapsayabilecek nitelikte heterojen karakterde bir üst kurul oluşturulmalıdır. Bütün sürecin planlama ve stratejisinden bu üst kurul sorumlu olmalıdır. Üst kurul, üniversitelerden sivil toplum kuruluşlarına, gençlerden yaşlısına, siyasetçisinden tüccarına, ifrat ucundan tefrit ucuna kadar, kısaca muhatap kitleyi ve içerisinde bulunduğu toplumu yansıtabilecek bir özellikte olmalıdır. Bu üst kurulun görüşlerinden yararlanarak objektif sonuçlara yol alınmalıdır. Üst kurul evvela gençlere yönelik bir gençlik haritası oluşturmalıdır. Gençlere dair istatistiksel bilgilerden, onların mahiyetlerine kadar her açıdan verileri temin etmeli ve değerlendirmelerinde bunları göz önüne almalıdır. Bu üst kurul gençler için ne türden konuları içerecek kitapların yazılması gerektiğine dair önerilerde bulunma ve tartışma sorumluluğuna sahip olmalıdır. Bu konular içerisinde modern dünyanın sorunları, mevcut teknolojik, bilişsel ve bilişimsel konjonktür, bir konu olarak din-akıl/bilim ilişkileri gibi konular doğrudan ve bir bakış açısı olarak yer almalıdır.

2. Üst kurulun değerlendirmeleri çerçevesinde belirlenecek bakış açısıyla alan uzmanlarına önerilecek konular bağlamında ortaya konacak yayınlar, yayının mahiyetine göre yakın, uzak ve ilişkili alanlardaki akademisyenlerce oluşturulacak hakem kurullarınca özellikle din, bilim ve pedagojik açılardan değerlendirmeye tabi

tutulmalıdır. Bu hakem kurulları yayınları eleştirme, düzeltme ve reddetme yetkilerine de sahip olmalıdır. Sadece devlet yayınları değil özel yayınlar için de bu hakem kurullarının bulunması şart olmalıdır. Bu noktada tekeli ve odak gücü olucu bir sonuca meydan vermemek için bu hakem kurullarının belli kişilerden olmaması, maddi bir kazançla ilişkilendirilmemesi önem arz etmektedir. Kabul edilen yayınlarda hakem kurulunun ismi mutlak suretle belirtilmeli; reddedilen yayınlar için de gerekçeli raporların kamuoyunun ulaşabileceği şekilde sunulması zaruri olmalıdır.

3. Gençliğe yönelik dini yayınların dil sorunu başlı başına ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Bu yayınlarda dil ve üslup güncellenmeli, bilinmeyen kavram ve kelimeler ya yenilenmeli ya da açıklanmalıdır. Metinde anlatım üslubu akıcı, tartışmacı, sorgulayıcı ve merak uyandırıcı bir tarzda olmalıdır. Bu nedenle gençlere yönelik yayınların yayımından önce farklı nitelikte dil ve üslup alanlarında yetkin hakemlerce okunmalı ve değerlendirilmelidir.

4. Gençliğe yönelik yayınların şekilsel açıdan da gençlik haritasına göre hazırlanması gerekmektedir. Bu noktada kitabın kapağından yazı puntosuna ve karakterine kadar birçok açıdan ilgi uyandıran bir özellikte olması önemlidir. Dijitalleşen dünyada sadece kağıt kitap formatına bağlı kalmadan daha farklı niteliklerde, özellikle internet üzerinden dijital, online ve interaktif özellikte yayınlara yer verilmelidir. İnteraktif kitap, gelişen kitap, büyüyen ve müdahale edilebilen kitap ve okuyanın kenarına soru yazıp bu soruya cevap bulacağı dijital niteliğe sahip yayınların olabildiğince artırılması gerekmektedir. İnteraktif kitap, istenildiğinde ilgili bölümlerine tıklandığında videonun, ses kaydının, dini metinlerin veya kaynaklarının ulaşılabilir olduğu bir kitaptır. İnsanların teknolojiyle bu kadar haşır neşir olduğu bir ortamda kitabı sadece kağıttan ibaret görmek anlamsızdır.

Sonuç

Sonuç itibarıyla denilebilir ki; modern dünyanın siyasi, sosyal, bilimsel ve teknolojik yapısı yeni bir çevre oluşturmuş ve bu çevre içerisinde doğup büyüyen insanlar ve özellikle gençler her zamankinden daha karmaşık bir nesil halini almıştır. Böyle bir nesle hitap edebilecek yayınların hazırlanmasında birinci kural, bu çalışmada “çoğulcu-çeşitli-farklı-rasyonel” olarak tespit edilmiş olan gençlik haritasının temel ilkesel belirleyicilerinden hareketle çok çeşitli alanlardan insanların bu haritayı ayrıntılandırmasını ve netleştirmesini sağlamaktır. Bu harita (dini) yayınların içeriğini belirleme ve hazırlamada büyük öneme sahiptir ve kayda değer faydalar da sağlayacaktır. Özellikle dini yayınların içeriğinin, din-bilim ilişkisine dair verilmiş bir karara dayalı bakışla oluşturulması gerekmektedir. Bu çalışmadaki önerimiz, din/vahiy-bilim/akıl karşılaşmasında özellikle dini mevzuların doğrudan içeriksel olarak rasyonelleştirmesi ile dolaylı olarak yöntemsel ve hikmetsel rasyonelleştirmesi kullanılarak dini yayınlara

yansıtılması şeklindedir. Böyle bir öneri ve uzlaştırma bünyesindeki içerik ve yöntemsel tartışmaların gençlere açıkça sunulması ve onların zihinlerinde en son boyutlarına kadar cevaplar bulması sağlanmalıdır. Özellikle dini yayınların iki uç yaklaşım olan tamamen din-bilim ayırımına ya da tamamen din-bilim uzlaştırmasına yönelmemesine dikkat edilmelidir. Rasyonelleştirilmesi imkânsız gibi olan durumların olabildiğince izah edilmesi gerekmele birlikte artık belli bir noktada imkânsızlaşan durumları sırasıyla yöntemsel ve hikmetsel rasyonelleştirmeyele değerlendirmenin olumlu sonuçlar doğuracağı önemsenmelidir. Dini yayınların içeriğinin belirlenmesi ve sunulması aşamalarının heterojen bir kurulca tespit edilmesi, ortaya çıkacak yayınların içerik, dil ve üslup bakımından yeterliliğinin de yine benzer özellikteki hakem heyetlerince değerlendirilmesi elzemdir. Modern dünyada yayınların tek tarzlı düşünülmemesi, bunun yerine gençlerin ilgilerinin bulunduğu alanlar kullanılarak yayınların bunlara göre çeşitlendirilmesi ve gençlerin olumsuz ilgi alanlarının ıslah edilmesi yoluna gidilmelidir. Bu noktada gençlerin bir ırmak gibi olduğu, bu ırmağın önüne set çekmenin bir çözüm yolu olmadığı, bunun yerine aktığı yatağının ufak dokunuşlarla ıslah edilmesinin daha olumlu sonuçlar doğuracağı temel bir ilke olarak kabul edilmelidir.

Kaynakça

- Altınörs, Atakan, “Platon ile Aristoteles’in Retorik Anlayışlarının Karşılaştırılması”, EKEV Akademi Dergisi, yıl: 15, sy. 19, (Güz 2011) ss. 81-92.
- Aydın, Mehmet, “Gençlik ve Din”, Gençlik ve Din Sempozyumu [TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri: 1996-1997], TDV Yayınları, Ankara 1998, ss. 219-248.
- Bayraktar, Mehmet, *İslam Felsefesine Giriş*, TDV Yayınları, Ankara 1997.
- Cevizci, Ahmet, “Rasyonalizasyon”, *Felsefe Sözlüğü*, Paradigma Yayınları, İstanbul 2010.
- Çaha, Ömer ve diğerleri (Hazırlayanlar), TRA2 Bölgesi Gençlik Araştırması, Serhat Kalkınma Ajansı, Kars 2018.
- Emiroğlu, İbrahim, “Cedel Nedir”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1999, sy. 12, ss.17-37;
- Emiroğlu, İbrahim, “Cedelin İşleyişi ve Değeri”, Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2001, sy. 13, ss. 9-33.
- Erdem, Hüsamettin, *Problematic Olarak Din-Felsefe Münasebeti*, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya 1997.
- Göksel, Aykut - Güneş, Gülden, “Kuşaklar Arası Farklılaşma: X ve Y Kuşaklarının Örgütsel Sessizlik Davranışı Bakımından Analizi”, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19/3 (2017), ss. 807-828.
- Gündoğdu, Cemal - Barata, Begüm - Çelebi, Evrim, “15-29 Yaş Arası Gençlerin Kitap Okuma Alışkanlıklarının İncelenmesi: Elazığ İl Örneği”, Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi, Mayıs 2016 Cilt: 5 Sayı: 2, ss. 36-42.

- http://cocukvakfi.org.tr/wp-content/dosya/raporlar/13_okuma_aliskanligi_karnesi2006.pdf (Erişim tarihi: 04.04.2019)
- http://www.gusem.org/dosya/Guneysu_Sempozyumu_II.pdf
- <https://meaningness.com/meta-rationality> (Erişim Tarihi: 10.04.2019)
- İbn Rüşd, *Faslû'l-Makâl: Felsefe-Din İlişkisi*, Çeviren: Bekir Karlığa, İşaret Yayınları, İstanbul 1992.
- MEB Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, Öğrencilerin Okuma Düzeyleri, MEB, Ankara 2007.
- Nazıroğlu, B. – Erkan, Ü. – Baş, M. Ş. – Yanık, H. (Editörler), *Ahlaki Sorunlar Gençlik ve Değerler Eğitimi (Güneysu Sempozyumu II: Ahlaki Sorunlar, Gençlik ve Değerler Eğitimi Sempozyumu Bildiri Kitabı)*, Yediveren Kitap, Konya 2018.
- Özcan, Hanifi, *Epistemolojik Açından İman*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1992.
- Peterson, M. – Hasker, W. – Reichenbach, B. – Basinger, D., *Akıl ve İnanç: Din Felsefesine Giriş*, Çeviren: Rahim Acar, Küre Yayınları, İstanbul 2017.
- Tekin, Mustafa, “Özgürlük ve Dindarlık İkileminde Gençlik ve Güncel Sorunlar”, *Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri (7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri – Sakarya 2016)*, Editör: Abdullah İnce, Ensar Yay., İstanbul 2016, ss.365-376.
- Yakıt, İsmail, “Çağdaş Problemler ve İnanç Buhranına Karşı Dini Yayınlar”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, yıl: 1995, sy. 2, ss. 15-29.
- Yavuz, Yusuf Şevki, “Cedel”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. 7, İstanbul 1993, ss. 208-210.
- Yıldırım, Mehmet – Ceylan, Oğuzhan, “Lise Öğrencilerinin Kitap Okuma Alışkanlıklarının Demografik Özelliklerine Göre Karşılaştırılması (Amasya İli Örneği)”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c. 11, sy. 55, Şubat 2018, ss. 734-746.
- Yiğitbaşı, Kübra Güran, *Çocuk Yayınları ve Dışa Açılım*, Çizgi Kitabevi, İstanbul, 2018.

OTURUM BAŞKANI – Biz de Ömer BOZKURT Hocamıza teşekkür ediyoruz.

Şimdi, ikinci tebliğimiz için Sayın Hasan MEYDAN Hocamıza söz vereceğim. “Mizah Ürünlerinin Dinî Değerlere Etkisinin Popüler Sosyal Medya Ürünleri Üzerinden İncelenmesi” konusunda konuşacaklar.

Buyurun Sayın Hocam.

Mizah Ürünlerinin Dinî Değerlere Etkisinin Popüler Sosyal Medya Ürünleri Üzerinden İncelenmesi

Doç. Dr. Hasan MEYDAN

Bülent Ecevit Üniversitesi Felsefe ve Din Bilimleri Din Eğitimi

Büşra GÜGEN

İ.Ü. Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı Din Psikolojisi Yüksek Lisans Öğrencisi

Giriş

Hızlı gelişen teknoloji, sunduğu imkânlarla insana pek çok kolaylık sağlamanın yanı sıra mizah anlayışına da etki etmektedir. Mizah, yapılış amacı farklılık gösterse de temelde insanların gülmesini sağlayan resim, yazı, konuşma, karikatür gibi çeşitleri bulunan bir sanat türüdür. Özellikle son 10-15 yıldır medya alanında yaşanan gelişmelerle mizah ürünlerinin çeşitliliği, yapılış ve dağıtılış biçiminde de ciddi değişimler yaşanmaya başladı. İnternetin belirli merkezlerde üretilmiş, kullanıcının sadece faydalanabildiği ancak etki edemediği içerikler sunduğu ilk dönemler (web 1.0) artık geride kalmış ve kullanıcı katılımının ön planda olduğu, işbirliğine dayalı ikinci nesil (web 2.0) internet anlayışı ortaya çıkmıştır¹. Bu yeni anlayışta her türlü bilgi, metin, ses, görüntü, video, yorum vb. değiş-tokuş edilebilmekte ve internet üzerinde öncelikle gençlerin hem inşa edicisi hem de etkilenicisi olduğu yeni bir kültürel ekosistem kurulmaktadır.

Özellikle internet teknolojilerinin kullanımına hâkim olan, yaratıcı içerik üreten ve popüler kültür içeriklerini takip eden gençlerin ürettiği yaratıcı mizah, günümüz mizah anlayışının da farklı bir noktada konumlanmasını sağlamıştır. Kimi araştırmacılar² sosyal medyada şekillenen bu yeni mizah anlayışının mizahın özünde bulunan geleneksel eleştirel ruhu zayıflatıp eğlenceye yöneldiğini belirtse de bu mizah ürünlerinde de mizahın iki temel fonksiyonu olan eğlence ve ironiyi bir arada görmek mümkündür. Çoğu zaman eğlence amacı ile yapılan bir paylaşım ürünü dini ve manevi değerleri değersizleştirme,

1 Dağtaş ve Yıldırım (2017: 17) yeni internet anlayışının imkan tanıdığı yoğun etkileşimli bu anlayışı “kendin yap yurttaşlığı” olarak tanımlamaktadır.

2 Bkz. Dağtaş ve Yıldırım, 2017: 16.

sıradan olgular haline dönüştürme sorunsalını gündeme getirmektedir. Bu tür içerikler özellikle mahremiyet, hoşgörü, başkalarının ayıplarını örtme, dini inanç ve ibadetlere saygı gibi değerlerin gittikçe sıradanlaşmasına neden olabilmektedir. Yeni internet ortamlarında üretilen güncel kültürlenme araçları olan memler gençlerin dini ve manevi kültürünü anlama açısından önemli örnekler içermektedir.

Sosyal medyada üretilen içerikler, günümüz popüler/post-modern kültürünü ve gündelik yaşamın nasıl algılanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Yeni medya ortamları, kendine özgü bir kültürün oluşum ve devamlılığını sağlarken aynı zamanda buralarda gelişen mizah anlayışı da bir gösterge olarak karşımıza çıkmakta, düz ve yan anlamlarıyla hem üretilmekte hem de tüketilmektedir.³ Yeni medyanın sunduğu olanaklar insanların kendilerini sansürsüz biçimde ifade etmelerine olanak verdiği gibi dini ve manevi kültürün gelişimini kendisi için bir uğraş alanı olarak kabul eden kurum ve araştırmacılar için de çok iyi bir veri kaynağı haline getirmektedir. Zira mizah ürünleri toplumun farklı kesimlerine ait kültürün bugünü ve geçmişine ayna işlevi görür. Çiftçi'nin⁴ belirttiği üzere hiciv ve mizah niteliğindeki bireysel ve toplumsal eleştiriyle ilgili edebiyat, içinde vücut bulduğu ortamın insanların bireysel ve toplumsal yapısını, ahlaki durumlarını ve manevi değerlerini, zaaf ve eksikliklerini, yönetime ilişkin anlayışlarını oldukça realist bir biçimde yansıtır.

Günümüzde toplumun her kesimine ulaşabilen sansürsüz mizaha önemli bir mecra olarak sosyal medyanın dini ve manevi değerlere ilişkin konumunu anlama amacına yönelik olarak bu çalışmanın amacı: sosyal medyada sık ziyaret edilen, paylaşılan, beğenilen ve yorumlanan bazı mizahi unsurların dini ve manevi değerler açısından incelenmesini yaparak olumlu ve olumsuz öğelere dikkat çekmek böylece din hizmeti ve eğitimi veren kurumların bu alanlarda ne tür çalışmalar yapabileceklerine dair öneriler geliştirmektir. Çalışmanın amacı doğrultusunda mizah ağırlıklı içerik yayınlayan internet sayfalarından amaçlı örnekleme yöntemi kullanılarak seçilen bazı içerikler göstergebilim yöntemi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda mizahın teknolojik gelişmelere bağlı olarak nasıl bir dönüşüme uğradığı tanımlanacak, bu dönüşüm sürecinde dini ve manevi değerlerin devamlılığını sağlamaya yönelik sorunlar ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

Mizah Olgusu ve Din

Mizah, insanı gülmeye sevk eden yazı ve resim sanatı olarak da tanımlanabilir.⁵ Mizah eserleri, yalnızca şaka ve alay maksadına matuf olabildiği gibi belirli fikirleri ifade etmek için de kullanılabilir. Bu tür eserlerin en büyük özelliği “espri” olarak tanımlanan can alıcı noktanın örüntü arasına büyük bir ustalıkla gizlenmesidir. Eleştiriyi

4 Hasan Çiftçi (1998) Klasik İslam Edebiyatında Hiciv ve Mizah, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 10, s: 139.

ironik bir tarzda söylemenin gücünü etkili bir şekilde kullanan mizah için gülümseyen öfke⁶ kavramsallaştırması da yapılmaktadır. Bu anlamda mizah karşı olunan fikir, düşünce, yönetim, inanç, ideoloji, değer vb.ne karşı gösterilen tepkinin ifadesidir. Öte yandan muhalif olunana karşı tepkiyi ifade eden mizah iftira, kaba yakıştırma, rencide edici tutum ve davranışlardan da muhakkak uzak olmalıdır. Böyle bir mizah ise ancak edep ve ince düşünce mahsulü olabilir.

Mustafa Şekip Tunç⁷'un ifadesiyle “Adaletten sapmadan cezalandırabilmek için gülmelerimiz mutlaka bir düşünce mahsulü olmalıdır...” Oysa pek çok mizah ürünü alışkanlığa veya kabaran öfkeye dayandığından salt eğlenme ya da hafife alma amaçlı olabilmektedir. Hakkıyla yapılan bir mizah ise hakkı incitmeden güldürebilmeyi başarmalıdır. Mizahın adaletten sapmadan güldürebilmesi, hatta eleştirebilmesinin yolu, içinden çıktığı veya muhatap aldığı toplumun değer yargılarına bakışı ile ilgilidir. Eğer mizah bu değerlerden yoksun bir tarzda üretilirse salt bir eğlence ve küçümseme aracı haline gelir.⁸ Böyle bir mizah toplumu değerlerine, kişiyi topluma, kültürleri birbirine yabancılaştıran bir görünüm arz eder. Öte yandan mizah akıllıca ve değer-sever bir tarzda yapıldığında basit bir karalama ve ötekileştirme aracı olmaktan çıkıp muhatabını tefekküre, özeleştiriyeye sevk eden bir güç haline gelir.

İlk dönemlerden itibaren İslami gelenekte mizaha yaklaşım edep ve aklı birleştirme üzerine olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.) “Ben şaka yaparım, fakat sadece doğruyu söylerim.”⁹ buyururken bir yandan yalan üzerine mizah bina edilmeyeceğini belirtip edebe, diğer yandan da böyle bir mizahın ancak akıllıca bir tasarımıyla yapılabileceğine işaret etmektedir. Mizahta edep ve akla dayalı hikmeti arama geleneği İslam düşünce-sinde sürekli gündemde tutulmuştur. Bu anlamda Raşit halifelerden Hz. Ömer ve Hz. Ali'nin hikmet barındırmayan olumsuz mizaha ilişkin hassasiyetlerine dair çeşitli örnekler nakledilmektedir. Onlar, özellikle din ve devlet işlerinde ciddiyeti bozan ve insan onurunu zedeleyen mizaha karşı tavrı almışlardır.¹⁰

Mizahın bazı türlerine değer yıpratıcı özelliği nedeniyle temkinli yaklaşılsa da genelde bu özelliği fazla olan mizah örneklerine mücün edebiyatı denilerek bir hoşgörü

6 Arık, B. (1998). 1980'den Sonra Yaşanan Toplumsal Değişim ve Karikatürün İşlevi: Değişen Toplum Değişen Karikatür. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, s. 43.

7 Tunç, M. Ş. 1921: 79'dan aktaran Levent Cantek (2003). Mizaha Muhafazakâr Bir Yaklaşım: Mustafa Şekip Tunç. Folklor/Edebiyat, 9 (35), s: 95-98.

8 Tunç, M. Ş. 1921: 79'dan aktaran Levent Cantek (2003). Mizaha Muhafazakâr Bir Yaklaşım: Mustafa Şekip Tunç. Folklor/Edebiyat, 9 (35), s: 95-98.

9 Buhari, (1990) Edebu'l -mufred. (thk) Muhammed Abdulkadir Ata, (Bab: 133, Hadis: 265), Daru'l-kutubi'l-ilmiyye, Beyrut.

10 Hulefa-i raşidin'in mizah anlayışları ve mizaha yaklaşımlarına ilişkin bir değerlendirme için bkz. Yusuf Doğan (2006) Raşit Halifelerin Mizah ve Nükte Anlayışları. Nüsha, 6 (22), 95-112.

atfetme durumuna da rastlanır. Mücûn, açık saçık ibare ve ifadelere imkân tanıyan, müstehcen edebiyat ve mizah ekolü olarak tanımlanmıştır. Söz konusu ekole ait ilk örnekler Günday'ın¹¹ tabiriyle dindarlığın en iyi temsil edildiği düşünülen tabiin nesli döneminde dahi kendine yer bulabilmiştir. Hz. Ebu Bekir'in torunu, Hz. Aişe'nin yeğeni, İbn Ebu Atık bu özelliği ile temerküz etmiş meşhur şahsiyetlerdendir. Günday, onun mizah örnekleri üzerinden sahabe ve tabiin neslinin sosyal, siyasi ve dini hayatına yönelik çözümlemeler yapmakta ve dönemde toplumsal ve dini değerlerle mizah kültürü arasındaki çelişkileri ortaya koymaktadır.

Öte yandan İslam düşüncesinde Allah aşkının mizaha yansımaları temsil eden behlül tipi mizah örnekleri de bulunmaktadır. Bu mizah örnekleri Allah aşkı, takva ve muhabbet gibi tasavvufi yola ilişkin konuları içermektedir. Bu örneklerde mizah gönül erlerinin gönüllerini ıslah etmek için bir vasıta olarak kullanılmaktadır. Bu yolla mutasavvıflar düşünen kişinin kendine pay çıkarabileceği ince mesajları mizah unsurlarının içinde vermişlerdir. Bu anlamda örneğin Mevlana eserlerinde mizahı ırşat ve nasihat, küskünlükleri sona erdirmek, anlayış ve sevgiyi yaygınlaştırmak, üstünlük taslamayı yermek, yanlışları insanları incitmeden düzeltmek, dünya malına tamahı engellemek, kusur ve ayıpları örtmek için kullanmıştır.¹²

Mizahın psiko-sosyal temellerine ilişkin farklı yaklaşımlar mizah yoluyla ne tür duyguların dışa vurulabileceğine ilişkin önemli ipuçları vermektedir. Literatürde¹³ mizahla ilgili üç psiko-sosyal yaklaşımdan bahsedilmektedir: Üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlatma yaklaşımı. Mizahı üstünlük ile açıklayan yaklaşıma göre kendimizi karşıımızdakinden üstün gördüğümüzde bunu bir zafer olarak algılayıp karşıımızdakine gülmeye başlarız. Bu şekilde aslında mizah kendi kendimizi yüceltirken karşıımızdakini küçümseme eğiliminin dışa vurumudur. Mizahı uyumsuzluk yaklaşımı ile açıklayanlara göre ise mizahın kaynağı garipsemedir. Beklenmedik, şaşırtıcı bir durumla karşılaşma kişilerin bu sürprize gülmelerine neden olmaktadır. İnsana garip gelen şey mizaha neden olmaktadır. Mizahı insanı psikolojik açıdan rahatlatan bir unsur olarak gören yaklaşıma göre mizah bastırılmış duyguların dışa vurumudur. Psikanalitik temelli bu açıklamaya göre mizah aslında insanda içkin kötülük, kıskançlık, aşağılık duygularının farklı şekillerde dışa vurumudur.

Mizah ile dini-manevi değerler arasındaki ilişkiye mizaha ilişkin yaklaşımlar açısından baktığımızda uyumsuzluk yaklaşımının bu değerlerin mizaha konu yapılmasına

11 Günday, 2012: 160-162.

12 Örnekler için bkz. Şimşek, 2005, 528,529, 546.

13 Mizaha farklı yaklaşımlar için bkz. Karahisar, T. (2015) Basılı Mizahtan Paylaşılan Mizaha Doğru Dönüşüm: İnternette Mizah. The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication, 5 (1), s: 76-90.

gerekeceğinin ancak farklı kültürel arkaplana sahip bireyler için söz konusu olabileceği anlaşılabılır. Aksi durumda içinden çıktığı toplumun temel değerlerine aşına birisinin bunları garipseme nedeniyle mizaha konu yapması sık rastlanabilecek bir durum olmasa gerektir. Öte yandan üstünlük ve rahatlama yaklaşımlarının dini-manevi değerleri küçümseyen mizahta etkisinin daha sık görüldüğünü söylemek mümkündür. Bu değerleri eleştirel mizaha konu yapanlar çoğunlukla kendilerini aydın, çağdaş, diğerini geri görmekte veya kendi içlerindeki dini tepkileri mizah ile dışa vurmaktadır. Birinci durumda üstünlük yaklaşımı ikinci durumda ise rahatlama yaklaşımı söz konusudur. Nitekim ülkemizde bu alanda yapılan sınırlı sayıdaki çalışma¹⁴ islamofobik bir anlayışın bu eğilime kaynaklık ettiğini göstermektedir.

Mizahta Yeni Bir Mecra: Sosyal Medyada Mizah

Tarihte mizahçılar çoğunlukla soytarılar, mecnunlar, divaneler, behlüller, halk filozofları, hicivci ve alaycı şairlerin işi gibi görülürken modernleşme ile birlikte geleneksel basılı ve görsel medya, radyo, sinema ve tiyatro gibi kanallar mizahın toplumsallaşmasını sağlayan platformlar olarak karşılık bulmuştur. Günümüzde ise web 2.0 ile mizah sosyal medyaya ulaşip özgün içerik üretebilen ya da özgün içerik üretme becerisi olmasa bile üretilmiş içerikleri kopyalama yoluyla paylaşabilen herkesin katkı verdiği bir alan haline gelmiştir. Yeni durum mizahın toplumsallaşmasını çok daha kolaylaştırmaktadır. Artık basit bir caps yapmak Microsoft Word programında yazı yazmak kadar kolaydır. Sokakta duvara yazı yazan kişi, o yazının fotoğrafını çekip internette paylaşan bir diğer kişi, internette gördüğü yazıyla ilgili caps yapan üniversite öğrencisi kolektif bir anlayışla mizah üretmektedir. Akıllı telefonlar, çeşitli tasarım programları, sosyal medya ve internet sayesinde mizahın yapılış şekli dönüşüme uğramıştır.¹⁵

Mizahı geleneksel araçlardan sosyal medya alanına taşıyan yeni araçlara internet memi denilmektedir. Mem taklit yöntemiyle yayılan kültürel birimler, internet memleri ise buna bağlı olarak online aktarım yoluyla yayılan şaka, kültürel öğeler gibi anlamlarda kullanılmaktadır.¹⁶ İnternet memi ağ ortamında yayılan bir söz, metin, slogan olabildiği gibi popüler bir fotoğraf veya hareketli görüntü de olabilmektedir. İnternet memlerinin özelliği, tek kaynaktan çok kişiye ulaştırılması, klonlanarak arttırılması ve kullanıcıların tercihleriyle yayılmasıdır.¹⁷ Türkiye’de İnternet memi kavramı pek bilinmemekte ve bu kavramın yerine daha çok “caps” kavramı kullanılmaktadır. Caps görüntüyü yakalayıp dondurma, hapsedme gibi anlamlar çağrıştırmakta, çoğunlukla

14 Bkz. Akıner ve Mencet. (2016). Türkiye’deki İslamofobi: Mizah Dergilerinde İslam’ın Temsili. Akademik İncelemeler Dergisi, 11 (2), s. 169-196.

15 Karahisar, 2015: 77.

16 Kırık ve Saltık, 2017: 101.

17 Kırık ve Saltık, 2017: 101-102.

resim üzerine bindirilmiş yazılardan ya da sadece metinden oluşan mizah ve/ya mesaj içeren bir içerik olabilmektedir.¹⁸

Genel bir değerlendirme ile memler internet aracılığıyla sanal ortamlara yayılan, içinde taklidi barındıran, etkileşime dayalı bir sürecin ürünleridir. Memelerin üç temel özelliği: (i) internet ortamında hızla yayılması (ii) kopyalama ve taklitlerle tekrar tekrar üretilmesi (iii) pek çok dijital öge arasından ön plana çıkan bazı önermeleri içermesidir. Bu önermeler internet memlerinin gündeme ayna olma fonksiyonu ile ilgilidir. İnternet memleri bir yanda gündemden beslenirken öte yandan da gündemi belirleyen çift-yönlü bir işlev görmektedir ve bu yönüyle de güncel kültürün önemli bir taşıyıcısı, kültür parçacığı olarak tanımlanmaktadır.¹⁹ Çeşitli şekillerde değişikliğe uğratarak yeniden yorumlanan ve üretilen özgün içeriğin türevleri, yaratıcılarının yorumlama biçimlerine ve bakış açılarına, kısacası kimliğine ilişkin izler taşımaktadır. Sonuçta belirli eğilimleri barındıran memlerin paylaşıldığı sitelerden beslenmek ya da belirli eğilimleri çağrıştıran memleri paylaşmak, beğenmek vb. sosyal bir kimliğin inşasını da beraberinde getirmektedir.²⁰

Geleneksel mizah anlayışından sosyal medya mizahına geçiş sadece mizahın yapıldığı araç ve platforma ilişkin bir değişimi ifade etmemektedir. Sosyal medyanın da bir parçası olduğu moderninden postmodern anlayışa geçişin izlerini de barındırmaktadır. Dağtaş ve Yıldırım²¹'in tespitiyle sanatta yüksek idealizmi ön plana çıkaran modernizmin mizah anlayışı meta anlatılara dayalı iken sosyal medyanın çok etkenli yapısından beslenen sosyal medya mizahının postmodernizmin anything goes (ne olsa gider) anlayışını yansıtmaktadır. Kültür alanına giren tüm anlam sistemlerini ele alan postmodern yaklaşımların kullandığı yöntem olan yapı-bozum (deconstruction) mizahta da kendini göstermektedir. Sanat, edebiyat, felsefe, dinde algılanan gerçeklik, tutarlı ve evrensel olarak geçerli meta anlatılardan durumsal olarak inşa edilmiş, söylem ve anlatılardan ibaret kabul edilmektedir. Dolayısıyla dini ve manevi alandaki meta anlatıların değerlendirme ölçütleri de soyutlaşmakta ve bu değerler benzer bir anlayışla mizaha konu edilmektedir.

Bazı araştırmacılar²² postmodernizmin mizahın eleştirel boyutunun zayıflamasını sağladığını belirtse de kimileri mizahın muhaliflik yönünde niteliksel

18 Kırık ve Saltık, 2017: 105-106.

19 Yılmaz, 2017: 188, 189, 197.

20 Türkiye’de varlığını, memetik içerik üretimine adanmış iki önemli mem merkezi bulunmaktadır: incicaps ve bobiler. Bu iki merkez ideolojik bir ayırım yapmadan pek çok kategoride mem üretim ve paylaşımı yapmaktadır. Bunun dışında ateist-caps gibi siyasi, ideolojik vb. belli temalarda memler yayınlayan platformlar da bulunmaktadır.

21 Dağtaş ve Yıldırım, 2017: 20

22 Bkz. Dağtaş ve Yıldırım, 2017: 23.

bir değişimden çok biçim değişimi meydana geldiğini belirtmektedir. Buna göre toplumsallaşmış mizahta her dönemde olduğu gibi günümüzde de ideoloji bulunmaktadır. Örneğin günümüzde bu ideolojik boyutu gezi olayları üzerinden okumak mümkündür. Gezi olayları sırasında sosyal-siyasal tepkiler dinle özdeşleşen kavramlarla ifade edilmiş, bu yapılırken de dini kavramlar ideolojik amaçların aracı kılınmıştır. Bu süreçte “Huzur isyanda”, “Rabbime sordum, “diren gezi dedi²³” gibi geniş paylaşım alanı bulan internet memleri mizahın dini değerleri yapı-bozuma uğratarak muhalefete aracı kılmasına gösterilebilecek pek çok örnekten ikisidir.

Memler, karşı duruşun ürünü olarak tasarlandığında gülme aracı olmanın ötesinde kamusal söylemler olarak çok daha derin anlamlar ortaya çıkarmaktadır. Bu durumda memler siyasal hicvin dijital çağdaki en önemli araçlarından birisi haline gelmektedir. Kırık ve Saltık²⁴’ın tespitine göre internette yaratılan memler mizahi unsurları sabote etme ve saptırma yoluyla oluşturmaktadır. Bu saptırma bazen olumlu bazen de olumsuz mesajlar vermeye matuf olabilmektedir. Örneğin Charles Darwin’in fotoğrafının üzerine onun ağzından “Allah yarattı demem döverim” ifadesini yazan bir internet kullanıcısı ince bir gönderme ile uzun uzun anlatılabilecek biyolojik, kültürel, dini öğeleri küçük bir görsel ve metinle anlatabilmektedir.²⁵

Postmodern dönemin mizah anlayışı üzerine çalışmalar yapan Dağtaş ve Yıldırım²⁶ ise magazinleştirme ve sulandırma yoluyla mizah üretimine dikkati çekmektedir. Dünya bilim tarihine yön veren önemli mucitler, pozitif bilimciler ve felsefecileri konu edinen capslere ilişkin çalışmalarında bu sulandırma ve magazinleştirmenin şu dört yolla yapıldığı sonucuna ulaşmıştır: (i) Dünya tarihine yön veren bu kişilerin katkıları sulandırılarak magazinleştirilmiş; bir başka deyişle, yapı-bozumuna uğratılmıştır. Bunun için de post-modern söylemin temel özelliklerinden yararlanılmıştır. (ii) Capslerdeki metinsel göstergeler yan anlamsal düzeyde yorumlanmıştır. (iii) Remix²⁷ estetiğinin kullanılmasıyla Türkiye’deki yerleşik halk kültürünün sözleriyle bilim insanlarının icatları ve teorileri arasında köprü oluşturulmuştur. (iv) Capslerdeki anlam inşası ise, eğlenceyi önceleyen mizahi bir dil, kelime oyunları ve post-modern biçimle yaratılmıştır.

23 Aydın, 2013’den aktaran: Karahisar, 2015: 84.

24 Kırık ve Saltık, 2017: 107.

25 Örnek için bkz. Dağtaş ve Yıldırım, 2017: 31-32.

26 Dağtaş ve Yıldırım, 2017: 36.

27 Remix estetik var olan bir şeyi yineleyerek yenileme, yeniden farklı formda üretme örneğin dini söylemin veya öğenin yeniden farklı ve postmodern bir formda üretimi olarak tanımlanabilir.

Göstergebilim Yöntemi ile Sosyal Medyada Mizahi Ögelerin Analizi

Göstergebilim anlam üretimini incelemeyi amaçlayan disiplinler ötesi bir araştırma alanı olarak tanımlanmaktadır.²⁸ Göstergebilimin incelediği anlam herhangi bir metin, bir logo, bir sembol, bir fotoğraf, bir bina veya bir reklam bildirisi olabilir. Göstergebilimsel çözümleme bir okuma eylemidir, anlamlı bir metin içinde içerik düzleminde yüzeyden derine doğru inerken, ima edilen anlamları görür. Bunu yaparken de var olan yapıyı geçici olarak ayrıştırır, bozar ve yeniden kurar. Göstergebilimin en meşhur kuramcılarından olan Barthes²⁹'e göre göstergebilimsel araştırmanın amacı, dil dışındaki anlamlandırma dizgelerinin işleyişini belirleyip ortaya koymaktır. Bunu yaparken görüntü veya metnin, kolayca yakalanan, ilk bakışta algılanan içeriği dışında gizli, üstü kapalı anlam içeriğine odaklanır. Göstergebilimde aranan; görünenden görünmeyene, öznellikten nesnellığe, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene doğru bir akıştır³⁰. Göstergebilim ilk bakışta görülemeyen çeşitli kültürel ve ideolojik anlamları yorumlamak için önemli araçlar sunar. Bu özelliği nedeniyle sosyal medya mizah ürünlerinde dini ve manevi öğelere ilişkin bir okuma yapmak için göstergebilim yönteminin kullanımı tercih edilmiştir.

Göstergebilimde anlamlandırılmak istenen göstergedir. Göstergelerin konuşma, yazı ve resimler gibi belirli şekillerde toplanmış biçimlerine kod denilir. Kodlar, içinde göstergelerin düzenlendiği ve göstergelerin birbirleriyle nasıl ilişkilendirebileceğini belirleyen sistemleridir.³¹ Göstergebilimde kodların alınması değil, okunması söz konusudur. Bu nedenle göstergebilim alıcı terimi yerine okur terimini tercih eder, çünkü okur terimi metni anlamlandırma sürecinde okurun kültürel deneyimine gönderme yapar.³² Göstergebilimin Amerikalı kuramcısı Hall³³ iletişim süreçlerini düz bir hat olarak gören davranışçı ve deneyci yaklaşımları eleştirerek mesajın gönderilmiş olmasının yerine ulaşacağını garantilemediğini belirtir. Hall³⁴, anlamın gönderen tarafından kodlandığı biçimde açılabilmesi gibi, kodlandığından daha farklı anlam oluşumlarıyla açılabilmesini öne sürmüştür. Dahası aktif izleyici, medya metinleri üzerinde karşıt okuma yapabilen ve kendi anlamını üretebilen izleyicidir.

28 Parsa ve Olgundeniz. (2014). İletişimde Göstergebilim ve Anlamlandırma Sürecini Örneklerle Değerlendirme, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi Ders Notu, s. 1, 12. Erişim: 8.03.2019, 14 s. 22, Adres: <https://www.researchgate.net/publication/308779238>.

29 Roland Barthes. (1979) Göstergebilim İlkeleri. (Çev) Berke Vardar Mehmet Rifat. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, s. 93.

30 Esra Karaman (2017) Roland Barthes Ve Charles Sanders Peirce'in Göstergebilimsel Yaklaşımlarının Karşılaştırılması, İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi, 34, s. 27.

33 Hall, 2005, 117-127'den aktaran Melik Koç. (2018). Modern ve Postmodern Reklamlar: Göstergebilimsel Bir Analiz, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Antalya, s. 106.

Göstergebilimin temel kavramı göstergedir. Gösterge, başka anlamları içerisinde barındıran özellikler taşıdığından kendi dışında bir nesne, olgu ya da varlık belirtebilen ögedir. İnsanların birbirleriyle anlaşmak amacıyla yarattıkları ve kullandıkları diller, jestler (el, kol, baş hareketleri), sağır-dilsiz alfabesi, trafik işaretleri, bazı meslek gruplarında kullanılan flamalar, reklam afişleri, moda, mimarlık düzenlemeleri, yazın, resim, müzik gibi çeşitli birimlerden oluşan ve ses, yazı, görüntü, hareket gibi gereçlerle oluşturulan anlamlı bütünler birer göstergedir.³⁵ Barthes, göstergeyi gösteren ve gösterilenin birleşimi olarak tanımlar.³⁶ Gösterge, bir gösterenle bir gösterilenden kuruludur. Gösterenler düzlemi anlatım düzlemini gösterilenler düzlemiyse içerik düzlemini oluşturur. Bu iki düzlemi Hjelmslev'in açıklamaları ile zenginleştiren Barthes³⁷ hem gösteren hem de gösterilen düzleminin iki katmandan oluştuğunu belirtir: Biçim ve töz. Biçim, dilbilim dışı hiçbir öncüle başvurmada dilbilimin tüketici, yalın ve tutarlı bir biçimde betimleyebileceği olgulardır. Töz ise, dilbilim dışı öncüllere başvurulmadan betimlene-meyecek dilsel olguların çeşitli görünümünün tümüdür.

Bir göstergede; gösteren ve gösterilen arasında bir ilişki kurulmasına anlamlama denir. Bir gösteren görüldüğünde veya işitildiğinde gösterilen zihinde oluşmaktadır. Anlamlama gösterenin göstergesini, gösterilen olarak zihinde canlandırma sürecidir. Göstergeyi kullananın ondan anladığı şey gösterilendir.³⁸ Gösterilen göstergenin doğrudan işaret ettiği bir şey olabileceği gibi dolaylı olarak işaret edilen şey de olabilir. Gösterenin işaret ettiği anlam doğrudan ortaya çıkıyorsa buna temel anlam, dolaylı olarak edinilebiliyorsa yan anlam denir. Yan anlam, her zaman düz anlamla ilgilidir ve muhakkak ona dair bir şeyleri barındırır.³⁹ Göstergelerde düz anlam gösterilenin nesnel olarak olduğu gibi kavranmasıyla ortaya çıkar. Yananlam ise ima edilen anlamlardır.⁴⁰ Bu ima etme bazen metafor, metonom⁴¹ veya başka bir yolla kurulur. Göstergebilimde bu dolaylı anlamın ne olduğu anlamaya çalışılır. Bunu yaparken belirli bir kültürel, kuramsal, kavramsal çerçeveden yararlanılır. Bu çalışmada sosyal medya memleri dini-manevi-kültürel kavram çerçevesi ve gösteren-gösterge-gösterilen, temel anlam-yan anlam ve yapı bozum okuma yöntemine bağlı olarak okunmaya çalışılmıştır. Bu tür bir okuma özetle göstergelerde her zaman teşhis bile edemeyeceğimiz bir türden politik,

35 Karaman, 2017, s. 26, 27.

36 Barthes, 1979, s. 48.

37 Barthes, 1979: s. 31.

38 Barthes, 1979 s. 35, 81; Karaman, 2017, s. 31.

39 Barthes, 1979, s. 89.

40 Parsa ve Olgundeniz, 2014, s. 3.

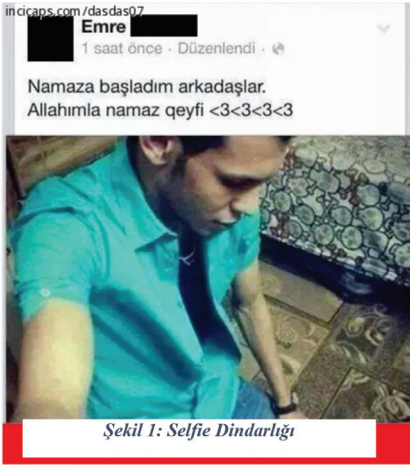
41 Metonimi bütünün bir parça ile temsilidir.

tarihsel ve etik anlamın bulunduğunu; anlamın hiçbir zaman ilk görünen kadar doğrudan olmayacağı, her zaman yapı bozumla zorlanıp açılabileceğini akılda bulundurur.

Sosyal Medyanın Postmodern (Dini) Mizah Anlayışına İlişkin Çözümlemeler

Prime-Time ve Dindarlık (Selfie Dindarlığı)

Günümüzde teknolojinin ilerlemesi ile birlikte insanların hem bireysel hem toplumsal olarak günün her saatinde, kesintisiz olarak sürdürebilecekleri eğlence/etkinlikler

çoğalmıştır. Bunlar arasında en yaygın kullanılanlar şüphesiz ki TV ve internettir. TV programlarının en çok izlenme oranı bireylerin eğlenceye ayıracakları vakitle ilişkilidir ve bunu ifade etmek için seyircinin en çok olduğu zaman dilimini kapsayan prime-time (altın saatler) kelimesi kullanılmaktadır. İnternetin yaygınlaşması ve özellikle kullanıcıların aktif bir şekilde katılımını destekleyen ortamların (sosyal medya) oluşması ile prime-time kavramı, kişinin internette en çok aktif olduğu ve etkileşime girdiği zaman dilimini de kapsayacak şekilde literatürde yerini almıştır.⁴² Sosyal medya ya bakan yönüyle prime-time kişinin yoğun biçimde beğeni ve paylaşım

aldığı veya sosyal medyada çokça görünür olduğu zamanları ifade etmektedir. Örnekte selfie dindarlığı olarak tanımlanan davranışlar kişinin prime-time'ı yakalama isteği ile örtüşmekte ve bu istek/amaç doğrultusunda dindarlığın pek çok boyutu yapı bozuma uğratılmaktadır.

Şekil 1'deki⁴³ caps, selfie dindarlığı olarak isimlendirebileceğimiz bir eleştirel mizah örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Emre adlı kişi namaza başladığını, "Allahımla namaz qeyfi <3 <3 <3 <3" ifadelerini kullanarak sosyal medya hesabından paylaşmıştır. Buna denk gelen bir diğer sosyal medya kullanıcısı ise İnci Caps sitesindeki hesabı üzerinden "Tekbir> Rükü> Selfie> Secde" ifadelerini ekleyerek mizahi ürünün yeniden üretmiş ve paylaşmıştır.

42 Ekmel Geçer, Popüler Kültür, Politika ve Din: Prime-Time ya da Selfie Dindarlığı, İnsan ve İnsan Dergisi, 2018, sayı: 16, s: 85-99.

43 Kaynak: <http://www.incicaps.com/c/11e6l6952/>, erişim tarihi: 22/03/2019.

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
İnsan	Diz üstü oturmuş, başı aşağıya eğilmiş, bir eli uyluk üstünde diğeri yükseğe kalkmış bir genç	Namazın rükünlerinden kaide-i ahire, huzur, namaz, namaz ibadetinin yapı bozuma uğratılması
Ortam	Evin bir odası, yalnızlık (tek başı), seccade	Namaz ibadetini tek başına mahrem yaşam alanında gerçekleştirme davranışı
Metin 1	Namaza başladım arkadaşlar Allahımla namaz qeyfi <3 <3 <3 <3	Namazın gerektirdiği dünya meşgalesinden kopma/huşu davranışının yapı bozuma uğratılması, Popüler kültür ögesi olan öz çekim davranışının namaz üzerinden eleştirisi, Namazda Allah'ın huzurunda olma duygusunun yapı bozuma uğratılması, Namaza başlama davranışının sevgi objeleri ile özdeşleştirilmesi,
Metin 2	Tekbir> Rükü> Selfie> Secde	Namazın rükünlerinde değişiklik, kutsalı popüler kültür davranışı ile özdeşleştirerek yapı bozuma uğratma, Öz çekim davranışını namazın rükünleri ile özdeşleştirerek kutsama/önemseme eğilimi,

Tablo 1: Selfie Dindarlığı Göstergebilimsel Tablosu

Sosyal medyanın aktif şekilde kullanımının hem kolaylaşması hem de bu ortamların çoğalıp içerik bakımından çeşitlilik sağlaması, aynı zamanda like (beğeni) alma isteğinin güdülenmesi, konunun farklı boyutlara taşınmasına sebebiyet vermektedir. Dinin kültürle etkileşim halinde olması ve bu etkileşimin sosyal medya ile yeniden şekillenmesi popüler kültürün dini değerleri yapı bozuma uğratmasına, dindar kişiyi ise çelişkili davranışlarda bulunmaya itmektedir. Bu durum günümüz din hizmetlerinin en önemli problem alanlarından birisini oluşturmaktadır.

Şekil1: Selfie Dindarlığı caps'inin göstergebilimsel analizine baktığımızda bu bağlamda pek çok unsur göze çarpmaktadır. Namaz ibadetinin şekil, duygu (huşu), erkan, popüler kültüre alet etme, riya gibi çeşitli unsurlar üzerinden yapı bozuma uğratılması söz konusudur. Capsde öncelikle namaz kılmaya başlayan kişinin bu sevincini öz çekim çekerek sosyal medyada paylaşma davranışı imajı verilmektedir. Ancak bu imajın verilmesinde kullanılan mizahi göstergeler namaz olgusunu esas bağlamından kopartarak sosyal medyada prime-time yapmanın bir aracı haline getirmektedir. Kompozisyonundaki insan, ortam ve metin göstergelerinin her birisi dini değerlere ilişkin pek çok çelişkiyi içinde barındırmaktadır. İnsan göstergesi oturuş biçimiyle kaide-i ahireyi çağrıştırırken bunun öz çekim hareketi ile birleştirilmesi hem namazdaki tadil-i erkânı berhava etmekte hem de öz çekim davranışını namazla bütünleştirerek kıymet atfetme

eğilimi sergilemektedir. Ortam ögesi bir yandan ibadetin mahremiyetini çağrıştırırken diğer yandan sosyal medyada paylaşım ile ihlasa dair tüm dini değerler kökten yıpratılmakta, riya ve gösteriş yüceltilmektedir. Her iki metin göstergede yer alan ifadeler ibadetin kutsallığı, Allah'ın huzurunda olma duygusu, huşu hali ve namazın rükünleri gibi çeşitli dini değerleri yapı bozuma uğratarak değersizleştirmektedir. Aynı zamanda kültürün en etkili unsurlarından biri olan dil de imla ve yazı hataları ile yapı bozumundan nasibini almaktadır.

Video Formatlı Mem (Vine) İncelemesi

Ramazan Konulu Videonun⁴⁴ Görüntüsel Anlatımı ve Analizi

Yayınlandığı platform üzerinde 1297055 defa görüntülenmiş videoda evin büyük

Şekil 2: Ramazan Konulu Vine

oğlu “Yaa evde vakit geçmiyor, ben dışarı çıkıyorum. Hadi iftarda görüşürüz.” diyerek dışarı çıkar ve kısa bir süre sonra telefonunu unuttuğunu fark edip, eve geri döner. Onun dışarı çıkmasını bekleyen ailesi ise sofraya kurmuş, yemek yemektedir. Çocuk gördükleri karşısında şaşırır ve durumu anlamak istediğini belirtecek şekilde donuk bir ifade ile “Hayırdır?” der. Babası durumu toparlamaya çalışırken vazgeçer ve yanındakilere döne-

rek “Amaaan ben söylüyorum artık, oğlum biz ateistiz” diye cevap verir. Çocuk daha da şaşırır ve “Siz yıllardır ateist miydiniz!?” diyerek tepki verir. Babası ise “Yook her zaman değil, Ramazan yazlara denk gelince sıcağdan oruç tutulmuyor o zamanlar ateist oluyoruz ama kışın devam.” der gayet sakin bir şekilde. Çocuk gülerek “Baba ne diyorsun Allah aşkına tövbe de. Babaanne sen de mi ateistsin!?” diyerek babaannesine yönelir. Babaannesi “Yook tövbe de, ben ateist değilim, ben deistim. Yani bir yaratıcı var ama kafam karışık.” diye cevap verir. Çocuk daha da şaşırarak “Kafan karışık öyle mi!!” der ve kardeşine dönerek “Oğuz sen?” diye sorar. Kardeşi de “Yok abi ben zaten çocuk orucu tutuyorum, öğlene kadar.” diye cevap verir. Çocuk gülümseyerek ve şaşkınlıkla “Lan ne çocuk orucu 23 yaşındasın oğlum sen!!” diye tepki gösterir. Kardeşi de “Demek

⁴⁴ Kaynak: https://www.instagram.com/p/BUrYE04jKIK/?utm_source=ig_share_sheet&igshid=155ujoz1g1z9w erişim tarihi: 22/03/2019.

ki içimdeki çocuğu hala öldürmemişim, öyle değil mi baba.” diyerek kahkaha atar ve diğerleri de aynı şekilde gülmeye başlarlar. Çocuk iyice şaşkın halde “Yok! valla şaka dimi, şaka deyin bana nolur şaka diyin” diyerek sayıklamaya başlar ve yatağından sıçrayarak uyanır. Gördüklerinin bir rüya olduğunu anlar ve babasının “Evladım noluyor?” diye sorması üzerine “Baba ben çıkıyorum. Evde vakit geçmiyor, salak salak rüyalar görüyorum.” der ve evden koşarak çıkar. Babası arkasından “Evladım yaramıyorsa yarın oruç tutma” diye seslenir ve çocuğunun evden çıktığını fark edip arkasından cips paketi çıkararak yemeye başlar.

Tablo 2: Ramazan Konulu Videonun Göstergebilimsel Tablosu

Gösterge	Gösteren	Gösterilen
29 Mayıs 2017 tarihli Ramazan Konulu başlıklı video	Ev ortamı. Yemek masası. Beyaz tişörtlü ailenin oruç tutan büyük oğlu. Oruç tutmayan baba, kardeş ve babaanne imgeleri. Ramazan, oruç ve inanca dair sözlü ifadeler.	İnanç ve ibadet formlarını yapı bozumuna uğratma. Yaz mevsiminde oruç tutmanın zorluğu. İnancın giyilip çıkarılabilir bir olgu olarak sunumu. Bu zorluktan kurtulmanın yolu olarak farklı inanışları benimseme. Rüya ve gerçeklik çelişkisinin doğurduğu güvensizlik duygusu. Ateizm ve deizm arasında tercih çelişkisi.

Ramazan Konulu başlıklı video oruç ve ramazan çerçevesinde kurgulanan mesajlarını üç temel parçada vermektedir. İlk parçada evin oruç tutan büyük oğlunun, babası, kardeşi ve babaannesi ile yüzleşmesi konu edinmiştir. Yaz aylarının oruç ibadetini zorlaştırdığı kanaatinden hareket edilerek oruç tutmamak ve üretilen bahaneler mizahi bir kurgu ile eleştirilmiştir. Hem ateistlik ve deistlik görüşleri hem de dini bir ibadetin zorluklar karşısında çeşitli bahaneler üretilerek terk edilmesi alay konusu edilmiştir. Burada dinin bir öğretisi olarak oruç ibadetinin terk edilmesinin eleştirilmesi olumlu bir özelliktir. Ancak karşıt bir okuma ile oruç tutmayan baba, nine ve kardeşin oruç tutar görünme çabası dini açıdan sadece kul ile Allah arasında en özel ibadet olan oruca dair algı bozucu bir rol üstlenmektedir. Oruç tutmamanın gerekçesi olarak öne sürülen yazdan yaza ateist, deist olma söylemi ise inancı yapı bozuma uğratarak değersizleştirmektedir. Videonun ikinci parçasında bütün bu kurgunun rüya olması aslında ibadetin terk ediliyor olmasını kabullenememe, böyle bir şeyin olmamasını arzulamayı içermektedir. Bu bölüm bir anda izleyen de önceki bölüme ilişkin gereksiz önyargı izlenimi uyandırmaktadır. Ancak videonun üçüncü parçasında çocuk evden çıkıp gittiğinde

babanın arkasına sakladığı yiyeceği çıkartması iyimser arzusunun boşa olduğu algısını oluşturmaktadır. Özellikle bu bölüm birinci bölümün ima ettiği yıpratıcı anlamların yanında özellikle güven değerine dair ciddi bir yapı bozumu gerçekleştirmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Mizah günümüzde icra alanı, içerik ve biçim olarak bazı değişikliklere uğrasa da eğlenceyi ince eleştiri ile birleştiren önemli bir araç olmaya devam etmektedir. Günümüz mizahının en etkileşimli alanı olan sosyal medyadaki örnekler muhataplarının, özellikle de bu platformda çok etkin olan gençlerin algı ve tutumları üzerinde inşacı bir rol oynamaktadır. Bu mizah örneklerinde verilen mesajlar bir müddet sonra gerçekliğin mizaha konu edilmiş biçimi ile algılanmasına neden olmakta ve böylece gerçekliği yapı bozuma uğratmaktadır. İnsan fitratının bir parçası olan beğenilme, görünür olma isteği sosyal medyada prime-time'ı yakalama isteği ile örtüşmekte ve bu bağlamda çoğu zaman belki iyi niyetle bile yola çıkan uygulamalar olumsuz mesajların kaynağı olabilmektedir. Bu çalışmaya konu ettiğimiz sosyal medya memlerinin “kültür parçacığı”, kültürel unsurları paylaşım la yayan “kültürel virüsler” gibi anlamlarla tarif edilmesi sosyal medya unsurlarının toplumsal hafızayı, hafıza zincirini etkilemedeki rolüne dair iyi bir gönderme yapmaktadır. Bu açıdan sosyal medya din ve değer eğitimi alanında hizmet verenler için ihmal edilecek, yalnızca karşı durularak görmezden gelinecek bir platform değildir.

Günümüzde medya her türlü değer in ve değer karşıtlığının kendine kolaylıkla yer bulduğu bir eğlence ve mesaj iletme aracı olarak çoğu zaman kitlesel kültür/değer ayrıştırmalarının mecrası olabilmektedir. Bu bağlamda örneğin geleneksel medyanın önemli bir gücü olan karikatür dergilerinin yıllardır yaptıkları İslamofobik yayınların toplumda İslam imajının kötülenmesinde katkısının olmadığı düşünülemez. Akıner ve Mencet⁴⁵, 1910-2010 arası ve 2014 yıllarında yayınlanan dergilerin - sosyal medyaya aktarılmış örneklerinden seçtiği - yaklaşık 35500 karikatürde İslam veya Müslümanların Batı'daki İslamofobik imgelere benzer bir biçimde sunulduğunu belirlemiştir. Bu örneklerde İslamofobik klişeler genellikle Müslümanı yobazlık, terörizm, sahtekârlık ve sapıklıkla ilişkilendirmiştir. Bu çalışmada bizim literatür ve sosyal medyada dini mizah örneklerine dair yaptığımız incelemeler sosyal medyadaki postmodern mizah kültürünün dini ve manevi değerler açısından postmodernizmin temel karakteristiklerinden olan gerçekliği yapı bozumuna uğratma eylemini yoğun bir şekilde yaptığını göstermektedir. Bu yönüyle geleneksel medyaya göre katılımcılığı çok daha yüksek ve etki sahası geniş bir platform olan sosyal medyada değer-yıpratıcı ve İslamofobik içeriklere yönelik kapsamlı çalışmalara ihtiyaç olduğu anlaşılmaktadır.

Kanaatimizde geniş bir özgürlük alanı olarak sosyal medyanın değer-yıpratıcı ortamının yasaklar ve kötülemelerle önüne geçilmesi doğru ve mümkün değildir. O halde yapılması gerekenlere ilişkin kapsamlı araştırma ve bilinçlendirme çalışmaları yürütmek

45 Akıner ve Mencet, 2016.

gerekmektedir. Örneğin tüm eğitim kurumlarımızın müfredatlarında dini ve kültürel değerlerin sosyal medya yoluyla itibarsızlaştırılmasına neden olan içeriklere dair bilinçlendirici içeriklere yer verilmelidir. Aynı zamanda bu platformlarda olumlu örnekleri çoğaltmanın önemi dikkate alınarak yetenekli gençlerin desteklenmesi, değer saygılı sosyal medya kullanımı ve içerik üretimine ilişkin eğitim modülü geliştirme ve uygulama çalışmaları yapılmalıdır.

Türkiye’de din eğitim öğretimi faaliyetlerini yürüten kurumların bir duruş olarak sosyal medyanın kötülüğünü vurgulamanın inandırıcı ve etkili bir yol olmadığını görerek kaynaklarını onu etkili kullanma adımına geçmek için harcaması gerekmektedir. Gerek geleneksel gerekse sosyal medya kanalıyla gençlere sunulan film, mem oyun vb. içeriklerin olumsuz etkilerini vurgulamakla gençlerimizi bunların etkilerinden koruyamadığımız artık anlaşılmıştır. Bundan sonraki süreçte dini kurumlar mevcut durumu proaktif bir tarzda yönetmeye yönelik ne tür çalışmalar yapacaklarına odaklanmalıdır. Proaktif tarz, Diyanet benzeri kurumlar için gençlere hitap edecek aktif sosyal medya platformları oluşturmayı da içermektedir.

Kaynakça

- Akiner N., Mencet, M. S. (2016). Türkiye’deki İslamofobi: Mizah Dergilerinde İslam’ın Temsili. Akademik İncelemeler Dergisi, 11 (2), s. 169–196.
- Arık, B. (1998). *1980’den Sonra Yaşanan Toplumsal Değişim ve Karikatürün İşlevi: Değişen Toplum Değişen Karikatür*. İstanbul: Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Barthes, R. (1979) *Göstergebilim İlkeleri*. (Çev) Berke Vardar Mehmet Rifat. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Buhari, (1990) *Edebu’l –mufred*. (thk) Muhammed Abdulkadir Ata. (Bab: 133, Hadis: 265), Daru’l–kutubi’l–ilmiyye, Beyrut.
- Çiftçi, H. (1998) Klasik İslam Edebiyatında Hiciv ve Mizah. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 10, s: 139–162.
- Dağtaş, R., Yıldırım, O. (2017). Mizah Anlayışının Yeni Hali “Caps”leri “Dünya Tarihine Yönelen Kişiler” Üzerinden Okumak. Intermedia International e–Journal, 4(6), s. 14–39.
- Doğan, Yusuf, (2006), *Raşit Halifelerin Mizah ve Nükteler Anlayışları*. Nüsha, 6 (22), 95–112.
- Geçer, E. (2018). *Popüler Kültür, Politika ve Din: Prime–Time ya da Selfie Dindarlığı*, İnsan ve İnsan Dergisi, sayı: 16, s: 85–99.
- Günday, H. (2012). Sahabe Neslinin Yetkin Mizah Ustası: İbn Ebû ‘Atik. Bilimname, XXII (1), s. 159–188.
- <http://www.incicaps.com/c/11e616952/>, erişim tarihi: 22/03/2019.
- https://www.instagram.com/p/BUrYEO4jkIK/?utm_source=ig_share_sheet&igshid=155ujoz1glz9w erişim tarihi: 22/03/2019.

- Karahisar, T. (2015) Basılı Mizahtan Paylaşılan Mizaha Doğru Dönüşüm: İnternette Mizah. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication*, 5 (1), s: 76-90.
- Karaman E. (2017) Roland Barthes Ve Charles Sanders Peirce'in Göstergebilimsel Yaklaşımlarının Karşılaştırılması, *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 34, s. 25-36.
- Kırık A. M., Saltık R. (2017). Sosyal Medyanın Dijital Mizahı: İnternet Meme/Caps. *Atatürk İletişim Dergisi Sayı 12 (Ocak)*, s. 99-118.
- Koç, M. (2018). Modern ve Postmodern Reklamlar: Göstergebilimsel Bir Analiz. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi*, Antalya.
- Levent Cantek. (2003). Mizaha Muhafazakâr Bir Yaklaşım: Mustafa Şekip Tunç. *Folklor/ Edebiyat*, 9 (35), s: 95-98.
- Şimşek, S. (2005). Mevlânâ'da Mizah ve Nükte. *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 6 (14), 525-548.
- Yılmaz, Ç. (2017) İnternet-Ortamlı Mem Çalışmaları: Uluslararası Alanyazına Bir Bakış ve Türkiye'deki Olanaklar, *Global Media Journal TR Edition*, 8 (15), s. 182-207.

OTURUM BAŞKANI – Hasan MEYDAN Hocamıza ve Büşra GÜGEN Hanımefendiye teşekkür ediyoruz.

Şimdi, bu iki tebliğin müzakeresi için Doç. Dr. Sayın Lütfi SUNAR Hocamızı kürsüye davet ediyorum.

Buyurun Hocam.

MÜZAKERE

Doç. Dr. Lütfi SUNAR
İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Selamünaleyküm.

Evvela hepinizi saygıyla selamlıyorum. Kıymetli iki hocamıza da tebliğleri için teşekkür ediyoruz.

Evvela, bugün hep gençliği konuşuyoruz, gençliğe dair çok ciddi kaygılarımız var. Son birkaç senedir, özellikle bu Gezi hadiselerinden sonra moda oldu, benim şahsi kanaatim, gençlerden memnun olmak ya da gençliğe karşı olmanın ötesinde biraz gençleri ayrıksı bir grup olarak konuşmanın gençleri anlamanın önünde çok önemli bir engele dönüştüğü yönünde. Sosyodemografik grupları ayırarak tartışmak, ele almak gereklidir, lazımdır; bazen kadınları, gençleri ayrı ayrı konuşabiliriz ama gençlik konusunun ayrıca çok ciddi bir endişe konusu hâline gelmesinin konuyu, meseleyi, mevzuyu anlama bakımından durumumuzu zorlaştırdığı kanaatindeyim.

Sayın Ömer Bozkurt Hocamız, Gençliğe Yönelik Yayınlarda Bir İçerik Meselesi Olarak Resyonelleştirme, Tespitler ve Öneriler başlıklı bildirisini bizlerle paylaştılar. Ben her iki bildiriye de dört açıdan değerlendireceğim. Birincisi, teorik zemin, metodolojik zemin, literatür zemini ve içerik bakımından değerlendireceğim.

Teorik açıdan Ömer Bozkurt'un bildirisi, dinin ileri düzeyde rasyonel bir çerçeveye sahip olduğunu ancak dindeki her unsurun da rasyonelleştirilemeyeceği tezine dayanıyor. Ancak hocamız, Hristiyanlıktaki gibi bir irrasyonel iman ilkesinin İslam'da olmadığını belirtirken, sonrasında irrasyonel alanda bu kadar tolerans düzeyi fazla bir bildiri sunmuş olması bir miktar şaşırtıcı.

Metodolojik olarak yazarımız kendisi belirtmese de tebliğinden anladım kadarıyla çıkarım tekniğini kullanmaktadır. Önermeci bir teknikte tebliğini kaleme almış, nihayetinde, sonuç kısmında da birtakım önerileri bizlerle paylaşmış durumdadır.

Yazar çalışmasını 1998 yılında Mehmet Aydın Hocanın Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Kolları tarafından organize edilen “Gençlik ve Din” konferanslarında sunduğu Gençlik ve Din konulu bildiride bahsettiği gençlerin inanç haritasının çıkarılması yönündeki önerisine dayandırmaktadır. Bu haritaya göre günümüz gençliğinin mahiyetine yönelik bir haritanın temel belirleyicileri şunlar olabilir:

1.Nesillerin sınırlarının belirlenmesi. Burada özellikle yazarımız nesillerin son zamanlarda gittikçe dağılan bir yaş aralığına sahip olduğu tezini ileri sürmektedir.

2.Yaşam bölgelerinin farklılıkları. Farklı yerlerde yaşayan gençlerin farklı niteliklere sahip olduğu yönündeki bir öneri.

3.Eğitim farklılıkları. Alınan eğitimin çeşitliliği ve farklılığı.

4.Hayata bakış ve değer sorunu. Özgürlük ve hayatı sorgulama veya sorgulamama biçimindeki bir bakış tarzını gençlerin karmaşık haritasına özellikle önemli bir boyut kattığını öne sürüyor yazarımız.

Bu haritanın temel unsuru, dikkat edilirse, yazarımız tarafından da dikkat çekildiği üzere, çoğulculuk, çeşitlilik ve farklılık ilkesi olmaktadır. Yani gençlerin farklılık ve değişimlerinin dikkate alınması gerektiğini ileri sürmektedir yazarımız. Bu anlamda aklıleştirme ve akıl dışılığın eşzamanlı olarak kullanımı konusunda yazarımız bize bir çerçeve sunmaktadır.

İçerik bakımından Sayın Bozkurt, gençlere yönelik dinî yayınlar için temel ilkeleri üç temel başlıkla ele almaktadır. İçerik, yöntem ve şekil. Hocamız, içerik bakımından öncelikle dinin bilimsel bir bakış ve argümantasyon ile temellendirilmesini sorunlu bulmaktadır. Bunun, bazı boyutlardan dinin yapısını bozmasından endişe etmektedir. Ancak Sayın Bozkurt, buna mukabil, tamamıyla irrasyonel unsurların öne çıkarılmasını da savunmaz. Dinin de din dışının da zamana irrasyonel bir bakışa sahip olabildiğini belirtmesi bu açıdan önemli gözüküyor.

Bildiride yöntemsel bakımdan ise dört ayrı boyuta dikkat çekilmek ve bazı somut öneriler yapılmaktadır. Bunları şöyle özetleyebiliriz: Dinî yayınlarda gençlere yönelik dinî yayınları belirlemek için bir üst kurul kurulması. Gençlere yönelik yayınların bir hakem kurulu değerlendirilmesine tabi tutulması. Gençlere yönelik yayınların dil ve anlatımının dikkate alınması. Yayınların biçimsel özelliklerinin gençlerin ilgisini çekecek şekilde düzenlenmesi.

Son olarak, bütün bu önerilerin kime yapıldığını anlamak güç. Yayıncılık piyasası, Diyanet İşleri Başkanlığı, yazarlar veya okuyuculardan hangisinin bu önerilere muhatap olduğu belli değildir. Bu tür öneriler geliştirilirken, yayıncılık piyasası ve

çalışma sistemlerinin güncel düzeyi dikkate alınmalıdır. Buradaki merkezîyetçi yapılanma önerilerinin, yazarın da fark ettiği ve dikkat çektiği bilişim çağında uygulanması imkânsızdır. Ancak bu ilkelerin gençlere özgü ve gençlik için özel olduğu da ayrıca söylenemez. Mesela aynı ilkelerin çocuklara yönelik dinî yayınlara veya kadınlara yönelik olarak kolayca uygulayabiliriz. Hâlbuki, gençlik yayıncılığının ele alındığı bir kongrede, bu tür ilkelerin yukarıda bahsedilen gençlerin haritaları dikkate alınarak geliştirilmesi daha fazla fayda sağlayabilirdi.

İkinci bildirimiz Mizah Ürünlerinin Dinî Değerlere Etkisinin Popüler Sosyal Medya Ürünleri, -bizim de bugün öğrenmiş olduğumuz- Memler Üzerinden İncelenmesi başlığıyla Hasan Meydan ve Büşra Gügen tarafından hazırlanmıştır. Biraz önce beraberce dinlediğimiz bildiri, yıllarca Yeşilçam Sinemasından popüler kültür ürünlerine kadar farklı alanlarda sürekli din ve dindarlığı -dalga geçilmesini- aslında hepimizin bildiği örnekleri ve bilgileri arka planına alarak bizlere sundu.

Bu anlamda bildirinin teorik arka planı mizahın toplumsal alana yeniden üretimini sağlayan önemli bir araç olduğu kabulüne dayanıyor. Mizah, değerleri saptırma ihtimali de bulunan bir çerçeve oluşturmaktadır aynı zamanda. Tarih boyunca da bu anlamıyla bakıldığında, çoğunlukla enteredoksi ile özdeşleştirildiğini söyleyebiliriz. Normatif olan ve gerçek olanın karşılaştırılmasında bazen bir taraf, değerleri bir tarafa gerçeği bir tarafa da gerçek değil koyunca bazı sorunlar karşımıza çıkabilir, meseleyi kavramak güç hâle gelebilir. Bu bildiride de zaman zaman normatif olan ile reel olan birbiriyle karşılaştırılarak böylesi bir teorik sorunun ortaya çıktığını söylemek gerekebilir.

Bildiride mizaha karşı bir endişe, bir öfke sezdim. Bu anlamda bakıldığında anlayışlı mizah, anlayışsız mizah ayrımının yapılmasının bence daha makul olacağını düşünüyorum.

Literatür zemini açısından baktığımızda, epey zengin, epey detaylı bir literatür tartışmasına dayanıyor bildiri. Sosyal medyanın kullanımıyla mizahın değişen biçim ve anlamı arasındaki ilişkiyi tartışan bu bildiride, mizahla ilgili üç psikososyal yaklaşımdan bahsediliyor; üstünlük, uyumsuzluk ve rahatlama yaklaşımları. Bu anlamda bakıldığında, Türkiye’de dinî değerlerle alay eden pek çok mizah unsurunun çoğunlukla üstünlük yaklaşımına dayalı olarak geliştirildiğini beyan ettiğini görüyoruz hocamızın. Bu anlamda baktığımızda, özellikle kendisini dini yaşayan kişilerden üstün, aydınlanmış ve dini yaşayan kişilerden daha çağdaş gören kişilerin dini değerlerle kolayca dalga geçtiği gibi bir tespitin sıklıkla yapıldığını söyleyebiliriz.

Metodolojik açıdan bildirimiz, göstergebilim metodolojisine ya da teorisine dayanmaktadır. Göstergebilim, anlam üretimini incelemeyi amaçlayan disiplinler ötesi bir araştırma alanı olarak tanımlanabilir. Göstergebilimde aranan çoğunlukla görünenden görünmeyene, öznellikten nesnellığe, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene doğru bir akıştır. Hocamız bize biraz önce iki örneği sunarken görünenden görünmeyene doğru götürdü bizi ve bunların arka planında ne olduğunu gösterdi.

İçerik bakımından değerlendirdiğimizde, esasında sunum yapılırken –ben bildiri-yi okuduğum için şanslıyım- keşke son kısma daha fazla odaklanılsaydı diyebilirim. Çünkü bu tür bildirimlerde bir miktar, çoğunlukla literatürle ve felsefi tartışmalarla çok geçirilen vakit, salona konuyu dinlemek için gelen dinleyicilerden biraz vakit çalmak olarak karşımıza çıkabiliyor, oturum başkanını da zorlayabiliyor benim yaptığım gibi.

Hem mizahı hafife almak olarak görmemek lazım. Yüzlerce yıldır, o açıdan bakıldığında, Oflu Hoca yerine Nasrettin Hoca imgelerini de böyle bir geliştirmeye konu edersek, bunları kültürden çıkarmamız gerekebilir.

Dinin eleştiri ve eğlenme sınırları nedir? Bu Hristiyan kültüründe... Artık bir kültüre dönüşmüş. Yaşamı bütüncül olarak belirlemeyen bir kültüre dönüşmüş olan Hristiyanlıkta, çoğunlukla daha rahat, daha kolay kabul edilebilir bir şey olarak karşımıza çıkmaktadır. Futbol oynayan bir Hazreti Meryem imgesi, çok fazla kimseye rahatsız edici gelmez. Hâlbuki futbol oynayan bir Hazreti Fatıma imgesi hepimizi ayağa kaldırabilir. Zaten öyle bir şey de olmasın. Bu anlamda İslam dininde, çağdaş İslam kültüründe dinî olanın eleştiri ve eğlenmeye ne kadar konu olabileceği konusu çoğunlukla belirlenmemiş durumdadır. Dolayısıyla bu anlamda bir bakıma, biraz da her eleştiriye, her mizahı art niyetli olarak görmek gerekmediğini düşünüyorum. Halk kültüründe, gündelik yaşamda sosyal medyada yansıtılanın çok daha ötesinde mizah konusu olabildiğini hepimiz biliyoruz. Bu anlamda baktığımızda yazarımızın, hocamızın, özellikle bu karikatür ve mizah alanında islamaforik içeriği tespit etmiş olması ve bunun ülkemizde de Batı'dan daha geride kalmayacak bir biçimde üretilmiş olduğunu belirtmesi kıymetli bir tespittir.

Son olarak, her iki bildiri için yazarlarımıza çok teşekkür ediyorum. Bu bildirimlerden çıkan en önemli netice, kanaatimce, gençlere yönelik dinî yayıncılık hususunun daha sistematik bir şekilde ele alınmasına yönelik zorunluluktur.

Saygılarımla.

OTURUM BAŞKANI-Doç. Dr. Sayın Lütfi SUNAR Hocamıza çok teşekkür ediyoruz.

Doğrusu ben kendilerinin müzakeresini dinlerken şöyle bir şey düşündüm, keşke bir gün ben tebliğ sunsam ve beni müzakere etse. Çünkü burada genç arkadaşlarımız var, onların odaklanmasını sağlamak için bunu söylüyorum. Profesyonel bir müzakere böyle olur.

Çok teşekkür ediyoruz hocam.

Şimdi, bir diğer tebliğimize geçiyoruz kıymetli misafirlerimiz. “Din Karşıtı Akımların Gençlik Yayınlarındaki İzdüşümleri” konusunu, tam da az önce İslamafobiden konuyu açmışken, onun devamında onunla bağlantılı olarak, hatta hocamızın verdiği örneklerdeki deizm, ateizm esprilerinin ya da mizahının da devamı olarak, Doç. Dr. Sayın Mustafa ÜNVERDİ Hocamız sunacaklar.

Buyurun Hocam.

Din Karşıtı Akımların Gençlik Yayınlarındaki İzdüşümü

Doç. Dr. Mustafa ÜNVERDİ
Gaziantep Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

ÖZET

Bu tebliğin amacı ateizm, agnostisizm, materyalizm, deizm gibi din karşıtı akımların gençliğe yönelik son bir yılda yapılan yayınlarını incelemek ve söz konusu yayınların hangi noktalarda merkezileştiğini tespit etmektir.

İnkarcı niteliğe sahip din karşıtı akımlar, günümüz iletişim dünyasında oldukça güçlü bir durumdadır. Şüphesiz bunda internet ve televizyon kadar basılı yayınların da rolü büyüktür. Dinin iman, ibadet ve ahlak içerikli mesajlarına karşın din karşıtı akımlar, insanı ve hazzı kutsayan bir dünya görüşüyle karşıt bir söylem geliştirmektedir. Ateist özellikli yayınların gençler üzerinde etkili olduğu müsellemidir. Bu yayınlar öyle kurumsallaşmıştır ki, kitap satışı yapan pek çok internet sitesinde “ateizm” müstakil bir başlık halindedir. Dolayısıyla ateizm ve onun benzeri akımlara ilgi duyanlar gayet rahat biçimde inkarcı söyleme sahip eserler hakkında bilgi sahibi olmakta ve onlara ulaşabilmektedir. Şüphesiz yaşadığımız şu dönemde yasakçı bir tutumla bunun önüne geçmek mümkün değildir. Bunun yerine, söz konusu yayınların konuları, delilleri, materyalleri ve iddiaları üzerinde çalışmalıdır. İlgili eserlere baktığımızda din-bilim ilişkisi, insanın varoluşu-yaratılış, insanın özgürlüğü, kötülük problemi gibi konuların öne çıktığını görmekteyiz. Dolayısıyla gençlerin inanç ve ahlak dünyasını inşa etme iddiasındaki eserler, bunları göz ardı ettiğinde günümüz gençlerine hitap edemeyecektir.

Bildiri, din karşıtı akımların yayınları üzerinde araştırma yaparak, bunları öncelikle inanç ve ahlak şeklinde ayırmayı ve bunların alt başlıklarını kategorize ederek gençlerin nasıl bir manevi saldırıya maruz kaldıklarını ortaya koymayı hedeflemektedir. İnceleme

konusunun genişliğinden dolayı, bildirinin son bir yılda Türkiye’de yayımlanmış eserlerle sınırlı tutulması planlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Gençlik, ateizm, yayın, inanç, ahlak.

GİRİŞ

İslam dini dinler tarihi disipliniinde evrensel dinler kategorisindedir. Sadece yerel ve milli unsurlarla kayıtlı değil, dünyanın dört bir yanında yaşayan insanlara hitap eder. Onun tebliğ ilkesi bunun bir ifadesidir. Nitekim İslam Hz. Muhammed’den (sav) bu yana sürekli biçimde yayılmış bir dindir. Bununla birlikte din karşıtlığı ve İslam’a yönelik menfi düşünceler de varlığını sürdürmektedir. Şüphesiz bunun sebepleri önemlidir. Bu bağlamda 2017 yılında yapılan bir araştırmada Müslümanların İslam’dan ayrıldığını beyan edenlerin gerekçeleri şöyledir:¹

Ana Neden ve Oranı	Alt Neden	%
Genel olarak din kavramından kaynaklanan nedenler %25	Dinin kurumsal yapısı	12
	Tanrıya inanmama	8
	Dini olmayan sebepler	5
İslam’dan kaynaklanan gerekçeler %19	Müslüman yetiştirilmiş ama asla İslam’la ilişkisi olmama.	9
	İslami öğretileri beğenmeme	7
	Terör ve fanatizm	3
Diğer din veya inançlar %16	Başka bir dini araştırıp öğrenme	9
	Dinlerin “iyi insan” ilkesinde eşitliğinden, “iyi insan”a inanma	6
	Ruhsal düşünceleri öğrenme ve onlara inanma	1
Kişisel sebepler %14	Eğitim seviyesinin ilerlemesi	6
	Yaşanılan Tecrübeler	5
	Belirli bir sebebe bağlı olmayan kişisel tercihler	3
Ailevi sebepler %2	-	2
Diğer %13	-	13
Cevapsız %12	-	12

Yukarıdaki tabloda genel olarak dine karşı olumsuz bir düşünceye sahip olan veya İslam dininin kendisinden kaynaklanan nedenlerle dinden ayrılanların oranının diğerlerine oranla fazla oluşu dikkate değerdir. Hakikat iddiasındaki bir dinin, mensuplarını neden ikna etmediği ve insanların neden dinden koştukları da bu araştırmada değerlendirilmiştir.

1 Mohamed, Besheer-Sciupac, Elizabeth P., “2017 Survey of American Muslims”, Pew Research Center, <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2018/01/26/the-share-of-americans-who-leave-islam-is-offset-by-those-who-become-muslim/>

dirmeye açıktır. Bu durumda Kelam ilmin gençlerin din karşıtı akımlara yönelmesinin gerekçelerini inceleme ve bunlar arasında yayınların durumuna mercek tutma görevini ihmal etmemesi gerekir. Çalışmamızda özellikle genç kitleleri etkileyen din karşıtı akımların yayınları üzerinden bir okuma yapmaya çalışacak ve dinden uzaklaşmanın nedenleri incelenecektir.

Öte yandan gençlerin üst yaş gruplarına göre din karşıtı ateistik akımlara ilgi duyduğunu ve kimilerinin buna yöneldiğini söylemek mümkündür. Zira çalışmamızda yaptığımız mülakatlarda bunu doğrulayan veriler aldık. Ayrıca geçen yıl 100'den fazla ülkede yapılan ve on yıllık bir sürede tamamlamış bir araştırmanın sonuçları açıklandı. Dindarlık göstergesi olarak "Tanrı'ya inanma", "kendini bir dine veya dini gruba ait hissetme", "ibadet etme" ve "günlük dua etme" gibi kriterlerin esas alındığı araştırmaya göre 46 ülkede gençler, üst yaş gruplarına göre kendilerini daha az dindar tanımlamıştır. Hristiyanlık, İslamiyet ve Hinduizm başta olmak üzere çeşitli din mensuplarını kapsayan araştırmada sadece Kanada, Japonya ve İsviçre gibi refah düzeyi yüksek ve seküler ülkelerde değil, İran ve Nijerya gibi ülkelerde de gençlerin 40 yaş üstü gruplara göre kendilerini daha az dindar tanımladıkları görülmüştür. Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 58 ülkede bu konuda belirgin bir fark görülmemiştir. Sadece Gürcistan ve Gana bu veriye aykırı bir görünümde-dir.²

Öte yandan ateizmin yayılmasına ilişkin yapılan araştırmalara göre Türkiye'de 2010 yılında kendisini ateist olarak tanımlayanların oranı % 2.3 iken, 2015 yılında % 2.9 oranına yükselmiştir. Başka bir araştırmaya göre 57 ülkede 50 bin kişiyle yapılan kamuoyu anketine göre 2005-2011 yıllarına göre kendisini dindar olarak tanımlayanların oranı %77'den %68'e düşerken, ateist olarak tanımlayanların oranı % 3'den % 13'e yükselmiştir.³ Türkiye'de 2017 yılında 53 ilde yapılan araştırmaya göre katılımcıların %4'ü Tanrı'ya inanmadığını belirtmişlerdir.⁴

Görülen o ki din karşıtı inanç ve düşüncelerde yükselen bir rağbet vardır. Bunun nedenleri ve özellikle gençleri inkara sevk eden sebepler arasında yayınların etkisi, üzerinde çalışmaya değer bir konudur. Bu çalışmada söz konusu probleme ışık tutmak maksadıyla genel olarak din karşıtı yayınların muhtevası ele alınacaktır. Tebliğ, problem alanının genişliğinden ötürü sadece 2018 yılına ve bu yılda yayınlanmış güncel bir esere sınırlı tutulmuştur. Bu bağlamda geçen yıl yayınlanmış din karşıtı eserlerin genellikle

2 Pew Research Center, "The Age Gap in Religion Around the World", <https://www.pewforum.org/2018/06/13/the-age-gap-in-religion-around-the-world/>

3 Aygün, Fatma, "Ateizme Yol Açan Başlıca Faktörler" Mezhepler Tarihi Dergisi, 10, sy. 2 (Güz 2017): 531-562, s. 535-536.

4 Sevinç, Kenan, "Ateizmin Boyutları ve Tipleri", İslami İlimler Dergisi, Yıl 12, Sayı 3, Güz 2017 (101/132), s. 104.

eski baskıların tekrarı olduğu tespit edilmiştir. Ancak Sevan Nişanyan ve Can Başkent tarafından Türkçe'ye tercüme edilerek yayınlanan Hindu düşünür Swami Dayananda Saraswati'nin Kur'an Eleştirisi adlı eseri ilk kez Türk okuyuculara sunulmuştur. 2018 yılında yayınlanmış bu yayın, tamamen Kur'an ölçekli bir eleştiri niteliğinde olmasından ötürü, tebliğimize konu olmuş ve incelemeye değer görülmüştür. Bunun yanında Arif Tekin'in Kur'an'ın Kökeni adlı kitabı da incelenecektir.

Çalışmamızda ayrıca yaşları 18-24 arasında değişen ve hepsi öğrenci olan 21 kişiyle yaptığımız mülakata da yer verilecek ve gençlerin inançlarının şekillenmesinde din karşıtı yayınların izdüşümü tahlil edilecektir.

I. Din Karşıtı Akımlar

Din karşıtı akımlar, mutlak olarak dine muhalif olan düşünce ve ideolojileri ifade etmektedir. Temelde Tanrı inancının olumsuzlanması niteliğindeki söz konusu akımlar genel olarak yaşamı sadece bu dünya hayatına, varlığı sadece maddeye ve amacı da haz ve mutluluğa indirgeyen yaklaşımlardır. Ateizm başta olmak üzere, agnostisizm, hümanizm, deizm, nihilizm, sekülerizm gibi akımları buna dahil edebiliriz. Biz bunların arasında öne çıkanları kısaca incelemek istiyoruz.

a. Ateizm

Teizm kavramının anti-tezi niteliğinde olan ateizm, “Tanrıtanımazlık” olarak tanımlanabilecek bir felsefi akımdır. Ateizm, Yunancada olumsuzluk bildiren a önekiyle Tanrı anlamına gelen Theos'un birleşiminden doğmuştur. Buna göre evreni yaratan, ona yasalar koyan ve evrene bir şekilde müdahale eden bir doğaüstü varlık fikri doğru değildir.⁵ Epistemolojik ateizm, pratik ateizm, nihilist ateizm, aksiyolojik ateizm gibi çeşitlere ayrılan ateizm, genel olarak iki ana kısma ayrılmıştır: Olumsuz/negatif ateizm ve olumlu/pozitif ateizm. Negatif ateist, “zayıf” ya da “kapalı” ateist olarak da isimlendirilir ve herhangi bir dini inanca sahip olmayan ve evrende yaratıcı bir varlık olduğu fikrini taşımayan, ancak bu konuda argümanlar geliştirme çabasında olmayan kimseyi tanımlar. Böyle birisi Tanrı kelimesini boş bir sözcük olarak kabul eder. Pozitif ateist ise, “güçlü” veya “açık” şeklinde de ifade edilir ve dinler üzerinde araştırma yapmış ve temelde dinlerin iddia ettiği Tanrı'nın varlığı fikri olmak üzere tüm inançları reddeden, bu konuda ürettiği delillere yaslanan kişidir.⁶ Olumlu ateist, aslında evrende aşkın ilke fikrini kabul eder. Ancak aşkın ilke insanın bilgiyle varlığı, bilgeliği ve özerkliği gerçekleştirebilir. İnsanın evrende ödevlerini yerine getirebilmesi ve sorumluluk bilincini taşıması

5 Cevizci, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yay., İst., 2002, s. 101; Çelebi, Turan, Ateizm Teori ve Pratik, Propaganda Yay., y.y. 2017, s. 10-11.

6 Palmer, Michael, Atheism for Beginners, The Lutterworth Press, Cambridge 2013, s. 13.

için Tanrı fikrini reddetmesi ve kendi özerkliğini, özgürlüğünü ilan etmesi gerekir. İnsan merkezli alması yönüyle ateizmin bu çeşidine antropolojik ateizm de denilmiştir.⁷

Esasen inançsızlık hali olarak ateizm şemsiye kavram olmakla birlikte literatürde bu düşünce biçimini ifade eden bir çok kavram vardır: İmansız (faithless), din karşıtı (anti-religious), teizm karşıtı (anti-theist), dinsiz (non-religious), ateist (atheist), mürted (apostate, deconvert), kilisesiz (unchurched), bağlı olmayan (unaffiliated), agnostik (agnostic), seküler (secularist), hümanist (humanist), natüralist (naturalist), bilimci (scientist), septik (skeptical), hür düşünceli (freethought) vb. kavramlar aralarında farklar olmakla birlikte ateizmle din karşıtlığı paydasında birleşirler.⁸

Genel olarak tüm inançsız ve inkarcı kabullere de isim olmuş olan ateizm, İslam geleneğinde ilhâd kelimesiyle kavramsallaşmıştır. Kelam ilminde ilhad, Allah'ın varlığını ve birliğini, dinin emir ve yasaklar ile tecessüm eden temel ilkelerini reddeden, dinin inkarı niteliği taşıyan inanç anlamındadır.⁹ Ancak daha çok felsefi bir düşünce biçimi olan ateizm ile ilhadın tamamen aynı düzlemde olduğu da iddia edilemez. Çünkü kavramlar, içinde doğup büyüdüğü kültür havzalarının etkisindedirler. Biri Batı diğeri Doğuya ait olan iki kelime arasında da farklar olması kabul edilmelidir.

Burada “new-atheism” şeklinde kavramsallaşan “Yeni Ateizm” akımına baktığımızda ise bu kavramın 2006 yılında agnostik gazeteci Gary Wolf tarafından kullanılmış ve yirmi birinci yüzyılda Tanrı inancının reddi paydasında birleşen Richard Dawkins (1941-), Christopher Hitchens (1949-2011), Daniel Dennett (1942-) ve Sam Harris gibi isimlere işaret ettiğini görmekteyiz.

b. Agnostisizm

Batı dilinde agnosticisme en temelde bilinemezcilik demektir. Yunanca bilinemez anlamına gelen agnostos, tüm bilinemezci öğretileri kapsar. İslam düşünce tarihinde Lâ-edriyye, Lâirfaniyye veya Lâ-yu'refiyye şeklinde isimlendirilen bu inanç biçimine göre, bilimin denetimine girmeyen tüm iddiaları reddetme üzerine kuruludur.¹⁰ Agnostik, Tanrı'nın varlığı ve yokluğu konusunda bir yargısı olmayan veya yeterli delil olmadığı için Tanrı'nın varlığını kabul etmeyen kişidir, denilebilir. Bu inanç biçimini felsefi bir doktrin haline getiren düşünürün İngiliz Filozof Thomas Huxley (1825-1895) olduğu

7 Cevizci, Felsefe Sözlüğü, s. 102.

8 Sevinç, “Ateizmin Boyutları ve Tipleri”, s. 105. Geniş bilgi için bkz. Hedge, Frederic Henry, *Atheism In Philosophy and Other Essays*, Copyright By Roberts Brothers, Boston 1884.

9 Topaloğlu, Bekir-Çelebi, İlyas, *Kelam Terimleri Sözlüğü*, İSAM, İst., 2010, s. 149.

10 Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Ansiklopedisi*, Remzi Kitabevi, İst., trs., s. 175-176.

kabul edilir. O, agnostisizmi gnostisizm (bilgi, hikmet, marifet) kavramının karşıt biçimi olarak inşa etmiştir.¹¹

c. Deizm

İngilizcede deism kelimesiyle ifadesini bulan ve Türkçeye Nedentanrıcılık veya Yaradancılık şeklinde çevrilen deizm, yetkin bir kişisel varlık olarak Tanrı'nın varlığına duyulan ihtiyaç üzerine kurulur. En basit ifadeyle deizm evrenin bir yaratıcısını kabul etmek ancak bu yaratıcının evrene müdahale etmediğine inanmaktır.¹²

Deizm, Aydınlanmada aklın ve bireyin öne çıkması ile paraleldir. Zira bu düşünce biçimine göre rasyonel ahlak dinin yegane amacı olup, vahiy ve vahyin getirdiklerine bir ihtiyaç duyulmaz. Yalnızca akıl yoluyla Tanrı fikrine ulaşılabilceğini kabul eder ve tüm dini sistemleri reddeder.¹³ Deizm Tanrı fikrini kabul ile ateizm, din fikrini ret ile teizmden ayırır. Bununla birlikte Benjamin Whichcote (1609-1683) gibi bazı deist düşünürler, aklın süzgecinden geçmiş ve onaylanmış dini önermelere yeşil ışık yakmıştır. Onlar, aklın kabul ettiği ölçüde vahyin de hakikatinin olabileceğini ifade etmiş ancak bunu herhangi bir din ile ilişkilendirmekten kaçınmışlardır.¹⁴

Deizmin temel ilkelerini şöyle sıralamak mümkündür:

- Tanrı ilk neden olarak evreni varlığa getirmiştir.
- Tanrı evreni yöneten mutlak yasaları da yaratmıştır.
- Tanrı aşkın varlıktır. Yöneten-yönetilen veya parça-bütün hiçbir şekilde evrenle ilişkisi yoktur, evrene müdahale etmez.
- Akıl vahiyle uyum içindedir ya da vahiy akla uygun olmalıdır.
- Dinin kutsal kitabı aklın ışığında tahlil edilmeli ve aklın dışında kalan mistik öğretilere, mucizelere yer verilmemelidir.

Buradan da anlaşıldığına göre deizm, peygamber, mucize, farz, günah gibi kavramlara yer vermez. Bilakis insanın özerkliğini ve mutlak anlamda aklın yetkinliğini kabul eder. Bir tür doğal teoloji olan deizm, modern dönemde hümanizm ve laisizmin gelişmesinde etkili olmuştur. Voltaire (1694-1778) ve J.J. Rousseau (1712-1778) mevcut

11 Uslu, Ferit, "Agnostisizm", Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Çorum, 2012/1, c. 11, sayı:21, ss. 5-28, s. 7-8.

12 Westmoreland, Cuthbert, Deism: The Knowledge of God Based Reason and Nature, Lulu Publishing, 2015, s. 8.

13 Cevizci, Felsefe Sözlüğü, s. 255-256.

14 Düzgün, Şaban Ali, "Deizm: Öncü İsimler ve Temel Doktrin", Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu, Van 2017, s. 3-4.

dini gelenekleri yadsıyarak Tanrı fikrine odaklanmış ve deizmin önemli fikrî öncüleri arasında yer almış isimler arasındadırlar.¹⁵

Deizmin önemli iki özelliği rasyonalist ve objektivist olmasıdır. Bu iki kriter varlık aleminde test edilebilir olmayan bilgi türünün kategorik olarak reddi sonucunu doğurmuştur. İnsan tabiatı bugün geldiği nokta itibarıyla bilimsel bilgi ve akılla temellendirmeli ve bu konularda doğaüstü söylemi ihtiva eden inanç türlerinden sakınmalıdır.¹⁶ Deizm ümmet ve peygamber ayırımını reddeder ve bir varlık türü olarak tüm insanları eşit kabul eder. Tüm inanç türlerinin özgün inanç sistematiğini ve ibadet türlerini olumsuzlayan Thomas Paine (1737-1809) bu inancı “Ben sadece bir Tanrıya inanırım daha fazlası değil. Benim mabedim aklımdır” şeklinde ifade etmiştir.¹⁷

d. Hümanizm

İngilizce humanism sözcüğüyle ifade edilen bu terim, insan anlamına gelen human kelimesine yaslanır ve akıllı insan varlığını tek ve en yüksek değer olarak ele alır. Hümanizm temelde insanoğlunun kendine yeten ve kendi problemlerini bizzat çözebileceği inancını taşıyan, bu konuda bilimsel metodu esas alan felsefi düşüncedir. Kısacası “insana inanmak” şeklinde tarif edilebilir. Hümanizm, bireyin özerkliğini ve her insanın etik değerlerde ortak olduğu inancını ve insanın Tanrı inancına ihtiyacı olmadığı, doğada kendi başına tutunabileceği fikrini savunur.¹⁸ İnsan hakları, demokrasi, sosyal sorumluluk, sanat ve yaratıcılık, bireysellik gibi kavramlar hümanizmin ilkeleri arasında yer alır. En son Amerikan Hümanist Derneğinin “Human Manifesto” başlığı ile yayımladığı altı hümanist ilke ise şöyledir:

- Dünyaya dair bilgi kaynakları gözlem, deney ve rasyonel düşüncedir.
- İnsanlar evrimsel sürecin sonucu olarak doğanın tabii bir parçasıdır.
- Etik değerler ancak tecrübelerle dayalı olarak insan ihtiyacından türetilmiştir.
- İnsan doğası gereği sosyal bir varlık olup ancak bir toplumda anlam kazanır.
- Hayat, insanî değerlerin yaşatma idealine hizmetle mümkündür.
- Toplumun yararına (olacak işlerde) çalışmak bireyin en yüksek mutluluğudur.¹⁹

Hümanizm hakkında her ne kadar insan sevgisi şeklinde yaygın bir kanaat mevcutsa da felsefi bir düşünce olarak din karşıtı akımlarla eşitlenebilir. Ateist, seküler,

15 Gündoğar, Hamdi, “Deizm; Aklın Tanrılaştırılması ya da Sorumsuz Özgürlük”, Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm Sempozyumu, Van 2017, s. 33.

16 Westmoreland, Deism, s. 32.

17 Paine, Thomas, The Age of Reason, Published: 1807, <http://klymkowskylab.colorado.edu/Readings/Thomas%20Paine%20-%20The%20Age%20of%20Reason.pdf>, s. 5.

18 Cevizci, Felsefe Sözlüğü, 514.

19 Sean P. Curley, Humanism for Parents, Published by Smashwords, 2. Baskı, 2012, s. 9.

septik, agnostik, non-religious (dinden bağımsız) ve non-theists aydınlar hümanizmle Tanrı fikrinin reddi veya gereksizliği, insanın Tanrı'dan bağımsızlığı, insanın mutlak yetkinliği ve insanın herhangi bir dini öğreti, vahiy vs. yöntemleri bilgi kaynağı olarak kabul etmemesi paydasında birleşirler.

II. Muhteva Yönünden Din Karşıtı Yayınlar

Bu başlıkta din karşıtı muhtevaya sahip olan yayınları kategorik ayırma tabi tutmadan genel olarak dine yönelttikleri eleştirileri ele almak istiyoruz. Esasen gençlerin ilgi duyduğu yayınlar basılı kitap ve dergilerden öte internet sayfaları ve sosyal medyadır. Bununla birlikte basılı yayın olarak Batı felsefesinde ateist veya agnostik filozoflar Friedrich Nietzsche, David Hume, Sigmund Freud, Arthur Schopenhauer, Jean-Paul Sartre, Karl Marx gibi isimlerin eserleri Tanrı'nın varlığının kanıtlanamaması, ahlak ve din zorunlu ilişkisinin olmadığı, dinin metafizik yapısı nedeniyle eşitsizliklerin ekonomik temellerini çözümleyemediği, bireyin düşünme yetisini ve özgür düşüncüyü yok ettiği, dinin emrettiği ibadetlerin pozitivist dönemde insana bir yararı olmadığı, dinin kötülük problemine cevap veremediğine ilişkin iddiaları ile öne çıkmışlardır.

Günümüzde yeni ateizm/new atheism olarak adlandırılan akımın temsilcilerinin daha çok maddi evren söylemine yaslandığını görmekteyiz. Richard Dawkins, Christopher Hitchens, Daniel Dennett ve Sam Harris yeni ateizmin öncü isimleridir. Bu akımın klasik ateist görüşten farklılığı ilgilendiği konulardır, denilebilir. Yeni-ateistler, bilimin insanlık için tek rehber olduğunu iddia etmekte ve bilimden ahlaki konular da dahil olmak üzere pek çok konuda yol göstermesini beklemektedirler. Onlara göre din, felsefe ve sosyal bilimler gibi diğer bilgi kaynakları gayri-meşrurdur. Sadece bilimin doğruları doğru kabul edilmeli ve bilimsel olmayan bilgi dikkate alınmamalıdır. Görünen o ki yeni ateizm akımı, bilimin prestijinden yararlanarak, dini mitolojiyle ilişkilendirerek itibarsızlaştırmaya çalışmaktadır. Onlar dinin epistemolojik değerini de kesinlikle reddetmekte ve hakikati bilimin tekeline vermektedirler.²⁰ Yukarıda bazı isimlerini zikrettiğimiz ateistlerin kimi eserlerine mercek tutmak, bu konuda bizleri aydınlatacaktır.

Richard Dawkins'ın Tanrı Yanılgısı adlı eseri, adından da anlaşılacağı üzere Tanrı inancının reddi ve dinlerin kökeni üzerine kuruludur. Tamamen Hristiyan geleneği üzerine kurulu olan kitapta Dawkins, Thomas Aquinas'ın Tanrı'nın varlığına ilişkin delillerine reddiye getirmektedir. Ahlak ilkesinin insanın özüne ait olduğunu savunan Dawkins, din ve ahlak zorunlu ilişkisini reddetmektedir. Dinlerin düşmanlık nedeni olduğuna inanan Dawkins, çocukluk döneminden itibaren insanların dini kategorilerden birine mahkum edildiğini, hatta çocukların bile “Katolik”, “Protestan” şeklinde tanımlandığını ve bunun bir çocuğa “terörist” demekle aynı şey olduğunu savunur.

20 Bilgili, Alper, “Yeni Ateizm ve Eleştirisi”, Diyanet Dergisi –Deizm, Ateizm, Nihilizm Kısacasında İnsanlık-, Ağustos 2017, Ankara, s. 23-24.

Zira çocuğa anlamadığı bir inancı nispet etmekle, onu bilmediği bir suçla tanımlamak farklı şeyler değildir. Dawkins eserinin sonunda din karşıtı düşüncenin propagandası bağlamında ateist, hümanist ve seküler düşünceyi temsil eden enstitü, dernek ve diğer örgütlerin iletişim bilgilerinden oluşan bir liste sunmuştur.²¹

Dawkins, Kör Saatçi, Yeryüzündeki En Büyük Gösteri ve Ataların Hikayesi adlı eserlerinde yaşamın aslı ilkesi olarak evrimi ve doğal seçim dışında hayata müdahale eden bir dış gücün olmadığı fikrini temellendirme çabasıdır. Gerçeğin Büyüsü adlı kitabında ise evrenin işleyişini tamamen bilimsel bir düzlemde ortaya koymaya çalışır ve Tanrı fikrini reddeder. Dawkins, bu kitabında dini, insanların bilgisizliklerinin ve korkularının ürettiği bir inanç olarak tanımlar ve kendisine ibadet edilmesini isteyen Tanrı'ya değil, gerçeğin büyüüne inanmazı ister. Ona göre bir şeyi mucize olarak adlandırmak “anlamamak” demektir.

Yeni ateizm akımının önemli ismi Christopher Hitchen'ın God Is Not Great adlı kitabı dinlerin insanlığın zararına olduğu, metafiziksel iddialarının temelsizliği, sağlıklı olmayan dini söylemin tehlikeleri, tasarım delilinin geçersizliği, Kur'an'ın öğretisini Yahudi ve Hristiyan mitlerden ödünç aldığını, mucizelerin mitolojik hikayeler olduğunu savunmaktadır.²² Onun eserini farklı kılan, doğrudan doğruya Kur'an'a dair iddiaları da ihtiva etmesidir. Ona göre Hz. Musa, Hz. İbrahim, Hz. Nuh ve Cebrail'e dayalı bir öğreti daha önce diğer kitaplarda da anlatılmıştı. Hitchens, farklı İslam ülkelerinde Arapça dini ritüellere katıldığını ve sonunda tüm Müslümanların köktenci olduğu ve dinin tehlikeli bir inanç olduğunu tecrübe ettiğini ifade etmektedir. Kuran metninin muhteva olarak önceki dinlerden alıntı olduğu iddiasını diğer kitaplara benzerliklerle savunmaktadır.²³

Walter Sinnott Armstrong'un Tanrısız Ahlak adlı eseri de burada anılmaya değerdir. Armstrong, kitabında herhangi bir inanç biçimiyle sınırlı olmaksızın, mutlak olarak ahlakın dinden bağımsız olduğunu ve hatta bir ateistin dindardan daha ahlaklı olabileceğini kanıtlamaya çalışmıştır. Genellikle Hristiyan teolojisini referans gösterdiği kitabında yalın ahlakın savunusu sade bir dille ve felsefi delillere gitmeksizin ele almıştır. Din karşıtı olması bakımından sık sık ateist, agnostik ve seküler olan kimseleri aynı paydada anan Armstrong, “ateistler ahlaksız değildir” mottosunu işlemiştir.²⁴

Öte yandan Türkiye'de din karşıtı söylem denilince ilk akla gelen isimler olan Turan Dursun, İlhan Arsel, Muazzez İlmiye Çığ ve Arif Tekin gibi yazarların yanı sıra, son dönemde Türkiye'de ateizmin tanımı, temellendirmesi ve savunusu niteliğindeki eserler

21 Dawkins, Richard, Tanrı Yanılgısı, Çev. Melisa Miller, Barbaros Efe Güner, Tunç Tuncay Bilgin, Kuzey Yay., İst., 2006.

22 Hitchen, Christopher, God Is Not Great, Atlantic Books, 2. Baskı, London 2008.

23 Hitchen, God Is Not Great, 151-168.

24 Armstrong, Walter Sinnott, Tanrısız Ahlak, Çev. Atilla tuýgan, Ayrıntı Yay., 2. Baskı, İst. 2012

de dikkatlerden kaçmamaktadır. Tufan Çelebi'ye ait Ateizm: Teori ve Pratik ve Aydın Türk'ün kaleme aldığı Ateizmi Anlamak kitapları burada anılmaya değerdir.

Yaşar Nuri Öztürk'ün Deizm adlı kitabı da burada anılmaya değer niteliktedir. “Teofilo-
lozofik bir tahlil” şeklinde sunulan eser Tanrı, akıl ve ahlak kavramlarına yaslanmış bir
inancın savunusudur. Müslümanların güç ve zenginlik devşirdikleri dindarlığın hedef
alındığı kitapta, tarikat ve cemaat yapılanmalarına tepkisellik öne çıkmaktadır. Özünden
sapmış dinden arınmanın gereğini savunan Öztürk, Kur'an'ın “Allah'a inanan kimseler
hüsrandadır değildir” ilkesiyle deizmi olumlar. O İslam'ın kurumsal yapısını oluşturan
ibadet ve sembollerin birtakım odaklara iltimas sağlamış olmasından dolayı bunları terk
etmenin ve deizme sığınmanın meşruiyetini savunmaktadır: “Metafizik açıdan baktığı-
mızda deizm, şirk riskinden kurtulmak için günahı göğüslemeyi göze alanların yoludur.
Ve bu haliyle, bir samimiyet ve fedakarlık yoludur. Şunu da göz ardı etmeyelim: Semitik
dinlerde, peygamberler, özellikle Musa, İsa ve nihayet Muhammed, Allah'tan daha üstün
bir konuma getirilmiştir. Bunu hiç saklamayalım. Bu, o nebilerin davalarına, misyon-
larına tamamen aykırı olduğu halde yapılmıştır. Neden? Sebep belli: Onları basamak
yaparak inşa edilen mabet ve ibadet hayatı, kitleleri sömürmenin olmazsa olmazıdır.
Ve bu olmazsa olmaz sürdürüldüğü sürece gerçek ve samimi bir dindarlık var olamaz.
Deistlere göre, bunu kırmanın yolu yapıyı geriye doğru tadil etmektir. Yani peygamber-
leri işlevsiz kılmakla bitecek bir yapılanmaya gitmektir. Bu anlamda bir işlevsizleştirme,
gerçek anlamda bir işlevli kılmanın ta kendisidir. Çünkü peygamberlerin istediği, dinci
tasallutun dayattığı işlevler değildir. Peygamberlerin temel amacı, Tanrı'ya samimi imanı
sağlamaktır. Bu anlamda bir işlev, geleneksel dinci tasallutun dayatmalarını dışlamakla
mümkün oluyor. Deizmin esası da işte bu ‘dinci dayatmaları dışlamak’tır”²⁵

Din karşıtı akımların yayınlara ilişkin daha başka örnekler de verilebilir. Ancak
bunların günümüzde yoğunlaştığı noktalar vahyin epistemolojik değerini reddetmek,
dini mitolojiye eşitlemek, bilimin yegane bilgi kaynağı olarak kabul etmek, hakikatin
ölçütü olarak akıl ve bilimden başka bir değeri kabul etmemek ve insanın özerkliğini,
ahlakın dinden bağımsız oluşunu savunmaktır.

III. Kur'an'a Yöneltilen Tenkitler

Kur'an-ı Kerim bir Müslüman için mukaddes bir değerdir. Allah'ın kelamı Kur'an
İslam dininin kitabı olması yönüyle inancın merkezinde yer alır. İslam mümini son ilahi
kelamın Hz. Peygamberden günümüze değişmeden ulaştığına inanır. Bütün bir İslamî
gelenek bu inançta tereddüt etmez. Din karşıtı yayınların odağında yer alan başlıca
unsur Kur'an'a yönelik eleştirilerdir. Söz konusu eleştirileri iki kısma ayırabiliriz. Birin-
cisi Kur'an metninin tenkidi, ikincisi ise metnin sağlıklı biçimde günümüze ulaşmadığı
yönündeki tenkitlerdir. Örneğin ilk baskısı 2000 yılında yapılan ve Arif Tekin tarafından

25 Öztürk, Yaşar Nuri, Deizm, Yeni Boyut Yay., 4. Baskı, İst. 2015, s. 15.

yayınlanan Kur'an'ın Kökeni adlı çalışmada yazar Kur'an'ın tarih boyunca insanlar tarafından ortaya atılan yasaların ve dini inançların toplamı ve özeti olduğu iddiasındadır.²⁶ Tekin söz konusu iddiasını aşağıdaki gerekçelerle temellendirme çabasındadır:

- Kur'an Hz. Muhammed'in içinde bulunduğu sosyo-kültürel koşulların ürünüdür.²⁷
- Hz. Ömer'in uygulamaları ve sözlerini onaylayan ayetler, Kur'an'ın kökenine ışık tutar. Nitekim makam-ı İbrahim, örtünme ayetleri, kadınlara ilişkin “sizin tarlanızdır” ayeti, Ömer'in Müslüman oluşuna Allah'ın da sevinmesi gibi hususlar Kur'an'ın insan etkisine dair örneklerdir.²⁸
- Kur'an'ın Tevrat ve İncil'le ilişkisi vardır. Hz. Peygamberin seyahatlerinde karşılaştığı Bahira ve Nastura ile görüşmesinin yanı sıra Tevrat'ın o dönemde kullanıma hazır oluşunu Kur'an'ın oluşumuna etkisi büyüktür. Nitekim Ebu Hureyre'nın şu sözünü delildir: “Ehl-i Kitap (Yahudiler) Tevrat'ı İbranice okur, bize de Arapça açıklamasını yapardı. Buna karşı Muhammed de bize “siz onları ne doğrulayın ne de yalanlayın” derdi.²⁹ Keza Hz. Ömer: “Ehl-i Kitap kendi aralarında Tevrat okurken ben de onları dinlerdim ve Kur'an ile Tevrat arasında fark görmezdim.” demişti.³⁰ Ayrıca İslam'dan önce uygulanan bir takım dini ritüellerin Tevrat'ta da oluşu dikkat çekicidir.³¹
- Kur'an'da kadınlı ilgili ayetleri tamamen Hz. Peygamberin bireysel tecrübelerinin sonucudur.³²
- Zinaya ilişkin ceza geçmişten tevarüs edilen kültüre aittir: “Zaten Kur'an, Tevrat ve Hammurabi kanunları bir arada değerlendirildiğinde görülecektir ki, Kur'an, Tevrat'ın; Tevrat da Hammurabi kanunlarının; o da eski kültürlerin bir biçimde aktarılmasıdır. Do-

26 Tekin, Arif, Kur'an'ın Kökeni, Berfin Yay., 3. Baskı, İst. 2009, s. 18.

27 Tekin, Kur'an'ın Kökeni, s. 19-49.

28 Tekin, Kur'an'ın Kökeni, s. 57-59, 67.

29 Buhari, Tevhid, 51.

30 Vahidî, Ebu'l-Hasan Ali b. Ahmed en-Nişaburî, Esbâbü'n-Nüzûl, thk. İsam b. Abdülmuhsin el-Hamidân, Dârü's-Selâm, 2. Baskı, Demmâm 1992, s. 29-30. Tekin, Hz. Ömer'in yukarıdaki sözünü delil getirmektedir. Ancak ilgili kaynaktan geçen söz uzunca bir rivayetten alıntıdır. Burada Hz. Ömer iki kitabın benzerliğinden hoşlanmış ve Yahudilere bu iki kitap benzer hakikatleri dile getirmesinden ötürü onları Hz. Muhammed'e iman etmeye davet etmiştir. Eğer mesele Tekin'in naklettiği şekilde olsaydı Ömer bu benzerlikten Kur'an'ın Tevrat'tan mühlhem olduğunu kanaatine varacak ve Yahudi dinine iman edecekti. Ancak o, konuya burada iddia edildiği şekilde bakmamış, bilakis Tevrat'ı Hz. Peygamberin nübüvvetini tasdik eden bir kitap olarak görmüştür. Yazarın bu konuda öne sürdüğü deliller genellikle hadis kaynaklarında israiliyyât olarak nitelenebilecek bilgilerden ibaret olduğu görülmektedir.

31 Tekin, Kur'an'ın Kökeni, s. 27-35.

32 Tekin, Kur'an'ın Kökeni, s. 157-195.

layısıyla, Kur'an'ın oluşmasında Mezopotamya'da tarih boyunca ortaya çıkan bütün örf, adet ve dinlerin etkisi fevkalade büyüktür.”³³

- Kur'an'ın ekonomi anlayışı kadercilik üzerine kurulu, sistematik olmayan ve sadece zekat, sadaka, kefare, köle-cariye, fidiye, haraç gibi kavramlardan müteşekkil emirler niteliğindedir. Bunlar ekonomik bir sisteme işaret etmez. Hatta onun rızkı Allah'ın verdiği yönündeki ayetleri zenginlik ve fakirliğin Allah'ın kaderi olduğu anlamına gelir ki, bu tam bir kadercilik ve adaletsizliktir.³⁴

Arif Tekin'in yukarıda maddeler halinde özetlediğimiz kitabı Kur'an ayetleri başta olmak üzere, hadis, tefsir ve İslam tarihi kaynaklarına dayanan rivayetler üzerine kurulmuştur. Ne var ki eserde ilgili rivayetlere İslam alimlerince getirilen açıklamalara hiç yer verilmemiş ve ilmi bir çalışmada olması gereken objektiflik kriteri dikkate alınmamıştır. Ayrıca rivayetlerin seçmeci biçimde alınması ve bazen uzun bir rivayetin sadece bir kısmının kitaba dahil edilmesi okuyucu belli bir görüşe odaklama çabasının sonucu olarak görülebilir.

Hindu düşünür Swami Dayananda Saraswati'nin (1824-1883) Kur'an Eleştirisi de ismiyle müsemmadır. 2018'de Türkiye'de yayınlamış ve Kur'an'ın ilahi bir kelam olmadığı iddiasındaki eser Sevan Nişanyan ve Can Başkent'in sunumuyla yayımlandı. Swami Brahman bir ailede dünyaya gelen Sarasvasti Hindistan'da Arya Samaj adı verilen reform hareketinin kurucusudur. Çağının Hindu inançlarının birçoğunu “putperestlik ve hurafe” olarak nitelendirmiş, en eski Hint dini metinleri olan Veda'lara dönmeyi savunmuş, tek tanrıcılığa daha yakın bir Brahma öğretisini vurgulamıştır. Küçük yaştan itibaren dervişlik yoluna girerek para ve dünyevi hazlardan elini çekmiş, yaşamının önemli bir bölümünü çeşitli Hindu tapınaklarında ibadet ve tefekkürle geçirmiştir. Onun düşünce sisteminde karma (eylemin zorunlu sonuç doğurduğu) ve samsara (ruh göçü/tenasüh) önemli rol oynar. O ateizm, Uzakdoğu dinlerine ve İslam'a reddiyeler geliştirmiş ve Satyarth Prakaş (Hakikatin Zaferi) adlı eserinde düşüncelerini yayınlamıştır. Söz konusu eserde sistemli bir şekilde Kur'an eleştirisi yapan Swami Dayananda, Kur'an hakkındaki düşüncesini şöyle ifade eder: “Şüphesiz bu kitapta, az da olsa, hak ve hakikate uygun olan ve Veda'ların öğretisine aykırı olmayan bilgiler mevcuttur. Bunları, taassuptan ve tarafgirlikten kendini arındırmış hakkaniyet sahibi herhangi biri gibi, ben de kabul ederim. Ancak bunlar bir yana bırakıldığında, Kuran'da cehalet mahsulü olan, hak ve hakikat duygusunu zedeleyen, toplumun huzurunu tehlikeye atan, kavgayı

33 Tekin, Kur'an'ın Kökeni, s. 196.

34 Tekin, Kur'an'ın Kökeni, s. 221-227.

teşvik eden ve acılara yol açan pek çok unsur bulunmaktadır. Ayrıca Kur'an'ın tekrarla dolu ve bulanık üslubu, felsefi bir kitaba yakışır nitelikte değildir.”³⁵

Swami Dayananda'nın eleştirisi Kur'an'ın sunduğu genel olarak Tanrı tasavvuru ve ahlak anlayışı etrafında gelişmiştir. Hindu dinine mensup biri olarak onun eleştirilerini şöyle sıralamak mümkündür:

- Besmele: Eğer Allah rahman ve rahim ise hayvanların kesimini emretmemelidir. Müslümanlar inekler ve diğer hayvanların boğazını keserken “Bismillah” ifadesini kullanırken, kötülük yapmaya Allah'ın adıyla başlar. Öyleyse ya Allah Müslümanların kötülük yapmalarını emretmiş ya da onun rahmeti hayvanları kuşatmamıştır.³⁶

- Lokman, 31/29-31: Tanrı ve doğa ilişkisi: Tanrı evrene karışmaz, doğanın düzenine ve akla aykırı bir şey yapmaz. Aksi takdirde kötülük problemi ortaya çıkar.³⁷

- Kur'an'ın anlatımı itibarıyla Allah'ın sıfatları problemlidir. Kur'an'da sunulduğu biçimiyle Tanrı keyfi ve partizandır.³⁸ Kur'an'ın anlattığı Tanrı ilim ve adaletten yoksun, kin ve nefret dolu ve eşi olan bir ilahdır.³⁹ Örneğin Fatiha 6-7. ayetlerde adaletsizdir. Çünkü kimilerini nimetlendirmiş ve onlara merhamet etmiş, kimilerini ise mahrum bırakmıştır. Bakara 2-7. Ayetlerde kendisini övmektedir ki bu kibirdir. Kalplerin mühürlenmesi de adaletsizliktir.⁴⁰ Bakara 34. Ayet Allah'ın bilgisinin ve kudretinin sınırlı olduğunu imliyor. Çünkü bilseydi İblis'i yaratmazdı. Şeytan tek başına milyonlarca kişiyi saptırırken neden Allah bunu engelleyememektedir?⁴¹ Bakara 86. ayet ise Tanrı nefret ve kin dolu olduğunu gösteriyor.⁴²

- Kur'an kötülük problemine kapı aralamaktadır. Allah ve şeytan tanımı, Allah'ın insanlara hastalıkları, acı ve ızdırapları vereceğini bildirmiş olması, insanın başına gelen kötülüklerin kaynağının Allah olduğunu gösterir. Geçmişte müminlere melekleriyle yardım eden Tanrı bugün neden onları yarımsız bırakmaktadır?⁴³

35 Nişanyan, Sevan-Başkent, Can, Swami Dayananda Saraswati'nin Kur'an Eleştirisi, Propaganda Yay., Çev. Sevan Nişanyan-Başkent, y.y. 2018, s. 175.

36 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nin Kur'an Eleştirisi, s. 9, 46

37 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nin Kur'an Eleştirisi, s. 139.

38 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nin Kur'an Eleştirisi, s. 40.

39 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nin Kur'an Eleştirisi, 20, 22, 26, 27, 30, 35, 50, 57, 59, 61, 64, 70 ve 138

40 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nin Kur'an Eleştirisi, s. 13-14.

41 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nin Kur'an Eleştirisi, s. 20 ve 45

42 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nin Kur'an Eleştirisi, s. 28 ve 72

43 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nin Kur'an Eleştirisi, s. 20 ve 66

• Kur'an'da cennet ve cehennem tasvirleri problemlidir. Sonsuz cennet ve cehennem olamaz. Hiçbir yaratık sonsuz olamaz.⁴⁴

• Doğaüstü işlere dair haberler tecrübe edilen hayatın gerçeklerine aykırıdır. Tarihte Allah'a isyan edenlerin maymuna çevrilmesi örneğinde olduğu gibi, Musa'nın kayaya vurunca on iki pınarın fışkırması ve ölülerin diriltirme haberleri de böyledir.⁴⁵

• Kur'an çoğulculuk ilkesine aykırıdır. Diğer din mensuplarını kafir olarak addetmek, tersi durumda da Müslümanları kafir kabul etmektir. Her din aynı hakikati taşır, ihtilaf ve kavga cehaletendir.⁴⁶ Diğer dinlerin putlarını reddedip Ka'be'yi merkeze almak, partizan ve dışlayıcı bir tutumun, hatta bir nevi putperestliğin işaretidir.⁴⁷

• Kur'an ahlak ilkesine aykırı bilgiler verir. İnsanların kalbinde ahlaki davranış ilkeleri mevcuttur. Dünyada Kur'an'a inanmadığı halde ahlaklı ve adil pek çok insan vardır. Ah-laka aykırı tutumlarda suç varsa ceza da olmalı. Ödül ve cezada tarafgirlik olmaz. Ama Allah Müslümanları başıslayacağını, kafirlere kat kat ceza vereceğini bildiriyor. Bu hem adaletsizlik hem de Müslümanlara af kapısını açmak suretiyle ahlaki gevşeklik anlamına gelir. Ayrıca savaşın ve şehitliğin emredilmesi ganimet ve servet teşvikidir. Bu da insanların nefislerine yenilmelerine neden olacak bir yola girmelerine neden olur.⁴⁸

• Bilgi bakımından çelişkiler vardır. Hem de Doğu da Batı da Allah'ın diyor hem de yüz-lerini sadece Mekke'ye çevirmelerini emrediyor. Tanrının yüzü varsa tek yönde olmalıdır.⁴⁹

• Kur'an'ın evrenin yaratılmasına ilişkin "ol" emri, varlık aleminin meydana gelmesini açıklamada yetersizdir. Bunu açıklamada "mutlak tanrı" fikri de yeterli değildir. Eğer Al-lah kendisi gibi bir Allah yaratamazsa mutlak kadir olamaz.⁵⁰

• Kur'an mensuplarını şiddet ve savaşa teşvik eder. Diğer din mensuplarını kafir kabul ettiğine göre onları öldürmek küfürden daha iyidir. Bu yüzden Müslümanlar tarih boyunca savaşmışlardır.⁵¹

• Swami'nin eleştirileri tamamen akli zeminde olup, metnin tarihsel zemini veya gü-nümüze ulaşması bakımından, sıhhati bakımından değildir. O daha çok Kur'an'ın sun-duğu Tanrı kavramı kendi anlayışı ile bağdaştıramamış görünmektedir. Onun eleştirileri, özellikle adalet bakımından problemli bir Tanrı tasavvuru ortaya konulduğu üzerine bina

44 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nın Kur'an Eleştirisi, s. 26 ve 59

45 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nın Kur'an Eleştirisi, s. 24-25, 32, 55 ve 56

46 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nın Kur'an Eleştirisi, s. 28.

47 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nın Kur'an Eleştirisi, s. 42.

48 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nın Kur'an Eleştirisi, s. 30, 34, 44, 51 ve 126.

49 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nın Kur'an Eleştirisi, s. 35

50 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nın Kur'an Eleştirisi, s. 37.

51 Nişanyan-Başkent, Saraswati'nın Kur'an Eleştirisi, s. 48, 50 ve 68.

edilmiştir. Zira onun eleştirileri sık sık “tarafli ve partizan bir Tanrı” ifadesiyle tekrarlanmaktadır.

Swami’nin Kur’an’a yönelttiği eleştirilere baktığımızda ilgili ayetleri lafız merkezli okumadan kaynaklanan bir yanılgıdan ibarettir, denilebilir. Şüphesiz her bir itirazına yönelik cevap mevcuttur. Ama onun eleştirilerinden sadece birisini ele aldığımızda lafzî yöntemden kaynaklanan hatayı tespit etmek mümkündür. Örneğin “Her kim Allah’a güzel bir borç verir, Allah o borcu misliyle artırarak geri öder”⁵² ayetine yönelttiği eleştiride Allah’ın insanlardan borç isteyecek kadar aciz bir varlık, serveti tükenen müflis bir tüccar gibi olamayacağı şeklindedir.⁵³ Halbuki bu ayet İslam geleneğinde geçmişten günümüze asla bu yönde anlaşılmamıştır. Balakis Müslümanlar Allah’ın “Gani” olduğuna inanır ki Allah da Kur’an’da bunu sık sık belirtir: “Göklerde ve yerde ne var ne yoksa hepsi Allah’ın mülküdür. Biz gerçekten, hem sizden önce Ehl-i kitaba, hem de size, Allah’a karşı gelmekten sakınmanızı emrettik. Eğer inkâra sapıp nankörlük ederseniz bilesiniz ki göklerde ve yerde olan her şey Allah’ındır. Allah ganidir, hamîddir (hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, bütün övgülere lâyık olan O’dur).⁵⁴ Bu ayet de dikkate alındığında yukarıdaki ayette geçen “Allah’a borç verme” ifadesi tamamen mecazidir. Bu, Allah’ın müminlere, mallarını ihtiyaç sahiplerine bağışlamalarına yönelik çağırısı ve teşvikidir. Allah bu benzetmeyle, müminlerden verdikleri sadakaları “geri alınmak üzere verilen borç” gibi düşünmelerini ve cimrilik etmemelerini istemektedir. Zira Allah yolunda yapılan harcamalar insana ve topluma matuftur. Allah’ın insana bunu emretmesi kendi zatı için değil, diğer insanların ihtiyaçları içindir. Eğer insanlara iyilik yapılırsa Allah bunu biri acil diğer, daha sonra olmak üzere iki şekilde ödüllendirir: Acil ödül, insanların iyilik yapana karşı kalplerinde oluşan sevgi duygusu, insanların övgüsüne mazhar olma ve isminin cömertlerle birlikte anılmasıdır. İkincisi sadakayı Allah rızası için vermeli ki yoksul minnet altına alınmamalıdır. Allah “ödülü benden bekleyin, bana borç vermiş gibi olduğunuzu düşünün” diyerek yoksulun hor görülmesini de engellemek istemektedir. Mâmafih bu ayetin Ebû Dehdah hakkında indiği ve iki bağından birini hayır için bağışlamasından ötürü müjde niteliğinde olduğunu nakledilmiştir. Böylece ayet, inanların ihtiyaç sahibi insanlara iyilikte bulunmalarına yönelik bir emir niteliğindedir.⁵⁵ Bununla birlikte bu ayet, sibakı/önceki ayetle birlikte değerlendirildiğinde, Müslümanların canlarını Allah yolunda feda etmelerine teşvik niteliğinde olduğu da kabul edilebilir.

52 Bakara, 2/245.

53 Nişanyan-Başkent, Saraswati’nin Kur’an Eleştirisi, s. 53.

54 Nisa 4/131.

55 Mukatil b. Süleyman, Tefsir (I-III), Thk. Ahmed Ferid, Dârü’l-Kütübî’l-İlmiyye, Beyrut 2003, I, 129; Mâtürîdî, Ebû Mansûr, Te’vilâtü’l-Kur’an, (I-XVIII), Thk. Ahmet Vanlıoğlu, İlm. Kont. Bekir Topaloğlu, Mizan Yay., İst. 2005, II, 134-136; Râzî, Fahreddin, Tefsirü’l-Kebir (XXXII), Dârü’l-Fikr, Beyrut 1981, VI, 179.

Diğer taraftan insanlar yaşadıkları yerin inanç ve kültüründen etkilenirler. Bundan dolayı Kur'an'ın kimi ayetleri onlara anlamlı ve hikmetli gelmez. Rahmet ve merhamet dilini kullanmış olan Hz. Peygamber bile bir şiddet öznesi olarak görülebilir. Ya da hukuki anlamda farklı yorumlara gidebilirler. Mesela Swami "Ey peygamber hanımları! Sizden kim, açık bir hayasızlık ve ahlak dışı bir davranışta bulunursa, ona iki kat azap edilir ve bu da Allah'a pek kolaydır" mealindeki ayeti eleştirirken "Kadınların iffetsizliğinden erkekler de sorumludur. Kadınları iki misli ceza görürken Muhammed de cezalandırılacak mıdır?"⁵⁶ şeklinde bir eleştiri getirir. Bu eleştiri suçun bireyselliği ilkesine aykırıdır. Ayet normal şartlarda suçun misliyle cezalandırılması ilkesinin, "insanların sorumlulukları onların mevkilerine göre derecelendirilir" bağlamında okunmasına işaret eder ve hayaya davet eder. Swami'nin eleştirisi muhtemelen Kadim Brahman Hukuku'nda "kadın evlenmeden önce babasının, evlendikten sonra kocasının, dul kalınca oğullarının velayetindedir"⁵⁷ ilkesine dayanmaktadır. Şüphesiz İslam geleneğinde suçun bireyselliği ilkesi gereği, kadının işlediği suçtan kocası sorumlu tutulmayacaktır. Burada bir metne getirilen eleştirilerin kültürel farklılıktan kaynaklanan niteliği gözler önündedir.

IV. Gençler, Ateizm ve Din Karşıtı Yayınlar

Gençlerin din karşıtı akımlara ilgisi, ilgili yayınların gençler üzerindeki etkisi ve onların dine ya da ateizme rağbeti konusunda yaptığımız yirmi bir kişilik mülakata yer vermek istiyoruz. Görüşme yaptıklarımızdan 10 kişi kendisini Müslüman, 6 kişi ateist, 2 kişi agnostik, 1 kişi deist olarak tanımlamış, 2 kişi herhangi bir tanımlamada bulunmak istememiştir.⁵⁸ Yaşları 18-24 arasında değişen ve tamamı öğrenci olan katılımcılarla yapılan görüşmelerde elde edilen bulgular şöyledir:

a. Din Karşıtı Söylemin Etkisi

Din karşıtı söylem internet başta olmak üzere dini ve felsefi nitelikteki kitap, dergi ve yayınlardır. Gençler genel olarak propaganda niteliğinde olan yayınlardan etkilenmediklerini belirtmiştir. Katılımcıların bazıları kendi düşünceleri ve sorgulamalarının etkili olduğunu, ancak herhangi bir yayından doğrudan etkilenmediklerini belirtmişleridir.

56 Nişanyan-Başkent, Saraswatî'nin Kur'an Eleştirisi, s. 144.

57 Seydişehir, Mahmud Es'ad b. Emin, Hukuk İlmi Tarihi, "Kadim Brahman Hukuku-1", Matbaa-i Amire, İst. 1332, Çev. Veysel İpekçi, Edit. Hasan Özket, <http://medhaldergi.com/oku.php?makaleno=110>

58 Din karşıtı yayınların etkisi ve ateizme neden olan faktörlerin tespiti için görüşme yapılacak gençlerden özellikle inkarcı düşüncede olanlara ulaşmaya çalıştığımızı belirtmek istiyoruz. Araştırmaya katılanlar rastgele seçilmiş olmadıkları için, yukarıdaki inanç dağılımı, genel olarak gençlerin dini inanç dağılımı hakkında anlamlı kabul edilemez.

Bununla birlikte dini sorgulamalara mantıklı açıklamalar getiren yayınlar etki etmektedir. Burada özellikle bilimsel ve felsefi nitelikte olan eserlerin öne çıktığını görüyoruz:

“Mantıklı ve sorgulayıcı eserler ilgimi çekti. Özellikle bilim ve felsefeye dair okumalar algımı genişletti. B.K. A., 20”

“Propaganda tarzı eserler ilgimi çekmez, ancak felsefe okumaları zihnimi açıyor. H.B., 20”

Din karşıtı söylem günümüzde kendisini özellikle internette ve sosyal medyada göstermektedir. Katılımcıların çoğu kitaplardan değil, internette özellikle Youtube kanallarını takip ettiklerini belirtmişlerdir:

“Kitaplar değil ama videolar ilgimi çekiyor. Celal Şengör’ün videoları mesela. Orada izlediklerimin cevabını bulduğumda kafamda soru işareti kalmıyor. E.K. 23”

Burada nasıl ki dini yayınların insanlar üzerinde etkisi varsa, din karşıtı yayınların da özellikle internet ve sosyal medya olmak üzere etkili olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılardan 16 kişi bu yönde görüş bildirmiş ve inanç lehinde veya aleyhinde din karşıtı söylemle karşılaştığını ve ondan etkilendiğini ifade etmişlerdir. Bazısı zihninde oluşan soruları “iman” gücüyle aştığını belirtmiş, bazıları araştırıp cevabını bulunca dini bakımdan ikna olduğunu ifade etmiştir:

“İlgimi çeker, sorgulamaya sevk eder, din karşıtlarının iddialarını araştırma ihtiyacı hissediyorum. Cevaplarını bulduğum için etkilenmiyorum. Cevabını bilmediğim konuları “iman”la aşıyorum. K.S.Ö. 23”

“Din karşıtı söylem düşüncelerimi etkiliyor. Akıl ve mantık açısından sorular sorgulamaya neden oluyor. Sonra araştırma ihtiyacı hissediyorum. Cevabını bulduğumda ikna oluyorum. Ama halen sorguladığım konular var. M.A.M. 23”

Katılımcılardan 7 kişi din karşıtı söylemle ilgilenmediğini ifade etmiştir. Kimi zaman insanın inanç dünyası kişinin yaşadıklarının sonucunda da oluşabilir. İnsanların yaşadıkları tecrübeler, onların inanç dünyasında birtakım olumlu ya da olumsuz etkiler bırakmaktadır. Bazıları başlarına gelen üzücü bir hadisede Allah’a sığınırken, kimileri ise tam tersi “neden bu benim başıma geldi” diye isyan etmekte ve Allah’tan uzaklaşmakta, bazen dini inancını da terk etmektedir. Gençlerin bir kısmı inancı reddetmelerine gerekçe olarak “yaşanmış tecrübeleri ve hissedilen duyguları” öne çıkarmışlardır.

“Duygusal olarak hissettiklerim inanca dönüştü, dinin duygularıma cevap vermediğini anladım. B.D. 18”

Din karşıtı söylem, farklı şekillerde gençlere ulaşma çabasıdır. Hatta çoğu zaman bunun bir propagandaya dönüştüğü söylenebilir. Kimi kitapların pdf biçiminde ücretsiz

bir biçimde internette yayınlanması veya kimi sosyal medya hesaplarında parça parça servis edilmesi, bu yöndeki çabalar arasında gösterilebilir. Ancak bu, gençlerin inanç ve düşüncelerinin tamamen din karşıtı yayınlardan etkilenecek oluştuğu anlamına gelmez.

b. Din Karşıtı Akımların Yayınları

Genel olarak tüm dinlere ve özelde İslam'a karşı bir söylem geliştirmiş olan ateist karakterdeki yayınlar basılı ve internet olmak üzere iki zeminde kendini göstermektedir. Gençlerin bir kısmı bilimsel ve felsefi eserleri tercih ederken, çoğunluğu internet siteleri ve videoları tercih etmektedir. Kendisini din dışı bir yerde tanımlayanlar genel olarak, yukarıda bilgi verdiğimiz yeni ateizm akımına ait yayınları takip etmektedirler. Bunlar arasında Richard Dawkins'in Tanrı Yanılgısı adlı kitabı öne çıkmaktadır. Bununla birlikte özellikle ateist, agnostik ve deistler arasında felsefi ve bilimsel eserlerin yaygın olduğu söylenebilir. Bu eserlerin tek tek isimlerini zikretmek yerine düşünürleri bu satırlara almamızın yeterli olduğunu düşünüyoruz: Arthur Schopenhauer, Friedrich Nietzsche, David Hume, Sigmund Freud, Jean-Paul Sartre, Karl Marx, Erich Fromm, Scott Adams, Carl Sagan, Neale Donald Walsch, Jack Huberman vd. burada anılmaya değerdir.

Türkiye'de geniş kitleleri etkilediği kabul edilen Turan Dursun'un gençler üzerinde de etkisi olduğu görülmüştür. Katılımcıların kimisi bunların eserlerini okuyarak din fikrinden uzaklaştıklarını belirtmişlerdir.

İnternetin din karşıtı söylemi dillendirmesi ve yayması bakımından öncelikli etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Burada tek tek isimlerini belirtmeyi lüzumlu görmediğimiz internet siteleri ve kimi sosyal medya hesapları binlerce takipçisiyle ateist propaganda niteliğini taşımaktadır. Bu siteler Tanrı inancının reddi, dinin bilime aykırı olduğu, dinin şiddet kaynağı olduğu, dinde kadına ikincil varlık statüsü verildiği, dinin günümüz dünyasına bir sözü olmadığı ve insanın ahlaki bir varlık olarak dine ihtiyaç duymadığı yönündeki söylem ve iddialarla gençlerin düşüncelerini etkileme çabasındadırlar. Burada özellikle Youtube video kanallarının etkisini belirtmek gerekir.

Üzülerek belirtmek gerekir ki, araştırmada katılımcılarla yapılan görüşmelerde bazılarının Kur'an meallerinden olumsuz etkilenecek dinden uzaklaştıkları anlaşılmıştır. Bu da Kur'an'ın hakikatının en doğru biçimde, akıl ve mantığa uygun şekilde sunulmasının önemini ortaya koymaktadır. Kur'an'ı okuyan gençler genel olarak diğer dini kaynakları da inceleyerek bir karara varmaktadırlar:

“Özellikle Sigmund Freud'un psikanaliz yazıları beni etkiledi. Kur'an'ı ve diğer dinlerin kitaplarını okudum. İncil, Tevrat başta olmak üzere, Paganizm, Şamanizm ve eski Mısır ve Yunan dinlerinin dinlerine dair okumalar yaptım ve dinin gerçekliği olmadığı kanaatine vardım. B.K.A. 20”

“Kur’an’ı okudum ve içinde çelişkiler olduğunu, günümüze hitap etmediğini anladım. E.Ç. 20”

c. Ateizme Neden Olan Sebepler ve Tartışma Konuları

Bu başlıkta gençlerin neden ateizme yöneldiklerini veya kendilerini Müslüman olarak tanımlayanların çevrelerinde en çok tartışılan konuların ne olduğunu araştırdık. Esasen gençlerin neden ateizme yöneldiklerine dair yapılan bazı araştırmalar vardır. Bunlar incelendiği takdirde kimisinin Tanrı inancı yerine, insanın otonomluğu fikrini savunan felsefi konular olduğu görülür. Maddenin ezeliyeti, kötülük problemi ve evrim ateizmin başlıca dayanakları arasındadır.⁵⁹ Bunun yanında materyalist evren tasavvuru, din-bilim çatışması, psikolojik, sosyolojik, antropolojik, sosyopolitik, varoluşçu ve pozitivist teoriler, kendisini Müslüman olarak tanımlayanların ahlaki zaafı, dini tekelcilik ve ötekileştirme, dinle ilişkilendirilen terör hadiseleri ve kimi paradoksal sorular ateizme yol açan faktörler arasında değerlendirilebilir.⁶⁰ Özellikle deist ve ateistlerin din algısı konusunda yapılan bir araştırma, dini reddetmiş kesimlerin hangi gerekçeler ve nedenlere dayandıklarını ortaya koyması bakımından önemlidir. “Araştırmamızdan ortaya çıkan sonuç, ateist ve deistlerin düşünceleri arasında tek fark, sanki Tanrı’ya inanıp inanmamaları konusuyla sınırlı gibi gözükmemektedir. Ateistler Tanrı’nın varlığını kabul etmezken, deistler Tanrı’nın varlığına inanmaktadır. Deneklerin sahip olduğu inancın duygusal ihtiyaçlarla şekillendiği, entelektüel birer ateist veya deist yerine dinden soğutulmuş, uzaklaştırılmış, dinle korkutulmuş bireyler oldukları ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda, vahiy dahil din için önemli pek çok esasın bir kenara itilmesi, ateistlerin düşüncelerini desteklemiştir. Deistlerin semavî dinlere yönelttiği eleştirileri, ateistler de deizme yöneltmiştir. Vahye, mucizeye, ahiret hayatına yer vermeyen, Tanrı’yı evrene müdahale ettirmeyen bir anlayış (deizm), ateizme giden yolun yarısından çoğunun kat edilmesine imkân tanımış olmaktadır.”⁶¹

Araştırmamıza katılan gençler daha çok kader, kötülük problemi, yaratılış ve kadının konumu konularında problemleri olduklarını ve bu konularda yetersiz açıklamalar nedeniyle dinden uzaklaştıklarını belirtmişlerdir. Söz konusu problemler sadece kendisini ateist, deist veya agnostik tanımlayan değil, kararsızların veya Müslümanların da problematiğini oluşturmaktadır:

59 Şener, Habib, “Jean Meslier Düşüncesinde Ateizmin Temel Dayanakları ve Eleştirisi”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 27 (2018/1), ss. 175-191.

60 Aygün, “Ateizme Yol Açan Başlıca Faktörler”, s. 536-558.

61 Zavalı, Y. Sinan-Şahin, Ensar, “Ateist ve Deistlerin Din Algısı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Psiko-Sosyolojik Bir Araştırma”, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Cilt 7, Sayı:2, Haziran 2018, ss. 567-599, s. 598.

“Dini konularda kafamı karıştıran hususlar öncelikle kader konusu. Mesela intihar eden kişinin sorumluluğu, ölüm vakti ve şekli belliyse neden yaratıldı? Sonra yaratılış konusu: Niçin yaratıldık? Ayrıca insanların doğdukları yere göre dini mensubiyeti şekillendiğine göre herkesin sorumluluğu aynı mıdır, bu konuda adalet var mıdır? İnsanlar kötülük yaptıklarında bunun kaderle ilişkisi nedir? Neden Tanrı kötülüğe izin vermektedir? E.K. 23. Benzer cevaplar; K.S.Ö. 23; M.B.A. 24, Ö.S., 21; M.A. 18; M. B. 23”

Tanrı fikri, gençlerin zihinlerinde ve kalplerinde kesin bir şekilde karşılığını bulmuş görünmüyor. Zira katılımcıların önemli bir kısmı bu konuda arayış ve sorgulama içerisinde olduklarını belirtmiş, kimisi ateist oluşunu şu sebebe bağlamıştır:

“Tanrı’nın varlığına inanıyorum ama bu mesele hala zihnimde soru işaretlerine nedendir. Tatmin edici bir nokta arıyorum. M.A.M. 23”

“Tanrı kavramı başta olmak üzere, metafizik konuların antropolojik olduğunu düşünüyorum. Tanrı bir nevi güç istencidir. H.Ş. 22”

“Allah’ın varlığına neden ihtiyaç duyarız? S.H.U. 22”

“Sanırım tartıştığımız dini konular arasında Allah’ın varlığı geliyor. M.B. 23”

“Peygamberlerin hastalıklı kişiler olduğunu düşünüyorum. Tanrı fikri onların ürünü olmalı. F.B. 24”

Önemli sayıda katılımcı İslam’ın kadını bir birey olarak tanımadığı ve kadın erkek eşitsizliği olduğu fikrine sahiptir:

“İslam kadını bir birey olarak tanımıyor. Kadını aşağılıyor. Çok eşlilik kadına haksızlıktır. Erkek egemen bir din İslam. İslam’da kadın erkek eşitsizliği olması beni dinden uzaklaştıran nedenler arasındadır. H.D. 18. Dini reddetmede benzer gerekçeler: M.B.A., 24; M.H. 22”.

“Çevremde arkadaşlarla tartıştığımız dini konular arasında İslam’da kadının konumu ilk sırada sanırım. Feminist tepkiler var elbette. Te-settürün gerekliliği de tartışma konusudur. Dinin kadını aşağıladığını savunuyorlar ama ben buna katılmam. Bununla birlikte geleneksel söylemin bu yönde olduğunu itiraf etmeliyim. S.H.U, 22; E.K., 23; Ö.S., 21; M.A., 18; M.U. 21”.

Araştırmada gençlerin önemli kısmının din fikrinin mantıklı ve günümüz bilimsel düşünceye uygun bulmadığı görülmüştür. Burada din-bilim ilişkisi ve dini önermelerin aklı oluşu sorunu öne çıkmaktadır. Bu nedenle dinin mucize ve doğaüstü olaylara yaslanan bir olgudan çok, tutarlı iddialarda bulunan ve bireyin ahlak merkezli oluşunu

önemseyen yönünün öne çıkarılması gerekmektedir. Bunun yanında din dilinin gençlerin zihin dünyalarına uygun şekilde olması onların dine bakışını da etkilemektedir:

“İnsanlar zihnen tekamül etmektedirler. Din geçmişte insanlara hitap ediyordu ama şimdi artık bilim var ve din bilimsel gerçekliklerle uyuşmuyor. Felsefi bakımından dinin bir anlamı yok. Sadece avama hitap ettiğini düşünüyorum. H.B. 22”

“Dinin buyurgan dili beni rahatsız ediyor. Doğa üstü olaylar, Nuh Tufanı vs. bende karşılık bulmuyor. O.K. 19”

“Eşcinselim ve din bu konuda en ağır dili kullanıyor. Halbuki dine göre beni yaratan o, bana bu özelliği veren de o, neden beni böylesine bir şekilde tehdit ediyor? B.D. 18”

“Kur’an insanın çamurdan yaratıldığını söyler. Ben bunu anlayamıyorum. M.B.A. 24; H.Ş. 22”

Gençlerin İslam dininin asıl kaynağı olan Kur’an konusunda ciddi şüpheleri olduğu görülmektedir. Gerek Kur’an’ın günümüze ulaşan metninin sıhhati gerekse iç tutarlılığı gençlerin kafasında önemli istifhamlar uyandırmış görünmektedir:

“Kur’an kıssalarının tarihte karşılığı olduğuna inanmıyorum. Kur’an’ın günümüze asıl haliyle geldiğinden de emin değilim. H. Ş. 22”

“Açıkkası Kur’an’ın kitap haline getirilişini sorguluyorum. Neden Hz. Peygamber hayattayken kitap haline getirilmesini sağlamadı? M.A.M. 23”

“Peygamberin kendi ağzından ayetler var. Bunlar Allah tarafından nasıl söylenmiş olabilir? Ayrıca çelişkili bilgiler de mevcut. H.D. 18”

“Tartışma konuları arasında Kur’an’ın neden bu kadar ihtilafa açık bir kitap olduğu konusu var. Mesela ibadetler Kur’an’da açık açık belirtilmez. Namazın beş vakit oluşu örneğindeki gibi. E.K. 23”

Şüphesiz gençleri dinden uzaklaştıran gerekçelerden birisi de şiddetin dinle ilişkilendirilmesidir. Bu konuda Kur’an’ın cihat ayetleri de İslam toplumlarının şiddete medar oluşu da gençleri olumsuz etkilemektedir:

“Arkadaşlarımla tartıştığımız konular arasında İŞİD’in İslam’ı temsil edip etmediği sorunu ilk sırada geliyor. E.A. 21; M.U. 21”

“Dini reddetmek için Kur’an’ın şiddet içerikli ayetleri bile yeterli. Akıl savaşı emretmez. H.D. 18; M.H. 22”

Katılımcıların problemlili konular arasında cennet ve cehennem tasavvuru, ahiret inancı, cennet ve cehennem tasvirleri, köle-cariye meselesi de yer verdiğini ifade etmemiz gerekir. Ayrıca insanın neden bu hayatta var olduğu ve neden imtihan edildiği sorusu da katılımcıların altını çizdiği hususlar arasındadır.

d. Gençler ve Dini İnanç Durumu

Gençlerin dini inanç bakımından nasıl bir yolda oldukları, dine mi ateizme mi yönelmenin olduğunu sorduk. Bu başlıkta gençlerin yorumlarına yer vereceğiz. Bu başlığın yukarıdaki başlıktan farkı, yukarıda gençlerin kendi tecrübelerini sorulmuş, burada ise onlardan Türkiye’de görülen inanç-inançsızlık durumuna dair yorumlarının istenmiş olmasıdır. Öncelikle gençler büyük ölçüde internet ve sosyal medyadan etkilenmektedirler. Basılı yayın yerine birçoğu internet yazıları ve videolarını takip etmekte, fikir ve inançları da bu yönde gelişmektedir. Araştırmamıza katılan 21 gençten 19’u gençler üzerinde etkili olan yayınların internet ve sosyal medya olduğunu belirtmiştir.

Araştırmaya katılan gençlerin tamamı Türkiye’de gençliğin ateistik akımlara ilgi duyduğu veya azından geleneksel din anlayışını sorguladığını ifade etmiştir. Bu yönelim ise öncelikle tepkisel niteliktedir:

“Türkiye’de tepkisel ateizm var. Gençler politik söylem ve uygulamalara tepki olarak dinden uzaklaşmakta, özgürlükle ateizmi eşitlemektedirler. Ayrıca ailelerden kaynaklanan buyurgan din söylemi de buna etki etmektedir. Dini önermeler dikte edilerek din temellendirilemez. Gençlerin insan merkezli bir dini söyleme ve mantıksal düzlemde açıklamalara ihtiyacı var. H.B. 22; H.Ş. 22; B.D. 18; K.S.Ö. 23; M.A.M. 23; M.B. 23; O.K. 19; F.B. 24; M.H. 22; E.Ç. 20”

Katılımcılara göre gençlerin ateizme yönelmesinin diğer nedeni dinin yeni bilimsel gelişmelere ayak uyduracak bir söyleminin olmayışındır. Kendisini Müslüman olarak tanımlayan gençler bunun bir çarpıtma ve propaganda olduğunu altını çiziyor.

“Araştırma yapabilme ortamı gelişti. Gençler internetten farklı bilgilere ulaşabiliyor. Gençler kendilerine öğretilen bilgilerle bilimin sunduğu verileri karşılaştırma imkanına sahip. Bilimsel teoriler öğrenildikçe, evrim, maddenin oluşumu vs. gençlerin dine bakışı zayıflamaktadır. Din bilimin çok uzağında kaldı. B.K.A. 20; E.A. 21 M.A.M. 23; M.H. 22; F.B. 24; E.G. 19”

“Sürekli din-bilim çatışmasından söz edilince gençler de bundan etkileniyor. Kur’an ayetleri aslında bilimsel teorilere aykırılık içermez. E.K. 23;”

Altı çizilmesi gereken bir nokta da İslamcılarının veya Müslümanların söz ve davranış birliği problemidir. Din ve ahlak zorunlu ilişkisini savunan Müslümanların buna aykırı tutum ve davranışları gençlerin dinden uzaklaşmasına neden olarak görülmektedir:

“Müslümanların yaşam biçimlerine tepkisellik var. Din adamlarının söylemleri ile hayatlarının tutarsızlığı ve buna bağlı olarak Müslümanların yaşam biçimi ateizme ya da deizme sürüklüyor. Tarikat ve cemaatlerin -gerek içine girerek gerekse dışarıdan gözlemleyerek- olumsuz etkisi yadsınamaz. İslami gruplar gençleri İslam’a kazandırıyor diye zarar veriyor. Popüler dindarlık, insanların dini kendi amaçlarına alet etmeleri gençleri dinden uzaklaştıran bir sebeptir. K.S.Ö. 23; M.A.M. 23; M.B. 23; M.U. 21; E.Ç. 20”

Araştırmada dikkat çeken bir husus, gençlerin popüler bir akım olarak ateizm veya deizme yöneldiğidir. “Farklı olma” duygusu, kimi gençleri din karşıtı bir kimlikle kendilerini tanımlamalarına neden olmaktadır.

“Bazıları popüler olduğu için ateistim, deistim filan diyorlar. Aslında bir şey bildikleri yok. Ne İslam ne de ateizm adına. Ama yaygın bir şekilde ateizm revaçta ve kendilerini gençler bu şekilde tanımlamanın ayrıcalık olduğu fikrinde. Ayrıca bu yönde bir propaganda olduğunu da düşünüyorum. B.K.A. 20; O.K. 19”

Genç nesillerin İslam dininden uzaklaşmasına neden olan ana faktörler yukarıda belirtilen gerekçeler olmakla birlikte, katılımcıların altını çizdikleri diğer nedenleri madeler halinde şöyle sıralamak mümkündür:

- Müslümanların diğer din mensuplarını ötekileştirmesi.
- Evrensel olma idiasına karşın sadece belirli bir kitleye hitap etmesi.
- Gençlerin dinlerini bilmemeleri ve bu konuda oluşan boşluğu din karşıtı söylemin doldurması.
- Dinin getirdiği sorumluluk ve sınırlamalardan kaçma isteği, özgürlük arzusu.
- İnsanların yaşadıkları travmalar nedeniyle kadere ve Allah’a isyan etmeleri.
- Aile ortamında İslam’ın bilinmemesi ve yaşanmaması.
- Din adamlarının televizyon ekranlarındaki tartışma üslupları ve herkesin farklı şeyler söylemesi.
- Gençlerin dini sorularına ikna edici cevapların verilmesi yerine dikte edici bir dilin kullanılması.

Araştırmada vurgulanması gereken bir husus, gençlerin, din karşıtı yönelimlerde basılı yayınların etkisinin olduğu düşünmemiş olmalarıdır. Onlar, yukarıda belirtildiği gibi genel olarak internet ve daha çok videoların etkili olduğu kanaatinde dirler.

SONUÇ

Çağ değişti. Kalam ilminin oluştuğu dönemden çok farklı bir uğraktayız. Tabi sorunlar da değişti. Geçmişte bilgi sorunu vardı. Toplum İslam hakkında yeterli bilgi sahibi olmadığı için örneğin “teşbihî Tanrı tasavvuru” gelişebiliyordu. Bundan yirmi otuz yıl öncesine kadar Anadolu’da insanlar İslam’ın tarihini, ibadet ahlakını, kitabı Kur’an’ın Kerimi yeterince bilmiyordu. Şimdi ülkemizin dört yanına Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından din hizmeti götürülmekte, üniversitelerinde İlahiyat fakülteleri dini eğitim yapmakta, belediyelerle destekli konferanslar düzenlenmektedir. Bu minvalde ülkemizde dini bilgiye ulaşma sorunu kalmamıştır denilebilir.

Gençlerin her türlü bilgiye ulaşma kolaylığı her ne kadar olumlu görünse de gelinen nokta itibariyle durumun pek de iç açıcı olmadığını müsellemdir. Kanaatimizce burada iki temel problem vardır:

1. Din karşıtı yayınlar kolayca gençlere ulaşmaktadır. Bu nedenle gençler din aleyhine propagandaya maruz kalabilmektedir. Sorgulanan dini önermeler ve inançlar tatminkar cevap bulmadığında dinin reddi sonucuna götürmektedir.

2. Bilgi kirliliği. Ekranlarda ve internet videolarında din adına konuşanlar, kullandıkları dil, savundukları görüş ve verdikleri görüntü ile gençleri dinden soğutmaktadırlar. “Bir hocanın dediği, diğerinkini tutmuyor” diyor gençler. Aslında dinde yorum son derece doğaldır. İslam alimleri birtakım esaslarda birleşmiş olduğu için “amentü” formülasyonu oluşmuştur. Bunun dışında kalan konularda ihtilaf doğaldır. Ancak sorun, dinî konuların halk önünde tartışılması ve gençlerin dünyalarında dinin itibarsızlaşmasına su taşınmasıdır.

Gençler kitaptan uzak, ekrana yakın. Gençlerin dünyasında telefon ve tabletler etkili. İnternet ve sosyal medyada bunlar üzerinden etkileşim içerisindeler. Özellikle Youtube videoları okuma zahmetine girmek istemeyen binlerce genç için ilgi odağı. Ateizmin propagandası bu kanallarda yapılıyor. New atheism/yeni ateizm dalgası, Tanrı fikrinin gereksizliği, din-bilim çelişkisi, dinin doğaüstü iddialara dayalı irrasyonel bir inanç olduğu, ahlakın dinden bağımsızlığı ve insanın özerkliği üzerine kurulu bir söylemin tebliği çabasıdır. Gençler ateistlerin bu “vaazları” karşısında savunmasız durumda. Mâmafih dini yayın ve eğitim olarak bu güçlü dalgaya dayanabilecek durumda olup olmadığımızı kestirmek zor.

Özetle İslam dinini günümüzün bilimsel gelişmeleri, sosyolojik gerçekleri ve gençlerin pratik problemlerini dikkate alarak temellendirme çabasında olmalıdır. Gençlerin ilgisini çeken bilim ve mizah dini yayınlarda gözden ırak tutulmamalıdır. Dinin inanç meseleleri çoğulcu ve rasyonel bir yöntemle temellendirilmeli, ötekileştirici, şiddeti özendiren ve buyurgan dil terk edilmelidir. Gençlik yayınları “propaganda” hissi vermemelidir. Bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığının İlahiyat fakülteleri başta olmak üzere,

Fen-Edebiyat Fakülteleri Edebiyat, Sosyoloji, Felsefe gibi bölümleriyle işbirliği içerisinde olması yararlı olacaktır. İlahiyat fakültelerinde yayınların gençlerin problemlerini dikkate alacak şekilde şekillenmesi artık bir tercihten öte zorunluluktur. Çağ değiştiğine göre din dili de değişmelidir.

EKLER

I. YARI YAPILANDIRILMIŞ MÜLAKAT FORMU

1. Dini mensubiyeti

- Kendinizi inanç bakımından nasıl tanımlarsınız?
- Dini kategori olarak Müslüman, ateist, deist, agnostik vs. hangisine ait olduğunuzu düşünüyorsunuz?

2. Din Karşıtı Söylem ve Etkisi

- Din karşıtı söylem sizi etkiler mi?
- Fikirlerinizin oluşmasında din karşıtı akımların etkisi nedir?
- Dini reddetmenize neden olan şey tecrübeleriniz ve yaşamışlıklar mı, yoksa dini mantıklı bulmamanız mıdır?

3. Din Karşıtı Akımların Yayınları

- Din karşıtı yayınları takip eder misiniz?
- Din karşıtı yayınlar arasında takip ettiğiniz kaynaklar nelerdir?
- Fikirlerinizde basılı veya internet yayınlarından hangisi etkilidir?
- Dini bir eser okudunuz mu, sizi olumlu ya da olumsuz etkileyen dini kitap var mı?

4. Ateizme Neden Olan Sebepler ve Konular

- Dinlerde sizi ikna etmeyen konular nelerdir?
- İslam'ın problemli konuları nelerdir?

5. Gençler ve Dini İnanç Durumu

- Çevrenizde yaşlılarınız dine mi, din karşıtlığına mı rağbet ediyor?
- Gençlerin din karşıtlığına yönelmenin nedenleri sizce nedir?

II. MÜLAKATA KATILANLARIN BİLGİLERİ

Sıra	Adı Soyadı	Cinsiyet	Dini Mensubiyeti	Mes- leği	Yaş
1	H.B.	Erkek	Agnostik	Öğrenci	22
2	B.K.A.	Erkek	Ateist	Öğrenci	20
3	E. K.	Erkek	Müslüman	Öğrenci	23
4	E.K.	Kadın	Müslüman	Öğrenci	21
5	E.A.	Erkek	Müslüman	Öğrenci	21
6	H.D.	Kadın	Ateist	Öğrenci	18
7	H.Ş.	Erkek	Agnostik	Öğrenci	22
8	B.D.	Erkek	Ateist	Öğrenci	18
9	K.S.Ö.	Erkek	Müslüman	Öğrenci	23
10	M.A.M.	Erkek	Müslüman	Öğrenci	23
11	S.H.U	Erkek	Müslüman	Öğrenci	22
12	M.B.	Erkek	Müslüman	Öğrenci	23
13	M.B.A.	Erkek	Tanımsız	Öğrenci	24
14	O.K.	Erkek	Ateist	Öğrenci	19
15	Ö.S.	Kadın	Müslüman	Öğrenci	21
16	F.B.	Erkek	Ateist	Öğrenci	24
17	M.H.	Erkek	Ateist	Öğrenci	22
18	E.G.	Erkek	Deist	Öğrenci	19
19	E.Ç.	Kadın	Tanımsız	Öğrenci	20
20	M.A.	Kadın	Müslüman	Öğrenci	18
21	M.U.	Kadın	Müslüman	Öğrenci	21

OTURUM BAŞKANI – Sayın Mustafa ÜNVERDİ Hocamıza teşekkür ediyoruz.

Şimdi, Diyanet İşleri Başkanlığı Müşavirlerinden Sayın Adnan Bülent BALOĞLU Hocamızı davet ediyorum. Hocamız aynı zamanda din karşıtı akımlara yönelik gençlik kitapları da yazıyor Diyanet İşleri Başkanlığında, dolayısıyla konu hocamızın da alanı.

Buyurun Hocam, on dakikanız var.

MÜZAKERE

Prof. Dr. Adnan Bülent BALOĞLU
Diyanet İşleri Başkanlığı
Başkanlık Müşaviri

Sayın Başkanım, kıymetli hazırun; günün bu geç saatinde hepinizi saygıyla, sevgiyle, muhabbetle selamlıyorum.

İki tebliğ olacaktı ancak ikinci tebliğimizin gelmemesi dolayısıyla bir tebliğ üzerinde yoğunlaşmak ve oradan hareket etmek zorundayız. Dolayısıyla, müzakeremizi inşallah tebliğ ve müzakereler kitap basıldığı zaman orada bulacaksınız.

Ben hocama teşekkür ediyorum, evet bir emek mahsulü hocamızın tebliği. Benden önce Lütfi Bey'in yaptığı gibi metodik olarak, teorik olarak bu noktaların hepsine baktığım zaman, bu tebliği eleştirmeyeceğim. Ben arkadaşşıma tebliğ ile ilgili tespitlerimi ileticeğim, epeyce ciddi, dikkatli okudum, inşallah onları dikkate alacaktır diye düşünüyorum.

Şunu söyleyerek başlayayım: Gençlere yönelik din karşıtı akımların gençlik yayınlarındaki izdüşümleri dediğimiz zaman, aslında belki piyasada mevcut olan kitaplar üzerinden bunu anlatmak veya bunları okuyarak oradan doğru yolumuzu bulmak en güzeli. Ancak ben şöyle söyleyeyim: Karşımızda dinî alçaltan veya dinle alay eden veya değerlerimizi küçümseyen grubun illa bir akım olması gerekmiyor yani karşıda sistemli bir grup, sistemli bir akım yok ve internet çağında bunun artık çok daha parçalandığına ve karşıda küçücük gruplardan bireysel çalışmalara, daha büyük vakıflardan holdinglere kadar bir dizi oluşumun özellikle kapitalist sistemde değerleri yıkmak için büyük çaba harcadığına şahit oluyoruz.

Şunu da söylemeliyim: Kapitalist sistemde değerleri yıkmak da bir kazanç kapısıdır. Son zamanlarda, özellikle günümüzde belki en fazla kazanç getiren bu olsa gerek diye düşünüyorum.

Karşıda illa bir akımın olması gerekmez, dedik. Uçuk bir entelektüel olabilir karşımızda, yazar olabilir, romancı olabilir, mistik görünümlü bir grup olabilir –birazdan size birkaç örnek okuyacağım- bir sanatçı olabilir, bir sporcu olabilir, bir film yıldızı, bir internet fenomeni –kavram öyle konuşulduğu için söylüyorum- olabilir. Bu anlamda sinemada, sanatta, tiyatrodan, sporda her yerde internet üzerinden dinle alay eden, değerlerle alay eden, onları küçümseyen, onları reddeden insanlar, gruplar var ve siz bu saldırıların kimden, nereden ve nasıl geldiğini kestirmekte de güçlük çekiyorsunuz. Bazen derler ya şeytan ayrıntıda gizlidir, bunun gibi bir şey. Bazen bu saldırılar doğrudan ya da dolaylıdır, bazen satır aralarında, bazen ima yolludur, bazen bir iftiradır, bazen bir yanıltır, bazen bir çarpıtmadır, saptırmadır, bazen şaşırtmacadır, zihin karıştırmadır, bazen kelime oyunlarıdır, bazen maksadı gizlemedir, bazen bir itibarsızlaştırma ya da aşağılamadır, bazen de ani, anlık mesajlar şeklindedir, hızlıdır, tahrif edicidir, tahrik edicidir, teşvik edicidir ve iç gıcıklayıcıdır. Dolayısıyla bu mesajların nasıl, nereden geldiğini saptamak, belirlemek noktasında çok dikkatli olmak gerekiyor, ayırt etmek gerekiyor.

Elimde bir kitap var, Osho'yu duymuşsunuzdur. Kitabın arkasındaki bilgiyi okuyorum: “Bu 20 nci yüzyılın en ilham veren spiritüel öğretmenlerinden birisidir. İçsel dönüşüm bilimine olan katkılarıyla tanınmaktadır ve öğretilerin etkisi dünyanın her ülkesinde her yaştan insana ulaşarak büyümeye devam etmektedir.” Kitabı çok dikkatli okudum. Pek çok kitabı var, bir tanesini sizin için özellikle getirdim. Şimdi burada sizlere okuyacağım satırlar meselenin vehametini ortaya koyar niteliktedir. “Dinler seni kendi politikaları için kurban edecek –satır satır okuyorum- Tanrı'yı elinden alıyorum ki zavallı, yaşlı adamı suçlayamasın. Her şey için yeterince suçlandı zaten, dünyayı yarattı, onu yarattı, bunu yarattı. Tüm suçu ondan alıyorum. O yok, sırf sorumluluğu onun üzerine atabilmek için yarattın onu. Sorumluluğu üstlen artık. Belki Tanrı yoktur, ben bunu umursamıyorum ama senin ilerlemek için bir Tanrı'ya, uzak bir yıldıza ihtiyacın var. Belki oraya ulaştığında Tanrı'yı bulamayacaksın ama bu süreçte Tanrı olacaksın. O yıldıza ulaştığında büyümüş olacaksın. Yahudiler çocuğu sünnet eder, ne saçma. Ama onlar çocuğu Yahudi olarak damgalarlar. Bu damgalamanın ilkel yoludur. Buralarda büyükbaş hayvanlara yapılır. O damgaları görmüşsündür... Her sahip kendi hayvanını damgalar ki diğerleriyle karışmasın. Bu zalimce bir şeydir. Sünnet nedir? Hayvanı damgalamaktır... Çocuğa herhangi bir din aşılama çalısan bir kişi merhametli değil acımasızdır... Ancak şimdi şöyle büyüyorlar –farklı cinsleri kastederek söylüyor- iki farklı hayvan türü olarak onlar tek bir insanlığa ait değiller, ayrı tutuluyorlar. Yaklaşan cinsel yaşamlarına dair hiçbir prova yapmamaları için aralarına binbir tane engel konuyor. Bu prova eksik olduğundan, pek çok insanın cinsel hayatı dumura uğruyor. Bu cinsel prova içeren o yedi yıl kesinlikle gereklidir, kızlar ve erkekler okullarda, otellerde, havuzlarda bir arada olmalıdır, gelmekte olan hayatın provasını yapmaları gerekir...”

Bakın, söylediğim şeylerin bir kısmı dinle ilgili bir kısmı toplumun değerleri ve ahlakıyla ilgili. Bunun gibi piyasada onlarca kitap -bu çok satanlar listesinde- şu an bizim kitabevlerimizin raflarında, hatta raflarında değil kapıdan girdiğinizde piza kolisi gibi önünüze yığılmış bir vaziyette bekliyor.

Dolayısıyla, Sayın Başkan Yardımcımız da buradayken benim bir önerim var. Bizim bütün bu yayınları takip eden bir birim de oluşturmamız gerekiyor. Bunları tek tek okuyacak, içinde ne varsa bunları not alacak ve bunları tasnif edecek ve bunların üzerinden hareketle biz ne yazacaksak yazacağız. Yani araziyi öncelikle tanımamız gerekiyor.

Bizim bir hikâyemiz vardı, bu hikâyemizi çocuklarımıza ve gençlerimize anlatamadık. Zamanı mekânla buluşturmadaki zorluğumuz belki de bunun temel sebebi. Hâlbuki, gençlerin hassas kulakları var ve iyi bir dinleyicidirler, ilgilerini çekerse çok iyi dinlerler. Biz ilgilerini çekmeyi beceremedik. Onun soyut dayatmalardan ibaret gördüğü hikâyemiz çocuğumuzu, gencimizi cezbetmedi. Belki bu biraz, Kayahan'ın da şarkısında söylediği gibi bizimkisi çocuğumuzla aramızda bir aşk hikâyesi, siyah – beyaz film gibi, ateşle su, dikenle gül gibi. Hikâyesini anlatan ile hikâyeyi dinleyen birbirini ya pek az anladı ya hiç anlamadı. İki yabancı kişi, kavga eden iki yabancı oldular ve sözle kavga etmeye başladığımızda onun farkına vardık. Çünkü yabancılar birbirinin pek farkına varmazlar, ne zamanki sözle kavgaya başlarlar, o zaman birbirlerini fark ederler.

Aslında biz köklerinden sökülmenin nasıl bir şey olduğu konusunda empati yapmadık, yapamadık. Gençlerimizi çalan, can sıkan dünyayı kavramakta zorlandık. Sokağa çıkmadan dışarıya seslendik. Bu noktada şehirle alakalı birkaç söz söylemek istiyorum, şehrin mimarisi ve kentsel biçimleriyle evlere huzursuz bir manevi hayatı dayatmak, bugünkü şehir mimarisinin teolojik temelini oluşturur. Burada söylemek zorundayız. Seküler insan hep fiziksel kalıpta aradı, onu ararken modern gencin ışığın nereden geldiğini bulması için göz ve akıl yetmedi. Bir kısmı içe çekildi ancak bu arada liman yitirilmişti. Kendi limanlarını yitirenlerin derin sularda azgın dalgalarla boğuşmak gibi de bir kaderi vardır. Bizim bugünkü sorunumuz, sekülerleşen dünyevi bir toplumda bir sığınak yaratmanın kültürel zorluklarını tecrübe etmektir.

Evlerimiz çocuklarımız için bir sığınak olmadı, olamaz da. Sokak da acımasız ve soğuktu, karmaşıklığı ile kafa karıştırdı. Şimdi yapmak istediğimiz şey, çocuklarımıza dışarıdaki tehlikelerden yalıtılmış bir dünya oluşturmak peşinde koşmaktır. Ancak şunu da unutmayalım ki vahşi kapitalizmin tüketim mantığıyla beyinleri sulanmış gençlerimizin bu modern benliğin eğitilmesi, doyurulması ve tatmin edilmesi hiç de kolay değildir...

Uzun bir sunum oldu belki.

Çok teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI – Biz de Sayın Adnan Bülent BALOĞLU Hocamıza teşekkür ediyoruz.

Şimdi, hocamızın kaldığı yerden ben devam edeyim. Bu kadar müftümüzü, bu kadar gençlik koordinatörümüzü, müftü yardımcımızı, kıymetli akademisyenimizi, uzmanımızı bulmuşken şimdi sıra bende diyeyim.

Efendim, hepinize katılımınızdan dolayı öncelikle teşekkür etmek istiyorum. Bu kongrelerin bir sonuç bildirgesi yayınlanıyor biliyorsunuz ve bu sonuç bildirgesinde bugüne kadar öngörülen, tavsiye edilen maddelerin çok ağırlıklı bir şekilde hayata geçirilmiş olduğunu biz tespit ettik. Bu bizi Diyanet İşleri Başkanlığı adına çok mutlu etti. Dolayısıyla, bu kongrede de tebliğcilerimizin sunumlarından çıkarımlarla hazırlamış olduğumuz sonuç bildirgesinin en kısa zamanda ekibimiz tarafından hayata geçirileceğini öncelikle belirtmek istiyorum.

Daha sonra böylesine kaliteli bir oturumu, böylesine kıymetli hocalarımızı bir araya getirdikleri için Dinî Yayınlar Genel Müdürlüğümüze teşekkür ediyorum. Müzakerecilerimizin cümleleri üzerine tebliğcilerimize birer dakikalık fikir beyan etme hakkı tanımak adettendir. Öyle olunca birer dakikayla hocalarımıza döneceğim ve arkasından oturumu kapatacağım.

BEŞİNCİ OTURUM

Gençliğe Yönelik Yayıncılıkta Gelecek Perspektifi

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Mustafa SİNANOĞLU

Konu : Lise Gençliğinin Diyanet İşleri Başkanlığı Dinî Yayınlarından Beklentileri ve Durum Analizi

Tebliğ : Prof. Dr. Muammer CENGİL

Konu : Dinî Yayıncılıkta Gözden Kaçan Bir Husus: Gençliğimiz ve İslam Edebiyatı Estetiği

Tebliğ : Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ

Konu : Gençliğin İnanç Problemleri Bağlamında Dinî Yayıncılık: Tespit ve Öneriler

Tebliğ : Dr. Fatih KURT

Konu : Millî Şuur ve Manevi Değerlerin Özgün Dinî Eserlerle Gençliğe Kazandırılması

Tebliğ : Dr. Emine Elif ÇAKMAK İGALCI

Müzakereciler : Prof. Dr. Turan KARATAŞ

Doç. Dr. Abdülnasır SÜT

OTURUM BAŞKANI-Prof. Dr. Mustafa SİNANOĞLU – Diyanet İşleri Başkanlığımızın kıymetli yöneticileri, kıymetli hocalarım, sevgili öğrencilerimiz, kıymetli misafirler; sizleri içtenlikle selamlıyorum. Allah’ın rahmeti, bereketi üzerinize olsun.

Gençliğe yönelik yayıncılık başlıklı sempozyumumuzun bugün üçüncü günündeyiz. Gençlik yayıncılığının tarihsel gelişimi, gençlere yönelik dinî yayıncılık, dijital yayıncılık ve gençlik, gençlik yayıncılığında sorunlar başlıklı güzel oturumlar ve tebliğler dinledik.

Bugün, bu oturumda gelecek perspektifi vurgulanmakta. “Gençliğe Yönelik Yayıncılıkta Gelecek Perspektifi” başlıklı oturumumuzu başlatıyoruz. Bizden sonra öğleden önce bir de genç oturumu gerçekleşecek. O sebeple biz 09.30 – 11.30 arasında bu oturumumuzu tamamlamak durumundayız.

Ben öncelikle tebliğci hocalarımızı buraya davet edeceğim.

Prof. Dr. Muammer CENGİL Hocamız, buyursunlar.

Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ Hocamız, Dr. Fatih KURT Hocamız, Dr. Emine Elif ÇAKMAK İGALCI Hanımefendi buyursunlar.

Hocalarımızın vakitlerini almamak adına hemen ilk tebliğle başlamak isterim.

Prof. Dr. Muammer CENGİL Hocamız, Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyelerinden. “Lise Gençliğinin Diyanet İleri Başkanlığı Dinî Yayınlarından Beklentileri ve Durum Analizi” başlıklı tebliğlerini sunacaklar.

Buyurun Sayın Hocam.

Lise Gençliğinin Diyanet İşleri Başkanlığının Dini Yayınlarından Beklentileri ve Durum Analizi

Prof. Dr. Muammer CENGİL
Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Psikolojisi Anabilimdalı

Giriş

İnsanoğlunun gelişim evrelerinden biri olan ergenlik dönemi bireysel farklılıklar olmakla birlikte ülkemizde yaklaşık olarak kızlarda 10-12, erkelerde ise 12-14 yaş arasında başlayan ve 20'li yaşlarda biten bir dönemi kapsamaktadır. Genetik yapı, ırksal farklılıklar, sosyoekonomik şartlar ve iklim gibi faktörler ergenliğe giriş yaşını etkilemektedir. Gençlik dönemi olarak da ifade edilen ergenlik dönemi yaşam boyu sürekli bir gelişim ve değişim içerisinde olan insanoğlu açısından son derece önemli bir evredir. Bu dönemin ilk evresini oluşturan ve dengesizlik ve karşıtlıklarla karakterize olan 12-15 yaş arası uzmanlar tarafından olumsuz bir dönem olarak ifade edilir. 16 ile 20-21 yaş aralığı ise ilk dönemdeki olumsuzlukların yerini olumlu durumların aldığı bir dönem olarak yaşanmaktadır. Bu dönemin en belirgin davranış ve tutumları eleştirme, söz dinlememe, otoriteye karşı gelme ve hata bulmadır. Ayrıca hızlı yaşanan fizyolojik değişimler ile cinsel ve duygusal değişimler de bu dönemin sorunlu yaşanmasında önemli olan faktörler arasında ifade edilebilir. Bu yüzden ergenlik dönemi ile ilgili yapılacak her türlü çalışma bu dönemin kendine has fizyolojik ve psikolojik/duygusal değişimleri de göz önünde alınarak yapılmalıdır.

Biz bu bildiride lise gençliğinin Diyanet İşleri Başkanlığının Dini yayınlarından beklentilerini ele alacağız. Dini yayın hizmetleri Diyanet İşleri Başkanlığının kurulduğu 3 Mart 1924'ten önce Şer'iyye ve Evkaf Vekâleti'nce yürütülmekteydi. Diyanet İşleri Başkanlığı kurulduktan sonra ise bu hizmeti kendisi yürütmeye başlamıştır. Başkanlık tarafından basılan ilk yayınlar 21 Şubat 1925 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin aldığı tarihi karar doğrultusunda Elmalılı Hamdi Yazır tarafından hazırlanan ve 1935

tarihinde yayınlanan dokuz ciltlik “Hak Dini Kur’an Dili” isimli tefsir ve ilk üç cildi Ahmet Naim, dokuz cildi ise Kamil Miras tarafından tercüme edilen “Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih” isimli hadis kitabı tercümesi olmuştur.

1924 yılından 1950 yılına kadar Zât İşleri Müdürlüğü tarafından yürütülen yayın hizmetleri 29.4.1950 tarihinde yürürlüğe giren 5634 Sayılı Kanunla ile Yayın Müdürlüğü tarafından yürütülmeye başlanmıştır. 9.7.1951 tarihinde ise Dini Yayınlar Döner Sermaye Saymanlığı kurularak yayın hizmetlerinin basım, satış ve dağıtım işlemlerine devam edilmiştir.

Diyanet İşleri Başkanı Merhum Ahmet Hamdi Akseki’nin gayretleri ile 1950’den itibaren yayın hizmetleri ivme kazanmıştır. Merhum Ahmet Hamdi Akseki tarafından hedef kitle gözetilerek hazırlanan “İslam Dini”, “Köylüye Din Dersleri”, “Askere Din Kitabı” ve “Yavrularımıza Din Dersleri” adlı eserler önemli yayınlar arasında zikredilebilir.

1962’de “Diyanet” adlı süreli yayın, 1968 yılında “Diyanet Gazetesi”nin, 1979 yılında Diyanet Çocuk Dergisinin, 1992 yılında Diyanet Aylık Dergisinin ve 1999 yılında da Diyanet Avrupa Dergisinin yayınına başlamıştır. 2013 yılından itibaren ise 2 ayda bir çıkan Aile Dergisini yayınlamıştır. Aile Dergisi, 2014 yılı Ocak ayından itibaren de her ay yayınlanır hale gelmiştir. Süreli yayın faaliyetleri günümüzde Diyanet İlmi Dergi, Diyanet Çocuk Dergisi, Diyanet Aylık Dergi, ekleri olan Diyanet Aile Dergisi ve Haber Bülteni olarak yayın hayatına devam etmektedir. ¹

Diyanet TV, TRT ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 2012’de kurulmuş bir televizyon kanalıdır. Bir yıl boyunca TRT Anadolu kanalıyla dönüşümlü yayın yapmıştır. Ancak bu yılın ramazan ayıyla beraber logosu değiştirilerek 24 saat kesintisiz yayına geçmiştir. Kanalin yayına başlayışının ardından TRT Anadolu’nun yayın hayatına son verilmiş ve aynı yıl Diyanet Radyo kurulmuştur. 4 Nisan 2018 tarihinde HD yayına geçen kanal, 7 Ağustos 2018’de TRT ile ortaklığa son vermiştir.

01.07.2010 tarihli ve 6002 sayılı “Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Gereği” Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü bünyesinde; Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı, Süreli Yayınlar ve Kütüphaneler Daire Başkanlığı, Yabancı Dil ve Lehçelerde Yayınlar Daire Başkanlığı, Radyo ve Televizyon Daire Başkanlıkları bulunmaktadır.²

Çalışmanın Amacı:

Televizyon, radyo, gazete, sinema, dergi ve kitap gibi araçlarla yapılan kitle iletişimi farklılaşmış ve geniş alana yayılmış olan insan topluluklarına sembolik içeriklerin

1 <https://diniyayinlar.diyanet.gov.tr/sayfa/53/tanitim>, Erişim Tarihi: 01.05.2019.

ulaştırılmaya çalışıldığı bir süreci ifade etmektedir.³ Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Genel Müdürlüğünün faaliyet alanlarına baktığımızda; basılı yayınlar, süreli yayınlar, radyo ve televizyon yayınları olarak ana faaliyet alanlarını görmekteyiz. Biz bu bildirimizde lise gençliğinin Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Genel Müdürlüğünün faaliyet alanına giren yayın türleri ile ilgili olarak farkındalık durumlarını ve beklentilerini ortaya koymayı amaçlamaktayız.

Araştırmanın Önemi:

Televizyon ekranlarında gördüklerini taklit eden çocuklar pasif televizyon tüketiminden aktif sonuçlar çıkarmakta, yetişkin programlarını izleyen çocuklar yine yetişkinleri taklit ederek minyatür yetişkinler gibi davranmakta ve bu durumun da onların kişilik gelişimini etkilemektedir.⁴ Aynı şekilde diğer kitle iletişim araçları da çocuklar ve gençler üzerinde benzer etkiyi yapmaktadır. Fakat burada bu etkinin sürekli olumsuz olacağı da anlaşılmamalıdır. Çocuklara rol model olma açısından Diyanet İşleri Başkanlığının dini yayınlarında olduğu gibi olumlu yayınlar da söz konusudur. Bu yüzden kitle iletişim araçlarının çocuk ve gençler tarafından takip edilme durumlarıyla ilgili araştırılması önem arz etmektedir. Bizim bu çalışmamız da, bir yandan lise gençliğinin Diyanet İşleri Başkanlığınca yürütülen dini yayınları takip etme düzeylerini tespit etmesi, diğer yandan da lise gençliğinin dini yayınlarla ilgili beklentilerini ortaya koyması açısından önem arz etmektedir.w

Araştırmanın Yöntemi:

Çalışmamız anket yönteminin uygulandığı keşfedici bir araştırmadır. Keşfedici araştırmalar araştırma konusunun nispeten yeni olduğu durumlarda daha sistematik araştırmaların yapılabilmesi için gerekli bilgilerin toplanmasına yönelik araştırmalardır.

Araştırmanın Örneklemi:

Araştırmamızın örneklemi Çorum / İskilip'teki Hacı İsmail Kavlu Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Fen Lisesi, Sultan Hatun Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Anadolu Lisesine giden son sınıf öğrencileri oluşturmaktadır.

3 Orhan Gökçe, İletişim Bilimine Giriş -İnsanlar Arası İlişkilerin Sosyolojik Bir Analizi-, Turhan Kitabevi, Ankara 2002, s. 81.

4 Neil Postman, Televizyon Öldüren Eğlence, çev.; Osman Akınhay, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1994, s., 173.

Araştırmanın Sınırlılıkları:

Çalışmamız, araştırmamızın yapıldığı örneklem grubu, araştırma soruları ve araştırmanın zaman dilimini oluşturan Mart 2019 tarihi ile sınırlıdır. Ayrıca araştırmaya katılan öğrencilerin sorulara samimi bir şekilde cevap verdikleri varsayımı ile de sınırlıdır.

Bulgular:

Çalışmamızı yapmış olduğumuz örneklem grubundan elde ettiğimiz veriler ve bu verilerin değerlendirilmesi şu şekilde olmuştur;

1-Hacı İsmail Kavlu Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığının Dini Yayınlarını Takip Etme Durumlarıyla İlgili Bulgular

Hacı İsmail Kavlu Kız Anadolu İmam Hatip Lisesinden çalışmamıza 44(%100) kız öğrenci katılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular Tablo-1’de görülmektedir.

Tablo-1 incelendiğinde Hacı İsmail Kavlu Kız Anadolu İmam Hatip Lisesinden tamamı kız öğrencilerden olup da ankete katılanların babalarının mesleklerine göre dağılımı şu şekildedir; 12 (% 27,27)’si çiftçi, 11 (% 25,00)’ı esnaf, 5 (% 11,06)’sı imam, 5 (% 11,06)’sı işsiz, 2 (% 4,54)’ü hizmetli, 2 (% 4,54)’ü muhtar, 1 (% 2,27)’si emekli, 1 (% 2,27)’si öğretmen, 1 (% 2,27)’si memur, 1 (% 2,27)’si pazarcı, 1 (% 2,27)’si inşaat işçisi ve 1 (% 2,27)’si de madencidir. Araştırmaya katılanların annelerinin mesleklerine göre dağılımı ise şu şekildedir; 43 (% 97,73)’ü ev hanımı, 1 (% 2,27)’si tıbbi sekreter olarak çalışmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığının basılı yayınlarını takip etme durumuna göre dağılımları 2 (% 4,54)’ü evet, 42 (% 95,46)’sı ise hayır şeklindedir. Diyanet İşleri Başkanlığının süreli yayınlarını takip etme durumlarına göre dağılımları ise şu şekildedir; 2 (% 4,54)’ü evet, 42 (% 95,46)’sı ise hayır şeklindedir. Diyanet Radyo’yu dileme durumuna göre dağılımları ise 44 (%100)’ü hayır şeklinde olmuştur. Diyanet TV’yi izleme durumuna göre dağılımları ise 1 (% 2,27)’si evet, 43 (% 97,73)’ü ise hayır şeklindedir.

Tablo-1 Hacı İsmail Kavlu Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi

Seçenekler		Sayı (44)	% 100
Cinsiyet	Bayan	44	100
Baba Mesleği	Çiftçi	12	27,27
	Esnaf	11	25,00
	Din Görevlisi (İmam)	5	11,36
	İşsiz	5	11,36
	Hizmetli	2	4,54
	Muhtar	2	4,54
	Emekli	1	2,27
	Öğretmen	1	2,27
	Memur	1	2,27
	Pazarcı	1	2,27
	İnşaat İşçisi	1	2,27
	Madenci	1	2,27
Anne Mesleği	Ev Hanımı	43	97,73
	Tıbbi Sekreter	1	2,27
DİB Basılı Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	2	4,54
	Hayır	42	95,46
DİB Süreli Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	2	4,54
	Hayır	42	95,46
Diyanet Radyoyu Dinleme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	44	100
Diyanet TV'yi İzleme Durumu	Evet	1	2,27
	Hayır	43	97,73

Diyanet İşleri Başkanlığının basılı yayınlarını takip ettiğini söyleyen öğrencilerden birisi okumuş olduğu kitapları “Tirmizi, Buhari ve İbn-i Mace” olarak ifade ederken diğeri ise “İlmihal” olarak belirtmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığının süreli yayınlarını takip ettiğini söyleyen iki öğrenciden birisi takip ettiği süreli yayının “Diyanet Dergisi” olduğunu, diğeri ise “Aile Dergisi” olduğunu ifade etmiştir. Her iki öğrencinin babasının mesleği ise Din Görevlisi (İmam)’dır.

Araştırmaya katılanlara yöneltilmiş olduğumuz “Diyanet İşleri Başkanlığının dini yayınlarıyla ilgili görüş ve önerileriniz var mıdır?” şeklindeki açık uçlu soruya örneklem grubu tarafından hiçbir yorum yapılmamıştır.

Görüldüğü üzere Diyanet İşleri Başkanlığının yayınlarının takip edilme oranı Hacı İsmail Kavlu Kız Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencileri arasında oldukça düşük düzeydedir.

2- Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığının Dini Yayınlarını Takip Etme Durumlarıyla İlgili Bulgular

Anadolu İmam Hatip Lisesinden çalışmamıza 39 erkek öğrenci katılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular Tablo-2’de görülmektedir.

Tablo-2 İncelendiğinde Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinin babalarının mesleklerine göre dağılımının şu şekilde olduğu görülmektedir; 16 (% 41,02)’sı çiftçi, 5 (% 12,82)’si serbest meslek, 4 (% 10,25)’i inşaat işçisi, 4 (% 10,25)’i işçi, 3 (% 7,69)’u işsiz, 2 (% 5,12)’si esnaf, 2 (% 5,12)’si din görevlisi (imam), 1 (% 2,56)’sı emekli, 1 (% 2,56)’sı memur, 1 (% 2,56)’sı madencidir. Araştırmaya katılan öğrencilerin annelerinin tamamı (%100)’ü ev hanımıdır. Diyanet İşleri Başkanlığının basılı yayınlarını takip etme durumuna göre dağılımları ise şu şekildedir; 4 (% 10,25)’i takip ediyor, 35 (% 89,75)’i ise takip etmemektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı Süreli Yayınlarını araştırmaya katılanların 39 (%100)’ü takip etmediğini bildirmiştir. Diyanet Radyo’yu dinleme durumuna göre dağılımları ise 1 (% 2,56)’sı takip ediyor, 38 (% 97,44)’ü ise takip etmemektedir. Diyanet TV’yi izleme durumuna göre dağılımları ise %2 (% 5,12)’si izliyor, 37 (% 94,88)’i ise izlemiyor şeklindedir.

Diyanet İşleri Başkanlığının basılı yayınlarını takip ettiğini söyleyenlerin okuduklarını ifade ettikleri kitaplar şu şekilde belirtilmiştir; 2 kişi ilmi hal, 1 kişi Hadislerle İslam, 1 kişi ise Arapça’dır.

Diyanet Radyo’yu takip ettiğini söyleyen öğrenci ise Kur’an-ı Kerim okumalarını dinlediğini ifade etmektedir.

Diyanet TV’yi izlediğini söyleyen 2 öğrenciden birisi Kabe’yi izlediğini, diğeri ise Necmeddin Nursaçan’ın sohbetlerini izlediğini söylemektedir.

Araştırmaya katılanlara yöneltilmiş olduğumuz “Diyanet İşleri Başkanlığının dini yayınlarıyla ilgili görüş ve önerileriniz var mıdır?” şeklindeki açık uçlu soruya örneklem grubu tarafından hiçbir yorum yapılmamıştır.

Elde ettiğimiz bulgular Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencileri arasında da Diyanet İşleri Başkanlığı’nın dini yayınlarının takip edilme oranlarının yok denecek kadar düşük seviyede olduğunu göstermektedir.

Tablo-2 Anadolu İmam Hatip Lisesi

Seçenekler		Sayı (39)	% 100
Cinsiyet	Erkek	39	100
	Çiftçi	16	41,02
	Serbest Meslek	5	12,82
	İnşaat İşçisi	4	10,25
	İşçi	4	10,25
	İşsiz	3	7,69
Baba Mesleği	Esnaf	2	5,12
	Din Görevlisi (İmam)	2	5,12
	Emekli	1	2,56
	Memur	1	2,56
	Madenci	1	2,56
Anne Mesleği	Ev Hanımı	39	100
DİB Basılı Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	4	10,25
	Hayır	35	89,75
DİB Süreli Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	39	100
Diyanet Radyoyu Dinleme Durumu	Evet	1	2,56
	Hayır	38	97,44
Diyanet TV'yi İzleme Durumu	Evet	2	5,12
	Hayır	37	94,88

3- Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığının Dini Yayınlarını Takip Etme Durumlarıyla İlgili Bulgular

Mesleki ve Teknik Anadolu Hatip Lisesinden çalışmamıza 37 öğrenci katılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular Tablo-3'te görülmektedir.

Tablo-3 Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

Seçenekler		Sayı (37)	% 100
Cinsiyet	Erkek	36	97,30
	Bayan	1	2,70
Baba Mesleği	Çiftçi	9	24,32
	Esnaf	7	18,91
	Serbest Meslek	4	10,81
	İşçi	4	10,81
	Emekli	4	10,81
	Memur	3	8,10
	İnşaat İşçisi	2	5,40
	İşsiz	2	5,40
	Din Görevlisi (İmam)	1	2,70
	Mütahit	1	2,70
Anne Mesleği	Ev Hanımı	34	91,90
	Memur	1	2,70
	İşçi	1	2,70
	Terzi	1	2,70
DİB Basılı Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	3	
	Hayır	34	8,10
			91,90
DİB Süreli Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	1	2,70
	Hayır	36	97,30
Diyanet Radyoyu Dinleme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	37	100
Diyanet TV'yi İzleme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	37	100

Tablo-3 İncelendiğinde Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerinin cinsiyetlerine göre dağılımlarının şu şekilde olduğu görülmektedir; 36 (% 97,30)'u erkek, 1 (%2,70)'i kız. Babalarının mesleklerine göre dağılımları ise şu şekildedir; çiftçi 9 (% 24,32), esnaf 7 (% 18,91), serbest meslek 4 (% 10,81), işçi 4 (% 10,81), emekli 4 (% 10,81), memur 3 (% 8,10), inşaatçı 2 (% 5,40), işsiz 2 (% 5,40), din görevlisi (imam) 1 (% 2,70), mütahit 1 (% 2,70). Araştırmaya katılanların 34 (% 91,80)'inin annesi ev hanımı, 1 (%2,70)'sinin memur, 1 (%2,70)'inin işçi ve 1 (% 2,70)'inin ise terzidir. Diyanet İşleri Başkanlığının basılı yayınlarını takip etme durumuna göre dağılımları ise 3 (% 8,10)'u takip ediyor 34 (% 91,90) takip etmiyor şeklindedir. Diyanet İşleri Başkanlığının

sürelî yayınlarını takip etme durumuna göre dağılım ise %1 (2,70)'i takip ediyor, 36 (% 97,30)'u ise takip etmiyor şeklindedir. Katılımcıların 37 (% 100)'si Diyanet Radyo ve Diyanet Tv'yi izlemediğini belirtmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığının basılı yayınlarını takip ettiğini söyleyen 2 öğrencinin okuduklarını ifade ettikleri kitaplar ilmiyal kitabından ibarettir.

Elde ettiğimiz bulgular Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri arasında da Diyanet İşleri Başkanlığı'nın dini yayınlarının takip edilme oranlarının yok denecek kadar düşük seviyede olduğunu göstermektedir.

4- Sultan Hatun Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığının Dini Yayınlarını Takip Etme Durumlarıyla İlgili Bulgular

Sultan Hatun Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinden çalışmamıza 26 (%100) bayan öğrenci katılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular Tablo-4'te görülmektedir.

Tablo-4 İncelendiğinde Sultan Hatun Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinden araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının mesleklerine göre dağılımları ise şu şekildedir; çiftçi 6 (% 23,07), esnaf 4 (%15,38), serbest meslek 4 (% 15,38), işçi 5 (% 19,23), emekli 2 (% 7,69), memur 2 (% 7,69), inşaatçı 1 (% 3,84), işsiz 1 (3,84), vefat eden 1 (% 3,84) şeklindedir. Araştırmaya katılanların 26 (%100)'ünün annesi ev hanımıdır. Diyanet İşleri Başkanlığının basılı yayınlarını takip etme durumuna göre katılımcıların dağılımları ise 9 (% 34,61)'i takip ediyor, 17 (% 65,38)'i ise takip etmiyor şeklindedir. Diyanet İşleri Başkanlığının sürelî yayınlarını ve diyanet radyoyu takip etme oranı ise 26 (%100) ile takip etmiyorum şeklindedir. Diyanet Tv'yi izleyenlerin oranı ise 2 (%7,69) ile takip ediyorum, 24 (% 92,31) ile ise takip etmiyorum şeklindedir.

Diyanet İşleri Başkanlığının basılı yayınlarını takip ettiğini söyleyen öğrencilerin okuduklarının 5 tanesi ilmiyal, 4 tanesi ise Kur'an-ı Kerim mealinden oluşmaktadır.

Diyanet TV'yi izlediğini söyleyen 2 öğrenci ise sadece kandil programlarını izlediğini belirtmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığının basılı ve sürelî yayınları ile Diyanet Radyo ve Diyanet TV'den beklentileriniz nedir sorusuna verilen cevaplar ise şu şekildedir;

- -Gençlere yönelik yayınlar olabilir.
- -Daha dikkat çekici yayınlar olabilir.
- -Daha güncel konular olabilir.

Sultan Hatun Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde okuyan öğrencilerin Diyanet İşleri Başkanlığının basılı yayınlarını takip etme oranları nispeten daha yüksek gibi görülsede içerik açısından baktığımızda bunların ilmiyal ve Kur'an-ı Kerim olması yayınların geneli düşünüldüğünde düşük bir oran olarak karşımıza çıkmaktadır. Netice olarak

Sultan Hatun Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi öğrencileri arasında da Diyanet İşleri Başkanlığının dini yayınlarının takip edilme oranlarının düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Tablo-4 Sultan Hatun Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi

Seçenekler		Sayı (26)	% 100
Cinsiyet	Bayan	26	100
	Çiftçi	6	23,07
	Esnaf	4	15,38
	Serbest Meslek	4	15,38
	İşçi	5	19,23
Baba Mesleği	Emekli	2	7,69
	Memur	2	7,69
	İnşaat İşçisi	1	3,84
	İşsiz	1	3,84
	Vefat	1	3,84
Anne Mesleği	Ev Hanımı	26	100
DİB Basılı Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	9	34,61
	Hayır	17	65,38
DİB Süreli Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	26	100
Diyanet Radyoyu Dinleme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	26	100
Diyanet TV'yi İzleme Durumu	Evet	2	7,69
	Hayır	24	92,31

5- Danişmend Fen Lisesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığının Dini Yayınlarını Takip Etme Durumlarıyla İlgili Bulgular

Danişmend Fen Lisesinden araştırmamıza 22 öğrenci katılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular Tablo-5'te görülmektedir.

Tablo-5 Danişmend Fen Lisesi

Seçenekler	Sayı (22)	% 100
Cinsiyet	Bay	10
	Bayan	12
Baba Mesleği	Esnaf	5
	Serbest Meslek	5
	Çiftçi	3
	Memur	3
	İşçi	2
	İşsiz	2
	Emekli	1
	Politikacı	1
	Ev Hanımı	20
	Öğretmen	1
Anne Mesleği	İşçi	1
	Ev	3
DİB Basılı Yayınları Takip Etme Durumu	Hayır	19
	Evet	3
DİB Süreli Yayınları Takip Etme Durumu	Hayır	22
	Evet	0
Diyanet Radyoyu Dinleme Durumu	Hayır	21
	Evet	1
Diyanet TV'yi İzleme Durumu	Hayır	21
	Evet	1

Tablo-5 incelendiğinde Danişmend Fen Lisesinden araştırmaya katılanların 10 (% 45,45)'i bay, 12 (% 54,54)'ü ise bayanlardan oluşmaktadır. Araştırmaya katılanların babalarının mesleklerine göre dağılımları ise şu şekildedir; 5 (% 22,72)'si esnaf, 5 (% 22,72)'si serbet meslek, 3 (% 13,63)'ü çiftçi, 3 (% 13,63)'ü memur, 2 (% 9,09)'u işçi, 2 (% 9,09)'u işsiz, 1 (% 4,54)'ü emekli, 1 (% 4,54)'ü ise politikacıdır. Araştırmaya katılanların annelerinin mesleklerine göre dağılımları ise 20 (% 90,92)'si ev hanımı, 1 (% 4,54)'ü öğretmen ve 1 (% 4,54)'ü ise işçidir. Diyanet İşleri Başkanlığının basılı yayınlarını takip etme durumuna göre ise dağılımları 3 (% 13,63)'ü takip ediyor ve 19 (% 86,36)'sı ise takip etmiyor şeklindedir. Araştırmaya katılanların tamamı (% 100)'ü ise Diyanet İşleri Başkanlığının süreli yayınlarını takip etmediğini ifade etmektedir. Diyanet Radyo ve Diyanet Tv'yi izleyenlerin oranı ise 21 (% 95,46), izlemeyenlerin oranı ise 1 (% 4,54)'tür.

Diyanet İşleri Başkanlığının basılı yayınlarını takip ettiğini söyleyen öğrencilerden 1 tanesi siyer, 2 tanesi ise Kur'an-ı Kerim meali okuduğunu ifade etmektedir.

Diyanet Radyo'yu dinlediğini söyleyen 1 kişi program adı belirtmemiştir.

Diyanet TV'yi izlediğini söyleyen 1 öğrenci ise Ramazan programlarını izlediğini belirtmiştir.

Diyanet İşleri Başkanlığının basılı ve süreli yayınları ile Diyanet Radyo ve Diyanet TV'den beklentileriniz nedir sorusuna verilen cevaplar ise şu şekildedir;

- -Güncel olmalı.
- -Gençlik sorunlarını ele almalı

Bu bulgular Diyanet İşleri Başkanlığının dini yayınlarının takip edilme oranının Danişmend Fen Lisesi öğrencileri arasında da düşük olduğunu göstermektedir.

6- İbn-i Sina Mesleki Teknik Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığının Dini Yayınlarını Takip Etme Durumlarıyla İlgili Bulgular

İbn-i Sina Mesleki Teknik Anadolu Lisesinden araştırmamıza 25 öğrenci katılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular Tablo-6'da görülmektedir.

Tablo-6 incelendiğinde araştırmaya katılanların cinsiyetlerinin dağılımı 7 (% 28,00)'i bay, 18 (% 72,00)'si ise bayan şeklindedir. Araştırmaya katılanların babalarının mesleklerine göre dağılımları ise 7 (% 28,00)'i esnaf, 5 (% 20,00)'i serbest meslek, 5 (% 20,00)'si çiftçi, 3 (% 12,00)'si inşaatçı, 2 (% 8,00)'i memur, 1 (% 4,00)'i işçi, 1 (%4,00)'i işsiz ve 1 (% 4,00)'ü ise emekli şeklindedir. Araştırmaya katılanların annelerinin tamamı yani 25 (% 100)'ü ev hanımıdır. Araştırmaya katılanların Diyanet İşleri Başkanlığı'nın basılı ve süreli yayınları ile Diyanet Radyo ve Diyanet Tv'yi takip etme durumları 24 (%100) takip etmiyorum şeklindedir. Bu sonuçlar göre İbn Sina Mesleki Teknik Anadolu Lisesi öğrencilerince Diyanet İşleri Başkanlığı dini yayınlarının takip edilmediği görülmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığının basılı ve süreli yayınları ile Diyanet Radyo ve Diyanet TV'den beklentileriniz nedir sorusuna verilen cevaplar ise şu şekildedir;

- -Anlaşılır olmalı
- -Objektif olmalı
- -Dikkat çekici olmalı
- -Yapılan yayınlardan haberimiz olmalı
- -Açıklayıcı bilgiler içermeli
- -Dili sade olmalı
- -Radyo ve Televizyonda programları sıkmadan izlettirecek kişiler sunmalı
- -Eğlenceli ve dikkat çekici olmalı
- -Yaşımıza uygun olmalı

Tablo-6 İbn-i Sina Mesleki Teknik Anadolu Lisesi

Seçenekler		Sayı (25)	% 100
Cinsiyet	Bay	7	28,00
	Bayan	18	72,00
Baba Mesleği	Esnaf	7	28,00
	Serbest Meslek	5	20,00
	Çiftçi	5	20,00
	İnşaat İşçisi	3	12,00
	Memur	2	8,00
	İşçi	1	4,00
	İşsiz	1	4,00
	Emekli	1	4,00
	Ev Hanımı	25	100
DİB Basılı Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	25	100
DİB Süreli Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	25	100
Diyanet Radyoyu Dinleme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	25	100
Diyanet TV'yi İzleme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	25	100

7- Anadolu Lisesi Öğrencilerinin Diyanet İşleri Başkanlığının Dini Yayınlarını Takip Etme Durumlarıyla İlgili Bulgular

Anadolu Lisesinden araştırmamıza 24 öğrenci katılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgular Tablo-7'de görülmektedir.

Tablo-7 Anadolu Lisesi

Seçenekler		Sayı (24)	% 100
Cinsiyet	Bay	13	54,16
	Bayan	11	45,84
Baba Mesleği	Esnaflık	5	20,83
	Memur	5	20,83
	İşsiz	4	16,66
	İşçi	3	12,48
	İnşaat İşçisi	3	12,48
	Çiftçi	2	8,32
	Serbest Meslek	1	4,16
	Muhtar	1	4,16
Anne Mesleği	Ev Hanımı	24	100
DİB Basılı Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	24	100
DİB Süreli Yayınları Takip Etme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	24	100
Diyanet Radyoyu Dinleme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	24	24
Diyanet TV'yi İzleme Durumu	Evet	0	0
	Hayır	24	24

Tablo-7 incelendiğinde araştırmaya katılanların cinsiyetlerine göre dağılımları 13 (% 54,16)'sı bay, 11 (% 45,84)'ü bayan şeklindedir. Araştırmaya katılanların babalarının mesleklerine göre dağılımları ise; 5 (% 20,83)'ü esnaf, 5 (% 20,83)'ü memur, 4 (% 16,66)'sı işsiz, 3 (% 12,48)'si işçi, 3 (% 12,48)'si inşaat işçisi, 2 (% 8,32)'si çiftçi, 1 (% 4,16)'sı serbest meslek ve 1 (% 4,16)'sı ise muhtar şeklindedir. Araştırmaya katılanların tamamının (%100)'ünün annesi ev hanımıdır. Yine araştırmaya katılanların Diyanet İşleri Başkanlığının basılı ve süreli yayınları ile Diyanet Radyo ve Diyanet Tv'yi takip etme durumları 24 (%100)'ü takip etmiyorum şeklindedir. Bu sonuçlar Anadolu Lisesi öğrencileri tarafından Diyanet İşleri Başkanlığının dini yayınlarının takip edilmediği görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Yapmış olduğumuz araştırmada Diyanet İşleri Başkanlığının Dini yayınlarının örneklem grubunu oluşturan lise gençliği tarafından takip edilmediği tespit edilmiştir. Bu hususun nedenlerini şu şekilde ifade edebiliriz;

Bu durum ergenlerin içinde bulunmuş oldukları dönemin bir sonucu olarak ilgi alanlarından kaynaklandığı söylenebilir. Ülkemizde maalesef kitap okuma oranındaki

düşüklüğün bir yansıması olarak Diyanet İşleri Başkanlığının basılı ve süreli yayınları da bundan nasibini almaktadır. Televizyon veya radyo açısından ise gençler daha çok popüler kültürün ortaya koymuş olduğu televizyon ve radyo programlarını takip etmektedirler. Nitekim gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çocukların zamanının büyük çoğunluğunu kitle iletişim araçları karşısında geçirdiği bilinmektedir.⁵ Ayrıca günümüzde gençlerin daha çok internette vakit geçiriyor olması onların basılı yayınlardan ve radyo ve televizyonlardan uzaklaşmasına neden olmaktadır.

Rogge'e göre eğitim seviyesinin düşük olduğu ailelerde çocuklar daha çok hissetmiş oldukları duygusal boşluğu dolduran yayınları izleme eğilimindedirler.⁶ Çalışmamızda anne ve babaların mesleklerinden yola çıkarak ailelerin eğitim düzeylerinin orta ve alt seviyede olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada elde ettiğimiz sonuçlar Rogge'nin bu tespitini doğrular niteliktedir.

Ülkemizde ilk kez 30 Ocak 1968 tarihinde Ankara'da devlet kontrolünde yayın hayatına başlayan⁷ televizyon programcılığı açısından olaya bakacak olursak televizyon programları prime time (20.00-22.59 saatleri arası), off-time (07.00-19.59 saatleri arası) ve late time (Prime time ve off-time dışında kalan saatler) olmak üzere üç kategoride değerlendirilmektedir. Prime time televizyonun en çok açık olduğu yani izleyicilerin televizyon başında en fazla olduğu saat dilimidir ve bu saat diliminde tüm televizyon kanalları en fazla reyting alan programlarını yayınlamaktadır. Off-time'da ise genellikle sabah kuşağı ve kadın programları yer almaktadır. Yine bu zaman diliminde de tüm televizyon kanalları en popüler ve ilgi çekici programlarını yayınlamaktadır ve bu yayınlar genellikle ev kadınlarına hitap etmektedir. Dolayısıyla Diyanet TV gibi kültür yayıncılığı yapan kanalların ebeveynler tarafından izleniyor olması ancak çocukların ve gençlerin de bu programları izliyor olabilmelerini mümkün kılmaktadır. Ergeç tarafından yapılan araştırmada da özel televizyon kanallarındaki dini içerikli yayınların bilinçli izleyici kitlesine hitap ettiği, dolayısıyla dini bilgi birikimi olmayan insanların bu programları yakalayabilmeleri için yayın saatlerinin dikkate alınması gerektiği belirtilmektedir.⁸

Turan tarafından televizyondaki dini içerikli programların yetişkinler üzerindeki etkileri ile ilgili olarak yetişkin örneklem grubu üzerinde yapılan çalışmada da haber programları (%64,7) ve müzik eğlence programlarından (% 19,0) sonra dini programların

- 5 Elenor Maccoby, "Television, Its Impact on School Children", *Public Opinion Quarterly*, 15(3), September 1951, s. 421.
- 6 Jan Uwe Rogge, *Televizyon Video Delileri*, çev.; Leman Çalışkan, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 1989, s.42.
- 7 Aysel Aziz, *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı (Giriş)*, 6. Baskı, Hiperlink Yay., İstanbul, 2013, s. 204.
- 8 Nuket Elpeze Ergeç, "Ulusal Televizyonlardaki Dini Sohbet Programlarının Anlam ve Örüntü Açısından İncelenmesi", *Selçuk İletişim*, cilt: 4, s. 198.

izlenme oranı (%12,0) ile üçüncü sırada yer almaktadır.⁹ Bu bulgular da bu konudaki görüşümüzü doğrulamaktadır. Maalesef yine yapılan pek çok çalışmada televizyonlarda en çok izlenen programların izlenme oranlarına bakıldığında popüler yayınların en üst sıralarda olduğu görülmektedir. Burada şunu da ifade etmek gerekir ki televizyon programlarının aile üyeleriyle birlikte izleniyor olması aile üyeleri arasında ilişkilerin pekiştirildiği anlamına gelmemektedir. Aile üyeleri her ne kadar hep birlikte bir programı izlese de programa karşı geliştirilen tepkiler bireysel olmaktadır.¹⁰

Yenen tarafından televizyonlardaki dini programlar üzerine yapılan çalışmada araştırmaya katılanların %40,6'sı dünyadan haberdar olmak, %29,4'ü farklı alanlarda bilgi edinmek, %18,8'i can sıkıntısı/vakit geçirmek, %5,9'u alışkanlık, %5,3'ü ise eğlenmek için televizyon izlediğini ifade etmektedir. Yine aynı çalışmada araştırmaya katılanların en çok izledikleri programlar şu şekilde belirtilmektedir; %50,6'sı haber bültenlerini, %14,1'i yerli/yabancı dizileri, %8,8 dini programlarını, %8,2 yerli/yabancı sinema, %7,6 belgesel ve %5,3 spor programlarını, %2,4 açikoturum/tartışma programlarını, %1,8 müzik/eğlence programlarını, %1,2 yarışma programlarını takip ettiğini ifade etmiştir. Bu çalışmada araştırmaya katılanların dini yayınların resmi bir televizyon kanalından ve sadece Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yayınlanmasını %49,4'ü uygun görmezken, %34,1'i uygun bulduğunu, %12,9'u ise kararsız olduğunu ifade etmiştir. Yine çalışmada "dini programlarda din hakkında konuşan insanlar alanında uzman, çağdaş yaşamın gereklerine sahip, örnek din adamı imajına sahip olmalıdır" şeklindeki ifadeye, araştırmaya katılanların % 77,7'si katıldığını ifade ederken, %9,1'i katılmadığını, %7,6'sı ise kararsız olduğunu ifade etmiştir. Araştırmaya katılanların %7,6'sı ise bu soruyu boş bırakmıştır.¹¹

Bir diğer husus ise Türkçemizin yaşamış olduğu dejenerasyondur. Batı kökenli çok fazla kelimenin dilimize girmesi, gençlerin neredeyse 20-30 yıl önce yazılmış olan bir kitabı bile anlamasını zorlaştırmaktadır. Bu durum gençler açısından din dilinin anlaşılma problemi olduğunu göstermektedir. Zaten çalışmamızda gençlerin Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından beklentilerinin en başta geleninin anlaşılır bir dil kullanılması gerektiği olmuştur.

Günümüzde gençlerin en fazla internette özellikle de twitter, instagram, facebook ve youtube gibi ortamlarda vakit geçirdiği hususu göz önüne alındığında Diyanet İşleri Başkanlığının bu platformlarda dini içerikli yayınlarıyla ilgili reklam vermesi gençlerin bu yayınlardan haberdar olması açısından faydalı olacaktır.

9 İbrahim Turan, "Televizyondaki Dini İçerikli Programların Yetişkinler Üzerindeki Etkileri", OMU İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt: 23, Sayı: 23, Yıl: 2007, s. 226.

10 Alişan Hızal, "Televizyonun Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Etkisi", <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/499/5933.pdf>, Erişim Tarihi: 01.05.2019.

11 İbrahim Yenen, Televizyonlarda Yayınlanan Dini Programların İzleyenlerin Dini Tutum ve Davranışları Üzerindeki Etkileri – Konya Örneği-, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 2005, s. 46-58.

Ayrıca Diyanet İşleri Başkanlığının kurumsal yapısıyla ilgili olarak bazı dini gruplar/ şahıslar tarafından aleyhte yürütülen söylemler maalesef insanımızın Diyanet İşleri Başkanlığına kurumsal anlamda güven hususunda olumsuz etki yapmaktadır. Bu durum da Diyanet İşleri Başkanlığının dini yayınlarına karşı mesafeli durmayı beraberinde getirebilmektedir.

Liseli gençlerin “Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarından beklentiniz nelerdir” sorusuna verdikleri cevaplar, hazırlanacak olan yayınlarda yol gösterici olması açısından önemlidir. Netice itibariyle insanlar beklentilerine uygun yayınları takip etmektedir. Gençlerin bu sorulara verdikleri cevaplar şu şekilde olmuştur;

- -Anlaşılır olmalı
- -Objektif olmalı
- -Yapılan yayınlardan haberimiz olmalı
- -Açıklayıcı bilgiler içermeli
- -Dili sade olmalı
- -Radyo ve Televizyonda programı sıkmadan izlettirecek kişiler sunmalı
- -Eğlenceli ve dikkat çekici olmalı
- -Yaşımıza uygun olmalı
- -Gençlere yönelik yayınlar olabilir.
- -Daha dikkat çekici yayınlar olabilir.
- -Daha güncel konular olabilir.

Sonuç olarak Diyanet İşleri Başkanlığının dini yayınları bir kültür hizmeti kapsamında ele alınıp değerlendirildiğinde bu faaliyetlerin kendi konsepti içerisinde gençlere en iyi şekilde ulaştırılmasının önem arzettiğini düşünmekteyiz. Diyanet İşleri Başkanlığının dini yayınlarında görülen takip edilme oranındaki düşüklüğün ülkemizdeki okuma oranının ve kültürel yayınlara olan ilgisizliğin bir yansıması olduğunu belirtebiliriz.

Kaynakça

- Aziz, Aysel, *Televizyon ve Radyo Yayıncılığı* (Giriş), 6. Baskı, Hiperlink Yay., İstanbul, 2013.
- Ergeç, Elpeze Nuket, “Ulusal Televizyonlardaki Dini Sohbet Programlarının Anlam ve Örüntü Açısından İncelenmesi”, *Selçuk İletişim*, cilt: 4, ss. 186-198.
- Gökçe, Orhan, *İletişim Bilimine Giriş -İnsanlar Arası İlişkilerin Sosyolojik Bir Analizi-*, Turhan Kitabevi, Ankara 2002.
- Hızal, Alişan, “Televizyonun Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Etkisi”, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/40/499/5933.pdf>, Erişim Tarihi: 01.05.2019.
- <https://diniyayinlar.diyamet.gov.tr/sayfa/53/tanitim>, Erişim Tarihi: 01.05.2019.
- <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/07/20100713-2.htm>. Erişim Tarihi: 01.05.2019.
- Maccoby, Elenor “Television, Its Impact on School Children”, *Public Opinion Quarterly*, 15(3), September 1951,

Postman, Neil, *Televizyon Öldüren Eğlence*, çev.; Osman Akınhay, Ayrıntı Yay., İstanbul, 1994, s., 173.

Rogge, Jan Uwe, *Televizyon Video Delileri*, çev.; Leman Çalışkan, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 1989.

Turan, İbrahim, “Televizyondaki Dini İçerikli Programların Yetişkinler Üzerindeki Etkileri”, *OMU İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: 23, Sayı: 23, Yıl: 2007, ss. 223-245.

Müzakareye Cevap Sadedinde:

Öncelikle bildiriye detaylı bir şekilde okuyarak değerlendiren sayın hocamıza teşekkür ediyorum. Müzakarecimizin önerileri doğrultusunda son hali verilmiş metindir bu metin. Sayın müzakarecinin eleştirileri arasında yer alan fakat farklı disiplinlerden olmamızdan kaynaklanan bazı hususlarda kendileriyle aynı fikirde olmadığımı beyan etmek isterim. Örneğin çalışmanın başlığına “İskilip Örneği” şeklinde bir ilave yapılması gerektiği şeklindeki önerisini mutlak gerekli bir değişiklik olarak görmüyorum. Zaten bildirimizde örneklem kısmında ve araştırmamızın Çorum İskilip İlçesinde bulunan lise son sınıf öğrencileri üzerinde yapıldığı belirtilmektedir. Alanda yapılan tüm çalışmalarda örneklem mutlak başlıkta belirtilmesi gerekir diye bir durum söz konusu değildir. Örneğin “Dindarlık ve Ruh Sağlığı” üzerine yapılan pek çok çalışma birbirinden farklı örneklem grubu üzerinde uygulanmaktadır. Sayın müzakarecinin iddia ettiği gibi bir durum söz konusu olmuş olsa tüm bu çalışmalarda çalışmanın yapıldığı örneklem grubunun çalışma başlıklarında zikredilmesi gerekir ki böyle bir durum söz konusu değildir. Zaten metin içerisindeki sınırlılıklar, örneklem vb. başlıklar bu durumu izah etmek için yazılmaktadır.

Sayın müzakarecinin cevap vermek istediğim bir diğer eleştirisi ise anne baba mesleğini araştırma kapsamında bir değişken olarak almamızın gereksiz olduğu şeklindeki eleştirisidir. Burada çocukların sosyo-kültürel ve ekonomik seviyelerini tespit etmek amacıyla bu değişken araştırmaya katılmıştır. Nitekim sonuç ve öneriler kısmında bu değişkenlerle ilgili yorumlar yapılmıştır.

Sözlerime son verirken böyle bir etkinliği organize eden Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Genel Müdürlüğüne teşekkürlerimi arz ederim.

OTURUM BAŞKANI – Muammer CENGİL Hocamıza ben de teşekkür ediyorum kıymetli tebliğleri sebebiyle.

Hemen ikinci tebliğe geçelim. Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ Hocamız, kendileri Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden, tebliğinin başlığı da “Dinî Yayıncılıkta Gözden Kaçan Bir Husus: Gençliğimiz ve İslam Edebiyatı Estetiği.”

Buyurun Sayın Hocam.

Dinî Yayıncılıkta Gözden Kaçan Bir Husus: Gençliğimiz ve İslâm Edebiyatı Estetiği: Tespitler ve Öneriler

Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ
Dicle Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Özet

Teknolojinin baş döndürücü bir hızla geliştiği ve toplumun tüm katmanlarını, özellikle genç nüfusumuzu doğrudan etkilediği günümüzde, gençliğimizi sahih din anlayışı ile buluşturma gayesi taşıyan birçok çalışma yapılmaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığımız başta olmak üzere devletimizin ilgili kurumlarının gayretleri elbette takdire şayandır. Ancak söz konusu meselede kat etmemiz gereken bir hayli mesafe olduğu da malumdur. Zira modern zamana ait gelişmelerin olumlu neticeleriyle beraber kimi unsurların bilhassa gençliğimiz üzerinde ahlaki erozyona sebep olduğu da görülmektedir. Gelineen noktada bunun çareleri üzerine kafa yorma lüzumu hâsıl olmuştur.

Türkiye’de dinî yayıncılık Kur’ân-ı Kerîm, hadîs-i şerîf külliyyatı, siyer-i Nebî, peygamberler tarihi gibi temel metinler ile İslâm medeniyeti ve temsilcileri, inanç esasları, fıkıh ve ilmihâl gibi temel konular üzerine temerküz etmektedir. Bizim bu çalışmada vurgulamaya çalışacağımız husus, ülkemizdeki dinî yayıncılık faaliyetlerinde geri planda kalan İslâm edebiyatı estetiğine dair yayınların çeşitlenmesini ve artmasını sağlayacak bir düşünce kapısı aralamaktır. Burada İslâm edebiyatı estetiğinden kastımız, yer yer diğer Müslüman devletlerin kültür ve sanatlarından da istifade edip yüzyıllar içerisinde olgunlaşan dinî-edebî geleneğimiz ile onun yan ve alt dalları olan şiir, nesir, hitabet, münazara, musiki, hat vb. unsurlardır.

İslâm edebiyatı geleneğinin gençlerimize uygun bir şekilde aktarılması ve henüz saflığını yitirmemiş körpe dimağların, dilimizin billurlaşmış hâli olan dinî-edebî metinlerle beslenmesi belki de dinî yayıncılık politikamızın esasını oluşturacak temel maddelerden biri olmalıdır. Zira dikkat edilirse İslâm tarihinin hemen her döneminde

dinî ve ahlakî mahiyetteki edebî metinlerin talim ve terbiyede temel başvuru eserleri olduğu görülecektir. Eğitim tarihimizde edebiyatın -özellikle şiirin- etkileyici ve sürükleyici gücünden hep istifade edilegelmiştir; günümüzde de muhakkak edilmelidir.

Günümüzdeki dinî yayıncılığa bakıldığında bu konunun ihmâl edildiği açıkça görülmektedir. Bu sebeple irfan geleneğimizin ana damarı olan dinî-edebî türleri, metinleri ve bunları kaleme alan yazar ve şairleri gençlerimize ulaştırmak dinî yayıncılığımızın öncelikli hedeflerinden biri olmalıdır. Bu amaçla çalışmamızda, gençlere yönelik dinî yayıncılıkta İslâm edebiyatının şifahî ve kitabî estetik unsurlarını önelemeyi esas alan birtakım önerilere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Dinî Yayıncılık, Gençlik, İslâm Estetiği, Dinî ve Edebî Gelenek.

Giriş

İnsanlık tarihi boyunca değişimin bu denli hızlı yaşandığı bir zaman dilimi daha olmuş mudur bilemeyiz; ama bu devirde insan eliyle üretilen ve üstün faydalar umulan teknolojinin maddî/manevî bir silaha dönüşüp yine kendisini vurabilecek potansiyele sahip olduğu gerçeğini biliyoruz. Değişim, modern zamanda hayatın her sahasını tesiri altına almakta ve geçmiş asırların aksine alabildiğince hızlı gerçekleşmektedir. Eşyanın fıtratı gereği değişim kaçınılmazdır, ancak yönünün nereye doğru olacağı son derece önemlidir. Değişimin önünde durmak yerine millî ve manevî değerlerimize sunacağı katkıları ön görmek ve gerektiği şekilde ondan istifade edebilmenin yollarını aramak gerekir.

Hayatımıza giren yeni gelişmeler toplumun tüm katmanlarını bir şekilde etkilemekle birlikte en büyük tesirini genç nüfus üzerinde göstermektedir. Zira merak, yaş, zihin ve hafızanın henüz berrak oluşu gibi etkenler gençleri değişime ve gelişmeye daha müsait hâle getirmektedir. Bir önceki yüzyılın genç nesilleri inançsızlık cereyanları ile mücadele etmek zorunda kaldı. Din erbabı bu krizlerle başa çıkmanın çarelerini aradı. İman ile inançsızlık arasında geçen fikrî düzeydeki bu mücadelede din-i mübinin temel esaslarına dayananlar kendini korumayı başardı. Günümüzün genç nesilleri ise büyük oranda inançsızlık krizini aşmakla beraber değersizleştirmeyi hedef edinen postmodern bir din ve toplum algısıyla mücadele etmek zorundadır. Postmodern zihin; yığınları millet hâline getiren, toplumların bünyesini ayakta tutan din, gelenek, kültür ve sanat gibi sahalarda ortak değerleri istihfaf edip kimliksizleştiren yeni bir bakış açısının yaygınlaşmasına sebep olmaktadır. Günümüz gençliği dinî meselelerde katı bir inkârcılığa savrulmamakla beraber dinin ihmal edildiği ve toplumsal hassasiyetlerin iyice aşındığı bir postmodernizm tuzağına düşme tehlikesi geçiriyor.

Oliver Leaman, İslâm estetiği üzerine kaleme aldığı önemli eserinin giriş kısmına, şahit olduğu ilginç bir hadiseyle başlar. İrlanda'nın Dublin kentinde Arapça eserlerin sergilendiği salona bir okulun öğrencileri de getirilir. Sergi salonunu gezen genç

öğrencilerin tavırlarını gözlemleyen Leaman şöyle der: "İslâm, başka herhangi bir şey kadar yabancıydı bu öğrencilere. Baktıkları metinleri hiçbir şekilde okuyamadıkları gibi bu kitapların ne olduğu da onları pek ilgilendirmiyordu. Kitaplarda gördükleri resimlerin hiçbir anlamı yoktu onlar için; bu resimler ne tanıdıkları birine aitti ne de bildikleri bir kültürel ortamdan bahsediyorlardı."¹ Yazar, çocukların gönülsüzce geldikleri bu salonda gördükleri yazı ve resimlerden yine de etkilendiklerini, hatta etkilenmelerine kendilerinin de şaşırdıklarını aktarır. Sergi salonuna giden İrlandalı çocukların ahvaline benzer bir vaziyetin ülkemizin genç nüfusunda olmadığını kim söyleyebilir? Hâl böyleyken her dönemde olduğundan fazla gençliğin dini tanıma, tanımlama ve yaşama tarzındaki değişim/gelişimini dikkatlice takip etmek gerekiyor. Özellikle bu meselede resmî görevi olan birey ve kurumların, günümüz gençliğinin din konusundaki algılarını gözlemleyip sağlıklı tespitlerde bulunmaları; marufu tavsiye edecek ve münkeri engelleyecek şekilde iletişim kanallarını açık tutmaları elzemdir.

Din Dili ve Gençliğimiz

Toplumun maddî ve manevî yaşayışını doğrudan etkileyen temel faktörlerin başında kanaatimizce dil ve din unsurları gelmektedir. Zira fertlerin içtimâî düzende birbirleriyle anlaşmasını sağlayacak ilk unsur dil; gönüllerin ve zihinlerin ulvî bir amaç etrafında buluşmalarını sağlayacak ilk zemin ise dindir. Bu noktada dilin ve dinin toplumdaki değeri kadar din dilinin mahiyeti de önem kazanmaktadır.

Din dilinin farklı şubeleri olduğunu düşünüyoruz. İlki; dinin temel metinlerini ve ahkâmını inananlara aktarma gayesiyle oluşan müellefattır. Bu müellefatın bir kısmı ilmî meseleleri ihtiva eden ve ilim diliyle kaleme alınan metinlerdir ki muhatabı umumiyetle konunun uzmanları olduğu için üslubu ilmîdir. Diğer kısmı ise dinin hayata bakan yönlerini, yani ilm-i hâlî ihtiva eden metinlerdir ki bu sahada dilin oldukça yalın ve zihinlerde şüpheyi yer bırakmayacak şekilde net olması beklenir. Din dilinin ikinci şubesi, İslâm terbiyesiyle donanmış sanat erbabının ortaya koyduğu estetik müellefattır. Bu sahada ise dil, sembolik veya sanatkârane bir üsluba bürünerek adeta bir üst dil hâline gelir. İslâm edebiyatı estetiği diye adlandırdığımız geleneğin ifade biçimi olan bu üslup, yüzyıllar boyunca milletimizin irfanî tarafını yansıtagelmiştir. Kalbi ve hissiyatı önceleyen bu üslubun yer yer mübalağaya, teşbih ve istiarelere yöneldiği de görülür. Estetik müellefatın zirvesi ise kanaatimizce şiirdir. Şiir, ifade edilmek istenen düşüncelerin zihnî ve hissî bir terbiye süzgecinden geçerek yazıya dökülmüş hâlidir. Bu nedenle şiir, ifadenin en billur hâlidir. Din dilinin birinci şubesi ahkâma ait meselelerin hallini esas aldığı için zâhire ve akla; ikinci şubesi ise estetiğe ait hususları terennüm ettiği için bâtına ve gönüle bakmaktadır.

1 Oliver Leaman, İslam Estetiğine Giriş, Küre Yayınları, İstanbul 2010, s. 15-16.

Din dilinin bir üçüncü şubesi ise bizce tebliğ dilidir. Tebliğ dili, yukarıda sözünü ettiğimiz her iki şubenin temel argümanlarını kullanarak geliştirilmesi gereken bir hâl ve kâl dilidir. Dinin ahkâmı başta olmak üzere, birey ve topluma temas eden her meselede İslâm'ın güzelliklerinin, ehil şahsiyetlerce yine güzel bir şekilde temsil ve tebliğ edilmesinde ölçü alınacak ideal iletişim biçimine tebliğ dili diyebiliriz. Bu dilin, muhteva bakımından sahih ve ilmî, üslup bakımından ise estetik ve edebî olması beklenir.

Tebliğ dilinin hakkıyla kullanılmasında hassasiyet göstermemiz gereken bir diğer husus da nitelikli ve mesleğinde başarılı şahsiyetleri yetiştirebilmektir. Ehil olan kişileri müstesna tutarak şunu söyleyebiliriz: Eski dönemdeki küllî tahsil metodu ve küllî âlim modeli günümüzde maalesef sadece orta yaş ve üzeri insanlarımızın hâtıralarında yer alıyor. Dinî meselelerin taliminde ve tebliğinde vazife alacak olan zevatın, yukarıda sözünü ettiğimiz hâl ve kâl dilini özümsemiş kişiler arasından seçilmesi önemlidir. Özellikle genç nesil ile iletişim kurup sahih dinî bilgileri onlara aktarabilecek donanımlı şahsiyetlerden istifade edilmesi, ilgili kurumların öncelikli görevlerindendir. Maziden behredar ve âtiden haberdar olan nitelikli meslek erbabının artması için özel bir gayret sarf edilmeli; örnek şahsiyetlerin bu yönlerine vurgu yapılmalıdır. Söz gelimi meslekî tecrübesinin yanı sıra dinî ilimlere vâkıf, birkaç dil bilen ve devrinin en iyi şairlerinden olan Mehmed Âkif Ersoy'un tefsir yazıları ve vaazlarının Diyanet İşleri Başkanlığımız tarafından basılmasını önemli görüyoruz.² Buna benzer şekilde medeniyetimizde iz bırakmış olan şahsiyetlerin konuya ilişkin niteliklerini ve eserlerini neşretmenin yararlı olacağını düşünüyoruz.

Ekranların Dili ve Gençliğimiz

Ülkemizde uzun yıllar boyunca din adamı profilinin ve dine ait unsurların çeşitli mecralarda bilinçli şekilde ötekileştirilip yer yer bir kara mizah objesi hâline getirilmesi, toplumun kimi kesimlerinde dinî hassasiyetlerin örselenmesine, millî ve manevî hislerin zedelenmesine sebep oldu. Tanzimat döneminin bazı edebî eserleriyle başlayan bu faaliyetler zamanla siyah-beyaz ekranlara taşındı. Günümüzde ise teknolojik aygıtlar aracılığıyla baş döndürücü bir hıza ulaşan iletişim kanallarında bu türden faaliyetlerin devam ettiği görülmektedir. Sosyal iletişimi arttırmak amacıyla üretildiği iddia edilen sanal mecralar; insanı bireye dönüştüren, kalabalıklar içerisinde yalnızlığa mahkûm eden, yapay bir gerçeklik içerisinde onu makineleşmeye iten bir tehlikeye dönüştü. Bu mecralarda hakikat henüz yüzünü göstermeden yalan dünyayı dolaşır hâle geldi.

Günümüzde millî ve manevî değerleri yansıtmaktan uzak, kadim geleneğimize ve toplumsal dokumuza yabancı, Müslüman aile mahremiyetini alt üst eden birtakım yapımlar bilinçli ve ısrarlı bir şekilde devam ettiriliyor. Ülkemizdeki toplum yapısının ekranlar aracılığıyla değiştiğini üzülenek müşahade ediyoruz. Buna karşılık sözünü

2 Mehmed Âkif Ersoy, Tefsir Yazıları ve Vaazlar, (Haz.: Ertuğrul Düzdağ), DİB Yayınları, Ankara 2012.

ettiğimiz değerlerin muhafazası için modern zamanın ruhuna uygun yeni düşünce kapılarının aralanması şarttır. Basın ve internet tabanlı dinî yayıncılığın, üzerinde hassasiyetle durması gereken mevzulardan biri budur.

Ekranlar aracılığıyla mahremimize ulaşan televizyon programları, dizi ve filmlerdeki yaşam biçimi gerçekten Türkiye toplumunun gündelik hayatının aynası mıdır? O mecradaki kurgusal dünyanın aile ve toplum hayatımızı yansıtmadığını ileri sürsek bile etkilemediğini iddia edebilir miyiz? Toplumun, gündelik hayatı dışında geçmişten bugüne taşıdığı gelenekleri, gerçek üstü öğeler barındıran mitolojik dünyası ve gelecek zamandaki yaşamına dair hayali bir dünyası da vardır. Batıdaki sinema ve televizyon piyasası, mitolojisini ve gelecek zamana ait hayallerini en ziyade sinema kurgusu üzerinden tasarlamakta ve dünyaya pazarlamaktadır. Bizde ise bu sahaya ayrılan sermayenin azlığı ve vizyon eksikliği gibi birçok sebeple tarihî ve mitolojik karakterlerimizin dramatik şekilde birer komedi unsuru hâline getirildiğini görüyoruz.

Geleneksel halk hikâyelerimiz arasında oldukça önemli yeri olan Hz. Ali, Hz. Hamza, Temîmdâr, Dede Korkut (ve hikâyelerdeki diğer karakterler), Battal Gazi, Sarı Saltuk, Otman Baba gibi şahsiyetlerin olağan üstü öğeler taşıyan maceraları, sinema dünyamız için henüz el değmemiş senaryo örnekleridir. Bu macera anlatıları arasında, Batı sinemasının dünyayı kasıp kavuran Harry Potter, Alacakaranlık Efsanesi gibi film serilerini kat kat aşabilecek örnekler bulunmaktadır. Klâsik dönemde toplumun akşam eğlencesi ihtiyacını gideren bu hikâyelerin yerini günümüzde umumiyetle Batı kaynaklı yapımların kopyası, toplumsal değerlerimize yabancılığı aşikâr olan televizyon programları kapladı. Kıyas unsuru olması açısından ashâb-ı kiramdan Temîmdâr'ın maceralarını örnek olarak verebiliriz. Sıradışı macera anlatılarından olan bu hikâye, cinler tarafından kaçırılan Temîmdâr'ın başından geçen olayları ihtiva etmektedir. Hz. Ömer zamanında Medine'de ailesiyle yaşayan Temîmdâr bir gece cinler tarafından kaçırılır ve başından geçen onlarca sıra dışı hadiseden sonra tekrar aynı yere döner.³ Temîmdâr maceralarının halk hikâyeleri geleneğimizde önemli bir yeri vardır. Uygun bir zeminde ve hakkı verilerek sinema sektörüne kazandırılması hâlinde bu hikâyedeki maceraların günümüz gençliği arasında oldukça yaygın olan Batı kaynaklı kurgusal anlatılardan çok daha ileri düzeyde olduğu görülecektir.

Sinema, tiyatro, matbuat, basın ve sosyal medya aracılığıyla intişar eden kimi çarpıtmalara veya yanlış anlaşılmalara karşı iletişim kanalları açık tutularak mümkün olduğu kadar hızlı ve etkili bir şekilde ikna edici izahat yapılmalıdır. Zira bahsi geçen mecralar günümüz gençliğinin yoğun ilgisine mazhar olmakta, buralardan çıkan yanlış bir bilgi kısa zaman içerisinde yayılarak topluma mal olabilmektedir. Bu çerçevede Diyanet İşleri Başkanlığı'nın merkez teşkilatının ve yereldeki temsilciliklerinin son dönemdeki faaliyetleri takdire değerdir. Özellikle televizyon ve internet ortamında dinî meselelerin

3 Hikâyenin muhtevası ve edebiyatımızdaki yeri hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Uğurlu Arslan, *Türk Edebiyatında Temîmü'd-Dârî Hikâyeleri*, Sonçağ Yayınları, Ankara 2019.

sahih bir şekilde intişar etmesini sağlayacak ilave tedbirlere müracaat edilmesi, gerekirse sadece bu alana has birimlerin teşekkül ettirilmesi gerekir.

İslâm Edebiyatı Estetiği Eğitimin Neresinde?

İslâm dünyası iki yüzyılı aşkın süredir bir değişim ve dönüşümün sancılarını çekiyor. İlim ve hikmet yönünden oldukça zengin bir geleneğe yaslanan Müslüman toplumları, öz malını yitirmiş şekilde uzun zamandan beri Batının yönünü belirlediği düşünce rotasında yolunu bulmaya çalışıyor. İslâm âleminin öncü devletlerinden olan Osmanlı'nın son asırları, kendini tekrarlayıp duran bürokrasi mekanizmalarının olumsuz tesiriyle gelişim ve modernleşmenin büyük oranda çarpık bir şekilde ilerlediği dönemlerdir. Bununla birlikte askeriye başta olmak üzere kimi sahalarda modernleşme hedefi taşıyan iyi niyetli gayretlerin varlığı da bilinmektedir. Sayıları sınırlı olan bazı hakikatşinas devlet adamları çağın gerisinde kalmamak için temel meseleler üzerine kafa yormuş, eser üretmiş ve birtakım faaliyetlere girişmişlerdir. Ancak ekonomi, bürokrasi ve eğitim gibi sahalarda yapılmak istenen reformlar genelde meselenin zahirî tarafıyla sınırlı kalmıştır. Bilgi ve metot eksikliği sebebiyle yapılmak istenen düzenlemelerin birçoğunda muvaffak olunamamıştır. Bu hususta Meşrutiyet devrinin ünlü simalarından Filibeli Ahmed Hilmî'nin sözlerini hatırlamak yerinde olacaktır. Ahmed Hilmî, Doğu toplumlarının tamamında usûl ve ideal eksikliği olduğunu ifade ederek şöyle der: "Uzun zamanlardan beri Doğu'da hüküm sürmekte olan usulsüzlüğün artık bizde ırsî bir eksiklik şeklini aldığına şüphe etmemeliyiz. Usûlsüzlüğün uğursuz sonuçlarından biridir ki, Doğu'nun serveti ve zekâsı yok olup gidiyor (...) Birçok güzel temennilere sahip, fakat usûl ve idealden mahrum bir topluluğuz."⁴

Söz konusu problemler ve bunların çözüm yollarını arama gayretleri bugünkü Cumhuriyet Türkiye'sine tevarüs eden can yakıcı meselelerdir. Birinci Cihan Harbi ve İstiklal Harbi süreçlerinden sonra ülkede kurulan yeni devlet sistemiyle beraber her alanda köklü değişimlere gidilmiş; eğitim sistemi, din-devlet münasebetleri, kültür-sanat gibi temel konularda Batılı yaşam tarzını önceleyen yeni politikalar benimsenmiştir. Muasır medeniyetler seviyesine erişme hedefiyle gerçekleştirilen bu uygulamalar devletin resmî vizyonu olmayı sürdürmektedir. Ancak konumuzu ilgilendiren tarafıyla eğitim sistemimizdeki kimi asırlık meseleler günümüzde de tazeliğini koruyan ve üzerine kafa yormamız gereken tartışma konularıdır.

Günümüz şartlarında tek boyutlu bir eğitimden söz etmek mümkün değildir. Zira teknolojik imkânların genişliği, bilgiye her hâl ve zeminde erişme kolaylığı, uzaktan eğitim modellerinin yaygınlaşması gibi etkenler yeni neslin eğitimi çok boyutlu olarak düşünmemizi gerektiriyor. Sınırlı bilgi kaynakları dönemini geride bıraktığımıza göre dünyanın tecrübesiyle yarının ufkunu buluşturarak yeni şeyler söylemenin gerekli olduğunu düşünüyoruz. Eskiye reddederek ya da tersine onu aynen devam ettirerek bir yere

4 Şehbenderzâde Filibeli Ahmed Hilmî, Gençlere (Hangi Meslek-i Felsefeyi Kabul Etmeliyiz?), (Haz.: Semih Doğan), Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2017, s. 24 ve 27.

varamayacağımız gibi yeniye mesafeli durarak, son gelişmelere gözümüzü kapatarak da terakki edemeyiz. Tanzimat döneminden bu yana adeta müzmin bir hastalığımız hâline gelmiş olan eski ile yeni çatıştırmaya anlayışından vazgeçmenin zamanı geldi de geçiyor. Çünkü genç nüfusumuzu, yani istikbalimizi bekleyen daha önemli problemler ve tehlikeler gözümüzün önünde durmaktadır.

Batı dünyasının başardığını, yani klâsiklerinden istifade ederek gençliğini yarına hazırlama çabasını biz de başarabilmeliyiz. Klâsiklerimizle barışmak, onlardan istifade etmek zorundayız.⁵ Cumhuriyet devrinin başlarında yapılan alfabe değişikliğinin klâsik metinlerimizi anlamayı bırakın, okumayı bile zorlaştırdığı gerçeğini elbette unutmuyoruz. Ancak geline bu aşamadan sonra geriye dönüp hayıflanmanın bir yararı bulunmadığını, buna gerek de olmadığını söyleyebiliriz. Esasen klâsik döneme ait kalbur üstü metinlerimizin kısım-ı azamı, akademi camiasının edebiyat, tarih ve ilahiyat şubeleri tarafından yeni alfabeye aktarılmış, kimilerinin dil içi çevirileri dahi yapılmıştır. İşin bundan sonraki kısmı bu metinleri eğitim sistemimiz içerisinde uygun bir zeminde kullanmak, metinlerden istifadeyi yaygınlaştırmak, satır aralarına mahkûm kalmış değerli bilgileri günümüz gençliğiyle buluşturup sadırlara nakşetmektir. Zira eski hâl artık muhaldir. Tarihimizin neredeyse on asrını kapsayan İslâm medeniyetini kökten ret fikri bize uzayın kapılarını aralamadığı gibi geçmişi olduğu gibi bugüne taşımanın da pek yararı olmayacaktır. Mevlânâ'nın meşhur pergel metaforundaki gibi; bir ayağı kendine ait kültür ve medeniyet üzerinde sabit, diğer ayağı dünya üzerindeki gelişmeleri takip eden ufku geniş bir bakış açısı kazanmak zorundayız. Zamanın ruhuna uygun şekilde yeni proje ve uygulamalara ihtiyacımız vardır.

Müfredat ve İslâm Edebiyatı Estetiği

Günümüz eğitim sistemindeki ilk ve orta öğretim müfredatında yer alan din kültürü ve ahlâk bilgisi, hayat bilgisi, değerler eğitimi, dil ve edebiyat bilgisi, münazara ve hitabet gibi alanların ve bunlara yönelik ders kitaplarının hazırlanmasında; yüksek öğretimde ise ilahiyat, edebiyat, siyasal bilimler, eğitim ve hukuk alanlarındaki ilgili bölümlerde İslâm edebiyatı estetiği geleneğinden istifade etmeye dair gayretlerin artırılması bizce zaruridir. Bu meseleyi biraz daha açabiliriz, şöyle ki:

Allah ve Peygamber sevgisi, merhamet, helâl-haram, doğru-yanlış gibi dinî-ahlâkî değerlerin genç zihinlere nakşedilebilmesi için sözün etkileyciliğine, edebiliğine ihtiyacımız vardır. Bu konuda kimi zaman dakikalarca anlatıp, sayfalarca yazıp elde edemediğimiz neticeyi; hakkıyla söylenmiş bir cümleyle, yüzyılların tecrübesinden süzölmüş bir darb-ı meselle veya ustaca kurgulanmış bir beyitle sağlayabiliriz. Bu neticeyi sağlamak için kişiyi o sözle, o beyitle buluşturmak bile tek başına yeterli olabilir. Mesela üniversite sıralarında yıllardır okuduğumuz dîvân şiiri örneklerinde öğrencilerimizle birlikte

5 Bu konuda ufuk açıcı bir söyleşi için bkz. Tunca Kortantamer, "Modern Dünyanın Kendi Klâsiklerine Yaklaşım Biçiminden Öğrenilebilecek Çok Şey Vardır." Eski Türk Edebiyatı-Makaleler, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2004, s. 65-68.

tecrübe ettiğimiz bir mevzuyu anlatmak yerinde olacaktır. Na't geleneğimizin en parlak metinlerinden olan Su Kasidesi, her beytini hazmederek okumamız gereken mükemmel bir metindir. Anlamaya ve anlatmaya çalıştığımız bu nadide şiirde ifade güzelliği ve anlam açısından hangi beytin daha etkili olduğunu dersi alan öğrencilere sorarız. Her öğrenci kendi ruhuna yakın bulduğu beyti söyler. Çoğunluk itibarıyla Peygamber Efendimizin parmaklarından su akıtma mucizesine atıfta bulunan

Hayret ilen barmağın dişler, kim etse istimâ

Barmağından verdiği şiddet günü Ensâr'a su

beyti ile; şâirin Peygamberimize iştîyak ve özlemini, susuzluktan dudakları kavrulan kişinin suya duyduğu hasrete teşbih ederek anlattığı

Yâ Habîballâh, yâ Hayre'l-beşer, müştâkınam

Öyle kim leb-teşneler yanıp diler hemvâre su

beyitlerinin en çok tercih edilen örnekler arasında yer aldığını görürüz. Peygamber Efendimizin şahsiyetini ve mucizelerini sözün şiir hâliyle anlamaya çalıştığımız bu faaliyetlerin, genç okuyucu üzerinde daha fazla etkili olduğunu gözlemlerimize dayanarak rahatlıkla söyleyebiliriz.

Edebiyat, tarih, felsefe, ilahiyat, hukuk, iletişim gibi alanlarda bulunması elzem olan etkili konuşma sanatına, ilmî tartışma yöntemlerine ve yönetim kabiliyetini geliştirmeye yönelik faaliyetlerin klâsik geleneğimizde oldukça etkin bir şekilde uygulandığını biliyoruz. Yazma eser kütüphanelerimizde; hâlin gereğine uygun şekilde meramı en güzel şekilde ifade etme sanatını çeşitli kaidelere bağlayan ilm-i belâgat, güzel ve etkili konuşmanın püf noktalarını veren ilm-i hitâbet, ilmî bir mevzuyu deliller ışığında tartışmayı öngören ilmü'l-bahs ve'l-âdâb, ilm-i münâzara, yönetim, sevk ve idarede yapılması gerekenleri bildiren siyâsetnâme, ilm-i siyâset gibi alanlarda telif edilmiş yüzlerce eser örneği bulunmaktadır. Asgari nezaketimizin ve adabıyla tartışabilme kabiliyetimizin önemli ölçüde azaldığı bugünün ortamında, bahsini ettiğimiz muazzam geleneğin günümüz gençliğine ulaştırılması hayati değerdedir.

Bir meseleyi müzakere etme adabı, hitabet sanatı, dinî ve edebî metinlerden istifade etme usulleri gibi hem bireysel hem de toplumsal niteliği olan onlarca meselede medeniyet hafızamız olan metinlere müracaat etmeliyiz. Konuyla alakalı önemli gördüğümüz bir misali burada zikredebiliriz. Kendisi de iyi bir hatip ve şâir olan Mehmed Âkif'in; sözün etkisini arttırmak için edebî metinlerden istifade etme ve şiir okuma sanatı konusunda ilginç tespitleri vardır. Âkif, konuyla ilgili yazısında şiir okuma sanatının (inşâd) başlı başına bir ilim ve kabiliyet olduğunu ifade ederek şu uyarılarda bulunur:

“İnşâd gayet mühim bir mesele olduğu hâlde biz nedense buna hiç ehemmiyet vermemişiz, hatta vermiyoruz. Büyük bir cemâat huzurunda yüksek sesle nutuk veren bir hatip düşününüz ki sözleri baştan başa ma'nâ ve rûh... Lâkin bu adam tebliğ esnasında âhenge dikkat etmiyor; hutbesini hafızaya istif edilmiş

tekerlemeler gibi dümdüz okuyor. Şimdi böyle bir nutkun dinleyiciler üzerinde ne tesiri olur? Tabii hiç...

İşte yalnız veznin, kâfiyenin akıntısına tabi olarak okunan şiirler de dinleyenler üzerinde aynı tesiri meydana getirir (...) Bu illetin çaresi çok okumaktır (...) En ince, en hissî bir neşideyi alınız, bir edebiyat meclisinde evvela ehline okutunuz; daha sonra ehil olmayana inşâd ettiriniz. Sonra da bu iki okuyuşun dinleyenler üzerindeki tesirini birbiriyle mukayese ediniz. O zaman işin ehemmiyetini anlarsınız.

Şiiri berbat bir şekilde inşâd etmek; tıpkı bir musiki bestesini usul bilmeyen, çirkin sesli bir herfin gevelemesine benzer. Eski şiirimiz hakkında mühim olan bu inşâd, günümüz şiirine gelince büsbütün müthiş bir ehemmiyet alır.”⁶

Son on yıldır iştirak ettiğimiz ilim meclislerinde büyüklerimizin, hocalarımızın dilinden dökülen en büyük şikâyetlerden biri üniversite gençliğimizin kültürel konularda yeterli donanıma sahip olmaması, ilmî ve fikrî meselelerde düşüncelerini ifade edememesi problemidir. Buna benzer şikâyetlerin daha fazlasını üniversite kürsülerinde ders veren herhangi bir hocamızdan duyabiliriz. Müsademe-i efkârı sağlayan, hatta kimi zaman aşırılıklar sebebiyle genç kitleleri şiddete yönelten keskin ideolojiler devrinin artık bittiğini, günümüz gençliğinin farklı bir dünyada yaşadığını biliyoruz. Dünyanın neresinde olursa olsun giyim kuşam, yeme içme ve eğlence biçimi yönünden birbirine benzemeye başlayan yeni bir gençliğin varlığını inkâr edemeyiz. Yukarıda bahsettiğimiz gibi postmodern zihin, dünya gençliğini hazzın temel gaye olduğu bir bataklığa atmış vaziyettedir.

Ülke münevverlerinin her fırsatta şikâyetçi olduğu bu düşünce kısırlığından gençlerimizi nasıl kurtarırız? Bu soruya, müşteki münevverlerin nasıl çözüm önerileri getirdiğini de bilemiyoruz. Ama bize kalırsa işe temelden başlamak zorundayız. Bir yandan on asırlık eğitim müktesebatımızın tecrübelerinden istifade edecek, diğer yandan modern dünyanın eğitim politikalarından bize uygun olanlarını tercih edeceğiz. Özellikle eğitim aşamalarının bel kemiğini oluşturan ilk ve orta öğretim dönemlerinde okuma programları, hafıza egzersizleri ve münazara taktikleri gibi uygulamalara ağırlık vermeliyiz. Bu noktada yine İslâm edebiyatı estetiğinin zengin hazinesine müracaat edebiliriz. Mesela öğrencileri münazara, müzakere ve tartışma adabı konusunda geliştirme hedefindeyse Doğu edebiyatlarında onlarca örneği bulunan sembolik dildeki münazara kitaplarına müracaat edebiliriz. Kültür çevrelerinde münazara metotları denince akla ilk olarak Alman yazar Rainer Maria Rilke’nin (ö. 1926) Kalem ve Kılıç⁷ başlıklı hikâyesi gelir. Ama gerek Türk edebiyatında gerekse diğer Doğu edebiyatlarında bu tarzda yazılmış onlarca eserin varlığı,

6 Kısaltarak ve sadeleştirerek alıntıladığımız bu yazının tamamı için bkz. “Mehmed Âkif Ersoy, “Edebiyat Bahisleri (İnşâd)”, Sırât-ı Müstakîm, C VII, s. 357-359.

7 Rainer Maria Rilke, Bütün Hikâyeleri (Kalem ve Kılıç), İthaki Yayınları, İstanbul 2009, s. 6-10.

hatta münazara usulünün bu kültürlerde bir ilim dalı olarak kabul edildiği gerçeği nenden- se görmezden gelinir. Örneğin Rilke'nin hikâyesinden tam 390 yıl önce kaleme alınmış Münâzara-i Seyf ü Kalem⁸ adlı eserde ilmiye sınıfını temsilen kalemin, askeriye sınıfını temsilen kılıcın sembolik bir dille konuşturulduğunu görürüz. “Devlet yönetiminde nasıl daha başarılı olunur?” sorusunun cevabını arayan bu eser, ufak tefek düzenlemelerle günümüz gençliğinin istifadesine sunulabilir. Zira edebî bir anlatıma sahip olan eser, Süleymân Peygamber'in huzurunda kalem ile kılıcın birbirlerine üstünlük kurmak için yer yer şiir diliyle atıştıkları güzel bir hikâyedir.

Ezber Eğitimi mi Kötü, Ezbercilik mi?

Eğitim metodolojimizde ezberlemenin kötü olduğunu savunan bir anlayışın öteden beri var olduğunu üzülerken müşahade ediyoruz. Bu yaygın kanaat, meselenin özüne dair bazı şeyleri yanlış anlamamızdan kaynaklanıyor. Bizce kötü olan şey ezberlemek değil; kendini tekrar etmek, yani ezberciliktir. Esasen ezberlemek kelimesinin etimolojisi ve anlam çerçevesi bile bu işin ciddiyetle ve samimiyetle yapılması gerektiğine işaret eder. Zira ilk unsuru Farsçadan dilimize geçen ezber etmek kavramı ‘göğüs üzerine almak, sinede saklamak, kalbe almak’ anlamlarına gelmektedir. Ezberlemenin Arapçadaki ifadesi hıfz etmek tabirinin anlamı ise ‘korumak, muhafaza etmek, saklamak’tır. Bu kavramın İngilizcesi learn by heart, yani ‘kalp ile öğrenmek, kalp yoluyla elde etmek’ biçimindedir. Bu tanımlarda ezberlenen şeyin gönülde ve kalpte saklanacak denli bir değer taşıdığına atıfta bulunmaktadır. Farklı dillerin ezberleme kavramını birbirine yakın ifadelerle tanımlıyor olmaları, şüphesiz bu faaliyete verdikleri öneme de işaret etmektedir. Öğrenmenin en hızlı olduğu çocukluk evresinde bebekler ve ilk öğretim aşamasındaki öğrenciler kendisine ve çevresine dokunan şeylerin çoğunu ezber etme yöntemiyle öğrenmektedir. Bu vesileyle eğitim sisteminde birçok faydası bulunan ezberleme tekniğinde de İslâm edebiyatı estetiğinden istifade edebiliriz. Çünkü ezber metodu hafızayı bir tür cilalama, onun içinde biriken bilgi yığınlarını süpürme ve belirli bir düzende tasnif etme aracıdır.

Bir metni bağlamı içerisinde kalarak okuma, ezberleme ve hazmederek öğrenme diye adlandırabileceğimiz bu metodu, geleneğimizde yer alan metin ve kelime ezberleme yöntemlerinden ilham alarak geliştirebiliriz. Metni bağlamı çerçevesinde öğrenmenin, yani metin merkezli öğrenmenin günümüze has bir yöntem olmadığını biliyoruz. İslâm edebiyatının zirve eserlerinden birçoğu medrese ve mekteplerde bu yöntemle talim edilmiştir. Mesela Doğu edebiyatlarında dinî, tasavvufî, ahlâkî geleneğin zirvelerinden olan Mevlânâ'nın Mesnevî'si, Sa'dî'nin Gulistân'ı ve Bostân'ı, Hâfız'ın Dîvân'ı, Câmi'nin Bahârîstân'ı kültür tarihimiz boyunca en çok okunan kitapların başında gelir. Ancak bu eserler, Farsça yazıldığı için toplumun her kesimi tarafından okunamamış veya anlaşılamamıştır. Bu problemi aşmak maksadıyla işin ehli kişilerce eserlerin tercüme

8 Firdevsî-i Rûmî, Kalem ile Kılıcın Münazarası, (Haz. Ahmet Tanyıldız), Büyüyenay Yayınları, İstanbul 2017.

ve şerhleri yapılmış, sözlükleri oluşturulmuştur. Hazırlanan bu çalışmalar eğitim yaşına gelmiş çocukların hem Farsça öğrenmesi hem de bu eserlerden istifade edebilmesi için müfredat kitapları arasına da alınmıştır. Bunlar arasında Muğlalı Şâhidî İbrâhîm Dede'nin hazırladığı manzum sözlüğü dikkat çekicidir. Bugünkü çocuk edebiyatı çalışmalarına ilham kaynağı olması gereken bu eser, eğitim yaşındaki çocuklara hem yabancı bir dile ait kelimeleri talim etmiş hem de şiir bilgisi ve aruz tekniğini öğretmiştir. Bunlara ek olarak sözlüğün asıl yazılma sebebi olan Mesnevî'nin anlaşılmasına da katkıda bulunmuştur. Dil öğretimi ve şiir eğitimi konusunda oldukça doyurucu bir niteliğe sahip olan bu eser, asırlar boyunca Farsça eğitiminde başucu kaynaklarından biri olmuştur. Örnek olması açısından eserin birkaç beytine yer verelim:

Tanrı'nın adıdurur İzed ü Yezdân, Hudây

Dahî büzürg ulu; yol gösterici reh-nümây

[İzed, Yezdân, Hudây: Tanrı // Büzürg: ulu // Reh-nümây: yol gösterici]

Hem dahî peygamber ol kim vere Hak'dan haber

Bay tüvangerdürür yoksula derler gedây

[Peygamber: Hak'dan haber verici // Tüvânger: bay (zengin) // Gedây: yoksul]

Leb dudak u ruh yanak çeşm göz ü rûy yüz

Kirpige müjgân müje, dest el, ayak oldu pây

[Leb: dudak // Ruh: yanak // Çeşm: göz // Rûy: yüz // Müjgân, müje: kirpik // Dest: el // Pây: ayak]

Hûr güneş ü yer zemîn, jâle çiy, gök âsmân

Yağmura bârân digil, ebr bulut, mâh ay

[Hûr: güneş // Zemîn: yer // Jâle: çiy (tanesi) // Âsmân: gök // Bârân: yağmur // Ebr: bulut // Mâh: ay]

Müfteilün fâilün müfteilün fâilün

Kim bu kitâbı okur ilm olur ona kolay⁹

Görüldüğü üzere dil öğretimi, şiir talimi ve ezberleme gibi üç ayrı faaliyet, tek bir eser üzerinden gerçekleştirilmektedir. Bu yönteme benzer eğitim metotlarını din eğitimi

9 Çalışmamızın mahiyetine uygun olacak şekilde yukarıya aldığımız beyitlerde bazı imlâ tasarruflarında bulunduk. Eserin tam metni için bkz. Atabey Kılıç, "Türkçe-Farsça Manzum Sözlüklerden Tuhfe-i Şâhidî (Metin)", Turkish Studies, 2007, V 2/4, s. 521.

veren imam hatip okulları, Kur'ân kursları ve ilahiyat fakülteleri başta olmak üzere çeşitli eğitim kurumlarımızda uygulamanın son derece yararlı neticeler vereceğini düşünürüz.

Dinî-tasavvufî geleneğimizde yaygın olan manzum hadîs çevirileri, günümüz gençliğiyle buluşturulacak önemli metinlerdendir. Fars ve Türk edebiyatlarında birçok örneğine rastlanabilecek bu çeviriler genellikle şâirler tarafından seçilmiş kırk hadîs-i şerifin manzum bir şekilde söylenmiş hâlidir. Hadîs-i şerifin hikmetli muhtevasını şiirin âhengiyle buluşturan bu şiirler gençliğimizin hafızasına nakşedilmesi icap eden güzel örneklerdir. Mesela Peygamber Efendimizin "İslâm güzel ahlâktır." şeklindeki muhteşem hadîs-i şerifinin manzum çevirisine bakalım:

Hamdulillâh müslümânım dînimin nâmı güzel

Rehberi Kur'ân olan tüm nass u ahkâmı güzel

"Dîn-i İslâm güzel ahlâktır" demiş Fahr-i Cihân

Hoşça bir söz söylemiş o tavr u endâmı güzel

Edebiyatımızın her döneminde manzum hadîs tercümeleri rağbet görmüştür. Fars edebiyatında Molla Câmi'nin, Türk edebiyatında ise Fuzûlî ve Nâbî'nin tercümeleri bu sahadaki başarılı örneklerdir. Klâsik dönemin bu güzide eserleri gençlerimizle buluşturulmalı, günümüzde de bu tür tercüme örneklerinin üretilmesi teşvik edilmelidir. Bu çerçevede Diyanet İşleri Başkanlığımıza ait yayın organlarında ve internet mecralarında âyet-i kerîme, hadîs-i şerif ve İslâm büyüklerine ait özlü sözlerin kısa ve etkili bir şekilde duyurulması takdire şayan bir uygulamadır.

Netice Yerine

Zamanın hızlı aktığı bu modern dönemde bireylerin uzun soluklu metinleri anlamakta, hatta okumakta bile epey zorlandığını biliyoruz. Elbette bunun birçok sebebi vardır. Ancak eğitim süresi boyunca sınav merkezli okumalarımızdan serbest okuma alışkanlıklarımıza kadar tüm okuma biçimlerimizin artık değiştiği bir gerçektir. Gündelik hayatımızın büyük kısmını kaplayan internet dünyası bizleri ekran bağımlılığına sürükledi. Bu nedenle eskilerin vecize dediği kısa metinler, vurgusu yüksek parlak cümleler, metinlerin kırılmasıyla oluşturulmuş hap bilgiler daha fazla rağbet görmektedir. Uzun soluklu metinlerin okunma oranı epeyce düşmüştür. Ekran metinlerinin basılı metinlerden daha fazla okunduğu bir evreye geçmek üzereyiz. 2018'de İstanbul'da yapılan bir gençlik araştırmasında gençlerin yüzde doksan altısının interneti kullandığı, bunların da yüzde doksan sekizinin sosyal medya kullanıcısı olduğu belirlenmiştir. Dinî veya edebî konular, bu gençlerin ilgi duyduğu alanlar sıralamasının ilk on maddesinde bile yer almamaktadır. Gençlerin zaman geçirdiği sosyal alanlar sırasıyla alışveriş merkezi, park-piknik, sinema, spor sahaları, kahvehane, bar ve tiyatrodur.¹⁰

10 Türkiye Gençlik Vakfı Gençlik Araştırması, "Gençliğin Aynadaki Hâli", Nisan-Mayıs-Haziran Bülteni, İstanbul 2018, s. 34-46.

Araştırmanın sonuçlarından ve gündelik hayata yansıyan vaziyetten anlaşıldığı üzere okuma alışkanlıklarımızda ve okuma mecralarımızda ciddi değişimlerin yaşandığı görülmektedir. Bu değişim, genç nüfusumuz için menfi neticelere yol açacak bir hâl olsa da yeni bir yaşam tarzının ipuçlarını barındırması hasebiyle bu meselede birtakım yeni bakış açılarının gelişmesine de vesile olacaktır. Zira değişime direnmek var olanı korumaya yetmiyor. Yeni durumu kabullenmeyerek hatta reddederek ayakta kalmaya çalışmak da meseleye herhangi bir çözüm getirmiyor. Bizce esas olan şey meselenin özüdür, ruhudur. Meselenin özünü -bu çalışma özelinde İslâm edebiyatı estetiğini-, zamanın icap ettiği yeni araçlar vasıtasıyla elde edebiliriz. Dinî yayıncılık faaliyetiyle meşgul olan resmî ve özel kurumların hayata geçirebileceği projeler olduğu gibi; ailelerin, hatta bireylerin yapabileceği birçok faaliyet vardır.

Klâsik dönemin zirve eserleri, bugünün nazarıyla bakıldığında pencereimizin dışında manzara içerisindeki yıldızlar, çiçekler misalidir. Bu manzarayı görebilmek için ya pencerenin yerini değiştirip seviyesini düşüreceğiz ya da boyumuzu biraz uzatıp pencere seviyesine ulaşacak ve manzarayı keyifle seyredeceğiz. Ya zor olanı başarıp klâsiklerimizi bugünün seviyesine indireceğiz ya da kelime aşamasından başlayarak bilgi düzeyimizi arttıracak, o renkli dünyaya gireceğiz. Burada konuyla münasebeti dolaylı olsa dahi şu ifadeleri hatırlamak yerinde olacaktır: “Osmanlı şiirinden haz almak, bu şiire ait bilgimizin derecesiyle doğru orantılıdır. Osmanlı şiirini ne kadar bilirsek bu şiirden o kadar zevk alırız.”¹¹ En azından eğitim sistemimizin ilgili aşamalarında gençliğimizi medeniyet atlasımızın köşe taşlarıyla buluşturabiliriz. Bu çerçevede sosyal bilimler eğitimi veren orta öğretim kurumlarında, bilhassa Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Kur’ân kurslarında ve eğitim merkezlerinde temel Osmanlı Türkçesi dersinin verilmesi, İslâm edebiyatına ait zirve eserlerin [ya da günümüz okurunun anlayabileceği şekilde hazırlanmış biçimlerinin] gençliğimizle yeniden buluşturulması sağlanmalıdır. Bu gayeye matuf hâlihazırda devam eden uygulamalar ise genele yayılmalıdır.

Diyanet İşleri Başkanlığımız, İslâm edebiyatı eserlerinin neşri konusunda epey mesafe almış durumdadır. Başkanlığın dinî edebiyatla ilgili neşrettiği yayınları şu şekilde tasnif edebiliriz: Dinî edebiyatımızdaki tür ve şekilleri tahlil eden akademik çalışmalar; Yûnus Emre, Süleymân Çelebi, İbrâhîm Hakkı, Şeyh Gâlib, Mehmed Âkif gibi şairlerin şiir kitapları, dinî-tasavvufî türlere ait şiir antolojileri ve tasavvufî geleneğin bazı temel eserleri. Bunun dışında İslâm edebiyatı estetiğinin kimi örnekleri belirli dönemlerde devletin diğer ilgili kurumları (Kültür Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Türk Dil Kurumu, Türk Tarih Kurumu ve Türkiye Yazma Eserler Kurumu vb.) ve özel sektöre ait yayınevleri tarafından neşredilmiştir. Kültür ve edebiyat tarihimiz için son derece önemli olan bu neşir faaliyetleri günümüz gençliğini de içine alacak şekilde genişletilmelidir. Örneğin İslâm edebiyatı estetiğinin temel eserlerine ve sembol şahsiyetleriyle ilgili bilgilere sahih kaynaklardan hızlı bir şekilde ulaşılabilecek mecralar oluşturulmalıdır. İslâm bilim tarihi

11 Berat Açı, “Tûtî-i Mu’cize-güyem: Osmanlı Şiirinde Estetik”, Modern Dönemde İslâm’ı ve Osmanlı’yı Yeniden Düşünmek, Yedirenk Yayınları, İstanbul 2013, s. 41.

ve edebiyat sahalarında başarılı uygulamaların¹² bulunduğu bu örnekler çoğaltılmalıdır. Türkiye Diyanet Vakfı bünyesinde İslam Araştırmaları Merkezi'nin (İSAM) başta İslâm Ansiklopedisi projesi olmak üzere oldukça donanımlı ve faydalı hizmetlere vesile olduğu bilinmektedir. Yeterli tecrübeye sahip bir kurum olarak gençler için mini bir İslâm Ansiklopedisi projesi gerçekleştirilebilir.

Edebiyatımızdaki na't geleneğine ait şiirler antolojisinin ve Ramazan-ı Şerif'i konu edinen şiirler antolojisinin Diyanet İşleri Başkanlığı'na bağlı birimlerce yayımlanmasının üzerinden yaklaşık otuz yıl geçti.¹³ Genel okuyucu kitlesine hitap eden bu türdeki faydalı eserler günümüz teknolojisiyle desteklenerek tasarlanmalı ve genç nüfusun istifadesi için yeniden neşredilmelidir. Bu çerçevede ilk ve orta öğretim öğrenci gruplarını hedefleyen na't seçkileri, Ramazan şiirleri (orucun faziletlerine dair şiirler, oruç ayı üzerine söylenmiş maniler, fıkralar, tekerlemeler), ahlâkî metinler (kıssalar, hikâyeler) hem sanal mecralarda hem de eser olarak neşredilmelidir. İslâm edebiyatı estetiği içerisinde önemli yer tutan -Nâbî'nin Hayriyye'si ve Sünbülzâde Vehbî'nin Lutfiyye'si gibi- edebî kitaplar başta olmak üzere konuyla ilgili her türlü yayını ihtiva edecek bir İslâmî çocuk ve gençlik edebiyatı külliyyatı oluşturulmalıdır. Bu külliyyat kütüphane raflarında kitap olarak yer almalı; hassaten çeşitli güncellemelerle internet tabanlı mecralara ve televizyon ekranlarına taşınmalıdır.

Yukarıda çerçevesini çizmeye çalıştığımız İslâm edebiyatı estetiğine ait ürünlerin gençliğimize ulaştırılması konusunda neler yapılabilir, sorusunun elbette birçok cevabı vardır. Yazımızda bu sorunun cevaplarından birini aramaya gayret ettik. İleri sürdüğümüz fikirlerin sahadaki uygulanışı elbette tartışılabilir. Gençliğimizin İslâm edebiyatı estetiğiyle münasebeti konusunda mevcut vaziyetin farkına varmak ve meselenin tartışılmasını sağlamak bile bu yazının amacına ulaştığı anlamına gelecektir.

OTURUM BAŞKANI – Ahmet TANYILDIZ Hocamıza bu güzel tebliğ için ben de teşekkür ediyorum.

Efendim, şimdi her iki tebliği on dakikalık sürede müzakere etmek üzere Karmanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Edebiyat Fakültesinden Prof. Dr. Turan KARATAŞ Hocamızı kürsüye davet ediyorum.

Buyurun Hocam.

12 Örneğin Cumhurbaşkanlığımızın himayesinde gerçekleştirilen internet tabanlı Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü projesi, bugün akademik ve popüler edebiyat araştırmaları için temel başvuru kaynakları arasına girmiştir. Benzer şekilde internet tabanlı olarak hazırlanan İslâm Düşünce Atlası adlı proje; bu sahadaki başarılı uygulamalar arasındadır.

13 Türk Edebiyatında Naatler (Antoloji), (Haz.: Emine Yeniterzi), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993; Türk Edebiyatında Ramazan Şiirleri (Güldeste), (Haz.: Filiz Kılıç-Muhsin Macit), Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

MÜZAKERE

Prof. Dr. Turan KARATAŞ
Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Sayın Başkanım, değerli katılımcılar, sevgili dinleyiciler; teşekkür ederim.

Tabii, iki tebliğin değerlendirmesi 10 dakikada biter mi bilmiyorum. Bu taksimi iyi yapsaydınız Sayın Hocam iyi olurdu.

Hemen tespitlerimi söyleyeyim.

Bir genel hatırlatmada bulunacaktım genç bilim insanları bunları duysunlar diye. Benim yaşımda olanlar, daha doğrusu seçkin bilim insanları biliyorlar. Bilimsel bildirilerde ehemden mühime doğru giden ve bu bildirilerde aranan bazı özellikler vardır, bunları ararız. Nedir bunlar: Konuyla ilgili belli başlı yayınlardan haberdar olunması, bir usul dahilinde yapılması, meselesi ve sınırlarının belli olması, özgün bir değere sahip olması, somut ve işe yarar bir sonucu ortaya çıkarması, alanın terimlerine aşına değil hâkim olması, bilimsel bir bildiri dilinin tercih edilmiş olması. Nedir bu bilimsel bildiri dili? Başat özelliği ne? Telkin edici değil tebliğ edici bir dil. İnandırıcı ve ikna edici olması. Bildiri metinlerinin de bir insicam ve intizama sahip bulunması. Tabii, benim biraz daha titizlendiğim husus, Türkçenin doğru ve yetkin bir biçimde kullanılması.

Bunları, son dönemde katıldığım, bir şekilde dinlediğim, duyduğum bu tür faaliyetlerde çok az görüyorum ve her seferinde de hatırlatmayı bir vazife sayıyorum.

Kıymetli dinleyenler, birinci bildiride Çorum'un İskilip ilçesinde 7 lisenin son sınıf öğrencileri esas alınarak bir anket çalışması yapılmıştır. Yanlış toplamadıysam 217 öğrenciye –bu toplam sonuç da bir yerde söylenmeli- Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarını izleyip izlemedikleri... İzlemek ne? Okumak, dinlemek, seyretmek. Bu sorulmuş. Bu anket sorularından duyulan cevaplar üzerine de bazı sonuçlar ve öneriler sıralanmış.

Benim görebildiğim eksiklikler: Tabii anket çok ayrı, farklı bir yöntemdir. Hocamız da bunun bir keşfedici araştırma olduğunu söyledi. Başlık çok vaat edici bir başlık, içerikten çok fazla şey vaat ediyor “Lise Gençliğinin Dinî Yayınlardan Beklentileri ve Durum Analizi.” Lise gençliği yani vatan sathı ama İskilip örnekleminin niye olduğunu ben izah edemedim. Niye İskilip örneklemini, niye son sınıf öğrencileri. Bir soru formu olmalıydı, dört soru sorulduğu söyleniyor ama bunlar çok genel sorular. Kitapları, süreli yayınları okuyor musunuz? Televizyon seyrediyor musunuz? Bir soru formu olmalıydı çünkü soruları iyi sorarsanız doğru cevaplar alırsınız.

Efendim, bir sonuca götürmediğine inandığım bir soru, baba ve anne mesleği bu tür anketlerde yazılmış, eğitim durumu tamam, o bir yere götürür, anne-baba mesleği bizi bir sonuca götürmez. Eğitim seviyeleri sorulabilirdi. Grup grup çalışmak izah edilmeliydi yani 7 lisenin toplamına birden değil de niye grup grup?

Tabii, bana gelen metin galiba ham bir metindi, bazı şeyleri hocam burada söylemedi. Onları artık ben söylemeyeyim. Diyanet İşleri Başkanlığı dinî yayınlarının ise gençlik tarafından hiç izlenmediği gibi bir cümle var. Bunlar benzer şeyler var, onları söylemeden geçiyorum.

Araştırmadan, farkında olmadığımız, benim okuyunca anladığım şu: Benim farkında olmadığım, hatta buradakilerin farkında olmadığı somut, özel bir sonuç çıkmamıştır. Hemen çoğumuzun tahmin ettiğimiz çıkarımlar. Efendim, gençlerin de istekleri, hepimizin bildiği, çocuklarımızın bize söylediği. Efendim, yayınların dili açık olsun, sade olsun, anlaşılır olsun gibi şeyler.

Sonuçta söylenen bazı tespitlerin bu sorulardan çıkarılması zordur, buna da dikkat etmek lazım. Yani bir anket yaparken kafamızda bir düşünceyi oluşturup ona göre bir anket yapmayız, yapmamalıyız. Anketi yaparız, çıkan sonuçlara göre yorumlar söyleriz.

Alıntılıyorum, tırnak içinde “Diyanet TV gibi kültür yayıncılığı yapan kanalların ebeveynler tarafından izleniyor olması...” Nereden çıkarıyoruz bunu? Bu ankette böyle bir şey yok, hocamın kendi tecrübesi. Bundan dolayı da çocuklar bu kültür yayınlarını izlemiyorlar. Niye? Çünkü anneler ev hanımı, onlar daha çok şeyler izliyor yani bunlar tahmin gibi geldi bana.

Bildirinin dili üzerine de birkaç tespitim vardı fakat burada hocayı dinleyince, bana gönderilen metnin ham bir metin olduğunu anladım, ondan vazgeçtim.

Sonuç: Araştırmayı, keşfedici araştırma ve ön çalışma kabul edelim ve değerli bulalım, emeklerini yok saymayalım.

İkinci bildiriyle ilgili söyleyeceklerimi de çabucak toparlıyorum hocam, süreye uyaçağım inşallah.

İslam medeniyeti gayesi içinde telif edilen pek değerli bir edebî külliyyatımız vardır. Evet, güzel, detaylarıyla hatırlatmış rahmetli. Tunca Kurtal Tamer, Balkan Tamer Hocanın galiba otuz sene önce kendisiyle yapılan söyleşide söylediği bir cümle, bu araştırmanın, “modern dünyanın kendi klasiklerine yaklaşım biçimlerinden öğreneceği çok şey vardır” cümlesi bu araştırmanın önermesi diye düşünülmüş, güzel bir düşünce. Bunun üzerine kurulmuş. Modern dünya kendi klasiklerinden yararlanmalı. Bundan nasıl yararlanacak?

Fakat bildirinin başlığı, bunu Ahmet Bey’e de daha sonra söyleyecektim, çok şey vaat ediyor yine. “Dinî Yayıncılıkta Gözden Kaçan Bir Husus, Gençliğimiz ve İslam Edebiyatı Estetiği.”

Yeniden hatırlatmalar yapmış, bunlar da çok değerli, bunları sık sık hatırlatmamız lazım yani neler yapılabilir, diye. Klasik metinlerimiz sinemaya uyarlansın, televizyon yayıncılığında bunlardan yararlanılsın, eğitimde bu metinler sıhatlice, dikkatlice, işe yarar biçimde kullanılsın gibi. Edebiyat, yayıncılık ve eğitim dünyasında bunları biz hep konuşuyoruz, televizyonlarda da duyuyoruz, yayıncılık dünyasında da bunlar çok konuşuluyor, hep tartıştığımız bir şey. Ama bir de şöyle bir şey var: Birimizin yaptığını diğerimizin hiç beğenmediği bir meseledir bu yayıncılık meselesi, metin yayıncılığı.

Tebliğin özü, özeti bu. Eksiklikler ne ya da ben neler yapabildim diye düşündüm. Yani konuyu bu kadar dallandırıp budaklandırmadan, çok dağıtmadan, eğitime, klasik eserlerden örneklerle geçmeden... Prof. Dr. Turan Koç’un Din Dili ve İslam Estetiği isimli iki kitabını okurdum. Diyanet İşleri Başkanlığı yayınlarının, gençlere yönelik kitaplarından ikisini örnek olarak seçerdim, bu iki kitabın kılavuzluğunda, aydınlığında Diyanet İşleri Başkanlığı bu yayınlarda nelere yapmış, yapabilmiş mi, yapamamış mı, bunu örneklerdim. Çünkü bu kongreler benim anladığım kadarıyla biraz da bunun için yapıyor yani akademinin bize önerileri nedir, bizim yaptıklarımızı izliyor mu ve yaptıklarımızın fazlası, eksikliği var mı? Ben iki tane örneğe baktım mesela, gençler için hazırlanan bir edebî esere baktım, bir divanlar serisini inceledim. Bunlar ayrı mesele ama böyle bir şey yapılmalı idi, genç meslektaşımın bunu bekliyorum.

Efendim, sözümü, tebliğ sahibinin Filibeli Ahmet Hilmi Efendi’den alıntılıdığı bir cümleyle bitireyim.

Şunu da arz edeyim, beni tanıyanlar bilirler, bütün sözlerim samimiyetin tezahürüdür, kastı mahsusam sırf meslek kaygısıdır. Bunu da belirtiyim.

Efendim, yüzyıllık gelişmeyi, yapılan güzel işleri göz önünde bulundurarak, bir genellemeden de sakınarak, bu bağlamda zikredebim. Filibeli Ahmet Hilmi Efendim diyor ki: “Uzun zamanlardan beri doğuda hüküm sürmekte olan usulsüzlüğün artık bizde irsi bir eksiklik şeklini aldığına şüphe etmemeliyiz. Usulsüzlüğün uğursuz sonuçlarından

biridir ki doğunun serveti ve zekâsı yok olup gidiyor. Birçok güzel temennilere sahip fakat usul ve idealden mahrum bir topluluğuz.”

Efendim, sürçülisanı bağışlayın.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI – Turan Bey Hocamıza teşekkür ediyorum bu güzel müzakerelerinden ötürü.

Şimdi, süre kısıtlılığı sebebiyle maalesef tebliğ sahibi hocalarımıza söz hakkı vermiyoruz ancak ilmî toplantıların şanındandır, siz bir sunum yapacaksınız, bir hazırlık yapacaksınız o müzakere edilecek. Elbette ki iyi niyetle, eksiği nedir, fazlası nedir, üslubu nedir bunlar üzerinde durulacak. Bu başlıbaşına önemli bir durum. Hocalarımızın yazdığı metni Turan Bey Hocamız ciddiye alarak, ilmî birikimini, nezaketini göstererek en ince ayrıntılarıyla inceleyerek samimi kanaatlerini ifade ediyorlar. Bu önemli ve takdire şayan bir durumdur. Dostlarımız doğru anlaşıldıkları, yanlış anlaşıldıkları, eksik bıraktıkları yönleri değerlendirmiş olacaklar. Neticede, tebliğ ve tebliğlerin müzakereleri devamlı bir risk taşır. Siz günlerce çalışırsınız, 45 – 50 sayfa bir metin hazırlarsınız. Sunumda bunun dengesi kaçabilir, bütün birikiminizi, bütün hazırlıklarınızı yansıtamayabilirsiniz. O kısmı dinleyici tarafından dinlenmiştir, müzakereci hocalarımız hâlbuki bütün metni okumuştur, o metin üzerinden bir değerlendirme ortaya koyabilirler. Burada önemli olan bu ortamın karşılıklı, samimi, iyi niyetli duygularla birbirlerine eleştirilerini ciddiye alarak daha iyi üretmeye doğru bir ilerleme göstermelidir.

O sebeple tebliğci hocalarımız haklarını helal etsinler.

Şimdi, söz Diyanet İşleri Başkanlığımızın Dinî Yayınlar Genel Müdürü Dr. Fatih KURT Bey’de. “Gençliğin İnanç Problemleri Bağlamında Dinî Yayıncılık, Tespit ve Öneriler.”

Fatih Bey Hocam buyurun.

Gençliğin İnanç Problemleri Bağlamında Dini Yayıncılık: Tespit ve Öneriler

Dr. Fatih KURT
Diyanet İşleri Başkanlığı
Dini Yayınlar Genel Müdürü

GİRİŞ

İnsan hayatının doğumdan ölüme kadarki sürecinde şüphesiz çeşitli evreler söz konusudur. Çocukluk, gençlik, orta yaşlılık ve yaşlılık, en genel tanımlanan zamanlardır. Bunlar içerisinde gençlik; yaşamın en kıymetli ve verimli çağıdır. Şahsiyet gelişiminin olgunlaştığı, benlik arayışlarının arttığı hayatın bu evresi; sadece bireyler için değil, milletlerin hayatında da çok önemlidir.¹

Bir toplumun geleceği, gençleridir. Gençliğini yitirmiş bir toplumun tarih sahnesinde kalabilmesi mümkün değildir. Gençlik dönemi; dine karşı ilginin arttığı o zamana kadar kabul edilmiş olan dini inançların; ilk defa eleştirel şekilde ele alındığı, hayata dair varoluşsal sorgulamanın en yoğunluklu yapıldığı bir dönemdir. Bu, bir yönüyle aslında fırsattır. Ancak genç ve yeniliğe açık zihinler doğru bilgi ile karşılaşmazlarsa bu imkân heba edilmiş olur.

Özellikle günümüzde modernizmin getirdiği yenilikler, kitle iletişim araçlarındaki artış ve teknolojik gelişmeler, gençler üzerinde son derece etkindir. Bu durum her türlü düşüncenin, bilginin ergenlere tesir etmesine neden olmaktadır. Gençlerin inanç dünyalarına yönelik farklı görüşlerin tesir etmesi de bu mecralar üzerinden olmaktadır. Bu nedenle ergenlerin bu dönemlerini olumlu geçirilebilmeleri için dini söylem ve davranışlar büyük önem arz etmektedir. Özellikle gençlere yönelik yapılacak olan yayıncılığın önemi de bu aşamalarda ortaya çıkmaktadır.

1 Mustafa Koç, "Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri". Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 17/2 (2004):231-256232-233.

Gençliğin savrulmasına engel olan, onları sahih dini bilgiyle buluşturan bir din dilinin oluşturulması ve yayıncılık açısından bundan istifade edilmesi son derece önemlidir. Bu sadece Türkiye için değil, aynı zamanda İslam dünyasının geleceğine tesir edecek en önemli amildir.²

1. GENÇLERİN İNANÇ DÜNYASINA ETKİ EDEN AMİLLER

Yüce Allah (c.c.) ilk insan Hz. Âdem (a.s.)’den itibaren, tarih boyunca insanlığın doğru yolu bulması için peygamberler göndermiş ve neye, nasıl inanılması gerektiği konusunda uyarılarda bulunmuştur.

Dünya ve ahirete dair her dönemde, insanlığa kılavuzluk eden rahmet elçilerinin mesajlarından uzaklaşan insanlara, yeri geldiğince peyderpey peygamberler gönderilmiştir. Gönderilen her elçi, önceki peygamberlerin inanç esaslarına dair mesajlarını hiç değiştirmeden aktarmıştır. Sosyal hayata ilişkin emir ve yasaklar ise, Allah’ın rahmetinin bir sonucu olarak zamanın ihtiyaçlarına göre değişebilmiştir.³

Şu var ki; tarihsel süreçte peygamberlerin her dönemde insanlara yaptığı uyarılara rağmen yanlış yol ve tutum benimseyenler hep var olmuştur.

Bu tür yanlış yol olarak bilinenler arasında, Ateizm ve Deizm başta olmak üzere; inanç ve din karşıtı akımlar insanoğlunun varoluşundan beri çeşitli şekillerde kendini göstermiştir. Ancak İslam dini; sahip olduğu özgün mekanizmalar, usuller ve imkânlar sayesinde her dönem kendi tazeliğini ve canlılığını muhafaza etmiş, zamanın ruhuna nüfuz etmiş, hayata dokunmuş bir din olduğu için⁴, tarih boyunca Müslüman toplumlar da ferdi ve marjinal boyutta inanç problemleri yaşansa da, geniş kapsamlı kitlesel bir sapma yaşanmamıştır.

Günümüzde her geçen gün gelişen teknolojinin ve kitle iletişim araçlarının da etkisiyle her türlü bilgiye hızla erişimin kolaylaşması ve bilginin kontrolsüz biçimde yayılması, beraberinde olumsuz pek çok düşünce ve fikir akımının da serbestçe dolaşımına imkân vermektedir. Bu durum, inanç değerlerimiz başta olmak üzere; günlük hayatımızı birçok açıdan etkilemekte ve bizi inancımızdan, yaratılış gayemizden uzaklaştıran ve özümüze yabancılaştıran birtakım unsurlar, değerler dolayısı ile dünyamızı tahrip etmektedir.

Bu bağlamda, günümüzde özellikle gençlerimizin inanç dünyasını olumsuz anlamda etkileyen ve şekillendiren hususlara değinmeye çalışacağız.

3 İbrahim Özdemir, “Ahkâmın Değişmesi”ne Farklı Bir Yaklaşım”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 47 (2014):34-37.

1.1. İnanç Karşıtı Akımların Etkileri

Sadece günümüzde değil, geçmişte de değişik ad ve formatlarda “inanç karşıtı” akımlar olmuştur. Vahyin kuşatıcı ve evrensel açıklamaları çerçevesinde kendi dönemlerinde ortaya çıkan inkârcı akımları akide ve kelam âlimleri etkisiz bırakmakta zorlanmamışlardır.

Çağımızın insanı da, bugün Allah’ın varlığını inkar eden (ateizm), evrenin öncesiz ve sonrasız olduğunu iddia eden (materyalizm), evrenle tanrıyı aynı varlık şeklinde ifa eden (panteizm), Allah’ın evrenle hiçbir ilişkisinin bulunmadığını ileri süren (deizm), evrende meydana gelenlerin dış bir irade ve kudret ile irtibatı olmaksızın kendi kendine sebep-sonuç ilişkisi içinde cereyan ettiğini ileri süren (determinizm), Allah’ın dünya hayatına ve toplum yaşamına karıştığını reddeden (sekülerizm), yeryüzünde hayatın tesadüfen ve bilinçsiz bir tekâmül sonucu oluştuğunu iddia eden (darwinizm), insanın bilgi kaynaklarının akıl ve duyularla sınırlı olduğunu, onun metafizik alem ve Allah ile haberleşmesini sağlayan vahyi inkar eden (rasyonalizm-pozitivizm) gibi⁵ birçok fikrî, felsefî akımların muhatabı olmuştur ve olmaktadır. Bu muhataplık, kimi zaman vahiyle sağlıklı ve yeterli “teması” olmayan gençlerimizde olumsuz izler bırakmakta, inanç zayıflığına bazen de inançsızlığa kadar götürebilmektedir.

1.2. Yeni Dinî Akımların Etkileri

“Yeni dinî hareket” kavramı; çoğu 1950’lerden sonra ortaya çıkan, 1970’lerden itibaren de yaygın bir ilgi görmeye başlayan ve söylemlerinde coşkun bir dinî, ruhî ve felsefî yaşantı vadeden birbirinden farklı oluşumları ifade etmek için kullanılmaktadır.⁶

İkinci Dünya Savaşı’nın sona erişinden sonra, Batı dünyası sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda istikrar kazanmaya başladığında, yeni dinî hareketlerin hızla ortaya çıkışına tanıklık etti. Özellikle Amerika Birleşik Devletleri’nde 1970’lerden sonra Evanjelik hareketin siyasal alanda da söz sahibi olmaya başlamasıyla hız kazandı. 1980’lerden sonra geriye dönük değerlendirmeler, bu odaklanmanın ne kadar önemli olduğunu açıkça ortaya koydu. Örneğin İngiltere’de 1945-1985 yılları arasında dört yüz yeni dinî grubun ortaya çıktığı tespit edildi. Amerika Birleşik Devletleri’nde ise sadece 1987-1988 yıllarında dört yüz yeni grup kayıtlara geçti.⁷

5 İlyas Çelebi, “Kelam İlminin Yeniden İnşasında İlke ve İçerik Sorunları”, Kelamın İşlevselliği ve Günümüz Kelam Problemleri (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2000), 93.

6 Biçer, Ramazan, Küreselleşen Çağda İslam (İstanbul: Gelenek Yayınları, 2010), 243; M. Ali Kirman, “Batıda Ortaya Çıkan Yeni Dinî Hareketlerin Bazı Özellikleri ve Toplumsal Tabanları”, Dinî Araştırmalar Dergisi 2/4 (Ankara, 1999) s. 223.

7 Talip Küçükcan, “Yeni Dinî Hareketler”, Din Sosyolojisi (Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2010), 195.

Batı'dan dünyaya yayılan yeni dinî hareketleri şu başlıklar altında da sınıflandırabiliriz:

- a. Hristiyanlığın yeni yorumuna dayanan hareketler (Tanrı'nın Çocukları, Yehova Şahitleri ve Mormonlar gibi).
- b. Uzakdoğu kökenli olup Batı'da yaygınlaşan hareketler (Zen Budizmi, Hare Krişna gibi).
- c. Kişisel gelişimci olup Hristiyanlığa veya diğer dinlere ilgisiz olan hareketler (Santoloji gibi).

Ancak bu ayırım da artık yetersiz kalmaktadır. Zira artık İslâm ülkeleri kökenli olup veya kişisel gelişimci olarak da nitelendirilmeyecek gruplar da ortaya çıkabilmektedir. Aikido Yeniden Dirilme Şehri, Meher Baba, İlahi Nur, çeşitli Sufî hareketleri, İslam Milleti bunlar arasında sayılabilir.⁸ Bu hareketlere farklı sosyal kategorilerden yani farklı cinsiyet, yaş, eğitim, meslek durumundan insanlar katılmakla birlikte; dikkat çeken esas nokta genç nüfusun daha fazla ilgi göstermesi, hareketlere katılım ve ayrılma noktasında bir devingenliğin görülmesidir.⁹

Özellikle belirli yaşlardaki gençler bu hareketlere ilgi duymakta olup, bu sebeple birçok ülkede “Gençlik Dinleri” olarak isimlendirilmişlerdir. Medyayı, sinemayı, sosyal medyayı çok etkin bir şekilde kullanan, Türkiye’de 1990’lardan sonra elli farklı filmle anlatılan¹⁰ yeni dinî hareketlerden, bizim gençlerimizin inanç dünyalarının etkilendiği söylenebilir.

1. 3. Dinin Temel Kaynaklarına Yönelik Farklı Yaklaşımların Etkileri

İnsanın inanmış olduğu dinin temel kaynaklarını anlama ve yorumlama içerisine girmesi doğaldır. Sosyolojik, kültürel ve tarihsel gerçeklikler sebebiyle her dönemde farklı yorumlamaların olduğu da bir gerçektir. Bugün de var olan farklı yaklaşımların bazılarını kısaca değinmek istiyoruz:

a) Dinî Metinler ve Kavramlara Yönelik Radikal Yorumlar

Günümüzde dini istismar eden terör örgütleri başta olmak üzere birçok grup, Kur'an'dan, Kur'an'ın ana temasına uygun olmayan birçok kendilerine göre Müslümanlık yorumu ortaya çıkarmaktadır. Bu gerçek, tarih boyunca da böyle olmuştur, zira İslam tarihi boyunca ortaya çıkan muhtelif inanç ekolleri, tasavvuf ve felsefe sistemleri temel ilkelerini Kur'an'dan aldıklarını hep iddia etmişler ve farklı düşüncelere

8 Küçükcan, “Yeni Dini Hareketler”, s. 195.

9 Ramazan Bıçer, “Heretik Bir New Age Tarikatı: Dünya Kardeşlik Birliği Mevlana Yüce Vakfı”, EKEV Akademi Dergisi 29 (Erzurum, 2006):28-29.

10 Muhammed Kızılgöçer, “Medya ve Yeni Dini hareketler”, İslam ve Medya, 2019 (<https://www.islamvemedya.com/medya-ve-yeni-dini-hareketler/703/>)

öncelik vermişlerdir.¹¹ Bunlar içerisinde günümüzde dini istismar eden ve şiddeti teşvik eden hareketler ön plana çıkmaktadır. Müslümanların genelinin dışında bir şekilde yorumlama biçimine sahip olan bu kesimler, ayetlerin yorumlarından hareketle Müslümanları, müşrik olarak nitelendirmekte ve onlara yönelik şiddetin Kur'an kaynaklı olduğunu ileri sürerek, şiddet uygulamaktadırlar.¹²

b) Hadislerden Bağımsız Olarak Dini Değerlendirme

İslâm medeniyet ve geleneğini inşa eden iki aslî unsur; Kur'an ve hadislerdir. Bu gerçeğe rağmen, son yüz elli yıllık süreçte hadisleri tamamen bir yana koymak suretiyle, 'İslâm medeniyet ve geleneğini yeniden inşa etme ve Kur'an'la yetinme' şeklinde bir yaklaşım, kendisine taraftar toplamaktadır. Bu düşüncüyü ortaya koyan insanların, "Çoğunluğu gerçek anlamda dinî tahsil almamış, yüzeysel okumalar yapmış ve Kur'an-hadis/sünnet ilişkisi, fıkıh, tefsir gibi alanlarda yeterli kıvama gelmemiş; velhasıl İslâmî ilimlerde uzmanlaşmamış insanlardır. Bu kişiler Hz. Peygamber'in günümüz Müslümanları için mutlaka bir şey ifade etmesi gerektiği gerçeğini -birikimlerinin yetersizliklerinden dolayı- göz önünde bulunduramamakta hatta anlayamamaktadırlar".¹³

c) Mevzu Hadis Problemi

Asr-ı saadetten bugüne, temel problemlerden bir tanesi de uydurulan hadislerdir. Peygamber Efendimiz'in uyarısına rağmen¹⁴ tarihsel süreçte bir gerileme olmamış ve günümüze kadar gelmiştir. Gerek yazılı eserlerde gerekse her türlü görsel ve sosyal medyada yaygın bir şekilde bunun örneklerine rastlanmaktadır.

d) Ekleme Bir Anlayışla Hareket Edenlerin Varlığı

İslam hukuku temel delillerinin kitap, sünnet, icma ve kıyas olmasına rağmen bu delillerin dışında rüyayı, keşifi, kerameti ve ilhamı da dinde hüküm koyma aracı olarak görmek ve bunlardan hareketle dinî hüküm ve değer ihdas etmek 'eklemeci din anlayışı' anlamına gelir. Çünkü rüya ve benzerinin dinde hüküm çıkarmada kesin bir bağlayıcılığı

11 Adnan Bülent Baloğlu, "İslam Mesajının Farklı Anlaşılması ve Yorumlanması", Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi 17 (İzmir, 2003):29.

12 Hüseyin İhtibar, Şiddet ve terör bağlamında atıf yapılan ayetler-ilk dönem tefsirlerinden günümüze yorum farkları, Yüksek Lisans Tezi (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 16-34.

13 Enbiya Yıldırım, "Kur'an'la Yetinme Söyleminin Çıkmazları", İlahiyat Akademi Dergisi, Gaziantep Üniversitesi 6-7-8 (2018):39.

14 Buhârî, "İlim", 38.

söz konusu değildir. Ancak bu düşünceyle hareket, İslam dünyasında fazlasıyla karşılaştığımız ve dindar olduğunu söyleyen kesimlerde de mevcut olan bir yaklaşımdır.¹⁵

Bu yaklaşımın en ciddi sorunu, söz konusu “eklemeci dini anlayış” düşüncesi içerisinde sahip oldukları değerlerin, dini bir kaynak ve bilgi edinme vasıtası olarak görülmesidir.

e) Mezhep Farklılıklarının Tekfir Hastalığına Dönüşebilmesi

Mezhepler, İslamiyet’in ikinci ve üçüncü yüzyılında ortaya çıkarak; mensuplarına alt kimlik kazandırmış, onların dinî ve sosyal hayatlarını disipline ederek farklı karakter, kültür ve anlayıştaki insanlara da farklı seçenekler sunarak dinî düşünce ve hayata canlılık ve zenginlik getirmişlerdir.

“İnsanları tek görüş ve tek tip bir davranışa mecbur etmek, tek kalıba sokmak fitraten mümkün ve gerçekçi olmadığı için, mezhepler mümin toplulukları bu yönüyle rahatlatmış olurlar. Onlara kendilerini geliştirecekleri maddi ve manevi alanlar açarlar. Böylelikle dinin yaşanmasında ve hayata geçirilmesinde kolaylaştırıcı bir iş icra ederler. Bu özelliğiyle mezhepler, İslamiyet’in çok farklı kesimlere taşınarak kitleselleşmesini sağlamışlardır. Örgütlenip kurumsallaşmalarıyla birlikte tabii olarak içinde yaşadıkları topluma eğitim, yardımlaşma, dayanışma, iç kontrol gibi medeni değerleri kazandırmışlardır.”¹⁶

Ancak, siyasal otoritelerini tahkim etmek isteyen veya yayılmacı bir siyaset güden bazı yönetimler, rakiplerine karşı mezhepsel fanatizmi bir silah olarak kullanmaktan çekinmemişlerdir.¹⁷

Bugün de İslam coğrafyasında dökülen kanların, yapılan çatışmaların sebebi mezhep farklılıkları olarak sunulmakta, insanlar mezhep farklılıklarından dolayı birbirlerini rahatça tekfir edebilmekte ve bu doğrultuda da şiddet kullanabilmektedir.¹⁸ Bu ve buna benzer hususlar gençlerin din ve inanca dair sorgulamalarını artırmakta ve zamanla inanç problemlerine dönüşmektedir.

15 Mehmet Evkuran, “Eş’arî Kelam Sisteminin Teolojik Temelleri Üzerine -Deizm Bağlamında Bir Tartışma”, Uluslararası İmam Eş’arî ve Eş’arîlik Sempozyumu Bildirileri (İstanbul: Beyan Yayınları, 2014, 2:35.

16 Mehmet Ali Büyükkara, “Mezhep ve Mezhepçilik”, İlahiyat Akademi Dergisi 4/5 (2017):1.

17 Fatih Kurt, “Dini İstismar Eden Örgütlerin Şiddet ve Terör Konusundaki Teolojik Gerekçeleri” Usûl İslam Araştırmaları, 31 (2019), s. 9-14; Büyükkara, “Mezhep ve Mezhepçilik”, s. 1.

18 Selim Özarslan, “Günümüzde İtikadi Sorunlar”, Günümüz İnanç Problemleri İlahiyat Fakülte-leri Kelam Anabilim Dalı Sempozyumu (Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2001), 124.

1.4. Yerel Dinî Oluşumlar ve Dini İstismar Eden Örgütlerin Etkileri

Yasal durumları zaman zaman tartışılrsa da, geçmişten günümüze ülkemizde dinî oluşumlar toplumun dinî ve sosyal yaşantısının önemli bir parçası olmuştur.

Osmanlı Dönemi'nde tekke ve tarikatlardan oluşan dinî gruplar, toplumsal yapıda farklı görevler icra etmiştir. Bu gruplar, kimi zaman iyi organize olmuş sağlıklı bir din anlayışı ve kültürel gelişmişlikle toplumsal ilerlemeye katkıda bulunmuş; kimi zaman ise bozulan grup yapılarıyla sosyal ve dinî gelişimi duraklatan hatta engel olan, siyasi erk ile güç kavgasına giren bir yapıya dönüşmüştür. Bu çerçevede tarihsel süreçte pek çok ıslahata muhatap olmuştur.

Kuruluşları Hicri 6. asra dayanan tarikatlar; İslam'ın Anadolu toprakları ve tüm dünyaya yayılmasında önemli rol oynamıştır. Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından sonra 1925 yılında çıkarılan bir kanunla tarikatların işlevini yapan tekke ve zaviyeler kapatılmıştır. Bugünkü bilinen hâliyle dinî oluşumlar ortaya çıkmış ve kırsalda yayılmaya başlamıştır. Geleneksel tarikat yapısından farklı olan bu oluşumlar, 1950'lerden sonra oluşan görece liberal ortamlarda daha hızlı gelişim göstermiştir. Din eğitimi, dinin yaşanması ve kamusal alandaki görünümüyle ilgili yapılan baskılar, bazı dönemlerde bu yapıların gizlilik esasını benimsemelerine yol açmıştır.

Şehirleşmeyle birlikte kentlerin getirdiği modern hayat, yalnızlık, yabancılaşıma, anlam sorunu, gurbet özlemi, birincil ilişkileri arzulama, korunup kollanma hissi, eğitim, aidiyet vb. ihtiyacını giderme, belli makam ve mevkilere ulaşma gibi farklı psiko-sosyal sebeplerle pek çok kişi farklı dinî oluşumlara yönelmiştir. Çoğunlukla eğitim ve kültür alanında varlığını gösteren dinî oluşumlar; ticaret, medya alanlarında da faaliyetler yürütmüşlerdir.

İnsanımızın temiz duygularını istismar eden bu tarzda bir yapıların zamanla terörize olması ve hain bir darbe girişimine kalkışması, birçok kavramı istismar etmesi; gençlerimizin din, dindar, inanç ve benzeri birçok konuda güven kaygısı içerisine düşerek ciddi problemler yaşamasına neden olmuştur.

1.5. Kötülük ve Teodisi Meselesinin Etkileri

Kötülük problemi insanlık tarihi boyunca tartışılmış en temel meselelerden olmuştur. Tanrı'nın varlığı ve mükemmelliği ile aynı zamanda kötülüğün varlığının bir arada olma hali, her zaman izahı ihtiyaç duyulan konulardan olmuştur. Bu nedenle bu konular hem felsefenin hem de kelam ilminin geleneksel konularından olmuştur. Burada önemli olan husus, ortaya çıkan yaklaşımların Tanrı tasavvuruna olan etkisidir.¹⁹

19 H. Ömer Özden, "İbn Sina ve Leibniz'de Kötülük Problemi", Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 13 (2010):269-270. 269-286.

“Kötülük” teriminin hangi anlamlarda kullanıldığına kısaca işaret etmek, yerinde olacaktır. Genellikle kötülük derken şu dört husus kastedilmektedir:

a. Ahlâkî Kötülük (Moral Evils): Günah gibi çoğunlukla nedeni insan olan kötülükler.

b. Fiziksel acılar ve günah ya da başka bir nedenle duyulan keder yani ızdırıp ve üzüntü.

c. Fizikî Kötülük: Hastalık, kasırğa, deprem vs.

d. Metafiziksel Kötülükler: Sonluluk, varlığının kendi elinde olmaması yani mümkün bir varlık (contingent) olmak ve âlemde görülen mükemmelsizlik.

Kısacası bu dört maddede belirtilen hususlar, insan tarafından kötülük olarak algılanmakta ve Tanrı’nın yetkin sıfatlarıyla O’nun eseri olan bu âlemdeki kötülük olarak düşünülenleri değerlendirmeye almak, çözümlenmesi gereken bir sorun olarak karşımızda durmaktadır.²⁰

Kötülük problemi, Epiküros (ö. M.Ö 270)’tan beri tartışılan bir konu olmakla beraber kelim, felsefe ve ahlak gibi her düşünce biçimi kendi baktığı zaviyeden yaklaşımlar geliştirmiştir. Genellikle bu yaklaşımların Tanrı’nın varlığı üzerinde yoğunlaştığını görüyoruz.

Tanrı tasavvuru, dini benimseyen veya benimsemeyen tüm fikrî akımların konuyu değerlendirmedeki en temel esaslarıdır. Bilhassa kötülük problemi on sekizinci yüzyılda yaşamış olan David Hume ile (ö. 1711-1776) birlikte “Tanrı’nın yokluğunu” ortaya koyan ateizmin bir delili haline dönüştürülmüştür.²¹

Kötülüğün, varlığı güçlü ve mükemmel olan Tanrı ile bağdaşmayacağını söyleyen Hume, tüm tartışmaların ortak noktasını da ortaya koymuş olur.²² Böylelikle kötülüklerle dolu olan kâinatın, salt iyinin kaynağı olan Tanrı’nın bir eseri olamayacağı fikrinden hareketle Teizmin temel Tanrı tasavvuru ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır.

Kötülük problemini çözmek için ortaya çıkan tartışmaların özellikle iki temel yaklaşımı, Tanrı karşıtı akımları da beraberinde getirmiştir. Bunlar:

- Tanrı ile varlık arasındaki bağlantıyı kesmek.
- Kötülüğün varlığını, Tanrı’nın yokluğuna ispat etmek.²³

Bu yaklaşımlar en temelde Tanrı’nın yokluğuna -şayet var olarak kabul edilse de- varlıkla olan münasebetine odaklanmışlardır.

20 Şaban Haklı, “Kötülük Problemi, Yaklaşımlar ve Eleştiriler”, Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi ½ (2002):195.

21 Haklı, “Kötülük Problemi, Yaklaşımlar ve Eleştiriler”, s. 195.

22 David Hume, Dinin Doğal Tarihi, trc. Mete Tuncay (Ankara İmge Yayınevi, 1995), 62.

23 Haklı, “Kötülük Problemi, Yaklaşımlar ve Eleştiriler”, s. 195.

Günümüzde de yaşanan çocuk cinayetleri, tecavüzler, savaşlar, çocuk iken ölenler vb. konulardan hareketle gençlerimiz, sorunlar üzerinde etkili bir tartışma yürütmekte ve nihayet sorunu bir inanç problemi haline getirmektedirler.

1.6. Sekülerizmin Etkisi

Sekülerizm, Batı tarafından ortaya konulmuş, modernitenin en çok itiraz alan konusudur. Temel ideolojisi, insanı dinî ve metafizik değerlerden özgür kılmak ve dini insanın günlük hayatından çıkarmaktır.²⁴

Sekülerizm, yaratıcı, aşkın ve üstün doğa ilkeleri ile olandan bağlantıyı kesip materyalistik bir bakış açısı ortaya koymaktadır; dinî olanla herhangi bir ilginin kalmasını değil, tam soyutlanmayı ister. İnsan zihni üzerinde büyük ölçüde etkide bulunan sekülerizmin yayılması sağlanmış ve evrensel hale getirilmiştir. Hayatın her alanında büyük etkisi vardır. Eğitimi, siyaseti, ekonomiyi ve sosyo-kültürel yaşamı, en önemlisi de eskiden beri insanların sahip olduğu dinî inançlarını ve hayatlarını etkilemiştir.

Sekülerizm, dinin sosyal yapıdaki otorite ve geçerliliğini yitirmesi, doğaüstü olayların tabii ve dünyevi olaylarmış gibi algılanması, insan aklının dinî ve metafizik bağlardan kurtarılması, dinin bir vicdan meselesi haline getirilmesidir.²⁵

Başlangıçta Hristiyan merkezli olan sekülerizmin, İslam toplumlarını etkileyemeyeceği söylenmekle birlikte; globalleşme ile bütün Dünya'yı etki alanına katmak isteyen modern proje, seküler bir temel üzerine inşa edilmiştir. Dolayısıyla insanın gözünü ilahi olandan beşeri olana çevirmiştir. Modern dalga, bütün alanları yumuşatmış, en muhafazakâr ailelerde bile eğlence ve tüketim alışkanlıkları kazandırmıştır.²⁶

Sekülerizm, İslam toplumlarında bireyselliğin yaygınlaşmasına, dini haramlar gibi bazı hassasiyet noktalarında buharlaşmaya ve kimi pratiklerinde de gevşemeye neden olmuştur. Kent ve küreselleşme Müslüman kimliklikleri derinden etkilemiş²⁷ ve din anlayışlarını sorgulayan gençlerin sayısını artırmıştır.

24 Bünayamin Bezci, "Sekülerizm ve Laikliği Demokrasi Bağlamında Tartışmak", Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi 1/2 (2015):2-3.

25 Ramazan Altıntaş, Din ve Sekülerleşme (İstanbul: Pınar Yayınları, 2005), s. 45.

26 Ramazan Altıntaş, "Teknolojik Sekülerleşmenin Neden Olduğu Kriz: İnanç Problemleri", Günümüz İnanç Problemleri İlahiyat Fakülteleri Kelam Anabilim Dalı Sempozyumu (Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2001), 251.

27 Altıntaş, "Teknolojik Sekülerleşmenin Neden Olduğu Kriz: İnanç Problemleri", s. 252.

2. GENÇLİĞİN İNANÇ PROBLEMLERİ BAĞLAMINDA DİNİ YAYINCILIĞA YÖNELİK ÖNERİLER

Yukarıda kaydedilen veriler doğrultusunda gençliğimizin milli ve manevi, dini ve itikadi zararlı akım ve oluşumlara karşı korunması, sorumlu kişiler açısından başat bir görevdir. Bu alan da, Kelam ilmiyle iştigal eden kimselerin büyük bir yükümlülüğüdür. Zira kelam ilminin iki ana görevi bulunmaktadır. Bunlardan ilki, dini ve itikadi ilkelere yönelik saldırı ve suçlamalara karşı durmak ve mü'minlerin inancını korumaktır.

Kelam ilminin temel görevlerinden ikincisi ise, mü'mini aydınlatmaktır. Bu aydınlatma, öncelikle İslami inanç ilkelerini sunmak ve aktarmak, diğeri ise, bu ilkelerin yanlış anlama ve uygulamaları hususunda, yapıcı ve düzeltici bir görev yüklenmektir.

Bu ise hem İslam dinini benimseyen kimselere, vaaz, nasihat veya tebliğde bulunmak hem de yazılı ve sözlü medya başta olmak üzere-sosyal medya da dâhil olmak üzere-itikadi konuları her platformda naslara uygun bir şekilde ve İslam'ın özünü kavratıcı bir surette sunmaktır.

Bu doğrultuda gençlerimizin inanç dünyalarına etki eden hususlardan zarar görmemeleri için yapılacak yayıncılıkta dikkat edilmesi gereken hususları şu şekilde sıralayabiliriz:

a. İslam dininin temel inanç esaslarının, Kur'an ve mütevatir sünnete dayanarak anlatıldığı eserler öncelikle hazırlanmalıdır. Gençlerimizi inanç karşıtı akımlardan, yeni dinî hareketlerin olumsuz etkilerinden kurtarabilmek için onların Tevhid inancı tahkim edilmeli, tahkiki iman boyutuna gelmesine yardımcı olunmalıdır. Zira inanç problemlerinin birçoğu gençlerimizin kendi inanç esaslarıyla, Kur'an'ı yeterince bilmemeleri ve öğrenmemelerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca, şu bir gerçektir ki, inanç karşıtı akımların tesirleri ancak inanç esaslarımızın en doğru anlatımı yoluyla etkisiz hale getirilebilecektir.

b. Gençlere yönelik hazırlanacak eserlerde, özellikle iman- amel ve iman- ahlak ilişkisine vurgu yapılmalıdır. Hayattan ilişkisi kesilmiş bir din değil, yaşamın içerisinde insanın kişiliğinde kendisini gösteren bir inanç oluşturulmalıdır.

c. Gençlerin gündeminde yer alan, ilgilerini çeken ruh, cin, sihir, şefaat, keramet vb. konuların yer aldığı eserlerle, gençlerin bu konularda doğru bilgilenmesi sağlanmalıdır.

d. Batıl inanç ve hurafelerden gençleri koruyan, bununla birlikte İslam Dini'nin dünya görüşünü, hak ve özgürlükler, barış, demokrasi, kul hakkı, ceza, miras, üretim, yönetim şekilleri, çevre ahlakı gibi gençlerin ilgi duyduğu konularda İslam ile evrensel değerler arasındaki ilişkiyi ortaya koyan eserler hazırlanmalıdır.

e. İlmihal kitaplarının ilk konularını inanç meseleleri oluşturmaktadır.²⁸ Bu doğrultuda gençlerin ilgisini çekecek, güncel konulara değinecek ve sorulara yanıt verecek gençlere yönelik ilmi haller hazırlanmalıdır.

f. Gençlerin aklına hitap eden eserlerle birlikte, kalplerinin de bulunduğu unutulmayarak, gönle hitap eden eserlerin hazırlanılması da ihmal edilmemelidir.

g. Gençler yaratılış gayesi, imtihan, mebd-e mead (başlangıç-sonuç) gibi konuları merak etmektedir. Gençlerin bu ilgilerinden hareketle, onları bu alanlarda bilgilendirerek, varlığının anlamını hissettirecek eserler hazırlanmalıdır.

h. İnanç karşıtı akımların yanlışlarından hareketle reddiyeler yayınlanmalı, bu akımların sadece ortaya çıkışı, gelişimi, tesiri gibi alanlarda bilgi vermekten ziyade; İslam inanç sisteminin bunlara verdiği cevaplar kapsamlı olarak bu eserlerde yer almalıdır.

ı. İslamofobi'nin etkileri gençlerimizin bir kısmının zihin dünyasında yer tutabilmektedir. Bu sebeple onları bu durumdan kurtaracak eserler hazırlanmalıdır. İslam dininin terörle ilişkisinin olmayacağı hususu çok net olarak vurgulanmalıdır.

j. Dini istismar eden örgütlerin bağlamından kopardığı ve istismar ettiği kavramlar hakkında doğru bilgilendirme yapmak üzere eserler hazırlanmalıdır.

k. Yukarıda ifade edilen alanlarda hazırlanacak bütün eserlerde, gençlerin dili yakalanmalı, kavrayışlarına uygun seviyede, konular mümkün olabildiği kadar soyuttan somuta dönüştürülerek anlatılmalıdır.

l. Yazılı, işitsel, görsel ve sosyal bütün medya vasıtalarında yukarıda belirtilen çerçevede yayınlar artırılmalı özellikle sosyal medya sahih dini bilginin aktarımı ve iletiminde etkin bir şekilde kullanılmalıdır.

SONUÇ

İnançlar, insanın kendisi ile yaratıcısı ve yaşadığı evren arasında iletişimi sağlayan temel ilkeleri oluşturur. İnançlarımız, yaşama anlam katan, yön veren temel prensipler içerir. İnançlarımız, hayatı anlamamızda ve anlamlandırmamızda en önemli unsurlardır. Yol gösterici bir niteliğe sahip olan dini inançlar, bireyin ve toplumların tüm yaşamlarında etkin bir faktördür. Bu nedenle, bugünümüz ve yarınlarımız için en önemli değerimiz olan gençlerimizin, hayatlarını şekillendiren inançlarının gelişip, karar bulmaya başladığı dönemlerinde onlara, doğru rehberlik yaparak gelecek yaşamlarında onlar için gerekli olacak bilgileri sunmak, yanlışları öğretilerek kötülüklerden uzaklaşmalarında yardımcı olmak başta aileler olmak üzere ilgili kurum ve kuruluşlara düşen önemli bir görevdir.

28 Ramazan, Biçer, "İtikadi Konular Halka Nasıl Sunulmalı?", Kelam Araştırmaları Dergisi 9/2 (2011):6-7.

İletişim araçlarının yaygınlaşmasıyla iyi ve kötüyü birbirinden ayırmak isteyen gençler, her türlü bilgiye kolaylıkla ulaşabilirken, hangisinin doğru, hangisinin yanlış olduğu konusunda aydınlatılmaya ihtiyaç hissetmektedirler. Ancak günümüzde internet ve özellikle sosyal medya kanalıyla birçok yanlış bilgi, iyi ve doğru bilgi olarak sunulabilmektedir. Özellikle dini alandaki bilgi kirliliği ileri boyuttur. Bu alanda dini eğitim ve öğretimin bir parçası olan kitap, makale, film, belgesel ve hatta çizgi filmle-re ihtiyaç olduğu karşı konulamaz bir realitedir. Bu açıdan doğruyu öğretmek adına çalışmaların vakit kaybedilmeden yapılması zorunluluk arz etmektedir. Bu anlamda ülkemizde başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere dini ve ahlaki ilkeleri önceleyen STK'ların, üzerlerine düşen yükümlülükleri yerine getirmeleri önem arz etmektedir. Yapılacak çalışmalarda, gençlerin duygu ve beklentilerine yanıt verecek, sorunlarına ötelemeden çözüm getirecek, empati yaparak onları anlayabilecek ve yaptıkları veya yapacakları hata ve yanlışlarının tedavisine yönelik bir yaklaşım geliştirecek, kapsamlı, kuşatıcı ve kalıcı çalışmalara acilen ihtiyaç bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, Ramazan. “Teknolojik Sekülerleşmenin Neden Olduğu Kriz: İnanç Problemleri”. Günümüz İnanç Problemleri İlahiyat Fakülteleri Kelam Anabilim Dalı Sempozyumu, Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2001.
- Altıntaş, Ramazan. *Din ve Sekülerleşme*, İstanbul: Pınar Yayınları, 2005.
- Baloğlu, Adnan Bülent. “İslam Mesajının Farklı Anlaşılması ve Yorumlanması”, Dokuz Eylül İlahiyat Fakültesi Dergisi 17 (2003):29-46.
- Bezci, Bünyamin. “Sekülerizm ve Laikliği Demokrasi Bağlamında Tartışmak”, Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi 1/2 (2015): 1-11.
- Biçer, Ramazan. “Heretik Bir New Age Tarikatı: Dünya Kardeşlik Birliği Mevlana Yüce Vakfı”. EKEV Akademi Dergisi 29 (2006):27-50.
- Biçer, Ramazan. “İtikadi Konular Halka Nasıl Sunulmalı?”. Kelam Araştırmaları Dergisi 9/2 (2011) 1-19.
- Biçer, Ramazan. *Küreselleşen Çağda İslam*. İstanbul: Gelenek Yayınları, 2010.
- Buhârî, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail, *Sahihü'l- Buhârî: el-Câmiu'l-müsnedü's-sahih*, İstanbul: Çağrı Yayınları, 1992.
- Büyükkara, Mehmet Ali. “Mezhep ve Mezhepçilik”, İlahiyat Akademi Dergisi 4/5 (2017):1-10.
- Çelebi, İlyas. “Kelam İlminin Yeniden İnşasında İlke ve İçerik Sorunları”, Kelamın İşlevselliği ve Günümüz Kelam Problemleri, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 2000.
- Erkan, Erol, “Hakikati İnşa Aracı Olarak Din Dili”, The Journal of Academic Social Science Studies 26/2 (2014): 167-179.

- Evkuran, Mehmet. “Eş’arî Kelam Sisteminin Teolojik Temelleri Üzerine –Deizm Bağlamında Bir Tartışma”, Uluslararası İmam Eş’arî ve Eş’arîlik Sempozyumu Bildirileri, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Haklı, Şaban. “Kötülük Problemi, Yaklaşımlar ve Eleştiriler”, Çorum İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1/2 (2002): 195–211.
- Hume, David. Dinin Doğal Tarihi, trc. Mete Tuncay, Ankara: İmge Yayınevi, 1995.
- Kızılgeçit, Muhammed. Medya ve Yeni Dini hareketler”, İslam ve Medya, 2019 (<https://www.islamvemedya.com/medya-ve-yeni-dini-hareketler/703/>) Erişim: 12/03/2019.
- Kirman, M. Ali. “Batıda Ortaya Çıkan Yeni Dini Hareketlerin Bazı Özellikleri ve Toplumsal Tabanları”, Dini Araştırmalar Dergisi 2/4 (1999):223–233.
- Koç, Mustafa. “Gelişim psikolojisi açısından ergenlik dönemi ve genel özellikleri”. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 17/2 (2004):231–256.
- Kurt, Fatih. “Dini İstismar Eden Örgütlerin Şiddet ve Terör Konusundaki Teolojik Gerekçeleri”, Usûl İslam Araştırmaları, 31(2019):5–24.
- Küçükcan, Talip. “Yeni Dini Hareketler”, Din Sosyolojisi, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2010.
- Özarslan, Selim. “Günümüzde İtikadi Sorunlar”, Günümüz İnanç Problemleri İlahiyat Fakülteleri Kelam Anabilim Dalı Sempozyumu. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 2001.
- Özdemir, İbrahim. “Ahkâmın Değişmesi”ne Farklı Bir Yaklaşım”, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 47 (2014):19–42.
- Özden, H. Ömer. “İbn Sina ve Leibniz’de Kötülük Problemi”, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 13 (2010): 269–286.
- Yapıcı, Asım. “Modernleşme–Sekülerleşme Sürecinde Türk Gençliğinin Anlam Dünyasında Dinin Yeri (Çukurova Üniversitesi Örneği)”, Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9/2 (2009): 1–37.
- Yıldırım, Enbiya. “Kur’ân’la Yetinme Söyleminin Çıkmazları”, İlahiyat Akademi Dergisi 6/7–8 (2018):39–54.

OTURUM BAŞKANI – Dr. Fatih KURT Hocamıza teşekkür ediyoruz bu kapsamlı tebliği için.

Dr. Emine Elif ÇAKMAK İGALCI Hocamıza “Millî Şuur ve Manevi Değerlerin Özgün Dinî Eserlerle Gençliğe Kazandırılması” başlıklı tebliğini sunmak üzere söz veriyorum. Buyurun Hocam.

Millî Şuur ve Manevî Değerlerin Gençliğe Özgün Dinî Eserlerle Kazandırılması

Dr. Emine Elif ÇAKMAK İGALCI
Emniyet Genel Müdürlüğü Çocuk Gelişimci

Gençlerin varlığı hiçbir toplumda yadsınabilecek bir unsur değildir. Gençlik, toplumun niceliğini belirlediği gibi niteliğini de belirlemekte, bu iki unsur arasındaki denge sağlanabildiği takdirde de toplum olumlu bir seyir göstermektedir. Bu doğrultuda gençlere yapılan yatırımların geri dönütü de oldukça yüksek olmaktadır. Yatırımlar hem eğitimle hem de ekonomiyle var olurken, toplumun kendi kültür ve dinî yapı taşlarının eklenmesiyle de anlam kazanmaktadır. Çünkü toplumun geleceğe yönelik şekillenmesi, güçlü olması, tüm yönleriyle sahiplenilmesi bilinçli, kendini ve kültürünü bilen böyle gençlerle olmaktadır. Millî şuur ve manevî değerler yadsındığı takdirde ise gençliğin yetişmesindeki gaye kaybolacak, içinde yaşadığı toplumun kültüründen uzak, sahip olduğu dinin kurallarından bihaber nesil yetişecek ve bu amaçsızlık gençlerin, toplumda kendi öz varlığını bilmeyen, eğitimsel mana da yetişmiş fakat manevî şuurdan yoksun bireyler olmalarına neden olacaktır. Bunun için bildirimizdeki amaç; gençlerin seviyelerine uygun, alanında özgün, kalbî uyanış sağlayacak millî şuur ve manevî eğitimi dinî eserlerle bireylerin zihinlerinde ve kalplerinde farkındalık ve oluşum sağlamaktır.

Bu farkındalık oluşumunda gençlik ve bu dönemin özelliklerinden bahsetmeye çalışırken, millî şuur kültürle, manevî değerleri de yüce dinimiz İslam'ın ekseninde ele almaya çalışacağız. Bu iki konuya değindikten sonra gençlere özel özgün dinî eserlerin nasıl olması konusunda bilgiler verirken, bu eserlerle millî şuur ve manevî değerleri gençlerimize kazandırma konusunda çeşitli bulgularla bildirimimizin amacına yönelik sonuçlarla çalışmamızı detaylandıracağız.

Gençlik ve Özellikleri

Gençlik kavramı Birleşmiş Milletler Örgütüne göre, “genç, 15 – 25 yaşları arasında öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir evi bulunmayan kişidir”¹ şeklinde tanımlanmaktadır.

Psikoloji alanında ise gençlik “ergenlik çağı öncesi dönemden başlayarak 20-25 yaşlarına kadarki yılları kapsayan zaman dilimi”² olarak ifade edilmektedir.

Her yönüyle karmaşık bir yapıya sahip olan, insan hayatının gelişim dönemlerinde en dikkat çekici dönem gençlik dönemidir. Çünkü bu dönemde görülen psikolojik belirtiler, duygu, düşünce ve davranışlarda olağan dışı sapmalara neden olarak³ çeşitli sıkıntılara sebep olmakta ve gençlik dönemiyle eğitimsel olarak daha yakinen ilgilenmemiz gerektiğini göstermektedir. İnsan hayatının şekil almaya en müsait dönemi olan gençlik dönemi⁴ eğitimsel ve gelişimsel olarak bir bütün halinde ele alınması gereken kritik zaman dilimlerindendir.

Gençlik dönemi eğitim sisteminde lise yıllarına tekabül etmekte, bu dönemde alınan eğitimin de, okunulan kitapların da kişilik ve karakter gelişiminde önemli bir yere sahip olduğu belirtilmektedir. Öğrenilen bilgiler, kazanılan tecrübeler bu dönemde hayata geçirilmekte, bu bilgiler ve kazanımlar sayesinde de bireyin gelecek yaşantısının rotası belirlenerek hayat inşası sağlanmaktadır. Ne yazık ki yapılan araştırmalar örgün eğitimde yer alan din ve ahlak eğitimi dersinin gençlerin hayatına beklenildiği ölçüde katkı sağlamadığını göstermekte, liseli gençlerin din eğitimi ile ilgili merak ve bu alanla ilgili düşüncesinin de birinci sınıftan son sınıfa kadar artarak devam ettiğini göstermektedir.⁵

Günümüzde gençlik dönemi, insanın psikolojik, sosyal, ekonomik ve ahlaki sorunlarla baş etmek zorunda olduğu zorlu bir dönemdir. Bu sorun gençliğin gelişim özelliklerinden kaynaklanmasının yanı sıra büyük çoğunluğu modern çağın insan anlayışı, toplum görüşü ve kültür anlayışındaki farklılıklardan kaynaklandığı ileri sürülebilir.⁶

1 Atalay Yörükoğlu, *Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, İstanbul: Özgür Yayınları, 1987, s. 3.

2 Daha detaylı bilgi için bkz. Refia Uğurel Şemin, *Gençlik Psikolojisi*, İstanbul: Acar Matbaacılık, 1984.

3 M. Mustafa Bayraktar, *Gençlik Döneminde Görülen Obsesif Kompulsif Belirtinin İnanç, İbadet ve Dinî Bilgi Düzeyi Gibi Bağlı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, *Marife Dinî Araştırmalar Dergisi*, 2017, c. 17, s. 1, s.s. 153.

4 Mehmet Emin Ay, “Kur-an’da Gençler ve Gençlik Değerleri” *Gençlik Dönemi ve Eğitimi II Tartışmalı İlmî Toplantı 18-20 Nisan 2003*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003, s. 16, 23.

5 Nurullah Altaş, *Gençlik Döneminde Din Olgusu ve Liselerde Din Öğretimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s.203.

6 Turgay Gündüz, “Gençlik Dönemi Din ve Ahlak Eğitimi Yeni Bir Bakış”, *Gençlik Dönemi ve Eğitimi II Tartışmalı İlmî Toplantı 18-20 Nisan 2003*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003, s. 54.

Bu dönemi modern anlayış, buhranlı, çocuklukla yetişkinlik arasında kalmış geçici bir dönem olarak açıklarken, İslamî bakış açısı gence olabildiğince değer vererek onu yetişkin statüsüne yükseltmekte ve yetişkinin yapabileceği tüm iş ve sorumlulukları ona vermektedir. Bu tutum gence motivasyon kaynağı olurken, kişisel, sosyal, dinî ve ahlakî açıdan kendini yetiştirmesine ve yetkinliğe ulaşmasına fayda vermektedir. Bu durum gençte oluşabilecek kimlik karmaşası ve kimlik bunalımını yaşamamasını sağlarken gence kısa sürede kendi kimlik kazanımında yardımcı olmaktadır.⁷ İslamî bakış gence bu değeri ve vazifeyi yüklediğinden millî şuur ve manevî değer oluşumunda İslamî yaklaşımla ele alınacak eğitimsel perspektifler oldukça önemli bir yere sahip olmaktadır.

Ülkelerin geleceği dengeli, sağlıklı, erdemli ve kişilik sahibi gençlerin yetiştirilmesiyle mümkündür. Millî politika olarak topluma hareket kazandıran, güç ve etki unsuru olan, geleceğimizin teminatı olan gençlerimizi anlamak, yapıcı ve yetenekli olarak yetiştirmek ve hatta onlara rehberlik ederek geleceğe umutla bakmalarını sağlamak ülkemiz ve gençliğimiz açısından son derece önemlidir.⁸

Gençlik ve Dinî Gereksinim

Ergenlik dönemiyle başlayan gençlik döneminde meydana gelen fizikî ve ruhî değişim ve gelişim ile beraber bireylerde aynı zamanda dinî uyanışın da canlandığı periyot olan gençlik, soyut düşünme becerilerinin kazanılmaya başlandığı yıllardır.⁹ Soyut düşünmeye paralel olarak gençler çevresindekileri fark etmeye başlamakta, hakikati anlamaya çalışarak üst düzey genellemeler yapabilme yeteneğine haiz olabilmektedir.¹⁰

Gençlik dönemi öyle bir süreçtir ki bu süreçte birey dinî uyanış ve bilinçlenme konusunda bir geçiş yaşamaktadır. Bu zaman diliminde genç, geleneksel değerlere karşı eleştirel bir tepki, şüphe ve güvensizlik tutumları geliştirebilir. Bu tutumlar onda yeni dinî arayış ve tercihlere yönelme, geçici ya da uzun süreli dine ilgisizlik ya da dinî bir grup içerisinde kendini bütünüyle dine verme eğilimleri gösterirken, davranışsal olarak da çeşitliliğin olacağını göstermektedir.¹¹

Gençlik döneminde dinî uyanışın sağlanması, gelişimin pozitif yönde olabilmesi için bireyin aile ortamı, yakın ve uzak çevresi, kendi kültürünün tarihî karakterleri önemli

7 Gündüz, *Agm*, 2003, s. 54-55.

8 Bayraktar, *Agm*, 2017, c. 17, s. 1, s.s. 153 - 154.

9 Arthur Jersild, *Gençlik Psikolojisi* çev. İbrahim N. Özgür, İstanbul: Takıloğlu Matbaası, 1978, s. 40.

10 Naci Kula, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi: Gençlik Döneminde Kimlik ve Din*, ed. Hayati Hökelekli, Ankara: Ankara Okulu, 2002, s. 37.

11 Hayati Hökelekli, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi: Gençlik ve Din*, ed. Hayati Hökelekli, Ankara: Ankara Okulu, 2002, s. 13.

rol oynamaktadır.¹² Dinî ve manevî değerlerin temeli ailede atılmakta, yakın çevre tarafından da desteklenmektedir. Dinî bilince sahip olan bir aile ortamında yetişen gencin dinî eğilimi yüksekken, tam tersi bu bilinçten uzak bir ortamda yetişen kişinin ise dinî farkındalığı düşük olacaktır. Bunun için eserlerde, çeşitli yayınlarda, kitle iletişim araçlarında gençlerin özdeşim kuracağı, kendi kültür ve değerlerini öğrenebileceği rol modellerin olması son derece önemlidir. Gençliğin yaşantısına örnek olacak bu şahsiyetlerin ahlakî ve dinî açıdan gelişime destek olabilmesi için bireylerin akıl ve kalplerine hitap etmeleri, cesaret, dürüstlük ve güven duygularını baz alarak genç bireylerde bir etkilenim oluşturmaları gerekmektedir. Genel olarak eğitimde özel anlamda ise din ve ahlak eğitiminde modellerin çok büyük önemi bulunmaktadır. Tarihte ki en önemli modelleme güçleri de değerler üzerine ayrı bir önem atfeden kutsal kitaplar olmuştur. Kutsal kitapların içerikleri, kitaplarda anlatılan hikâyeler, tanımlanan durumlar ve dolaylı olarak sunulan portreler, değerlere önem veren kişilerin hayatlarını zenginleştirerek rol model olmaktadır.¹³

Gençlik döneminde bireyin zihinsel gelişim aşamalarından ilişkilendirme, analiz ve sentez yapma becerilerini geliştirmiş olduğu için birey sağlam ve net bir dünya görüşüne sahip olmak ister. Her olay, inanç ve düşüncede anlam aramaya başlayan genç bu dönemde gerçek'in peşine düşer. Bu süreç sonunda genç, hakikatle ilgilenme arzusunu ve sistemli bir dünya görüşüne sahip olma ihtiyacını en yüksek düzeyde ancak din ve Allah inancında bulur.¹⁴

Temelde gençlik ruhu dine çok yakın ve dinle birçok yönden ilgili ve ilişkilidir. Hökelekli'ye göre; hayatın anlamı, kimliğin tanımı, insanî görev ve sorumluluklarının sınırı gibi konular olmak üzere, duygusal ve sosyal birçok arzuların tatmini gençlerin dinî güdülenmelerinde önemli rol oynamaktadır.¹⁵

Gençlerin her türlü eğitiminde keza örgün olsun ya da yaygın, formal ya da informal başlıca hedefleri arasında onlarda dinî güdülenmeyi teşvik edecek ruhî bütünlüğü sağlamak olmalıdır ki o dönemde çok kaygı ve karmaşa yaşayan birey bu eğitimlerle ve hatta dinî eserlerle ruhî bunalımlardan sıyrılabilsin.¹⁶ Özgün dinî eserlerdeki dinî ve manevî içerik gençlerin ruhî doyumunu sağlayacak nitelikte olduğu takdirde etki alanını genişletecek ve genç nüfusa hitap edebilecektir.

12 M. Akif Kılavuz, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi: Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi* ed. Hayati Hökelekli, Ankara: Ankara Okulu, 2002, s. 232.

13 Anthony Robbins, *Sınırsız Güç*, çev. Mehmet Değirmenci, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1993, s. 376.

14 Hökelekli, *Agm*, s. 15.

15 Hökelekli, *Agm*, s. 15.

16 Nurten Kınter, *Gençlikte Din ve Depresyon: Üniversiteli Gençler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma*, EKEV Akademi Dergisi, 2014, s. 60, s.s. 228.

Bu dönemde genç sahip olduğu inançlarını sorgulamakta ve mantık süzgecinden geçirmeye başlamaktadır. Gençlere tutarlı ve mantıklı açıklamalarla yardımcı olmak çatışma yaşamamasını sağlayabilmektedir. Bu süreçte genç olumlu bir gelişme kaydettiği takdirde tahkiki iman seviyesine ererken, aksi bir durumda inancıyla ilgili şüphe duymaya başlayacaktır.¹⁷ Son derece önemli olan bu dönemin her bir aşaması itinayla ele alınmalı ve titizlikle işlenmelidir ki çatışmalardan ziyade uzlaşmalarla gençlerimizin inançları, değerleri kültürel ve dinî açıdan etkin olabilsin.

Gençlik çağında bireylerin idealleri ön plandadır. Bu dönemde gençler kendi ideallerine rehberlik edecek tarihî şahsiyetlerle, yakın ve uzak çevresinde gördükleri güçlü ve başarılı kişilerle özdeşim kurma ihtiyacı içerisindeyler.¹⁸

Hayatta bir anlam ve amaç arayan genç için din, benlik kimliğini oluşturucu ve dünyayı anlama ihtiyacını tatmin ederek zihinsel açıklık sağlayıcı rolü ile büyük öneme sahiptir.¹⁹

Gençlik döneminde gençler kendisi için huzur kaynağı olan dine yeniden sarılma eğilimindedir. Bu eğilimi faydalı ve etkin eserlerle hayata dönüştürmek gerekmektedir. Bunu yaparken dini anlama, tenkit etme ve isyan etme şeklinde oluşan negatif durumlar açıklayıcı ve uzlaştırıcı dinî tutumlarla giderilmeli, özgün ve nitelikli çalışmalarla da bireyler iyiye yönlendirilerek, dinî uyanışları desteklenmelidir.²⁰

Gençliğe sadece eğitim vermek yeterli olmamakla birlikte bu eğitimin hem aile hem okul hem dinî kurum ve yayın organları tarafından desteklenmesi de gerekmektedir. Karaca'ya göre; bu destek ve eğitimin değişen hayat şartlarına uyum sağlaması gerekmektedir. Bireysel ve sosyal açıdan fonksiyonel olabilmesi için ezbercilikten uzak, salt bilgiden ziyade eleştirel düşünmeyi teşvik eden bir eğitim hayatı önem arz etmektedir.²¹ Bu eğitim sadece okulda ya da evde verilecek eğitimle sınırlı kalmamalı aynı zamanda kitaplarla, çeşitli görsel materyallerle, kitle iletişim araçlarıyla ve tüm eğitimsel yayınlarla desteklenmelidir ki bilgili, kendine güvenen, geniş ufuklu, farklılıklara saygı gösteren, erdemli, kendine, milletine ve insanlığa faydalı bir gençlik yetiştirebilelim.²²

17 Ay, *Agm*, 2003, s. 20.

18 Kılavuz, *Agm*, 2002, s. 215.

19 Hökelekli, *Agm*, 2002, s. 18.

20 Kula, *Agm*, 2002, s. 40.

21 Faruk Karaca, "Gençlik ve Dinsel Yabancılaşma", *Gençlik Dönemi ve Eğitimi II Tartışmalı İlmî Toplantı 18-20 Nisan 2003*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003, s. 158.

22 Karaca, *Age*, s. 158.

Değerler kazanımı gençlik döneminde önemli bir yere sahiptir. Çünkü değerler mana yüklüdür ve değerleri özümseyen bireyler kendileri de mana kazanarak, yaptıkları her işi anlamlı kılmakta, hayatlarına mana atfetmektedirler.²³

Manevî değerlerin kazanımı ve uygulanması için din gençlerin hayatında önemli bir etkiye sahiptir. Sevgi, saygı, itaatkârlık, aile ve toplumsal değerler gibi konular dinî aktarımlarla sağlanabilmektedir. Değerlerden yoksunluğu ve bunların kaybedilmesinden doğacak zarardan en çok etkilenen grup ise toplumda gençlerdir. Bundan dolayı din, toplumun ve bireyin ruh sağlığını koruyucu ve geliştirici bir etkisi olduğu için doğru ve yeterli bilgiyle, uygun bilimsel tekniklerle ve sosyal desteklerle gençlere en iyi şekilde aktarılmalıdır.²⁴ Dinî, manevî ve ahlakî yönden gençlerin gelişmesini sağlamak için bu doğrultuda özgün dinî eserler kullanılmalıdır.

Toplumun bel kemiği olan gençlik, kendi kültürüne anlam veremiyorsa, kültürel değerleri ile kendisini özdeşleştiremiyor ve hayatına bir düzen getiremiyorsa kendi öz kültürüne yabancılaşmaya başlıyor demektir. Gençlerimizin bu yabancılaşmadan sıyrılması için kültürel değerlerimizin zenginliğinden ve öneminden haberdar olan gençlik yetiştirmek, eserlerimizi ve eğitimimizi bu doğrultuda şekillendirmek kaçınılmaz bir noktadır. Aynı durum dine karşı yabancılaşma için de geçerlidir. Bu yabancılaşmanın daha fazla ilerleyip, gençliğimizi sarmadan önce önlem almak gerekir. Çünkü dine yabancılaşan birey ahlaka da yabancılaşır ve ahlakî erozyona uğrayan bir toplum olmakla yüz yüze kalırız.²⁵

Kültürsüzleştirme politikası tüm toplumları etkileyen, kendi kültür ve değerlerinden uzaklaştıran²⁶ olumsuz etkisi gençler üstünde oldukça yoğun olan bir asimilasyon şeklidir. Sosyal ilişkileri etkileyen, örf ve adetlerden uzaklaştıran bu durum bilinçli hareket edildiği takdirde, gençleri bir eşya olarak değil de insanî değerlerle donatılacak toplumun en önemli kesimi şeklinde görüldüğünde baş edilebilecek bir durumdur.

Kısaca gencin dinî, manevî ve ahlakî gelişimini, içinde bulunduğu durumun özelliklerini ve çözmeye çalıştığı sorunlar kadar, bunun bağlamını oluşturan içinde yetiştiği toplumun tarih ve kültürünü de dikkate alma gereği vardır.²⁷

23 İsmail Akyüz, *Türkiye'de Gençlik, Din ve Değerler Konusunda Yapılan Ampirik Araştırmaların Yöntem ve İçerik Analizi*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2014, c. 17, s. 30. S.s. 13.

24 Hökelekli, *Agm*, 2002, s. 27.

25 Mehmet Aydın, *Gençlik ve Din*, TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri 1996-97, Ankara: TDV Yayınları, 1998, s. 233-234.

26 Mehmet Aydın, *Agm*, s. 359.

27 Hökelekli, *Agm*, s. 14.

İslam'da Gençlerin Yeri ve Önemi

Gençlik çağı ilim elde etme ve öğrenme çağıdır. Hadislerde özellikle genç yaşta ilim elde etmeye teşvik edilmiştir.²⁸ Bundan dolayı “genç yaşta ilim öğrenen, kaya üzerine oyma yapan kişiye; yaşı ilerlediğinde ilim öğrenen ise su üstüne yazı yazmaya çalışan kişi gibidir²⁹” denilerek gençlik döneminin ne kadar önemli bir yere sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Hadislere göre gençlik hem dinî hem de dünyevî bir değerdir. Gençlik bir hal olarak cennet nimetleri arasında sayılır.³⁰ Aynı zamanda gençlik hayatiyetin, canlılığın ve devamlılığında simgesidir.³¹ Gençlik dinimizde bilhassa önemlidir. Dininin gerekliliklerini yapan, nefsinin istek ve arzularına ket vurabilen, ibadet ve taat yönünde önde olan, ahlaken donanımlı ve güçlü imana sahip gençler cennet ehilleri arasında sayılmış ve Rabbimiz tarafından özel bir grup olarak nitelendirilmişlerdir. Bunun için Peygamber Efendimiz(sav) gençliğin eğitimini titizlikle ele almış, onları en güzel şekilde eğiterek (ilmen, fennen, ahlaken, dinî değerlerle donatarak) toplumu eğitmeyi ve şekillendirmeyi onlar vasıtasıyla amaç edinmiştir. Çünkü gençler hem zihnen hem de fiziken genç, atak, zinde ve dimakları açık olduğundan hem verilenleri kolay alıp aktarabilmekte hem de insanları etkileyebilmekte, akranlarıyla daha etkin iletişim kurarak kalp ve beyinlerine nüfuz edebilmektedirler.

Hayata tam anlamıyla kendi ayakları üstünde yeni giren genç, pek çok şeyle ilk defa karşılaşacağı için bir acemilik dönemi geçirecektir. Bu süreç hadis-i şerifte de şu şekilde ele alınmıştır: “Genç olduğu halde kendisinde gençliğin hamlığı bulunmayan gence şaşılır.”³² Bu dönem geçtikten sonra genel mana da olumlu yönleri haiz olan gençlik dönemi Batı literatüründe “fırtına ve stres” dönemi olarak adlandırılırken³³, İslam kültür ve geleneğinde böyle bir tanımlama mevcut değildir. Aksine gelişimsel olarak olumlu yönleri alınan, zihinsel kapasiteye ve algılama değerlendirme açısından üst sıralarda olunan bu dönemde gençliğin ilim elde etmesi, kendini geliştirip etrafına faydalı olması üzerinde durulmaktadır.

İslam'ın doğuş ve yayılış sürecinde Hz. Peygamber'e ve onun getirdiği dine inananların çoğunluğu gençlerden oluşmaktaydı.³⁴ Nitekim sahabelerden Muaz b. Cebel(ra)

28 Süyûtî, el-Câmiu's-Sağîr, I, 65/1867; Feyzul Kadir, 2/263, no: 1799; Buhârî, Ezân, 36; Kenzü'l-İrfan 194.

29 el-Camiu's-sağir, 1/254; Kenzu'l-Ummal, h. No: 2759.

30 Müslim. Cennet, 21, 22.

31 Gündüz, Age, 2003, s. 168.

32 Aclunî, Keşfu' Hafâ, c.2, s.4.

33 Gündüz, Age, 2003, s. 187.

34 Gündüz, Age, s. 155.

genç yaşında vali tayin edilirken, kimisi de irşadla vazifelendirilip civar şehirlere gönderilmiştir.³⁵ Osmanlı medeniyetinde de ciddi bir eğitim alan şehzadeler genç yaşta padişah olup devletin başına getirilmişlerdir.³⁶ Bunun için yadsınamayacak ve küçük görülemeyecek kadar önemli olan bu dönem maksimum ölçüde verimli hale çevrilerek, onlara hitap edecek şekilde hem dinen hem ahlaken hem de kültürel olarak eğitim verilmesi gerekmektedir; bilinçli ebeveynler, eğitimciler ve yazarlarla bu dönemin olumlu olumsuz tüm özellikleri ele alınarak gençliğin toplumsal rolünü sahiplenici, millî şuur ve manevî değerlerle donatılacak yeniden diriliş çalışmaları yapılması son derece elzemdir. Çünkü gençlik bireyin hayatının yükseliş dönemidir.

Gençlik çağında bireyin dikkate alınması gereken gelişim özellikleri eğitimsel ve sosyal manada kritik bir noktadır. Verilecek olan her türlü bilgi, kazandırılması beklenen her türlü hedef etkin bir bilişsel süreçle olacağı için bu dönemdeki gençler zihinsel açıdan yetkindir. Bu yetkinlik göz önünde tutularak çocuklara her türlü kazanım etkin bir şekilde kazandırılabilir. İslam da bu eğitim hiçbir şekilde zorlayarak olmamakta bireyin fitrî donanımını akıl ve bilgi ile yoğurarak insan olma bilinciyle kişiyi yetiştirmeyi gaye edinmektedir. Bu aşamada bilgi muhakkak ki gereklidir fakat İslam'da modern anlayıştan farklı olarak bilgi kuru bir aktarımdan ziyade fitrî ve insanî donanımlarla desteklenmesi gereken bir unsurdur. Desteklendiği takdirde mana kazanacak, yaşantısal olarak da hem bireysel hem de toplumsal olarak bilgi temelli kültür ve değer elde edinimi sağlanacaktır.³⁷

Bizim toplumumuzu şekillendiren İslam ve onun beslediği dinî değerlerdir. Toplumsal olarak bu değerler bizim millî değerlerimiz olmuş ve etrafımızdaki tehlikelerden bizi korumuştur. Bunun için İslamî çapta hazırlanacak tüm eserlerimizin özünden ayrılma- dan doğru ve yalın bir şekilde gençliğe aktarılması gerekmektedir ki hem ülkemize hem dinimize hem kültürümüze hem de değerlerimize sahip çıkılabilsin.

Dinî eserlerde içerik eksik olmamalı, tam ve doğru bilgi verilmeli, açık uçlu sorularla gençleri düşünmeye teşvik etmeli, net ve anlaşılır ifadeler kullanılmalıdır. Gruplaşma olmadan ama gençlerin karşılaştırma yapmasına fırsat tanınarak dinî temalara yer verilmelidir ki gençlere kıyaslama imkânı verilebilsin. Ayrıca bunları gençlere uygun bir üslup kullanarak vermek, hakikati düzgün bir ifadeyle anlatmak gerekmektedir ki gençliğe nüfuz edebilsin.³⁸

35 Mehmet Akbaş, *Asr-ı Saadette Üç Öğretmen*, İstanbul: Nida Yayıncılık, 2008, s. 34.

36 Cevdet Kırpık, *Osmanlı'da Şehzade Eğitimi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016, s.31.

37 Gündüz, *Age*, s. 235.

38 Aydın, *Agm*, 1998, s. 2241-246.

Toplamları yarına taşıyacak olan gençliğin yetiştirilmesi, eğitilmesi ve topluma kazandırılması vazgeçilemeyecek bir ilkedir.³⁹ Öyle bir gençlik yetiştirebilmeliyiz ki o gençler bilgi, davranış, düşünce ve üreticilik bakımından çağdaş olacak ama İslam'dan kopmadan özü Müslüman olacak; inanç ve değerlerine sahip çıkıp kendi kültürünü, tarihini, değerlerini benimseyerek inançlı, ahlaklı, erdemli, dinamik bir nesil olarak hem ülkesine hem de dünyaya ışık tutabilecek.⁴⁰

İslamî Eğitimin Hedefleri

Allah-u Teâlâ'nın son dini olan İslam, aynı zamanda bir eğitim sistemi, insanlar arası ilişkilerin temeli olan bir değerler ve davranışlar düzenidir. Bu konuda örnek alınacak ve hayatından dersler çıkaracağımız şahıs ise muhakkak ki Hz. Muhammed(sav)'dir. Dinî eğitim ve eserlerimizde O'nun peygamber ve lider olarak örnek bir insan oluşunun yanında, gençlere yaklaşımı ve onlarla olan iletişimi incelenmelidir. Peygamber Efendimizin yaşantısındaki diyaloglar, insan ilişkilerindeki iletişim çeşitlerindeki püf noktalar özgün dinî eserlerimizde kullanılmalıdır. Böylelikle gençlerimizin aklına ve kalbine İslam'ın ışığını yansıtabilme şansı elde edebiliriz. Peygamber Efendimiz İslam toplumunun şekillenmesinde, İslam'ın yaşanıp yayılmasında gençlere büyük görevler vermiştir. Onun eğitimiyle gençler ilim, bilgi, cesaret, güven ve takva yönünden çok ileri seviyelere gelmişlerdir.⁴¹

Din eğitiminin temel amaçlarından en önemlisi ruh sağlığı yerinde, kişilik bütünlüğüne sahip bireyler yetiştirmektir. Bireylerin ruh ve beden gelişimini dikkate alarak, onların duygu, zihin ve heyecan deneyimini bozmadan, tutarlı, şuurlu bir mü'min ve başarılı bir genç olarak topluma kazandırılmasına çalışılmalıdır.⁴² Buna ek olarak, Allah'ın kendisine yeryüzünde bildirdiği görevi yerine getirmesi için insanın fizikî, zihni ve manevî temel ihtiyaçlarını karşılamasına ve kendini gerçekleştirmesine yardımcı olunmalıdır.⁴³

Din yani özelde İslam, insanı özgürleştirmek ister. İslamî eğitim bireyi özgürleştirerek, hayatını özgür seçimlerle (belli kurallar dâhilinde, tamamıyla kendini başıboş hissetmelerine fırsat vermeden) devam ettirmesini ve kendi iradesi ile özgürce seçimler yapmasını bekler.⁴⁴ Allah-u Teâlâ kişinin hür iradesi ile iman etmesini beklerken,

39 Mustafa Erkal, *Toplumda Bir Sosyal Grup Olarak Gençlik*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 1987, c.43, s. 359.

40 Aydın, *Agm*, s. 248.

41 Aydın, *Agm*, s. 220.

42 Halis Ayhan, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, İstanbul: İFAV Yayınları, 1997, s. 31.

43 F Khan, *The Qur'anic Principles of Education*, Rabat: ISESCU, 1994, s. 26.

44 Mustafa Tekin, "Özgürlük ve Dindarlık İkileminde Gençlik ve Güncel Sorunlar", *Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri 7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri Sakarya*

seçimlerini zorlayarak değil de aklî ve kalbî duygu, düşünce ve davranışlarıyla yapmasının gerekliliği üzerinde durur.⁴⁵ Aynı zamanda genç kendi özünü İslam'ın içinde bulabileceğini anladıkça ve yaşadıkça gerçek özgürlüğe kavuşacak; kendisi, dünya ve evrenle ilgili hakikatlere uygun davrandığında da gerçekliğe ulaşacağını bilmesi gerekmektedir. Bunun için Allah'ı bilerek, O'na bağlandığında gerçek kişiliğe ulaşır, hakikî mana da yüce bir gençlik yetiştirilmiştir olacaktır.⁴⁶

Eğitim sistemlerinin verimliliğini, içeriğini ve uygulanabilirliğini belirleyen genel ve özel hedefleri olması gerekmektedir. Bu hedefler doğrultusunda hem pratikte hem de teorikte sistem kendini ölçebilmekte, bireylere ve topluma ne şekilde faydalı olabileceği konusunda da geri dönüşler alınabilmekte ve amaç doğrultusunda da etkinlikler artabilmektedir.

Her eğitim çeşidinin belirli hedefleri olduğu gibi İslamî eğitimin de kendi öz çizgisinde oluşturduğu temel gayeleri bulunmaktadır. Bunlar;

- İlim ve İrfan: Bilmek manasına gelen ilim kelimesi, insanların doğru bilgiye ulaşmasını sağlayan bir kavramdır. Kişinin hem kendini hem fiziki âlemi hem de bunlardan yola çıkarak Yüce Yaratıcı'yı bilmesini sağlayan ilim en başlıca hedeftir ve bu kişiyi irfana götürerek manevî tecrübe edinimini sağlayacak böylece de marifetullah'a erdirebilecektir.⁴⁷
- İman ve Amel: İman kelimesi güven duygusu içinde tasdik etmek, inanmak anlamına gelmekle beraber terimsel olarak da Allah'tan alıp din adına tebliğ ettiği kesinlik kazanan hususlarda peygamberleri tasdik etmek ve onlara inanmak manalarını taşımaktadır.⁴⁸ Kişinin dış dünyaya aktardığı söz ve davranışları ifade eden amel⁴⁹ kavramı da eğitimde oldukça önemlidir. Güçlü bir iman ve salih amellerle İslamî eğitimde bu gayeye ulaşmak istenmektedir.

- Ahlak ve Hikmet: İslam'ın temel kaynaklarında ahlakî davranışlar en çok önem verilen ve en geniş bir şekilde ele alınan hususlardandır. Ahlak, nefiste yerleşik olan yatkınlıklar şeklinde tarif edilirken bu yatkınlıklar iyi olursa nefisten faziletler şayet kötü olursa reziletler hâsıl olmaktadır.⁵⁰ Aynı zamanda yüce dinimiz İslam, kişinin eğitimiyle kendisinde

2016, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016, s. 365.

45 insân 76/3, Fussilet 41/46, Bakara 2/256.

46 Mustafa Tekin, Agm, s. 376.

47 Gündüz, Age, 2003, s. 88-89.

48 Mustafa Sinanoğlu, İman, TDV İslam Ansiklopedisi <https://islamansiklopedisi.org.tr/iman#1> adresinden 17.03.2019 tarihinde alınmıştır.

49 İbrahim Kafi Dönmez, Amel, TDV İslam Ansiklopedisi <https://islamansiklopedisi.org.tr/amel#2-fikih> adresinden 17.03.2019 tarihinde alınmıştır.

50 Mehmet Aydın, Ahlak, TDV İslam Ansiklopedisi <https://islamansiklopedisi.org.tr/ahlak#2-islam-felsefesi> adresinden 17.03.2019 tarihinde alınmıştır.

erdemli fiillerin cereyan etmesini ve ahlakî donanımınla zenginleşmesini hedeflemektedir. Tüm bu donanımlarla zenginleşen bireyde Allah'ın ahlakıyla ahlaklaşma dediğimiz kavram oluşmakta ve hikmet meydana gelebilmektedir.⁵¹

- İbadet ve Taat: İslam eğitiminde gaye sadece Allah'a ibadet etmek ve İslamî düzene göre hayatını şekillendirmektir. Buradaki amaç ise iyi yetişmiş bir nesil, erdemli bir toplum ve mutlak iyiye yönelen bireylerdir.

Bu hedeflerin ulaşmak istediği nokta Yüce Yaratıcı'ya has kul olma çabasıyla eşref-i mahlukat olabilmektir. İnsanlarda evrensel boyutta bir eğitim bilinci oluşturarak kişinin kendisini keşfetmesine ve özünü bulmasına yardımcı olmaktadır.⁵²

Gençlikte de İslam eğitimi oldukça önemli bir konudur. İlimden irfana, imandan amele, ahlaktan hikmete ve ibadetten taate doğru ele aldığımız tüm bu amaçlar doğrultusunda gençlerin akıllarına ve kalplerine dokunacak aile bireyleri, eğitimciler, yazarlar ve çevresindeki şahıslar tarafından donatılması gerekmektedir.

Gençler için hazırlayacağımız eserlerin bu gayeler doğrultusunda ele alınması, gelişimsel özelliklerine dikkat edilmesi ve de ilgi çekici düzeyde gençlere ulaşabilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda aşağıdaki noktalar gençlere yönelik özgün dinî eserler hazırlama konusunda önemli bir yol haritası olacaktır:

Dinî Eserlerle Millî Şuur ve Manevî Değer Kazanımı

Şuur kelimesi Arapça kökenli bir kelime olmakla birlikte bilinç anlamına gelmektedir. Millî şuur kavramı ise millî bilinç, kendi öz tarih ve kültürel değerlerini tanıyıp bilen, geçmişinden tarihinden kopmayan, geçmiş ile gelecek dengesini sağlamaya yarayan bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır.

Gençlere kazandırmak istediğimiz millî şuur da bu doğrultuda geliştirilebilecek, tarihini unutmama noktasına gelmiş gençlerimize öz kimliğini hatırlatma, bunu da dinî motifler çerçevesinde verebilme adına çok önemli, yadsınamayacak bir olgudur. Millî şuur tek başına ele alınıp aktarılabilir bir kavram olmakla birlikte anlamı ve önemi dinî temalarla işlendiğinde daha da kalıcı ve etkin olacak bir statüye yükselebilmektedir. Bunun için hem millî bilinç hem de manevî değerleri bir çatı altında toplayarak gençlerimize özgün dinî eserlerle kazandırılması son derece elzemdir.

Manevî değerler ise özünü ahlakî normlardan alan, İslam çatısı altında oluşturulan, uygulanabilir olması gereken, içsel ve dışsal öğelerle desteklenerek kazandırılması beklenen eğitimsel ve davranışsal nitelikte bir terimdir. Manevî değer kazanımı uygulanabilir olması açısından önemli bir kavramdır. Bireyin öğrendiği değeri içselleştirip sonra dışa aktararak pratiğe dönüştürmesi gerekmektedir. Değerler eğitimi yaşantıya

51 Gündüz, *Agm*, s. 91-92.

52 Gündüz, *Agm*, s. 93.

dönüklük bakımından ele alınacak etkin rol modellerle desteklenerek dinî eserlerde gençliğe ulaştırılması amaçlanmaktadır.

Dinî eserler dediğimizde ise teması dinî değer, kavram, olay, olgu, ayet, hadis gibi her türlü dinî içeriği içeren, gençlerde dine karşı bir merak ve bilinç oluşmasını sağlayan eserlerdir. Makalemizde dinî eser dediğimizde akademik çaplı dinsel konuları içeren araştırma, yazı ve kitaplardan ziyade gençlere daha çok hitap edebilecek dinî roman, hikâye, masal, derleme, blog ve forum yazıları kast edilmekte içeriğinde İslamî öğeleri ve kazanımları ele alması gerekmektedir.

Özgün Dinî Eserlerin İçerikleri

Gençlerimizin dinimizi severek tanıyabilmesi, kendi içerisinde özümseyerek kabul edilmesi nitelikli eğitimlerle ve bu eğitimleri destekleyecek dinî eserlerle mümkündür. Etkinlik oranının en verimli düzeyde olabilmesi, gençlere ulaşabilmesi ve bireysel ve toplumsal olarak faydalı olunabilmesi için dinî eserlerin gençlere özgü olması gerekmektedir. Bu özgünlüğün sağlanabilmesi için eserlerin içeriği, dili, üslubu ve anlatımı konusunda dikkat edilmesi gereken durumlar söz konusudur.

Gelişim dönemleri:⁵³ Ergenler yani gençlerin enerjilerindeki doğal artış dolayısıyla sormak, şüphelerini dile getirmek, tartışmak ve fikirlerini ortaya koymak istemektedirler. Bu şiddetli istek bastırılmaksızın kullanılmalıdır ki böylece dinî gerçeklikle kişisel bir yüzleşme gerçekleşebilsin.⁵⁴ Dinî inanç ve davranışların temelinde insanın ruhî yapısı oldukça önemlidir. Gençlerin dinî değer kazanımında mizaçları, yetenekleri, zihinsel becerileri, heyecan duydukları konular ve iradesel faaliyetleri mühim bir yer tutmaktadır.⁵⁵

İlgi ve ihtiyaçlarına cevap verme:⁵⁶ İçerikleri gençlerin ilgi alanına, istek ve ihtiyaçlarına göre, güncel konularla ilişkilendirerek ele almak gerekmektedir. Bunu yaparken amatörlükten uzak bir şekilde profesyonelce yapmak ciddi bir eğitimsel görevdir. Bu ciddi işi alanında etkin kişilerle koordineli götürmek, ihtiyaç ve isteklere cevap vermek lazımdır. Bu dönemin özelliğini çok iyi bilen ve tahlil edebilen psikologlar, eğitimsel içeriği düzenleyen programcılar, dinî eğitim veren öğretmenler, bu alanda uzman akademisyenler ve gençlere yönelik eserler üreten bilinçli ve kültürel değerlere sahip yazarlar ile tam bir grup çalışmasıyla çalışmak hem gençlere ulaşım hem de eserlerin nitelikli ve verimli olması açısından oldukça gereklidir. Bunun için özgün dinî eserler hazırlarken konu, içerik ve anlatım bazında istişare meclisleri gereklidir.

53 Halil Ekşi, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi: Din Eğitimi ve Kişilik* ed. Hayati Hökelekli, Ankara: Ankara Okulu, 2002, s. 177 - 179.

54 Nurullah Altaş, *Gençlik Döneminde Din Olgusu ve Liselerde Din Öğretimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s.208.

55 Ayhan, *Age*, s. 32, 65.

56 Ekşi, *Agm* s. 177 - 179.

Eserlerin konuları gençlerin öğrenmek istedikleri konulara ve merak ettiklerine göre belirlenebilir. Din eğitiminin içeriğini belirleme de yardımcı olan araştırmalar eserlerin içeriğinde de bizlere yol gösterecektir. Buradan hareketle gençler genel itibarıyla İslam dininin üstünlüğünü, günlük hayatta nasıl bağdaşım kurulacağını, diğer dinlerle karşılaştırıldığında ne gibi benzerlik ve farklılıkların olacağını öğrenmek istedikleri gibi millî şuur aşılınması için eserlerde doğayı kullanmak, yapıtları incelemek, gezilecek yerlere örnekler vermek de faydalı olacaktır. Eserlerin anlatımı ise akıcı olmalı, gençleri içine çekip sürükleyebilmeli, temeli Kur'an'a dayanmalı ve en önemlisi de gençlerin ilgisini çekip merak uyandırmalıdır.⁵⁷

Sosyal öğrenme ile modelleme:⁵⁸ Gençler ilk dönemlerde Peygamber Efendimiz(sav)'in yaşantısını, düşünce sistemini ve davranışlarını merak etmektedir. Bu merak duygusu gençlerde O'nunla özdeşim kurmayı sağlayacağı gibi, rol model alarak da düşünsel, davranışsal ve yaşantısal olarak modelleyeceği bir karakter olacaktır. Bunun için eserlerde merak ettikleri konulara yer vermek bu süreci kolaylaştıracaktır. Gençliğin ilk yıllarında bireyler Hz. Muhammed'in şahsî özelliklerinden çok onun inancı uğrunda katlandığı sıkıntılar, dini yaymak için giriştiği mücadeleler etkilenmektedir. İlerleyen dönemlerde ise bu düşünce biraz değişerek Peygamber Efendimiz(sav)'in şahsına yönelmekte; O'nun adalet, dürüstlük, akıllılık, insanlara sevgi ve şefkat göstermesi gibi özellikleri genç birey anlamak istemektedir.⁵⁹ Ayrıca gençler Hz. Muhammed'in fikirlerinin güzelliğinden etkilenmekle birlikte, onun sahip olduğu saygınlık ve insanlara sağladığı emniyet ve güvenden de etkilenmektedirler. Hz. Muhammed'in örnek şahsiyeti O'nun fikirlerinin ve getirdiği nizamın gençler tarafından kabullenilmesine yol açmaktadır.⁶⁰

Hayat ve tecrübe merkezli olup uygulanabilirliği olması:⁶¹ Hayata dönüklük kavramı öğrendiğimiz bilgileri pratiğe dönüştürme sürecinde etkin unsurlardan biridir. Dinî eserlerde yer alan bilgileri yaşantıya dökme, amellere sirayet etme şeklinde düştüğümüzde ahlakî ve amelî boyutlardaki ibadetler aklımıza gelebilmektedir. Bunun için eserlerde değinilecek ibadetler ve ibadet sevgisi de gençlere kazandırılabilir bir diğer konu olarak karşımıza çıkmaktadır.⁶² İbadetlerle sevgi ve saygı kavramı işlenirken gençlerde şükür bilinci oluşmalı, bu bilinçle de yaşantısal farkındalıklar sağlanabilmelidir. Gençlerin dinî değerleri benimsemesi ve bir gruba uyum sağlayabilmesi de

57 Altaş, *Age*, s.210.

58 Ekşi, *Agm*, s. 177 - 179.

59 Kılavuz, *Agm* 2002, s. 249.

60 Kılavuz, *Agm*, s. 249.

61 Ekşi, *Agm*, 2002, s. 177 - 179.

62 Altaş, *Age*04, s.210.

ibadetler ile olabilmektedir.⁶³ Bunun için ele alınacak Allah için ibadet etme ve bunun bilinciyle yaşantısına yön verme bilinci manevi değer kazanımı açısından önemli bir nokta olabilecektir.

Ezberden ziyade anlaşılır ve yaşanabilir bir biçimde içerik düzenlenmeli:⁶⁴ Eserler sadece bilgi içerikli olup bilişsel düzeyde kalmak yerine gençlerin duygu dünyasına da hitap ederek duyuşsal olarak gelişmelerini desteklemelidir. Böyle yapıldığı takdirde duygu farkındalığının oluşumu sağlanarak öğrenilen bilgilerin davranışa dönüşmesi daha kolay ve etkin olacaktır.⁶⁵ Dinî eserlerde duygu boyutuna yer verilip duygu-davranış bağlamı oluşturulması gereklidir. Yani özgün dinî eserler kuru bilgi yığını olmamalı, manevî içerikle duyulara hitap etmelidir.⁶⁶

Nitelikli ve etkinlik oranı yüksek eserler hazırlanmalı:⁶⁷ Gençlerin istedikleri din eğitiminin içeriği dinî eserlerde kullanılabilir özellikle belirttikleri konular ilgilerini çekecek şekilde ele alındığında etkisi çok daha yüksek olabilecektir. Lise birinci sınıftan son sınıfa kadar gençlerin ilgilendikleri konular çeşitlilik gösterirken bu konularda bilgilendirme ihtiyacı hissetmektedirler. Mesela ilk yıllarda Peygamber Efendimiz(sav) ve O'nun mesajını merak ederken sonrasında Allah kavramı ve O'na iman konusu dikkatlerini çekmekte, son sınıfta da evren ve yaratılış konuları hakkında bilgi edinimine ihtiyaç duymaktadırlar.⁶⁸ Bu konuları gençlerin dikkatini çekecek şekilde ele almak, özgün ve Kur'an temelli bir dille doğru bilgiyi onlara aktarmak, kalplerinde ve zihinlerinde farkındalık oluşacak bir anlatıma sahip olmak eserlerde son derece önemlidir. Bunun için salt bilgidен ziyade güncel konularla ilişkilendirilerek ele alınacak uygulamaya yönelik bilgiler (ibadetler, helal haramlar, gündelik yaşantılar), millî değerleri aşılacak içerikler dinî eserlerde oldukça gereklidir.⁶⁹

Millî şuur ve manevî değer kazandırmalı:⁷⁰ Millî şuurun aşılabilmesi için sadece bilgi aktarımı ve yetenek geliştirme çalışmalarından ziyade kültürel, ahlakî, dinî konuların iç içe alınıp dikkat çekici bir üslupla ele alınması gerekmektedir. Böylece bireyin ruhuna hitap ederek cesaret ve güven duygusu aşılmalıdır. Millî kültürümüzden bahsedен yayınların nitelik ve niceliklerinin artarak gençlikte kalıcı izler bırakacak şekilde

63 Kılavuz, *Agm*, s. 213.

64 Ekşi, *Agm*, s. 177 - 179.

65 İbrahim Turan, *Gençlik Döneminde Görülen Ahlakî Sorunlar Karşısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri*, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2013, s. 40, s.s. 290.

66 Gündüz, *Agm*, s. 58.

67 Ekşi, *Agm*, s. 177 - 179.

68 Altaş, *Age*, s.204-205.

69 Altaş, *Age*, s.207.

70 Erkal, *Agm*, s. 372-374.

yayınlanması sağlanmalıdır. Gençliğin kendi kültür ve medeniyet tarihini tanımasını sağlayacak, fedakârlık duygusu aşılacak içerikte yayınlar olmalıdır.

Güçlü bir eğitim aracı olan tarihî şahsiyetlerin hayat hikâyelerinin eğitimsel ve edebî olarak kullanımı gençlerde kendi kültürünü yakından tanıma ve millî şuur oluşturma açısından son derece önemlidir. Dinî eserlerin içeriğinin bu şekilde düzenlenmesi bireyde sosyal ve dinî davranış gelişmesini, hayatında rol model olmayan bireylere de kendi kültürel tarihinin kahramanlarıyla özdeşim kurmalarını sağlayacaktır.⁷¹

Dil, anlatım ve üslupta gençlere hitap etmeli: Eserler anlatımdan ziyade gençliğe hitap eden, onların algısına seslenen, kültürünü eğlenceli ve eğitici bir yolla aktarmayı hedeflemelidir. Sıkıcılıktan ziyade gençlere cesaret, öz güven, kültürel değerlerinin eşsizliği, dinî olguların vazgeçilmezliği gibi konuların uygun hitap diliyle, etkin görsellerle desteklenmesi, akıcı bir üslupla da gençlere hitap etmesi gerekmektedir. Hz. İbrahim'in takındığı tavır gibi nazik ve yumuşak bir üslup kullanılmalı, tartışmadan ziyade uzlaşmacı bir tavır ve dil kullanılarak gençlerin akıl ve kalplerine etki edilmelidir.⁷²

Tüm anlattıklarımızdan yola çıkarak özgün dinî eserlerin içeriğinin belirlenmesinde Kur'an-ı Kerim ve hadislerde yer alan insanların hayat hikâyelerine yer verilerek uygun bir anlatım diliyle bireyin bu kişilerle özdeşim kurması sağlanmalıdır. Bu özdeşim sonucunda gençler hayatta gerçekleştirmek istedikleri emellerini gerçekleştirme fırsatı bulabilirler.⁷³ Gençlerimizin din eğitimi ciddi bir şekilde alması ve bu eğitimin dinî yayınlarla desteklenmesi bireyi inanç ve iman konusunda sağlam kılacak, dinî ve ahlakî çatışmalardan koruyacaktır. Bundan dolayı dinsel, kültürel ve etnik açıdan ben kimim sorusuna aldığı eğitim ve okuduğu yayınlarla net cevap verebilen bir gençlik yetiştirmek oldukça elzemdir.⁷⁴

Özetle özgün dinî eserlerimizde ilk önce İslam'ın tebliğ görevini yani bilginin duyurulup öğretmesi, sonra öğrenilen bu bilginin iyi ve kötü sonuçlarının değerlendirilip eleştirel düşünme becerisinin geliştirilmesi ve en sonunda da tüm tahlilleri aklen ve kalben değerlendirdikten sonra doğruya meyleterek yaşantıya dönüştürülmesi dinî aktarımlarda oldukça önemli hususlardır.⁷⁵ Bu hususlara dikkat edildiği ve gençlerin gelişim ve kişilik özellikleri baz alınarak hazırlandığı takdirde dinî eserlerin gençlere ulaşımı hem daha etkin olacak hem de millî şuur ve manevî değerlerin hayata dönüklük açısından gençlerin içselleştirmelerine fırsat verilerek özgün dinî eserlerin eğitimsel ve gelişimsel olarak gençlerimize faydası olacaktır.

71 Kılavuz, *Agm*, 2002, s. 250.

72 Ay, *Agm*, s. 22.

73 Abdullah Özbek, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, Konya: Selam Yayınları, 1988, s. 235.

74 Altaş, *Age*, s.208.

75 Gündüz, *Agm*, s. 61.

SONUÇ

Gençlik dönemi insan hayatında kalıcı izler bırakan hem edinim hem de çeşitli sarsıntılarla yaşandığı çok önemli bir dönemdir. Tüm gelişim alanlarında farklı ve çeşitli değişiklikler yaşayan birey, hem bu değişime ayak uydurma çabasında hem de eğitimsel manada kendini geliştirmek durumundadır. Duyuşsal alan da iniş çıkışlar yaşarken bilişsel alanda da çok önemli gelişim kaydeden birey, kendi yaşantısını, inancını, düşünme ve davranış biçimlerini de sorgulamaya başlamaktadır. Soyut düşünme becerisi ile muhakeme yeteneğinin gelişimi gençte farklı bir boyut açmakta ve artık dünyaya bu boyuttan bakmaya başlamaktadır.

Bu dönemde genç bireylere verilecek olan eğitim, kazandırılacak davranışlar, dinî ve ahlakî değerler amacına yönelik bir şekilde gence hitap etmeli ve yaşantısında değişiklikler oluşturmalıdır. Manevî değerlerin kazanımında uygulanabilirlik son derece önemlidir ve yaşantısal olarak günümüzde son derece azaldığı küçüklükten büyüklüğe kadar yok olma derecesine geldiği için sevgi, saygı, hoş görü, tevazu, diğerkamlik gibi faziletlerin tekrar inşasının yapılması gerekmektedir.

Millî şuur dediğimiz kendini ve kendi kültürünü bilip benimseyen, onunla gurur duyan, etrafına aktaran ve yaşantısına geçirme hevesinde olan bir gençlik kazanmak her toplumun nihai hedeflerindendir. Bunun için doğru bir dil ve anlatımla, gönüllere ve zihinlere hitap edecek, gençlikteki o azmi, cesareti vurgulayacak, atıl beyinlerden sıyrılmalarını sağlayacak nitelikli yayınlar son derece gereklidir. Bu yayınlar gençliğin anlayacağı bir dille, kendi kültüründeki insanların yaşantılarındaki örnek davranış ve yaşantılarıyla, atalarıyla gurur duymasını sağlayacak bir temayla ancak onlara kazandırılabilir. İyi ve güzel davranışlar üzerinde durularak, örnek alınacak şahıslara yer verilerek ve davranışsal mana da beyinlerde iz bırakacak bir içerikle bireyler özendirilmeli, nitelikli tavsiyelerle de nesil yetiştirilebilmelidir.

Buradan yola çıkarak gençlere verilecek her türlü eğitimin muhakkak ki karşılığı alınacaktır ya iyi olsun ya da kötü. Bunun için toplumumuzun çok önemli bir kısmını oluşturan gençlerimizi millî şuur ve manevî değerler doğrultusunda yetiştirmemiz hem gelişmemiz hem de sağlam temelleri olan bir medeniyet olabilmemiz açısından gereklidir. Bunu yaparken de dinî yayınları etkin olarak kullanmak oldukça fayda sağlayacaktır. Salt bilgidен ya da sözel aktarımlardan ziyade tarihten etkin örneklerle, gençleri heveslenip cesaretlendirecek, millî duygularını şahlandıracak, bireysel ve toplumsal güveni sağlayacak özgün bir anlatımla dinî değer ve temaların verilmesi gençliğin eğitimi açısından oldukça önemlidir.

Millî şuur ve manevî değerlerimizi kültürümüzle harmanlayarak gençliğimize dinî yayınlarla aktarmamız toplumsal vazifelerimizdendir. Bu vazifeyi en güzel şekilde yerine getirerek rehberlik etmek ve topluma ışık tutacak, kendi değerlerini sahiplenip, dinî

ve ahlakî donanım ile yetişecek nesillerin yetişmesinde gençlere özgü dinî yayınların yeri yadsınamayacak kadar önemlidir. Bunun için yazarların, yayınevlerinin ve eğitimcilerin bu bilinçle hareket etmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Aclunî, *Keşfu'l-Hafâ*, c.2.
- Altaş N, *Gençlik Döneminde Din Olgusu ve Liselerde Din Öğretimi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004.
- Akbaş M, *Asr-ı Saadette Üç Öğretmen*, İstanbul: Nida Yayıncılık, 2008.
- Akyüz İ, *Türkiye'de Gençlik, Din ve Değerler Konusunda Yapılan Ampirik Araştırmaların Yöntem ve İçerik Analizi*, Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2014.
- Ay M. Emin, "Kur'an'da Gençler ve Gençlik Değerleri", *Gençlik Dönemi ve Eğitimi II, Tartışmalı İlmi Toplantı 18-20 Nisan 2003*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003.
- Aydın M, *Gençlik ve Din*, TDV Kadın Kolları Konferans ve Panelleri 1996-97, Ankara: TDV Yayınları, 1998.
- Aydın M, *Ahlak*, TDV *İslam Ansiklopedisi*, <https://İslamansiklopedisi.org.tr/ahlak#2-İslam-felsefesi>
- Ayhan H, *Din Eğitimi ve Öğretimi*, İstanbul: İFAV Yayınları, 1997.
- Bayraktar M. Mustafa, *Gençlik Döneminde Görülen Obsesif Kompulsif Belirtinin İnanç, İbadet ve Dinî Bilgi Düzeyi Gibi Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi*, Marife Dinî Araştırmalar Dergisi, 2017.
- Dönmez İ. Kafi, Amel, TDV *İslam Ansiklopedisi*, <https://İslamansiklopedisi.org.tr/amel#2-fikih>.
- El-Camiu's-sağir, c.1.
- Ekşi H, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi: Din Eğitimi ve Kişilik*, ed. Hayati Hökelekli, Ankara: Ankara Okulu, 2002.
- Erkal M, *Toplumda Bir Sosyal Grup Olarak Gençlik*, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası, 1987.
- Gündüz T, "Gençlik Dönemi Din ve Ahlak Eğitime Yeni Bir Bakış", *Gençlik Dönemi ve Eğitimi II Tartışmalı İlmi Toplantı 18-20 Nisan 2003*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003.
- Gündüz T, *İslam, Gençlik ve Din Eğitimi*, Bursa: Düşünce Kitabevi, 2003.
- Hökelekli H, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi: Gençlik ve Din*, ed. Hayati Hökelekli Ankara: Ankara Okulu, 2002.
- Jersild A, *Gençlik Psikolojisi*, çev. İbrahim N. Özgür, İstanbul: Takıloğlu Matbaası, 1978.
- Karaca F, "Gençlik ve Dinsel Yabancılaşma", *Gençlik Dönemi ve Eğitimi II Tartışmalı İlmi Toplantı 18-20 Nisan 2003*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2003.
- Kenzu'l-Ummal, h. No: 2759.
- Khan F, *The Qur'anic Principles of Education*, Rabat: ISESCU, 1994.

- Kılavuz M. Akif, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi: Ergenlerde Özdeşleşme ve Din Eğitimi*, ed. Hayati Hökelekli, Ankara: Ankara Okulu, 2002.
- KınterN, *Gençlikte Din ve Depresyon: Üniversiteli Gençler Üzerinde Ampirik Bir Araştırma*, EKEV Akademi Dergisi, 2014.
- Kırpık C, *Osmanlı'da Şehzade Eğitimi*, İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2016.
- Kula N, *Gençlik, Din ve Değerler Psikolojisi: Gençlik Döneminde Kimlik ve Din*, ed. Hayati Hökelekli, Ankara: Ankara Okulu, 2002.
- Müslim, Cennet, 21, 22.
- Özbek A, *Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed*, Konya: Selam Yayınları, 1988.
- Robbins A, *Sınırsız Güç*, çev. Mehmet Değirmenci, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1993.
- Sinanoğlu M, İman, *TDV İslam Ansiklopedisi*, <https://İslamansiklopedisi.org.tr/iman#1>
- Süyûti, *el-Câmiu's-Sağîr*, I, 65/1867; Feyzul Kadir, 2/263, no: 1799; Buhârî, Ezân, 36; *Kenzül-İrfan* 194.
- Şemin Uğurel R, *Gençlik Psikolojisi*, İstanbul: Acar Matbaacılık, 1984.
- Tekin M, “Özgürlük ve Dindarlık İkileminde Gençlik ve Güncel Sorunlar”, *Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri 7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri Sakarya 2016*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2016.
- Turan İ, *Gençlik Döneminde Görülen Ahlakî Sorunlar Karşısında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinin Yeri*, Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2013.
- Yörükoğlu A, *Gençlik Çağı, Ruh Sağlığı ve Ruhsal Sorunlar*, İstanbul: Özgür Yayınları, 1987.

OTURUM BAŞKANI – Biz de Dr. Emine Elif ÇAKMAK İGALCİ Hocahanıma teşekkür ediyoruz, tebliğini vaktinde tamamlamış oldu.

Şimdi Fatih Bey'in ve Emine Hanım'ın tebliğlerini müzakere etmek üzere Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Abdülnasır SÜT Hocamızı kürsüye davet ediyorum.

Buyurun Hocam.

MÜZAKERE

Doç. Dr. Abdülnasır SÜT
Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Sayın Başkan, değerli tebliğciler, saygıdeğer hazırun; hepinizi saygıyla selamliyorum.

İki tebliği müzakere edeceğim. Bu iki tebliğden biri benim alanımla ilgili ama diğeri alanımla ilgili değil, bu nedenle alan dışı bir değerlendirme olacak Emine Hanım'ınki.

Doğrusu iki tebliğcimizin de dikkat çekmiş olduğu konular, hususlar çok önemli, çok değerli çünkü birisi gençlerin daha çok inançla ilgili problem yaşadığı hususlar, özellikle Fatih Bey'in dikkat çekmiş olduğu hususlar. Tabii bu hususlar artırılabilir, daha farklı konular da söylenebilir ama ana hatlarıyla Fatih Bey'in çerçevesini çizmiş olduğu konular bunlar ve bunlar farklı alanlarda da etkisini hissettirmektedir. Özellikle edebiyat alanında, sanat, sinema gibi alanlarla dinle ilgili, inançla ilgili problemler konu edilmektedir.

Şimdi ben önce Emine Hanım'ın tebliği üzerinde birkaç şey söyleyeceğim.

Tebrik ediyorum kendilerini, tebliğin başlığı "Millî Şuurun ve Manevi Değerlerin Gençliğe Özgün Dinî Eserlerle Kazandırılması." Gençlerin manevi değere sahip olması çok önemli bir husus. Bunun nasıl kazanılacağıyla ilgili değişik öneriler, değişik teklifler var. Emine Hanım bunun özgün dinî eserlerle kazandırılabilceğini ifade etmiş, anlatmış. Ama tebliğin başlığındaki millî şuur ve manevi değerlerin gençliğe özgün dinî eserlerle kazandırılması. Millî şuur, daha ziyade tarih bilinci ve kültürel mirasın öğretilmesiyle alakalı bir şey. Ama özgün dinî eserlerle millî şuur kazandırılır mı? Aslında tebliğin girişinde birisinin tarih bilinciyle yani manevi değerlerin de dinî eserlerle kazandırılabilceğini ifade etmiş. Özellikle millî şuurun nasıl kazandırılacağını tebliğde biraz daha detaylandırılması, değerlendirilmesi gerekir diye düşünüyorum.

Tebliğde, gençlik dönemi ele alınırken psikolojik açıdan büyüme ve gelişmeye dikkat çekilmiş. Doğru. Bu aslında bizim İslam düşüncemizde de, fıkhıta da farklı kavramlarla da ifade edilmiş. Mesela akıl balığ ve rüşd, reşit olmak. Reşit olmak ayrı bir şey. Daha doğrusu biyolojik gelişmişlik ile düşünsel, duygusal gelişmişlik aynı şeyler değildir. Doğrusu, bu iki günkü tebliğlerde sanki gençler henüz düşünsel yetkinliklerini kazanmamış, duygusal gelişimlerini tamamlamamış bir evrede olarak tanımlandı. Doğrusu ben buna çok katılmıyorum ve bunu aslında şöyle örneklendirebilirim: Biz düşünce tarihimize baktığımız zaman en önemli düşünürlerimiz gençlik dönemlerinde fikirlerini inşa etmişlerdir. Dolayısıyla gençlik döneminde çok daha iddialı şeyler söylenebilir. Gençler biraz daha idealist oldukları için, yetişkinlerden daha az hesapçı, yetişkinlerin yaşamış olduğu tecrübeden uzak kaldıkları için biraz daha hesap kitap yapmaksızın sahip olduğu değerleri pragmatist bir amaç gütmeksizin savunuyorlar. Dolayısıyla, idealistlikleri üst seviyededir, samimidir, diğerkamdır. Ama yetişkinler hayata ilişkin daha fazla kaygıları olduğu için ya da onu o noktaya getirirkenki hayat tecrübesi, okudukları, etkilendikleri, yaşadıkları onu farklı belirlediği için belki düşüncesi daha doğru olmayabilir de. Mesela İbni Sinalar, Sühreverdiler, bunların hepsi çok genç dönemde önemli fikir adamı olmuş insanlardır. Emine Hanım'ın buna dikkat çekmiş olması da önemli bir şey.

Şimdi biz gençlerden bahsediyorsak, gençlere aslında bir irade eğitiminden bahsedilmesi lazım diye düşünüyorum. Çünkü irademizi nasıl yönlendireceğimizi bilmiyorsak, ne istediğimizi de bilmiyoruz demektir. Bu açıdan dün değil ondan önceki günkü tebliğde geçmişti, Ali Fuat Başgil'in Gençlerle Başbaşa kitabı. Bir Fransız düşünür var Jules Paiot'un İrade Terbiyesi diye bir kitabı var, bu kitabı çok önemli buluyorum ben. Hatta şöyle söyleyeyim, Cemil Meriç'in keşke bu kitapla daha erken tanışmış olsaydım şeklinde atıfta bulunduğu bir eser. Bizim aslında düşünce tarihimizde de, kültürel mirasımızda da buna benzer eserler vardır belki. Yani genci yetiştirecek, İhya-u Ulumiddin'den çok önemli pasajlar vardır, Maverdi'nin aynı şekilde Edebuddünya ve Din isimli eserinde de aslında gençlere bir ideal, bir hedef kazandırmak açısından çok önemli bilgiler, pasajlar vardır. Bugün, bu anlamda belki eserlerden bahsetmeliyiz.

Bir diğer dikkat çekmek istediğim husus: Dinî yayıncılık ifadesi, Emine Hanım'ın tebliğinde de geçiyor, dinî eser. Dinî eserden neyi kastediyoruz? Tefsir, hadis, fıkıh bunlar da dinî eserdir ama belki bunlardan şöyle bahsetmek... Gençlere şuuru kazandıracak, gençlere bilinç kazandıracak eserlerden bahsetmeliyiz. Aslında dinî eser, din – dünya ayrımını zaman zaman yapıyoruz ama zaman zaman da bunun İslam'da olmadığını söylüyoruz. Bence de dinî eser ayrımı, bu kavrama aslında çok vurgu yapmadan Allah'tan, Peygamber'den, bunun gerekliliğinden, bunun imkânından bahsetmek gerekiyor. Daha doğrusu şöyle söyleyeyim: Mesela biz doğrudan dinî bir eser diye bir gence bir kitabı verdiğimizde, o gencin o kitaba karşı tepkisiyle, diyelim ki bir biyoloji, bir fizik, bir kimya kitabını o gence verdiğinizde o gencin o kitaba karşı tutumunda bir

farklılık var. Ama o biyoloji, fizik, kimya kitabını biz gence verirken bunu Allah – âlem düşüncesinin zıtlığı değil birlikteliği üzerinde... Aslında âlemin Allah'ın bir fiili olduğu, dolayısıyla fizik, kimya, biyoloji, matematik gibi bilimlerin bizzat teizmi desteklediğini, bunun ateizme karşıt olamayacağı çok rahat bir şekilde aktarılabilir diye düşünüyorum. Yani fizik anlatılırken de aslında Tanrı bilinci, dinle pozitif bir ilişki kurulabileceğini, orada da kazandırılabilir diye düşünüyorum. Dinî eser, zaten dinle ilgili problemi olan bir genç zaten okumuyor ki, zaten siz ona ulaşamıyorsunuz ki. O sizin bulunmadığınız ortamlarda vardır yani o kafelerdedir, spor alanlarındadır, sokaktadır, sinemadadır ve dolayısıyla biz oralarda yokuz. Yani biz ilahiyat fakültesindeki gençlerle çok problem yaşamıyoruz, itikadi problemler ama yaşayanlara da ulaşamıyoruz. Bu bir problem.

Mesela, şöyle bir şey var: Alem ya da Allah insan karşıtlığı üzerinden... Mesela ateistler daha çok insanı merkeze alarak düşüncelerini, teorilerini sistemleştirdikleri için bu tür bilimler üzerinden rasyonel bir dil, bilimsel bir üslup üreterek dine yönelik eleştiriler getirmektedirler. Biz aslında bu insanlara ulaşabilirsek, o insanların çok da haklı ve doğru olmadıklarını gösterebiliriz belki, en azından bunu tartışabiliriz, bu imkânı elde edebiliriz diye düşünüyorum.

Emine Hanım'ın tebliğle ilgili bu kadar söyleyeyim ama daha sonra kendisiyle baş başa görüşüp bazı eleştirilerimi, değerlendirmelerimi paylaşabilirim.

Fatih Bey'in dikkat çektiği husus tabii inanç olunca, inanç çok önemli bir mesele. “Şöyle bir gençlik dönemi, dine karşı ilginin arttığı o zamana kadar kabul edilmiş olan dinî inançların ilk defa eleştirel biçimde ele alındığı hayata dair varoluşsal sorgulamanın en yoğunluklu yapıldığı bir dönemdir. Bu bir yönüyle aslında fırsattır ancak gençliğe ve yeniye açık olan zihinler doğru bilgiyle karşılaşmazlarsa bu imkân heba edilmiş olur.” Bu dikkat çekilmesi gereken bir husus diye düşünüyorum. Çünkü gençler varoluşsal anlamı aradıkları dönemdedirler. Bu bir taraftan gençlerin aslında dinî şüphe yaşadıkları bir dönemdir ama bu fırsat olabilir. Peki, biz bu fırsatı nasıl imkâna dönüştüreceğiz? Ben doğrusu bu konuda edebiyat eserlerinden çok fazla yararlanılması gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bu, az önce bizim ulaşamadığımız eserler, edebiyat eserlerine, roman, hikâye, öykü, şiir, tiyatro, sinema gibi farklı edebiyat alanlarında görülmektedirler. Bu insanlara biraz bu alandan ulaşmamız lazım belki. Mesela ben Richard Bach'ın Mavi Tüy diye bir kitabı var. Mesela Martı'yı hepimiz biliriz ama Mavi Tüy'ü herkes bilmez. Bu adam aslında iyi bir Hristiyan ama küçük bir kitapçıkta dine ilişkin, hayata ilişkin bahsetmiş olduğu aforizmalar insanın dikkatini çekiyor. Şöyle bir şeyini hatırlıyorum, çok eskiden okumuştum “En basit sorular en derin sorulardır; nereden geldik, nereye gidiyoruz ve ne yapıyoruz?” Yani insanoğlu bu soruyu kendisine sorduğu zaman en derin, cevaplandırılması zor olan sorular olmaktadır.

Bunlar aslında bir anlam arayışıdır. Bu anlam arayışı gençlik döneminde daha fazla yaşanmaktadır. Bunu cevaplayabilmemiz için... Ben bir kelimacı olmama hasebiyle zaman zaman derste şöyle ifade ediyorum: Biz nereden geldik, Allah'tan geldik; nereye gidiyoruz, ahrete gidiyoruz, Allah'a gideceğiz ve ne yapıyoruz, Peygamber bize ne göstermişse onu yapacağız. Uluhiyet, nübüvvet ve ahiret sistematığına oturuyor bu ayırım. Aslında gençlerin varoluşsal anlamını nazari ilimler yani kelam, itikat cevaplandırmak durumundadır. Belki bugünkü kelam bunu tam karşılamıyor olabilir. En azından bugünkü kelamcı hocalarımız bunun farkındadırlar. Yani kelamın dilinin ve konularının güncellenmesi hususunda. Ama biz her ne kadar bunun farkında isek de buna ilişkin malzeme ve dil üretemiyoruz. Bunun sebebi de bilim diline, daha doğrusu bugünkü fen ilimleri dediğimiz ilimlere yabancı olduğumuzdan dolayıdır. Böyle bir eksikliğimiz olduğu için belki buna yeterli cevap veremiyoruz.

Ben başka bir şeyi ifade etmek istiyorum. Ulaşamadığımız gençler var dedim ama şimdi gençleri inanç problemi yaşamaya sevk eden yayınlar. Bu yayınlara baktığımız zaman, aslında bu yayınların bilimsel açıdan çok da değerli olmadıklarını görüyoruz. Sadece teistler açısından değil, ateistler açısından da bunun böyle olduğunu görüyoruz ama maalesef gençler, henüz yeterli, yetkin bir bilgiye sahip olmadıkları için bu konuda çok rahat bir şekilde o eserlerden etkilenmektedirler. Yani siz ne okursanız köyle şekillenirsiniz. Bugün mesela diyelim ki X üniversitesinin X bölümünde okuyan öğrenciler genelde sol eğilimli olur, X üniversitesinin Y bölümünden mezun olanlar genelde dindar oluyor. Peki, neden? Aslında aynı toplumun çocukları çünkü onun hocası, onun okuduğu eserler, tartıştığı arkadaşlar, çevresi yani sosyokültürel çevresi onun bilincini, onun şuurunu o şekilde oluşturuyor. Böyle aslında çok haklı, çok rasyonel, çok da bilimsel olmayan bir şekilde aslında bir inanç inşa edilmiş oluyor. Bu dindar insan için de geçerlidir, ateist olan için de geçerlidir yani bu iki taraf için de geçerlidir. Bunun çok bilimsel bir dille, üslupla olmadığını o ateist geçinen ya da dinle ilgili problem yaşayan insanlara ulaştırmamız lazım.

Ben bir örnek üzerinden söyleyeyim. Mesela henüz üniversiteye intisap etmiş bir gencin sosyokültürel çevresi, tabiri caizse genci kafalamakta, onun inanç, duygu ve düşünce dünyasını etkilemektedir. Eline tutuşturulan Albert Kamus'un vebasından vebalanmakta, Jean Paun Sarte'in bulantısından bulanmakta, Richard Hawkins'ın Tarih Algısı kitabından inancın bir yanılgı olduğu zehabına kapılmakta, San Harris'in İnanç Sonu kitabından da inanç devrinin kapandığını düşünmektedir. Ama ben yine bir ateistin, genç bir ateistin bir itirafını söyleyeyim. Bu onun, Tanrı Yanılgısı kitabının özetine yazmış olduğu bir değerlendirmesi "Çiçeği burnunda liseli bir ateist iken büyük umutlarla aldığım bu kitap beklentilerimi fazlasıyla karşılamıştı". Tarih Yanılgısından bahsediyor. "Bilgisizdim, militandım ve felsefeden anlamıyordum fakat yıllar içinde kitabı tekrar tekrar okudum ve ateizmle ilgili en şişirilmiş kitaplardan biri olduğunda

karar kıldım. Mantiğındaki çarpıklıkları ve içindeki çocuksu aforizmaları fark ettikçe dehşete düştüm.” Yani mesela San Harris’in kitabında da aynı şeyler var. Yani dindar insanların pratikleri üzerinden dine eleştiriler getiriliyor. Bu aslında ilmî de değil, bir anlamda topu taca atmaktır yani insanların pratikleri üzerinden insanların değerlerine, savunduğu dinî düşünceye eleştiri getirmek çok da haklı bir argüman değil.

Hocam ben burada bitireyim.

Tebliğci hocalarıma tebrik, sizlere de teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI – Abdülnasır SÜT Hocaya ben de teşekkür ediyorum. Müzakereleriyle birlikte katkılarını da dinlemiş olduk.

Son iki tebliğci hocamıza cevabi bir durum oluşmadı gördüğüm kadarıyla, belli noktalara işaret ederek katkı yapmış oldu hocamız. Süreye de tam riayet etmek adına, bu güzel oturumu burada kapatalım isterim.

İlmi toplantılarda ihmal edilen bir durum, bu toplantılarda gençlerin de bizzat kendi sorunlarını kendilerinin konuşması meselesi. Ama bu toplantıda bu ihmal edilmemiş ve genç oturumu da düzenlenmiş. Bu çok hoş bir şey. Altıncı Oturumumuz genç oturumu, saat 12.00’de başlayacak. Yarım saatlik bir ara söz konusu olacak.

Ben tebliğci hocalarıma, müzakereci hocalarıma, siz kıymetli dinleyenlerimize teşekkür ederek oturumu kapatıyorum efendim.

ALTINCI OTURUM

Genç Oturumu

Oturum Başkanı: Doç. Dr. Gülüsan GÖCEN

Konu : İslam Tarihinde Gençlere Yönelik Yayınların Tarihi Süreci

Tebliğ : Merve KISA

Konu : Günümüz Gençliğinin Yetişmesinde Dini Yayınların Katkısı

Tebliğ : Abdusselam WAMİMBİ

Konu : Cami Musikisinde Ezan ve Selâlar

Tebliğ : Ali TÜKEKÇİ

Konu : Gençlik Yayınlarında Tasarım Boyutunun Önemi

Tebliğ : Zeynep Erva ALKOÇ

Konu : Gençlere Yönelik Dini Yayınların Yeterlilik Sorunu

Tebliğ : Bekir Eren YILMAZ

Konu : Gençlere Yönelik Göresel, Sesli, ve Süreli Yayınlarda Nitelik-Nicelik Sorunu

Tebliğ : Rûmeysa YEME

OTURUM BAŞKANI-Doç. Dr. Gülüşan GÖCEN – Efendim, öncelikle bize burada bu kıymetli haziruna hitap etme lütfunu bahşeylemiş olduğu için Allahü Teala'ya şükürümü beyan ederek başlamak isterim, onun selamıyla selamlarım. Resulü ile aynı mesleği icra edebilme konusunda bana lütfunu bahşettiği için de Allah'a ikinci şükürümü sizlerin önünde tekrar etmek isterim.

Burada, Genç Oturumunda bir oturum başkanı olarak bana bu görev tevdi edildiğinden bundan müşerref oldum. Gençlerle olmak gençleşmek demektir, onların enerjisi en çok şükür edilmesi gereken nimetlerden biri olarak sayılır bilirsiniz. O nimetin içinde, hâlâ o nimetten istifade eden olarak da görülmüş olduğumu kendimce yorumladım. O yüzden de burada bulunmaktan duyduğum memnuniyeti sizlerle de paylaşmak isterim.

Ben vakit konusundaki o nadiratlığı gayet iyi anladığım için, ki üç gündür burada oluşturulmuş bu güzel zaman diliminde, içindeki etkinlikler, tebliğciler, hocalarımız ve bence buradaki konuşulanlar kadar burada konuştuklarımızı tekrar birlikte istişare ettiğimiz sohbetlerimizle birlikte edindiğimiz bu güzel birikimi hep gençler üstüne yaptık. Belki bu oturum en sonuncusu, en kemale erecek yer olacak çünkü gençler kendilerini konuşacaklar. Biz gençleri nesne konumundaymış gibi biraz konuştuk, onlar şöyledir dedik. Şimdi onlar dediğimiz kişiler, “biz” diye başlayacak olan bir oturumla kendilerini ifade etmeleri için bir zemin oluşturduk.

Ben çok konuşmak istemiyorum inşallah çünkü bildiğiniz üzere mesleğimiz bunu icap ettirdiği için böyle güzel bir dinleyici topluluğu da bulunca, o kıymetli şeye olan meylimiz artıyor. Olabildiğince kendimi tutacağım. Sizler bana gözlerinizle bunu ima edebilirsiniz, anlayacağımı düşünüyorum.

Burada sözü çok daha fazla uzatmadan kıymetli öğrencilerimi davet etmek istiyorum. Öğrencilerim diyorum çünkü dersin sadece okulda olmadığını bildiğimiz üzere, bu da hayata dair küçük bir not, bir parantez olacak onlar için, belki ileride zaman diliminde bunu çok değerli bir anı olarak hatırlayacaklar ve buradan öğrendikleri bir şey olacak. Ben de onların bu öğrendikleri şeyin içinde olmuş olmaktan, hatırlanıyor olmaktan memnuniyet duyacağım.

İlk önce Merve Kısa'yı davet ediyorum. Kendisi Kırıkkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencisi. Hoş geldin Merve.

Daha uzaklara gideceğim, Abdüsselam Vabinbi'yi davet ediyorum. Kendisi Yıldız Teknik Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde öğrenci.

Tekrar İstanbul'a dönersek, Ali Tüfekçi'yi davet etmek istiyorum. O da Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği öğrencisi.

Öğrencilerimiz arasındaki dağılımı fark etmişsinizdir, lisans ve lise öğrencilerinden oluşturuldu. Gençlik dediğimiz şeyi tabii ki zaman dilimine sığdırmıyoruz, bence yaşla

alakalı değil zihinle alakalı bir şey. Ama biz o ikisinin de bulunduğu kulvardan öğrencilerimizi seçtik.

Lise döneminden bizimle birlikte olacak öğrencilerimiz de:

Zeynep Erbağ ALKOÇ. Kendisi Kadıköy İmam – Hatip Lisesinde öğrenci.

Rümeysa YEME. O da Kadıköy İmam – Hatip Lisesinden geliyor.

Son olarak da Kadıköy Atatürk Fen Lisesinden Bekir Eren YILMAZ'ı buraya davet ediyorum.

Gördüğünüz gibi, şu an çok güzel bir bahçeye dönüştük. Her biri gencecik ve onların yanında olmak insana enerji veriyor. Bu oturumda, onlar gayet güzel hazırlanarak geldiler, ellerinde metinleri var, heyecanları da var. Ben dediğim gibi çok fazlasıyla onların vaktinden almak istemiyorum.

Öncelikle Merve'yle başlamak istiyorum.

Merve, söz senin.

İslam Tarihinde Gençlere Yönelik Yayınların Tarihi Süreci

Merve KISA

Sözlük anlamı olarak genç, “taze, yaşı olmayan, körpe, yeni, yaşı ilerlememiş kimse ve bu kimseye özgü bedensel, ruhsal özelliklere sahip kimse ya da davranış biçimleri manasına gelmektedir. Bir başka deyişle gençlik, bireyin çocukluktan çıkıp yetişkinliğe hazırlandığı bir dönemdir. Gençlik döneminde birey geçmiş ve gelecek arasında bir köprü vazifesi görmektedir. Bu dönem bireyin zihin dünyasının en çok şekillendiği evredir. Hz. Peygamber’in tebliğ sürecinde en etkili dinleyicileri ve yardımcısı gençler olmuş, Hz. Peygamber de gençlere ayrı özen göstererek onlara karşı özel bir sevgi beslediğini dile getirmiştir. Giriş bölümünde kısaca genç kavramının tanımı ve genel özellikleri verildikten sonra Hz. Peygamber dönemi genç nesline bakılıp Hz. Peygamber’den sonraki dönemler incelenerek kısaca tarihi süreci verilmeye çalışılacaktır. Çalışmamız sonuç bölümünde önerilerin verilmesiyle bitirilecektir.

Anahtar Kelimeler; Gençlik, Yayıncılık, Dönem.

Giriş

Globalleşmenin, sekülerleşmenin arttığı, etkileşim ve iletişimin hızla ilerlediği günümüz dünyasında, dönemin en dinamik, etkileşmeye en açık olan ve en kazanımlı bireyleri olan gençliğin araştırılması büyük bir önem taşımaktadır. Geçmiş ve gelecek arasında bağ kurulmasında gençlik önemli bir vasıta.

Gençlik kavramı hakkında farklı tanım ve tarifler bulunmaktadır. Sosyolojik ve fizyolojik yönden bakıldığında gençlik kavramının farklı tarifleri yapılmıştır. Gençlik kavramı toplumdaki topluma, kişiden kişiye, dönemden döneme göre değişiklik göstermektedir.

“Genel anlamda gençlik, bireyin çocukluk dönemindeki bağımlılığının yetişkinlik döneminde bağımsızlığa dönüştüğü dönemdir.”¹

Bir toplumu değiştirmede geçmiş ve gelecek arasında köprü vazifesi görmesi nedeniyle gençlik dönemi üzerinde sıkça durulmuştur. Bu dönemin üzerinde durulmasının nedeni, bu dönemde bireyin toplumun içinde kendisine bir yer bulmaya ve toplumun bir üyesi haline gelmeye çalışmasıdır.² Özellikleri bakımından önem arz eden bu dönemin sosyal, kültürel, biyolojik ve psikolojik unsurlar dikkate alınarak farklı tanımları yapılmaktadır.

Genel olarak bakıldığında 12. yaştan 21. yaşa kadar uzanan bu dönem; ruhsal bakımdan birçok değişikliğin meydana geldiği, hızlı bir büyüme, olgunlaşma ve yetişkinliğe geçildiği dönem olarak görülmektedir.³ Bir başka ifadeyle gençlik çocukla olgunluk arasındaki dönemi, tazelik, civanlık, genç olma durumunu, genç insanlara özgü olanı kapsamaktadır. Ancak bazıları artık genç olmayanlarda da var olabilen fiziksel ya da ruhsal özellikler bu dönemde de ortaya çıkmaktadır.⁴

Kelime anlamı olarak bakıldığında gençlik, taze, yaşlı olmayan, körpe, yaşı az olan ve bu kimseye özgü bedensel, ruhsal özellikler ya da davranma biçimleri olarak tanımlanmaktadır.⁵ Gençlik Arapçada da: Şabbun kelimesiyle ifade edilmiş olup buluş yaşına ulaşmış, ancak henüz olgunluk yaşına erişmemiş kişi olarak tanımlanmıştır. Bir diğer sıkça kullanılan ve gençliği tanımlayan Arapça kelime de “Feta”, buluşa yaklaşmış çocukluk dönemiyle, olgunluk dönemini ihtiva eden zaman dilimi olarak tarif edilir.⁶

Tanımlardan anlaşılacağı üzere yetişkinliğe hazırlık, geçiş süreci olan bu dönem, bireyin aileye olan bağlılığının azaldığı, tüketicilikten üretkenliğe, aktifliğe ve dinamikliğe geçtiği ve bireyin topluma katılmasıyla oldukça önemli bir dönemdir. Gençlik dönemi birey için, yaşamında bir yön ve amaç aradığı, birçok yönden yeni rol üstlenmesi için gerekli kişilik ve beceri kazanıldığı, daha bağımsız ve sorumluluk bilinci daha yüksek bir şekilde hareket etmeye başladığı bir dönemdir.⁷

1 Emine Yiğit Aras, Son Dönem Düşünürlerin Gençlik Tasavvuru (Nurettin Topçu Örneği), (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, 2014), 5.

2 Cihan Akdemir, Nurettin Topçu- Necip Fazıl Kısakürek- Sezai Karakoç'ta İdeal Gençlik Tasavvuru, (Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2010), 5.

3 Aras, Son Dönem Düşünürlerin Gençlik Tasavvurları (Nurettin Topçu Örneği), 6.

4 Akdemir, Nurettin Topçu- Necip Fazıl Kısakürek- Sezai Karakoç'ta İdeal Gençlik Tasavvuru, 5.

5 Akdemir, Nurettin Topçu- Necip Fazıl Kısakürek- Sezai Karakoç'ta İdeal Gençlik Tasavvuru, 5.

6 Seyfullah Kara, Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, 1996), 1.

7 Akdemir, Nurettin Topçu- Necip Fazıl Kısakürek- Sezai Karakoç'ta İdeal Gençlik Tasavvuru, 8.

Her toplumda gençlik değer ve önem görmüştür. Bir toplumun kalkınmasında, gelişmesinde en önemli unsurdur gençliktir. Gençler üzerinde toplumun beklentisi yüksektir. Genç bireyi toplum, kendi devamını sağlaması açısından geleceği olarak görür. Geleceğin devamı olarak görülen ve yüksek beklentiler ile kendilerinden önemli görevler, işler gerçekleştirmesi beklenen gençliğin donanımlı ve bilgili yetiştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Buna karşın bazı yetişkinler kimi zaman yetersiz görülmekte, bu da doğal olarak eleştirilmekte ve de kuşaklar-arası çatışmaya neden olmaktadır.⁸

Gençlik dönemi bireyin, en tepkisel ve duyarlı olduğu dönemdir. Bu dönem bireyin düşünce ve zihin dünyası bakımından değişikliğe ve yeniliklere en açık olduğu zamandır. Toplum ve birey açısından önem arz eden bu dönem din açısından da büyük önem arz etmektedir. Din gençlerin benliğini oluşturmada ve hayatını anlamlandırma da önemli bir yere sahiptir. Gencin anlam dünyasının gelişmesinde din büyük bir etkene sahiptir. Bu dönem aynı zamanda gencin din hakkında şüphe duyacağı, anlam arayışıyla, kararsızlık yaşayacağı hassas bir dönemdir.⁹

Bir toplumu ve geleceği değiştirebilecek güce sahip gençlik ve gençliği değiştirebilecek olan da dindir. Dolayısıyla bunların birlikte incelenmesi büyük önem arz etmektedir. Bu çalışmada biz gençliğe yön veren dini yayınların İslam tarihindeki süreci hakkında bilgi vermeye çalışacağız.

İlk Dönemde Gençlere Yönelik Yayınlar

Hız. Peygamber'in tebliğ sürecinde en çok önem verdiği grup kuşkusuz gençler olmuştur. Gençliğe verdiği bu özel önemin nedeni gençlerin sahip olduğu enerji ve dinamizmdir ki bu da bir hareketi yükseltilere taşıyabilecek önemli bir etkidir. İslam hareketi gençlerin omuzlarında yükselmiş ve onların omuzlarında devlet haline gelmiştir. Gençler yaşlılara göre yeniliklere daima daha açık olmuş ve değişiklikleri daha kolay kabul etmişlerdir.¹⁰

Hız. Peygamber geleceğin gençleri olan çocuklara da önem vermiştir. Onların ne kadar önemli birer birey olduklarını hissettirmiştir. Onlara da yetişkinlere selam verir gibi selam vermiş, onlara sevgi ve şefkatle muamele etmiştir. İleride devlet görevlerinde yer alacak olan gençleri ise Hız. Peygamber her alanda teşvik etmiş ve sürekli onları cesaretlendirmiştir.¹¹

Hız. Peygamber'in bu teşvik ve cesaretlendirmesi ile öğütleri dönemin şartları gereğince sözlü olarak gelişmiştir. Bu çalışma dini yayınlar başlığı altında gelecekte planlanan dini

8 Aras, Son Dönem Düşünürlerin Gençlik Tasavvuru (Nurettin Topçu Örneği), 6.

9 Aras, Son Dönem Düşünürlerin Gençlik Tasavvuru (Nurettin Topçu Örneği), 25.

10 Kara, Hız. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, 20.

11 Kara, Hız. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, 21.

yayınlarda temel olması ve bu bakış açısıyla incelenmesi yönüyle önem taşımaktadır. Hz. Peygamber'in bu dönemde gençlere yaptığı hitap ileriki dönemlerde gençlere yönelik yayınlarda bir rol model, öncü olarak dikkate alınarak kullanılmıştır.

Hz. Peygamber gençlerin anlam ve zihin dünyasını, duygu ve düşüncelerini anlamış, buna değer vererek gençlere yaklaşmıştır. Onlara verdiği bu müstesna değer gençler tarafından da aynı derecede saygı ve sevgi olarak karşılığını bulmuştur.¹²

Hz. Peygamber'in hassasiyetle gençlerin üzerinde durmasının bir nedeni de bu dönemin insan ruhunda bir inkılap oluşturan dönem olmasıdır. Bir fikir, hareket, ideoloji gençliği yanına alabildiği ölçüde kalıcı olmuştur. Gençlerin sorgulaması, araştırması, kendisi için tatmin edici cevaplar araması onların dönemine ait bir özelliktir. Bu nedenle gençler yaşlıların kabul edemediklerini daha kolay kabul etmektedirler.¹³

Hz. Peygamberin gençlerin fikirlerine önem ve değer vermesi, bakış açılarını kavradığı için onlara yönelik onure edici hitap kullanması gençlerin etkilenmesine neden olmuştur. Hz. Peygamber gençlere ulaşmada özgün metotlar kullanmıştır. Gençlere yapıcı, üstün idealleri olan hedefler sunmuş, sorumluluk bilinci oluşturarak bunu hatırlatıcı fikirler vermiştir. Gençlere ahlak ve erdemi aşlamış, hak ve adaleti savunmalarını öğütlemiş ve teşvik etmiştir. Bu hedefler ve fikirler de gençler tarafından kabul görmüş neticede Hz. Peygambere karşı sevgi ve saygıları artmıştır.¹⁴

Gençlerin İslam'ı kolaylıkla kabul etmelerinin bir diğer nedeni İslam'ın getirdiği mesajlar ve hedeflerin gençlerin, karakter ve özelliklerine hitap etmesiydi. Cahiliye devrinin haksızlıklarını ve adaletsizliğini reddeden gençler, Hz. Peygamberin getirdiği ilahi hedef ve mesajları kabul etmişlerdir. Hz. Peygamber gençleri büyük bir başarıyla kendi safına çekmiştir. Böylelikle İslam hareketi gençler sayesinde yayılma ve devletleşme imkanı bulmuştur.¹⁵

Yaşlı neslin aksine genç neslin hızla İslam'ı kabul etmesi ve Hz. Peygamber'in bu daveti yazılı bir kaynak olmaksızın sözleriyle gerçekleştirmesi gençlerin kakalarıyla mümkün olmuştur, akabinde de hakkı, adaleti, yüksek hedef ve idealleri topluma kolaylıkla hakim kılabilmiştir. Böylece ilerleyen ve yükselen bu davet gençler tarafından yazılı bir kaynağa ihtiyaç duyulmadan dünyanın değişik coğrafyalarına taşınabilmiştir.

Buradan anlıyoruz ki bize ışık tucacak ve örnek alınacak olan unsur gençlere doğru mesajın verilmesidir. Gençlere yönelik yayınlar kaleme alınırken dikkat edilmesi gereken nokta, Hz. Peygamber'in Asr-ı saadette gençlere gösterdiği gibi itina ve özenin

12 Kara, Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, 23.

13 Kara, Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, 23.

14 Kara, Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, 25.

15 Kara, Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, 27.

günümüzde de aynı şekilde gösterilmesidir. Bu anlamda gençlerin ilgi ve ihtiyaçları bu yayınlarda öncelikle önemsenip ele alınmalıdır.

Dinimiz ilk olarak gençlerin omuzlarında yükselerek hakettiği ve layık olduğu yere ulaşmıştır. Asırlar önce gençler tarafından omuzlanan bu dava günümüzde de toplumu kaldırmak ve ilerletmek adına çalışmalar başlatıp adım atan gençlik kitlesiyle yükselecektir. Gençlik özellik bakımından aynı gençliktir. Değişen toplumdur, dönemlerdir. Her dönemde bir fikri, ideolojiyi kabulde önde olan kitle gençler olmuştur. Yayınların bu unsuru dikkate alarak yazılması önem arz etmektedir.

Hz. Peygamber'in döneminde yazılı kaynaklar bulunmasa da fikir ve düşüncelerin konuşulduğu bir eğitim merkezi hep oluşturulmuştur. Mekke döneminde genç yaşta İslam'ı kabul eden Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evi bu eğitimin yapıldığı ilk merkezlerdendir. Medine döneminde ise Mescidi Nebevi'de eğitim devam etmiştir. Hz. Peygamber geleceğe büyük katkısı olacak gençlerin eğitimini burada vermiştir.¹⁶

Gelecek nesiller için yazılı kaynakların oluşması, kalıcı ve köklü değişikliklerin sağlanması adına gençlerin eğitimi üzerine odaklanmıştır. Bedir savaşı esirlerinin fidye vermeye gücü yetmeyenlerinin onar tane müslümana okuma-yazma öğretmesi karşılığında serbest bırakılması, gelecek nesil adına çok önemli bir hareket olmuştur. Bu hareketle okur-yazar oranı düşük olan Medine halkının oranı yükselmiştir.¹⁷

Hz. Peygamber gençler üzerinde farklı metotlar uygulamıştır. Hz. Peygamber'in en sık kullandığı metot; teorik bilgi verirken mutlaka pratik olarakta göstermesidir. Peygamberimiz gençlere her zaman lazım olacak türde bilgiler vermeye de özen göstermiştir. Gerçekleşen bu eğitim faaliyetlerini Kur'an-ı Kerim rehberliğinde yürütmüştür.¹⁸

İslamî hareketin gelişimde gençlerin büyük bir etkisi ve çalışması olmuştur. Hz. Peygamber gençlere önem verdiği kadar geleceğin gençlerine de büyük önem vermiştir. Farklı tanımlarda yaş grubu olarak ilk gençlik veya son ergenlik olarak kabul edilebilecek kitleyi Hz. Peygamber başıboş bırakmamış, onlara ilgi ve alaka göstermiştir. Hz. Peygamber bilgiyi hem teorik olarak vermek hem de uygulamalı olarak göstermektedir. Bu uygulamayla gençliğin fikir ve düşünce dünyasının gelişmesi için henüz çocukluktan itibaren çalışmasına başlayan Allah Rasülü, imanlı, ahlaki-insani erdemlerle donanımlı gençliği bu şekilde yetiştirmiştir. Böylece çocukluktan itibaren almış olduğu fikirler ve eğitimle yetişen gençin sorgulama ve araştırma sürecine girdiğinde öğrendikleri daha net şekillenecektir.¹⁹ Hz. Peygamber'in gençlere yönelik uyguladığı metotlar söylendiği gibi geleceğe kaleme alınacak eserlere

16 Kara, Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, 51.

17 Kara, Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, 52.

18 Kara, Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, 53.

19 Kara, Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, 60.

kaynaklık niteliği taşıması bakımından önemlidir. Hz. Peygamberin kullandığı metotlardan bazıları şunlardır: Hz. Peygamber öncelikle gençlerin duygularına hitap etmiş, herkesin anlam ve kavrayışı aynı olmaması nedeniyle karşındaki muhabata göre konuşmuş, gençleri utandırmaktan kaçınmıştır; gençlere karşı yumuşak ve müsamahalı davranmıştır. Gençlere öğüt ve tavsiye verirken sadece nutuk atmamış, gençlere eleştirel bir şekilde davranıp kendinden uzaklaştırmamış, yapıcı söylemlerle gençleri etkileme yolunu tercih etmiştir. Gençlerin soru cevap yöntemiyle ilgisini çekmiştir.²⁰

Hz. Peygamber'in gençleri eğitirken kullandığı bu metotlar tarihten günümüze eğitimciler için örnek teşkil etmektedir. Hz. Peygamber'in metodu ve söylemleri her döneme ışık tutmuştur. Bu itibarla nesiller Hz. Peygamber'in izini takip ederek eserler yazmaya, yeni ürünler vermeye çalışmıştır.

Osmanlı Dönemine Kadar Gençliğe Yönelik Yayınlar

Hz. Peygamber döneminden sonra hızla yayılmaya devam eden İslamî hareket, aynı şekilde daha sonraları da gençlerin omzunda taşınmaya ve yayılmaya devam etmiştir. İslam davetinin farklı coğrafyalara yayılması insanların sorularına cevaplar sunması eğitim alan ve bilgiyle mücehhez olan genç nesillerin çalışmasıyla mümkün olmuştur.

Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in öğretileri doğrultusunda ilerleyen bu süreç ilim yolculukları olarak adlandırılan rihlelerin başlamasına da zemin hazırlamıştır.

Emeviler döneminde halife çocukları, daha küçüklükten itibaren eğitim almaya başlamışlardır. Gençlik dönemlerine geldiklerinde birçok ilmi almış oluyorlardı. Endülüs Emevilerinde ise bir çok bilimdalında öğretim yapıldı, bunun için de bu bilimlere uygun kaynaklar kullanıldı. Gençlere hoşgörüyle, iyilikle, müsamaha ile yaklaşıldı. Eserlerde de bu unsurlar vurgulanırdı.²¹ Ayrıca Endülüs Emevileri gençlere yönelik eğitimde kullanılan bir kitap eşliğinde ilerlemiştir. Gençler bu kitabı hoca eşliğinde takip eder, soru-cevap şeklinde ilerleyen süreçte kitap izah edilerek işlenirdi.²²

Abbassiler döneminde "Beytü'l- Hikme" adı altında kurulan ilim merkezinde, araştırma ve tercüme yapılır, gençler de tercüme faaliyetlerinde bulunarak farklı dilleri öğrenirlerdi. Birçok bilim dalı hakkında gençlere yönelik eserler kaleme alınmış, kütüphaneler yapılmıştır.

20 Kara, Hz. Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, 83.

21 Chikh Bouamrane, "İslam Tarihinde Eğitim-Öğretim Kurumları", Panorama de la Pensie Islamique, çev. Yrd. Doç. Dr. Nesimi Yazıcı, 280.

22 Bouamrane, "İslam Tarihinde Eğitim-Öğretim Kurumları", 281.

Selçuklular zamanında ise Selçuklu veziri Nizamü'l-Mülk'ün açmış olduğu medresenin gençlere yönelik ilim tahsili yanında yayınların yapılmasında önemli bir etkisi vardır.²³

Osmanlıya kadar gelen devletlerin yayıncılıktan daha çok eğitim-öğretimde gençlere katkıları olmuş, gelecekte genç neslin yetişmesine yarayacak kültürel mirası yayınlarla aktarmışlardır.

Bir gencin kitap okumasında, düşünmesinde, araştırmasında en etkili araç eğitimidir. İyi bir eğitim, gencin fikir dünyasının genişlemesine ve araştırma isteğinin artmasına katkı sağlayacaktır. Gençler aldıkları eğitim ışında kendilerine yönelik hazırlanmış eserlere yöneleceklerdir. Yayıncılık noktasında eğitimin özellikle önemine dikkat çekmek gerekir.

Osmanlı Döneminde Gençlere Yönelik Yayınlar

Osmanlı dönemi gençlere yönelik yayınların üretilmeye başladığı en belirgin dönemdir. Osmanlı Devletinin duraklama dönemine kadar bakıldığında tam anlamıyla gençlere yönelik özel bir yayın bulunmaktadır. Ancak diğer İslam devletlerinin izinden devam eden Osmanlı devleti eğitim yönüyle gençlere yönelik çalışmalarda bulunmuştur. Gençlere yönelik yayınların özel olarak ortaya çıktığı dönem ise Meşrutiyetin ilan edildiği dönemdir.²⁴

Meşrutiyetin ilanı ise Osmanlı Devleti'nin zor durumda olduğu, toprak kaybettiği dönemdir. Milli mücadeleye katılacak gençler aranırken, bir yandan da kurtuluş yöntemleri aranmıştır. Osmanlı Devleti böyle bir durumdayken gençleri ve çocukları gözardı etmemiştir. İyi bir şekilde yetiştirilmeleri için hareket etmiştir. Bu süreçte gençlere yönelik hazırlanan süreli yayınlar büyük bir görev üstlenmişlerdir.²⁵

Meşrutiyet döneminde çocuk ve gençlere yönelik hazırlanan süreli yayınlar hayati bir önem taşımıştır. Bu dönemde kaleme alınan dergilerde çocuklar ve gençler için en iyisi yapılmaya çalışılmıştır.²⁶ Gençlere yönelik çalışmanın dergiler aracılığıyla olması ise dergilerin gençlerin düşünce dünyasının şekillenmesinde sahip olduğu önem dolayısıyladır.²⁷

23 Bouamrane, "İslam Tarihinde Eğitim-Öğretim Kurumları", 284.

24 Gökçe Ulus, II. Meşrutiyet Döneminde Bir Çocuk ve Gençlik Dergisi: Talebe Defteri, (Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2014). 1.

25 Ulus, II. Meşrutiyet Döneminde Bir Çocuk ve Gençlik Dergisi: Talebe Defteri, 4.

26 Hüseyin Şimşek, "XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine", Ahi Evran Üniversitesi, Nisan 2018, 151:3.

27 Yalçın Yağcı, "Çocuk ve Gençlerin Kitaba Ulaşmasındaki Köprüler", Türk Kütüphaneciliği, (2007: 21): 63.

Osmanlı döneminde hazırlanan süreli yayınlar Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in öğretileri ışığında kaleme alınmıştır. Meşrutiyet döneminde gençlik edebiyatı başlığı altında ayrı bir tür bulunmamaktaydı. Gençlik türü yayınlar, çocuk yayınları içerisinde yer almaktaydı. Bu dönemde gençlere ve çocuklara hitap eden dergilerden bazıları şu şekildedir: "Mümeyyiz", "Sadakat", "Etfal", "Arkadaş", "Aile", "Musavver Küçük Osmanlı", "Mekteplilere Arkadaş", "Çocuk", "Mektepli", "Talebe Defteri."²⁸

Dergilerden "Talebe Defteri" adlı yayın çocuklara ve gençlere yönelik olarak hazırlanmış bir çalışma olmuştur. Talebe defteri incelendiğinde derginin içeriği şu şekildedir;

Talebe Defteri; gençleri eğitmek, bilgilendirmek, bilinçlendirmek, cesaretlendirmek gibi amaçlar doğrultusunda eğitici ve bilgi verici üsluptaki yazılara ağırlık veren bir dergidir. Ağırlık olarak bilgi vermek amacıyla yazılan Dergide tarihini bilen, çalışkan, vatan millet sevgisine sahip, ticaretten anlayan, ahlakı sağlam bireyler yetiştirilme amacı güdülmüş ve bu yönde konular işlenmiştir.²⁹

Talebe Defterine içerik olarak bakıldığında ilk dönemde Hz. Peygamber'in gençlere karşı kullandığı hitaba benzer bir hitap burada da kullanılarak derginin kaleme alındığı dikkat çekmektedir. Hz. Peygamber'in gençler üzerinde kullandığı metotlara benzer bir metot kullanılmıştır.

Talebe Defteri, Osmanlının sıkıntılı olduğu bir süreçte yayınlanmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti'nin yaşadığı bu sıkıntılı dönemde dönemin aydın ve önde gelen eğitimcilerinin oluşturduğu dergi kadrosu bir araya gelerek çocukları ve gençleri eğitmeyi, devletin yaşadığı kayıpları telafi edebilmeyi, savaş dönemine gençleri hazırlamayı hedeflemiştir.³⁰

Derginin içerdiği konular Hz. Peygamberin gençlere yönelik hitabının içeriğiyle örtüşmektedir. Dergi özel olarak dini bir yayın statüsünde olsa da işlenen konular bakımından dini öğeler barındırması ve Hz. Peygamberin örneğiyle kaleme alınmış olması dini yayın kategorisine dahil edilebileceğini göstermektedir. Derginin içeriği incelendiğinde işlenen konuların şunlardan ibaret olduğu anlaşılmaktadır:

Derginin ilk olarak üzerinde durduğu konu milli bilinç aşılmasıdır. Gençleri savaşılmaya istekli ve hazır hale getirmek, gençlerin savaşlabilmeleri için gerekli olan gücü ve coşkuyu onlara verebilmek hedeflenmiştir. Burada bir hususa dikkat çekmek gerekir ki din, ırk ayırımı yapılmaksızın bütün gençlere seslenmiş, devletin bulunduğu zor durumdan kurtarılmasında gençlerde istek uyandırılmaya çalışılmıştır. Vatan, bayrak sevgisi işlenmiştir. Yardımlaşma ve ticaret için teşvik edici tavsiyelerde bulunulmuştur. Devletin

28 Yağcı, "Çocuk ve Gençlerin Kitaba Ulaşmasındaki Köprüler", Türk Kütüphaneciliği, 8-10.

29 Ulus, II. Meşrutiyet Döneminde Bir Çocuk ve Gençlik Dergisi: Talebe Defteri, 48.

30 Ulus, II. Meşrutiyet Döneminde Bir Çocuk ve Gençlik Dergisi: Talebe Defteri, 50.

geleceği olan gençler bir kısım alanlara yönlendirmeye çalışılarak gençlere kendilerini önemli hissetmeleri ve sorumluluk sahibi birer vatandaş olmaları teşvik edilmiştir.³¹

Hız. Peygamber'in gençleri teşvik ettiği konuların Meşrutiyet döneminde yazılı hale geldiği görülmektedir. Ayrıca dergide gençlerin sorgulayıcı olmaları, yanlış olan sistemi devam ettirmemeleri tavsiye edilip duygu ve düşüncelerini harekete geçirmeleri, haksızlığa ve adaletsizliğe karşı çıkmaları istenmiştir.³²

Dergide gençleri yalnızca cesaretlendirmek ya da bilgilendirmekle kalınmayıp eğitim yönünde gelişmeleri için de çalışmalar yapılmıştır. Edebiyat, tarih bilgileri ile gençlere imla eğitimi de verilmiştir.³³

Netice olarak gençlere yönelik dini yayınların sürecine bakıldığında Osmanlı döneminde gençlere hitaben özgün ve özel çalışmaların yapıldığı söylenebilir. Hız. Peygamber'in hitabının örnekliğinde gençlere seslenilerek onların bilinçli, ahlaklı, milli şuur ile yetişmeleri için gayret edilmiş; zihin dünyalarının geliştiği bu dönemde adaletli olmaları, haksızlıklara karşı çıkmaları ve donanımlı bir nesil olarak yetişmeleri için çaba harcanmıştır. Gençlere birlik beraberlik aşılanarak gönülleri kazanılmıştır. Bu bölümde bakıldığında Osmanlı Devletinin, Hız. Peygamber döneminde tohumları atılan gençlere yönelik hitabın somut hale geldiği bir yayının oluştuğu görülmüştür. Osmanlı Devleti'nin bu çalışması Cumhuriyet dönemine ve sonrasına ışık tutmuştur.

Cumhuriyet Dönemi ve Gençliğine Yönelik Yayınlar

Cumhuriyet döneminde yapılan yayınlarda, savaştan yeni çıkmış olan halkı yeniden ayağa kaldırmak, gençleri bilgili, eğitilmiş, donanımlı ve aktif hale getirmek ve savaşın izlerini silmek gaye edinilmiştir.

Cumhuriyet dönemi edebiyat alanında çalışmaların hız kazandığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde toplumun yaşadığı sıkıntılar ve toplumun özelliklerinin değişmesi gençlerin dini hayattan uzak kalmalarına ve gençlerin zor bir süreçten geçmesine neden olmuştur.

Dini hayattan uzak olan gençler, neticede dini hayatı vermiş olduğu yaşamı anlamlandırma çabasından, sorgulamadan uzak kalabilmiştir.³⁴

Daha sonraki yıllarda ise dinin aşırı kutsal, tartışılmaz, sorgulanamaz hale getirilmesiyle ondan şüphe duyma, uzaklaşma gibi bir kısım olumsuzluklar yaşamışlardır. Böylece dinin tepki verilen, unutilan bir kurum haline gelmesine sebep olmuştur.³⁵

31 Ulus, II. Meşrutiyet Döneminde Bir Çocuk ve Gençlik Dergisi: Talebe Defteri, 56.

32 Ulus, II. Meşrutiyet Döneminde Bir Çocuk ve Gençlik Dergisi: Talebe Defteri, 78.

33 Ulus, II. Meşrutiyet Döneminde Bir Çocuk ve Gençlik Dergisi: Talebe Defteri, 90.

34 Aras, Son Dönem Düşünülerinin Gençlik Tasavvuru (Nurettin Topçu Örneği), 26.

35 Aras, Son Dönem Düşünülerinin Gençlik Tasavvuru (Nurettin Topçu Örneği), 26.

Gençlik dönemi, bireyin, dinden şüphe duyduğu, anlam arayışına girdiği, zihin dünyasının karmaşık olduğu bir süreçtir. Gençlerin bu dönemde dinden uzak kalmaları sağlıklı kimlik oluşturmalarını engellemektedir. Dini yayınların sekteye uğraması gençliğin dine karşı tavır alma sonucunu doğurmuş, gençliğin manevi yönden geri kalmasında toplumun ilerlemesini yavaşlatmıştır.

Dini yayınların tekrar yazılmaya başlanmasıyla yazarlar gençlere yönelik çalışmalar yapmaya başlamışlardır. Dini uyanmanın başlamasıyla gençlerde dine karşı coşkun bir alaka oluşmuştur. Bu alaka neticesinde gençlere yönelik çalışmalar hız kazanmıştır.

Dönemin düşünürleri ve yazarları ideal gençliği oluşturmak adına eserler kaleme almış, gençlere yönelik öğüt verici, tavsiyelerde bulunmuştur. Bu çalışmalar Osmanlı ve diğer devletlerdeki gibi, Kur'an-ı Kerim ve Hz. Peygamber'in örneğinde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Fakat bu dönem çalışmalarının en büyük sorunu ideal gençlik adına yazılan eserlerin gençlere hitabı konusunda eksikliklerin olmasıdır.

Bu dönemde toplumun gençlere karşı iki farklı tutumu olmuştur. Gençlere karşı ya aşırı istisfaf ya da aşırı itimatla yaklaşmıştır. Takınılan bu tavırlar karşısında gençlikte kimlik bunalımı, yabancılaşma meydana gelmiştir.³⁶

Toplumun bu tavır karşısında dönemin düşünürleri bu düşünceye şiddetle karşı çıkarak Hz. Peygamber'in gençliğe verdiği önemi dikkate almış, gençleri muhatab olarak görmüş, sorunlarına ciddiyetle cevap bulmaya çalışmıştır.³⁷

Yazarlar, gençlik üzerinde hassasiyetle durmuşlardır. İslam'ın gerçekleştireceği beklenen rönesansı, gençlerin yapacağına güvenmişlerdir. Özlenen değişimin gençler tarafından yapılacağını düşünmüşlerdir.³⁸ Bu değişimin gerçekleşmesi adına yapılacak çalışmanın ilk ayağı ise eğitim olmuştur. Eğitimci yazarlar gençlere hitap ederken gençlere rol model olmaya çalışmışlardır.³⁹

Özel olarak dönemin bazı yazarlarına bakılacak olursa ideal gençlik adına ciddi çalışmalar olduğu görülür. Nurettin Topçu, Sezai Karakoç, Necip Fazıl Kısakürek gibi düşünürler gençlere son derece önem vererek, zayıflamış ve geri kalmış toplumu ayağa kaldıracak olan yeni gençliği yetiştirmeyi hedeflemişlerdir.⁴⁰

İdeal gençlik için farklı düşünceleri olmakla birlikte gençlik tasavvurunda ortak noktaları bulunmaktadır. Gençlere, milli duyguların verilmesinde, siyaset, ticaret

36 Aras, Son Dönem Düşünürlerinin Gençlik Tasavvuru (Nurettin Topçu Örneği), 64.

37 Aras, Son Dönem Düşünürlerinin Gençlik Tasavvuru (Nurettin Topçu Örneği), 64.

38 Akdemir, Nurettin Topçu- Necip Fazıl Kısakürek- Sezai Karakoç'ta İdeal Gençlik Tasavvuru, 25.

39 Aras, Son Dönem Düşünürlerinin Gençlik Tasavvuru (Nurettin Topçu Örneği), 69.

40 Akdemir, Nurettin Topçu- Necip Fazıl Kısakürek- Sezai Karakoç'ta ideal Gençlik Tasavvuru, 104.

alanlarına katılmaları, hareketli ve dinamik olmaları, çalışmaları konusunda ortak görüş birliği sağlamışlardır.⁴¹

Ayrıca gençler adına üzerinde durdukları bir diğer konu ise ahlak konusu olmuştur. Diğer bir konu da gençler için benlik felsefesidir. Gençlerin doğru, sağlam, sistemli bir eğitim almaları halinde toplumu yeniden ayağa kaldırabileceği ve geliştirebileceği düşünülmüştür. Bunun için eserlerinde gençlere yönelik bu şuru aşılayacak konular işlemişlerdir.⁴²

Bu bölümde bakıldığında Cumhuriyet sonrası düşünürleri dinden kopmuş olan genç nesli tekrar canlandırmaya, onlara hedef aşımaya, geri kalan toplumu geliştirmeleri için cesaretlendirmeye çalışmışlardır. Hz. Peygamber örnekliliği ve Osmanlı Devleti’den gelen gelenekle yapılan bu çalışma gençlerin bir kısmında şuur oluşturabilmişse de gençlerin çoğunluğunda aynı etkiyi yapmamıştır.

Günümüz Gençlerine Yönelik Yayınların Sorunları

Buraya kadar gençlere yönelik yayıncılığın tarihi sürecine bakıldığında ilk dönemden Cumhuriyete kadar yazar ve düşünürler Hz. Peygamberi örnek alarak gençlere yönelik çalışmalar kaleme almışlardır. Osmanlı Devleti’nin yıkılması ve Cumhuriyet döneminde savaştan yeni çıkmış toplumun genç neslinin büyük bölümünü savaşta kaybetmesi ve toplumda dini zafiyet yaşanmaya başlamasıyla birlikte, toplumun gelişmesi duraklamıştır. Toplumun gelişmesi gerektiğini, İslam dünyasının tecdidini gerçekleştirerek olan kitlenin gençler olduğunu bilen yazarlar ve düşünürler gençlere bu bilinci aşlamak, dini öğretiler ile islam’ı yeniden kalkındırmaları konusunda tavsiye verici eserler yazmışlardır.

Fakat dönem ve şartlar değişirken gençlere yönelik çalışmaların bu şartların içerisinde kalması gençlere yönelik yayınlarda sorunların olmasına neden olmuştur. Bir toplumun gelişmesinin ilk ayağı olan, dinamik yapıya sahip olan gençler değişimden ilk etkilenen kesim olmuştur. Değişimden ilk etkilenen bir kesim için yayınlar ona göre hazırlanmalıdır.

Hazırlanan ve hazırlanacak olan yayınlar gençliğin özelliklerine göre yazılmalıdır. Bu yapılırken yazarların bir eğitmeni gibi yazması gerekmektedir. Eğitim odaklı bir anlayışla eserlerin yazılmaması, yayınların gençlerin duygu ve düşünce dünyalarını harekete geçirmemektedir. Eğitim ve öğretim kavramlarının farklı olduğu gerçeğinden hareketle dini

41 Akdemir, Nurettin Topçu- Necip Fazıl Kısakürek- Sezai Karakoç’ta İdeal Gençlik Tasavvuru, 108.

42 Saim Gündoğan, Muhammed İkbal’in Felsefesi Işığında Gençlik ve Ahlak, Sinop Üniversitesi “Uluslararası Gençlik ve Ahlak Sempozyumu, (2016), 7.

yayınların içeriklerini gençlere baskı yoluyla öğretmek yerine, onların gönüllü olarak ve kendi istemleriyle öğreneceği çalışmalar yapılmalıdır.

Yayınların, sorgulama ve araştırma evresinde olan genç kitlenin sorgulmalarına cevap vermemesi, onların dini yayınlardan uzaklaşmalarına neden olmaktadır.

Gençler için hazırlanan yayınlarda güncel konuların ele alınmaması gençlerin yabancı ve farklı türlere ilgi duymasına, belirli ideolojik fikirlerden etkilenmelerine sebebiyet vermektedir.

Günümüz yayınlarının gençlerin duygu ve düşünce dünyasına hitap etme noktasındaki eksikliği, gençlere eleştirel yaklaşması, sorumluluklarını baskıcı bir tutumla hatırlatması gençlerin dini yayınlara karşı ilgisini azaltmaktadır. Gençlere sorumlulukları anlatılırken nutuk çekerek değil, yapıcı bir üslubun benimsenmesi onların ilgisini arttıracaktır. Gençlere önemli bireyler oldukları daima hatırlatılmalıdır.

Gençlere yönelik yayınların bir diğer sorunu da rol model eksikliğidir. Gençlere rol model sunulmaması, onları kendi modellerini bulmaya itmektir.

Wattpad gibi zararlı sitelere alternatif olarak dini içerikli yazıların konulabileceği bir portal oluşturulabilir. Günümüz dünyasını şekillendirmede etkin yer tutan youtube dini içerikle daha aktif bir şekilde kullanılabilir. Youtube kanalında gençlere yönelik söyleşilerin yapılabileceği bir "youtuber" onların daha çok dikkatini çekecektir. Ayrıca youtube reklamlarında Diyanet'in kendi kanalının reklamını koyması da gençlerin Diyanet'in youtube kanalına daha çok yönelmesine katkı sağlayacaktır.

Sonuç

Bu çalışmada İslam tarihinde gençlere yönelik yayınların kısaca tarihi süreci ve yayınların muhteva olarak ne içerdiği açıklanmaya çalışılmıştır. Gençlere yönelik çalışmaların Hz. Peygamber döneminde başladığını, Hz. Peygamber'in gençlere yönelik özel bir hitap ve çalışma sergilediği görülmüştür. Gençlerin değer yargılarına, duygu, düşüncelerine hitap etmede özel bir üslup kullanan Hz. Peygamber gençlere son derece önem vermiştir. Bakıldığında Hz. Peygamber'in gençlere yönelik yayıncılığın ilk tohumlarını attığı, eserlerin üslubunun, muhtevasının nasıl olması gerektiği noktasında öncülük ettiği görülmektedir. Hz. Peygamber'den sonraki çeşitli dönemlerde bu düşünceyle gençlere son derece önem verilerek eserler yazılmış, gençlerin eğitime büyük önem verilmiştir. Osmanlı döneminde devlet sıkıntılı bir sürece girdiğinde kurtuluş umudu gençler olarak görülmüş, gençlere yönelik özel yayınlar kaleme alınmıştır.

Cumhuriyet dönemine gelindiğinde ise savaştan yeni çıkan toplumun gençleri yaşanan siyasi olaylar ve dinden kopuştan olumsuz etkilenmiş, gençliğe yönelik yayınlarda da duraksama görülmüştür. Dini canlanmayı yeniden gerçekleştirebilecek

gücün gençlerde olduğunun farkedilmesiyle de tekrar gençlere yönelik çalışmalara başlanmıştır.

Günümüzde ise gençlere yönelik çalışmalara tekrar ağırlık verilse de zikredildiği üzere bazı eksiklikleri bulunmaktadır.

Gençlere yönelik yayınların daha etkili olması adına çözüm önerileri verilecek olursa, gençlere yeni rol modelleri sunulmalı, bunun için de tasavvufi anlamda içe dönülmesi, İslam'ın temel değerleri gençlere kazandırılmalıdır. Tefekkür, tezekkür ve hikmetle anlatılan İslam'ın temel öğretileri gençlerin zihin dünyasında yer bulacak, hadiseleri değerlendirmede ufkunun açılmasına vesile olacaktır. Gençlerde sorgulama ve araştırma kabiliyetini pekiştirecek tarzda eserler yazılmalıdır.

Sonuç olarak şu söylenebilir ki gençler her dönemde aynıdırlar. İnsan aynı insan, değişen ise sadece sosyal şartlar ve zamandır. Geçmişte nasıl İslam'ı devletleştirip geliştirdiyse gençler, şimdi de aynı dinamiğe sahiptirler. Önemli olan o dinamiği harekete geçirmektir.

Kaynakça

- Akdemir, Cihan. Nurettin Koç- Necip Fazıl Kısakürek- Sezai Karakoç'ta İdeal Tasavvuru, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi 2010.
- Aras Yiğit, Emine. Son Dönem Düşünürlerin Gençlik Tasavvuru, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi 2014
- Bouamrane, Chikh. "İslam Tarihinde Eğitim-Öğretim Kurumları".
- Günay, İlhami. *Kur'an-ı Kerim'de Gençlik Tipolojileri*, Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi 2003.
- Gündoğan, Saim. Muhammed İkbal'in Felsefesi Işığında Gençlik ve Ahlak, Sempozyum bildirisi 2016.
- Kara, Seyfullah. Hz. Peygamber (s.a.s.) Döneminde Gençlik, Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi 1996.
- Şimşek, Hüseyin. XIX. Yüzyıl Çocuk Dergiciliği ve Eğitsel İşlevleri Üzerine, Eylül 151.
- Ulus, Gökçe. II. Meşrutiyet Döneminde Bir Çocuk ve Gençlik Dergisi: Talebe Defteri, Hacettepe Üniversitesi 2014.
- Yağcı, Yalçın. Çocuk ve Gençlerin Kitaba Ulaşmasındaki Köprüler, Türk Kütüphaneciliği.

OTURUM BAŞKANI – Merve'nin en son sözünden başlamak istiyorum, insan aynı insan dedi. Ben de aynı kanaattem, sadece dıştaki, üsluptaki kapta bir değişme olmuyor, suda bir değişim olmuyor. Sadece insanlarımızdaki ya da yaşantımızdaki bizi karşımıza çıkarıp karar verici olan mercilerin görünüşü değişiyor.

Çok not alacağım, önemli satırları oldu ama vakit almamak için sadece şunu söyleyeceğim: Dedi ki, gençlere ya aşırı eleştiriyi ya da siz gençsiniz, aslansınız, kaplansınız şeklinde bir motivasyonla yaklaşıyorlar. Ama bazen bu çok fazlasıyla havaya kaldırmak oluyor, iç dolmadığı için yere düştüğü zaman onu toparlaması, o dağınıklığı tekrar bütünleştirmek hiç de kolay olmuyor. Nicelik ve niteliğin birlikte gitmesi lazım. Gençlere hedefler koyarken, onların nasıl o hedeflere ulaşacakları konusunda makul öneriler getirmek gerekiyor.

Gördüğünüz gibi, platformda hemen o enerjiyi gördüler, o yüzden övgüyle bahsetmekten çekiniyorum çünkü fazlasıyla yukarı doğru çıkaracakmışım gibi bir his var. Benim alanım din psikolojisi. Bundan dolayı insanın mekanizmasında, insanın insana değmesiyle oluşan o enerjideki bereketi hem uzmanlık alanım olması hem de kişisel yaşantımda tecrübe etmiş olmamdan dolayı bu cümleyi söylemiş oluyorum.

Çok güzel şeyler söyledi, tarihsel süreçte gençlere Peygamber Efendimiz'in tavrını ve gençleri nasıl kıymetli gördüğünü, o kıymeti nasıl İslam düşüncesinin ya da medeniyetin ingelişimi, toplumun gelişimi konusunda yönlendirdiğini anlattı.

Bu arada teknolojinin önünün kesilmemesi gerektiğinden bahsetti. Merve, haklıydı, teknolojinin onların hayatındaki olumsuzluğuna dikkat ederek ama ona set çekmeden ve teknolojiyi olumlu hâle dönüştürecek onu kullanmaları için bir yol bulmamız gerekiyor. Onunla ilgili de birkaç önerisi oldu. Mesela Youtuber fikrî ilginç geldi bana. Bugünün ilginç gelmiş fikirleri, yarının gerçekleşmiş projeleri olabilir, neden olmasın.

Ben sözü çok uzatmadan, şimdi de daha farklı bir coğrafyadan aramızda bulunan genç bir tebliğcimize sözü vermek istiyorum.

Abdüsselam söz senin.

Günümüz Gençliğinin Yetişmesinde Dini Yayınların Katkısı

Abdusselam WAMİMBİ

Kıymetli dinleyiciler, hepinize beni dinlediğiniz için şimdiden çok teşekkür ediyorum.

Konuşmalarına geçmeden önce, öncelikle Trkemin yetersiz olduğu yerlerde affınıza sığınarak kusuruma bakmamanızı rica edeim.

Öncelikle belirtmeliyim ki iyi, dindar bir Müslüman ve dünyadan haberi olan donanımlı bir Müslüman yetiştirebilmemiz için bazı şeylere dikkat etmemiz lazım. Bunlardan birisi, genç ne demektir? Bir de, yayın dediğimiz zaman bunun ne anlama geldiğine çok iyi bakmamız lazım.

şimdi, genç bir insan dine nasıl bakıyor? İslam Dini gence nasıl bakıyor? Bunlara çok iyi eğilmemiz lazım.

Bizim yaşlarımızda genç cenneti kazanmak için daha nde olabiliyor, daha hızlı kazanabiliyor, bu zamanı çok iyi değerlendirirse ama eğer iyi değerlendirmezse bunun tam tersi de olabiliyor. Buradaki problem nedir? Gençleri yetiştirecek hocalar ya da insanların çok iyi yetiştirilmesi lazım. Ben eğer bir anneysem ya da bir babaysam, ocuğumu çok iyi bir hocaya teslim etmem lazım. Çünkü o hoca o çocuğa o yaşta ne ğretecekse o ocuk bununla büyüyecek. Hepimiz biliyoruzki genç kolay bir şekilde namaz kılabiliyor hacca gittiği zaman haccın menasikini rahat if edebiliyor; Kâbe'yi tavafı, şeytan taşlamayı en iyi şekilde yapabiliyor.

Dünya açısından bakacak olursak, özellikle Batı'nın bakış açısı, ne bileyim daha fazla hayatın hazzına yaşamak, serbest hareket etmek şeklinde. şimdi, arasında çok belirgin bir çizgi var. Buna çok dikkat etmemiz lazım. Biz çizgiyi kaırırsak, İslam çizgisini muhafaza edemezsek gençliğimizi ihmal eder, sonra dzeltemeyiz. Eğer ben genç zamanımda namaz kılmıyorsam, dinin emrettiklerini yapmazsam ileride bunları yapmam

zorlaşır. O yüzden şimdiden ibadete çok dikkat etmem lazım, alışmam lazım. Türkiye Diyanet Vakfına gerçekten çok teşekkür etmek istiyorum çünkü gençlere yönelik bir kongre düzenledi. Demek ki bize de çok önem veriyorlar.

Ben genç olarak daha önce kendi ülkemde ya da burada böyle bir şey görmedim. Bizim gibi genç insanların en çok yaşadığı sıkıntıları dile getirmek istiyorum, gerçekten hissettiklerimi dile getirmeye çalışacağım.

Bizim gibi genç insanlar, diyelim ki yazar olmak istiyor. Genellikle milletin kafasında şöyle bir şey var, yazar olmak için 45 yaş üstü olmak lazım, doçent, doktor olmak lazım ya da profesör olmak lazım. Yani ben gencim, ben de tecrübe edinerek, genç yaşta yazmak, bu tecrübelerimi belki başka arkadaşlarıma aktarmak istiyorum. Ama bize böyle bir platform vermiyorlar. Ben liseyi Türkiye’de okudum, edebiyat dersinde hocalar derlerdi, şairlerin genel özellikleri şöyle... Ezberleyip geçiyorduk. Ama o yaşlarda kim yazar olmak istiyor, hocalar bunu tespit etseler ve deseler ki “evet Abdüsselam yazar olmak istiyor.” Hani kompozisyon nasıl yazılır, nasıl konuşması lazım, nasıl yazı oluşturması lazım; bu konularda bize destek olsalardı, belki ben şimdiden yazar olurdum. Ama bu dönem böyle geçip gidiyor. İlgili kurumlar, devlet, Diyanet çocukluğumuzdan itibaren bizi buna alıştırsalar çok iyi olur.

Yayın dediğimiz zaman, mesela biz gençlerin ilk aklına gelen YouTube yayınları oluyor. Hoca ödev verse hemen ben internetten bakıyorum. Bunun iyi tarafları var, kötü tarafları var. İyi tarafı hızlı bir şekilde o bilgiye erişebiliyor olmam. Ama bunun bir de sakıncalı tarafı var ki mesela bilginin kaynağı ne kadar doğru, biz bunu bilemiyoruz. Bu görev kime düşüyor? Devlet ya da Diyanet artık ilgili makam hangisiyse bunu dikkate alması lazım. Zaten biliyorsunuz dünyada en çok kullandığımız sosyal medya, yayın olarak YouTube’dur. Çünkü her yaştan insan bu kanalları izlemekten keyif alıyor. Kitap okumayı pek sevmiyoruz, böyle bir alışkanlığımız pek yok. Hoca ödev verince ben YouTube’dan bakıp, hallediyorum. Ama devlet ya da Diyanet bunu çok iyi kontrol etmesi lazım. Mesela YouTube’a ne eklenecekse bunu denetlemesi lazım, burası Türkiye, YouTube’da ne olacak, ne yayınlanacaksa bunların özenle seçilmesi lazım çünkü gençler ne bulursa hemen bakıyorlar. Hiçbir genç bir konuyu, gideyim kütüphanede kaynağından araştırma yapayım zahmetine katlanmıyor. YouTube ya da İnternete bakıyor, buna hemen inanıyor, o da asparagas, asılsız malumatlar olabiliyor. Burada Diyanet’e ya da devlete çok büyük görev düşüyor. Bu görev ilgili kurumların. İlgili kurumlar bizim bu konudaki talebimizi dikkate alması lazım. Çünkü biz gençlerin bunları kontrol etme imkanı yok.

Örnek veriyorum, biz gençler özellikle bu zamanda, bu çağda, akran grupları denen, bir topluluğa girmek istediğimizde, arkadaşım diyor ki ben ateistim. Ben de o gruba üye olabilmek için, o gruba gireyim diye düşüncelerimi belli etmiyorum. Bazı bildiğimi söylemek istemiyorum çünkü öyle söylersem, beni kabul etmeyecekler. O zaman ne yapıyorum? Onlar gibi olmaya çalışıyorum. Bunu nasıl aşabiliriz? Burada da ilgili makamlara, derneklere, vakıflara çok büyük görevler düşüyor.

Bunlar benim şahsi düşüncelerim, yanlış da olabilir. Şöyle de olabilir: Gençlerle ilgili daha fazla atölye çalışmaları düzenlenebilir, konferanslar verilebilir. Şimdi bir konferans yaptığımız zaman herkesi çağırırsak, orada genç olarak ben kendimi özel hissetmiyorum çünkü herkes gelmiş. Ben istiyorum ki gençleri çağırsınlar. Ben de oraya gittiğim zaman diyeyim ki, evet, Türkiye Diyanet Vakfı mesela bugünkü gibi, böyle bir oturum düzenlesin, desin ki sadece gençlere özel. Gençlerden dinleyelim. Biz çoğu zaman yaşlılardan duyuyoruz. Evet, tabii tecrübe çok önemli ama tecrübeler değişiyor. Ben babamın yaşadığı sıkıntıların aynısını yaşamıyorum. Örnek veriyorum, İnternet diye bir şey var. Babam bana bu tecrübeye sahip değil. Tam tersi o tecrübeyi ben ona verebiliyorum. O yüzden, hem büyüklerin tecrübelerinden yararlanmamız gerekiyor hem de gençlerden duymanın çok önemli olduğunu düşünüyorum.

Dediğim gibi fuarlar, atölyeler düzenlenmeli gençler için. Mesela yazar olan gençlere yardımcı olmak gerekiyor. Mesela yayın yapabilmesi, kitap basımı yapabilmesi için. Ne bileyim bunları belki ücretsiz yapabilirler, yüzde 70 veya yüzde 50 indirimle yapılmasına yardımcı olabilirler.

Ben kısa tutmaya çalışacağım ama bir şeyden daha bahsetmek istiyorum. Ben Uganda'dan geldim, Türkiye Diyanet Vakfının bursuyla 2011'de Türkiye'ye geldim uluslararası imam – hatip okumak için. Ben daha önce Uganda'dayken hiç kitap okumuyordum, diyordum ki kitap okuyacağım da ne olacak? Çünkü konferans falan hiçbir şey yok. Türkiye'ye geldim, baktım herkes okuyor, kitabın faydalarından bahsediyor, kitap okursan kendini geliştirebilirsin deniyor. Bunları lisede gerçekten gördüm ve çok önemli olduğunu anladım.

Ben Diyanet'e tekrar teşekkür etmek istiyorum. Burada belki haddim değil ama bir öneride bulunmak istiyorum. Türkiye Diyanet Vakfı ya da ilgili makamlar, farklı yerlerden gelen öğrencilerin tecrübelerini dinlemeli. Sonuçta buradaki, Türkiye'deki öğrencinin yaşadığı tecrübe Uganda'daki öğrencinin yaşadığı tecrübeyle aynı olamaz. Bir kere benim köyümde İnternet erişimi zor, ama İstanbul'da olan bir çocuğun erişmesi çok kolay. Biz bu çocukları bir araya getirirsek, birbirleriyle tanıştırsak kaynaştırsak inanın çok güzel şeyler ortaya çıkar, pek çok konu hallolur.

Bir de, bunu daha önce yaşamış büyük ağabeylerimiz, hocalarımızdan dinlersek, bu sefer gerçekten çok güzel neticelere ulaşırız. Örnek veriyorum, Uganda'da İnternet dediğim gibi bazı yerlerde yok. Çocuk giriyor bir yerden, iyi bir Müslüman nasıl olur diye araştırıyor. Hemen değişik değişik bilgiler çıkıyor, Boko Haram, Daiş gibi örgütler çıkıyor. Müslüman değilsen, senin boğazını kesecekler gibi şeyler çıkıyor ortaya. Çocuk da buna inanıyor. Kendi ülkemden örnek veriyorum. Ama konferanslar yapılır ya da Türkiye Diyaneti oraya el atarsa, oraya gelip bilgiler verirse çok genci doğru şekilde bilgilendirmiş olur. Böylece pek çok genci Türkiye'ye getirebilir okutmak için. Bu sefer o öğrencileri hem kurtarmış olur, hem de dinî bilgileri onlara doğru olarak kazandırmış olur.

Bir iki konuda daha bilgi vereyim. Lisedeyken nasıl giyindiğime ya da kimlerle takıldığımıza çok fazla bakarlardı. Bir grupta takılıyorsak bu çocuk böyledir şöyledir denirdi. Ben şahsi olarak böyle bir şeye bakılmasının gerekmediğini düşünüyorum çünkü gençle birebir oturup konuşmanın daha iyi olduğunu düşünüyorum uzaktan eleştirmek yerine. Çoğu zaman büyükler, biz gençlere bunu yapıyorlar. Bunu değiştirirlerse daha iyi olur. Örneğin benim bir problemim varsa, hocalarım beni çağırıp, sen niye böyle yapıyorsun diyerek, uzaktan ön yargılı davranarak değil de yakından ilgi göstermesi daha faydalı olur.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI – Ben teşekkür ediyorum Abdüsselam’a.

Şimdi, her genç kendi kelimeleri, üslubuyla kendi dünyasını anlatırken aslında burada bir pazılın bir parçasını oluşturuyorlar. Abdüsselam da kendi perspektifinden baktığı pencereyi bize aktarırken ben de onun özellikle neye ihtiyaç duyduğunu, neye dikkat ettiğini not etmeye çalıştım.

Genç, Farsça’da hazine demek, Abdüsselam biz sizi böyle bir sandık dolusu altın olarak görüyoruz, o altının her birinin belli bir ihtiyacı karşılayabilecek şekilde bize kaynak olarak gelmiş bir zenginlik olarak görüyoruz. Elbette ki o genç çağılayan bir nehir gibi ve o nehrin gürlüğüne doğru kanallarla kurak topraklara doğru yönlendirmemiz gerekiyor. Elhamdülillah, her gençle birlikte o pınar tekrar tekrar coşuyor. Ama işte bahsettiğim, önemseyeceğim özellikle üzerinde durmak istediğim şey buydu, bir genç hazineyse o hazineyi ihtiyaç olan yere doğru tevdi edebilecek önemli ellerde olmuş olması ne kadar kıymetlidir, gencin o kıymetini ortaya çıkaracak sarraflar lazım, o altının kıymetini ortaya çıkaracak sarraflar lazım. Doğru bir yerde, doğru bir şekilde o genci kanalize edip akması gereken o nehrin yatağına düzgün bir şekilde koyabilmek belki de bizim onlara karşı olan borcumuz.

Bir de “bize ön yargılı bakmasalar çok daha iyi olur, hatta değerli olduğumuzu hissettirseler” dedin. Victor Hugo’nun bir sözü var onu hatırlattın bana. Diyor ki: “Gençliğe hürmet yaşlılığa hürmetten daha kıymetlidir.” Çünkü gençler bundan sonrakini devralacakları için, onların ne söylediğine baktığımızda belki bir sonraki nesle söyleyeceğimiz sözlerimizi toparlamış oluruz, diyor. Ben de ona gerçekten katılıyorum. O yüzden biz size kıymet veriyoruz Abdüsselam, daha da inşallah bu platformlar, sizlerin kendinizi ifade edeceğiniz ortamlar çok daha fazlalaşır. Kendi ihtiyaçlarınızı kendi diliniz ve üslubunuzla bizlere çok daha iyi anlatacağınız kanaatindeyim.

Dediğim gibi, sözü çok fazla uzatmadan Ali TÜFEKÇİ’ye vermek istiyorum. Kendisi Marmara Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı Öğretmenliği öğrencisi.

Ali biraz hazırlıklı gelmiş bir sürü kitabı var yanında, acaba bize ne anlatacak?

Ali sözü size bırakıyorum buyurun.

Cami Musikisi'nde Ezan ve Selâlar

Ali TÜFEKÇİ
Marmara Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği

Ben öncelikle burada konuşma fırsatını verdiği için Levent Uçkan Hocama çok teşekkür etmek istiyorum. Bir ay evvel bu programdan beni haberdar etti. Fakat programın şöyle bir problemi oldu, ben evvela bunu dile getirmek istiyorum. Mesela bu programın detaylı takvimi Diyanet'in web sitesinde yoktu.

OTURUM BAŞKANI – Eleştiriyle başladık, gençler eleştiriyor biliyorsunuz...

Ali TÜFEKÇİ – Şimdi, bu bence mühim bir şey.

OTURUM BAŞKANI – Ali, bence eleştiri ile sorgulama arasındaki farklılığı ortaya koyduğumuz zaman, biz sizinle aynı dili konuşmuş olacağız. Bence bu, programın daha iyi olması için zaten değinmen gereken bir husus. Belki bununla ilgili teknik şeyler de olabilir. Tabii ama bunu ifade etmen, oradaki bir ihtiyacı dile getirmen bakımından bence gayet olumlu bir şeydi, olumsuz değildi. Yanlış anlama diye hemen bir şerh düşme ihtiyacı hissettim.

Ali TÜFEKÇİ – Teşekkür ederim Hocam.

Zaten bunu araştırınca, web kısmında ve sosyal medya kısmındaki eksiklikleri pek çok kimse görüyor.

Uzun bir metin hazırlamaya çalıştım evvela, sonra süremizin kısıtlı olduğunu öğrenince arka tarafta hızlı bir slayt oluşturdum.

Hocam bana söylediği zaman, öyle bir örneklem seçtim kendime, Diyanet yayınlarına gittim Çağaloğlu'na, bu zamana kadar kitaplarının çoğuyla karşılaşmadım açıkçası. Fuarlarda falan standını görüyorduk Diyanet yayınlarını ama okul ortamında olsun, arkadaşlarımızın tavsiye ettiği eserler arasında değildi bunların çoğu.

Nesiller arası bağın kopukluğuna dikkat çekildi bu program boyunca. Hazreti Ali'yle alakalı yaşanmış bir anekdot var. Gelip şikâyet ediyorlar, çocuklarımıza babalarımızdan gördüğümüz usullerle eğitim vermeye çalışıyoruz. Cevabı şöyle oluyor: “Çocuklarınızı babanızdan gördüğünüz usullere göre değil zamanın icaplarına göre terbiye edin, zaman size uymazsa siz zamana uyun.” Hazreti Ali'nin sözü.

Gençliğin haritasını çıkarmaktan bahsetmişti dün bir hocamız. Bu konuda Türkiye genel olarak çok eksik. Bunun için bir kitap ve bir film tavsiye edeceğim. Kitap Jan Tveig'in İyi Nesil kitabı. Bu kitabı herkes okumalı altını çizme ve son bölümü özellikle gençliğe nasıl ulaşılabilceği ve nasıl yönlendirilebileceğine dair bir kitap. Bu yeni tercüme edilmiş bir eser. Ben altını çizme okudum, herkese bunu tavsiye ediyorum. Akademik detaylardan da sıyrılmış bir eser, akademik kaynaklarla hazırlanmış ama akademik detaylardan sıyrılarak yazılmış bir eser. Bunun bir Türkçe versiyonu olsa çokça faydalı olur diye düşünüyorum. Film olarak da Eight fight, Sekizinci Sınıf, bu film yeni çıktı, bu filmde sekizinci sınıftan, ortaokul sekizden liseye geçiş dönemindeki bir kızın –aynı zamanda kendisi bir youtuber, çok az tıki olsa da ama video çekmekten bıkmıyor çünkü kendisini orada hissediyor- hikâyesi. Bu film tam anlamıyla şu anki nesli anlatıyor bence. Ama bunu ebeveynler seyretmeli çünkü filmde bazı gençler için, yaşı küçük olanlar için problemlili olabilecek şeyler var ama onlar da hayatın gerçekleri. Bu iki tavsiye bence mühimdir.

Bir de kötü bir numune seçtim ben kendime. Türkiye'deki bir web sitesinin geçen yıl, 2018'deki raporunu yayınlamışlar. Ana tema bilim ama yazıların çoğu bilim sosuna bulandırılmış deizm ve ateizm propagandası yapıyor. Bilimsel bilgiler veriliyor ve hipotezler, felsefi argümanlar sunuluyor, bunların ispatlanabilir, ispatlanmamış şeylerini de araya katıyorlar. Böylece sekiz yıldır faaliyet sürdürmüşler. Bir yılda 583 yeni bilimsel içerik ekledik diyorlar, bunların web sitesindeki yayınlarında; toplamda 7 bin küsur içerik var. Bu sene eklenen 253'ü özgün, türev... sayısal rakamlar var ama çok mühim değil. Toplamda 26 bin üyesi varmış sitenin ve üyelikleri gerçek üye şeklinde alıyorlarmış. Kendilerine bir platform kurmuşlar “bize yardım edin” diye. Oraya para aktarabiliyorsunuz ve destek olabiliyorsunuz siteyi beğenirseniz. Bunların 14 bini 2018'de katılmış siteye. 181 adet yazarı var web sitesinin. Bu web sitesinde, burada yayın yapan kimseleri de hep gençlerden seçiyorlar; sitenin 10 içerik editörü, 8 genel editör var, teknik detaylar bunlar. Bir de sitenin istatistikleri var, 6 milyon kullanıcı tarafından, toplamda 9 milyon oturumda ziyaret edilmiş site. İlgi alaka var. Bence en mühimi şu: Ziyaretçilerin ezici çoğunluğu siteyi internet aramaları sırasında, google'da üst sıralamada çıktığı için ziyaret etmiş, bulmuş ve oradan yararlanmış. Daha fazla şey söylenebilir, teknik şeylere çok da girmek istemiyorum.

Arkadaşlarımız çok güzel noktalara temas ettiler. Ben de zaten onlarla hemfikirim, aklın yolu bir. Fatih Kurt Hocamızın da öneriler, tavsiyeler kısmındaki tespitleri de çok mühimdir. Onların çoğunu ben de müşahede ettim okumalarımnda.

Dinî bir neşriyatın tesiri bence samimiyetten geçiyor. İnsanlara, yapmadığınız, uygulamadığınız bir dinî, inanmadığınız bir şeyi söylerseniz bunun tesiri olmaz. Levent Hocam bir misal vermişti geçen konuşmamızda, bir hoca yağmur duasına çıkıyorsa yanında da şemsiyesi yoksa insanlar ona ne kadar itibar eder, sözü ne kadar tesirli olur, diye. Kur'an-ı Kerim'de de bu minvalde ayeti kerime var, "Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?" buyuruyor Allahu Teala. Yine hadisi şeriflerde de tehditler var "İyiliği emrederdim ama onu yapmazdım" diyor birisi Peygamber Efendimizin haber vermesiyle. Yanlış anlaşılmasın da tehdit bu, "Kıyamet gününde azap olunursun" buyuruyor Peygamber Efendimiz. Bunlar mühim şeyler bence.

Peygamber Efendimiz "Kolaylaştırın zorlaştırmayın, müjdeleyin nefret ettirmeyin" buyuruyor. Bütün dinî yayınların temel noktası bu olması lazım. Mesela ben dinî yayınları incelediğimde, büyük mütefekkir İmam Gazali'nin el-Munkızu Mineddalal adlı kitabını okudum. İmam Gazali Hazretlerini ben severim, hayatını, hayat hikâyesini. Onun El Munkıs kitabının başında gençlik döneminde düşünceye, ilme nasıl merak saldıgını anlatıyor. Çok etkilendim. Onun bir de eşkıyaların yolunu kesmesi ve ders notlarını alması hadisesi vardır, o da çok etkilemişti beni. Bu tarz biyografik anekdotlar insanı etkiliyor. Böyle numune insanların hayatlarının gençliğe anlatılması lazım. Daha başka isimler de olabilir. Diyanet'in bu minvalde kitapları da var ama bu kitap akademik makalelerden oluşuyor, yayınlarının çoğu akademik makalelerden oluşuyor. Bunu hiçbir genç alıp okumaz. Ben biraz kendimi zorlayarak okudum, notlar çıkardım, tashihler buldum. Kitabın içindeki makalelerden biri tekrar basılmış, belki benim aldığım nüsha öyledir. Birtakım sıkıntılar var. Akademik bir dil, uzun cümleler yani bunların tashih edilmesi lazım. Buradaki bilgilere Diyanet imzasını atmışsa, buradaki bilgileri tek bir yazara inceletip tek bir süzgeçten geçirtmeli. Bu kitaplar popüler bir dille yeniden yazılabilir ve gençliğe sunulabilir. Diğer pek çok kitap da böyle. Şöyle bir hata da yapılıyor yayıncılıkta, 10 tane yazarın hikâyesini, 10 tane yazarın denemesini tek kitapta birleştiriliyor. Bu durumda bunlar anlamlı bir bütün oluşturmuyorsa ilgi çekmez. Böyle bir kitabı ben niçin alayım? Ama tek bir yazar oturup bir hikâye kitabı yazmışsa ben onu okurum. Mesela burada güzel bir örnek olarak Betül Şatır'ın Kalbe Dokunan Hikâyeler kitabı hoşuma gitti çünkü tek bir yazarın kaleminden çıkmış. Üslubunu seversiniz sevmesiniz. Zaten okumanın iki maksadı var, ya ilim öğrenmek için okursunuz ya da zevk için. Zevk için okunan kitaplar genelde hikâye, roman gibi edebî eserlerdir. Bilim için okunan eserler de zaten akademik eserlerdir. İlme meraklı kişi zaten onu arayıp bulur.

Bu noktada güzel çalışmalar da var fakat bunların artırılması lazım.

Osmanlı dönemine ait olup da benim işittiğim bir söz, hadisi şerifleri ve ayeti kerimeyi mezcetmiş bir söz var: “kelam mütekellimin sıfatı olmayınca samiine tesir etmez.” Bu bağlamda söyleyeyim Diyanet yayınlarını ve klasik kitaplarımızı vesaire bunları okuması gereken kişiler bence gençler değil gençliğe numune olacak olan imamlar, müezzinler, din görevlileri. Bunların yetiştirilmesi ve bunların gençliğe bizzat dokunması gerekiyor. Mesela İmam Gazali İhya’sını veya İhya’dan seçilmiş bir bahsi, mesela dilin afetlerini, mesela gençlikle alakalı onun yazdığı Eyyühel Veled’i bir imam alsa çevresine de 10 tane genç toplasa ve okusa ne kadar iyi olur. Geçen gün Ali Erbaş Hocamız burada “her imama biz 10 kişiyi zimmetledik” dedi. O 10 kişiye imam bir ders anlatsa ve dese ki, tarihte böyle bir kişi yaşamış, İmam Gazali, 50 küsur yaşında vefat etmiş ama şu kadar kitap yazmış...” Böylece büyük İmama Gazali’yi tanıtmış olur, eserlerinden istifadeye vesile olur. Veya daha başka eserler de olabilir. Bizim İslam tarihindeki klasiklerimiz, Farabi de olabilir, başka bir İslam alimi de olabilir. O kendisi okuduğu için anlattığı kişilere de tesir edecektir. Gençlerden, siz o klasik eseri alıp okumasını, herkesin okumasını bekleyemezsiniz. Biz zaten kitap okuma kültürü zayıf bir milletiz. Tvain’in kitabında da dünyada kitap okuma sayısının hızla düştüğü yazılı. Çünkü bunda ekran bağımlılığının mühim bir tesiri var. Buna da şu noktada dikkat çekiyor: Ekranla kaliteli vakit geçirme. Altı saat vakit geçiriyorsunuz, bunun ne kadarını kaliteli kullanıyorsunuz. Bunun artırılması gerektiğini tavsiye ediyor.

Klasik eserlerimizin basılması, dilinin güncelleştirilmesi noktasında şunları söyleyebilirim: Ben Türkçe olan klasik eserlerin dilinin güncelleştirilmesini çok doğru bulmuyorum şahsen. Dünyanın hiçbir yerinde, mesela Rusya’ya gittiğiniz zaman sadeleştirilmiş Tolstoy göremezsiniz, sadeleştirilmiş Dostoyevski göremezsiniz veya İngiltere’ye gittiğinizde de göremezsiniz. Klasik eser klasiktir, insan onu anlamak için çaba gösterir. Siz gençliği, bunların anlaşılması gerektiği yönünde sevk etmeniz lazım. Bu da nasıl olur? Youtube’da kitap okuyan genç arkadaşlar var, bunlarla temas kurulur, bu youtuber arkadaşlara Diyanet kitapları gönderir, onlar o kitapları tanıtırlar veya bir blok sitesi açarsınız... Ben arkadaşlarımla böyle bir site açtım, hem Abdüsselam kardeşimizin dediği gibi yazarlık becerilerimizi geliştirmek, kalem idmanı yapmak için kelambaz diye bir web sitesi açtık, orada yazılar yayınlamaya başladık, birbirimizin hatalarını düzelttik. Hepimiz genciz, kimimiz üniversite mezunu, kimimiz hâlâ okuyor, lise mezunu arkadaşlar var. Oradan sosyal medya vasıtasıyla bize ulaşan ve yazılarını yayınlamak isteyen gençler oldu, Giresun’dan, Rize’den arkadaşlar oldu, onların yazılarını da yayınladık. Kendi meşrepleri var, kendi fikirleri var, onları bir yerde ifade etmek gerekiyor.

OTURUM BAŞKANI – Toparlayalım.

Ali TÜFEKÇİ – Toparlanacak çok bir şey yok hocam.

Konular bunlar. Filmi ve kitabı okursanız, kitabın son bölümü tefekkür edilirse faydalı olacağını düşünüyorum ve bilhassa bu hem gerçek, yaşayan numune insanlara ulaşılmalı, bunlarla ortak çalışmalar, faaliyetler yürütülmeli, youtuber'larla hem de faydalı biyografi kitapları hazırlanmalı, klasikler basılmalı diyorum.

Teşekkür ederim Hocam.

OTURUM BAŞKANI – Ben teşekkür ederim.

Ali'nin özellikle üstünde durduğu son konu başlığına ben de kesinlikle katılıyorum, özellikle sadeleştirme konusuyla ilgili sabahki oturumda Ahmet Tanyıldız Hocamız da söylemişti, ezberlenmesi gereken hadisler ve onların şiirle ezber konusunu. Bizde şöyle bir şey var: İfrat ve tefrite çok fazlasıyla kayıyoruz Ezber zihnietinin hep kötü olduğunu söyleyip külliye onu çıkarmak istiyoruz. Olan şeyin içindeki faydayı almak yerine onu faydasıyla birlikte atıyoruz. Ezberletilen şeyler gençlerin kelime haznesini artırıyor. İnsanların ne kadar fazla malzemesi varsa o malzeme ile düşünebiliyorlar yani kelime bilgisi insanın düşünme zenginliğini de artıran bir şeydir. Bu sebepten dolayı da aslında ezberci zihniyete içselleştirilmemiş bilgi nedeniyle kızıyoruz. Aslında kelime bilgisi bakımından bize öğreteceği bazı şeylerden de böylece ne yazık ki mahrum kalmış oluyoruz.

Ben konuyu şuraya bağlayacağım: Ali, “biz klasik metinleri sadeleştirirken hiç sadeleştirilmiş Tolstoy gördünüz mü?” dedi. Biz İstiklal Marşı'nı anlatabilmek için gençlerimize oradaki kelimelerin altına şerh düşüyoruz veya onu sadeleştirerek anlatmaya çalışıyoruz. Halbuki kelimelerin çoğunu anlama konusunda vâkıf olanlarla olmayanların yaşadığı hissiyatın aynı olmadığını da hepimiz gayet iyi biliyoruz. Kelimenin hakkını, arkasındaki kökenini, kelime bilgisini öğrendiğiniz an itibarıyla o metne bakışınız değişiyor. Ben Ali'ye bu konuda kesinlikle katılıyorum. Özellikle din dili çok konuşuldu bu platformda. İlahiyat camiasında da gençler ve çocuklar konusu konuşulurken onlara aktarılacak olan üslubun nasıl olması gerektiği sürekli kilit nokta olarak ifade edildi. Dilimizi sürekli bizim indirgeyerek anlatmamız bazı zenginlikleri onları yukarı doğru çıkarmamız konusunda engel oluşturuyor. O yüzden Ali'ye kesinlikle katılıyorum, belki biraz Türk Dili Edebiyatı öğrencisi olması bakımından o zenginliği gördüğü için o zenginliği alamayan arkadaşlarının eksikliğini de gayet iyi tespit etmiştir diye düşünüyorum.

Ali TÜFEKÇİ – Peyami Safa'yı sadeleştiren yayınevleri var, öyle satıyorlar, daha çok satıyormuş.

OTURUM BAŞKANI – Her şeyi kolaylaştırma zamanındayız ama insanın kâmilliği, olgunluğu ona harcadığı zaman ve emekle eşdeğer, o yüzden de o olgunluk gelmiyor. Çok şey biliyoruz ama olgunluğumuz oluşmuyor.

Ali TÜFEKÇİ – Ben lise 3'teyken, kelime dağarcığım zayıfken Peyami Safa'nın bir romanı elime geçti, arkasında lügatçesi vardı. Ama şunu dedim, Peyami Safa büyük

bir romancı, benim bunu okumam lazım, en azından tanıyayım diye kitabını okumaya başladım, anlamaya çalıştım ve bu benim için çok faydalı da oldu.

OTURUM BAŞKANI - O senin kendini inşaada faydalı olan bir şey.

Ali TÜFEKÇİ - Sıfırdan, güncel kitaplar yazılmalı, bu ayrı bir şey, buna sonuna kadar katılıyorum, gençliğin diline uygun, gençliğin anlayabileceği ama klasiklerin sadeleştirilmesi bambaşka bir şey diye düşünüyorum.

OTURUM BAŞKANI - Ali'nin alkış almasından da anlaşılıyor ki söyledikleri konusunda çoğunluk hemfikir. Benim düşündüğüm husus da bir kitap okumak aslında bir değerdir. Değerler bilgiyle kazandırılmazlar, yaşantıyla kazandırılırlar. Çok kez böyle değerler eğitimi konusunda farkındalık oluşturmak için çok konuşmalar yapabiliriz ama bir şeyi öğretmek istersek onu ancak yaşatarak öğretebiliriz. O yüzden de klasik eserlerin okunması konusunda okuyun, güzeldir demek yerine, okuyorum ne kadar güzel demek lazım.

Bizim fakültemizde Ekrem Demirli Hocamız vardır, ismen duymuşsunuzdur, belki tanışmış olanlarınız da vardır. Onun altını çizerek sıklıkla bahsettiği bir cümlesi vardır, tam yeri olduğu için söyleyeceğim, der ki “Klasik eserlerin o ciltleri sizi korkutmasın gençler. Çantanızda cilt taşıyabiliyorsanız, o ön yargıyı önden atıp çantanızda taşırken dıştaki o sert kabuğun içindeki naifliği görebiliyorsanız siz bu yolun yolcusu olarak yolun hakkını vermişsinizdir. O yüzden ciltlerden korkmayın, cilt taşımaktan da korkmayın.” Gerçekten onlar öyle büyük külliyatlardır, kütüphanelerimizi gayet güzel süslerler. İçlerine erişebilme konusunda kendimizi hep güçsüz görürüz. Ama onları okumak için gereken cesareti gösterebilmeliyiz diye düşünüyorum.

Konuşacak çok şey var, Ali'nin söylediği şeylerin her biri açılabilir ama zamanı iyi kullanmak adına, şimdi sözü Zeynep Erva Alkoç'a veriyorum. Kadıköy İmam – Hatip Lisesinde öğrenci.

Bu arada bana not geldi, kongreyle ilgili bilgilere web sitesinde rahatlıkla ulaşılabil-
diğini söylediler cevaben, ben de iletmış olayım.

Ali TÜFEKÇİ (Marmara Üniversitesi Türk Dili Edebiyatı Öğretmenliği) – Cuma gününe kadar bu yoktu, Perşembe günü duyurusu yapıldı.

OTURUM BAŞKANI – Sabah Muammer Hocanın konuşmasında olduğu gibi, bence bunu çıkışta konuşalım.

Ali TÜFEKÇİ – Evet, Perşembe günü duyurusu yapıldı ama şu program takvimi yoktu detaylı olarak. Ben bunu arkadaşlara da ifade ettim, onlar da kabul ettiler.

OTURUM BAŞKANI – Peki.

Sözü hemen Zeynep Erva'ya veriyorum.

Gençlik Yayınlarında Tasarım Boyutunun Önemi

Zeynep Erva ALKOÇ
Kadıköy İmam-Hatip Lisesi

Esselamu Aleyküm Verahmetullahi Veberekatuhu.

Saygıdeğer katılımcılar, değerli misafirler; Dinî Yayınlar Kongresinin gençliğe yönelik yayıncılık konusunda sunum yapmak üzere Kadıköy İmam – Hatip Lisesini temsilen burada bulunmaktayım. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Nasrettin Hoca bir gün ırmak kenarında toplanmış bir kalabalık görüyor ve bu kalabalığa yaklaşıyor. Adamın birinin ırmağa düştüğünü fark ediyor. Diğerleri de onu kurtarmaya çalışırken sesleniyorlar ve onların, ver elini diye bağırdıklarını fark ediyor. İyice yaklaştığında adamı tanıyor. Elini adama uzatıp, al elimi diye sesleniyor ve adam elini uzatıp tutuyor, sudan çıkıyor. Tabii insanlar şaşıyor, hocaya soruyorlar, hocam biz sabahtan beri uğraşıyoruz çıkaramadık, sen nasıl çıkardın, bunun hikmeti nedir diye sorduklarında, o adam çok cimridir, kimseye günahını bile vermez, al elimi dedim, çıkardım diyor. Bu konuyu şuraya bağlayacağım: Gençlerden hep bir beklenti içerisindedeyiz, devamlı onlardan bir şeyler istiyoruz ama onların taleplerini hiç dinlemiyoruz ve onların taleplerini ciddiye almıyoruz. Peki, bizim taleplerimiz neler? Ben onları açmak istiyorum inşallah.

İlk olarak dergilerden biraz bahsetmek istiyorum. Dergilerde bizim en büyük sıkıntımız –bence bu konuda hemfikirizdir- biçim ve görüntü. Bence dergilerde biçim değişikliğine gidilmeli. Klasik kuşe kâğıt, klasik beyaz görüntüden uzaklaşmalıyız biraz. Daha minimal bir yapıya gidebiliriz çünkü artık elimizde devamlı taşıdığımız, örneğin Fanzin'ler var, bunlar daha çok artmaya başladı, bu tarz şeyler daha çok ilgisini çekiyor gençlerin. Dergilerde sadelik hâkim olsun istiyoruz, fazla göz kamaştırıcı şeyler bizim ilgisimizi çekmiyor, çok fazla abartılı geliyor açıkçası.

Diğer bir önerim de görselliği artırmak. Açıkçası bu görev bana ilk sunulduğunda, Diyanet'in dergilerini çok fazla takip etmiyordum, sadece çocuk dergisini takip ediyordum kardeşimden dolayı. Görev bana geldiğinde biraz araştırmak istedim, uygulamalarını indirdim vesaire. Baktığımda, her sayfasının neredeyse aynı olduğunu ve uzun makalelerden ibaret olduğunu gördüm. Evet, böyle bir ödev yapıldığında o makaleler gerçekten bize çok yardımcı oluyor, akademik açıdan gerçekten çok yardımcı oluyor. Bu dergilerdeki bu düzenin biraz daha değiştirilmesini, görselliğin artırılmasını tercih ediyoruz. Çünkü biz gençleri az da olsa tanımışsınızdır, devamlı resimli şeylere ilgi duyarız ya da karikatürleri upuzun makalelere daha çok tercih ederiz.

Bunların yanında dergiye ilgi çekmek için yanında ufak tefek hediyeler olmalı. Çok büyük olmasına gerek yok, ufacık bir hediye bile gözümüzü boyayıp, a ne güzel hediyesi varmış alalım diyebiliyoruz. O yüzden bu da güzel bir öneri olabilir.

İçeriğe de biraz değinmem gerekiyor. İçerikte de güncel olaylara biraz daha ağırlık verilmesi taraftarıyız. Şu anda medyayı ve gençlerin ilgi alanının çok büyük bir kısmını kaplayan konular kadın hakları, hayvan hakları, insan hakları gibi konular. Bu konularda insanların aklına çok fazla soru takılıyor ve mütedeyyin olmayan kesim burada daha çok ön plana çıkıyor. Bizim burada daha fazla ön plana çıkmamız lazım. Çünkü dinimiz aslında bunları bize emrediyor ve biz gerçekten bu konuda bilgiliyiz ve bunlara karşı çıkıyoruz, kadına şiddete vesaireye. Ama sesimizi duyuramıyoruz. Tabii insanların aklına neden ses çıkarmıyorlar, acaba gerçekten dinde böyle bir şey yok mu gibi sorular getiriyor. Belki de dergilerde bu konulara açıklık getirirsek, insanların dergilere ilgisini çekebilir ve aklıdaki soruları biraz da olsa gidermiş oluruz.

Bir de soru – cevap köşeleri yapabiliriz. Bildiğiniz üzere Diyanet'in fetva hattı var. İnsanların çok fazla sorusu var, bu soruları cevaplayabilecek ve güvenilebilecek mecralar gerçekten az. Güvenilerek soru yöneltilecek mecralardan birincisi Diyanet. Ama gençler genellikle “alo fetva”yı arayıp ödevlerini soruyorlar.

OTURUM BAŞKANI – Ödevleri için orayı mı arıyorlar?

Zeynep Erva ALKOÇ – Ödev veriliyor hocam, Alo fetvayı arayın diye direkt ödev veriliyor.

OTURUM BAŞKANI – Bunu bir ihbar olarak kabul edebiliriz diye düşünüyorum.

Zeynep Erva ALKOÇ – Bu gibi soru – cevap köşeleri dergilerde olmalı. Her ay öğrencilerden veya genç kesimden ya da herkesten, sosyal medyadan sorular alıp cevaplarını dergilerde yayınlatabilirler.

Aynı zamanda dergide örnek şahsiyetlere yer verilebilir. Bir örnek vermek istiyorum, okulumuzda yapılan etkinliklerde mesela örnek şahsiyetler, İslam coğrafyasında örnek şahsiyetler falan bahsediliyor, bunları dergiye de taşıyabiliriz. Gerçekten aklımızda daha

iyi kalıyor. Onların verdiği öğretileri direkt anlatmaktansa onların hayatını anlatmak onların öğretilerini işlemek daha çok akılda kalıyor.

Diyanet TV’de yayınlanan film okumalarını dergiye de taşıyabiliriz. Dergilerde gerçekten film okumaları vesaire çok ilgi çekiyor.

Kitaplara da değinmek gerekirse, ilmî eserlerde gösterilen hassasiyeti günlük yaşamımızda okuduğumuz roman türü eserlerde de göstermenizi rica ediyoruz. Ayrıca, gençler genellikle makale, deneme tarzı düşünce kitaplarından uzak duruyorlar. Gerçekten okumayı seven biriye okuyor ama sevmeyen biriye genellikle roman, hikâye tarzı, olay ağırlıklı kitaplara yöneliyorlar. Aslında bizim bunları kullanabileceğimiz çok güzel bir alan var, Peygamberlerimizin ve sahabelerin hayatı. Gerek hayatlarındaki mucizeler olsun dikkat çekici oluyor, gerek yaşadıkları olaylar silsilesi insanlarda gerçekten çok dikkat çekici bir unsur oluyor. Bunları romanlara aktararak aynı şekilde öğüt verici bir özelliği kullanmış olabiliriz.

Unutulmaması gereken bir husus da, gençlerin arasında dine önyargıyla bakan kesim de var, bunu unutmamamız gerekiyor. Biz genellikle burada mütebedeyin kesimin çocuklarını konuştuk ve dini bilgi temeli olan insanları konuştuk. Buna karşı olan kesim de var, bunlar hakkında da konuşmamız gerekiyor. Bu kesimde dinî referans alan ancak Protestan bir yaklaşıma sahip olan din ve bilim insanlarının kitapları çokça okunuyor ve ciddi şekilde inceleniyor. Bunun arka planı incelenerek bu kesime ulaşmada yöntemler belirlenebilir diyorum.

Belki de en önemli hususlardan biri, bu eserlerin tanıtılması. Aynı şekilde medyada da aynı sorunla karşılaştım ben. Araştırdığımda, aslında çok güzel işlerin yapıldığını, gençlere yönelik çok güzel şeylerin olduğunu ama bunlardan haberdar olmadığımızı fark ettim. Bence en büyük sıkıntılarımızdan birisi tanıtım sıkıntısı. İçerik ne kadar düzeltilirse düzeltilsin ya da geliştirilirse geliştirilsin, bu eserlerin tanıtımı sosyal ortamlarda yapılmadıkça bu eserler alınmamaya ve dikkat görmemeye devam edecek. O yüzden dışarıdan gelen bunca etkeni de göze alarak insanların Diyanet’e, dinî yayınlara yönelmesini sağlamak amacıyla güzel bir şekilde tanıtım yapabiliriz. Örneğin youtube videolarının arasında çıkan saçma sapan reklamlar yerine dinî yayınları, Diyanet’i görüp sevmese, ilgi duymasa bile ona aklında kalacağı bir ışık yakmış olabiliriz. Bence bu çok önemli bir husus.

Son olarak, bir kitleyi en iyi kendisinin tanıdığını düşünüyoruz. Özellikle de gençlik bu kadar değişmişken, artık işin içine bizim de girmemiz, sadece izleyip okumak değil aynı zamanda yazmamız da gerektiğini düşünüyorum.

Bizlere burada konuşma fırsatı verildiği ve fikirlerimizin önemsendiği hissettirildiği için hepinize teşekkür ediyorum ve saygıyla selamlıyorum.

OTURUM BAŞKANI – Zeynep, şimdi nasıl bundan etkilenmeyelim. Ne kadar güzel ifade etti kendini, yılların akademisyeniymiş gibi işini hakkıyla yapmanın verdiği bir özgüvenle, herşeyiyle gayet de güzel, sayfa yapısından görüntüsüne, içeriğine kadar. Hatta bir tebliğde olması gereken, sorun bu ama çözüm de şu olabilir diye önerileriyle birlikte, gayet güzel bir tebliğ sundu.

Çok teşekkür ederim Zeynep.

Zeynep'in söylediklerinden ben de bazı hususları ön plana çıkarıp altını çizdim. Burada yetkili, kıymetli büyüklerimiz ya da bu işlerin yürütülmesiyle ilgili kararlar alacak olan önemli isimler var. O yüzden onların da belki bunları önemseyeceklerini düşünüp altını çizdim. Zeynep de, özellikle Merve de bundan bahsetti, dinî yayınların içerisinde o dinî bilgiyi kabule bir muhatap buluyormuşçasına o dili kullanarak yayın yapılmaması gerektiğini, o dinî yayınların ulaştığı grubun ya da kişilerin bu dinî kabule sahip olmadıkları da göz önünde bulundurularak belki bu üslupla da yayınların çeşitlendirilmesi gerektiği konusuna değindiler. Ben de açıkçası kendi deneyimlerim ve kendi gözlemim çerçevesinde bu fikirdeyim. Dinî yayınlar sadece dinî bilgiyi bir gruba yatkın ediyormuş gibi, muhatap alıyormuş gibi olmamalı, bütün kesimlerin kendince onda ortak noktaları ya da ortak kabule dair hususları ya da onlarla ilgili merak noktaları, onların yakalayabileceği bir nitelikte olmalı. O yüzden kendisine teşekkür ediyorum.

Sırayı şimdi, Bekir Eren YILMAZ'a veriyorum, kendisi Kadıköy Atatürk Fen Lisesi Öğrencisi.

Gençlere Yönelik Dini Yayınların Yeterlilik Sorunu

Bekir Eren YILMAZ
Kadıköy Atatürk Fen Lisesi

Herkesi saygıyla selamlıyorum.

Öncelikle belirtiyim ki, konudan biraz geç haberim oldu. Açıkçası ilk başta katılıp katılmama, konuşup konuşmama konusunda mütereddit kaldım. Fakat sonradan konunun gençliğe yönelik yayıncılık olduğunu duyunca, gerçekten konuşmaya değer olduğunu düşündüm ve gelmeye karar verdim.

Aslında, şu an bu kongre için değil daha öncesinden de bu konu hakkında bazı düşüncelerim vardı. Yine benim gibi gençlerin, herkesin bu konu hakkında bir düşüncesi oluyor ister istemez. Duyunca, siteye tekrar bir göz attım, inceledim, kitaplara baktım, mevcut kitaplarıma baktım, okuduğum son bir iki hikâyeye, sonrasında youtube kanalına baktım, Diyanet TV'yi izledim biraz. Daha sonra arkadaşlarımla istişarede bulunduk, Diyanet'in bizlere verdiği bilgiler, bunların nasıl olması gerektiğini falan detaylıca konuştuk.

Genel olarak Diyanet'in bizlere verdiği bilgiden memnunuz fakat her bilgiden de memnun değiliz, daha doğrusu bilgiden demeyeyim, alabildiğimiz bilgiden memnun değiliz. Bir konuyu araştırdığınızda o konuyu eğer Diyanet'te bulabiliyorsak, bundan gayet memnunuz, Diyanet bize gayet güzel şekilde anlatabiliyor fakat her konuyu da Diyanet sitesinde bulamıyoruz veya Diyanet'in kitaplarında bulamıyoruz, Diyanet'te o konuyla ilgili bir kitap bulamıyoruz. Etrafıma baktığımda, bir konuyu araştırıp da o konuyu Diyanet'te bulamadıktan sonra farklı kaynaklara yönelip, farklı oluşumlara, kötü oluşumlara yönelen bir sürü kişi tanıyorum. Bu oluşumlara yönelmenin azalması lazım ve Diyanet'in her konuya el atması lazım, her konuda kitap çıkarması lazım diye düşünüyorum. En büyük eksiği bu olarak düşünüyorum.

Anlatımda zaten Diyanet iyi, bir sıkıntı yok.

Onun dışında değineceğim husus, şöyle söyleyeyim: Sosyal medyaya baktığımızda günümüzde Instagram Facebook'tan daha popüler, gençler Instagram'ı Facebook'tan daha fazla kullanıyor fakat ilçe müftülükleri ve il müftülüklerinin yaptığı çalışmalar veyahut olan oluşumlar Facebook'ta daha fazla yayınlanıyor, Instagram'da daha etkin değil. Bunun bir sıkıntı olduğunu düşünüyorum çünkü ben bile bir şeyler araştırmaya, bir şeylere ulaşmaya çalışıyorum, ben bir şeylere ulaşamıyorum. Aynı şekilde benden daha fazla uğraşıp da bir şeylere ulaşamayan bazı kişiler de var. Ki hani Instagram'da bunu araştırmak istemeyen kişiler de var, Instagram'ı sadece gülünç şeylere bakmak için kullananlar da var, onlar neyle ulaşacak? Dediğiniz gibi, arkadaşlarım da söyledi, Youtube'daki reklamlara da konulabilir. Youtube'de ister istemez beş saniye, on saniye videoları bekliyoruz. O videoların ne olduğuna da ister istemez dikkat ediyoruz. Bunlar Diyanet'ten olursa ya neymiş şuna bir bakayım diyebiliriz.

Sosyal medyada çeşitli Youtube kanalları var ki o Youtube kanallarını ben harbiden seviyorum ve takip etmekten mutluyum. Diyanet'te de bazı videolar gerçekten hoşuma gidiyor ama bazı videolar da açıkçası beni sıkabiliyor, beni değil bazı arkadaşlarımı da sıkabiliyor. Bu Youtube videolarının da aktif ve gençleri çekebilecek cinsten olmasını istiyorum. Çocuklara ayrı gençlere ayrı, videolar hazırlanıp bunların önümüze getirilmesini istiyorum.

Kitaplara baktığımda ise kitaplarda şöyle bir durum var: Çoğu kitap Anadolu'yu anlatıyor, çoğu kitap Türkiye'yi anlatıyor. Anadolu'dan gelmiş birisi olarak, ben Anadolu hikâyelerini gayet rahatlıkla anlayabiliyorum fakat büyük şehirde doğmuş büyümüş birisi Anadolu'daki hikâyeleri anlayamayabilir, verdiği mesajı anlayamayabilir. Bunların daha güzel, daha iyi bir şekilde anlatılmasını istiyorum.

Bunun dışında, hadis kitaplarına baktığımda, hadislerin açıklamalarının daha iyi bir şekilde anlatılabileceğini düşünüyorum. Sonuçta bir sürü güzel şey çıkabilir ve Diyanet'in de gerçekten güzel şeyler anlattığını biliyoruz diğer kitaplarında. Ama her kitapta da bu böyle değil.

Riyazüssalihin, binbir hadis kitabı benim gayet ilgimi çekmişti ve hadislerin açıklaması hoşuma gitmişti. Normalde ben bunu bitiremem diyordum, kalın bir kitapta ama hadisleri okudukça içime sindi, devam ettim bitirdim. O yayının başka bir kitabına baktım ama bulamadım. Aynı şeyi Diyanet'ten beklerdim. Ben Diyanet'ten bir şey bulamıyorsam kimden bulacağım diye de bir üzüntüye kapılıyorum.

Daha sonra, filmlere baktığımda, eski bir film ve Türk yapımı olmayan bir film Çağrı. Neredeyse herkes izlemiştir burada. Okulun son günlerinde izletilir çoğunlukla.

OTURUM BAŞKANI – Çocuktan al haberi diye boşa demiyorlar değil mi diye başlıyormuşum... Bütün her şey dökülüyor, Fetva Hattından sonra ikinci şeyi de öğrenmiş olduk, okulda son ders nasıl geçiyor...

Bekir Eren YILMAZ – Çağrı filmi gerçekten, dikkatle izlediğiniz zaman güzel bir film. Vermek istediği mesaj, özellikle Peygamber Efendimiz o filmde gözükmüyor. Bu mesaj bile çok önemli, çok güzel bir mesaj. Günümüz filmlerine baktığımda ben İslam'ın daha iyi anlatılabileceğini düşünüyorum, Diyanet'in bu işlere daha iyi el atabileceğini düşünüyorum. Gençlerin Diyanet deyince yüzlerini eksittiklerini görüyorum. Böyle bir şey olmamalı, din denildiğinde aklımıza Diyanet'ten bilgi alabilirim demek yerine insanlar işte nereden alacağım of, şimdi falan diye düşünüyor. Bu olmaması lazım. Yabancılar baktığımda, İslam denildiğinde akla kötü şeyler geliyor, teröristlik geliyor. Ki öyle bir şeyle alakamız bile yok.

Günümüz gençliğinin düşündükleri genel olarak bunlar. Sadece benim değil arkadaşlarımla düşünceleriyle birleştirdim düşüncelerimi.

Söyleyeceklerim bu kadar.

Tekrardan saygılarımı sunuyorum.

Teşekkür ederim.

OTURUM BAŞKANI – Çok teşekkür ediyorum.

Kıymetli hazırım, biliyorum yorulduunuz ama sizin buraya olan şu tevveccühünüzün göstergesi olan alkışlarınızdan anlıyorum ki gençlerin burada konuşuyor olmasından hepimiz memnunuz, mutluyuz. Söyledikleri her şeyi çok dikkatle dinliyorum. Çünkü onların hakkında bir şey düşünüp karar verirken onlarsız yapmış olmanın ne kadar mesnetsiz olduğunun farkındayım. Sizin de burada sabır gösterip bize bu vakti ayırmanızdan dolayı teşekkür ediyorum.

Bekir'in söylediği bir şeyi sadece biraz parlatmak, biraz altını çizmek adına bir şeyde ben söylemek istiyorum. Bir yerde okumuştum, daha önceki medeniyet kulak medeniyetiydi, bugünkü medeniyet göz medeniyeti. Daha önceden tedrisatımız dinleyerek, dinlediğimizi kendi içimize nakşederek geçiyordu, şimdi artık dijital, görsel oluyor. Bu değişim-dönüşüm sebebiyle dijital veya görselle ilgili olan sosyal medya üstünden sürekli örnekler getiriyoruz. Farkındaysanız sunum yapan gençlerimiz sürekli bu dili vurguladı. Bu dili vurgularken olmayan bir şeyi öne çıkarmaya çalışmıyorlar, bu dil üstünden konuşuluyor. Şu an bununla iletişim kuruluyor, bilgi bu kanal üstünden akıyor. Buna yok desek de, daha önceki alışkanlıklarımız sebebiyle, zaman buna müsaade etmiyor. O zaman bu aleti nasıl kullanacağımızın yöntemini, yolunu, üslubunu bulmamız gerekiyor. O yüzden gençlerin her biri yayınların yanı sıra özellikle de medya ayağının,

doğru bilgi aktarabilmek adına, gençlere ulaşabilmek adına altını çizmeye çalışıyor. Bu açıdan, gençlerin şu an ki söylemini iyi değerlendirmek, iyi okumak lazım.

Diyanet'ten beklentisi yüksek Bekir'in. Dinlerken en çok altını çizdiğim şey de buydu. "Doğru bilgiyi Diyanet'ten alamazsam kimden alacağım?" cümlesi bence çok iyi anlatıyor onun dediğini. Bekir doğru bir yerden, güvendiği bir kaynaktan almak istiyor bilgiyi, her ihtiyacı olduğunda Diyanet'i yanında görmek istiyor. Böylece hayatında boşluklar kalmayacağı için, doğru bir yerden bilgilenmiş olacağı için ve kendini diğer kaynakların içerisinde bunalmış, boğulmuş olmayacağı ya da güven sorunu yaşamayacağı için hissiyatını açıkca söylüyor. Bu da bizim için çok kıymetli.

Başka önerilerini de inşallah daha sonra tekrardan konuşuruz Bekir.

Şimdi de, son konuşmacımıza, Rümeysa'ya söz vermek istiyorum. O da Kadıköy İmam – Hatip Lisesinden.

Rümeysa söz senin.

Gençlere Yönelik Görsel, Sesli ve Süreli Yayınlarda Nitelik-Nicelik Sorunu

Rümeysa YEME
Kadıköy İmam-Hatip Lisesi

Esselamu aleyküm verahmetullahi ve berekatuhu.

Öncelikle ben de böyle bir kongrenin yapılmasını önemli bir adım olarak değerlendiriyorum ve bu önemli çalışmada biz gençlerin de naçizane fikirlerine yer verdiğiniz için hepinize çok teşekkür ediyorum.

OTURUM BAŞKANI – Asıl biz teşekkür ederiz, buraya gelip bizimle bu anı paylaşıp bize güzel görüşlerinizi serdettiğiniz için.

Rümeysa YEME – Böyle bir şeyden ilk haberdar olduğumda –bundan beni haberdar eden Levent Uçkan Hocama da buradan teşekkür etmek istiyorum- gençlik diye isimlendirdiğimiz topluluğu ve bizim de içinde bulunduğumuz topluluğu anlamak adına arkadaşlarımla muhabbet ettim, onların fikirlerini aldım ve ilk yaptığım şey okulda Diyanet’in dergisini sınıfa getirmek ve onlara göstermek oldu, ne düşündüklerini sordum. Açıkçası, üzülerek söylüyorum, kimse ilgilenmedi. Bu sefer neden ilgilenmediklerini sordum, farklı farklı yorumlar geldi. Zeynep arkadaşımız da söyledi zaten, bunlara ben tekrar değinmeyeceğim ama beni en çok yaralayan nokta şu oldu: Bir arkadaşım dedi ki: Mesela, ya adı, dedi. Sustu sonra, bir şey söylemedi. Ama ben onun ne demek istediğini anlamıştım, nerede problem olduğunu anlamıştım.

Ben imam – hatip lisesinde okuyorum, imam – hatip lisesinde bile bu tarz düşünen arkadaşlarımla var olduğunu anladım o zaman. Sadece kapağında dinle ilgili bir şey yazıyor diye o kapağı açıp dergiyi okumayacak olan arkadaşlarımız olduğunu anladım.

Aynı şekilde dinle ilgili bir film diye, bir dizi diye onu izlemeyecek olanların varlığını anladım ve ilk başta kimlere hitap ettiğimizi, bu gençliğin içinde nasıl gruplar olduğunu

anlamak adına gözlemler yaptım, büyüklerime danıştım ve şu sonuca vardım: Öncelikle okuyan gençlerimiz var, bilgiye dair kendinde açlık hisseden ve kendini geliştirmeye çalışan. Bunun dışında kendini geliştirmekten bihaber olan, bulunduğu çevreden dolayı olabilir, yaşadığı yerden dolayı olabilir, kitaplara meyli olmayan arkadaşlarımız var.

Bunun dışında bence ihmal ettiğimiz bir nokta da örgün eğitimde eğitim görüyor olmayıp çalışma hayatında olan arkadaşlarımız var. Ben bu gençlere ayrı ayrı ulaşılması gerektiğini düşünüyorum. Her bir grupta dinî değerlere sahip olan, dinî değerlere sahip olmayan ayrıca dinî değerlere öfkeli olan arkadaşlarımızın varlığını anladım. Mesela sadece kitap ve dergi yayınlarıyla herkese ulaşamayacağımızı anladım ve şöyle düşündüm: Bunu arkadaşlarımız da ifade ettiler, Youtube'da kanal açılmasını ya da çeşitli filmler, dizilerle insanlara ulaşılmasını. Ama benim burada en önemli dikkat ettiğim nokta şu oldu ki ne kadar reklamlar yapıyorsak yapalım, Youtube'de olursak olalım, adında din geçiyor diye bakmayacak arkadaşlarımız var. Ben şöyle bir öneride bulunuyorum, tabii ki takir sizindir: Bu zamana kadar bize nasıl İslam karşıtı fikirler alttan alta empoze edildiyse biz de bu yöntemi kullanarak olumlu bir algı yönetimi gerçekleştirebiliriz. Mesela, bir film yapılmalı, bu komedi filmi gibi gözükebilir, hiçbir farkı olmayabilir piyasadaki filmlerden, ama burada yapılan ince espriler... Burada bir hocamız da bahsetmişti, şu an beni mazur görsün ismini hatırlamıyorum. İnce espriler yaparak biz de İslam karşıtı fikirleri bu şekilde eleştirebiliriz, İslami yaşayışı, oradaki yaşayışla yayabiliriz. Ama bu bakış dinî gözükmemeli bana kalırsa. Bu şekilde ön yargılı olan arkadaşlarımıza da ulaşabileceğimizi düşünüyorum.

Aynı şekilde dergilerde de bu gerçekleştirilebilir. Dergide de baktığımızda, mesela bugünkü piyasadaki gençlik dergilerinden pek farkı olmayabilir, içinde belki dinî nitelikte bir yazı olmayabilir ama alttan alta yine buradan da mesaj verilebileceğini düşünüyorum. Mesela, vaktinin büyük çoğunluğunu oyun oynayarak, bilgisayar oyunları ile geçiren arkadaşlarımız var, bunların varlığını inkâr edemeyiz. Ben bir oyun hayal ediyorum, bu oyunda insan öldürmenin alışkanlık hâline getirilmediği, insana, canlılara değer verildiği, bunların alışkanlık hâline getirildiği oyunlar hayal ediyorum. Bu oyunlar da yine dışarıdan bakıldığında dinî bir oyun olarak gözüküyor olabilir ama bunu çocuk ya da bir genç oynadığında oradan edineceği alışkanlıklar İslami değerlere uygun olabilir diye düşünüyorum. Bu şekilde oyun alanında da orijinal oyunlar üretmemiz gerektiğini düşünüyorum.

Onun dışında, söyleyebileceğim, arkadaşlarım zaten hepsinden Allah razı olsun, çok güzel yerlere değindiler. Benim de Youtube hayalim vardı. Youtube'de ilk baktığında Diyanet'in kanalı var mı diye... Ben de videolarını izlememiştim. Görüntülemenin çok düşük olduğunu gördüm, 101 görüntülenme, 30 görüntülenme vardı. Diyanet Genç diye bir kanal oluşturulabilir. Bu kanalda öyle gençler olmalı ki hem dünyayı hem de dini

iyi tanımalı. Şöyle söyleyeyim, mesela gündemimizde yapay zekâ konusu var, yapay zekâ alanında kendini yetiştirmeye çalışan bir genç olabilir orada, aynı zamanda dinî değerlere de sahip bir genç bu. Burada, yapay zekâ alanında anlatım yapabilir. Çünkü biz mesela burada interneti konuşuyoruz, sosyal medyayı konuşuyoruz ama sosyal medya şu anda yeni ortaya çıkan bir şey değil, yıllardır hayatımızda olan bir şey ve şu an çok daha büyük bir olay var yapay zekâ gibi. Belki de tüm sosyal hayatımızı değiştirecek, belki yeni hukuk kurallarını beraberinde getirecek. Ben açıkçası yapay zekâyı İslami bir bakış açısının nasıl olması gerektiğini bilmiyorum ve ben bunu Diyanet'ten öğrenmek istiyorum. Bu Youtube kanalında belki o gençler aracılığıyla öğrenmemiz hem gençleri benimsememiz açısından, bizden olan birilerinin anlatım yapması açısından, hem o gencin duruşuyla, tavırla, diksiyonuyla, belki mizahi yönüyle orada gösterdiği örnekliğin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Çünkü bugün arkadaşımızın da belirttiği gibi, Youtube'da heva ve heveslerine göre hayat yaşayan insanların ön planda olduğunu görüyoruz ve bunlar ister istemez sosyal medyaya yeni atılan gençlere örneklik teşkil ediyorlar. Ben bu örnekliğin değişmesi gerektiğini düşünüyorum. Müslüman bir gencin rol model olarak benimsenebileceğini düşünüyorum.

Atladığım bir yer var mı diye bakmak istiyorum.

Bir de şöyle bir fikrim var: Mesela, burada adını vermek ne kadar uygun olur bilmiyorum, bir yarışma var hepimizin bildiği, bir canlı yayın üzerinden yapılan bir yarışma ve sonucunda para ödülü dağıtılıyor. Çeşitli sorular soruluyor genel kültür vesaire. Benim çevremde insanlar o saat geldiğinde geçiyorlar telefonun başına, o yarışmaya katılmak için uğraşıyorlar. Ben bu yarışmanın İslami versiyonunun yapılabileceğini düşünüyorum. Bu bir kültür yarışması olabilir, direkt İslami yarışma olarak geçmek zorunda da değil ama burada İslam kültürünü sorgulatacak, tarihteki ruhu canlandıracak soruların olması ve gençlerin arasında İslami konuların konuşulmaya başlaması açısından önemli olacağını düşünüyorum.

Benim fikirlerim böyle.

Değer verip dinleyen herkese çok teşekkür ediyorum.

Allah'tan niyaz ederim ki bu çalışma boyunca ortaya çıkan tüm fikirler bu toprakların her karışında tekrar İslam'ın yeşermesine vesile olur.

Hepinizi rahman ve rahîm olan Allah'a emanet ediyorum.

OTURUM BAŞKANI – Rûmeysa'ya da bu güzel tebliği için teşekkür ediyorum.

Böylece genç oturumumuzu tamamlamış olduk ama Rûmeysa'nın söylediğine bir cümle serdetmek istiyorum. O da şu: Dikkatimi çeken şey şuydu, önerisi çok hoş, o yarışmayı bilenler varsa gerçekten gençler arasında çok yaygın, bilgiye yöneltmesi bakımından da çok güzel ve aslında arkadaşlar arasında bir iş birliği de yapılıyor bilgi üzerinden. Yalnız dikkatimi çeken şey, bunların dinî kelimelerle çok fazla ön plana

çıkarılmaması gerektiğini söylemesiydi Rûmeysa'nın. Ben bunu haklı buluyorum, şundan dolayı: Bir yandan haklı buluyor bir yandan şuna da dikkat çekmeye çalışıyorum. Bizim hayatımızda dinin olmadığı bir lahza yok, yaşantımızın her şeyi onun tarafından çerçeveleniyor. Ama bunu söylemlerde dile getirirken karşı taraftakinde bir bıkkınlık ve tüketmişlik oluşturmamak gerekiyor, oluşmuşsa bunu önyargılarını ayağa kaldıracak şekilde yapmamak gerekiyor. Acaba oradan mı hareket ediyor diye düşünüyorum. Benim kanaatim o.

Onun dışında, dediği çözüm önerileri de gayet yerinde ve güzel şeylerdi. Umarım yerli yerine ulaşmıştır diye düşünüyorum.

Böylece bu oturumu sonlandırmış olmak üzere son cümlemi şöyle bitirmek istiyorum: “Yaşlılar gençleri değiştirmeye çalışırken, gençler dünyayı değiştirmeye çalışır” diyor bir atasözü. Kızılderili atasözü diye hatırlıyorum. Biz burada gençleri aslında belki birazcık sadece etraflarındaki engelleri kaldırmaya çalışırsak, onlar bizim için zaten olabilenin en iyisine doğru yol almaya devam edeceklerdir diye düşünüyorum. Şu anda da gördüğümüz görüntü bunu gösteriyor diye düşünüyorum.

Tekrar sabrınız için teşekkür ediyorum, Allah'a emanet olun, gününüz bereketli geçsin.

YEDİNCİ OTURUM

Değerlendirme ve Sonuç Bildirgesi

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Huriye MARTI

Saygıdeğer misafirler, kıymetli dinleyiciler; hepiniz oturumumuza hoş geldiniz.

Gençliğe yönelik yayıncılık konulu 7. Dinî Yayınlar Kongremizin değerlendirme oturumunda kıymetli görüşlerini almak üzere İstanbul Müftümüz Prof. Dr. Sayın Hasan Kâmil Yılmaz Hocamızı ve Kongremizin düzenlenmesinde yoğun emeği geçen ve kongre sonuç bildirgemizi sunacak olan Dinî Yayınlar Genel Müdürü Dr. Sayın Fatih Kurt Beyefendiyi davet ediyorum.

Buyurun efendim.

Dr. Fatih KURT
Diyanet İşleri Başkanlığı
Dini Yayınlar Genel Müdürü

Kıymetli misafirler, altı oturum hâlinde düzenlenmiş olan ve üç gün süren kongremizin son derece verimli ve bereketli geçtiğini, her birimiz, hem kendi aramızdaki değerlendirmelerimizden hem de oturumlar sonrası yapılan değerlendirmelerden şahit olarak gördük. Cenab-ı Hakk'a hamdedederek sözlerime başlamak istiyorum.

Gençliğe yönelik faaliyetlerde bulunan STK'larımızın, resmî kurum ve kuruluşlarımızın, yayıncılarımızın ve özellikle Diyanet İşleri Başkanlığımızda gençlik çalışmalarıyla sorumlu olan koordinatörlerimizin salonda bulunması, böyle bir çalışmada bizlere eşlik etmesi ve katkı sunması, bizim açımızdan son derece kıymetli. Her birine ayrı ayrı teşekkürlerimi sunuyorum.

Diğer yandan, bu çalışmanın tebliğleriyle ve müzakereleriyle olgunlaşmasını ve tamama ermesini sağlayan kıymetli hocalarımıza minnettarız.

Böylesine önemli bir konunun bizim bundan sonraki faaliyet alanlarımızı derinden etkileyeceğini öncelikle belirtmek istiyorum. Dinî yayınlar kongrelerinin en güzel tarafı, Diyanet İşleri Başkanlığının yayıncılık perspektifine yön vermeleridir. Sadece Başkanlığımızın değil, aynı zamanda yayın dünyasını bütüncül bir şekilde kuşatarak pek çok yazarın ve yayınevinin de gündemlerini bu odağa çekmektedir. Dolayısıyla gençlik konusunda bundan sonra çalışmaların bu topraklarda bereketlenerek artacağına gönülden inanıyorum. Böyle bir ivmeye sebep oldukları için de bütün çalışanlarımıza, bizlere böyle bir hedef göstererek gençlik konusunda hem mevlidi nebide hem de dinî yayınlar kongresinde çalışmamızı emreden saygıdeğer Başkanımız başta olmak üzere bütün teşkilatımıza teşekkürlerimi sunuyorum.

Kıymetli misafirler, burada bulunan bütün konuşmacıların, bütün tebliğ ve müzakerecilerin ortak kanaati şudur ki gençlik konusunda yayıncılığımız son derece önemli ama bir o kadar da cılızdır. Gençlerimize ulaşmak konusunda ve bilhassa gençlik konusunda dinî yayıncılık alanında daha güçlü, daha başarılı, daha etkili ve verimli olmak zorundayız. Dolayısıyla, gençlik konusunda yayın üretirken, gençlerle birlikte ve gençlerin yanında durarak nasıl yol alabileceğimizi bir kere daha düşünmek durumundayız.

Bu kongrede özellikle altı çizilen üç önemli hususu çok kısaca burada tekrar dikkatlerinize arz etmek istiyorum. Bunlardan birincisi gençlik yayıncılığının bu kadar önemli olduğunu bildiğimiz bir dönemde gençlere yönelik yayıncılığın onların dili ve üslubu üzerinden, onların hayatlarının gerçekliği, onların zihin dünyalarının, duygularının ve ideallerinin berraklığıyla yapılması gerektiği. Bizim gençlere ulaşmada, gençlerin diliyle konuşan bir yayıncılığa belki de her zamankinden daha çok ihtiyacımız var.

İkinci önemli husus ise, gençlerimizin gerek dinî bilgiye sağlıklı, sahih, sağlam kaynaklardan ulaşmadaki ihtiyaçları gerekse bâtil akımlardan, din karşıtı yönelimlerden, dini istismar eden yapılardan korunmaları ancak bizim yayıncılığımızla mümkün. Dolayısıyla, bir koldan gençlerimizi doğru bilgilendiren yayınlar yapmamız ve diğer koldan da aynı titizlikle ve hassasiyetle gençlerimizi her türlü zararlı akımdan, düşünce ve ideolojiden, din karşıtı söylemden ve hele de dini istismar eden yapıların yayıncılığından korumamız gerekiyor. Bu husus, Diyanet İşleri Başkanlığı olarak hem bizim hem de sivil toplum kuruluşlarımızın ve gençliğe yönelik yayınlar yapan yayıncılarımızın daha fazla gündeminde olması gereken bir husus.

Üçüncü önemli konu ise yayıncılığın aslında, bizlerin, bu dijital çağın göçmenleri olarak çok da fark etmediğimiz bir şekilde artık basılı yayından dijital alana kaymış olduğu gerçeği. Pek çok konuşmacımızın burada sunumlarda belirttiği üzere, biz tıpkı basılı yayınlardaki ihtiyacı karşılamak gibi ve ondan çok daha ötesi belki de gençlere dijital alanda, İnternet ortamında, sosyal medya mecralarında görsel yayınlarla dine dair yayıncılık yapmak zorundayız. Bu bizim için yeni bir ufuk. Bu konuda Diyanet İşleri Başkanlığımızın Dijital Yayınlar Daire Başkanlığı gibi yeni bir oluşum içerisinde olması son derece ümit verici ve bundan sonraki süreçlerde de gençlerimize tam da var oldukları yerde onları yakalayarak, tam da yaşadıkları alanda onlarla kol kola girerek yayıncılık yapmamız icap eder.

Kıymetli misafirler, ben sözlerimi daha fazla uzatmadan İstanbul Müftümüz Sayın Hasan Kâmil Yılmaz Hocamıza kongre hakkındaki değerlendirmelerini almak üzere mikrofonu uzatıyorum.

Buyurun Sayın Hocam.

Prof. Dr. Hasan Kâmil YILMAZ
İstanbul Müftüsü

Efendim, çok teşekkür ediyorum hem söz hakkı verdiğiniz hem de gerçekten gençliğe yönelik yayıncılık gibi çok önemli, nazik bir konuyu gündeme taşıyarak üç gün boyunca erbabınca burada tartışmayı ve olgunlaştırmayı sağladığınız için.

Gerçekten, günümüz gençlerinin farklı algıları, farklı yönelişleri bizim tarafımızdan maalesef çok geç fark edilmeye başlandı yani gençlerimizin kullandığı dilin bizim kullandığımız dilden farklı olduğunu biz yeni yeni fark etmeye başladık ve onlara ulaşamayışımızın temel sebebinin de bu dil farkından olduğunu görmeye başladık. Nasıl İslam dünyası matbaanın icadından iki yüzyıl sonra kitap basarak yayıncılık hayatına girmede geciktiyse basılı yayınlardan dijitale geçme konusunda da göstereceğimiz veya gösterdiğimiz zaafiyet sebebiyle gençlerimize ulaşmada belki bir elli yıl, belki daha fazla bir süre gecikme söz konusu. Ama bizim bunu fark etmiş olmamız ve bu toplantıda bunun gündeme gelmiş olması bence çok anlamlı ve önemli. Çünkü gençler artık belli karakterdeki harflerle ve sayılarla anlaşarak yaşıyor ve üç dakikayı geçmeyen birtakım kısa videolarla daha çok imaja ehemmiyet veren bir konuma doğru savruluyor. Yani söz ve yazı değerini yitirdi, imaj öne çıktı ve o imajın öne çıktığı dönemde biz de henüz yeni yeni bunun ehemmiyetini fark etmeye başladık.

Sanıyorum gençliğe yönelik yayıncılık konusunda yapılan bu kongre, bu manada gerçekten bizim için önemli ve uyarıcı oldu. Vakıa, geç kalınmış olsa bile zararın neresinden dönülürse kârdır. Bu manada anlamlı ve önemli, kıymetli bir adım olduğunu şahsen ifade etmek istiyorum. Çünkü gençlerimizin özellikle dijital üzerinden haberleşerek ve yazışarak birbirlerini etkiledikleri ve dijital âlemin onları çok daha fazla kuşattığı gerçeği hepimizin malumu. Söylenmesi, bilinmesi gereken çok ciddi bir konu bu.

Özellikle inanç değerlerimizle ilgili alanlarda da gençlerin daha özgür katılarak, oralarda çok farklı şeyleri konuşup yazdıklarını, değerlendirdiklerini ve bize ulaşan bazı sorularla deizm, ateizm konularında bile kafalarının çok karışık olduğunu ve bu hızlı haberleşme sürecinin bu tür yanlış ve farklı fikirlerin süratle onların arasında paylaşılmamasına vesile olduğunu görüyoruz.

Dolayısıyla tabiat boşluğu kabul etmiyor. Bu boşluğu bizim süratle, Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü olarak doldurmamız gerektiği gerçeğini bir kere daha görmüş olduk. Çünkü gençlerimize ulaşmada din dili meselesi gerçekten – Huriye Hanım’ın da dirayetle belirttiği gibi- çok önemli bir konu. Onlar bizim dilimizi kullanmıyor, biz de onların dilini ısrarla anlamamakta direniyoruz. Onların dilini anlamak zorundayız.

2012 yılında Camiler ve Din Görevlileri Haftası münasebetiyle Cami ve Gençlik konusunu gündeme taşıdığımız zaman, nasıl bir başlık koyalım ve gençlerin dikkatini çekelim, onları camiye davet etmiş olalım diye Ankara’da çalışma yapmıştık. O zaman bu işten anlayan, dijital ortamı da bilen yayıncı, reklamcı arkadaşlarla görüştüğümüzde, gençlerin farklı bir dili olduğunu ve o farklı dille ancak onlara ulaşabileceğimizi söylediklerinde doğrusu çok gerilerde kaldığımızı fark etmiştim. Hatta o zaman o dediğimiz sloganlardan hangisi daha çok işe yarar diye konuştuğumuzda, “Cami çok güzel gelse” diye bir slogan üretirsek gençleri daha kolay yakalarız demişti bir arkadaşımız. Bize tabii çok ürkütücü geldi çünkü biz Diyanetiz, bir ağırlığımız var, ciddiyetimiz var. Böyle kullandığımız zaman ortalama vatandaş bizi nasıl algılar? Dedik yok, onu normal bir slogan olarak kullanamayız, kullanmamalıyız ama biraz daha gençlerin de hoşuna gidecek, bizim de kabullenebileceğimiz bir şey bulun dedik. O zaman şu çıktı karşımıza: “Geç kalma genç gel.” Gençleri ne kadar yakaladık bilmiyorum ama o zaman gençlerin seveceğini tahmin ettiğimiz bir dil bulmaya çalışmıştık.

Gerçekten bugün bu dilleri bulmaya ihtiyacımız var. Daha az harfle, daha az karakterle daha çok şey ifade etmek isteyen bir gençlik var. Daha önemlisi, sanal dünyada aradığını bulan ve onlarla tatmin olan bir gençlik var yani gerçek dünyadan belli oranda kopmuş bir gençlik var. İşte o sanal dünyada biz ne kadar gerçekleri ifade edebilirsek o kadar onların gönüllerine dokunmuş olacağız. Çünkü gerçekten gençler ile büyükler, orta yaşlılar birbirimize yavaş yavaş yabancılaştığımızı işin köküne indiğimizde daha çok fark ediyoruz, daha çabuk anlıyoruz. Çocuklarımızın, torunlarımızın kullandığı dile, sosyal medyadaki yazışmalara baktığımız zaman, onların orada dostları var, arkadaşları var, o dostlarla, arkadaşlarla konuştukları dil ile bizim normal hayatta kullandığımız dil birbirinden çok farklı ve onlar o sosyal hayattaki dostluklarıyla mutlular ama insan dediğimiz varlığın bir de göz temasıyla, ten temasıyla, sohbet ortamıyla, bir arada bulunmakla gelişen ve evrilen, sığa dediğimiz,

insivağ dediğimiz bir şey var özellikle bizim tasavvuf geleneğinde. Bu nasıl oluşacak? Doğrusu ben endişeliyim. Yani o sosyal medyada insivağ olur mu? Gençler büyükle-rinden, öndeki nesillerden bir boya kendilerine alabilirler mi, çok zor görünüyor. O boyanın nasıl oluşacağını doğrusu artık ben bu işin uzmanı olan, bu işin ehli olan arkadaşlara bırakmak istiyorum, dijital yayıncılara ve bu alana kafa yoran arkadaş-lara. Ama bu alanda da çok yeterli seviyede olmadığımızı görmüş olduğumu da ifade etmek istiyorum.

Gerçekten gençler bizim hazinemiz, sermayemiz. Fütüvvet kelimesinin anlamındaki o işaret duygusunu da ihtiva eden genç insanların çok güzel özellikleri var ama bunla-rı yönetmede, yönlendirmede, onlara rehberlik etmede bizim zafiyetlerimiz olduğunu görüyorum ve çağımızda dil bulma konusundaki zafiyetlerimiz ise bu ayrışmayı daha da derinleştiriyor.

Onun için, bu konuya kafa yormaya vesile olan 7. Dini Yayınlar Kongresinin ben çok önemli bir adım olduğunu, arkasının geleceğini, inşallah dijital yayınlarla ve gençlere hitap eden daha özgün çalışmalarla zenginleşerek devam edeceğini ümit ediyorum. Çün-kü Diyanet gerçekten toplumun dinî hayatını yönetmede, ibadet hayatını yönetmede, ahlakına rehberlik etmede anayasal sorumluluğu olan bir kurum. Bu sorumluluğunun farkında olarak da bugün önemli bir adım attı, üç günden beri de bu salonda çok önemli akademisyen arkadaşlarımız, hocalarımız, yayıncılarımız bu konuyu tartıştılar. İnşallah bundan önemli, güzel sonuçlar çıktığına inanıyorum. Fatih Bey biraz sonra deklare edecek sonuç bildirgesini ama bundan sonra daha özel alana doğru, daha özgün çalış-malarla bunun devam etmesini temenni ediyorum.

Tekrar, böyle anlamlı konuda Diyanet İşleri Başkanlığımızın çalışma yapmış olmasın-ı, kongre düzenlemiş olmasını takdire şayan buluyor ve Dinî Yayınlar Genel Müdürünü ve Dinî Yayınlardan Sorumlu Başkan Yardımcısı Huriye Hanım kardeşimizi tebrik edi-yorum ve bu alana katkı sağlayan bütün dostlarımıza, yayıncılarımıza, akademisyen-lerimize teşekkürlerimi ifade etmek istiyorum.

Derdimiz büyük, çözüme çok ihtiyacımız var.

Hepinizin desteklerine ihtiyacımız olduğunu tekrar ifade ediyor, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

OTURUM BAŞKANI – Saygıdeğer müftümüze biz de teşekkürlerimizi arz ediyoruz.

Bu kongrenin belki de en güzel yönlerinden birisi, gençler hakkında umut dolu ko-nuşmaların olmasıydı. Kongre boyunca hiçbir konuşmacımız gençler okumuyor, gençler dinlemiyor, gençler anlamıyor gibi serzenişlerde bulunmadı, aksine gençlerimizin okudu-ğunu, okumaya hevesli olduğunu, hâlbuki bizlerin onların bu okuma heyecanına yeterli materyalle cevap veremediğini, esas sorumluluğun bize düştüğünü söyledi.

Dolayısıyla bu kongre bizler için hem bir ufuk hem bir heyecan ve hem de bir ümit yolculuğu oldu.

Kongremizin sonuç bildirisini sunmak üzere mikrofonu Dini Yayınlar Genel Müdürümüz Dr. Sayın Fatih Kurt Bey'e bırakıyorum.

Buyurun Hocam.

Dr. Fatih KURT – Muhterem Başkanım, değerli hocalarım; müsaadeniz olursa sonuç bildirisine geçmeden önce bir bilgi arz edeyim.

Kongremizde dijital dönüşüme sıkça vurgu yapıldı. Başkanlığımızın daha önce yapılmış olan sempozyum ve kongrelerinden ayrı ve farklı bir yönü de vardı. Bütün oturumlarımız dijital mecralardan Facebook, Twitter ve YouTube'dan canlı olarak yayınlandı. 104 görsel paylaşıldı, 18 canlı yayın gerçekleşmiş oldu. 669 930 kişinin ekranına kongremizin videoları düşmüş oldu ve toplamda kısa veya uzun süreli takip ile 54 475 kişi kongremizi az veya çok dijital mecrada takip etmiş oldu. Bunu da bilgilerinize arz etmiş olayım.

Bu bilgilendirmeden sonra şimdi sonuç bildirgesini arz ediyorum.

VII. Dinî Yayınlar Kongresi Sonuç Bildirgesi

Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından 2003 yılından beri düzenlenen Dinî Yayınlar Kongresi'nin yedincisi, 19-21 Nisan 2019 tarihleri arasında İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. “Gençliğe Yönelik Yayıncılık” konusunun ele alındığı, çok sayıda yazar, akademisyen ve araştırmacının, sivil toplum kuruluşlarıyla, dergi ve yayınevi temsilcilerinin katılımıyla gerçekleştirilen kongrede, “Gençlik Yayıncılığının Tarihsel Gelişimi”, “Gençlere Yönelik Dinî Yayıncılık”, “Dijital Yayıncılık ve Gençlik”, “Gençlik Yayıncılığında Sorunlar”, “Gençliğe Yönelik Yayıncılıkta Gelecek Perspektifi” konuları beş oturumda değerlendirilmiş, Gençliğe Yönelik Yayıncılık konulu bir de panel düzenlenmiştir. Ayrıca kongrenin son günü farklı lise ve üniversitelerden öğrencilerin katılımıyla “Genç Oturumu” yapılmıştır.

Kongrede dile getirilen görüşler ve yapılan değerlendirmeler ışığında fikir birliği sağlanan hususların, kongre sonuç bildirisi olarak kamuoyuna açıklanması uygun görülmüştür:

1. Hayatın bütün alanlarında büyük değişim ve dönüşümlerin yaşandığı günümüzde, toplumun geleceği ve güvencesi olan gençlere yönelik yayınlar yeni bir duyarlılıkla ele alınmalıdır. Bu çerçevede; yaşanmakta olan küresel ve toplumsal süreçlerin gençler üzerindeki etkisini konunun uzmanlarıyla değerlendirerek, gençlerimize inanç ve değerlerimizi, uygun olan her türlü mecra vasıtasıyla sağlıklı bir şekilde aktaracak yayın projelerine ışık tutmak ve geleceğe yönelik bir perspektif ve vizyon oluşturmak yayın faaliyetinde bulunanlar için öncelikli hedef olmalıdır.

2. Gençlere yönelik yayınların niteliği ve niceliği zamanın şartlarına uygun olarak, birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de ciddi anlamda değişime uğramıştır. Bu bağlamda

dinî içerikli yayınların üretiminde de farklılaşma yaşanmış, geçmişte sınırlı alanlara yönelik daha homojen eserler kaleme alınırken, günümüzde çeşitli tarz ve türlerde eserler üretilir hale gelmiştir. Ancak bu süreçte dinî sahada sahih bilgiye riayet etmeyen ve gençlerin ahlaki gelişimlerini göz ardı eden yayınların çoğaldığı da dikkatlerden uzak tutulmamalıdır.

3. Günümüzde zararlı alışkanlıklar ve bağımlılıklar kapsamında, sanal dünya-daki bazı içerik ve uygulamalar gençliği tehdit etmektedir. Teknolojik yeniliklere son derece açık olan ve hızla uyum sağlayan gençler televizyon, internet, sosyal medya vb. platformlarda bilinçsizce zamanlarını heba edebilmekte ve tuzağa düşebilmektedir. Öte yandan popüler kültürün en önemli hedef kitlesi olan gençler, hayatın pek çok alanına sirayet eden zihniyet kırılmalarının etkisiyle kimlik bunalımı, kültürel yabancılaşma ve kuşak çatışması gibi sorunlarla da karşı karşıya kalmaktadır. Dolayısıyla gençliğe yönelik yayıncılığın sağlıklı bir kimlik ve zihniyet inşasına katkısı daima gündemde tutulmalıdır.

4. Gençlere yönelik dinî yayın faaliyetinde bulunanların, yayın politikalarını belirlerken, onlarla doğrudan temas halinde olan, dinî kültür ve değerlerin öğretiminde önemli birikim ve deneyimlere sahip, hizmet sahası itibarıyla da gençlik konusunda çeşitli fırsatlar sunan kurumların kazanımlarını dikkate almaları, hedef kitleye başarılı biçimde ulaşılması bakımından son derece önemlidir.

5. Gençliğe yönelik dinî yayın üretirken hedef kitle iyi analiz edilmeli; gençlerin öncelikli sorunları, beklentileri ve eğitim düzeylerinin yanı sıra bilişsel, zihinsel ve ahlaki gelişimleri de göz önünde bulundurulmalıdır. Gençlerin dünyasına uygun kuşatıcılığa, onlara hitap edecek muhteva, üslup ve terminolojiye hassasiyet gösterilmeli, edebî ve estetik yönü olan nitelikli eserler hazırlanmalıdır.

6. Bugün teknolojik imkânların genişliği, bilgiye erişim kolaylığı, uzaktan eğitim modellerinin yaygınlaşması gibi etkenler, yeni neslin eğitiminin çok boyutlu olarak düşünülmesini gerektirmektedir. Gençlerin iletişim sistemlerinin farklı uygulamalarına yönelerek kendi okuma-yazma alanlarını oluşturmaları, yayın alanında güncel şartların dikkate alındığı doğru politikalar izlenmesini zorunlu hale getirmiştir.

7. Gençlerimizin mevcut ve muhtemel tehlikelere karşı korunabilmesi, yaşadıkları çağın gerçekliklerine dair bilinçlenmenin yanı sıra dinî ve ahlaki bir duyarlılık kazanmalarıyla mümkün olabilecektir. Bunun için yurt içinde ve yurt dışında yaşayan gençlerimize yönelik sahih kaynaklara dayalı, nitelikli bir din diliyle hazırlanmış dinî yayınlara büyük ihtiyaç duyulmaktadır. Bu doğrultuda ülkelerin içinde bulunduğu dinî ve sosyo-kültürel şartlar dikkate alınarak gençlerin kimlik ve kişilik inşasına katkı sağlamaya, millî ve manevî değerlerini korumaya yönelik tercüme ve telif eserler üretilmelidir.

8. Okuma alışkanlıklarında ve okuma mecralarında yaşanan değişimler ve gençlerin ilgi duyduğu alanlar göz önünde bulundurularak, kadim geleneğimize ve toplumsal

dokumuza uygun, mahremiyeti gözeten, aynı zamanda sürdürülebilir okuma alışkanlığı kazandıracak, farklı temalarda yeni yayın projeleri geliştirilmelidir.

9. İslam dininin dünya görüşünü, evrensel değerlere bakış açısını, insanın yaratılış gayesini, hak ve özgürlük alanlarını ortaya koyan eserler hazırlanmalıdır.

10. Din karşıtı akımlar, iletişim dünyasında oldukça etkili bir durumdadır. Bilgiye ulaşma sorununun olmadığı günümüzde özellikle internet siteleri ve videolar vasıtasıyla gençler, İslam dini aleyhine propagandaya maruz kalabilmektedir. Bununla birlikte, yetkin olmadığı halde din adına konuşanlar, kullandıkları dil ve verdikleri mesajlar ile bilgi kirliliğine sebep olmakta, gençlerin din algısını bozabilmektedir. Bu sebeple inanç karşıtı akımlara, yeni dinî hareketlere, batıl inanç ve hurafelere karşı gençlerimizi uyaran, onların İslam dininin Kur'ân ve sünnete dayalı sahih bilgisiyle buluşmalarını sağlayan eserler kaleme alınmalıdır.

11. Dinî inanç ve değerleri istismar eden FETÖ, DEAŞ gibi terör örgütlerine, yıkıcı fikirlere, sapkın inanç ve akımlara, İslam karşıtlığından İslam düşmanlığına evrilen İslamofobi propagandalarına karşı gençleri bilinçlendirmeye yönelik yayın faaliyetleri artarak devam etmelidir.

12. İslam dininin inanç esasları, gençlere akıl-nakil dengesini gözetten bir yöntemle sunulmalıdır. İnanç meselelerine yönelik üretilen polemikler, bazı Kur'ân ayetlerine dair gündemde tutulmaya çalışılan itirazlar ve hadis rivayet geleneğinin güvenilir olmadığına dair iddialar konusunda gençlerimizi bilinçlendiren eserlerin hazırlanmasına bilhassa önem verilmelidir.

13. Milli Eğitim Bakanlığı tarafından gençliğe yönelik uygulanan din eğitimi ve öğretimi programlarında yer alan konularla kolay bir şekilde bağlantı kurabilen, karşılaştırma, sorgulama, cevap arama ve öğrenme bağlamında şekillenen bir gençlik edebiyatının varlığı ümit vericidir. Gerek estetik gerekse pedagojik olarak zamanın ruhunu dikkate alarak hazırlanacak edebî eserler; aynı zamanda anlam arayışı, dindarlığın gelişmesi, teşviki ve yaşanması konusunda bu programları destekleyici bir fonksiyon icra edecektir.

14. Diyanet İşleri Başkanlığının son yıllarda gençlere yönelik müstakil yayınlar ortaya koyma çabası oldukça önemli bir gelişmedir. Milletimizin değerlerini yansıtagelen ve yüzyıllar içerisinde olgunlaşarak dinî-edebî geleneğimizi oluşturan İslam edebiyatıyla ilgili eserlerin neşri konusunda ciddi bir mesafe alınmış durumdadır. Bu bağlamda Diyanet İşleri Başkanlığı, gençlere yönelik yayınladığı eserlere dijital alanlarda hızlı bir şekilde erişim imkânı sağlamalıdır.

15. Diyanet İşleri Başkanlığının kültür ve edebiyat tarihimiz için son derece önemli olan yayın faaliyetleri günümüz gençliğine de hitap edecek şekilde genişletilmelidir. Bunu yaparken klasik edebiyatımızın, hayata ilişkin tecrübeleri genç kuşaklara hikemî

bir tarzda aktaran ve ortak amacı iyi insan yetiştirmek olan zengin mirasından faydalanılmalıdır.

16. Gücünü topladığı kurumsal ya da bireysel paylaşım ve yayınlardan alan dijital dünya, sınırları imha ederek kullanıcılara mahremiyet hakkını uygun görmeyen, meşruiyeti ifşa mecburiyeti üzerine kurulu ölçüsüz bir alan oluşturmuştur. Gençliğin yoğun bir biçimde etkileşimde olduğu bu sarmalı, sahih düzleme taşıma sorumluluğunu hisseden bir yayın anlayışı geliştirilmelidir.

17. Günümüzde genç nesil, dijital kimliklerle kendilerine özgü bir dijital dil üzerinden iletişim kurmaktadır. Bu gerçeğin iyi analiz edilmesi, dinî söylem üretirken gençliğin dilinin keşfedilmesi ve genç kuşakta kültürel çatışma ve kimlik bunalımına sebep olan değişimlerin dil ve üslup bakımından da irdelenmesi gerekmektedir. Bu sebeple Diyanet İşleri Başkanlığı, kurumsal idari yapılanmalara giderek dijital dinî yayıncılık ile ilgili birim/birimler tesis etmelidir.

18. Günümüzde e-kitaplar ve popüler hikâye paylaşım siteleri, gençlerin duygu ve düşünce dünyasının şekillenmesinde etkili bir alan haline gelmiştir. Bu sebeple, sadece basılı yayın formatına bağlı kalmadan dijital ortamlarda yayımlanmak üzere, dinî-kültürel değerlerden beslenen, söz hazinesini geliştiren, yaş ve gelişim seviyelerine uygun, sürükleyici gençlik romanları/öyküleri gibi edebî türde eserler hazırlanmalıdır. Ayrıca on-line ve interaktif özellikte yayın hizmetleri gerçekleştirilmelidir. Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından “Genç Diyanet” portalı oluşturularak bu alanda etkinlik sağlanmalıdır.

19. Gençliğe yönelik yayıncılıkta niteliğin artması, etkili ve verimli bir yayın yelpazesinin oluşması için kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve yayınevleri, gençlik edebiyatı alanında yarışmalar düzenlemeli, gençlik temalı ulusal ve uluslararası yayın fuarları organize etmelidir.

20. Diyanet İşleri Başkanlığı gençliğe yönelik yayıncılıkta yeni açılımlar sağlamak üzere, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, İlahiyat ve İslami İlimler Fakülteleri ile üniversitelerin ilgili bölümlerinin desteğini alarak; yazarlar ve yayıncılar arasında işbirliğine gitmeli ve yeni yayın projeleri üretmelidir.